

INMORMÎNTAREA
LA
ROMÂNII

STUDIÛ ETNOGRAFICÛ

DE

S. FL. MARIANÛ
MEMBRU ALÛ ACADEMIEI ROMÂNE.

EDIȚIUNEA ACADEMIEI ROMÂNE.

BUCURESCI
LITO TIPOGRAFIA CAROL GÖBL

16, STRADA DÓMNEI, 16

1892.

PRECUVÎNTARE.

La compunerea opului de față am avut în vedere numai datinele și credințele Românilor din toate provinciile, în cari locuiesc aceștia.

Totuși, dându în decursul cercelărilor mele peste unele datine și credințe parte romane, parte de altă origine, dar cari sémână cu ale Românilor, nu m'am putut oprî de a nu le reproduce și pre acelea.

Astü-felü presintezü on. publicü cetitorü și pre acestü opü alü meu, mulțămindü în același timpü tuturorü P. T. domnă, cari aü avutü deosebita bunăvoință de a contribuî la completarea lui.

Sucéva în 1 13 Octombře, 1892.

AUTORULÜ.

I

SEMNE DE MÖRTE.

Mörtea rarü când se arată omenilorü pe neașteptate și pe nesciute ca să le curme firulü vieții, ci ea, după credința și spusa Românilorü, tot-deauna dä de scire mai de nainte prin diferite semne atâtü nemurilorü celorü mai de apröpe câtü și celui ce are să mörä, că în scurtü timpü va veni la dînsulü ca să-i iea sufletulü, și abia după aceea se arată și ea singurä.

Semnele cele mai remarcabile și tot-odată și cele mai respândite, de pe carü poporulü românü pretinde a cunösce, că numai decât trebuie să mörä cine-va din acea casä, la care saü împrejurulü căreia se întemplä, sunt urmätöarele:

Pocnirea neașteptată a unorü obiecte din casä, precum : a meselorü, a scaunelorü, a lăișilorü, a paturilorü, a lădiilorü, a stälpilorü de la hornü, a ușelorü, a päreșilorü, a icönelorü, a oglinșilorü și a grinșilorü (1);

---

(1) Credință förte respândită atâtü în Bucovina câtü și 'n cele-lalte țeri locuite de Români, după cum mi-au împärtășitü d-ni Romulü Simü, invetșitorü în Orlatü și Teodorü Simonü, stud. la gimn. din Näsëudü, în Transilvania; Märiuca Nistorü, romäncä din comuna Mälini în Moldova. — Veđi și El. Sevastosü, Cälătorii prin Țera-romänescä, Iași, 1888, p. 65: «Când pocnescü grinșile möre cine-va». «*Șeșëtörea*», revistă pentru literatură și tradițiunü populare, directorü Arturü Gorovel, an. I. Fälticenü, 1892, p. 17: «Când pocnesce in casä nu-i a bine.»

Stricarea de sine și momentană a sticlelor, a blidelor, a oțelurilor, a tingirilor, precum și a altor obiecte din casă (1);

Căderea neașteptată a unei icône sau oglinzi de pe cuișă și sfărșimarea ei (2);

Deschiderea de sine a ușilor (3);

Deslipirea și căderea tencuelei de pe pereți (4);

Mieunarea neconținută și spurcarea mâțelor în casă, unde se află un bolnav, sau momentana lor perire (5);

Cântarea cocoșescă a găinelor (6);

Ragerea în mod neîndătinat a vitelor, și mai ales într'un timp nepotrivit, spre exemplu când iaș pe mirésă dela părinții săi și-o ducă într'un car cu boi la bărbatul său (7);

---

(1) Credința Românilor din Bucovina și Transilvania, com. de d-lu Vasile Turturénu, preot în Vicovul-de-sus, districtul Rădăuși și T. Simonu: «Semn de mörte e și fenomenul miraculos de a se strica ceva, fără de a contribui cine-va la aceea. Așa d. e. de cum-va vre-unu vas sau vre-unu ochiu de feréstră se strică ele de sine.» — Veđi și Wilh. Schmidt, *Das Jahr und seine Tage in Meinung und Brauch der Romänen Siebenbürgens. Hermannstadt, 1866 p. 39.*

(2) În Bucovina și Transilvania, veđi și Wilh. Schmidt, op. cit. p. 39.

(3) Cred. Rom. din Bucovina. — În unele părți din Moldova, «când ușa se deschide singură, însemnéază că are să-ți vină cine-va.» Veđi «Șeđetőrea» an. I; Fălticeni, 1892, p. 18.

(4) W. Schmidt, op. cit., p. 39.

(5) Cred. Rom. din Bucovina, Moldova și Transilvania, com. de d-lu T. Simonu; — «Șeđetőrea», Fălticeni an. I, p. 19: «Când la casa gospodarului moră mâțele ori fugă, e semn rău.»

(6) S. Fl. Marianu, *Ornitologia pop. rom. t. II. Cernăuți, 1883 p. 250.* — El. Sevastosu, *Călătorii*, p. 67: «Când cântă găina ca cocoșul nu-i a bine; s'o măsură din fundul casei până la prag, iar de vine capul, îi tai capul.» — Ionu Créngă, *Scierii*, t. I. Iași, 1890, p. 294: «iar găinele nu mai cântă cocoșesce la casa moșnegului, să mai facă a rău; c'apoi atunci nici'đile multe nu mai aveă.» — «Șeđetőrea», Fălticeni, an. I, p. 17. «Când găina cântă cucoșesce, nu-i a bine.» — Com. d-lu Rom. Simu: «Cântarea cocoșescă a găinei încă prevestesce mară nenorociri, pöte chiar și mörte.»

(7) Cred. Rom. din Bucovina, com. de d-lu V. Turturénu, preot, și a celor din Moldova, dict. de Măriuca Nistoru din comuna Mălini: «Mi-aducă aminte că o-dată, când au scosu pe o mirésă dela părinți și-au pornit'o spre noua ei casă, a răgită unu boi și nu multu după aceea l-a murit bărbatul.»

Urlarea saŭ hăulirea cânilorŭ. Dacă într'o casă se află unŭ bolnavŭ, care trebuie să mŭră, atunci cănele se apropie de casa, unde e bolnavulŭ și urlândŭ sapă saŭ celŭ puținŭ sgărie pămîntulŭ de lângă acea casă ;

De cum-va familia bolnavului nu are nici unŭ căne, atunci totŭ aceste semne se facŭ de cătră alți căni străini, cari vinŭ în ograda celui bolnavŭ dela vecini saŭ chiar și din locuri mai depărtate. Inșă cănele, care urlă, numai atunci prevestesce mŭrte, când își plēcă capulŭ spre pămîntŭ, iar de cum-va urlândŭ își ridică capulŭ în sus, atunci prevestesce focŭ (1);

Facerea de pete negre pe mâni, cari sunt ca nisce bureți, și cari în ținutulŭ Năsăudului din Transilvania se numescŭ „*strelici*“ (2);

Bateria ochiului de mai multe ori și în mai multe restimpuri (3);

Visarea de arături, gropi și morminte prospete, apoi apă turbure, luminări stinse, vite tăiate, saŭ când în visŭ îlŭ veđi pe unulŭ îmbrăcatŭ în vestminte negre (4);

Căderea dinților în visŭ, cu cătŭ simțesci că te dŭre mai tare dintele, ce-lŭ visezî că-ți cade, și cu cătŭ ți se pare că-ți curge mai multŭ sânge, cu atâta mai de aproape îți va fi celŭ ce are să mŭră (5);

---

(1) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ Rom. Simŭ; T. Simonŭ; dict. de M. Nistorŭ; — Veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38; El. Sevastosŭ, Călătorii, p. 65 «Când urlă cănele iar e semnŭ de mŭrte.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina, Transilvania și Moldova, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și El. Sevastosŭ, Călătorii p. 66: «Când se facŭ pete negre pe mână, mŭre cine-va din nĕmurŭ.»

(3) Cred. Rom. din Bucovina.

(4) Pretutindene în Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 38.

(5) Cred. Rom. din Bucovina și Transilvania, com. de d-lŭ T. Simonŭ; veđi și W. Schmidt, op. cit. p. 39.

Curgerea sângelui din nas (1) ;

Durerea inimei fără să scii de ce, precum și când te bate foarte tare somnul prin mai multe zile și nopți de-a rândul (2) ;

Cântarea cucuveiceii sau bufniței mai alesu ziua pe casă sau în nemijlocita apropiere a acesteia, precum : pe poartă, pe cumpăna fântănei, pe șură sau grajdiu sau pe un pom din grădină (3).

Dintre toate semnele, câte s'au înșiratu până aicea, cari prevestescă că va muri cine-va din familie sau dintre nemurile cele mai de-aprope nici unul nu e așa de temut ca cântarea cucuveiceii, numită altmintrelea în unele părți, precum bună-ora în ținutul Năsăudului din Transilvania, și *pasărea morților* (4), de ore-ce la casa, unde cântă acesta, trebuie, după credința Românilor, numai decât să moră cine-va.

Dovadă despre această credință foarte răspândită în toate țările locuite de Români, avem, între altele, și următoarele versuri scose dintr'unu bocetă din comuna Crasna, districtul Storojinețului, în Bucovina :

Trage, trage clopoșelă,
Că-ți mai vine-unu sufletelă ;
Trage trage totu cu jale,
Să s'audă până'n vale ;
Căci așa s'a întâmplată
După cum a fostă cântată,
Cucuveica cobitoare
Și de rău prevestitoare. (5)

---

(1) «Ședătorea» Fălticeni, 1892, p. 19: «Căud îți curge sânge din nasu, îți va muri o rudă.»

(2) Cred. Rom. din Bucovina.

(3) S. Fl. Marianu, Ornitologia, t. I., p. 197; W. Schmidt, op. cit. p. 38. Com. de d-lu T. Simonu și dict. de M. Nistoru; — «Ședătorea,» Fălticeni an. I., p. 18: «Când pe o casă va cânta cucuveia, trebuie să moră din acea casă cine-va.»

(4) Com. de d-lu T. Simonu.

(5) T. T. Burada, Datinele poporului română la înmormintări. Iași 1882. p. 141.

Apoi și ună cântecă *macedo-română* din Crușova, care sună precum urmază :

Cucuveuă 'nbufinată
S'nu t'affai d'iu t'ai aflată !
Çi ești ahât blăstimată
Ș'ahât multă 'nfărmecată?..
Pi care casă ai stată
Ș'pi cai ugîac ai cântată,
Dit thimelliu s'au răvăită
Ș'omiñ-lli toți au murită !
Cas'acea çi te alinași
După çinări di cântași,
Era unuî celnică mare,
Çi oi-le 'lli n'avea misurare,
Ș'irghilefe cu dioți,
Ci-și păscea pi tu livăçi;
Calli cu îepe misticate
Și mule multu mușate
Avea hilli, avea nurōri ;
Toți cu fete ș'cu feciōri.
Pi casă, de anda 'lli cântași,
Par'că strof-lu illi băgași,
Oî-le illi se'ngălbeziră
Ș' pân' de una illi supsiră
Mule ș'calli tu'nă muceră
Păscēndu se'nfărmăcară
Iepile se'nsărcinară
Ș' tu fitalliu tōte crepară,
Tihtusiră hilli, nurōri,
Cu fete, cu toți feciōri,
Giucară până putură
Ș' toți sum loc ascumți fură !

Cucuvaie înbufinată,
Să nu te fi aflată de unde te-ai
aflată ! (1)
De ce ești atât de blăstemată
Și atât de multă întristătoare?...
Casa pe care ai stată
Și coșulă pe care ai cântatū,
Până 'n temelie s'au dărămatū,
Și ômenii toți au muritū !
Casa aceea pe care te suiși
De cântași după cină
Era a unuî mare proprietarū de oi,
Ale căruî oi erau nenumărate ;
(Avea) și ergheliî cu *gardianî* (2),
Carî păsceaū prin liveçi ;
Cai și îepe la unū locū (amestecați),
Și catări forte frumoși.
Avea fiî, avea nurōri,
Toți cu fete și cu feciōri.
Pe casă de când îi cântași,
Par'că i-ai adusū nefericirea,
Oile i se 'ngălbejiră
Și pân' la una-î muriră.
Catării și caii într'o mlaștină
Păscēndū se otrăviră.
Iepele rămase însărcinate
Și la fētare tōte crăpară.
Ofțicară fiî, nurōri,
Cu fete, cu toți feciōri
Zăcură până putură,
Și toți sub pămîntū fură ascunși !

(1) Adică: n'ai mai fi fostă pe lumea asta.

(2) Cai, carî păzescă turma de cai.

Cas'armase pundicită
Și di omeñi ni-mutrită ;
Pân'căđù și s'fece pade
Și criscù ierbă și livade!...

Casa rămase deșartă
Și de omeñi neprivită ;
Până căđù și se făcù câmpù
Și crescù érbă și livede ! (1)

Acéstă credință însă nu e proprie numai Românilorū, ci ea se află și la alte popóre atâtū din vechime câtū și din timpulū presentū.

Romanii, bună oră, consideraū cânteculū acestei paseri nocturne de cea mai înfiorătoare prevestire. Êtă ce ne spune naturalistulū Pliniū în privința acésta:

«Funebra și mai cu sémă la auspiciile publice urgisita cucuveică se ține la locuri deșerte, nu numai desolate, ci și înfiorătoare și nestrăbătute. Unū monștru nocturnū, care nu se aude cântându, ci numai gemendū. De aceea, când se arată ea în orașe, și mai alesū ȓiua, acéstă împrejurare se consideră ca cea mai înfiorătoare prevestire (2).»

Iar poetulū Ovidiū ȓice :

«Se preface într'o pasere urâtă, prevestitoare a unei scârbe mari, cucoveica (buha) leneșă, care este o prevestire îngrozitoare pentru muritorī!» (3)

Dintre popórele de origină străină, cari aū aceeași credință despre cântatulū cucoveiceī, ca și Românii, amintescū aici numai pe *Rutenii din Bucovina* (4).

Afară de semnele înșirate până aici mai sunt încă și multe altele, dintre cari unele se arată nu numai némurilorū ci chiar și celui ce are să móră.

---

(1) Dr. M. G. Obedenarū, Texte macedo-române, basme și poesii poporale de la Crușova. Publicate după manuscrisurile originale, de prof. I. Bianū Bucuresci, 1891, p. 196.

(2) Hist. nat. lib. X. c. XVI.

(3) Met. V. 550 :

Foedaque fit volucris, venturi nuntia luctus,

Ignavus bubo dirum mortalibus omen.

(4) R. H. Kaindl und Al. Manastyrski, Die Rutenen in der Bucovina, II Theil. Czernowitz, 1890, p. 40.

La aceste din urmă se numără mai cu seamă cântarea cucului și visurile.

Cucul, după credința Românilor, e o pasere misterioasă, ce are tainice legături cu soarta omului. Glasul său, când îl auzi întâia oară primăvara cântându, menesce tot-deauna a bine, când resună de a dreapta auzului său în față, și din potrivă menesce tot-deauna a rău sau chiar a morțe, când resună în stânga sau în spate.

Și cum că întru adevăr glasul cucului auzit în spate menesce nu numai a rău, și chiar și a morțe, ne dovedesce următorul pasagiu, pre care îl scotem dintr'unu bocetă din Bucovina :

Măi femee, draga mea,
Draga mea, iubita mea,
Cucu 'n spate m'a cântat
Și morțe m'a săgetat (1).

Ba cucul, atât după credința Românilor din Bucovina, cât și a celor din Moldova și Țera-Românească, menesce a rău încă și atunci, când cântă pe virvul casei, înaintea sa în nemijlocita apropiere a acesteia, precum pe fântână, pe un clăoiu de fenu sau otavă, apoi pe toca din clopotnița bisericeii și pe crucile din ținterimă (2).

Un cântec din Țera-Românească ne spune cu privire la această împrejurare următoarele :

Cântă cucul sus pe móră
Marină trage ca să móră,
Cântă cucul sus pe cruce
Pe Marină la grópă-lă duce.
Rămăi maică sănătoasă,
Eă mă ducă ca să-mi facă casă.

---

(1) S. Fl. Marianu, Ornitologia t. I, p. 20 și 21.

(2) Com. de mai mulți Români din Bucovina, apoi dict. de M. Nistoru, Româncă din Mălin, și Anița Pletosu, Româncă din Rădășeni, amândouă comunele acestea în Moldova, județul Suceva, plaiul Muntele.

Ad'o sapă și-o lopată
Să-mi facă casă 'ntunecată;
Ad'o teslă și-o mistrie.
Să-mi facă casă de vecie! . . . (1)

Iar o baladă din *Bucovina* ne spune, între altele, și acestea :

Cântă cuculă sus pe casă,
Vălenașu stă mortu pe masă,
Cântă cuculă pe fântână,
La Vălénu la capu lumină;
Cântă cuculă sus pe fênu,
Din Vălénu curge veninū,
Cântă cuculă pe otavă,
Din Vălénu curge otravă;
Cântă cuculă sus pe cruce,
Vălénu de la noi se duce;
Cântă cuculă sus pe prună,
Unde ducă omulă celū bunū?
Cântă cuculă jos în érbă,
Unde ducă omulă de trébă?
Cântă cuculă sus pe nucū,
Pe Vălénu la grópă-lū ducū;
Cântă cuculă sus pe tócă,
Pe Vălénu la grópă-lū plécă. . . . (2)

Dacă cine-va viséză că a vorbitū cu vre unū mortū și că mortulū respectivū l'a îndemnatū și chieimatū să mérgă acolo, unde se află elū, atunci crede poporulū că celū ce a visatū așa ceva trebuie în scurtū timpū să móră (3).

Dela acéstă credință se vede că vine apoi și datina Românilorū din unele părți ale *Moldovei* și *Țării-Românesce* când

---

(1) D. Stănescu, Obiceiuri religioase, publ. în «Biserica ortodoxă română,» an IX, Bucuresci, 1885, p. 330.

(2) S. Fl. Marianu: «*Vălenul*» baladă pop. publ. în «Aurora română» an. I, Cernăuți, 1881, p. 44.

(3) Veđi și «Șeđetőrea», Fălticeni, an. I, p. 18: «Când ți se pare că te strigă cine-va, nu-î a bine.»

viséză pe unū mortū în mai multe nopți de-a rëndulū, care-î supără, de a da a doua ți diminéță o cępă de pomană ți-cëndū: «*ține de sufletulū cutăruia*», saū de a se pune în trei dimineți după olaltă cu spatele la ferēstră și asvārindū pe acēsta cu mâna drēptă o cępă de-a ți-ce: «*cine mē bântue pre mine nōptea, să n'aibă trebă cu mine, ți cu cēpa.*» Ți-cëndū aceste cuvinte credū că nu vorū visa mai multū. Din contră dacă nu svērlū nimicū, se crede că din astū-felū de visuri lesne potū să capete bōla numită «*lipitură*» (1).

Mai departe haiducii, voinicii codrilorū, precum și toți bărbații cei viteji, cari în vieța lorū s'aū ocupatū mai multū cu armele, decăt cu alte lucruri, când viséză că li s'a sfărmatū buzduganulū, le-a ruginitū pușca, li s'a ruptū sabia în douē saū aū pierdufū oșelele dela pistole, e unū semnū că în scurtū timpū după acēsta aū să cadă jertfă prigonitorilorū lorū.

Ca dovadă despre acēstă credință forte lășită la poporulū românū ne pōte servi în prima linie *visulū lui Tudorū Vladimirescu*», din care reproducemū următorele versuri:

Alei, maică, alei dragă !
Curēndū visulū mi-lū deslęgă,
Că scii, maică, am visatū
Busduganu-mi fărāmatū !
Sabia cea bună, nouă,
Am visat'o ruptă în douē.
Pușca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită.
Maică ! pistolele mele
Le-am visatū făr' de oșele.
Apoi înc'am mai vēđutū
Șerpe galbēnū prefăcutū,
Ce purta cōrne de țapū,
Și crēstă roșie în capū,

---

(1) El Sevastosū, Călătoriū, p. 47. — G. S. Ionēnū, Mica colecțiune de superstițiile poporului românū, Buzēū, 1888. p. 44.

Elü avea ochiü vîndătorü,
Avea graiü lingușitorü,
Și mă totü ruga mereü
Să mă ducü la cuibulü seü!...
Maică, măiculița mea!
Cum să scapü de cursa rea?
Căci unü glasü prevestitorü
Imi totü spune c'am să morü....

Visulü prevestitorü alü vitézului Tudorü s'a împlinitü, căci trasü fiindü într'unü chipü mișelescü în lagărulü lui Ipsilanti, șefulü volintirilorü greci, fu și mai mișelesce ucisü de a-ceștia (1).

Același visü și mai totü același slêrșitü tragicü l'a avutü și *Ionü Darie*, unulü dintre haiducii bucovineni de pe la începutulü secolului presentü. Dovadă despre acêsta avemü nu numai tradițiunea Românilorü din Bucovina, ci totü-odată și cânteculü haiducului acestuia, din care reproducemü următorele pasage :

Frunță verde trei alunî,
Auđit'ați ómeni bunî ?
Că de-asupra satulü
Potera ținutuluî,
De'mprejurü că s'a sculatü,
Câmpü și codru-a 'ncunjuratü,
Mare numărü că s'a strînsü,
Pe Darie l'a cuprinsü.
Darie de veste prinde
Cum că potera-lü cuprinde,
Dă să scape, dar nu póte,
Căci potera-i désă fórte,
Și se 'nfrică, se 'nspăimîntă,
Și suspină, ș'apoî cântă:
«Frunță verde lemnü uscatü,
Astă nópte stamü culcatü

Sub tulpina unuî bradü
Susü de-alü Suceviței vadü ;
Unü somnü greü m'a 'ntîmpinatü
Și-unü visü grósnicü am visatü :
Vulturașü cu șérpe 'n gură
De-asupra de curmătură,
În sborü par' că se rotia,
Și din șérpe totü ciupia.
O! nu-i semnü de bucurie,
Ci de greü și de urgie!
Aripî negre reschirate,
Ah! sunt negrele-mi pécate ;
Vulturulü cu cioculü seü
Este grósniculü călăü ;
Érá șérpele din gură
Ștréngulü de spânzurătură,

(1) V. Alecsandri, Poesiî populare ale Românilorü, Bucuresci, 1866, p. 216—217.

Să-lū sugrume pe Darie,
Ce-a trăitū în haiducie
Și-a trăitū cu harhalicū,
Ca să scape de beilicū.
Cincī pistole d'ale mele
Le-am visatū făr' de oțele,
Semnū că voiū fi prinsū îndat'
Și spre mórte judecatū!

Hei! și pușca mea cea nouă
Am visat'o ruptă 'n douē.
Astū-felū și viața mea
Se va rupe, vai de ea!
Ce să facū, ce să gândescū,
Să mă scapū, să mă 'ndosescū?
Căci poteră multă vine
Să mă iea legatū pre mine!

Și într'adevărū că nu multū după visarea acestui visū
ingrozitorū

Potirașil se slobodū
Și mi-lū légă cotū la cotū
Și-lū ducū la 'nchisóre 'ndatā
Ca să-l facā judecatā.

Iar scurtū după acēsta, scosū fiindū din închisóre,

Intre panțirī mi se duce,
Séra că să nu-lū apuce,
Sus la culmea déluluī,
Sus de-asupra satuluī
Și-l se face judecatā
Și-astū-felū viața i se gatā,

spînduratū fiindū pe imașulū satuluī seū natalū *Marginea* sub
délulū *Iederī* (1).

Tóte semnele acestea, câte s'aū înșiratū în capitolulū de față,
facū pe cei mai mulți inși a crede, că numai decāt trebuie să
se bolnăvēcā și să mórā cine-va din mijloculū lorū. Și de cum-
va unulū saū altulū dintre familianți e acuma bolnavū, atunci
nimeni nu mai stā la îndoélā că respectivulū are să mórā.

Dar tocmai acēstā credință deșartā, a cărei obârșie ori-
ginalā se pierde în cea mai profundă întunecime a vechimii,
pe mulți inși dintre cei slabī de ângerū, îi face să se bol-
năvēcā, și de cum-va sunt bolnavi, chiar să și mórā.

---

(1) S. Fl. Marianū, Poesii populare române, t. I. Balade. Cernăuți, 1873. p.
6—15 și 193.

II

PE PATULŪ MORȚII.

Bolnăvindu-se și cădëndü cine-va la patü, astü-felü că e temere să nu möră, nêmurile sale mai de apröpe rarü când își iaü refugiulü la vre-unü medicü, ci ele de regulă caută singure să-lü vindece prin diferite mijlóce și lécuri de casă.

Dacă mijlócele și lécurile întrebuintate de dînsele nu ajută nimicü, dacă vëdü că celui bolnavü i s'a apropiatü acum sfirșitulü saü cum se mai spune, *i s'a curmatü firulü viețiü*, dacă zace troinicü, și din ce în ce prinde a-i fi totü mai rëü, atunci își iaü refugiulü la diferite descântece și *desfăcături* (1), cugetândü că pöte bolnavulü a călcatü în vre-o urmă rea, saü a fostü de cine-va pocitü, saü altü-ceva i s'a întêplatü, și din cauza aceea s'a bolnăvitü.

Celü mai usitatü descântecü la o astü-felü de întêmplare e celü de *pocitură*.

Dămü aici unü esemlarü din acestü descântecü, dictatü de Maria Rabulașca, româncă și moșă din comuna Boianü, districtulü Cernăufulü, în Bucovina:

---

(1) Veđi despre acésta și Dr. Heinrich v. Wlislöcki: «Aus dem Leben der Siebenbürger Rumänen.» Hamburg, 1889, p. 30.

O purcesü N.
Pe cale,
Pe cărare,
Grasă
Şi frumösă,
Rumänă şi sănëtösă,
Dar când o fostü
La mijlocü de cale
Şi cărare
O 'ntälnit'o
Pocitura
Cu pocituroiulü,
Rana
Cu rănoiulü,
Dioclhióia
Cu dioclhioiulü,
Şi cum o tälnit'o
De pämîntü o trântit'o,
Faşa i-o îngälbinitü
Ochii i-o päinginitü,
Trupulü i-o dumnicatü,
Carnea i-o mâncatü,
Sănätatea i-o luatü,
Ciasü de mörte i-o datü ;
Ósele i-o sdrobotü,
Sângele i-o bëutü,
Bună de nemică o-a făcutü.
N. o prinsü a se mnişela
Şi-a se văera
Cu glasü mare până 'n ceriü,
Cu lacrimi până 'n pämîntü,
Nime n'o auđit'o,
Nime n'o vëđut'o,
Numai Maica Domnului
Din pórtä ceriului ;
Numai ea o auđit'o,
Numai ea o vëđut'o.

Şi la N. s'o scoborîtü
Şi din gură i-o vorbitü :
«N. ce te mnişelezi,
Ce te văerezi,
Cu glasü mare până 'n ceriü
Cu lacrimi până 'n pämîntü ?
— «Da eü cum nu ni'oïü mnişela,
Şi cum nu m'oïu văera,
C'am purcesü pe cale
Pe cărare,
Grasă
Şi frumösă,
Rumänă şi sănëtösă.
Şi când ani fostü
La mijlocü de cale,
De cărare,
M'o 'ntälnitü
Pocitura
Cu pocituroiulü,
Rana
Cu rănoiulü,
Dioclhióia
Cu dioclhioiulü
Şi cum ni'o tälnitü
De pämîntü m'o trântitü,
Faşa mi-o îngälbenitü,
Ochii mi-o päinginitü,
Trupulü mi-o dumnicatü,
Carnea mi-o mâncatü,
Sănätatea mi-o luatü,
Ciasü de mörte că mi-o datü ;
Ósele mi-o sdrobotü,
Sângele mi-o bëutü,
Bună de nemică m'o făcutü.»
— «Tacü N. nu te mnişela,
Nu te văera
Cu glasü mare până 'n cerü,

Cu lacrimi până 'n pământu !
Că pocitura
Cu pocituroiulū,
Rana
Cu rănoiulū,
Diochióia,
Cu diochioiulū
Aũ să mǎrgă
In marea négră,
C'acolo-sũ doi pesci
Cu solzii de aurũ,
Pe-aceia că i-orũ găsi,

De pământu că i-orũ trânti,
Fața li-orũ îngălbeni,
Ochiĩ li-orũ păingini,
Trupulū li-orũ dumnica,
Carnea li-orũ mânca,
Sănătatea li-orũ lua,
Ciasũ de mórtea că li-orũ da,
Tu te-ai însănătoșă ;
Ósele li-orũ sdrobi,
Sângele li-orũ sorbi,
Și ție nemică nu ți-a fi !»

Rostindũ descântătórea cuvintele acestea de trei orĩ după o-laltă unge trupulū celui bolnavũ cu usturoiũ pisatũ saũ și cu altă unsóre (1).

Dacă bolnavulū e unũ feciorũ holteiũ saũ o fată mare, orĩ unũ bărbatũ saũ o nevestă ténără, și se presupune că cine-va din dușmănie, ură, gelosic, saũ din altă causă. óre-și care i-ar fi făcutũ pe ursită anume, ca să móră, atunci le facũ încã și *pe întorsũ*, adică le descântă in apă adunată din stropi dela móră, orĩ in vinũ, orĩ pe unũ vestmĩntũ.

Iar pentru cei cuprinși de nebunie se mai cere la facearea pe 'ntorsũ încã și o găină négră, ca să fie mai de folosũ (2).

Étă unulũ și din mulțimea acelorũ descáncece de întórcerea *urei* saũ *ursitei*, care se descântă mai cu sémă fetelorũ celorũ mari și nevestelorũ celorũ tinere, despre cari se crede că li s'arũ fi făcutũ pe ursită și din cauza acesta s'aũ bolnăvitũ așa de tare, că nu e nici o nădejde de scăpare, dacă nu li se va desface :

---

(1) Com. de d-lũ V. Turturénũ, preotũ.

(2) Com. de d-lũ Rom. Simũ, invěțătorũ.

Duminică dimineță
M'am sculatū,
M'am sinicatū,
In zori,
In cântători.
Inaintea tuturorū
Ómenilorū
M'am luatū
Și-am plecatū
Pe drumulū lui Traianū
La fântâna lui Iordanū,
Ca să mă spëlū,
Să mă curățescū,
Să mă limpețescū
De tótă ura,
De tótă făcătura,
De tótă aruncătura ;
De totū datulū,
De totū faptulū,
De totū aruncatulū ;
De tótă darea,
De tótă făcarea,
De tótă aruncarea,
De tótă crișcarea ;
Ca să mă curățescū
Și să mă limpețescū.
Iar când am fostū
Calea 'n jumătate
M'am trezitū
Și m'am găsitū
De picioare 'mpedicată,
De mânuri legată,
De gură amuțită,
De ochi orbită,
De nasū cârnită,
De urechi asurđită.
Nime nu m'o vęđutū,
Nime nu m'o auđitū,

Numai Maica Domnului
Sus din naltulū cerului,
Și ea cum m'o auđitū
Din gură că mi-o grăitū :
— «Ce te căinezi
Și te văirezi ?»
— «Cum nu m'oiū cântă,
Cum nu m'oiū căină,
Cum nu m'oiū văiră ?!
Că duminică demineță
M'am sculatū,
M'am mânecatū
In zori,
In cântători.
Inaintea tuturorū
Ómenilorū
M'am luatū
Și am plecatū
Pe drumulū lui Traianū
La fântâna lui Iordanū,
Ca să mă spëlū,
Să mă curățescū,
Să mă limpețescū
De tótă ura,
De tótă făcătura,
De tótă aruncătura ;
De totū datulū,
De totū faptulū,
De totū aruncatulū ;
De tótă darea,
De tótă făcarea,
De tótă aruncarea,
De tótă crișcarea ;
Ca să mă curățescū
Și să mă limpețescū.
Dar când am fostū
Calea 'n jumătate,
M'am trezitū

<p>Și m'am găsită De picióre 'mpedicată, De mânurî legată, De gură amușită, De ochi orbită De nasă cârnită, De urechi asurșită, Bună de nemică făcută !» — «N. nu te cântă, Nu te căină, Nu te văiră ! Că eă de mâna dręptă te-oiă luă. De picióre te-oiă despiedică, De mânurî te-oiă deslegă, De gură te-oiă desmuși, De ochi te-oiă desorbî, De nasă te-oiă descârni, De urechi te-oiă desurși. Și nu te cântă, Nu te căină, Nu te văiră, Că eă de mâna dręptă te-oiă luă, Cu cămașă de aură te-oiă îmbracă</p>	<p>Și fôrte mândru te-oiă spălă Și te-oiă curăși Și te-oiă limpeși Și din pată mi te-oiă sculă Și cu grebla oiă greblă Tôtă dragostea cât oiă află Din costițele feteloră, Din pâlăriile flăcăiloră, Din statulă preoteseloră, Din statulă jupâneseloră, Din corôna împărăteseloră ; Tôte mi le-oiă greblă Și tote aici în apă le-oiă adună, Sănătate-î căpătă. Cine pe tine te-a vedă, Să î pară că sôrele a răsărită. Sôrele și s'a scrie în frunte, Doi lucêferi In umerile obrazului, Și luna în barbă. Și tu-î fi cea mai de trebă, Mai frumôsă, Mai sănătôsă și mai voiôsă.»</p>
--	--

Rostindă cuvintele acestea descântătorea spală pe fata saă nevasta bolnavă cu apă descântată pe față și crede că făcendă acăsta bolnava, dacă i s'a făcută pe ursită, trebuie număi decăt să se ridice și să se însănătoșeze (1).

Altă descântecă *de desfăcută* saă *desfăcetură*, care se întrebunșeză nu număi la fetele și nevestele cele tinere, ci și la feciorii și bărbașii cei tineri, sună precum urměză :

Lunî diminșetă m'am sculată Când am fostă la mșeșă de cale
Și pe cale, pe cărare m'am luată, De cale și de cărare,

---

(1) Descânteculă acăsta dict. de o Româncă, din satulă Stulpicanî, districtulă Homorului, mi l'a comunicată d-lă V. Turturénă, preotă.

M'am tâlnitû cu *Baba-ôrba*.
Baba-ôrbă de mine s'a apropiatû,
De mâna dréptă m'a luatû,
In grópă cu spinî m'a aruncatû
Și cîasû de mórte că mî-a datû...
Hași, cîoră négră,
Négră, pântănógă !
Câți mătă,
Négră pricorniță !
Iea-ți urile,
Făceturile
Și-aruncăturile :
Făceturile din lună nouă,
Făceturile dela sfîrșitû,
Făceturile dela ivitû,
Făceturile mucedu,
Făceturile putrede....
Ihi ! haită négră,
Ponégră !
P'icî vinovata mea,
Cară-te de-acolea,
Și durerile îți iea !
Tóte durerile
Și urile
Și făceturile
Și-aruncăturile
Din capû
De sub capû,
Din ochî
De sub ochî,
Din nasû
De sub nasû,
Din barbă
De sub barbă,
Din pieptû
De sub pieptû,
Din mînurî și din picîore

Până 'n degetulû celû mare.
Tu, de nu mē-î ascultă,
Durerile de nu-î luă
Și de aici nu te-î căra,
In pîlea gólă te-oîu desbrăcă,
Cu lanțurî de fierû te-oîu legă,
Pe ulița satului te-oîu purtă,
Pe ulița satului
Pân' la casa vinovatului,
Zăvórele cele de fierû le-oîu luă
Și pre tóte le-oîu sfărma.
Ușele cele de aramă le-oîu zdrobi,
In casa vinovatului m'oîu vîrî,
Desbrăcându-mē
Și scoțendu-mē :
Din ură,
Din făcetură,
Din datû,
Din faptû,
Din lucru celû necuratû !
Celû ce mî-o făcutû c'o mână
Eû îmi desfacû cu dóue,
Celû ce mî-o făcutû cu dóue
Eû îmi desfacû cu trei,
Celû ce mî-o făcutû cu trei
Eû îmi desfacû cu patru,
Celû ce mî-o făcutû cu patru
Eû îmi desfacû cu cincî,
Celû ce mî-o făcutû cu cincî
Eû îmi desfacû cu șése,
Celû ce mî-o făcutû cu șése
Eû îmi desfacû cu șepte,
Celû ce mî-o făcutû cu șepte
Eû îmi desfacû cu optû,
Celû ce mî-o făcutû cu optû
Eû îmi desfacû cu nouē,
Celû ce mî-o făcutû cu nouē

Eu îmi desfacu cu ȃcece, | Mănele să i se lege
Celu ce mî-o făcutu cu ȃcece | Şi limba'n gură să-I scee! (1)

Româncele din *Transilvania*, pe lângă diferite descântece, mai întrebuinteză, ca ultimul mijlocu încă şi unu pravu pe care îl dau celui bolnavu de beutu şi pe care îl prepară dintr'o rădăcină săpată de pe mormintulu unui copilu în Vinerea-mare sau Vinerea-sēcă (2).

Dacă nici descântecele şi nici mijloculu acesta nu i-au ajutatū nemică, şi dacă celu bolnavu e unu bărbatū sau o muere înaintată în vîrstă şi vedū acuma că nu mai e nici unu chipu de scăpare, însănătoşare şi rădicare, atunci şi numai atunci chiamă pe preotulu localu ca să-lū mărturisescă şi împărtăşescă cu sfinta taină a euharistiei sau, cum se mai spune, *cu cele sfinte*, ca să nu mērgă în cea-laltă lume *negrijitū*, ci curatū şi împăcatū cu cugetulu că şi-a implinitū până şi cea mai de pe urmă datorinţă de creştinū adevēratū (3).

Mulţi inşi şi mai alesū dintre cei mai avuţi, când se simţescū forte bolnavi şi vedū că acuma-sū mai multū *c'unū piciorū în grōpă şi cu unulū afară* sau, cum se mai ȃcece, că au ajunsū *pe pragulū morţii*, îndătinēză de a-şi face şi *sfinta taină a maslului* sau *ungerea din urmă*, despre care se crede că ajută omulu bolnavu sau să mōră mai de grabă sau să se scōle.

În *Bucovina* ungera acēsta, la care ieau parte de regulă

---

(1) Acestū descāntecū dict. de o Romāncă din StulpicanI, mi l'a com. d-lū V. Turturēnū, preotū.

(2) Wlisllocki, op. cit. p. 30.

(3) PretutindenI. VeđI şi D. Stănescu: «ObicieurI religiose» publicate în «*Biserica ortodoxă romānă*» an. IX, BucurescI 1885, p. 322. «Omulū încă în timpulū boleI se îngrijesce pentru o mōrte bună să fie împăcatū cu toţi ōmenii, mărturisitū şi împărtăşitū cu sfintele taine. Elū se îngrijesce tot odată curatū. îmbrăcatū, încinsū şi încălţatū.» — Burada, Inmorm. p. 6.

celū puținū trei preoți, se face tot deauna pe cheltuēla celū bolnavū saū a familiei acestuia.

În unele părți din *Transilvania* însă este datină ca banii pentru maslu să se adune, chiar și pentru ômenii cei mai avuți, în biserică ori umblândū din casă în casă, creșându-se căntre cei ce dau bani de milă pentru maslu mulți se vorū fi aflândū bunī și plăcuți înaintea lui Dumnezeu, și prin urmare darulū acestora va fi luatū în considerare (1).

Mai departe se crede atātū în *Bucovina*, cât și în *Moldova* și *Transilvania*, că celū ce dôrme în timpulū maslului, precum și acelaia căruia îndată după ungere îi va fi mai bine, va muri de grabă. Totū așa va păți și acela, la care se va întempla ca începutulū evangheliei, ce i s'a cetitū la sfirșitū, să fie tipăritū numai cu litere negre. Din contră celū ce va fi trézū în totū decursulū maslului, iară după sfirșitulū acestuia nu i se va face de-o-dată bine ci pe 'ncetișorulū, precum și acela la care începutulū evangheliei ce i s'a cetitū pe urmă, va fi tipăritū cu litere roșii, se va însănătoșa și scula cât mai de grabă de pe *patulū durerilorū* (2).

După ce s'a mărturisitū și comunicatū cu sfințele taine respective, după ce i s'a făcutū maslu, chiamă celū bolnavū pe toți căsașii și vecinii, precum și pe toți aceia despre cari își aduce aminte că i-a nedreptătitū saū i-a supēratū cu ceva în viața sa și dela fie-care își iea rēmasū bunū, rugându-i ca să-lū ierte. Ba adese-orī se iartă până și cu de aceia, cu cari n'a avutū nemică în tōtă viața sa.

Și fie-care, vedēndū-lū că se află acuma *pe pragulū morți*

---

(1) Com. de d-lū Rom. Simū.

(2) Com. de mai mulți Romāni din Bucovina, apoi de d-lū Rom. Sim., din Transilvania și M. Nistorū din Moldova.—Com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū, agricultorū în Mahala, Bucovina. «Dacă unū bolnavū de mōrte i se cōse o cămașă și i se greșese ceva la dīnsa, acela asemenea nu va muri încă lungă vreme.»

și că nu mai e nici o speranță de scăpare și însănătoșare se induioșează și cu lacrimi în ochi îl iartă, rugându-l în același timp ca și el să-i ierte pre dînșii.

Scena acésta, a iertării și împăcării e una dintre cele mai duióse și mai pętrundętore, așa că până chiar și celú mai împietritú la inimă, dacă nu plânge, trebuie celú puținú să lăcrămeze, și de i-ar fi făcutú orí și ce nedreptate și răú, trebuie să-lú ierte.

Despre celú ce nu se iartă cu cei ce le-a greșitú în vieța sa se ęice că móre fórtę cu anevoe. Pe când celú ce se iartă și împacă cu tótă lumea, nu se chinnesce de felú, ci numai adórme.

Cea mai mare parte de Români și cu deosebire *capii familiilor* atátú cei din vechime, câtú și cei din timpulú de față au îndátinatú și îndátinézá, de a-și face și *diatá* saú *testamentú*, dacă sciú ceti și scrie, adică dacă sunt măcar ciș-ceva invęțați, iară cei neculți, adică țęranií, lasă numai *cu limbá de mórte* ce are să se întęmple cu averea lorú mișcátore și nemișcátore, dándú în acelașú timpú câte-o povățuire verbalá, de cari sunt dătorí urmașii a se ține întocmai.

Celú pusú pe cale de a-și face *diatá*, fie în scrisú saú verbalú, se îngrijesce mai întâi, de sufletulú seú, de *comándú* saú *comándare*, adică de tóte cheltueele trebuincióse atátú la înmormíntare câtú și mai pe urmă spre mántuirea sufletului seú, îndatoríndú pe moștenitorí, de a-lú cănta cu cele religióse, pentru cari se și rezervá prin acea *diatá* o parte din avere, din care nu se póte *acolosí* moștenitorului, decât numai când își índeplinesce dătoriile sele (1).

Punctele principale spre scopulú acesta ni le ínfățíșezá

---

(1) Veđi despre acéstá și B. P. Hasdeú, Columna lui Traianú, an IX. Noua serie, t. III. Bucurescí, 1882, p. 575.

următorea poesie poporană din *Transilvania* intitulată *testamentul soldatului* :

Dac'ași prinde a muri
Saū acei turci m'arū robi,
Te rogū, soție iubită,
Fă o rugă umilită
Pentru sufletelulū meū,
Ca să-lū ierte Dumnezeu;
Să dai popii sārindare
Și pâne la celū ce n'are 1.

Celū ce nu se interesază de sufletulū sēū și nu dispune nimicū în privința acēsta, până ce e încă în viață, nu numai că e ținutū de unū omū cărpănosū și hārșitū, ci tot-d'odată vorbitū mai pe urmă de rēū.

După ce s'a îngrijitū de sufletulū sēū precum și de tōte cheltuețele, ce mai trebuescū pe urmă, restulū, ce rēmâne, flū lasă urmașilorū celorū mai de aproape, și cari sunt în stare de a administra acelu avutū.

Diate în scrisū se face și se subsemneză de regulă de cătră celū ce o dă, mai rare-orī de cătră unū străinū. În casulū din urmă, când se compune de cătră unū străinū, se cere ca numai decăt să fie subsemnată atātū de celū ce o dă, câtū și de cătră doi saū patru marturi, cari nu sunt rude cu moștenitorulū.

Celū ce nu scie scrie chiamă mai ântăi pe unulū saū pe doi omeni, cari crede elū că sunt mai cu priință și apoi în prezența acelora spune elū soției saū copiilorū sēi ce are de spusū, lāsându-le *cu limbă de mōrte* ceea ce are de lāsatū.

În casulū din urmă se cere ca moștenitorulū saū moștenitoriī, dacā sunt mai mulți, să fie de față la, facerea saū spunerea diatei. Iar dacā adevēratulū moștenitorū e din în-

---

(1) I. Popū Reteganulū, Trandafirī și viorele, poesii populare. Gherla, 1884, p. 102.

templare dusă în călătorie sau în altă locă unde-va și nu pôte fi de față, atunci celă ce face diata nu iea în considerare absența lui ,ci elă spune și în casulă acesta totă ce are de spusă.

Diata verbală a unui omă dată pe patulă morții sale se indeplinesce întocmai mai în generală.

Förte rară se ivescă certe mai pe urmă, din a căroră cause s'ar puté nimici diata, nefiindă scrisă și acésta se întemplă döră numai atunci când mortulă, la facerea diatei a nesocotită pe unulă dintre membrii familiei prin acea diată, sau când moștenitorulă nu și-ar indeplini cu sfințenie dătoría sa, adică când ar nesocoti într'o privință sau într'alta cele ce le-a lăsată cu limbă de mörte celă repăusată.

Așa, bună óră, când se întemplă că părinții lasă unuia dintre fii mai multă avere decât la alții, celă cu mai multă trebuie să facă tóte dătoríile religióse mortului, căci cei-lalți frați sunt tot-deauna cu gura pe dînsulă, și nici că voescă să-și aducă aminte de bunulă loră, măcară că le-a lăsată și loră avere, sub cuvîntă că n'a fostă dreptă la împărțelă.

În casă când adevărații moștenitori sunt încă nevirstnici, atunci atâtă ei câtă și averea loră se lasă a fi îngrijiți de cătră una din rudeniile mai de aprópe, fără ca acésta să fie de cătră cine-va privighiată sau să aibă a da socotelă cui-va despre cele ce le face, dar tot-odată și fără óre-și care răsplată, ci numai atâtă că se bucură de acea avere până ce crescă copiii mari și se căsătorescă.

Ruda respectivă însă, adică *epitropulă*, este îndătorită moralmente de a se îngriji de copiii orfană și de averea acestora ca și de copiii și averea sa proprie, și a purta în același timpă griją și de sufletulă părințiloră, cari l'au lăsată cu limbă de mörte ca să fie epitropă asupra copiiloră săi și asupra averii acestora.

Dacă celū ce se află pe patulū morții nu are copii, atunci lasă averea sa saū bisericeī saū unei rude saū și altui omū străinū, însă mai tot-d'a-una cu acea adăogire ca să caute din când în când de sufletulū seū și de a nu înstrăina averea, ce i-a lăsat'o, ci de a o da la timpulū seū și acela la unū altulū pre care i-a spusū (1).

---

(1) Veđi despre acēsta și «Columna lui Traianū», an. IX, S. III, p. 574—577.

III

R E P A U S A R E A.

Când omul bolnav arată celor de față ființe, pre cari aceștia nu le vedă, ci numai el singur, așa spre exemplu, când spune că vede diferite figuri de oameni, de animale și de paseri cu deosebire însă porumbi; când se ciupecse neincetat la nas și-si scobesc într'un mod iritat dinții; când se 'ntorce necontenit cu fața spre părete și caută cu ochii peste cap; sau când își îndreaptă privirea spre anumite obiecte și mult timp și-o ține așintită spre acelea; când i se strică căutătura, i se turbură și păinginesc ochii fugindu-i în fundul capului; când prinde a i se ascuți nasul, a i se negri închieturile la degete și a i se învinefi unghiile; când începe a aiura și a țice: «dați-mi straele să mă îmbracă și ciobótele să opincile să mă încalțu că vreau să mă ducă;» în fine când i se face boțu la inimă sau i se rupe de la inimă și prinde a sufla greu, atunci e un semn sigur că n'are s'o mai ducă mult, ci că în scurt timp are să moră (1).

---

(1) Dict. de Maria Ursaca din Vatra-Dornei precum și de alți inși din Bucovina; com. de d-lă T. Simonă din Transilvania și M. Nistoră din Mălini în Moldova.

Deci cei de casă, cum vedū că nu mai e nici unū chipū de scăpare, de-arū fi orī și câtū de sĕracī și nevoiași, se îngrijescū mai nainte de tōte de-o lumină de cĕră galbĕnă, ca să aibă ce pune în mâna celui ce trage de mōrte saū a i-o ține la capū pe cānd își va da sufletulū (1).

Și dacă, din întĕmplare, nu se află nici unū străinū în casă, alĕrgă unulū de grabă în vecinī și dāndu-le de scire că N. trage de mōrte îi rōgă să vie care-va ca să-i ție lumina pānă ce-și va da sufletulū. Și acĕsta din causă că, după credința poporului, cānd trage cine-va de mōrte, nu e bine să-i ție lumina unulū dintre nĕmurile cele mai de aprōpe, pentru-că aceluia îi e mai jale și atunci bolnavulū se chinuesce mai multū pānă ce mōre (2), saū și din aceea că mulți inși nu potū muri pānă ce nu-și mai vedū o-dată pe unele rudeniī saū pe unii amicii intimi. În casulū din urmă se aducū numai decāt cei ce bolnavulū îi iubescē mai multū și-i doresce mai tare, cređĕndu-se că la prima lorū vedere îndatā repăusĕză (3).

Asemenea nu pōte de grabă muri, ci se muncescē și chinuescē fōrte multū și atunci, cānd îi ține lumina unulū pre care l'a iubitū fōrte multū în vieța sa, saū unulū pre care nu-lū pōte de felū suferi. De aceea, dacă-i ține lumina și unū străinū și și atunci mōre cu greū, vine altulū de i-o ține.

Acĕstă credința fōrte rĕspānditā la poporulū romānū se vede că a datū nascere următōrei doine, care asemenea o întālnimū mai în tōte țĕrile locuite de Romāni:

Frunđulița de lāmāe,
Ce-am iubitū nu-mī mai trebue,

---

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă, cantorū bis. în Sucĕva.

(2) Com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū, agricultorū din Mahala, satū în districtulū Cernăuțului.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Nici la mórtea mea să vie
Nici lumina să mi-o ție! (1)

După ce s'au adunatú acum tóte némurile cele mai de aprópe ca să asiste la eșirea sufletului celui ce trage de mórte, precum și acela, care e menitú să-i ție lumina, se aprinde degrabă lumina de mai nainte preparată spre acestú scopú, i se pune în mână saú i se ține la capú, după împrejurări, iară pre cei mai de aprópe ai murindului precum și pre acela, din a căruí causă nu póte să móră, fiindú-că flú iubescce fórté multú, flú scóte pe unú momentú, până ce își va da sufletulú, afară (2).

În unele părți ale *Bucovinei*, *Moldovei* și *Transilvaniei* i se dă murindului saú i se ține la capú numai o singură lumină de céră aprinsă (3).

În alte părți din *Bucovina* se obicínuesce a se pune în mâna dréptă celui ce trage de mórte doué lumini, anume ca pre una dintre acestea să o ducă în cea lume altuía din némulú sěú saú și unuí străinú, care a muritú fără de lumină, făcendú prin acésta o faptă bună și creștinéscă (4).

În ținutulú Năséudului din *Transilvania*, când cine-va e aprópe să móră, îngrijitorii sěi aprindú o luminiță de céră, i-o punú în mâna dréptă, și apoi i-o apropie cu mână cu totú de gură; de câte orí morbosulú respiră, de atâtea orí flacăra luminei se abate de la poziția sa, adică deviezá, iar când flacăra a încetatú de a mai devia, atunci e semnú învederatú că respectivulú a muritú (5).

În alte părți din *Transilvania*, cum începe bolnavulú a se

---

(1) Anastasia Leonescu, Doine pop. din prejurulú Săliștii lângă Sibiiú, publ. în «*Família*» an. VI. Pesta, 1870, p. 222. — Comp. și poesia pop. din «*Tomulú líricú*» saú Noua bibliotecă română. Cursulú 1882—83. Brașovú, 1882, p. 30.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú, I. Georgescu și T. Simonú

(3) Burada, *Inmorm.* p. 7 și com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Com. de d-lú G. Tomoiağă.

(5) Com. de d-lú T. Simonú.

lupta cu mörtea, i se acopere fața cu unũ tulpanũ negru, ca sã nu-și pötã vedẽ pëcatele. Dupã aceea i se dã o luminã aprinsã în mână ca «*simbolũ alũ esistenței trupesci*», cãci nimicũ nu e mai înfiorãtorũ pentru Românii Transilvãneni decãt aceea, când möre cine-va fãrã de luminã, și nici unũ pëcatũ nu e mai mare decãt a lãsa pre unũ omũ, fie chiar și celũ mai înverșunatũ dușmanũ, sã mörã fãrã de luminã (1).

În unele pãrți din *Banatũ* însã, când trage cine-va de mörte, fie de orĩ-ce categorie sau etate, îndatã îlũ îmbracã în schimburĩ curate, îlũ încalță și-lũ piëptenã, apoi se aprindũ trei lumini făcute din cërã și învëlindu-se cu unũ gulerũ de pânzã nouã i se punũ în mână, ținându-le în același timpũ o babã bëtânã cu mâna. Iar dupã ce i-a eșitũ sufletulũ se stingũ acele lumini și se aprinde cãte una deseũ sau o lampã (2).

Lumina de cërã aprinsã, care se ține omului, când möre, în mâna dreptã sau la capũ, pânã ce-și dã sufletulũ, însemnezã, dupã credința unorũ Romãni din *Bucovina*, precum bunã orã a celorũ din Cãmpulungũ, cã respectivulũ este creștinũ, mãrturisitũ, împãrtășitũ și împëcatũ cu totã lumea, și ca sã vadã pe unde va merge în cea-laltã lume. Alții din contrã credũ, cã 'n cea-laltã lume domnesce întunericũ grozavũ, și de acea i se ține murindului lumina aprinsã în mână ca sã nu ședã acolo pe'ntunericũ (3), și din cauza acësta sã-și prãpãdescã sufletulũ (4); erã alții spunũ cã

---

(1) Wliskoiki, op. cit. p. 30—31. — Com. de d-lũ T. Simonũ: «Se 'ntëmplã adese-orĩ cã din neprevedere unũ morũ fãrã de a li se ținẽ lumina. Acësta se considerã de cea mai mare nefericire. fiindũ de pãrere cã acësta e unũ semnũ invederatũ cã respectivii și în cea-laltã lume vorũ fi lipsiți de luminã.»

(2) Com. de d-l Ioanũ Popovicĩ, invëtãtorũ în Opațița.

(3) Com. de d-lũ Av. Macoveiũ, preotũ în Badeuțũ, districtulũ Rãdãuțului.

(4) Com. de M. Ursaca din Vatra-Dornei.

mortulū are să se înfățișeze înaintea lui Dumnezeu luminosū cu trupulū și cu sufletulū (1). In fine, după unii, lumina acēsta însemnă *lumina lumii*, adică Domnului nostru Is. Christosū (2).

In unele părți din *Transilvania*, precum bună oră în Orlatū și împrejurime, se crede că de aceea se pune lumină aprinsă în mâna omului ce mōre, ca să nu se pōtă apropia *Necuratulū* de dînsulū și pentru ca să mērgă curatū în cealaltă lume (3).

In *Țera-Românescă* asemenea, ca și 'n *Transilvania*, când o persōnă bolnavă devine în agonia morții, i se pune în mâna dreptă o luminare de cēră aprinsă, ca dāndu-și sfârșitulū, să nu se apropie *Duhurile necurate* de dînsulū, și pe cealaltă lume să aibă lumină (4).

In *Moldova* la darea sufletului, saū, după cum se mai țice, la cea din urmă clipelă a vieții se pune în mâna celui ce mōre o luminare de cēră galbēnă aprinsă, parte pentru ca sufletulū să fie întîmpinatū cu lumină la despărțirea lui de trupū (5), parte spre a nu lăsa, ca duhurile necurate să se apropie de elū, și fiindū-că cu lumina trebuie să mērgă și înaintea lui Dumnezeu pe cea lume (6).

De se întēplă să mōră cine-va fără luminare, atunci spunū Romāniī din *Moldova* că *a avutū mōrte întunecată*, și fōrte multū îlū cāineză bētrāniī și bētrānele satului pent.u acēsta. Romāniī Moldovenī pōrtă o jalnică îngrijire pentru cei re-
poșați fără luminare, mai alesū pentru cei înecați saū periți

---

(1) Com. de d-lū G. Tomoiağă, cant. bis.

(2) Cred. Rom. din Sucēya.

(3) Com. de d-lū Rom. Simū.

(4) Ionēnū, op. cit. pag. 35.

(5) A. Lambriorū, Obiceiuri și credințe la Romāni; «Imormintările» publ. în «Convorbiri literare,» an IX, Iași 1875, p. 151.

(6) T. T. Burada, Inmorm. p. 7.

fără voe de mörte năprasnică; pentru aceea orî de câte orî s'a sfârșitü o luminare de céră și a rămasü numai unü căpețelü, ilü lipescü de pămîntü spre a se istovi pentru sufletele celorü adormiți fără lumină. Ei credü că sufletelorü celorü înecați nu le este datü a se bucura de lumina ȓilei, ci numai de seninulü nopșilorü cu lună. De aceea bētrânele cunoscētore de tainele obiceielorü oprescü pe nesciutorii copii de a ȓice: «*e lumină ca ȓiua,*» căci ele socotescü că auȓindü acestea cei înecați, încetēză de a se mai bucura de lumina lunei și întră spăriați în adâncurile întunecöse, gândindü că i-a apucatü fără veste ȓiua (1).

Româniî din *Bucovina* din contră credü, că celü ce a muritü fără de lumină trebuie să fi fostü förte pęcätösü, și de aceea n'a avutü parte de lumină, saü póte l'a blăstematü cine-va ca să n'aibă lumină la mörtea sa. Decî e vaî și amarü de unulü ca atare, căci, după credința unora, sufletulü respectivulü umblă orbecândü în colo și 'n cóce, fără să aibă odihnă, rătăcindü prin aerü și abia după unü timpü mai îndelungatü póte ajunge la Dumneȓeü (2), după credința altora însă, sufletulü unüi astü-felü de omü pe cea-laltă lume neavëndü lumină, stă totü la întunericü (3), și mai pe urmă din cauza acēsta va merge de sigurü în iadü (4).

Mai departe se crede că celü ce móre fără de lumină, acela umblă pe cea-laltă lume rătăcindü prin locuri pustii și întunecöse și că nu póte de felü eși dintr'însele, până ce nu-i daü némurile câte o lumină de céră de pomană, pre care apoi, aprinȓend'o repăusatulü călĕtoresce cu dînsa calea cea lungă până ce ajunge la loculü menitü pentru odihna eternă.

---

(1) A. Lambriorü, op. cit. p. 151.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu. stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Sucēva.

(4) Com. de d-lü G. Tomoiaȓă.

Din această cauză Românii bucovineni se îngrijescă totu-d'a-una de a avé și a ținé o lumină de cêră aprinsă la capulū murindului, și în lipsa acesteia ori-ce altă lumină, numai ca să i se vadă când móre.

De aceea se consideră de cea mai mare nenorocire, când se întemplă că móre unū Românū în străinătate, unde nu se află nici unulū dintre némurile sale, căre să-i ție lumina când móre, să-lū îngrijescă și să-lū înmormînteze după datina strămoșescă.

Și cum că întru adevêrū celū ce móre fără de lumină e consideratū de celū mai nefericitū omū de pe fața pământului, ne încredințămū dintr'o mulțime de doine poporane și cu deosibire ostășesci.

Étă ce ne spune în privința acêsta o doină ostășescă din *Transilvania*.

Frunță verde sălcioră,
Trage-o cătană să móră!¹
Și-așa trage de cu milă,
Că móre în țêră străină ;
Ba móre fără lumină
Și la capū fără perină ;
Și-așa trage cu năcazū,
Că nu-sū scândurī spre sălașū ;
Nici nu-ī pânză pe obrazū,
Nici îī maică cu mila
Și nici soră cu gura,
Fără dobașū cu doba,
Trîmbițașū cu trîmbița . . .
Nu te, maică, súpêra,
Că mai morū voinicī așa ! (1).

Altă doină ostășescă, totū din Transilvania, care asemenea ne 'nfățișeză marea nefericire și tânguire a celorū ce morū

---

(1) Dr. I. U. Iarnik și A. Bârsanū, Doine și strigături din Ardélū. Bucurescī, 1885 p. 319.

În străinătate, și cu deosebire pe câmpul de luptă, sună precum urmază :

Pe sub umbră de sălcuță
Merge-unu voinică și-o măicuță.
Voinicul merge cântându,
Maica-sa merge plângându.
Voinicul din graiă grăia :
«Milă mi-î, maică, de tine,
Dar mai milă mi-î de mine,
Că mă ducă în țeri străine,
Unde nu cunoscă pe nime,
Și-oiu murî făr' de lumine
Și mē 'ngrópă ca pe-unu căne.
Dar tu, maică, mori acasă
Și te'ngrópă 'n cintirimă;
Popa merge totu cetindă
Și cantorii totu cântându,
Clopotele străncănindă
Și tăicuța totu plângându,
După min' nu plânge nime,
Numai frunța și érba,
Care-î în tótă lumea» (1).

În fine a treia doină ostășească, asemenea din Transilvania, care ne spune că unu soldatū chiar și 'n casulū acela când ar voi cine-va să-î aprindă o lumină și să i-o pue în mână, n'ar avé parte de dînsa, căci superiorii săi nu încuviințeză să i se țină lumină la darea sufletului său, sună precum urmază :

Frunță verde de pe Oltū,
Din anulū optū-deci și optū (2)
Mulți voinici sângele-și varsă
Pentru totū némulū de-acasă.

Frunță verde trei granate,
Strig'unu căpitanū din carte :
Haid, teciori în șirū frumosū,
Că plecămū pe drumū în jos !

(1) V. Alesiu, Poesii populare, publ. în «Convorbiri literare» an. XXII, Bucuresci 1888, p. 691.

(2) 1888. Acestū cântecū s'a făcutū de cătră soldații aceluī anulū la manevrele din 1889.

Cale multă noi ne-amă dusă
 Pân' dela Turda în sus,
 Acolo ni-aū suflată *rastă* (1)
 Aşa vreme ca unū ciasū ;
 Acolo ni-aū datū odihnă
 Aşa locū ca 'ntr'o grădină.
 Şi de-acolo ne-amū luatū
 Pe bătutulū dobelorū
 Spre scurtarea Ńilelorū ;
 Pe suflatulū trîmbiţei
 Spre scurtarea vieţei.
 Şi când a fostū la ojină
 Mergea trupa pe odihnă,
 Când era în mieđū de nópte,
 Merge trupa, dar nu póte.
 Cade-unū voinicū în cărare
 Şi-lū vede o fată mare,
Ce lumina-ī aprindea

Şi în mână i-o punea.
 Căpitanulū o vedea
 Şi din graiū aşa grăia :
 «Stinge. fată, lumina,
 Orī Ńi-omū stinge viaţa ;
La cătană aşa-ī bine,
Să móră fără lumine,
Fără lumină de săū,
Fără omū din satulū săū,
Fără lumină de cёрă,
Fără omū dintr'a lui Ńeră !
Dacă bătaia se gată,
Cătana vine 'ngropată,
Pe loculū unde-a picatū
Şi viaţa şi o-a datū ;
Nu ca alŃi 'n temeteū (2
Şi plânsū de totū némulū săū (3)

Cu tóte acestea însă în cele mai multe părŃi există credinŃa că ostaşii, cari morū în răsboiū, capetă iertare de tóte pécatele (4).

În unele părŃi ale *Transilvaniei*, precum bună óră în Orlatū, unde asemenea se crede, după cum amū vęđutū din poeziile mai sus citate, că e tare rėū, când cine-va la eşirca sufletului *n'are parte de lumină*, este datină de a se face pentru celū ce a muritū fără de lumină, o lumină lungă, care se aprinde de amėndouė capetele şi astū-fefū se lipesc în uşa dintre despărŃimentulū bărbaŃilorū şi alū femeilorū în biserică, când iese preotulū-la Paşci cu domnulū Christosū (5).

(1) *Rast* cuv. germ. — odihnă.

(2) «*Temeto*», cuv. ung. — îngropătóre.

(3) Ştefanū Munteanū, *Doine şi strigăturī culese din gura soldaŃilorū romāni din Ńera Ardėlului*. Braşovū, 1891, p. 44.

(4) Cred. Rom. din Bucovina şi Transilvania, com. de d-lū Al. Boerū, stud. gimn.: «Despre ómenii ce morū în strāini şi în bătālie se crede că li se iartă tóte pécatele şi mergū în împėrāŃia cerului.»

(5) Com. de d-lū Rom. Simū.

În *Moldova*, județul Sucéva, plaiul Muntele, dacă s'a întemplată să mără vre-unulă fără lumină, némurile sale cele mai de aprópe: femeie, mamă, soră saú vară se duce la biserică, măsură cu feștila înălțimea ușei împărătesci dela altarú, face o lumină de lungimea acésta și apoi o dăru-esce în ziua de *Vovedenie* la biserică anume ca să ardă Duminica și în sərbători pe când se liturgiscesce. Lumina acésta, ce arde în ziua de *Vovedenie* în biserică, se crede că nu mai are sfârșitú; de aceea și mortulú, care a muritú fără lumină, capetă și are și elú lumină pe ceea-laltă lume; altmintrelea ar petrece totú la întunicú (1).

Se întemplă adese-orí că unii ómcni se chinuescú mai multe óre, ba câte o dată chiar și șile întregi până ce-și dau sufletulú.

Despre unulú ca atare se crede că nu póte muri de grabă din acea causă, pentru că-i pare rău de gospodărie, orí îlú torturéză gândulú că trebuie numai decât să se despărțescă de femeie și copii, în scurtú de toți consângenii și amicii, cari i-a iubitú. Unii însă sunt de părere că vaetulú și plânsetele celorú ce-lú încunjură nu-lú lasă să mără, din care causă după cum am vedutú și mai sus, toți cei interesați se depărtează din casă și rămânú numai străini, cari li închidú ochii (2). Cei mai mulți însă credú că celú ce se chinuesce multú la mórtea sa a trebuitú să facă fórte multe pécate grele (3), orí a fostú de cine-va *afurisitú* (4), orí singurú s'a blăstematú și *afurisitú* pre sine saú a juratú pe strîmbătate (5), dându-și sufletulú celui necuratú (6).

---

(1) Dict. de M. Nestorú din comuna Mălini.

(2) Com. de d-lú Av. Macoveiú.

(3) Com. de d-lú I. Georgescu.

(4) Com. de d-lú Rom. Simú.

(5) Dict. de M. Ursaca din Vatra-Dornoi

(6) Dict. de M. Nistorú din Mălini.

La cei buni mörtea se arată totü-deauna frumösă, cum aü fostü și ei în vięta lorü, pe când la cei rëi li se arată totü-deauna fiorösă și urită (1).

La cei buni, cari morü anevoie, li se întëmplă acësta pentru vre-unü pëcatü mare făcutü de vre-o rudenie a lorü de mai nainte (2).

Vëduvele precum și muerile cele fără de copii sunt de regulă mai pëcätöse decät celea ce aü copii, de aceea celorü din urmă, iertându-li-se pëcatele pentru copii, morü totü-deauna mai lesne (3).

Copiii de aceea morü în genere mai ușorü, pentru că ei, după credința generală, nu aü pëcate ca cei bëtrâni (4).

Deci cei ce se află împrejurulü celui ce trage de mörte, vëdëndü că se chinuesce atâta și totü nu mai pôte muri, ilü mută din loculü unde zace, în altulü, credëndü că în casulü acesta va muri mai ușorü și mai degrabă (5). Iară după ce l'aü mutatü se iartă cu toții, cari sunt de față, ñicëndü astü-felü: «*Iertați-më!*» — «*Dumneđeü sä te ierte!*» până de trei orï (6).

În unele părți ale *Transilvaniei* le ajută celorü ce se află în agonie prin aceea, că se pune o față de masă jos pe fața casei, apoi douë mueri iertate, facü mätăniü în forma crucii spre aceea orï pe unü ștergarü și acela se pune apoi pe celü bolnavü (7).

În alte părți din *Transilvania* precum în ținutulü Năsëudului, mätăniele saü închinăciunile acestea se facü orï din

---

(1) Com. de d-lü Rom. Simü.

(2) Com. de d-lü Rom. Simü.

(3) Com. de d-lü Rom. Simü.

(4) Com. de d-lü I. Georgescu.

(5) În Badeuțü, com. de d-l Av. Macoveiü și în Mălini, dict. de M. Nistorü.

(6) Com. de d-lü Ionică a lui Iordachi Isacü din Mahala.

(7) Com. de d-lü Rom. Simü.

partea străinilor, ori din partea némurilor; câte odată le facu numai fiii saũ ficele respectivului morbosũ; în alte casuri însă le face numai muerea, după împrejurări, după cum adică respectivul are saũ nu familie. De regulă însă se facu de cătră nouă inși câte de nouă ori, și anume în podul casei, chiar de-asupra celui ce se află în agonia morții, unde se așternũ două saũ trei *îvelitori de masă* (fețe de masă), adică câte sunt de lipsă pentru cei nouă inși.

Totũ în ținutul Năsẽudului, dacã cine-va nu pôte muri degrabă, se mai întrebuinteză încã și unele descãntece. Se ia adică o cofă cu apã prospetă, în care se află și unũ struțu de busuiocu legatũ cu unũ firũ de bumbacũ roșu, și după ce se descântă se udă trupul celui morbosũ de trei ori pe ȃi, și anume: întâia oră lângă masă înainte de răsãritul sorelui, a doua oră pe la amiaȃi în mijlocul casei și a treia oră îndatã după apunerea sorelui la ușã lângă pragũ saũ celũ pușinũ în apropierea ușei (1).

În fine, totũ în *Transilvania*, se crede cã ajutã fõrte multũ luarea bolnavului, ce trage de mõrte, de pe patũ și aședarea lui pe pãmintũ și anume pe fața casei. De asemenea se ȃice cã e bine a pune sub capul sœu *vrejĩ* de mazere ori coji din *pãstãrile* (pãstãile) aceleia ca sã mõrã mai iute. În fine se mai crede cã pentru cei cuprinși de *frasũ* și de *nebumie* prinde bine petrecerea lorũ printr'unũ jugũ (2).

În *Moldova* și *Țara-Romãnescã*, dacã celũ ce este în agonie se *canonesce* prea multũ pãnã sã-și dea sfirșitulũ, adică dacã hãrcãesce și se trudesce cu mõrtea, se schimbã din locũ în locũ, se ia de pe patũ și se pune la pãmintũ cu fața spre răsãritũ, câte o-datã i se pune sub capũ jugulũ dela boi, ori spițe și ciolane dela rõtele carului. saũ, dacã se

---

(1) Com. de d-lũ T. Simonũ.

(2) Com. de d-lũ Rom. Simũ.

pôte, chiar și o rôtă întregă, creșându-se că mörtea-i este grea, pentru-că fiindü în vieșă, ar fi făcutü pëcatulü de a pune pe focü vre-unü jugü, în care aü trasü boii la aratulü pämintulü, spițe și ciolane de la róta carulü, căci cu jugulü s'a slujitü de-a aratü sfintulü pämintü, iar rôtele carulü i-aü fostü ca piciöre (1).

În *Bucovina* îi punü unü jugü saü o bucată de jugü sub capü, adică sub perina pe care zace, creșëndü că de aceea nu pôte muri, fiindü-că ar fi furatü când-va vre-unü jugü (2).

În unele locurî totü din *Bucovina* se crede și se șice că dacă celü ce trage de mörte se află cu capulü pe o perină umplută cu *pene de pasère*, nu pôte muri de grabă, pentru că sufletulü îi este förte greü de pene. Decî îi ieau perina de sub capü, și 'n loculü ei îi punü unü cojocü orî unü pieptarü de öie saü de mielü întorsü cu lâna spre capü, creșëndü că, fiindü öia și mielulü simbolulü sfințeniei și a nevinövăției, o să möră cu multü mai de grabă și mai ușorü (3).

Pe pene, spunü iarășî uniî, să nu möră omulü, căci penele și cu deosebire cele de găină négră nu sunt de locü de bine, ci pe fênu orî pe pae, pentru că acestea sunt amestecate cu florî frumöse și mirositöre (4).

În *Moldova* asemenea i se ieau perinele de sub capü, dacă acelea sunt umplute cu pene de pasère (5).

Mai departe Româniî din *Bucovina*, pe lângă cele arătate până aici, îlü îmbracă förte adese-orî în schimburî curate; îlü

(1) Ionénü, op. cit. p. 38. — Burada, *Inmorm.* p. 7—8. «Șeșëtorea» Fälticeni, an I., p. 19: «Jugulü boilorü să nu-lü puî pe focü, că nu poî muri și numai te chinuescî.»

(2) Dat. Rom. din Crasna. dict. de M. Bärbușă și a celorü din Badeușü, com. de Av. Macoveiü

(3) Dat. și Cred. Rom. din Crasna, dict. de M. Bärbușă, a celorü din Badeușü, com. de Av. Macoveiü, și a celorü din Mahala, com. de G. Tomoșagă.

(4) Com. de d-lü Rom. Simü.

(5) Burada, *Inmorm.* pag. 7.

punū cu capulū de 'naintea icónelorū ; îi întorcū aşternutulū dela capū la picióre şi vice-versa ; aşternū şi pe pămîntū şi-lū punū acolo, orī ilū scotū câte o ڤiră şi afară (1).

Datina din urmă se află esprimată şi 'n poesia poporană.

Unū cântecū din ڤinutulū Bârgăului, în *Transilvania*, com. de conşcolarulū meū d-lū Pavelū Beşa, ne spune cu privire la acéstă datină fórte răspândită următórele :

Năfrămuşă ruptă 'n cincī,
Plinū e codrulū de voinicī,
La totū fagulū câte cincī,
Dar la fagulū celū mai mare
Zace-unū voinicū de lungóre
Cu drăguşa la picióre
Şi drăguşa mi-lū privesce
Şi din gur' aşa-ī vorbesce :
«Orī morī, bade, orī te scólă,
Orī imī dă şi mie bôlá,
Că mī-am urítū ڤilele
Mutândū căpētăiele,
Dela capū, dela picióre,
Dela umbră, dela sóre,
Dela caldū, dela rēcóre!»

Altū cântecū din ڤinutulū Dornei în *Bucovina*, care asemenea amintesce datina acéstă, sună precum urméză :

Sus la naltulū cerului,
La raşele sórelui
Este-unū patū mândru rotatū,
Dar pe patū cine-ī culcatū ?
Unū voinicū mândru şi 'naltū.
La capulū lui cine şede ?
O copilă pønă verde.
Ea din ochī că mi-lū ochesce
Şi din gurişă-ī vorbesce :

---

(1) Crasna, dict. de M. Bărbuşă

«Orî morî, bade, orî te scólă
Orî îmi dă și mie-o bôlă,
Că de când te-ai bolnăvită
Singură m'am îngrozită
Perinuțele mutându :
Ni la umbră, ni la sóre,
Ni la capă, ni la picióre,
Ni la vântă, ni la rēcóre.»

In fine, ună ală treilea cântecă, totă din *Bucovina* și a
nume din comuna Ciahoră, ținutulă Cernăuțului, sună așa :

La greă coborișă,
Verde alunișă,
Galbănă păltinișă,
Este aședată
Ună frumușelă pată,
Cu stâlpil de făgă,
Cu scânduril de bradă
Și'ntr'insulă e așternută
Mușchiă verde dincoa (1) de Prută :
Mușchiulă bradulă
Și-a molidulă.
Dar'óre în pată
Cine e culcată ?
Ia Constantinașă
Voinică feciorășă !
Da la capă cine-mă ședea ?
Margarinta, draga sa,
Căpătăiulă lui muta
Și la umbră și la sóre
Și la pămîntă cu rēcóre,
Și ea mutându-lă plângea
Și din gură așa dicea :
«Morî, bădiță, orî te scólă,
Orî îmi dă și mie-o bôlă,

---

(1) *Dincoa* prescurtată în locă de *din cõe*.

Că mî-am urîtú ñilele
Mutându-şî perinele,
Când la capû, când la picióre,
Când la umbră, când la sóre,
Când la pămîntú cu rēcóre!»

Dacă celú ce trage de mórte şî nu póte muri, a fostú morarú, îî punú sub căpétáiú diferite unelte de móră, precum : ciocanú, toporú, bardă, pasulú cu care a îndreptatú pétra morií ca să fie rotundă, merticú, ciolane şî mésele dela róta morií, ba, de se află şî se póte, încă şî o bucăţică de pétră de móră, cređéndú că de aceea nu póte muri, fiindú-că a luatú prea mare măsură (merticú), saú a furatú, în nefiinţa ómenilorú, ce aú fostú la móră, făină saú grăunţe din sacií acestora, şî elú n'a trebuitú să o facă acésta, de óre-ce róta morií í-a măcinatú făina, care l'a nutritú (1).

La cei bogăşî şî cu deosebire la feciorií boerescí, cari aú măsuratú ogórele spre munca locuitorilorú, li se viră o prăjină în casă pe feréstră şî li se pune în mână, cređendu-se că de aceea nu potú muri, fiindú-că aú măsuratú strîmbú ogorulú, fênaşulú saú ce-a fostú, năpăstuindú pre muncitori (2).

Dacă trage unú vornicú de mórte, i se pune bêşulú cu care a vornicitú pe pieptú, érá altulú trebuie să i-lú iea, căci dacă móre cu bêşulú nepusú şî neluatú de pe pieptú, atunci credú şî ñicú că a muritú vorniculú. Daca i se iea bêşulú, se crede că l'aú scutitú de unele chinurí. Asemenea murindú vorniculú, fie-care-lú poftesce să tragă hamulú căruţei, care este respata vornicilorú (3).

Dacă cu tótă întrebuiñtarea mijlócelorú arétate până aici totuşî nu póte muri degrabă, atunci se crede, că trebuie să

---

(1) Dat. Rom. din mai multe părţi ale Bucovinei, com. de d-lú G. Tomo-
Iagă. — Veđî şî Burada, *Inmorm.* pag. 8.

(2) Ionénú, p. 38. — Burada, *Inmorm.* p. 8.

(3) Com. de Ionică alú lui Iordachi Isacú din Mahala.

fie foarte păcătosu, că a făcutu o mulțime de fapte rele : nu s'a rugatū destulū lui Dumneḑeu, a fostū de cine-va juratū sau blăstēmatū, sau s'a blăstēmatū singurū pe sine, sau a fostū de cine-va afurisitū, și mai alesū de o fațā bisericēscā, și din cauza acēsta nu pōte muri. Decī, ca să pōtā odatā muri, se chiamā preotulū localū ca să-ī cetēscā «*rugăciunile de deslegare*» sau «*rugăciunile la eșirea sufletulū*» (1).»

În *Transilvania* este datinā, pe lângā cotirea «*canonulū la eșirea sufletulū,*» de a i se citi încă și psaltirea orī altā slujbā și când se începe cetirea se aprinde o luminā câtū bolnavulū de lungā. Gătindu-se lumina în vremea slujbei și bolnavulū totū n'a muritū, se crede că n'are să mōrā, ci are să se scōle (2).

Dupā ce l'a deslegatū preotulū și totū n'a mai muritū, ci se chinuesce una, douē, ba și mai multe ḑile, adesea-orī chiar și mai multe sēptēmāni, atunci mulți dintre cei slabī în credințā începū din nou cu difcrite descāntece și desfăcēturi, până ce în urmă, după cum credū ei, trebuie să se alēgā într'o parte orī în alta, să mōrā orī să se însănētoșeze.

Cele mai usitate descāntece și desfăcēturi la acēstā ocașiune sunt totū acelea, despre cari ne-a fostū vorba în cap. II, adică *de ursitā, de faptū și de pociturā.*

Unī din contrā, vēḑēndū că după tōte cele întrebuiņate și făcute mai nainte, celū ce trage de mōrte, nici nu mōre, nici nu se rădicā, îndātinēzā a-lū scālda într'o scāldătōre făcutā dintr'o buruēnā, care în părțile de pe lângā Prutū din Bucovina se numesce *șistelinā*, după care scāldătōre trebuie numai decāt să se alēgā până în douē sau trei ḑile într'unū felū sau altulū (3).

---

(1) Cred. și dat. foarte lăḑitā în Bucovina și Moldova; veḑi și Burada, *Inmorm.* p. 7.

(2) Com. de d-lū Rom. Simū și Al. Boeriū.

(3) Com. de G. Tomoŷagā.

În unele sate din ținutul Storojineșului, precum bună-ora în Crasna, aducă o samă de Români mai multe rămurele de *Lemnulă Domnului*, îl pună într'o căldare mare, aducă apă și turnând'o într'o olă o pună la focu ca să mocnescă. Dacă apa din olă până a doua zi se face roșie, e ună semnă că omulă bolnavă va muri, decă îl scaldă cu dînsa, iară dacă e albă, atunci e semnă că va trăi și prin urmare nu-lă mai scaldă (1).

Nemijlocită după ce a repăusată atâtă în *Bucovina* câtă și în *tote cele-lalte țeri locuite de Români* este datină de a i se închide ochii ca să nu vadă jalea și durerea cea mare a celoră ce-lă încunjură și mai alesă a consângeniloră celoră mai de-aprăpe (2).

E mare nenorocire, când nu se găsește nimeni, care să închidă ochii celui ce mōre; de aici apoi și celă mai mare blăstēmă: «*să dea Dumnezeu să n'ăi pe nimeni să-ți închidă ochii* (3).»

Inchiderea ochiloră, după ce mōre cine-va, e o datină veche, care era usitată și la *Români* și care se amintese de cătră mai mulți scriitori. Așa Ovidiū în epistola cătră Ariadne scrie:

«Nu voiă avé pe nime, care să-mi închidă ochii cu degetele (4).»

Éră în altă locă, totă Ovidiū dice:

«Nici voiă da ordine, nici o mână amică nu-mi va închide ochii, gata de a se stinge, după ultimulă strigătă (5).

Apoi Pliniū naturalistulă:

---

(1) Dict. de M. Bărbuță.

(2) Com. de G. Tomoșagă, Av. Macoveiū și Rom. Simă; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 7.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 7.

(4) *Nec mea, qui digitis lumina condat, erit;*

(5) *Trist. III. 43: Nec mandata dabo, nec cum clamore supremo
Labentes oculos, condet amica manus.*

«A închide ochii la cei ce mor, și apoi a-i deschide pe rugul arderii, este o datină sacră la *Romani* (1).»

Se poate că strămoșii noștri numai din acea cauză închideau ochii muritorului, ca mărtea să nu-i pară așa de înfricoșată, și numai atunci i se deschideau din nou, când îl îngropau sau îl ardeau pe rug (2)

După ce i-au închis ochii îl lăgă pe sub fălci cu o basma anume ca să nu înțepenescă cu gura căscată (3). Apoi deschid ușa și ferestrele odăii, în care a repăusată, anume ca să aibă pe unde eși mărtea cu sufletul (4). Totu atunci, atât în *Bucovina* cât și în *Moldova*, acoperu cofele cu apă ca să nu pice sufletul într'insele și să se înece, căci se crede că sufletul trage la apă (5).

Lumina, care i s'a ținut în mână sau la cap în timpul repăusării, i se ține și mai departe totu în mâna dreaptă, ca și mai nainte, până ce se scaldă. Când se vîră în scaldă, atunci se stinge (6), și se păstrează până după înmormintare, iar după înmormintare se aprinde în trei seri după o altă în locul unde a repăusată mortul (7).

La unele familii din *Banat* se ține lumina acésta aprinsă în casă 40 de zile după înmormintare, la altele însă numai până ce scot *prânzișorul* (8).

---

(1) Hist. Nat. XI. LV: «Morientibus illos (oculos) operire rursusque in rogo patefacere quiridium magno ritu sacrum est.»

(2) Mich. Besană, Datinele Românilor în inmormintare, publ. în «Albina» an. I, Viena 1866. No. 55.

(3) În Bucovina și Banat, com. de d-lă Iosif Olariu și în Moldova, veđi Burada, Inmorm. p. 7.

(4) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isac din Mahala.—Com. de Vas. Burduhosu, stud. gimn. de locu din Câmpulungu. — Burada, Inmorm. p. 8. — Ionenu, p. 35: «Când o persónă trage să móră, se lasă ferestrele și ușa casei deschise, să aibă pe unde eși sufletul.»

(5) Com. de stud. Vasile Burduhosu din Câmpulungu și de Titu Zaharescu stud. gimn. de locu din Baia, în Moldova.

(6) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isac.

(7) Com. de d-lă V. Turturenu, preot în Vicovă.

(8) Com. de Iosif Olariu.

Pe lângă cele ce s'aũ arãtatũ pãnã aici mãi e de observatũ ãncã Ńi aceea cã atãtũ Romãniĩ din *Bucovina* cãtũ Ńi cei din *Transilvania Ńi Banatũ* credũ cã celũ ce móre ĩn ñiua de Pascĩ saũ ĩn sãptãmãna luminatã, ba uniĩ, precum cei din Ńinutulũ Nãsẽudului, cã Ńi cei ce morũ ĩn restimpulũ dela Pascĩ Ńi pãnã la Duminica-mare (Rusaliĩ), aceia sunt norocoŃi, Ńi mergũ saũ intrã de a dreptulũ ĩn raiũ, de órece ĩn acestũ timpũ porŃile raiului sunt continuũ deschise pentru toŃi chreŃtiniĩ (1).

Romãniĩ din *Ţera-Romãnescã* credũ asemenea cã cei ce morũ ĩn sãptãmãna luminatã saũ a Pascilorũ se bucurã de cea mãi mare fericire, pentru-cã, fiindũ ĩn restimpulũ acesta cerurile deschise, se ducũ de-a dreptulũ ĩn ceriũ. Din contrã ĩnsã cei ce morũ ĩn a doua sãptãmãnã dupã Pascĩ, numitã a *negrilorũ*, sunt cei mãi nefericiŃi ómeni, pentru cã se ducũ de-a dreptulũ ĩn iadũ (2).

IarãŃi se mãi crede cã e cu multũ mãi bine cãnd móre omulũ nóptea, decãt ñiua, pentru. cã ñiua nu-ĩ daũ pasãrile pace (3).

Mãi departe spunũ Ńi credũ Romãniĩ cã fie-care omũ are cãte o stea ĩn ceriuri, care e tainicũ legatã de sórtea lui.

Deci cãnd este omulũ ameninãatũ de vre-o cursã, atunci stãua i se ĩntunecã, iar cãnd móre ĩndatã i se stinge Ńi cade din ceriũ, de unde vine apoi Ńi ñicala: «*i s'a stinsũ*» saũ «*ĩ-a cãdũtũ stãua,*» adicã a muritũ (4).

Acãstã credinãã fórte lãŃitã ĩn tóte provinciile locuite de

---

(1) Aurelũ Iana, Din credinãele poporului romãnũ din Maidanũ de lângã Oraviãa, publ. ĩn «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 7. — Ioanũ NiŃu Macaveiũ, Datinele pop. rom. la inmormintãri, dare de sãmã, public. ĩn «*Amiculũ familiei*» an. VI, Gherla, 1882, p. 94 — Ńi com. de mãi mulŃi Romãniĩ din Bucovina.

(2) D. Stãnescu, op. cit. p. 331.

(3) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Ghermanũ, stud. gimn.

(4) ĩn Bucovina Ńi la Alecsandri, Poesiĩ pop. ale Rom., p. 4.

Români o întâlnimū nu numai în vorba de tóte țilele, ci și în literatura poporană și cu deosebire în doine și balade.

O doină din *Bucovina*, care face alusiune la acésta credință, sună precum urméză:

Câte stele sunt pe cerū
Tóte până 'n țiuă pierū;
Numai luna și c'o stea
Scie de durerea mea.

Altă doină din *Transilvania* sună astū-felū:

Câte stele 'n giurulū meū
Tóte mă vorbescū de răū;
Numai luna și c'o stea
Îmī îndulcescū inima (1).

Stéua, despre care se face amintire în aceste douē doine, e stéua aceluia care le-a cântatū.

Însă cu multū măi bine e credința acésta respicatā în balada «*Miorița*,» din care scótemū următóarele patru versuri, ce le adreséză ciobanulū moldovanū mioriței și anume:

Iar la cea măicuță
Să nu spuī drăguță,
Că la nunta mea
A căđutū o stea . . . (2).

În fine, meritā a fi amintitū și aceea că trecerea unū omū din viéța acésta se esprimă în diferite chipurī, precum: *a muritū, și-a datū sufletulū, i s'a stinsū saū i s'a curmatū firulū vieții, a repausatū, a adormitū, a adormitū în domnulū, l'a ertatū Dumnețēū, a trecutū în cea-laltā lume*, prin care se face alusiune la credința în raiū și iadū.

În unele părți ale *Transilvaniei* și *Țerei-Românesce* se ȃice

---

(1) Niculaiū Borza, Doine și hore pop. din Ardélū, publ. în «*Familia*» an. XX. Oradia-mare, 1884, p. 323.

(2) V. Alecsandri, Poesii pop., p. 2.

mai adese-orî a *perî*, decât a *murî* sau a *repausa*. În Bucovina verbulă acesta se 'ntrebuințeză în genere numai cu privire la animale: *vitele pierû* iar *omenî morû*. Se 'ntrebuințeză fôrte adese-orî și 'n Bucovina, ca și 'n țerile sus arătate, însă totû-deauna numai despre ômenii cei rîi sau fără de lege.

Dacă unulă a fostû fôrte multû bolnavû se đice de regulă că *l'a strînsû Dumneđeû* sau *l'a iertatû Dumneđeû*, adică i-a iertatû chinurile cele îndelungate și lupta cu môrtea, ce mai totû-deauna îlû muncesce grozavû pe omû; dacă a muritû de-o môrte năprasnică și'n același timpû âncă și tînrû: a *muritû cu đîle* sau *s'a prăpăditû*; unuia care møre îndată după altulû: *uite cui i-a închinatû*; iară în batjocură: *s'a dusû la rogozû* (1), sau a *pusû fața la mormîntû*, după cum ne spune și următorea doină din Bucovina:

Măi băete, băețele,
Vină la noi, nu te teme,
Că de cine te-ai temutû
A pusû fața la mormîntû (2)

sau în fine: a *pusû costa la pămîntû și fața la răsăritû*, după cum arată și următorea doină din Igesci în Bucovina:

Măi băete, băețele,
Intră 'n casă, nu te teme,
Că de cine te-ai temutû,
O pusû costa la pămîntû
Și fața la răsăritû
Și s'o dusû și n'o venitû.

Când însă întrebă cine-va de ce anume a muritû, i se răspunde că *așa i-a fostû păharulû morșîi*, altulû, afară de tatălû și de maica respectivulû, nime nu cutéză a spune de ce felû de môrte a muritû.

---

(1) Aceste două expresiuni din urmă sunt usitate mai multû în Transilvania, com. de d-lû I. Georgescu.

(2) Varianta acestei poesii veđi-o la S. Fl. Marianû, Poesii pop. rom., tom. II, p. 148.

IV

S C Ă L D A R E A.

Cum și-a dat omul ultima resuflare, cea d'întâi grijă a celor ce au stat împrejurul lui este, pe lângă deschiderea ușei și a ferestrelor casei, în care a repausat, și pe lângă acoperirea cofelor, de a face o scaldătoare și a-l scâlta într'însa până ce nu apucă a i se reci și înțepeni corpul (1).

Scaldătorea acésta se face atât în *Bucovina*, cât și în *Moldova* în următorul chip: aducă apă curată dela un izvor, dela o fântână sau dela un pârâu limpede și o pună într'un céun sau într'o căldare mare ca să se încăldească (2).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 9: «Până a nu înțepeni trupul mortului, némurile sau prietenii lui îl radă, îl scaldă, sau în unele locuri îl spală cu apă caldă și apoi îl laă cu săpun.»

În cele mai multe părți ale Bucovinei, după cum mi-a spus d-lă G. Tomolagă, cantor bis., există credința, că dacă scaldătorea 'acésta s'ar prepara mai înainte, atunci omul, ce trage de mórte, cu greu móre; ba se țice, că une-orî tocmai din cauza acésta se chinuesce și 2—3 zile și totu nu mai póte muri.

(2) A. Lambrioru, op. cit. p. 151: «În vremea acésta bătrânele megiașe, adunate la țipetele din casă, pună căldarea sau céunul pe foc și încăldescă apa de scaldătoare.»

În unele părți din *Transilvania*, în locul cununii sale căldării, se întrebunțază de comună o *olă nouă*, în care se tornă și puțină apă sfințită și care, după scaldare, se pune la picioarele cadavrului anume ca și sufletul, care sboră în colo și'n cõce, să se potă încă scalda (1).

Pe lângă apă se mai pună în căldare, și mai alesă în timpă de vară, atâtă în *Bucovina*, câtă și în *Transilvania*, încă și felurite plante, precum: *mintă*, *calapëră*, *busuiocă*, *româniță*, *sulcină*, *peliniță*, *lemnulă domnului*, precum și multe alte burueni și flori mirositoare, anume ca atâtă scaldătorea, câtă și corpulă celui ce se va scaldă într'însa, mai cu sēmă dacă acela e copilă, să mirõse frumosă. Apoi, atâtă apa, câtă și plantele dintr'însa se lasă până ce se încălțescă (2).

Se bagă însă tare bine de sēmă, mai alesă de cătră cei de casă, și cu deosebire în *Țera-Românescă*, ca să nu se împingă tăciuni sub vasulă în care fierbe apa de scaldată, sub cuvîntă, că se face focă de fiertă apă pentru scaldatulă și a altoră morți (3).

După ce s'a încălțită acum apa de ajunsă, 2—4 bărbați dintre străinii ce aș asistată la eșirea sufletului său alți străini, ce aș fostă anume spre acestă scopă chîemați (4), iar dacă a fostă de parte femeescă, totă atâtea femei (5), ȳeău ună ciubără, o vană sau o covată mare, tornă într'însa

---

(1) Wlisløckí, op. cit. p. 31.

(2) Com. de d-lă G. Tomoșagă și Rom. Simă.

(3) Ioană St. Negoescu, Credențe populare, publ. în «*Lumina pentru toți*» an. II., Bucuresci, 1888, p. 474. — Ionénă, op. cit. p. 42: «Când se încălțesce apa pentru scaldatulă unu morțu, să nu se împingă tăciuni din focă sub vasă, căci este semnă de făcerea focului și pentru alți morți.»

(4) Cei de casă nici când nu scaldă pre morțu.

(5) D. Stănescu, op. cit. p. 322. «Dacă mortulă a fostă de parte bărbătescă, doi sau trei bărbați îl spală cu apă caldă, cu săpună, îl péptănă și-lă îmbracă; două sau trei, femei, dacă a fostă femeecă.» — În Moldova, comuna Rădășeni, după cum m'ă spusă A. Pletosă, pre bărbați îl scaldă de comună trei bărbați, iar pe femei trei femei.

apa din căldare, sauce este, o adaugă cu apă rece, ca scaldătorea să fie bine potrivită, adică nici prea ferbinte nici prea rece, ci numai abia călduță ca apa de vară, rădică apoi corpul mortului de pe locul repausării, îl desbracă de toate vestimintele, în cari a repausat și virîndu-l în vasul cu scaldătorea astă-fel pregătită încep a-l scaldă și spală cu săpun peste tot corpul, începîndu dela cap și până la picioare, ne-lăsîndu nici o singură părțică nespălată (1).

În unele părți din *Transilvania* și *Banat*, mortul nu se scaldă în atare vas, ci, luându-se de pe locul în care a repausat, se pune jos la pămînt, pe un așternut de pae, dar mai cu sémă pe o scândură lungă și lată, și pe aceea îl spală (2).

Cel ce se apucă de spălat și scaldat pe vre un mort și nu rade bine tina și tot *lipulă* (lepul) de pe dinsul de cum-va e întinat, sau nu pôte să-i spele tot lipul de sub unghii, se crede, că are un păcat foarte mare, și că tina, ce rămîne pe cel mort, are să o mănânce el în cea-laltă lume (3).

Dreptă aceea lie-care, care se apucă de scaldat, după ce l'a spălat acum peste tot corpul, până ce s'a făcut curat cum l'a pus mă-sa în fașă, când l'a pornit la botez (4), îndată îi tae unghiile (5), anume ca și sub unghii să-l pôtă astă-fel spăla ca să nu rămâie și sub acestea nici un pic de tină, pentru că dacă nu o face acésta pe cea-laltă lume va avé grea răspundere (6), apoi și pentru aceea ca nu

---

(1) Dict. de M. Ursaca, com. de G. Tomoiagă și Av. Macovei.

(2) M. Besan, stud. cit. «Albina» No. 57, com. de d-l Rom. Sim.

(3) Credința Rom. din Bucovina, com. de I. Blandu, stud. gimn. și a celor din Transilvania, com. de d-l Rom. Sim, învățător.

(4) Com. de d-l V. Turturén, preot.

(5) Pretutindene usitat în Bucovina.

(6) Com. de d-l I. Georgescu, învăț. în Secadete.

cum-va, ducându pămîntulū cu dînsulū din acēstă lume în cea-laltă, să fie cunoscutū de diavolulū (1).

Datina tăerii unghiilorū la Romāni, care de altmîntrelea e usitată și la alte popōre atātū din vechime, cātū și din timpulū presentū, credū că-și are isvorulū sēū mai multū în următōrea legendă de provenință bogomilică, saū mai bine đisū manicheică:

«Cică dintru începutū nu era pămîntū, sōre, lună și stele, nici lumină, ca acuma, ci orī în cotro te-ai fi întorsū și te-ai fi uitatū era numai o apă tulbure, care plutea ca unū norū în colo și 'ncōce. Iar pe valurile acestei ape nemărginitū de mare și adāncă umbla *Dumneđeū* și cu *Draculū*, unicele ființe de pe timpulū acela.

«Și *Draculū* îi đicea lui *Dumneđeū* totū-deauna, de cāte orī vorbia cātră dînsulū, «*Fărtate*», iar *Dumneđeū* îi đicea «*Nefărtate*» (2).

«Astū-felū *Dumneđeū* și cu *Draculū* se primblarā în colo și'ncōce pe valurile apeī aceleia șēpte anī de-arēndulū.

«După alū șēptelea anū, fiindū *Dumneđeū* fōrte ostenitū, pentru că nu se culcase nici nū dormise de felū în restimpulū acesta, đise cātră *Dracū*:

«Sciī ce, măī *Nefărtate*?

«Ce este, *Fărtate*?

«Rāpeđi-te de grabă în adāncimea apeī și adă o mână de lutū, ca să ne facemū pe întinderea acestorū valurī nemărginite unū pātișorū, ca să avemū unde ne odihni, căci eū unulū nu mă mai potū mișcă acuma de ostenitū ce sunt!

«Ėcă m'am repeđitū! — rēspunde *Ducă-se pe pustiiū*, și cum rostī cuvintele acestea... huștiulucū!... de-auna s'a și cu-

---

(1) Credința Romānilorū din Moldova, comuna Baia, com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(2) Fem. *Nefertiță*, se 'ntrebuințēză mai alesū în locuțiunea «lua-te-ar saū mânca-te-ar *Nefertița*!»

fundatū în apă. Dar bojbăindū elū în colo și 'n cōce prin adâncimea apei și neaflândū nici o țră de lutū, s'a întorsū înapoi și a spusū lui Dumneḑeū, că în adânculū apei nu se află lutū ci numai nisipū.

«Adă-mi dară și nisipū! — ḑise D-ḑeū.

«Draculū s'a cufundatū acum a doua oră și luândū din adânculū apei o mână de nisipū, s'a întorsū iarăși câtū ai bate în palme îndărătū, dar până ce a ajunsū de-asupra apei nu i-aū rămasū numai vr'o câte-va fire de nisipū sub unghii, tōte cele-lalte i s'aū strecuratū printre degete. Trei din firele ce i-aū rămasū i le-a datū lui Dumneḑeū, éră cele-lalte le-a păstratū pentru dñsulū.

«Dumneḑeū, luândū cele trei fire și frământându-le în mână, a făcutū dintr'insele o *turtiță*. Apoi, puindū turtița aceea pe apă, s'a culcatū Dumneḑeū și cu Necuratulū pe dñsa ca să se odihnescă.

«Ce face însă Necuratulū? . . . Voindū a rămăné singurū Domnitorū și stăpânitorū peste tōtă lumea, cum s'a culcatū a și începutū a horăi, făcându-se că dōrme dusū. Dar elū nu dormea, ci așteptă cu nerăbdare dōră adōrme Dumneḑeū, ca apoi să-lū rēstōrne de pe turtiță, să-lū arunce în apă și să-lū inece.

«Dumneḑeū, sciindū prea bine cu ce felū de gânduri se pōrtă Draculū, se făcea asemenea că dōrme dusū, dar elū nu dormia.

«Draculū, când cugetă acum că Dumneḑeū dōrme dusū, l'a apucatū de unū piciorū și a începutū a-lū trage în drepta și în stânga de pe turtiță, voindū numai decăt să-lū arunce în apă și să-lū inece. Însă cu câtū îlū trăgea elū mai tare cu atătū și turtița de nisipū se întindea mai multū și se făcea mai mare, și în care parte îlū trăgea, într'aceea se lăḑea mai tare. Și totū așa muncindu-se necuratulū, de-ī curgeaū

sudori de pe nespălata-i față, se făcù din turtița aceea *pământulă* pe care locuimă noi astăzi.

«Draculă s'a minunatù fôrte multù de acéstă întemplantare neașteptată, dar nu țise nimicù. Și Dumnețeșă încă a tăcutù, făcându-se și elù că nu scie nimicù despre tôte celea ce s'aù întemplantù peste nôpte. Și așa se porniră mai departe la plimbare prin lume.

«Mai umblândù eî în colo și în cöce, câtù vorù mai fi umblatù, și vedëndù dela unù timpù Dumnețeșă că nu e bine ca pământulù să fie fără țipenie de omù, s'a plecatù jos, a luatù o mână de țerînă și frământând'o ca aluatulù, a făcutù dintr'insa pe omulù celù d'intăi. Iară după ce l'a făcutù și l'a înviatù, țise cătră Draculă să facă și elù unù omù și să-lù învie ca dînsulù.

«Draculă nu așteptă multù rugatù, ci, luândù o bucată de lutù în mână, făcù și elù unù omù tocmai ca și Dumnețeșă. A luatù apoi unù buciùmù și a începutù a sufla cu acesta în omulù celù făcutù de dînsulù ca să-lù învie. Dar în zadarù i-a fostù tölă munca, căci nu l'a pututù învia, deși omulù făcutù de dînsulù s'a fostù unflatù ca o butie.

«De-atunci a rămasù apoi în omù unù firù de inimă câtù unù firù de macù în șapte despicatù, și firulù saù simburile acela e *răutatea omulù*. De-aici vine apoi că omulù sudue așa de spurcatù și urtù, căci dacă n'ar fi simburile celù rău într'insulù, omulù ar fi *curatù ca mirulù*.

«Totù de-aici vine că ómenii se temù de morți pentru că Draculù, cum móre unù omù, îndată se apropie de trupulù lui spuindù că trupulù omulù e alù seșù, fiindù-că se ține de pământù și pământulù e alù seșù, de öre-ce elù a fostù acela care l'a scosù din fundulù apeî.

«Mai departe trupulù omulù se pöte cunosce și de pe aceea că e alù seșù, fiindù-că fie-căruî omù până și în țiuia de ađi *i-a rămasù negru sub unghii*, precum i-a rămasù și lui nisipù,

când l'a scosă din apă. Căci dacă trupul omului n'ar fi proprietatea sa, *atunci omul ar fi curat sub unghii, și nu negru.*

«Din pricina Dracului decî dară, care pretinde că trupul omului e alu sêu și nu alu lui Dumneșeu, *îndatinéază Românii de a taia unghiile celoră morți și totu din acéstă pricină îi privighescă ei tótă nóptea, nelăsându-î să stea singurî în casă, temêndu-se ca nu cum-va să vie Dracul, mâne-o-ar acolo unde a inseratū, și să pue mâna pe dînșii (1).*

Afară de legenda acésta mai există la Românii din *Bucovina* încă și următórea credință cu privire la unghii și anume:

Pe fie-care omū, cum móre și se duce în cea-laltă lume, îlū întrébă Dumneșeu: unde i-sū unghiile? să-și dea séma ce a făcutū cu dînsele? și dacă le are, le scóte din sínū și i le arată, iar de nu le are, e rēū de dînșulū (2).

De aceea fie-care omū, câtū trăesce, se ouvine ca să pue unghiile, după ce le taie, în sínū saū la pragulū uși, iar după ce móre, să i se pue în sínū, pentru că la a doua venire fie-care trebuie să dea unghiile apostolului Petru ca să-și facă trîmbiță dintr'însele (3).

Românii din *Moldova* însă spunū că de aceea se taie unghiile mortului și i se punū în sínū, pentru că *la vremea judecării celor de pe urmă* din unghiile acestea aū să facă S-șii archang. *Michailū* și *Gavrilū* buține, din cari aū să buține în cele patru cornurî ale lumii ca să se întrupeze ómenii și să se strângă la judecată.

Totū din acéstă caasă mulți înși îndatinéază și de altă dată când taie unghiile, a nu le asvêrli, ci a le pune în sínū (4).

---

(1) Dict. de Vasile Ungurénū, Românū din Ilișesci, districtulū Sucevi.

(2) Credința Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Dict. de Elisaveta Agapi, Româncă din Mănăstióra.

(4) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

O sêmă de inși însă nu taie unghiile celoru morți din cauză că, după cum credū și spunū ei, n'arū avé cu ce sui pe scări la cerū (1).

Causa pentru ce se dă scăldării și spălării celui repausatū o atențiune atât de mare, e pentru că mortulū, după credința Românilorū de pretutindenī, trebuie nu numai să se spele și să se lepede de tôte păcatele câte le-a făcutū, trăindū pe pământū, și să mērgă cu sufletulū în împērăția cerescă (2), ci tot-odată să mērgă și cu corpulū curatū pe lumea cealaltă (3), precum și pentru aceea, ca la ȃiua cea de-apoi, adică la ȃiua învierii, să fie curățitū de tōtă întinăciunea (4).

Maī departe se maī crede încă și aceea că dacă repausatulū s'a mărturisitū și comunicatū cu st. taine și la mōrtea sa a fostū bine și frumosū scăldatū și spelatū, înfățișându-se curatū înaintea lui Dumneȃeū, acesta chiar și 'n casulū acela, când ar avé omulū unele păcate maī mici, i le-ar spēla și ierta și elū (5).

În unele părți ale *Bucovinei*, precum bună-ōră în satele Ropcea și Stroesci, nu e datină de a se face scăldătore pentru celū mortū, ci a se spēla numai simplu cu apă prōspētă dintr'unū părțū saū dintr'o fântână, chiar și 'n casulū acela, când apa e rece (6).

Totū în timpulū scăldării, dacă celū repausatū, e bărbatū înaintatū în virstă, îlū radū frumosū (7), dacă în timpulū

---

(1) Dict. de El. Agapi.

(2) Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū, și a celorū din Stupca, com. de Al Baciū, stud. gimn.

(3) Ionénū, op. cit., p. 36. «După ce o persōnă a muritū, corpulū i se scaldă într'o albie, ca să se ducă curatū pe lumea cea-laltă.»—Rom. Simū: «Omulū se scaldă, ca să mērgă curatū în cea-laltă lume.»

(4) Com. de d-lū I. Georgescu.

(5) Com. de d-lū G. Tomoiagă.

(6) Dat. com. Em. de Cuparencu.

(7) Pretutindene în Bucovina. Veȃi și Burada, *Inmorm.* p. 9

bólei sale i-a crescutū barbă mare, din caasă că, după cre dința poporului din cele mai multe părți ale *Bucovinei*, celū ce s'a rasū la mórtea sa saū după mórte, când s'a scăldatū, se înlățișeză înaintea lui Dumneđeū ca unū tēnerū de 30 de anī, iar de nu l'a rasū apoi bētrānū rēmāne pentru totū-deauna. Dacă însă mortulū, înainte de a-și da sufletulū, a lāsātū cu limbă de mórte să nu-lū radā, atunci, voindū a-i împlini dorința, nu-lū radū, ci-lū lasă așa (1).

După ce l'aū rasū, îlū spală din noū pe obrazū cu apă prós-pētă și apoi îlū ștergū pe totū corpulū de regulă cu o năframă curată, saū cu unū ștergarū noū saū cu o față de masă, care rēmāne apoi ca rēsplată celui ce l'a scăldatū (2).

După acēsta îlū ungū pe capū cu untū și-lū péptănă frumosū (3).

Nevestele, precum și tóte femeile cele bētrāne, se împletescū. Dacă însă móre o femee lēuză, i se lasă mai multe fire de părū neîmpletite anume ca s'o vađă Dumneđeū că este lēuză și să-i ierte pēcatele (4).

Fetele cele mari însă precum și copilele nu se împletescū, ci se lasă despletite, spre a se putē gāti ca miresele (5).

Totū atunci când se péptēnă mortulū este datină în unele părți de a-i tăia puținū părū, care se pune în céră și se păstrează de cătră nēmurile lui în *păldmida lăđii* spre aducere aminte (6), alții îlū punū și ținū în lavița lăđii și iarăși alții scotū unū cuiū din părete și vîrîndu-lū în loculū a-celuia, batū cuiulū la locū peste dînsulū, saū facū o bortă în ușorulū de sus alū ușei, îlū vîră în borta aceea, și as-

---

(1) Com. de d-lū G. Tomoșagă.

(2) În Suceva, Stupca, Todiresci și Ropcea.

(3) În Bilca, Vicovulū-de-sus, Cămpulungū și alte sate din Bucovina.

(4) Ionēnū, op. cit., p. 37.

(5) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

(6) Burada, Inmorm. p. 10.

tupându-lu, îl lasă apoi pentru tot-deauna acolo. Acesta se face pentru norocul casei, căci, amésuratü credinței poporului, nu se. scie după cine se trage noroculü la casä, și lesne póte cu acela ce a muritü sä se ducä totü noroculü, dacä nu se păstrézä nimicü dela elü (1).

Mulți inși din clasele mai înalte taie mai multe șuvițe de përu, din cari își facü, totü pentru aducerea aminte, länțuțele de orare saü floricele, pe cari le păstrézä apoi în nisce cutiuțe anume spre acestü scopü făcute.

În *Transilvania*, districtulü Näsëudului, taie mortului unü șmocü de përu din capü nemijlocitü înaintea scóterii sale din casä și a pornirii spre mormintü, în credință că până ce vorü păstra acelü șmocü de përu nici noroculü nu-i va päräsi. Unii îndätinézá de a se afuma cu përu de acesta, anume ca sä nu viseze pe celü mortü (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-órá în Todiresci, pe lângä aceea că-lü scaldä și laü, îi mai spalä corpulü cu vinü, și mai alesü atunci, când înainte de repausare n'a fostü mărturisitü și împärtășitü cu sf. taine (3).

În *Transilvania* îi mai ungü corpulü încä și cu nisce unsoři miroșitóre (4).

Datina spëlării cu vinü și a ungerii cadavrului cu diferite unsoři miroșitóre o întîmpinämü fórte adese-orï și 'ntr'o sémä de bocete, cari se bocescü nu multü după scäldare în de-

---

(1) Com. de mai mulți Români din Bucovina, precum și de d-lü Rom. Simü din Orlatü în Transilvania.

(2) Com. de d-lü T. Simonü.

(3) Com. de d-lü I. Avramü

(4) D. T. Bojinca, Anticele Romanilorü. Buda 1832. vol. II. Nota dela p. 210 — M. Besanü, stud. cit. publ. în «Albina», an. I. No. 57: «Și după ce pulsulü nu mai bate, și sufletulü s'a despărțitü de trupü, — trupulü se scaldä și în unele locuri, mai vërtosü în Ardélü, se unge cu unü felü de unsoře miroșitóre, și numai după aceea se îmbracä în vestmintele cele mai frumoșe și curate, ce le-a avutü repausatulü în viéță.»

cursulū timpului câtū petrece mortulū în casă, precum și mai pe urmă când se duce la mormintū.

Iată unulū din mulțimea acelorū bocete:

Veniți frați și sorióre
Și-mi puneți florī la picióre,
Veniți frați și verișori
Și mă 'mpodobiți cu florī,
Veniți ai mei veri și frați
Și cu lacrimi mă scâldați,
Și-mi stropiți fața cu apă,
Că de luni mă ducū la grópă
Și-mi stropiți fața cu vinū
Că mă ducū în locū străinū
Și 'napoi n'am să mai vinū,
Și-mi stropiți fața cu bere
Că mai multū nu me-ți vedere;
Că nu mă ducū să 'nflorescū,
Ci mă ducū să putrețescū;
Duce-m'oiū și-oiū putreți
Și 'napoi n'oiū mai veni,
Óre cine m'a boci?
Sora mea cu maica mea,
Mai alesū ibovnica (1)!

După ce l'aū scâldatū și pieptēnatū și după ce l'aū îmbrăcatū și așezatū, unde aū avutū să-lū așede, ieaū apa cu care l'aū scâldatū și-o varsă într'unū locū retrasū, neprihănitū, și mai alesū într'o grădină la rădęcina unui copacū, care se acopere apoi pentru câtū-va timpū cu o copae saū cu cãldarea, în care s'a încălđitū apa; acēsta se face pentru ca să nu umble nici o vietate pe loculū acela, fiindū pecatū să se calce cu piciórele (2).

---

(1) Din Horodniculū-de-josū, satū în districtulū Rădăuțului, com. de fostulū meū conșolarū d-lū Petrea Prelipcenu.

(2) Burada, În morm. p. 10. — Ionénū, op. cit. p. 42: «Apa, cu care se scaldă unū mortū, se varsă într'unū locū retrasū, ca să nu calce cine-va în ea fiindū unū mare pecatū.»

În *Țera-Românească*, precum în plaiul Prahova și comuna Zănoga, scaldătorea acesta nu se varsă afară până după înmormintare (1).

Albia, saii vana, în care s'a scaldat mortul, după ce s'a aruncat scaldătorea dintr'însa, se răstornă cu gura în jos și nu se mai întrebuițază de felul până după înmormintare, fiind rău de morțe și pentru alții (2).

Ciubarulă, în care s'au spălat hainele mortului, se spală în nouă ape și apoi e ca și când s'ar vărca în el apă sfințită dela osteșanie (3).

Óla, atât cea în care s'a încălțit apa pentru scaldătore, cât și cea cu care s'a turnat apă caldă peste mort, când s'a scaldat, după credința Românilor din *Transilvania*, nu mai e bună, și de aceea se îngropă (4). Români din *Țera-Românească* însă o spargă în timpul când se scote mortul din casă, pentru a nu muri și alții (5).

Paiele, pe cari a fost pus mortul la spălare, unde e datina dea se face acesta, se aruncă noaptea pe riș, saii, unde nu este riș în apropiere, se îngropă în pământ ca să nu calce omul ori altă vietate pe ele, căci nu e bine (6).

Pieptenele, cu care s'a pieptănat și săpunul cu care s'a săpunit mortul, nu se întrebuițază mai mult, ci ori se aruncă și aceste două obiecte pe un riș (7), ori se păs-

---

(1) Revista pentru istorie, arheologie și filologie, an. II, vol. III. Bucuresci 1884, p. 386: «Murind omul, femeie, copilul, scaldându mortul, laturile nu le varsă afară până nu-l îngropă» — D. Stănescu, op. cit. p. 42 «apa n'o varsă până nu este mortul îngropat.»

(2) Ioneni, op. cit., p. 42.—I. St. Negoescu, credințe pop. publ. în «Lumina pentru toți», an. III, Bucuresci, 1888, p. 474.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) I. St. Negoescu, op. cit., p. 474.

(6) Com. de d-lă Rom. Simă.

(7) Com. de d-lă Rom. Simă.

treză și se îngropă împreună cu mortul (1), puindu-se în pernița pe care i-o așeză sub cap în tron (2). — În unele părți din *Moldova* precum în Rădășeni și Mălini obiectele acestea se dau celui ce l'a scăldat de pomană (3).

Femeilor celor ce au scădat pre cel mort nu le este iertat să umble la fierturi nici la colacii mortului. A casă la dînsele însă pot umbla, dacă mai înainte de acesta s'au spălat de nouă ori după olaltă (4).

În fine, atât femeile, cât și bărbații, cari au scădat pre mort, atât în Bucovina, cât și în Transilvania și *Moldova*, pe lângă obiectul, cu care s'a șters mortul, mai capătă de suvenire sau pomană, încă și câte un rënd de haine de-ale repausatului, sau câte o cămașă ori ie mai bună (5), sau câte o perină ori lăiceriu (6).

Scăldarea și spălarea mortului e usitată, nu numai la Români, ci și la alte popore atât din vechime, cât și din timpul de față.

Așa *Românii*, după ce-l striga de trei ori pe mort, îl puneau pe pământ, ca și Românii din unele părți ale *Transilvaniei*, și apoi îl spălau cu apă caldă anume ca, dacă mai este vieță într'insul, să se deștepte, iar de nu, să-l curățescă, și apoi așa numiții *Polinctores* îl ungeau cu unt de lemn și cu alte arome, parte pentru ca să se mai imblândescă fața mortului, și parte ca să se împiedece putredirea (7).

Iată ce ne spune în privința acesta poetul Virgiliu:

---

(1) I. St. Negoescu, op. cit. p. 474.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 322.

(3) Dict. de Anița Pletos și Măriuca Nistor.

(4) Com. de d-lu Rom. Simu.

(5) Com. de d-lu I. Georgescu.

(6) Dict. de Anița Pletos și de Măriuca Nistor.

(7) Dr. At. M. Măriencescu, *Cultul păgân și creștin. T. I. Sărbătorile și datinele române vechi*. București, 1884, p. 336. — Bojinca, op. cit. p. 210.

«Unii pregătescū apa de clocotesce la focū în căldări și apoi spală corpulū înțepenitū și-lū ungu (1).»

Iar Ovidiū ȃice :

«Nici corpulū meū nu zace în patulū obicīnuitū, nici este cine-va care să mă plāngă cānd mă va pune la pāmīntū (2).

Ce se atinge de pēru amintimū aici, cā Romanii aveaū datinā de a atārna o parte din pērulū celui repausatū la uşă, spre a arēta prin acēsta cā în casă este doliū (3).

---

(1) Aeneid. lib. VI. 219 și 220 :

Pars calidos latices et shena undantia flamis
Expediunt, corpusque lavant frigentis et unguunt.

(2) Trist. III. Eleg. III 39 :

Nec mea consueto languescent corpora lecto !
Depositum nec me, qui fleat, ullus erit.

(3) D. N. Preda, Mythologia Grecilorū, Romanilorū și a Egypteilorū. Bucurescī 1863, p. 223.

V.

I N B R Ă C A R E A .

Odată mortul spălat și pieptănat frumos se îmbracă în hainele cele mai curate, mai frumoase, mai noue și mai scumpe, ce le-a avut și purtat în viață, sau cu de acelea ce-i erau mai plăcute, pe cari mulți inși le pregătesc fiind încă în viață, și le păstrează noue până la moarte (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum și'n unele părți ale *Transilvaniei*, și mai ales în cele despre Nord, *cămașa* se face îndată după ce mortul și-a dat sufletul, și se numește *cămașă de moarte* (2), iar pe femeile și pe bărbații

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 10. — Rom. Simu: «Unii își pregătesc anume o ițe sau o *cămașă de moarte.*» — Alții, și mai ales o sémă dintre femeile cele mai bătrâne, se'ngrijesc nu numai de hainele cu cari au să fie îmbrăcate, precum: cămașă, ștergaru, catrință, colțun, papuci etc., ci chiar și de toate cele-lalte obiecte, precum: ștergare, șervete, năfrâmi etc., cari sunt de trebuință la înmormintare, și pe toate le așază și păstrează în ladă anume ca la timpul convenit, adică la casu de moarte, să aibă ai săi cu ce o îmbracă.

(2) Sucéva, com. de mai mulți inși: «după ce l'au spălat îl îmbracă într'o cămașă de *hasa* sau în altă cămașă nouă, însă din pânză supțire, croită și cusută îndată după moarte.» — Todiresci, com. de I. Avramu, stud. gimn.: — «Îl îmbracă într'o cămașă supțirică și numai de-abia cusută.» — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 10—11.

căsătoriți îi îmbracă cu cămașa de mire, pe care *inadinsă* o păstrează (1).

Dacă móre o fată mare, atâtü cămașa câtü și cele-lalte haine, cu cari are să se îmbrace, i se cosü cu ață neînodată, căci de o va înoda, se crede că ursitulü ei, ce era să-lü iea de bărbatü, nu se va mai însura, și vice versa (2).

Asemenea se face și la nevestele și bărbații cei tineri, precum și la copii, creșându-se că dacă ața, cu care li se cöse vestmintele, se înodă, sau dacă, după ce s'aü îmbrăcatü, se închee la gätü, atunci partea lorü, care le-a fostü sau

---

(1) Burada, Înform. p. 11. — Lambriorü, op. cit. p. 151: «Scotându-lü din scaldătore ilü îmbracă in haine noue, cele mai de prețü ce le are. Mulți și le aü pregătite din vieță, mai alesü bętránele, dintre cari unele și-aü păstratü chiar hainele de mirésă.» — D. Stănescu, op. cit. p. 322: «E curiosü a sci din ce causă unil dintre ómení și femeí, fie câtü de bętráni, caută și ținü forte multü ca la mórte să fie îmbrăcați in cămașa ce aü avutü de ginere sau mirésă. — Fost'a acesta unü obiceiü introdusü din cauza lipsei ce o fi înduratü bietulü Românü și a neputinței de a-și procura vestminte mai de valóre, sau credința că căsătoria și mórtea sunt cele douę acte mari din vieța lui?» — Teofilü Fráncu și George Candrea, Románii din Munții apusení (Moșii) Bucuresci, 1888 p. 173: «Îndată la incetarea din vieță decedatulü se spală și se îmbracă in hainele cele mai bune. Dacă a fostü insuratü se îmbracă cu hainele cu care s'a cununatü.» — G. Tomoiağă: «In unele sate din Bucovina, și mai alesü in cele de peste Prutü, precum bună-órá in Boianü și Mahala, mai fie-care însü căsătoritü are datină de a ținé chiar și până la alü 60 sau 70 anü alü vieții sale *cămașa de mire* sau mirésă, care la bărbați e cusută din pânză de inü sau fuiorü cu flori frumóse de mętasă albă mai alesü la mâneci și la póle, iară la femeí cu altițe cari de cari mai frumóse și mai iscusite și cu totü felulü de puí pe stanü, cusuți asemenea cu mętasă de felurite culori și cu cea mai mare iscusință. Ba mulți inși păstrează nu numai cămașa, ci și alte lucruri dela cununie, și de-í ajunge ori-ce nevoie și greu nu le daü odată cu capulü, ci le ținü, cum potü, până la mórte. Lucrurile acestea apoi, lucrate cu multă iscusință și cu multă trecere de timpü, se scotü din lada, in care aü fostü păstrate și se'nbracă mortulü cu dinsele implinindu-și astü-felü dorința exprimată cu decimí de aní mai nainte de a fi îmbrăcatü la mórte numai cu aceste schimburi sau vestminte.»

(2) Ionénü, op. cit. p. 37.

a avută să le fie, s'a legatū de veci și de-aceea nu se pōte mai multū cāsători (1).

Dacā rēpāusatulū a fostū *omū bētrānū*, moșnēgū, se îmbracă în vestminte curate și frumoșe conformū etății sale; se schimbă într'o cămașă mare și albă de fuiorū; se 'ncalță, mai alesū în părțile dela munte, cu opinci, iar pe unii, dacā aū cu ce, le cumpără și-i încalță de regulă cu ciobōte (cisme), și mai alesū în papuci, chiar și 'n casulū acela, când în tōtă vieța lorū n'aū purtatū astū-felū de încălții (2); iar pe capū li se pune o cușmă moșnegescă, nēgră saū albă, după cum le-a fostū adică și portulū în viețā; rarū când însă pālārie (3).

Totū așa se'mbracă și *cei-lalți bărbați*, cu acea deosebire numai că pentru aceștia se caută ca cămașa să fie nu numai albă, adică curată, ci totū-odată și nouă, iar cușma mai frumoșă. Totū așa și cele-lalte vestminte.

În *Moldova* și *Țera-Romānescă* se îmbracă de regulă cu cămașă nouă, cu brace și colțunī noi de postavū saū de pānză albă, măcarū că mortulū pōte n'a purtatū nici odată cātū a trăitū; se încalță apoi cu iminei galbenī saū cu meși negri de mortū, iar în capū li se pune căciulă nēgră (4).

Dacā celū mortū e *feciorū* se schimbă cu cămașă și ismene de bumbacū saū de fuiorū, cu berneveci (ciōreci) orī ițari, și cei mai avuși, cari aū de unde, se 'mbracă și cu pieptare sērbătoreșci saū mintene cu saū fără mâneci (5),

---

(1) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala. «Dacā mōre o femeie nu se'nchee cu chiotorile, nici nu se lēgă nimicū în nodū, căci omulū nu i se pōte însura adoua oră.» — Sevastosū, Călătorii, p. 69: «pentru mortū se cōse fără nodū.» — Datina și credința acēsta se află și la Armenii orientali din Suceva.

(2) Dict. de M. Ursaca, din Vatra-Dornei; — com. de d-lū V. Turturēnū și Av. Macovei, preoți; com. de d-lū Rom. Simū și T. Simonū din Transilvania

(3) Dict. de M. Ursaca și A. Petricēnū, stud. gimn. de felū din Stroesci.

(4) Burada, Inmorm. p. 10.

(5) Usitatū mai alesū în ținutulū Cernăuțului, com. de d-lū G. Tomoiașă, și 'n ținutulū Năsēudului din Transilvania, com. de d-lū T. Simonū.

se 'ncinge cu curea saŭ cu brău (1), se 'ncalță cu ciobóte scumpe, cu papuci noi saŭ cu iminei (2), la gâtŭ i se lęgă o basma de mėtasă, iar pe capŭ ise pune, fie vara fie iarna, o cușmă nouă și négră împodobită cu pené de păunŭ saŭ cu flóre artificială de tégŭ (3).

In Mahala, precum și în alte sate din *Bucovina*, i se pune pe cușmă o cunună făcută din bărbănocŭ (4).

In județul Muscelŭ din *Téra-Românească*, căciula feciorilorŭ se învêlesce de jurŭ împrejurŭ cu cordele împestrițate: negre, albe și roșii, cari se numescŭ «*urări*» (5).

Maî pe scurtŭ toți feciorii se îmbracă și se gătescŭ ca nisce *miri*. Ba unora, cari sunt maî avuți și cari aŭ de unde se 'mpodobii și cu lucruri de prisosŭ, li se pune chiar și inele de argintŭ saŭ de aurŭ pe degete (6).

Femeile cele bătrâne se schimbă de regulă cu cămăși simple saŭ cu *cămășoie* (7), se încingŭ cu catrințe și prigatorii asemenea simple; se 'ncalță cu colțuni, maî alesŭ de pânză și cu papuci și se 'mbrobodescŭ cu ștergare.

Nevestele se schimbă în cămăși noue, cusute cu altițe și cu strămătură, se 'ncingŭ cu catrințe frumosŭ țesute, cu prigatorii, peștimane, fote saŭ cu fuste, după cum le-a fostŭ și portulŭ; iar peste catrințe se lęgă de regulă cu brânețe, nu-

---

(1) Usitatŭ în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(2) Usitatŭ maî alesŭ în satele de pe malulŭ Prutulŭ din ținutulŭ Cernăuțului și cu deosebire în Boianŭ și Mahala. — Sub *iminei* se 'nțelege unŭ felŭ de papuci împodobiți cu curele colorate.

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Badeuți, com. de Av. Macovei; în Vicovulŭ-de-sus, com. de V. Turturénŭ; și în unele părți ale Transilvaniei, com. de Rom. Simŭ: «feciorilorŭ li se pune pe capŭ căciula négră cu pană (flóre) în ea.»

(4) Com. de Ionică alŭ lui Iordachi Isacŭ.

(5) Burada: *Inmorm.*; p. 11.

(6) Com. de G. Tomoagă, cant. bis.

(7) Sub cuv. *cămășoie-bis* se 'nțelege o cămașă largă și lungă fără altițe și puț pe stanŭ.

mite altmintrelea și *bârnețe* sau *frânghii*; se încălță cu colțuni împlețiți sau cusuți din pânză și cu papuci noi și se îmbrobodesc cu ștergare țesute în mai multe ițe. La o sémă li se pun în capu încă și unu țesu, peste care se légă apoi cu unu șalū. Mai pe scurtu, fie-care se gătesce astu-felū, după cum i-a fostu și portulū în viață și după cum au îndătinatū a umbla în ȕile de sêrbătore (1).

Cele mai avute se îmbracă peste cămașă încă și cu unu zobonū (antireū), cu scurteică sau cu rochie (2), iar în urechi li se punu cercei, la grumazū mârgele sau salbă de monede și 'n degete inele (3).

În fine în unele părți ale *Transilvaniei* muerile își mai pregătescū încă și o *merindêță de mórte*, care li se pune peste surțū în sicriū (4).

Dacă este *fată mare* se îmbracă de regulă în cele mai frumoșe și mai scumpe haine, ce le-a avutū, și anume: cămașă cu altițe, cu puț și cu fluturī, se 'ncinge cu catrință frumoșă țesută cu firū, pe care o légă cu brău roșū, sau cu fustă; se'ncalță cu călțuni și cu papuci sau *condurī* noi (5); se gătesce fie-care cu capulū golū și se împodo-

---

(1) În Boianū și Mahala, com. de d-lū G. Tomoiağă și Ionică alū lui Iordachi Isacū; în Stupca, com. de Al. Baciū, stud. gimn. În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca. În Orlatū, Transilvania, com. de d-lū Rom. Simū: «La unele femei li se pune în picioare «cioci» sau *călțuni de pânză*». — În districtulū Năsăudulū, com. de d-lū T. Simonū: «La neveste, îmbrăcăminte e cea îndătinată pe la sêrbătorī, punendu-li-se pe capū *cêpță*, și totū-odată ele nu se lasă cu capulū golū, ci li se pune și o năframă pe capū.»

(2) În Boianū, precum și în alte sate din Bucovina, și în Transilvania com. de d-lū Rom. Simū.

(3) În satele de pe lângă Prutū din Bucovina.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

(5) În Boianū și Mahala, com. de d-lū V. Turturénū, preotū și G. Tomoiağă, cant. bis. — Sub *condurī* — *condură* se 'nșelege unū felū de încălțăminte, usitate mai alesū în ținutulū Cernăuțului, carī constaū din douē părți: *talpari* în forma pantofilorū și *ciobotele* în formă de colțuni peste carī se îmbracă, *tălpari*. Condurī se facū totū-deauna din piele galbēnă.

besce cu felū de felū de flori, cari i-se punū în pĕrū, iar pe de-asupra se acoperă cu o *păioră* (1). La o samă li se face și gâță împodobită ca la mirese.

În *Transilvania se bagă* asemenea cu capulū descoperitū și cu cunună împletită din flori, din bărbănocū saū din frunză de iederă, pe capū, ca și 'n unele sate din ținutulū Sucevii și alū Cernăuțului. La altele, și anume la cele mai avute, li se pune pe capū *sovănelū* din pânză subțire, dar numai până ce se'ncue copârșeulū, iar atunci se iea jos (2).

În satele de pe ambe părțile Prutului din ținutulū Cernăuțului, în Bucovina, precum și 'n ținutulū Năsăudului din Transilvania se mai împodobescū fetele cele mari și anume cele mai sĕrace câte cu unū sirégū de mărgelē, iar cele mai avute și câte cu o salbă mișă făcută din ruble, talerī și sorocovești saū florinī de argintū, înșirați în fire grōse de mĕtasă, cari ajungū până la pieptū; în urechi li se punū cercei, iar pe degete unulū saū și mai multe inele de argintū saū și de aurū, đicĕndū că *ale lorū ai fostū tōte obiectele acestea, cu dînsele decĭ să se și ducă* (3).

În scurtū đisū fie-care fată mare se îmbracă în hainele cele mai scumpe și mai frumoșe și se împodobesce ca o mirēsă. Și dacă întrebă cine-va pre părinții sĕi de ce ai împodobit'ō cu nisce lucruri atâtū de scumpe, rĕspundū că acĕsta-i e tōtă zestrea!

În *Țĕra-Romānescă*, când mōre vre-o *fată mare*, o gătescū asemenea ca pe o *mirēsă*, o îmbracă cu rochie albă, i se despletēsc pĕrulū și-i împodobescū capulū cu flori și cu

---

(1) În Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturĕnū; în Stupca, com. de Al. Baciū; în Stroesci, com. de A. Petricĕnū; în Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca și 'n Bădeuțū, com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū.

(2) Frāncu, op. cit. p. 173. — Com. de d-lū Rom. Simū.

(3) Com. de d-ni V. Turturĕnū, G. Tomoiağă și T. Simonū.

petelă, punându-i-se în degetū o verigă de logodnă, și se crede atunci că e mirésa lui Dumneșeu (1).

De aceea e datină atâtū în *Țera-Românescă* câtū și 'n *Bucovina* de a numi, mai alesū pe feciorii cei holtei și pe fetele cele mari *miri* sau *gineri* și *mirese* și a țice, când sunt întrebați părinții despre dînșii, că i-au *însuratū* și *măritatū*.

Dacă celū mortū este unū *pruncū micū* se schimbă cu cămeșuică curată, se încinge cu unū brânețū, chingă sau cingetóre, și se încălță cu păpucași noi, iar pe capū i se pune o pălăriuță sau o cușmă sau i se face unū comănacū de pânză de bumbacū orī de pănură, pe care îlū împodobescū cu crețișori, cu găitanī, și cu felū de felū de stămaturi; asemenea se 'mpodobescē și cu felū de felū de flori, precum: rose, garófe, ghiorghine, crini, etc. (2).

În *Transilvania*, ținutulū Năsėudului, atâtū băeții câtū și copilele până la șepte anī, se îmbracă cu cămașa de botezū. Dela șepte anī în sus însă se 'mbracă de regulă cu vestmintele cele de sėrbătóre, adică cu cele mai frumoșe ce le-au avutū, pe capū li se pune căciulă (cucimă), iar în piciorē cioboțele sau opincuțe (3).

Toți *copiī de fiță*, căți morū, se crede că vorū fi ângerī. De aceea cămașa, în care se schimbă, li se despică dinainte de sus până jos ca să potă sbura. Dar în același timpū se lęgă cu o corđeluță roșie peste mijlocū ca să le servescă ca aripī (4).

În casū când nu se află din demână tóte vestmintele, de-

---

(1) Burada, *Inmorm.*, p. 11.

(2) În Ropcea, precum și 'n alte sate din ținutulū Storojinețului în Bucovina, iar în Transilvania mai alesū în Secadate și împrejurime, com. de I. Georgescu.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) În Mahala, com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

spre cari ne-a fostü până aici vorba, căci numai puşini ömeni sunt, cari se pregătescü pentru asemenea lucruri mai din nainte, atunci mortulü se schimbă mai întâi numai în cămaşă curată, iar tóte cele-lalte se facü saü se cumpără imediatü după repausare, şi se 'mbracă ceva mai pe urmă cu dînsele. Iar cum le-aü cumpëratü, îndată se apucă mai multe femeï, cari se află de faţă, de croescü şi cosü vestmintele trebuincioşe şi apoi se îmbracă peste schimburi cu vestmintele mai sus amintite, îi punü cuşmä în capü şi-lü încalţă cu ciobote saü papuci.

Merită a fi amintitü aici âncă şi aceea că morşii, fie aceea ori şi câtü de sërmani, nici odată nu se îmbracă cu vestmintele în cari aü muritü, chiar şi când acelea ar fi ori şi câtü de frumoşe. Ci vestmintele acelea nêmurile mortului le daü ca elemosină sëracilorü după ce l'aü scãldatü (1).

Imbrăcarea şi gătirea mortului, numită altmintreléa *gătirea*, *gătéla* saü şi *primenirea mortului* cu hainele cele mai scumpe, mai frumoşe şi mai tari, se face din iubirea şi cinstea ce o arêtămü cătră dînsulü, şi pentru credinţa, ce este, că morşii se ducü să călëtorescă pe ceea-laltă lume, avëndü a se 'nfăşoşa înaintea lui Dumnedeşü, la a doua venire, curaşi şi îmbrăcaşi tocmai cum s'aü îngropatü (2).

---

(1) Com. de d-lü T. Simonü.

(2) Burada, Inmorm. p. 11. — Ionénü, op. cit. p. 39: «Unü mortü se inmormintézá cu hainele cele mai bune pe cari le-á avutü, ca înfăşându-se înaintea lui Dumnedeşü pe lumea cea-laltă să fie curatü.» — I. Georgescu: «Mortulü se îmbracă cu vestmintele cele mai bune, cari le are, pentru că crede poporulü, că la ziua învierii cu acelea se va şi scula.» — Ionică alü lui Iordachi Isacü: «Se crede că cum de împodobitü se pune mortulü în pãmintü așa va fi şi pe cea-laltă lume în vecl.» — A. Petricénü din Stroesci: «Se îmbracă cu o cămaşă albă, care însëmnă că așa va fi elü îmbrăcatü în lumea cea-laltă.» — G. Tomoşagă: «Se crede că mortulü se va sculă de sigurü la a doua venire a lui Is. Chr. cu acelea strale, cu cari l'aü inmormintatü şi cari nu vorü fi atinse de putrejune, ci numai vorü trece prin pãmintü, ca şi trupulü, spre a se face mai frumoşe ca şi metalulü în focü.»

Cei ce nu îmbracă pre morți în haine frumoase și curate, ca să aibă în ce se înfățișa înaintea Domnului nostru Is. Chr. la a doua venire, și mai cu seamă în cămașă nouă și câtă se poate de albă, ci în una veche și ruptă, și pe de-a-supra încă și neagră, aceia nu numai că păcătuiesc foarte tare, ci cășină totă-odată și mortului mare neplăcere, căci înfățișându-se în o asemenea haină la ziua judecării, lesne poate fi muștră de către cei-lalți creștini că trăind în lumea acesta nu s'a îngrijit la timp, ca să aibă și el, dacă nu mai mult, cel puțin o cămașă mai cinstită, mai curată și mai frumoasă.

Dovadă despre această credință foarte răspândită și adânc înrădăcinată în inima poporului român de pretutindeni avem și o mulțime de bocete populare, cari ne arată cum se roagă cei ce din nebagare de seamă sau din altă cauză ore-și care au îmbrăcat pe vre-un mort cu cămașă neagră sau presupun numai că li s'ar fi înegrită cămașa, după înmormântare, ca acesta să le-o trimită, și ei, spălând-o și făcând-o albă ca ghiocul, iarăși i-or trimite-o îndărăt.

Aducem aici numai un singur exemplu.

Un bocet din satul Stupca, districtul Sucevi, în Bucovina, dict. de Ilinca a Mielului Capră, ne spune cu privire la această credință următoarele :

Și iar dacă mi-î vedé,
Că-i neagră cămașa,
Să spuî mămușii așa :
Să-mi trimată cămașa
Pe șuerul vântului,
Prin fundul pământului,
Că eu, cum oiă căpeta-o,
Frumușel că mi-oiă spela-o ;
Nici cu apă, nici cu'nropă,
Nici cu oca de soponă,
Numai cu lacrimi de omă,

Și după ce i-oîu spăla-o
Frumușelū că i-oîu usca-o ;
    Nicî la bóre,
    Nicî la sóre,
Numa 'ntr'a mea jale mare,
Colea 'n sînu la țîțșóre.
Și după ce mi-oîu usca-o,
Indéréptū i-oîu înturna-o
Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū...

Datina îmbrăcării și înmormîntării mortului cu cele mai alese, mai frumoșe, mai trainice și tot-odată mai curate vestminte, era usitată și la vechii *Romanî*. Virgiliū ne spune în privința acésta următoarele :

«Vai! tu care zaci în pămîntū necunoscutū, datū pradă cănilorū latinî și pasérilorū, și eū mama ta n'am pututū să te 'ngropū, să-ți închidū ochii saū să-ți spélū ranele acoperindu-le cu vestminte pe cari le-am cusutū ȓi și nópte, și lucrândū îmi mângăiamū grijile .bêtrâneței (1).»

După ce s'a îmbrăcatū și gătitū, în chipulū cum s'a arătātū până aici, i se légă o basma saū o năframă cusută la brău, și mai alesū la cei mai înăintați în vîrstă, ca să aibă cu ce se șterge de sudorile, cari îi vorū curge pe față de ostenéla călătoriei celei lungi și grele, ce va trebui s'o facă până ce va trece cele 24 de vămî și va ajunge în împărăția cerului (2), căci se crede că fie-care omū, după mórte, va avé să facă o călătorie lungă și osteniciósă, până când va ajunge la locurile de odihnă; și în călătoria

(1) Aeneid. IX 488 și urm.

Heu! terra ignota, canibus date praeda Latinis
Alitibusque jaces! nec te tua funera mater
Produxi, pressiere oculos, aut vulnera lavi,
Veste tegens, tibi quam nocte festina diesque
Urgebam, et tela curas soiabar aniles.

(2) Com. de d-lū G. Tomoșagă.

acésta va trebui să sufere foarte multe neajunsuri, precum : sete, fόμε, frigù și căldură. Și totù din acéstă cauză, crede poporul, că mortulù trebuie să aibă vestminte noue și ții-tóre (1).

Totù atunci i se légă și picióarele cu o basma saú cu o ață roșie, pe care o numescù *piedică* anume ca să i se ție picióarele bine la unù locù, și apoi se așeză pe o masă saú pe o laiță.

Piedica, cu care i se împiedică picióarele și care se lasă până ce se pornesce la țințirimù, iar atunci se deslégă și se pune în ciobota mortulù, ca să pôta merge neîmpiedicatù în cea-laltă lume (2), se păzesce foarte tare de cătră cei de casă ca nu cum-va s'o fure străiniù, și mai alesù fărmeacă-tóarele, cređendu-se că cine are o asemenea piedică pôte să facă cu dinsa fetelorù mari pe dragoste. De aceea fetele mari și mai alesù acelea, cărora le-a trecutù de multù timpulù măritișului, se și batù foarte tare după dinsa, căutându tóte chipurile și mijlócele dóră o potù apuca și îndosi (3).

Așezatù fiindù mortulù pe loculù meritù pentru acestù scopù, se uită acuma cei de față și mai alesù némurile, la dinsulù, ca să vadă de e veselù, orì nu. Și dacă e veselù se crede că cei ce l'aú îmbrăcatù și gătitù i-aú intratù în voie și că pe cea-laltă lume a fostù primitù cu bucurie în vestmintele cu carì l'aú îmbrăcatù.

Dacă însă mortulù arată o față tristă și posomorită, se crede că nu e mulțămitù cu vestmintele, în carì l'aú îm-

---

(1) M. Besanù, stud. cit. «Albina» an. I, No. 57.

(2) Frâncu, op. cit. p. 173 : «Picióarele i sunt legate cu o ață, care, când se pune capaculù pe sicriù, se ia, ca mortulù să pôta merge neîmpiedicatù în cea-laltă lume.»

(3) Dat. Rom. din Bilca, com. de Iustinù Cârdeiu, stud. gimn. și a celorù din Mahala, com. de Ionică alù lui Iordachi Isacù.

brăcatu, fiindu-că orî i le-aŭ schimbatu orî nu i le-aŭ pusu pe tôte, după cum a doritu și a lăsatu cu limbă de mörte.

Dacă în urma acestei observări s'a îmbrăcatu din nou și s'a împodobitu cu multu mai frumosu, de cum a fostu mai nainte și totu încă arată supëratu și posomoritu la față, apoi cei de casă promitu a-i da pe viitoru de pomană nise haine cu multu mai frumoșe și mai scumpe. Ba cei mai avuși și mai îndurași, îi dau așiși îndată de pomană unul sau două rënduri de strae, cum sciü ei că i-aŭ plăcutu celui mortu în vieță și mai alesu: cojocu, pieptaru, sumanu, manta, ciobote, pălărie și multe altele, cu cari nu-lu potü îmbrăca și pune în sicriu, în bună speranță că le va avé pe cea-laltă lume, pentru că, crede poporulü, că orî și ce i se dá omului de pomană, nu se pierde, ci le capëtă în cea-laltă lume îndărätü.

Dacă s'aŭ făcutu tôte acestea în cele trei zile după repausare, câtü timpü stă mortulu în casă, și totu încă e tristü, atunci atâtü cei de casă cât și străinii credü că mortulu, fiindu înaintatü în virstă, e pëcätosü; iar dacă e pruncü nevinovatü, că vede pëcatele și muncile părinșilorü, moșilorü, strămoșilorü, precum și ale altorü némuri și de aceea arată așa de tristü și posomoritu.

Prevëdëndü și presupunëndü așa dară némurile cele mai de apröpe ale mortului din fața acestuia binele și fericirea raiului pe de-o parte, iar pe de altă parte nefericirea și torturile iadului își ieau nemijlocitü după înmormîntare refugiulü la rugăciuni, leturghii, parastase, deslegări și sărindare atâtü pentru iertarea pëcatelorü celui de curëndü înmormîntatü câtü și ale altorü morși de mai nainte (1).

În sfârșitü mulși credü că mortulu șade scărbitü de-aceea, fiindu-că vede pe cea-laltă lume ceva îngrozitorü, și din

---

(1) Com. de d-lü G. Tomoiagă.

causa acésta îi pare rău după lumea asta, precum și după părinți, soție, copii, și după némurile cele mai de aproape, pe cari a trebuit să le părăsescă. Iar dacă e voios, se crede nu numai că vede ce-va frumos și îmbucurătoriu, ci totu odată și pentru aceea că va mai muri câtă mai de grabă în urma sa cine-va dintre némurile sale cele mai de aproape și mai iubite și că prin urmare nu va fi singur în cea-laltă lume (1).

---

(1) Cred Rom. din Mahala, com. de Ionică ală lui Iordachi Isacă, precum și a altor Români din Bucovina.

VI.

A Ș E Z A R E A

În cele mai multe părți ale *Bucovinei* este datină ca mortul, după ce s'a îmbrăcat și gătit în vestmintele și 'n chilul, cum s'a arătat în capitolul premergător, să se pue pe o laiță și mai ales pe laița cea despre amiași sau din fața casei despre ușă și anume cu fața în sus și cu capul sub icone, adică spre răsărit, iară cu picioarele spre apus, sau mai bine ținut spre ușă, ceea ce însemnează că el este gata de ducă (1).

Dela modul așezării acesteia vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași cu fața în sus,*» sau «*vede-te-ași întins pe laiță,*» care însemnează atâta cât: vede-te-ași mort.

În unele locuri și anume prin orașe, precum și la rezecții și țeraniile cei mai avuți, se pune pe o masă sau și pe nisce scânduri, cari se așeză în mijlocul *casei celor mari* (2),

---

(1) În Todiresci, com. de I. Avram; în Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Boianu și Bosanci, com. de G. Tomofagă, în Bădeuți, com. de Av. Macovei; în Stupca, com. de Al. Baci; în Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca.

(2) Cele mai multe case țărănești din Bucovina se împărțesc în trei părți: în *casă mică* și *casă mare*, cari se despart una de alta prin *tindă*. Casa cea mică servește de regulă spre locuit și ca bucătărie, iar cea mare spre păstrarea vestmintelor și ale altor lucruri de preț, precum și spre primirea oșpeților mai aleși și anume la țile mari.

în formă de *catafalcă* și se acoperă cu lăicere sau cu scórțe frumoșe. Aice se așeză apoi cu fața în sus, cu capul spre răsărit și cu picioarele întinse spre apus, iar când casa nu este astă-felă întocmită ca să pôtă sta cu capul spre răsărit, atunci se pune de regulă cu picioarele îndreptate spre intrare, adică spre ușă (1). De aice vine apoi și blestemul: «*vede-te-ași întinsă sau lungită pe masă.*»

Rară unde este datină, mai alesă vara, de-a se așeza și afară pe prispă (2).

În unele părți din *Moldova* se așeză pe masă, și anume cu capul sub icône, sau pe *laviță*, în casă sau în tindă, cu fața, ca și în Bucovina, spre răsărit (3), în altele însă îl scotă afară și-lă așeză pe prispă tot-d'a-una cu picioarele spre răsărit (4).

În *Banat* se așeză sau pe masă sau după masă între ferești pe *laviță* alătura cu *peretele* (5).

În totă *Transilvania*, precum și'n unele părți ale *Moldovei* și *Țerit-Românesce* elă se așeză pe o *laviță*, pe o masă sau și pe ună pată făcută din scânduri, însă tot-d'a-una cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare, de unde a rămasă apoi și đicerea: «*vede-te-ași cu picioarele 'nainte*», adică mortă (6).

Dacă s'ar așeza cu capul spre ușă, atunci, după credința Româniloră din *Moldova*, totă nămulă i s'ar topi, adică toți până într'unulă ar muri din casa aceea (7).

---

(1) În Suceva și Ropcea, com. de I. de Cuparencu; în Boiană, Mahala, Bosanci și alte sate din Bucovina, com. de d-lă G. Tomoiağă.

(2) În Stupca, com. de Al. Baci.

(3) Burada, Inmorm. p. 12. — Com. de A. Pletosă.

(4) Lambrioră, op. cit. p. 151.

(5) Com de d-lă Ionă Popovică, învțătoră.

(6) Burada, Inmorm. p. 12. — Ionănă, op. cit. p. 39: «Pe unele locuri ună mortă se așeză cu picioarele spre ușă, adică gata de plecare. De aci este și đicătorea: «*vede-te-ași cu picioarele înainte,*» adică mortă. — Com. T. Simonă. I. Georgescu și Rom. Simă: «După ce s'a îmbrăcată mortulă se pune pe ună scaună lungă oră pe *laviță*, cu capul cătră fundulă casei și cu picioarele cătră ușă, gata spre plecare, în alte locuri cu capul spre răsărit.»

(7) Dict. de Măriuca Nistoră din Mălin.

Așezarea mortului cu picióarele spre ușă, adică gata de plecare, de și e usitată și la alte popóre străine, totuși sémână a fi de origină romană, pentru că ea a fostă în deobște urmată și de *Romanii*.

Romanii adică, după ce îmbrăcau trupul mortului, îl puneau într'o cămară deosebită a casei, care se numia *vestibulum*, unde îl așezau cu picióarele cătră ușă, voindă a însemna prin acésta atâta: că mortul e gata spre plecare saă că elă trebuie să mérgă acolo, de unde a venită adică în pământ. Din acéstă caasă adese-oră điceau strămoșii noștrii «*porrectus est*» în locă de «*mortuus est.*» (1)

Pliniu ne spune în privința acésta următóarele: «Natura a dispusă ca omulă să intre în lume cu capulă și să iasă cu picióarele» (2).

Adică tocmai după cum spună și o samă de Români din điua de ađi.

Iar Persius đice:

«Apó pornescă trîmbițele și făclile: în sfârșit repausatulă așezată pe ună pată naltă și unsă cu miresme unsuróse, este întinsă cu picióarele înțepenite spre ușă» (3).

După ce l'au așezată îi închidă din nou ochii, în casă când aceștia nu s'ară fi ținută bine închisi și lipiți, iar dacă și de astă-dată nu voră să se ție închizi, pună pe dînșii câte ună gologană de aramă saă de argintă ca să se ție (4).

---

(1) M. Besană, stud. cit. publ. în «Albina», an. I, No. 57.

(2) Lib VII 8: «Ritu naturae capite hominem gigni mos est, pedibus efferi.»

(3) III. 105:

Hinc tubae, candelae; tandem beatus alto

Compositus lecto crassisque lutatus aromis

In portam rigidos calces extendit.

(4) Mai pretutindene în Bucovina, apó în Transilvania. — Com. de d-lă T. Simonă: «După ce l'au îmbrăcată și așezată, de cun-va a murită schimosită, d. e. dacă ochii i-au rămasă întorși saă gura deschisă, năsuescă de a le tocmi ca să aibă o înfătoșare plăcută».

Ba în unele locuri, atât, din *Bucovina* cât și din *Banat* (1), îi lăgă și fălcile cu o maramă sau basma anume ca să nu înțepenescă și să rămăe apoi cu ochii deschiși și cu gura căscată, că nu e bine.

Dacă i se închidă ochii, și iarăși i se deschidă și rămăne apoi cu dînșii deschiși, atunci, credă unii, că în casa respectivă are să fie fomete, adică că locuitorii săi aș să să-răcescă și că nu se voră mai pută iarăși rădica (2). Alții iarăși sunt de părere că tătă viața lui a petrecut-o în somn, și de aceea a deschisă acuma ochii (3).

Cei mai mulți însă credă și spună că nestându-i ochii închiși și lipiți, ci deschiși, însemnă că în scurtă timp are să mai mără cine-va din casa aceea sau dintre nemurile cele mai de aproape, cari i-au fostă mai dragi, și anume oră ună bătrănu, oră doi tineri. Ba, în unele locuri credă așa de tare, în căt că, dacă cine-va este bolnavă din nemulă celui mortă, se pregătescă cu tôte cele trebuincioșe de mörte pentru dînsulă, așteptându numai ora în care să-i iasă sufletulă (4). Iar când stă cu ună ochiă închisă și cu celă-laltă deschisă, credă că cu celă închisă se uită pe drumulă săă, iar cu celă deschisă se uită în casă ca să vadă cine are să viie după dînsulă din acea casă (5).

Dacă stă cu gura deschisă credă unii că elă se rōgă la omeni ca să-lă ierte (6), alții că cere ceva de pomană, (7),

---

(1) Com. de d-lă Iosifă Olariă, invăț. în Domani.

(2) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(3) În Todirescă, com. de I. Avramă.

(4) În Crasna, com. de At. Germană; în Todirescă, com. de I. Avramă; în Bosancă, com. de I. Blăndu, stud. gimn.; în Mihovenă și Buninț, com. de Const. Corvină, stud. gimn.; și în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(5) În Bosancă, com. de I. Blăndu; în Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) În Crasna, com. de At. Germană.

(7) În Stroescă, com. de A. Petricănu.

cei mai mulți inși însă că are să mai móră cine-va din casa aceea (1).

De la acéastă credință se vede că vine apoi și datina de a-i lega fâlcile cu o năframă.

În unele părți din *Banatü* credü Românüi că atâtü cu năframa acésta, după ce i s'a luatü mortului de sub barbă, câtü și cu baticelulü pusü lângă mortü la eșirea sufletului facü vrăjítórele o mulțime de fărmeccături (2).

În *Țéra-Românéscă*, din contră, esistă credința că dacă unui mortü după o ȓi și o nópte îi șede gâtulü móle, e semnü că va mai muri cine-va din acea casă (3).

După ce i-au închisü ochii și legatü gura, îi tocmescü mânele în crucișü pe pieptü și anume tot-dea-una cea dréptă peste cea stângă.

Punerea mânelorü pe pieptü, ca și când s'ar ruga, însemnă, după credința unora, că elü mulțămesce lui Dumneđeü pentru traiulü ce l'a trăitü și acuma lasă tóte grijele lumesci de pe pămîntü și merge numai cu sufletulü la Dumneđeü (4), după a altora că elü se rógă în ceea-laltă lume cum s'a rugatü și 'ntr'acésta (5), și iarăși după a altora că elü așa are a se înfățișă în ȓiua judecăȓii celei de pe urmă de 'naintea scaunului dreptului judecătorü, ca și cum s'ar ruga și umili spre a face pe dreptulü judecătorü înduratü ca să-lü ierte de tóte cele ce le-a pécătuitü în viață (6).

Dela acéastă datină se vede apoi că vine și blestemulü: «*vede-te-ași cu mânele pe pieptü*», ceea ce însemnă atâta câtü: vede-te-ași mortü!

---

(1) În Mihoveni, com. de Corvinü.

(2) Com. de d-lü Ios. Olariü.

(3) Ionénü, op. cit. p. 38.

(4) În Stupca, com. de d-lü Al. Baciü.

(5) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

(6) Com. de d-lü G. Tomofagă.

În cele mai multe părți din *Bucovina* îi pună în mână dreptă o cruciță făcută din ceră galbă și curată, care însemnă pe de-o parte că mortul a crezut tot-dea-una în domnul nostru Is. Chr., cu alte cuvinte că el a fost și a murit ca creștin și că va fi tot-dea-una cu Is. Chr. (1), pe de altă parte ca să aibă un scut cu care să se apere în protiva diavolilor, pe când va trece *vămile vădului* și tot-odată să-și potă birui, precum a biruit martirii pre dușmanii trupesci și sufletesci, fiind tare credința în Is. Chr. și arma crucii în contra diavolilor (2).

După credința Românilor din Balacena, districtul Sucevi, a celor din Mănăstioara sa St. Onofreiu, districtul Siretiului, și a celor din Bilca, districtul Rădăușului, *crucița de ceră*, care se pune în mână mortului, însemnă *dreptatea* sa *mărturia*, de pe care la a doua venire a Domnului nostru Is. Chr. când vor învia toți morții, îl va cunoște Dumnezeu că a fost creștin, căci atunci fie-care om, care a crezut în Is. Chr. va trebui să se înfățișeze câte cu o cruce în mână înaintea sa, ca să se cunoască: care a crezut în cruce și care nu (3).

În unele părți totu din *Bucovina* în locul cruciței, i se pune în mână dreptă lumina, ce a ținut-o în mână pe când îi eșia sufletul, crezându că cu acea lumina se

---

(1) În Berchișesc, com. de G. Velehorsch, stud. gimn. și în Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) În Todiresc și Soloneț, com. de I. Avram: «*Crucița* se pune în mână mortului ca să-și stea la trecerea vămile întru ajutor.» În Stupca, com. de Al. Baci: «*Crucița de ceră* se pune în mână mortului ca să se apere cu dinsa în contra duhurilor necurate.» În Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheș: «*Crucița de ceră*, care se pune de regulă la copil, însemnă ca să se apere în cea-laltă lume de diavol.» — În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Crucița de ceră* însemnă că cel mort va pute cu semnul sf. cruci merge ori pe unde și că nimic nu-l va împiedica a reține, căci el pretutindene va fi apărat de st. cruce »

(3) Com. de M. Jemna, Just. Cârdeș, stud. gimn. și dict. de Elisabeta Agapi.

înfățișează luminată înaintea scaunului dumnezeesc, unde se împărtășește cu Is. Chr. vădit în persoană, pe când la împărtășirea din viața acesta Domnul nostru Is. Chr. nu era vădit de dînsul (1).

Alții din contră cred și spun că lumina, ce i se pune de astă dată în mână, îi servește spre luminarea drumului din cea-laltă lume, pe unde are să mîergă pînă ce va ajunge la locul de odihnă, și mai ales cînd are să trecă peste *puntea raiului* (2).

În unele părți din *Transilvania*, precum bună-ora în ținutul Năsăudului, în locul cruciței, i se pune între cele trei degete dela mîna dreaptă, cu care și-a făcut cruce, o *turtiță* asemenea de cîră de stup (3).

La mijlocul *cruciței*, care se pune în mîna mortului, în cele mai multe locuri se lipesce un ban de aramă (1 cr. sau 5 bani), de argint (un pușor — 10 cr.) sau și de aur, după puterea omului.

Cu acest ban, după credința unora, mortul are să plătească *luntrea*, cu care va trece în cea-laltă lume (4), căci se

---

(1) Com. de d-l G. Tomoiașă.

(2) Com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn. de loc din Stulpican.

(3) Com. de d-l T. Simon.

(4) I. Avram: «Românii din Soloneț și Todiresc cred că sufletul omului după ce se despărtesc de corp, are să trecă peste un rîu mare, și acolo este un om, care stă lângă apă, și dacă-l plătesc, el te lasă să treci peste apa aceea, iar dacă nu-l plătesc, nu te lasă să treci. Deci de aceea i se pune mortului grițar la cap ca să aibă cu ce plăti omului de lângă rîu, ca să-l trecă.» — Burada, *Inmorm.* p. 17. — V. Alexandri, *Poesii populare ale Românilor*, București 1866. p. 6: «Este în țară o datină veche de a pune câte o mică monedă în mîna fie-cărui mort, cînd este a-l înmormintă, și acesta poporul o face fără a se gândi la antica obolă a lui Caron.» — Idem de eadem. p. 140: «Afară de șașele monede, se mai pune și câte o monedă mică în mîna mortului pentru ca să aibă cu ce plăti pe cea lume *barca lui Caron*. Românii însă au uitat și pe *Caron* și rîul *Stix* și câmpii *Eliset* din mitologia strămoșescă, de cînd Christianismul a înlocuit religia păgânismului.»

istoriscesce că pe cea-laltă lume sufletulū trebuie să trecă peste unū riū latū și mare, și nefiindū elū în stare a-lū trece singurū, dă banulū acesta unū luntrașū, care stă acolo și acela flū trece apoi cu *luntrea* (1); după a altora însă *vămile* sau *străjile*, ca să pōtă trece mai departe și să ajungă la loculū de odihnă neimpedicatū (2); și iarășī după a altora, pentru că așa e datina Romānului ca să nu mērgă nicăeri cu mâna golă, prin urmare nici înaintea lui D-șeu (3), precum și pentru aceea ca să pōtă plăti tōte datoriile, pe carī n'a fostū în stare sau nu a voitū a le plăti în viață (4).

În unele locuri însă atâtū din *Bucovina* cât și din *Moldova* și din *Transilvania*, crucerulū acesta i se pune în mâna dreptă (5), în altele însă i se lēgă de cheutōrea cămeșii, și servește spre același scopū, adică ca să aibă cu ce plăti *vămile* (6).

---

(1) Cred. Rom. din Balacēna, com. de M. Jemna, și a celorū din Stupca, com. de Al. Baciū: «Banulū i se pune în mână ca cu dinselū să plătescā unū bătrānū moșnēgū ca să-lū trecă peste unū riū mare în cea-laltă lume.»

(2) În Boianū, com. de d-lū V. Turturēnū: «În mână se mai pune o cruciță de cēră cu unū banū lipitū de ea, ca sufletulū repāusatului să aibă cu ce plăti *vămile*, prin carī are să trecă.» — I. Avramū: «Romānii din Solonei și Todiresci spunū că sufletulū omului, după ce se despărșese de corpū, are să trecă prin mai multe *vāmi*, de aceea punū omenii în mâna celui mortū sau la capū unulū sau mai mulți grițari, ca să aibă cu ce plăti *vămile*.» Nic. Cotlarciucū: «Avēndū sufletulū mortului să trecă hotarele lumēi acesteia, trebuie să trecă printr'o vamă, unde e întunericū, iar la pōrta cea din urmă, unde ar avē să iasă afară, stă cine-va și trebuie să plătescā bănușulū acesta.» — Rom. Simū: «În mâna dreptă i se pune o cruce de cēră și unū cruceriu ca să plătescā *vămile* în cea-laltă lume.» — Lambriorū, op. cit. p. 151: «punēndu-l în mână o cruce de cēră cu unū bănușū lipitū de dinsa pentru plata *vāmilorū vāzduhului*.»

(3) În Ropcea, com. de Em. de Cuparencu.

(4) În Berchișesci, com. de George Velchorschi.

(5) În Voitineli, com. de Dim. Cârdei; în Cāmpulungū, com. de V. Burduhosū; în districtulū Năsēudului din Transilvania, com. de T. Simonū; și în Secadate, com. de I. Georgescu.

(6) În Mihoveni, com. de Constan. Corvină.

În *Țara-românească* este datină de a se pune în sînul mortului 24 de parale să plătescă la cele 24 *vămî* câte o para, iară la degetul cel mic delă mîna dreaptă i se lîgă, spre același scop, o pară de argintu orî și de aramă, de unde vine apoi și locuțiunea proverbială, dîcîndu-le celor bogați și sgârciți că «*nu o să iaî lumea cu tine, ci tot o pară lîgată la degetu*» (1).

În *Banatū* este asemenea datina de a se pune în sînul mortului 9 cr. în credință că mortul are să trecă prin *noue vămî* pînă la raiu și cu cei 9 cr. se pôte rescumpăra, iară alătoria cu dînsul un *batueli* de alunū cu unū cruceriu la unū capetu (2).

În vechime, ne spunū bētrāniî, că atātu în *Moldova* cātu și la Romāniî din *Transilvania* acestū banū se punea în gura mortului (3).

În *Bucovina*, și anume în Frătăufulū vechiu, districtulū Rădăufulū, este și astădi datina de a pune mortului unū pușorū de argintū sub limbă, unde-lū lasă pînă ce scotū mortulū din casă. Cānd daū să scotă mortulū, atunci îi scotū pușorulū de sub limbă și cumpără pe dînsulū rachiū, pe care îlū daū apoi unui *bețivū de profesiune* ca să-lū bea, în credință că cine va bē rachiū de acesta nu va bē mai multū în totă viața sa (4).

---

(1) Dobre Ștefănescu, Studii asupra literaturii populare publ. în «Lumina pentru toți» an. IV, Bucuresoi 1888, p. 369;— Ionenu, op. cit., p. 36: «Unui mortu i se bagă o para de argintu pe degetul cel mic delă mîna dreaptă, ca să aiă cu ce plăti vama pe lumea ceea-laltă.» — D. Stănescu, op. cit. p. 323: «De asemenea nu se uită nici o dată să lege de degetul cel mic alū rēposatului câte unū banū, ca să plătescă āngerilorū, ce-lū conducū pe acestă cale grea și pe care altū-felū n'ar putē s'o facă.» — Burada, Inmorm. p. 17: «În județulū Prahova, acelū banū se lîgă la degetul cel mic delă mîna dreptă.»

(2) Com. de d-lū Ios. Olariu, invēț. în Domanū.

(3) Burada, Inmorm. p. 17.

(4) Com. de mai mulți Romāni din locū.

În unele sate din *Transilvania* se crepă la unŭ capătŭ bĕfulŭ care se pune în sicriŭ, și se așeză în acea crepătură (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună oră în Todiresci și Solonețŭ, dacă mortulŭ a fostŭ unŭ omŭ avutŭ, îi punŭ mai mulți *grițari*, iară dacă a fostŭ săracŭ, îi punŭ numai unŭ singurŭ grițarŭ la capŭ (2).

De multe ori însă acestŭ banŭ se pune numai pe secriŭ saŭ se aruncă în grópă (3).

Datina punerii banului în deosebite chipuri arĕtate mai sus, precum pe crucița cea de cĕră, în mână, în gură, la capŭ saŭ în secriulŭ mortului, precum și credința despre cauza punerii sale, e parte de origine veche păgână, și parte de origine mai nouă creștină și anume cea dintâi, adică cea despre plătirea unui omŭ ca să-lŭ trecă pre celŭ mortŭ peste *unŭ rîu saŭ apă mare*, e de origine curatŭ romană, iar cea despre plătirea *vămilorŭ* cu multŭ mai posterióră și anume de origine apocrifo-creștină.

Precum facŭ Români de ađi, așa era datina și la *Romani* de a pune în gura mortului saŭ în secriulŭ acestuia unŭ banŭ, obolŭ-*obolus*, cređendŭ că repăusatulŭ va trebui să-lŭ dea lui *Charon*, păzitorulŭ dela pórta iadului (Hades), anume ca să-lŭ trecă cu o *luntriță* peste fluviulŭ *Acheronŭ* saŭ peste apa *Stix* ca să pótă astŭ-felŭ întra în Hades.

Juvenalŭ ne spune în privința acĕsta că «în timpŭ ce noulŭ venitŭ stă pe malŭ și este cuprinsŭ de frică la vederea înfricoșatului *Charon*, nenorocitulŭ a pierdutŭ spe-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 17.

(2) Com. de I. Avramŭ, *stud. gimn.*

(3) Burada, *Inmorm.* p. 17.

ranța de a trece cu barca balta cea glodósă, neavëndü nici unü banü pe care să-lü dea cu gura» (1).

În *Properțiü* încă aflămü acésta : «Rugăciunile mișcă inimile ȃeilorü ; și când luntrașulü a primitü banulü, pórtá înspăiméntătóre se închide pe mormîntulü ierbosü» (2).

În fine *Virgiliü* ne spune : «Tótă mulțimea, ce-o veđi aici este săracă și fără mormîntü. Acela acolo este luntrașulü Charon, aceștia pe cari îi duce unda (luntrea) sunt îngropați» (3).

În *Țéra-Românéscă*, ne spune d-lü Ionénü, că «dacă unü mortü este lunaticü și îndiuatü cu unü frate alü sěü, care trăesce, i se împănéză ochiü, nasulü, gura și urechile cu meiü și pietricele, ca să nu se facă *strigoii*; iar după ce-lü îngropă se slobóde o pușcă pe de-asupra mormîntulü; acésta se face ca să nu se ivéscă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă» (4).

Totü d-lü Ionénü ne spune mai departe, că copilulü, care se nasce cu *căiță* pe capü, se crede că după mórte se va face *strigoii*, de aceea, când móre, i se légă trupulü cu *rugü*, iar în ochi, în gură, în nasü și în urechi i se pune meiü anume ca să nu se facă *strigoii*, și așa se pune apoi în mormîntü (5).

Româniü din *Banatü*, se vede că totü spre acéstü scopü, îi punü în ochi, urechi, nări și gură, în locü de meiü saü petricele, tãmâe (6).

---

(1) *Juv. III v. 265* :

Iam sedet in ripa tetrumque novicius horret.
Porthmea, nec sperat cenosi gurgitis alnum.
Infelix nec habet, quem porrigat ore trientem.

(2) *Lib. IV El. XI. v. 7* :

Vota movent superos : ubi portitos aera recepis.
Osserat herbosos lurida porta rogos.

(3) *Aen. VI. 325* :

Haec omnis, quam cernis inops et imhumataque turba est.
Portitor ille, Charon : hi, quos vehit unda, sepulti.

(4) *Op. cit. p. 37*.

(5) *Op. cit., p. 41*.

(6) *Com. de d-lü Ios. Olariü*.

Mai de multu era datina în *Banat* ca la fie-care mortu, de-ar fi fostu acela de ori și ce etate sau genu, să se chie-me unu sciutoru (cunoscătoru), de regulă o moșă, care tre-buia să-î provadă cadavrulu cu cele necesare, ca nu cum-va să se întorcă ca *strigoii* pe pămîntu. Chiematulū străpungea mai întâiu scăfârliă mortulu cu unu acū lungū, apoi îi ungea corpulū în diferite locuri cu unsore dela unu porcū, care s'a tăiatū în ȕiua de *Ignat*, cinci ȕile înainte de Cră-ciunū; și pe urmă mai puneă alătura cu dînsulū încă și unu bēșū de unu șucū de lungū și ghimposū de *măcieșū* (trandafirū de câmpū), care era meritū a-lū opri să iasă ȕin grópă, pentru că incolotocindu-se cu vestmintele în ghimpii acestuia, mortulū nu putea eși afară (1).

Pe pieptū i se pune, în cele mai multe părți locuite de Români, o iconă sau o cruce de lemnū, parte, ca să nu se apropie duhurile cele necurate de dînsulū, și parte pen-tru aceea, ca să aibă creștiniī, cari visitēză pe celū mortū în cele trei ȕile, cātū stă în casă, ce săruta (2).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună oră în Mahala, este datina de a se pune pe mortū și o seceră, anume ca să nu crēscă, să nu se umfle, care, cātū stă mortulū în casă, atâta stă și ea pe dînsulū, iar când se pornesce la grópă, se iea (3).

În *Țera-Românească* esistă credința că dacă cadavrulū vre-unui mortū, până la înmormîntare, capētă mirosū greū, în viața lui a făcutū multe pēcate (4).

Totū în *Țera-Românească* e datina de a se pune unui

---

(1) Art. u. Alb. Schott, *Walachische Mărchen*. Stuttgart und Tübingen. 1845, p. 298.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 15. Apoi com. de mai mulți Români atătū din Bucovina. cātū și din Moldova și Transilvania.

(3) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

(4) Ionēnū, op. cit. p. 41.

mortu orarū pe frunte ca să fie păzitu de foculū celū nestinsū (1).

Afară de cele înșirate până aici se mai pune peste întregū corpulū mortulū, încă și o pânză albă și curată de casă, lucrată din bumbacū saū luiorū, după puterea omulū, care se numesce *giulgiū*, *sovonū* saū *respeti* (2).

Dacă pânza acēsta este subțirică și mai alesū streveție, se numesce *păioră*.

Pânza acēsta, care trebue să aibă lungimea corpulū, și dacă este cu puțință, încă și mai lungă ca să spânzure ceva peste piciorē, însemneză, după credința unora, că mortulū se va apēra cu dīnsa în contra foculū ce trebue să-lū străbată până la raiū (3), după credința altora însă ca să-i fie ca podū pe care trebue să trecă când va merge în cealaltă lume (4).

Dela acēstă pânză, cu cāre cātū stă mortulū în casă, se acopere de regulă numai dela mână în josū, și numai în casū când e diformū la față, se acopere și pe capū, vine apoi și proverbulū «*pare că i-aū luatū pânza de pe obrazū*», care se aplică unū omū fōrte slabū și palidū la față (5).

După ce se pune mortulū în secriū, atunci, fie elū diformū ori nu la față, se acopere și peste obrazū cu dīnsa și așa se înmorminteză.

Punerea pânzei acesteia e atātū de îndătinată. și răspândită pretutindene, că nu o dată se face amintire despre

---

(1) Ionēnū, op. cit., p. 36.

(2) Burada, Inmorm. p. 15.— T. Simonū: «Mortulū se acopere cu o pânză de diferite calitățī, după cum e și respectivulū de avutū».

(3) Com. de Ionică alū lui lordachi Isacū.

(4) În Câmpulungū.

(5) Datină pretutindenea în Bucovina și Moldova, veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151: «In sūrșitū ilū acoperū cātū ū de lungū cu o pânză albă numită în limba bisericeī *giulgiū* iar în limba curgētore numai *pânză*; de unde a și rămasū vorba ce se dice când cine-va e galbēnū și istovitū: «*par'că i-aū luatū pânzele de pe obrazū*».

dînsa și în poesia poporană. Așa într'o doină din *Moldova* cetimă în privința acésta următóarele :

Și-oî lăsa cu jurămîntu
Să-mî vii, maică, la mormîntu,
Și să daî țerna într'o parti
Să veđi doru ce póti,
Să ieî pânza di pe-obrazu
Să veđi mórti cu năcazú
Și s'o ieî di pi chicióri
Să veđi mórtea 'nșelătóri (1).

Iară unú bocetú din *Transilvania*, districtulú Năséudulú, se începe astú-felú :

Puișorulú meú iubitú,
De trăitú aî fi trăitú,
Mórtea nu te-a 'ngăduitú;
Ie-ți pânza de pe obrazú
De veđi mórtea cu năcazú.
Ie-ți pânza de pe picíore,
De veđi mórtea 'nșelătóre (2).

Românli din *Țéra-Românescă* cređendú că sufletulú omulú are să trecă prin locurí călduróse, facú mortulú o apé-rătóre de pânză câtú corpulú lui de lungă la care adaogú aripí asemenea de pânză. Tot-odată se facú pe dînsa și patru cruci; câte una pe fie-care din aripí, una pe pânza de deasupra capulú și alta de-asupra pântecelú. De ordinarú pânza acésta trebue să fie de tortú spre a-lú feri mai bine de rađele călduróse, fiindú mai grósă (3), nici de cum însă de mētasă saú altă materie subțire și slabă.

Escepțiune dela acéstă regulă generală se face numai la clasa inteligenței, care însă nici când nu póte servi de

---

(1) M. Canianú, Poesii populare, Doine. Iași 1888 p. 130.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

oglindă timpului și a caracterului strămoșesc, căci asimilându-se această clasă civilizațiunii europene, a fost silită a desbrăca datinele antice ale protopărinților noștri (1).

Dacă mortul e așezat pe masă sau pe scânduri în formă de catafalc în mijlocul casei, i se pune la cap o cruce și o lumină, de regulă, în lipsa unui sfeșnic, așezată într'un vas.

În cele mai multe părți din *Bucovina* și *Moldova* însă se pune un sfeșnic, pe care se află *toiagul* și de care se lipesc apoi și alte lumini.

Pe de laturi se pun, mai ales prin orașe, asemenea două, patru sau chiar și șase sfeșnice cu luminări, iară la picioare un sfeșnic, dar fără lumină.

Sfeșnicile se aduc de regulă din biserică. Iar luminele, ce se află într'însele, trebuie să ardă și ziua și noapte, tot timpul cât stă mortul în casă, și ca să nu se trecă de grabă se aprind schimbișu totu două câte două, și numai la anumite momente toate de odată.

În acele locuri, unde stă mortul pe laiță, arde de regulă numai o singură lumină la cap. Iară unde e foarte mare lipsă arde și un opaițu (2).

Luminile, ce ard la capul mortului precum și'n prejurul său, însemnă că sufletul mortului respectiv merge dreptu la Dumnezeu, nu rătăcesce nicăiri prin aer, de ore-ce arzându luminele, vede pe unde are să se ducă. Dacă n'ar arde, atunci n'ar vedea pe unde să se ducă (3).

În multe locuri, și cu deosebire prin orașe, este datină de-a se pune împrejurul mortului încă și diferite flori și

---

(1) M. Besană, stud. cit. în «Albina» an. I. No. 57.

(2) În cele mai multe părți ale Bucovinei și Transilvaniei, com. de A. Măcovei și I. Georgescu: «O lumină sau două, după cum e și starea omului, ard ziua și noaptea pe timpul când e mortul în casă.»

(3) În Ropcea, com. de I. de Cuparencu.

anume, la cei bătrâni mai multu verđi și fără față, iară la cei mai tineri de diferite colori, cu deosebire însă de colóre mai multu roșietică.

Astü-felü stă mortulü așezatü, dacă a muritü de mörte naturală, de regulă trei ȝile și douē nopți, sau, după împrejurări, douē ȝile și trei nopți, în casă, ca să-lü pötă vedé toți ömenii din comuna în care a repausatü.

Totü atâtea ȝile staü morții și 'n vechime (1).

Nemijlocitü după așezare cei de casă precum și töte némurile cele mai de apröpe ale mortulü carü se află de față, voidü a-și arêta întristarea și jalea cea mare, ce o aü după dñsulü, dacă sunt dintr'o clasă mai înaltă și mai cultă, acopëru töte oglinȝile din casă câte c'o mâneștergură, cu florü sau altă materie négră, ca nimeni să nu pötă căuta într'insele, iar țëranii, la carü se află de regulă numai câte o singură oglindă în casă, o iaü de pe pärete și o ascundü în ladă (2).

În același timpü în satele de peste Prutü, din districtulü Cernăușulü, precum și 'n unele sate de dincöce de Prutü din Bucovina, scotü din ladă töte lucrurile menite a se da de sufletulü celui repăusatü peste secriü, precum și cele ce aü a se pune la procesiune și a se da preoșilorü și cantorilorü bisericesci, și a le anina pe nisce cuie, pe o poliță, rudă sau frânghie de-asupra mortulü (3).

După acêsta se alungă atâtü *câniü* câtü și *mâțele* din casă ca nu cum-va, în timpulü acela, câtü stă mortulü așezatü, să-lü începă și schimonoséscă öre-cum, căci după spusa Ro-

---

(1) Dim. Cantemirü, Descrierea Moldovei, Ed. Academiei române. p. 149 : «Cadavrulü nu se îngropă îndată în ȝiua cea dintâi, ci așteptă până a treia ȝi, ca nu cum-va să îngrope de viü pe vre-unü morbosü, care numai a leșinatü.»

(2) În Bălăceana, com. de M. Jemna.

(3) Com. de d-lü G. Tomoiağă.

mânilorū din unele părți s'aū întemplatū casurī, unde câniī și mâțele, trăgēndū fōrte tare la hoițū, aū stricatū fața, nasulū, urechile, ba chiar și mânele mortulū (1).

Maī departe credū și spunū Romāniī din unele părți ale *Bucovinei*, că *mâțele*, dar maī cu sēmă *cāniī*, cariī sunt adevērații prietiniī ai omulū, de aceea se alungă din casă, câtū stă mortulū pe masă, pentru că lorū li-ī fōrte jele după omū, nu-lū potū de grabă uita, și din cauza lorū apoī nu pōte sufletulū eși din omū nici din casă afară (2).

Alții iarăși credū că în câniī și mâțe, fiindū animale spurcate, se ascundū spiritele cele necurate. Dreptū aceea trebuie alungate din casă, ca spiritele necurate ce s'arū afla într'insele, să nu împiedice sufletulū mortulū de a merge la Dumneșū (3).

În plaiulū Prahova, precum și 'n alte părți din *Țēra-Romānēscă*, nu numai câniī și mâțele, ci și găinile, ba chiar pānă și șorecii, cari arū avē datinā de a umbla prin casă, se prindū, se omōră, se lēgă, se punū sub vre-o copae, se închidū în pimniță, saū se ducū în câmpū departe de satū și se lasă acolo anume ca să nu trecă peste mortū, căci, trecēndū, se crede că mortulū se face *strigoiiū* și vine nōp-tea și la toți din casă le māncă inima (4).

---

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuțū; V. Turturēnū, preotū în Boianū; V. Burduhosū stud. gimn. de locū din Cāmpulungū; I. Georgescu, invēț. în Secadate; Nic. Cotlarciucū din Stulpicaniī și Titu Zaharescu din Baia în Moldova.

(2) În Mānăstiora, com. de El. Agapi și în Berchișesci, com. de G. Velehorsch, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Costāna, com. de Dragoșū Bumbacū, stud. gimn. și a celorū din Stulpicaniī, com. de Nic. Cotlarciucū: «O babă mī-a spusū că *cāniī* și *mâțele* sunt animale *spurcate*, pentru-că totū-deauna rēmășița apei, care se descāntă și rēmāne în fundū, se aruncă pe căne saū pe mātă, ca prin acēsta să se alunge tōte relele din casă.»

(4) Revista pentru istorie, archeologie și filologie, an. II, vol. II, Bucuresci 1884, p. 386—387. — I. St. Negoescu, Credințe pop. publ. în «Lumina pentru

În *Banat*, totu din cauza de pe urmă se păzescu forțe tare câni și pisicele, nu numai ca să nu trecă peste mortu, ci totu-odată și pe sub acesta, căci cum ar trece îndată n'ar fi bine (1).

S'a întemplată adese-oră, că mișcându vre-o pisică numai pâna de pe mortu, toți cei de față au fugitu din casă (2).

Adevărata cauză însă pentru ce se alungă câni și mâțele din casă, nu e cea arătată în șirele de mai sus, ci, după cum spunu unii Români din *Bucovina*, pentru că sufletul omului, după ce se despărțesce de corp, să nu se pue pe vre unulă din aceste animale necurate (3), iar după credința altora, că atunci când sufletul se sbate și se muncesce ca să iasă din casă afară, în izbirea sa să nu se bage cum-va în vre-ună câne sau mătă (4), căci sufletul, după ce se desparte de corp, după cum ne vomu încredința în altă locu, nu se duce de-a dreptul în ceri, ci adese-oră se vîră în animale precum și în alte obiecte, unde petrece apoi unu timpă mai îndelungat.

Totu atunci, când se alungă câni și mâțele din casă, este datină în unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Bilca, de a pune o năframă curată pe unu cuiu, creșându că sufletul, după ce s'a despărțitu de corp, se pune pe năframa de pe cuiulă respectiv, unde așteptă până ce vine preotul

---

toți» an. III, Bucuresci, 1888, p. 474. — Ionenu, op. cit. p. 36—37: «ună mortă este păzitu ca să nu trecă peste elă vre-o pisică, căci se face *strigoiu* și moră toți al casei.» — D. Stănescu, op. cit. p. 324—325: «Este importantă a spune aici cătu de înrădăcinată între omeni este ideia că în *câne* și *pisică* și alte animale există duhuri rele. Au cea mai mare veghere pe timpulă când mortulă este în casă, ca să nu trecă peste elă vre-o pisică, nici chiar șorece, căci atunci se face *strigoiu*. Pisica ce ar fi sărită peste vre-ună omă este dusă în câmpu departe de sată și lăsată acolo, dacă nu este omorită.»

(1) Com. de d-lă Ios. Olariu.

(2) Com. de d-lă I. Georgescu.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Iust. Cârdeșu.

(4) Cred. Rom. din Câmpulungu, com. de V. Burduhosu.

și cantorul bisericesc ca să-î ducă corpul la mormintă. Și de ore-ce, după credința Românilor, sufletul merge cu trupul până la mormintă, de aceea pună ei și o ulcică cu apă și pe ulcică o franzolă cu o lumină pe dînsa, creștînd că sufletul totu timpul acela, câtă stă în casă, gustă din apa și franzola de pe feréstră (1).

În *Țéra-Románescă*, dacă într'o casă móre capul familiei, mai e încă și acea datină că în aceeași ȝi se înjugă boii dela casa respectivă cu jugul rēsturnatū spre semnū că dacă a muritū gospodarulū, tóte vorū merge anapoda și pe dosū (2).

În fine, după tóte acestea, bărbatulū saū unulū dintre némurī, merge la preotulū localū și-lū rógă a dispune să se tragă clopotele pentru celū repăusatū, apoi întorcēndu-se acasă și mai dispunēndū unele și altele, se pornesce la orașulū din apropiere ca să cumpere cele necesare pentru mortū, mai alesū cușmă, basma la grumazū, materie pentru zobonū și ciobóte, iar dacă e femeie: tulpañū, materie pentru sucnă, papuci, nimateșū, precum și tóte cele-lalte lucruri, ce mai sunt de neapērată lipsă la o înmormintare.

Mama repăusatului, respective soșia saū surorile séle, precum și cele-lalte némurī mai de-aprópe de partea femeescă, lepădāndu-șī tóte podóbele, precum: cercei, inele, mărgele și altele, iar fetele despletindu-șī pe lângă acēsta încă și pērulū și lāsāndu-lū pe spate, începū a jeli mortulū bocindu-se și vāicārāndu-se de-asupra și prin prejurulū lui (3).

---

(1) Com. de Iust. Cărdeșu, stud. gimn.

(2) Ionénū, op. cit. p. 39.

(3) Pretutindene în Bucovina. Veđī și Burada, Inmorm. p. 8—9.

VII.

S T Ê G U L Ū.

În unele locuri din *Moldova* era mai de multă datină de a se scôte mortul după îmbrăcare afară pe târnaț, și atunci se rădica de-asupra lui pe casă un stég (1).

În *Transilvania*, și anume în ținutul Năsăudului, asemenea stég se rădică și astăzi în turnul bisericii său în clopotniță, dar numai când mure vre-o fată mare sau vre-un fecior holtei, adică care, cât a fost în viață, a apucat a intra între cei-lalți feciori în joc (2).

Acest stég, care stă șese săptămâni în locul unde s'a pus, are formă pătrată în mărime cam de patru decimetri și e de coloare albă, împodobit cu flori și mai ales cu bărbănoc (3).

Dela datina rădicării acestui stég se vede că vine și dicala «*a 'nchinatū stégulū*» care însemnează atâtă câtă *a muritū* și care e foarte respândită nu numai la Români din

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(2) Ioan Nițu Macavei: «Datinele poporului român la înmormintări,» publ. în «*Amicul Familiei*» an. VI. Gherla 1882 p. 94. — Burada, *Inmorm.* p. 12. — Com. de Al. Boeri, stud. gimn.: «Când e băiatul său fecior i se face un stég și îl pun în turnul bisericii.»

(3) Ioan Nițu Macavei, loc. cit.

Transilvania ci și la cei din *Bucovina* și cu deosebire în acele sate ai căroră locuitori, cea mai mare parte, se tragă tocmai din ținutul Năsăudului și ală Sân-Giorgiului.

Totă aice e loculă să însemnă că dintru începută punerea sa rădicarea stégului acestuia se va fi esprimată prin verbulă *a închina*, căci numai așa ne putemă esplica đicala «*a închinată stégulă*» (1).

În *Bucovina* precum și 'n unele părți ale *Moldovei* cum móre și se așeză cine-va pe laiță saă pe masă, anunțându-i-se preotului locală trista întemplantă și rugându-lă a dispune ca să se tragă clopotele după celă repăusată, se aduce de la biserică o cruce saă ună prapură, care se razimă apoi de ștreșina casei, în care se află mortulă și anume, dacă e cu putință, în partea despre răsărită (2).

---

(1) În anulă 1877, nefiindu-mă cunoscută datina închinării stégului la morți, scrisei următorele șire cu privire la đicala acésta :

«Precum o armată, care se luptă din respuțeri contra dușmanului, ce vrea să-i repue viața, vędëndü dela o vreme că cu tótă bărbăția și încordările sale, nu mai e nici ună chipă de scăpare, vrëndü nevrëndü închină stégulă, adică se predă, așa și omulă, învinsü de slăbiciune, se închină morții, și dacă se închină, móre. Românii, după cum ne dovedesce istoria, au avută a luptă necontentită cu cei mai aprigi, mai crunți și mai amarnici dușmani. Ei trebuiaă să stee, așa đicëndü, đe și nópte cu arma în mână, ca în or-țe vreme să pótă da pieptă cu dușmanii săi, să-și apere țera, religia și vieța. Când buciumulă îi striga la răsboiă, ei săriaă cu toți și se luptă cu o nespusă bărbăție. În cotro vedeauă fălăindü stégulă de răsboiă într'acolo mergeau și ei, și să fi fostă luptă oră și câtă de inverșunată, totuși aveaă speranța că voră învinge, iar să închine stégulă, adică să se predea dușmaniloră, nici când nu se încumetaă, sciindü prea bine că atunci, cu închinarea stégului și vieța loră e repusă. Căci a se da în acele vremi pe mâna dușmaniloră era mai totă atăta ca și când singură și-ară fi luată vieța, pentru că dușmanii nu-i cruță, ci-i omoră . . . Dela acéstă împrejurare (dar pôte că și dela alta) credü eă că vine proverbulă «*a închinată stégulă*» adică s'a predată morții, a niurită; «*mai că era să închine stégulă*», mai că era să móră, și «*va închina stégulă*» va muri.

(2) Lambrioră op. cit., p. 152: «În vreme ce se petrecă aceste, ună băetană dă fuga la popa oră la dascălă și cere ună prapură ca să-lă razime de 'nainte casei, ca *vestitoră de mórte*, și tot-odată să-i poftescă pentru cetirea stălpiloră pentru nópte.»

În alte părți din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini și alte sate de sub pôlele Carpaților, îndată ce a murit cineva și s'a așezat pe laiță se aduce, nu numai un prapur, ci și o cruce. După acesta se bat de înaintea ușei în fața casei doi pari: unul de o parte și altul de altă parte, și legându-se de unul prapurul, iar de celălalt crucea, se lasă să stea acolo până a treia zi, adică până ce se înmorminteză mortul. Dacă însă, în restimpul celor trei zile, plouă sau ninge, atunci ca să nu se strice, se pun de regulă sub părete de naintea casei (1).

Prapurul din *Bucovina* și *Moldova* înlocuesc *stégulă* Românilor din ținutul Năsăudului. El servește ca semn, că în casa respectivă se află un mort.

Dintru început cred că spre a arăta sătenilor, precum și tuturor trecătorilor, că în casa cutare se află un mort s'a pus pretutindeni un *brădan* frumos și verde, împodobit cu flori, cu cununii și cu mărimi în formă ca un steg (2), care reprezenta cipresul Romanilor și despre care vom vorbi mai pe larg în capitolul următor. Mai pe urmă însă, neputându-se pretutindeni căpeta brădanii verzi, ca să se închine imediat după repăusarea unui om, s'a înlocuit cu *stégulă*, și acesta, la rândul său, după deplina învingere a creștinismului asupra păgânismului, cu prapurul.

În această presupunere ne întăresce încă și împrejurarea, că *bradulă dela morți* în unele părți din *Banat* se numește *prapor* (3).

În fine în *Banat*, când moare un june sau o fată mare, casnicii înștiințază pre nămurile din altă comună despre cazul de moarte prin un trimis, care poartă un *steg* ne-

---

(1) Dict de Măriuca Nistor.

(2) D. T. Bojinca, op. cit. 213.

(3) Com. de d-lu Ioan Popovici, învățător.

gru respective o maramă neagră pusă într'ună baticelū (1).

Dé odată cu rădicarea stégului său răzimarea praporului, orî ceva mai târziū, se tragū și clopotele după celū repăusatū, dându-se prin acésta de scire sâtenilorū, că s'a mai dusū unulū din mijloculū lorū, său, după cum spune unū bocetū din Bucovina :

Să tragă clopotele
Să resune văile
Și tóte délurile,
S'audă némurile
De prin tóte părțile ;

ca, după cum spune ună altū bocetū din *Macedonia* :

Tóca și câmpan'asună
Tuta lumea tras'adună
Tru mormîntū să ņi te pună.

Dacă celū ce a muritū a fostū unū omū bătrânū său unulū în flórea vieții sale, atunci se tragū tóte clopotele, câte se află la biserică, dacă însă a fostū unū copilū se trage numai clopotulū celū micū.

De aici vine apoi că cele mai multe Românce, când petrecū pre unū copilū micū la mormîntū și anume când ajungū și dau să între în biserică, adresându-se cătră clopoțelulū ce se trage, rostescū, între multe altele, și următóarele versurî :

Trage, trage clopoțelū,
Că-ți mai vine-unū voinicelū,
Tinerelū și frumúșelū,
Să-ți perđi mintea după elū,
Dar nu vine să trăiască,
Că vine să putredéscă!

În acele sate însă atâtū din *Bucovina* câtū și din *Țera-*

---

(1) Com. de d-lū Ios. Olariū, invěțătorū.

Românească, la ale căroru biserici se află numai câte unu singuru clopotu, când móre unu omu bētrānū, clopotulū se trage mai multū, când móre unu copilū se trage puținū, iarā când móre unu omu în flóre, unu bărbatū plinū de virtute, unu feciorū saū o fatā mare, atunci se trage fórtē multū (1).

Insā precum în multe alte privințe, așa și într'acēsta, tragerea mai lungā saū mai scurtā a clopotelorū atārnā, dacā nu tocmai tot-d'auna, de bună sēmā că cele mai de multe orī dela starea repāusatulū și plata, ce-o potū da nēmurile sale pentru scopulū acesta.

Dacā repāusatulū a fostū unu omu avutū și cu vaḍā în satū, se tragū tot-d'auna mai lungū, iar dacā a fostū unu omu sērmanū, se tragū de regulā mai scurtū.

Dovadā despre acēstā datinā nu prea lāudabilā avemū și următórele versurī, ce le puse multū regretatulū nostru poetū V. Alecsandri în gura paraclisierulū din opereta «*Paraclisierulū saū Florinū și Florica*» :

Dacā móre-unū boerū mare
Punū clopotele 'n mișcare,
Și facū mare dandana :
Danda, danda, danda, na.

Iar când morū ómenī mai micī
Tragū clopotulū de calicī,
Care sunā ca tilinca :
Linca, linca, linca, linca (2).

În timpulū acela, câtū stā mortulū în casā, clopotele se tragū regulatū de trei orī pe ḍi și anume: diminēța, la amiadī și séra. Prima órā însă se tragū imediatū dupā repāusarea și așezarea celui mortū pe laiță saū masā.

În ḍiua de pe urmă și anume de cum se pornesce mor-

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 321.

(2) Opere complete, Vol. II. Bucurescī, 1875, p. 904.

tulú la țințirimú și până ce se pune în grópă, se tragú ne întreruptú și numał atunci încetéză pe unú momentú când se facú *stările*.

In fine maı e de observatú încă și aceea, că atâtú Românii din unele părți ale *Bucovinei*, câtú și cei din unele părți ale *Transilvaniei*, credú că sunându clopotele fórte jalnicú vorú urma încă multe morți una după alta (1).

---

(1) Com. de d-lú I. Georgescu.

VIII.

B R A D U L Ū.

Maî în tôte părțile locuite de Români, și maî cu sémă în *Transilvania*, este datină de a se împodobi unū *bradū* cu flori, cu năfrămî, cu mere, cu smochine, nuci, prune uscate, strafide, și a se pune apoi nu multū după repăusare, înaintea casei celui repăusatū, ca semnū că în casa respectivă se află unū mortū (1).

În unele sate de pe sub pôlele munților din *Bucovina* și *Moldova*, precum bună óră în *Solca*, dar maî alesū în cele dela *Munte*, ca în *Stulpicani*, *Vatra-Dornei*, *Cândreni* și *Negra-Șarului*, *bradulū* acesta, numitū altmîntrele și *brădanū*, *brădănașū*, *târșū* și *târșușū*, se împodobesce cu felū de felū de zăhărele, córne de mare și alte mărunchisuri, cumpérate de prin dughene, apoi cu cănași de strămătură de diferite colori, precum: roșie, albastră, negră, cari se legă de ră-

---

(1) Burada, *Inmorm.* pag. 27.—M. Besanū, stud. cit. publ. în «*Albina*» an. I. No. 57: «La casa repăusatului, saū afară la mormintū lângă capul mortului și astăđi se pune orî ce arbore. dar maî alesū unū *bradū tînărū* și trumosū, care adese-orî se infrumusețézză,—maî vértosū la feciorî și fecióre, cu cunune și flori.»

murele, și în urmă cu tortu de lână roșie și cu flori. Pe lângă acestea se mai lăgă de dînsul încă și unu colacū, o năframă, și o lumină, cari sunt menite pentru celū ce are să-lū ducă până la mormintū (1).

În comuna Reșinari, precum și în altele de prin prejurulū Sibiiulū în *Transilvania*, se lăgă la bradū și lână dela oi, dacă mortulū a fostū ciobanū. La fete mari se pune în virfulū lui cerceii și inelulū de logodnă, dacă a fostū logoditā, saū și alte inele, și rēmānū acolo (2).

În unele locuri se mai încrestēzā în cōja acestui bradū încă și diferite figurī (3).

În părțile, unde nu se află bradū, se împodobesce o crēngă de *mērū*, saū de prunū saū și altū pomū.

În *Dobrogea* se iea unū copacū de lemnū de prunū și se împodobesce cu cānură (lână) roșie, ștergare, busuiocū și hārtie albă (4).

În *Transilvania*, ținutulū Hașegului, pomulū saū bradulū nu este alta, decāt o suliiță de lemnū de bradū, înaltă ca de unū stānjenū, ce se pune numai la fete mari și la flăcăiași, și se implāntă în crucea dela mormintū, la flăcăi însă acea suliiță e înaltă dela doi până la trei stānjeni și se implāntă la mormintū, lângă cruce, prindēndu-se cu cuiē de ea. În vērfulū lui se lăgă unū *chișcheneū* (5) roșu cusutū frumosū

---

(1) Com. de Nic. Cotlarciucū; dict de M. Ūsaca; veđi și «*Bradulū la pop. rom.*» de S. Fl. Marianū, publ. în «*Albina Carpaților*» an. IV, Sibiiū 1879, pag. 89; «*Șeștōrea*» Fălticeni, 1892 p. 39: «Dacă-I flăcăū saū fatā, i se împodobesce unū brădulețū micū cu fire de lână boită, învălātucindū crengelē de cari mai atārnă și canaf.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 28.

(3) S. Fl. Marianū, «*Bradulū*» publ. în op. cit. p. 89.—Burada: *Inmorm.* p. 27.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 27.—Idem, *O călătorie în Dobrogea, Iași 1880* p. 22.

(5) *Chișcheneū* = cārpă albă, năframă.

cu firu, în care se anină unu clopoțelū micuțū și inelele mortuluī (1).

În alte părți din *Transilvania*, precum bună-ora în comuna Orlatū, se face pentru bărbații cei tineri și pentru flăcăi unū stâlpū, în vârfulū căruia, dacă e june neînsuratū, se pune unū porumbū cioplitū din lemnū și o cărpă nouă, iară dacă e ciobanū încă și o flócă de lână, și astū-felū se împlântă apoi la capulū mortuluī (2).

Mai de multū era datina de a se pune, unde era cu putință, înaintea casei mortuluī, unū *bradū tinerū*, naltū și frumosū, care era împodobitū numai cu flori, cu cununī și cu năfrămī, în formă ca unū stégū (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună ora în Ilișesci, districtulū Suceviī, era mai de multū asemenea datinā de a se împodobi bradulū numai cu cordele roșii, albastre și verđi (4), iar în Fundulū-Moldovei chiar și astăđi se împodobesce numai cu flori și strāmături roșii, galbene și verđi și de asupra i se pune o basma négră, care e menită pentru celū ce are să-lū ducă la biserică (5).

Bradulū la înmormintări se face numai la feciori holtei, fete mari și arare-orī, în unele locuri și la tineri însurați. La cei mai de multū însurați precum și la cei bētrāni nu se face nici odată (6).

După credința Romānilorū din *Bucovina*, și cu deosebire a celorū din Fundulū-Moldovei, elū se face de aceea numai la feciori și fete mari, pentru că pe de o parte însemnéză

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 27—28.

(2) Com. de d-lū Rom. Simū, *invēțătorū*.

(3) D. T. Bojinca, *op. cit.* Nota 3 dela p. 212.

(4) *Dict. de Ermolaū Ghiuță, proprietarū*.

(5) Com. de Const. Mercheșū, *stud. gimn.*

(6) S. Fl. Marianū, «*Bradulū*», *publ. în op. cit., pag. 89*; — Burada, *Inmorm.* p. 28; — Bojinca, *op. cit.* p. 213.

tinerețea celui pentru care s'a făcutu, parte, că celū mortū se căsătorește pe cea-laltă lume; și când se duce mortulū la grōpă, atunci se trimetū vătăjei înainte cu bradulū, ca să vestescă nunta (1).

După înmormintare bradulū acesta pretutindene se îngropă la capulū mortulū lângă cruce dimpreună cu hēțulū de vătăjelū (vornicelū) alū celui ce l'a dusū (2).

Dacă nu se află bradū în apropiere de comuna unde se află mortulū, atunci în *Transilvania* este obiceiulū să se ducă călăreți, cântândū din fluere cântece de jale, în locuri depărtate, ca să aducă bradū, și când trecū prin vreunū satū cu elū, fetele mergū intru întâmpinarea lui și-i cântă până trecū din hotarulū satulū așa numitū «*cânteculū bradulūi*», care se obicīnuesce mai multū la locuitorii din unele comune de prin munții Transilvaniei.

Iată aici vre-o câte-va din acele cântece, adunate în comuna Demsușū, ținutulū Hațegului:

Bradū încetinatū (3)	Ținerelulū celū voinicū
De unde-ai tunatū (4),	Cum nu-i frică de nimicū,
Din vârșorū de munte	Elū a rînduitū,
Dela florī mai multe,	Elū a poruncitū
Dela locū pietrosū	La șepte gropași
La locū mlăștiṅosū,	Și totū călărași,
Cu capulū la vale	Ei să mi se ducă
Fără picū de cale,	Și să mi te-aducă
Și pân' te-orū tăiatū,	Din vârșorū de munte,
Totū orū flueratū	Dela florī mai multe

(1) Com. de Const. Mercheșū.

(2) Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213; — Burada, *Inmorm.*, p. 28; idem, *O călătorie în Dobrogea*, p. 22; — S. Fl. Marianū, «Bradulū», op. cit. p. 89; — «Șeșetōrea», Fălticeni, 1892, p. 40: «Bradulū se pune la mormintū lângă cruce unde rămāne până se usucă.»

(3) Infrunđitū.

(4) Venitū.

Cu nouë topóre
Braşii să-mi dobóre.
Că elū a umblatū,
Ţēri a 'ncunjuratū
Şi nici a aflatū,
Nici a căpētātū
Nevastă să-ī placă,
Soşie să-şī facă ;
După ce-a umblatū,
Elū a căpētātū
Nevastă de munte,
Dela florī mai multe,
Naltă şi brădósă
Ca elū de frumósă,
Departe a mersū
Şi elū mī-a trimesū

Altū cântecū :

Tinerelule,
Voīnicelule,
Cine Ţī-a poruncitū
De te-ai coborītū
Din brăduī mai mulţi,
Din cei munţi cărunţi
Totū mi-au poruncitū
De m'amū coborītū
La mijlocū de Ţară,
Unde-ī ap'amară,
Unde-ī apa lină
Şi iarbă sulcină.
Dar' ei m'au minşitū

Alū treilea cântecū sună aşa :

Tinerelule,
Voinicelule,
Ce eşti supēratū,
Ce te-ai mānīatū ?

Nouē *sgrebelunġi*
Prin păduri şi luncī,
Pe una să-ī vie
Dorū dela soşie,
Pe alta să-ī vie
Dorū dela frăşie,
Pe una dorū dela tăicuţă,
Pe alta dorū dela măicuţă.
Chişcheneū rotatū
Cin' te'a blăstēmatū,
Vicolū să te-ajungă,
Omētū să te ningă,
Vēntulū să te bată,
Sóre să te ardă,
Să totū albescī
Să nu putreşescī.

Şi m'au coborītū,
Că iată mă ducū
La capū de voinicū,
Vēnturī să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mī credă.
Brădete, brădete!
Bradū încetīnatū
Rēū te-au blēstāmatū,
Cin'te-a 'mpodobitū
Şi cin'te-a cusutū,
Vēnturī să te bată,
Nime să nu-Ţī credă.

Cum n'oiū fi supēratū,
Că vidra m'a muşcatū,
Că de-unū anū de Ţile
Din *alēnū* (1) pe mine

---

(1) Din ură.

Totü mi s'aü vorbitü
Şi s'aü sfätuitü,
Ei ca să mă tae
Din aste părae,
Şi să mă totü ducă,
Şi să mă aducă
In mijlocü de țară,

Unde-î ap'amară,
În grădină lină
Cu apă sulcină,
Vânturî să mă bată,
Sóre să mă ardă,
Nime să nu-mî credă! (1)

La Cugirü, satü lângă Orăștie, tot în *Transilvania*, când móre unü feciorü, se aduce *bradulü* dela munte cu multă ceremonie de cătră feciori și fete mari îmbrăcați toți în veșminte de sərbătóre. După ce l'aü tăiatü îlú ieaü căți-va feciori pe mâni, și-lü aducü în satü, urmași de fetele, cari mergü în urma lorü, ținându-se cu mânele pe după capü.

Pe drumü, când cobóră bradulü acesta dela munte, și-lü ducü la casa mortului, cântă următóreia poesie:

Bradule, Bradule!
Ce réndü ai avutü,
De mî-ai scoboritü
Dela locü pietrosü
La locü marghelosü?
— Eü réndü n'am avutü,
Dar la min'orü vintü
Cinci, patru voinici,
Toți cu capulü golü
Şi toți cu topórá,
Toți să mă dobórá;
Până m'aü tăiatü,
Mî-orü totü flueratü
Şi s'orü ládatü,
Că ei m'orü sădi
La mijlocü de satü,
La celü locü chitatü,

La lină fântână,
Unde-î apa bună,
În cornü de grădină.
Da ei m'orü săditü
La capü de voinicü,
La celü locü jalnicü!
— Bradule, Bradule!
Nu te supéra,
Că voinieü-mî are
Unü dulce de tată
Şi-o dulce de mamă,
Şi frați și surori,
Veri și verişóre.
Se vorü aduna
Şi te-orü lácräma
De nu te-î usca!

---

(1) Burada, Inmorm., p. 28—33.

După fie-care versu alu acestei cântări repetéază tot-odată și refrenulü :

Bradule, Bradule!
Nu te supëra.

Iară după ce au ajunsü la casa mortului și au întratü înlăuntru, cântă :

Voinice, voinice!
Nu-mï place, nu-mï place,
Ce nevestă-mï ai!
Naltă, minunată,
Naltă și subțire,
Crescută 'n pădure,
Tăiată 'n secure.
Voinice, voinice!
Nu-mï place, nu, nu
Cu ce-I îmbrăcată,
Cu haină uscată.
Voinice, voinice!
Nu-mï place, nu, nu!
Cu ce-I învelită,
Cu frunță 'ncrețită! . . .

La acestü cântecü încă se repetéază refrenulü :

Voinice, voinice!
Nu te supëra! (1).

Dacă celü, cui se aduce bradulü, are femeie, se cântă așa :

Bradü încetinatü,
Nu fiï supëratü,
Că nevasta ta
Ea s'a mâneca,
De mi te-a uda,
De nu te-I usca (2)

---

(1) S. Fl. Marianü, «Bradulü» publ. în op. cit

(2) Burada, Inmorm. p. 35.

În *Bucovina*, după câtă știu eu până acum, nu există nici o ceremonie deosebită când se taie și se aduce bradul acesta din pădure.

În timpurile vechi însă cred că și Românii Bucovineni încă îl vor fi tăiat și adus în același chip ca și frații lor din Transilvania. Ca dovadă spre întărirea acestei credințe ne poate servi următorul cântec din Horodnicul-de-jos, districtul Rădăușului :

— Bradule, brădușule !
Ce-ți este, drăgușule ?
Ce te legeni fără de vânt,
Fără de vânt, fără de cuvânt,
De-ajungă crengile în pământ.
Fără de vânt, fără de ploaie,
Fără de lăc de neguriș ?
Orî trupina ți-a slăbit,
Orî vișele-a putredit,
Orî altă ceva ai pățit ?
— Vișele n-au putredit,
Nici trupina n'a slăbit,

Da la mine c'au venit
Treî voinici cu trei topora
La pământ să mă obora,
Să mă ducă'n jos la țără ;
Treî frățiori din trei părți
Să mă taie în trei bucăți,
Să mă facă vâlurele,
Să mă ducă 'n jos cu jele
Pe-o parte de drumurele,
Să mă puie 'n țințirim,
Să mă vadă arsă în scrum !

În munții apuseni ai *Transilvaniei*, unde e datină de a se duce mortul la mormânt pe car, bradul se duce pe umeri de doi feciori, cari merg înaintea carului, iar tețele și nevestele înrudite cu mortul, ședându în car cu capul plecat pe sicri, cântă cu un vers duios următorul cântec :

Bradule, bradule,
Ce bore-a bătut,
De te-ai scoborit
De la loc pietros
La loc *revenos* ?
— Da eu n'as fi *vintu*,
După mine or *vintu*
Totu patru voinici,
Ca patru haiduci.

Și m'or înșelat
Până m'or tăiat :
Că pe min' m'or pune
La *on* cap de fată,
La *on* stan de petra,
La isvor de apă.
Da m'or *inceluitu* ;
Pe min'm'or adus
Și pe min'm'or pus

La *onă* capū de june,
La o putrejune.
— Bradule, bradule,
Nu te spăria ;
Că și elū, că are
Tată și mamă,
Carī te-o lăcrăma
Și nu te-ī usca.

Bradule, bradule,
Nu te spăria,
Că și elū, că are
Frați și surorī,
Verī și verișore,
Carī te-orū lăcrăma,
In câtū nu te-ī usca (1).

Altū cântecū, care se cântă. când se duce bradulū la biserică și de aici la ținterimū, sună, precum urmază ;

Brădete, brădete,
Mergëndū înainte
Să bagī în minte
A mele cuvinte.
Dacă te-a întâlni,
Orī ți-a veni
Maica Domnului
Și a Fiului,
Tu să mi-o petrecī
Și să mi-te plecī,
Drumū ți-a arēta
Și te-a îndrepta
Să mergī cu sórele,
Iar nu cu apele,
Că sórele-ī mergătorū
Și'napoi întorcătorū,
Dar apele-sū curgētore
Și'napoi ne'ntorcētore (2).

In unele părți ale *Banatului* este datină ca *bradulū*, numitū altmintrelea și *praporū*, care așիșderea se pune numai la capulū junilorū și fetelorū mari, să se aducă din pădure de junī numai pe umere, nici când însă pre vre-unū carū saū căruță, căci nu e bine. Iar după ce l'au adusū acasă

(1) Frāncu, op. cit. p. 175—176.

(2) Burada. Inmorm. p. 34.

se lĂgă de dĂnsulĂ treĂ mĂrĂmĂ, carĂ se daĂ apoi dreptĂ platĂ junilorĂ, ce l'au adusĂ din pĂdure a casĂ ŝi de aice ilĂ ducĂ pĂnĂ la grĂpĂ (1).

De esistĂ ŝi'n acĂstĂ țĂrĂ vre unĂ cĂntecĂ anumitĂ pe cĂnd se aduce bradulĂ acesta din pĂdure, nu sciĂ, cĂci pĂnĂ acum n'am pututĂ nimica afla Ăn privința acĂsta. La aducerea sa ĂnsĂ spre grĂpĂ se cĂntĂ ŝi aice, ca ŝi'n Transilvania, urmĂtĂrele versurĂ, pre carĂ le scĂtemĂ dintr'unĂ bocetĂ mai lungĂ ĂntitulatĂ «*petrecerea mortuluĂ.*»

SufletĂ despĂrțitĂ,
De multe mĂhnitĂ,
PlĂcĂŝi se duce,
MareĂ o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
GreĂ urlĂndĂ ŝi urducĂndĂ,
TĂtĂ lumea spĂĂmĂntĂndĂ.
Unda se aduce
Lumea s'o Ămbuce :
TotĂ mĂlinĂ, cĂlinĂ,
BrațĂ din rĂdĂcinĂ.
Iar Ăn grĂpa mĂrilorĂ,
Unde-Ă bradulĂ đinelorĂ,
TrecĂtĂrea apelorĂ,
SufletulĂ stĂtea
ŝi mi se ruga :
— Brade, brade,
SĂ-mĂ fi frate.
Ăntinde-țĂ Ăntinde,
EĂ sĂ le potĂ prinde

VĂrfurile tele
SĂ trecĂ peste ele
Marea Ăn cea parte
Ce lumea-mĂ desparte!
— EĂ nu potĂ Ăntinde
Tu sĂ le poțĂ prinde
VĂrfurile mele
SĂ trecĂ peste ele,
CĂ'n mine-a puĂtĂ
Din ĂnimĂ spurcatĂ
Roșu șĂlmulețĂ.
CĂnd nici vei gĂndi,
Pui te-orĂ simțĂ
ŝi ei orĂ șuera
De te-Ă spĂria,
Ăn mare-Ă cĂdĂ
ŝi te-Ă Ăneca . . .
— Las' sĂ fie-Ășa!
Vine marea mare
Vine'n tulburare,
GreĂ urlĂndĂ ŝi urducĂndĂ

---

(1) Com. de d-lĂ IosifĂ OlariĂ, ĂnvĂț. Ăn DomanĂ :

«BradulĂ se pune numĂ la junĂ ŝi fete marĂ, carĂ se ŝi aduce din codru numĂ de junĂ ŝi numĂ pe umerĂ, dar nici de cum pe carĂ.

Ăn *MaidanĂ*, comuna mea natalĂ, lĂngĂ Oravița se pune de regulĂ numĂ brațĂ. Aice ĂnsĂ, Ăn DomanĂ, se pune ŝi *gorunĂ* numitĂ *praporĂ.*»

Tótă lumea spăimântându.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce ;
Totu mălini, călini,
Brađi din răděcini.
Iar în rîpa mărilorü
Unde-ı bradulü đinelorü,
Trecetőrea apelorü,
Sufletulü stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade!
Să-mı fiı frate.
Intinde-mı, întinde,
Să le potü cuprinde
Trupinele tele
Să trecü peste ele
Marea în cea parte,
Ce lumea-mı desparte.
— Eü nu-ți potü întinde
Ca să le poți prinde
Trupinele mele
Să treci peste ele,
Că 'n mine-a puiatü
Vidră lătrătore,
Ómeni pânditóre.
Niciı nu oiü gândi,
Puiı te-orü simți,
Eı mi te-orü lătra
De te-ı spăimęnta,
In mare-ı cădě
Și te-ı îneca.
— Las'să fie și-așa !
Vine marea mare,
Vine'n tulburare,
Greü urlându și urducându
Tótă lumea spăimântându,
Unda se aduce,
Lumea s'o îmbuce.

Totü mălini, călini,
Brađi din răděcini ;
Iar 'n rîpa mărilorü,
Unde-ı bradulü đinelorü,
Trecetőrea apelorü,
Sufletulü stătea
Și mi se ruga :
— Brade, brade !
Să-mı fiı frate.
Intinde-ți întinde,
Ca să le potü prinde,
Răděcini a tele
Să trecü peste ele,
Că 'n mine-a 'ncuibatü
Și apoi a puiatü
Galbănă *șerpóne*,
Ce piere de fóme
Niciı nu vei gândi,
Puiı te-orü simți
Și orü șuera,
Tu te-ı spăimęnta,
In mare-ı cădě
Și te-ı îneca.
— Las'să fie și așa !
— Haı, brade, haı,
Multü mă mai rugaı,
O rugare mare
Cu multă răbdare.
Brade, brade,
Am și eü unü frate,
Unü frumosü pęcurărelü
Și are unü toporelü,
Și are verișori,
Eı te vorü tăia
Și te-orü răsturna.
Maisteri vorü veni
Și te vorü ciopli
Și din tine-orü face,

Ca să fie pace,
Punte peste mare,
S'aibă trecătoare
Suflete-ostenite
Cătră raîu pornite.
Bradu-atuncia se gîndia

Și trupinele 'ntindea ;
Iară mortulū îmi trecea,
Unde dorulū îlū ducea,
Marea fără nume
L'aia-laltă lume . . (1)

Altū cântecū despre *bradū*, totū din *Banatū* și anume din comuna Ecica, care se cântă nu numai cînd se duce mortulū la grópă, ci și mai nainte pe cînd se află acesta în casă, sună precum urméză:

Vine marea, vine.
Ce-aduce cu sine?
Milurī
Și cămilurī,
Brađi din rădăcinī.
Ruga, mi se ruga
Tînăra Mariuța :
— Brade, brade,
Fie-mī frate !
Intinde-ți, întinde
Trupna ta,
Să trecū eū pe ea !
— Eū o-ași întinde,
Dar sū-a mea trupină
Puiat'a puiatū
Vênătă *vidróne* (2),
Galbănă *șerpóne* (3).
Prinde-a șuera,
Tu te-ī spăria
Și 'n mare te-ī da
Și mi te-ī îneca,
Lumea-o rêmâné (4).

---

(1) Simeone Mangiuca, Călindariū, pe an. 1882, Brașovū 1881, p. 121—134.

(2) Muerușca de vidră saū și vidra cea bêtrănă.

(3) Șerpóică.

(4) Veđi «Gazeta Transilvaniei», an. L. IV. Brașovū, 1891, No. 22.

Precum Româniî de astăzi, așa și *Romanii*, strămoșii noștri, aveau datină de a pune înaintea casei mortului ună *chiparosă*—cupressus,—care era consacrată lui *Pluton* respective *Ditis*, deul infernului, și care era simbolul morții și a jeliî, pentru că chiparosul, dacă se taie odată, nu mai are viață, nu odrăsleşce mai mult, tocmai ca și omul, când i se taie firul vieței (1).

Paul. Diac. Excerpt. exlib. Pomp. Fest. de significat. lib. III, ne spune în privința acesta următoarele: «*chiparosii* (cupressii) se puneau înaintea casei mortului, fiindu el un arbore, care, dacă se taie, nu mai odrăsleşce, după cum și dela mortu nu mai este nimica de sperat, din care cauză se și privia că acestu arbore sta sub tutela părintelui infernului (2).»

Iar Serv. ad. Aen. 2.714; 3,64 ne spune «fusesse încă obiceiul la Romani, ca să se puie un ramu de chiparosă înaintea casei mortului, ca nu cum-va să se pângărescă pontificele intrându acolo din nesciință (3).»

Și precum Româniî de azi îndătinază a împodobi *bradul* cu canafi și strămături de diferite colorî precum și cu năfrâmi și a-lu duce înaintea mortului, iar după înmormintare a-lu îngropa la capul acestuia, totu așa făceau și Romaniî cu chiparosul.

În privința împodobirei ne spune Virgiliu următoarele: «Stau Maniloru altare jalnice cu legătore albastră și cu chiparosu întunecat (4).»

---

(1) Burada. Inmorm. pe 60. — Michaile Besanū, Datinele Românilorū la înmormintare, publ. în «Albina» an. I. Viena 1866. No. 57.

(2) Cupressi mortuorum domibus ponebantur ideo, quia huius generis arbor excisa non renascitur, sicut ex mortuo nihil iam est sperandum quam et ob causam in tutela Ditis patris esse putabatur.

(3) Moris autem Romani fuerat ramum cupressi ante domum funestam poni, nequisquam pontifex per ignorantiam pollueretur ingressus.

(4) Aen. III. 63:

Stant Manibus arae

... Caeruleis maestae vittis atraque cupresso.

Iar în privința ducerii chiparosului la mormînt și îngro-
parea lui la capul mortului aflăm la Horațiu acestea : «Tre-
buie să părăsești pămîntul și casa și soția plăcută și din
acești arbori pe care îi cultivezi, nu-ți va urma ție stăpâni-
torul pe scurtă timpă nici unul, afară de chiparosul urgi-
sit (1).»

De multe ori însă în locul chiparosului aveau Romanii
datină de a pune și *bradul*. Căci iată ce ne spune Pliniu :
«Bradului îi place munții și frigul, este arbore de mörte
și se pune la pörta ca semn de doliu (2).»

Acești doi arbori, *chiparosul* și *bradul*, sunt unicii, despre
cari scimă cu positivitate, că Romanii îi puneau înaintea
casei mortului.

Coloniile romane însă aduse de Traian în Dacia, ne-
aflându chiparoși în acéstă țără, au fost constrînse să re-
nunțe la chiparos și să întrebuițeze numai bradul. Acéstă
renunțare însă nu le-a cădüt de felü greü întâi, pentru
că în patria lorü originală chiparosul era întrebuițatü mai
multü la înmormîntările cele pompöse ale patriciilorü, nu
însă și la plebei (3), și alü doilea pentru că în Dacia a-
flară o mulțime de păduri de *bradul*, care se ține de aceeași
familie ca și chiparosul (4).

Renunțându coloniștii romanü din Dacia la întrebuițarea

---

(1) Od. II. 14, 21—24 :

Linquenda tellus et domus et placens
Uxor, neque harum quas colis arborum
Te praeter invisas cupressos
Ulla brevem dominum sequetur.

(2) Hist. nat. XVI 10, 18 : «Picea montes amat atque frigora, feralis arbor
et funebri indicio ad fores posita.»

(3) Lucan. Phars. 3, 442 : «Et non plebeios luctus testata cupressus» — și chi-
parosulü, care n'a doveditü plânsetele plebeice.

(4) Bojinca, op. cit., p. 213, în Notă țice : «*Bradul* tocma se potrivește cu
cupressul Romanilorü, pentru că precum cupressulü țiatü odată numai lăs-
tăresce, așa nici bradulü lăstăresce mai multü, dacä se taie odată.»

chiparosului, nu renunțară ei și la credința despre puterea acestuia. Din contră, strămutară cu timpul atât datina cât și credința despre chiparos cu desăvârșire la *bradū*.

O legendă din *Bucovina* ne spune următoarele despre *bradū* :
«Cică dintru început *Necuratulū* se ținea scaiū de *bradū*, spunēndū că e copaciulū lui. Decī ca să nu se apropie nici unū omū de dīnsulū, a luatū și a bătutū o mulțime de *cui*e de fierū jurū împrejurulū lui.

«Vēdēndū acēsta Dumneđeū, s'a māniatū focū, și scoțēndū din *bradū* *cui*ele de fierū, a făcutū alte *cui*e de lemnū cu cruce și pe acestea le-a bătutū în loculū celorū-lalte.

«De atunci aū rēmasū «*cepurile cu cruce*» în fie-care *bradū*, și fiindū ele cu cruce *Necuratulū* nu se pōte apropia de acestū arbore. Dar cu tōte acestea a mai rēmasū în *bradū* puțină *mānie* de-a *Satanei* și de aceea pocnesce elū când îlū puī pe focū (1).»

Chiparosulū, după cum am vēdūtū mai sus, era consacratū lui *Pluton* respective lui *Ditis*. *Bradulū*, din contră, în urma influenței creștinismului, deveni la Romāni unū apērătorū și scutitorū în contra *Diavolulū*, care în cazul de față, nu e nici mai multū nici mai puținū decât *Pluton* saū *Ditis* alū Romanilorū, adică deulū infernului.

Iată deci de unde vine datina și credința Romānilorū, urmașii coloniilorū romane, de a întrebuița până și în ziua de ađi *bradulū* la înmormintări!

---

(1) S. Fl. Marianū, «*Brādulū*» publ. în «*Albina Carpaților*» an. IV. Sibiu 1879, p. 88. — Trebuie să observămū aici încă și aceea, că Romāniī întrebuițēzā numai *bradū albū*, care are *cepurī* în formă de cruce, nici când însă altū soiū de *bradū*, ale căruī *cepurī* nu-sū crescute în cruce, bună oră molidū, pinū, etc.

IX.

B O C I R E A.

Nemijlocitū după ce s'a aşezatū mortulū pe laiță saū pe masă, orī puținū ceva și mai nainte de acésta, femeile, cari sunt mai de aproape înrudite cu dînsulū, lepădāndu-și, cum amū amintitū și mai sus, tóte podóbele, precum: cercei, mărgele, salbe, inele și altele, iar fetele, pe lângă acésta, mai despletindu-și încă și părulū și lāsāndu-și-lū să atārne pe spate, se apropie de celū repausatū și plecāndu-și capulū spre una din urechile sale, prindū mai întāi a-lū striga de vr'o 3—4 orī pe nume (1).

Ióne (2), iubitulū meū,
Ionică, scumpulū meū,
Ionică, dragulū meū!

Saū :

Mărióră, scumpa mea,
Mărióră, draga mea,
Mărióră, mila mea!

---

(1) Usitatū pretutindenī in Bucovina, precum și 'n cèle-lalte țērī locuite de Romānī; veđī Burada, *Inmorm.* p. 9. — Lambriorū, *op. cit.* p. 151. — Bojinca, *op. cit.* p. 209—210.

(2) După cum e și numele celū repāusatū.

Și apoi a *boci* (1) și a *dice*:

Da cum de te-ai înduratū
De-așa iute ne-ai lăsatū.
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce:
Măcar două, trei cuvinte
Ca să le ținemū în minte,
Că de când ai adormitū
Mai multū nu mi te-ai trezitū,
Cu noi nimicū n'ai vorbitū (2).

După acestea, precum și după multe alte cuvinte, ce le adreséză ele mortului prourméză mai departe *dicëndū*:

Aū dóră nu mă audī,
Aū nu vreī ca să-mī răspundī,
Aū tare te-ai mâniatū,
Orī îmi ești multū supēratū ? (3).

În urmă vedēndū că numai de giaba îlū strigă, că nu dă nici unū semnū de vieță, da încă să le mai și răspundă, închee astū-felū:

De cântatū ți-ași mai cânta,
Dar mi-ī friptă inima
Și nu potū mai multū cânta
Inima mi-ī friptă 'n mine,
Că nu vedū sufletū în tine:
Suflețelulū ți-a sburatū
Sus în ceriulū celū înaltū
Și pe mine m'a lăsatū,
M'a lăsatū să pătinescū
În lume să m'osindescū,
De-alū tēū dorū să mă topescū (4)!

---

(1) În unele părți ale Transilvaniei, precum bună-óră pe valea Sameșului, comuna Retégū se *dice*, în locū de a *boci*, a *gogi*, în altele însă, precum în comuna Orlatū, a *glăsi*.

(2) Dict. de Mărióra Bărbuță din comuna Crasna.

(3) Veđi și Bojinca, op. cit. p. 210; Lambriorū, op. cit. p. 151; Burada, Inmorm. p. 81.

(4) Dict. de maica mea Rucsanda din Ilișesci.

Sau așa :

Te-ași cânta ca clopotulū,
Dar mă dóre sufletulū ;
Te-ași cânta ca cetera,
Dar mă dóre inima
Că mi-e négră ca tina.
Când ași duce-o la fântână
N'aī sci inimă-ī orī tină.
Când ași duce-o la isvorū
N'aī sci inimă-ī orī molū (1).

În același timpū, punându-și fie-care pǎlmile la ochi, caută cu cea mai mare luare de séma, ca să nu cadă nici o lacrimă pe obrazulū mortului cređéndū că lacrimele, carī arū căde pe dīnsulū, l'arū frige ca apa cea clocotitóre și i-arū îneca sufletulū nevinovatū (2).

Din acéstă causă se vede că vine apoi și datina celorū mai multe bocitóre de a ținé în restimpulū bocirii o năframă la ochi.

Cam la jumătate de óră, după ce s'aū văicăratū și bocitū de-asupra mortului și prin casă, și anume când începū a se trage clopotele, iesū afară și aice unele, încunjurândū casa de trei orī de jurū împrejurū, iar altele postându-se la fie-care cornū alū casei, prindū a boci și mai tare, dândū prin acésta vecinilorū precum și celorū-lalți sătenī de scire despre nenorocirea ce s'a întêplatū (3).

În unele comune din *Bucovina* și mai alesū de prin munți în asemenea casurī se trîmbiță numai cu trîmbița (4).

---

(1) Din districtulū Năséudului, în Transilvania, com. de d-lū T. Simonū,

(2) Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciū și a celorū din Crasna, com. de At. Germanū.

(3) Com. de d-lū V. Turturénū și G. Tomoiağă din Boianū, Mahala și alte sate din Bucovina.

(4) Burada, Inmorm. p. 9. — «*Trîmbița* este unū soiū de buciumulū lungū și dreptū făcută din dóge de bradū și legată cu cójă de mestécănū »

În o sémă de comune din *Bonată* însă, femeile, îndată ce móre cine-va, se sue pe unū atare locū mai înaltū, și acolo apoi începū a plânge și a se văeta cu durere pătrundătoare pentru celū repausatū (1).

Fie-care mortū se bocescce pretutindenī de trei orī pe și în tustrele ȃpilele, câtū stă acesta în casă, și anume: ântâia óră nemijlocitū după ce a repausatū și s'a așezatū pe laiță, iar după aceea regulatū diminéța, la amiađi și séra, și anume totū-deauna când tragū clopotele. Afară de acésta se mai bocescce mortulū când vine vre-o rudă saū prietinū din altū satū, care nu se arétase până atunci, apoi a treia și când i se aduce sicriulū și procesia, când sosescce preotulū ca să-lū iea și să-lū ducă la mormîntū și pe drumū până ce ajungū la ȃnterimū și se pune în grópă! (2).

Bocitórele, adică femeile, respective fetele, căci numai acestea îndatinéză a boci pre cei morți, sunt de regulă rudeniile cele mai de aprópe saū mai depărtate ale repausatului, precum: mamele, soȃiile, surorile, verelē, cumnatele, finele și cumătrele, precum și acelea ce aū statū în óreși care legătură de amicitie cu mortulū. În prima linie însă vinū totū-deauna mamele și soȃiile. Dacă mortulū nu are rude mai de aprópe versate în arta bocirii, cari să-lū bocéscă, atunci se năimescū femeī străine din satū, cari își facū o

---

(1) M. Besanū, stud. cit. publ. «Albina» an I, No. 58.

(2) Pretutindene în Bucovina, România și Transilvania. Com. de d-niī Rom. Simū, I. Georgescu și T. Simonū. «Cei morți se bocescū în cele trei ȃpile de nouē orī, de trei orī pe fie-care și, și anume când tragū clopotele: diminéța, la amiađi și la vecernie.» Veđi Burada, *Inmorm.* p. 82.—Lambriorū, op. cit. p. 152. «Femeile, rudeniī repausatului, ilū bocescū în deosebite restimpurī ale ȃpilei: la resăritulū, amiađa-și și apusulū sórelui, apoi ilū mai bocescū și când sosescce vre-o rudenie saū prietenū alū repausatului, ce nu se arétase încă, fiindū diu alte sate dusū după nevoile vieții.»

meserie din acésta, și cari pörtă adevératulü nume de *bocitoare*, *plângétóre* sau și *támáietóre* (1).

În unele sate din *Bucovina*, precum în *Vicovulü-de-sus*, este datină când móre unü feciorü holteiü ca să se adune mai multe fete mari și apoi doué câte doué să bocéscă pe celü mortü și după ce sfirșescü cele doué dintâi, începü cele-lalte doué de pe urmă, și totü așa pe rândü până-lü ducü de-lü îngrópă.

În alte sate, totü din *Bucovina*, și mai alesü în cele de pe sub pólele munșilorü, este, din contră, datină de-a se pune mai multe fete într'unü șirü de'naintea casei și apoi, clătinându-se când într'o parte când în alta, de-a boci tóte odată pe celü mortü (2).

În *Munșii apusenii* ai *Transilvaniei*, dacă celü mortü e unü june sau o fată mare, atunci unele dintre fetele mari cântă

(1) Com. de d-lü Av. Macoveiü, preotü în *Badeușü*, și d-lü V. Turturénü, preotü în *Vicovulü-de-sus*: «Nesciindü a boci vre o rudă de a mortulü. apoi se plătesce altă fată sau nevastă din satü ca să bocéscă.» — *Burada*, *Inmorm.* p. 83: «Când mortulü nu are rude, de multe ori se năimescü asemenea femeii bocitoare.—*Bojinca*, op. cit. p. 214—215: «*Preșce* sunt mai tóte femeile poporenilorü românii, cele inrudite cu repausatulü, sau nesciindü ele bine a secânta, punü pe altele în loculü lorü să cânte laudele și vredniciile mortulü.» — *Fráncu*, op. cit. p. 174: «Bocetele se cântă de unele din femeile inrudite cu mortulü.» — V. *Alecsandri*, *Poesii pop.* cit. p. 140: «*Bocitulü* e unü obiceiü, ce esistă la Românii de pe timpulü vechilorü Romanii. Ca și în epoca lui *Traianü* se află între femeii bocitoare, carile mergü de bocescü mortulü pe la case și pomenescü cu unü tonü plângétorü de tóte meritele lorü.» — *Dim. Cantemirü*, *Descrierea Moldovei* p. 149: «Cel mai avușii își conducü femeii *bocitoare*, cari cântă mai multe versuri de doliü, arétândü miseria și vanitatea acestei vieți.» — *Dr. At. M. Marienescu* în «*Familia*» an. VI. *Pesta* 1870 p. 619: «Nu totü-deauna muerea se plânge după bărbatü, ci în numele ei o *nemotenie* amică sau o femeie plătită.» — *D. Stănescu*, op. cit. p. 324: «*Muma*, sora, rudele sunt datóre a insoți și a plânge pe mortü până la grópă, iar dacă n'are pe nimenea, unü felü de femeii, numite *plângétóre* și mai des *támáietóre*, plângü pe celü reposatü. *Plângétórele*, fie *mumă*, *surorii*, rude sau de astüfelü de profesiune, se îmbracă în negru, își despletescü përulü și mergü în urma cortegiului.»

(2) Com. de d-lü V. Turturénü.

de trei orî pe ȃi la ferestra mortului: diminęta, la prânde și sęra și de cęte orî cęntă tot-deauna își despletesc pęrul și-lu lasă sã atårne pe spate (1).

În Vicovulu-de-sus, în Todiresci, în Stupca, precum și'n alte sate din *Bucovina*, cu deosebire însă la munte, mai există încă și acea datinã ca la feciorii holtei, la fetele cele mari, precum și la o samã dintre cei mai înaintați în virstã, mai alesu la baci și ciobani, sã se nãimescã și trîmbițași, cari trîmbițã diverse melodii de jale de mai multe orî peste ȃi cãtu și în decursulu nopții totu timpul cãtu stã mortulu în casã (2).

În părțile Crișului alb și negru din *Ungaria*, în locu de a boci pe celu repausatũ, se aquirã unũ individũ, care scie bine ȃice din fluerũ, și acela apoi, așezându-se la capulu repausatulu, începe a ȃice dintr'unũ fluerũ ciobãnescũ cãte o melodie fõrte jalnicã (3).

Bocitõrele, nu numai cã plângũ și se tânguescũ dupã celu repausatũ, ci ele totu-odatã întonezã cu unũ glasũ jalnicũ și monotonũ diferite poesii, cari în cele mai multe părți locuite de Români se numescũ «*bocete*» sing. *bocetũ*, iar în unele părți ale Transilvaniei și Banatulu «*cãntece de jale*» și «*cãntãri de priveghiu*,» și pe cari le îmbogãtescũ cu improvisații potrivite cu starea cea tristã și miserã, în care se aflã familia, cu caracterulu, virsta și timpul în care facũ înmormintãrile. Din cãnd în cãnd ele laudã vredniciile, virtușile și faptele cele bune fãcute de celu repausatũ în vięta sa, și sunt atãtu de iscusite în înșirarea laudelorũ acestora, cu așã prefacere sciũ sã-și arate durerea, încãtu cã adese-orî facũ pe cei de fațã sã plângã (4).

---

(1) Frãncu, op. cit. p. 174.

(2) Com. de d-lũ V. Turturẽnũ, I. Avramũ și Erm. Ghiuțã.

(3) Com. de d-lũ Ioanũ Popovicĩ, învęțãtorũ.

(4) Burada, În morm. pag. 82 și 83 —Bojinca, op. cit. p. 215;—Frãncu, op.

Dacă repausatul e un bărbat sau o muere înaintată în vârstă, bocitoarele se rogă ca să aibă grijă de copiii cei mici ce au murit mai înainte de acesta, iar dacă a fost însurat și lasă în urmă-i nevastă și copii, atunci jalea este cu multă mai mare, de aceea ele strigă și se văicărăză de ce-i lasă fără de ajutor, fără protecție și ce se vor face ei singuri, ne-avându cine îngriji de dînșii și a le aduce cele necesare spre susținerea vieții.

În scurtă vreme fie-care bocitoare rostesc totu-deauna numai de acele bocete, care se potrivesc cu etatea și împrejurările în care se află cel repausat. Și dacă, din întâmplare, n'ar ști nici un bocet, care s'ar potrivi măcar în câtva cu starea celui repausat, dacă nu-i cunosc de mai înainte viața, atunci, informându-se în timpul din urmă despre acesta precum și despre împrejurările în care a repausat, improvizează bocete nouă pe care le rostesc totu atât de bine ca și pre ori care alt bocet ce-l știu mai înainte.

Numărul bocetelor cunoscute bocitoarelor noastre este foarte mare și variat.

Noi vom înșira însă în capitolul de față numai o parte mică dintre cele ce le-am putut până acuma aduna, iar restul îl vom reproduce parte, unde va cere trebuința, în capitolele următoare, parte ca adaus la finea acestui studiu.

Vom începe deci mai întâi cu bocetele ce se adresază *morții*, adică ființei care curmă firul vieții fie-cărui om.

Un bocet din *Bucovina*, comuna Stupca, sună așa:

Bată-te pustia mórte,
N'ai făcutu nici o dreptate,

---

cit. p. 174.—Lambrioru, op. cit. p. 152: «*Bocetul* este un fel de cântare jalnică și trăgănată împreună cu plânsu; cuvintele ce le dăc sunt versuri, care se știu de mai înainte, și sunt potrivite cu viața și starea, în care a fost repausatul.»

C'aî mâncatû frunđa din fagî
Şi-aî despărţitû pe ceî dragî;
M'aî despărţitû şi pe mine
Cu cine-am trăitû mai bine!
Coborî, Dómne, pe pămîntû
De veđî mórtea ce-a făcutû,
C'a venitû până la pragû
Şi-a luatâ ce mi-a fostû dragû
Şi-a venitû pân'la feréstrâ
Şi ne-a luatû mila nóstrâ!.. (1).

Altulû din *Moldova*, judeşulû Sucéva, comuna Mălinî:

Bată-te pustia mórte,
Cum eşţî tu făr'de dreptate,
Că mi-aî venitû până'n pórtâ
Şi mi-aî luatû mila tótâ,
Şi-aî venitû până în pragû
Şi mi-aî luatû puiulû dragû (2).

Altulû din *Transilvania*, districtulû Năşéudulû:

Of! mânca-te-ar foculû mórte,
Cum mai faci şi tu dreptate.
Nu mergî, unde-mî eşţî rugatâ,
Ci-aî venitû şi nechematâ;
Nu mergî, unde-mî eşţî poltitâ,
Venit'aî netrebuitâ!
Nu sciû, mórte, ce gândescî
De-alû meû némû îlü pustiescî?
Nu sciû, mórte, ce-aî gânditû
De-alû meû némû l'aî pustiitû?!
Cum nu-î mórtea'n lume mare,
Ea pe nime prietinû n'are,
Nici pre craî, nici pre'mpêraşî
De taberî încunjuraşî,
Nici de noi de ceştia-lalşî.

---

(1) Dict. de Ilinca a Mielului Capră.

(2) Dict. Măriuca Nistorû.

Mórtea cu cósă cosesce
Și pre nime nu feresce,
Nu se teme de voinicî
Nu-î milă de pruncî micî,
De bătrâni nu-î rușine,
La cei tinerî încă vine.
Casă mare pustiesce,
Soțu de soțu îlú despărtesce! (1)

Dela mórte trecú la viața omului și dicú:

Ce e omu'n astă lume?
Plânge și se 'nveselesce,
Nu sciî mórtea când sosesc.
Lasă pruncî și lasă casă,
Când îi viața mai frumósă,
Și se duce'n altă țeră,
De-acolo nu'ntórce érá (2).

Sfirșindú cu vieța omului se adreséză către sufletulú a-
cestuia, spuindu-î:

Suflețele ticălóse!
Cátú e lumea de frumósă,
Tu te'ndurî și ieși din óse!
Suflețele ticăite!
Veđi mórtea cum te cuprinde;
Ce nu-ți muți viața 'nainte? (3)

De aici înainte fie-care bocesce pre celú mortú, după
cum îi dictéză inima și anume:

La unú *moșnegú*, care lasă pe soția sa singurá tocmai când
îi este mai greu de trăitú în lume:

Dragulú meú,
Gospodarulú meú!
Draga mea,
Miluța mea.

---

(1) Com. de d-lú T. Simonú.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) Din Igescî, district. Strojinețulú, dict. de Ilie alú luí Onufreiuí Frunđă.

Da cum de te-ai înduratū
Şi pe mine m'ai lăsatū
Totū de chinū şi de năcazū
Şi cu lacrimi pe obrazū ?
În ce sprijinū m'ai lăsatū,
Intr'a cui samă m'ai datū ?
Pietrelorū şi lemnelorū,
Negrilorū, străinilorū ?
Eū de-acum când oiū slăbi,
Cine mă va milui ? (1)

La unū *bărbatū*, care lasă pa soşia sa asemenea singură
tocmai când i-ar fi fostū mai dragū şi mai plăcutū de trăitū
cu dînsulū în lume :

Soşulū meū, voiniculū meū !
Soşulū meū, doritulū meū !
Dar de ce te-ai mâniatū
Şi pre mine m'ai lăsatū ?
M'ai lăsatū singură 'n lume
Fără soşie şi glume.
Soşulū meū m'ai înşelatū,
Când de aici ai plecatū,
Nici unū cuvîntū nu m'ai datū.
Dar spune-mi unū cuvîntelū
Să mi-lū punū la sufletelū,
Şi-mi mai spune şi-o vorbuţă
Să mi-o punū la inimuţă,
Mi-ai fostū chiar ca şi-o măicuţă (2).

La unū *bărbatū*, care şi-a lăsatū tînăra sa nevastă vedu-
vă cu mai mulţi copii nititei :

Soşule, tu dragulū meū !
Dară cum de te 'nduraşi
De pe mine mă lăsaşi
Cu dragi copilaşii tăi
Şi cu dragi fiuşi mei ?

---

(1) Din Calafindesei, district. Siretlū, dict. de Sofia Frāncu.

(2) Din Transilvania, comuna Secadate, com. de d-lū I. Georgescu.

Rogă-te de Dumnezeu
Ca să trăescă barem eu
Să-î scapă de necazul greu.
O, iubite soțul meu,
Cum m'ai lăsat tu la rău!
Eu norocul l'am pierdut,
De când nu te-am mai vădută.
In pământ l'am astupat,
Cu jale l'am îngropat.
O, iubite soțul meu,
Pentru bunul Dumnezeu!
N'ai făcut atâta bine
Să mă chemi tu și pre mine;
Să nu mă lași gânditoare,
După tine plângătoare!
De ce stai între ferești
Cu mine de nu vorbești?
Da deschide-ți buzele
Să-ți audă eu vorbele,
C'ai fost dulce la viață
Și m'ai iubit cu dulcete.
O, soțule, dragul meu!
Ție dor' nu ți-a plăcut
Ce moșie ai avut?
Ai cerut un copârșeu
Să-ți trăească soțul rău,
Fără uși fără ferești
Cu mine să nu vorbești,
Cu min'să nu te 'ntâlnești! (1)

Altul din Banat, comitatul Caraș :

Martine, Martine!
Tinerel ca tine,
Lucrător ca tine,
Strângător la bine,
Dar'cum te'ndurași
De așa m'înșelași?!

Martine, Martine!
Am vădută eu bine
Că mă lași pe mine
Cu pu micuței
Și prea prostănei.
Cređi, ți-a fi păcat,

---

(1) Din Oraștia in Transilvania, publ. pentru prima oră in «Observatoriul»
an. III. Sibii, 1880 No. 28.

Prea micî i-ai lăsatū
Martine, Martine !
Şi mai scîi tu bine,
Că m'am îngrijitū
Pân'mi s'a uritū
Pe drumuri âmblandū,
Baniî chieltuindū
La fermecătore
Şi descântătore,
Dór'lécū ũ-oiu afla,
Şi mi te-oiū scula,
Dar'mórte-a venitū
Şi te-a celuitū
Şi m'a sĕrăcitū !
Acum te-aşî ruga
De m'ai asculta,
Ca să faci unū bine
Chiar şi pentru mine
Şi puiuşîi tĕi,
Că-sū pre prostăneî

Şi iaū rĕmasū la rĕū,
Mergĭ la Dumneḑeū
Şi Sânta-Marie
Milă să le fie,
Dór' s'orū îndura
Şi mi te-orū lăsa
'Să mai vinĭ a casă
Să şedemū la masă,
Cu prunci să prândimū
Şi să ne vorbimū
Să-ĭ căsătorimū.
Martine, Martine !
Mai vino la mine
Puiĭ de ũ-i cresce,
Cum scĭi, părintesce,
Că-sū pe ulicioră
De fōme să mōră,
Rĕmānū ne'mbrăcaşĭ,
La gasde slugĭ băgaşĭ ! (1).

Altulū din *Macedonia*, urbea Bitolia :

Avḑi vrutlu soşlu-a ũieū
Iu mi alăsaşĭ ?
Iu mi demăndaşĭ,
Fumelia cui alăsaşĭ;
Scōlă-ũi muşatlu caplu-a teū
Şi nu ni fă aistu a rĕū,
Se-alaşĭ ficiorli fără tată
Şi mine nicochirată.
Vintu laū şi vintu şcret,
Tine nu-mĭ alaşĭ ca s'trec.
M'alăsaşĭ fără umbră'n pade.
Şi-ũĭ alăsaşĭ fumelia'n cale.

Auḑĭ Iubite, soşū alū meū !
Unde mă lăsaşĭ,
Cui mă 'ncredinţaşĭ,
Copiĭi cui lăsaşĭ !
Rădică-ũi frumosulū tĕū capū
Şi nu ne fă acestū rĕū,
Să laşĭ feciorĭl fără tată
Şi pe mine fără gospodărie.
Vĕntū negru şi vĕntū pustiū
Tu nu mă lăsaşĭ să trecū,
Mĕ lăsaşĭ fără umbră în câmpie
Şi-mĭ lăsaşĭ copiĭi pe drumū,

---

(1) Din Banatū, comitatulū Caraşū, comuna Domanū, publ. prima óră de d-lū Dr. At. M. Marienescu în « Familia » an. VI, Pesta, 1870. p 619.

Sórele si ñi-o ardă
Plóia si ñi-o bată;
Cleile a chisăliei ni dedeși,
Bunli tuși ñi le tăiași,
Te adărași, te armătusiși,
Tu altă lume închisiși.
Ospeți nu li mutriși
Și cu gura nu li griși,
Ne așteptași, ne pitrecuși,
Ci e foclu, ci ni feceși,
Taiță, frati tu adună
Tóca și cămpan'asună
Tută lumea tra s'adună
Tru mormint să ñi ti pună.

Sórele să mi-î ardă,
Plóia să mi-î bată.
Cheile miseriei îmi dăduși,
Tóte bunurile mi le tăiași,
Te gătiși, te înarmași,
In altă lume porniși,
Óspeții nu î-ai băgatú în samă
Și cu gura nu le grăiși,
N'așteptași, ne petrecuși,
Ce e foculú ce ne făcuși,
Tovarăși, fratele tđu adună,
Tóca și clopotulú sună,
Tótă lumea ca să se adune
In mormintú să mi te pună (1)

La o *nevastă ténără*, care a lăsatú mai mulți copii mititei :

Mariórá, draga mea,
Draga mea, iubita mea!
Cine mi te-o sfătuitú
De-așa ténăr'ai pornitú,
Ténără ca o mlădiță,
Mândrá ca o garofiță?
Și cum de te-ai înduratú
Copiil de țî-ai lăsatú,
Mititei și ne'nvěțați
Și prin lume nepurtați?
Copilașii țî-ai lăsatú,
Da'ntr'acuí samă î-ai datú:
Lemnelorú orí pietrilorú,
Negrilorú, străinilorú?
Și ei, când mi s'orú seula
«Mamă» pe cine-orú striga,
Că de astăđi în colea
Ei mămuță n'orú avé;

---

(1) T. T. Burada, Căntece de miriologhí (bocete) adunate în Macedonia și publ. în «Convorbiri literare» an. XVII. Íași 1883. p. 39.

Nicî mămuță, nicî miluță,
Nicî pe nime cu credință.
Care cum mi s'a scula
Totu pe dînșii I-a mustra,
I-a mustra și judeca,
Și-atunci unde te-oru cerca,
Dór'mămuță și-aru afla,
S'aibă cine-î mângăia
Și de străini apăra ? (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova :

Hilia mea, vruta mea !
Ti măritaī, ti petrecuī,
Cu dorū mare ti asceptaī,
Nicuchiră Ńi ti făcuī
Doī ańi nică nu umpluī.
Ne crescută, ne disńerdată,
Țī-alalași paea nepurtată.
Tru sōțe nică ne eșită
Și nică ne hărsită,
Sevdaea prota, harauă protă !
Cu cuscrimea ne-viđută
Nemisticată necunoscută,
Și nica ne urdinată.
Laia de mine ti măritaī,
Ti viđuī ti hărisiī
Va s' vedū mănī sořlu cu altă
Și mine armăń amarită.

Fiica mea, iubita mea !
Te măritaī, te trimeseī,
Cu dorū mare te așteptaī,
Gospodină te făcuī.
Doī anī încă nu ĩmpliniși,
Necrescută, nedesmierdată,
Iți lăsași zestrea nepurtată
Cu sōțele încă neamestecată
Și încă Nealintată.
Āntăia iubire, āntăia bucurie
Cu cuscrimea nevedută,
Nemestecată, necunoscută
Și încă nedată'n lume.
Sermana de mine te măritaī,
Te veduī, te alintaī.
Am să vedū mănī bărbatulū cu alta
Și eū remăńu totū amarită ! (2)

La o *vėduvă tēnēră*, care a lăsatū unū pruncū orfanū ĩn grija fratelui ei locuitorū ĩn altă comună depărtată :

---

(1) Din Bucovina, satulū Crasna, districtulū Strojinețū, dict. de Mărióra Bărbuță.

(2) Burada, Căntece de miriologhī, publ. ĩn «Convorbiri lit.» an. XVI, Iași 1883, p. 491.

Dragă soră, mórta cu doră,
După dulce trăfioră,
Că-î departe'n strinitate
Și n'a putut primii carte.
Dar când cartea mî-a primită
Elă, soră, s'o și grăbită
Și la tine mî-o venită.
Scólă, soră, de veđi bine
Cum ședemă tođi lângă tine,
Cum ședemă, ne văetămă,
C'acuși nu te mai vedemă.
Scólă, soră, te trezesce
Și luî nenea tu vorbesce,
Cum pe George să-lă grijescă
Și cum să mi-lă ocrotescă.
Ți-a fi, soră, și păcată,
Că prea mică tu l'ai lăsată,
Micutelă și prostănelă,
Cum și-o țină casa elă,
Singurelă și prostănelă ? (1)

La o fată măritată :

Draga mamă gospodină !
Ți-au venită nămurile
De prin tóte satele,
Și ele te-oră întreba :
Cum ți-ai plivită grădina ?
Da grădina ți-ai plivită
Cu spatele la pămîntă,
Cu fața la răsărită.
Draga mamă gospodină !
Cămeșuica-ți s'a negri,
La mămuca s'o trimeți
Din fundulă pămîntului
Pe șuerulă vântului

---

(1) Din Banatū, dict. de Maria Manciū, care l'a cāntatū suroriī sale *Ana*, și com. de d-lū Ios. Olariū, invēțătorū în Domanū.

Și mămuca ți-a spăla-o,
Nici în apă de isvoră,
Nici în spume de soponă,
Numai în lacrimi de omă;
Și-oîu usca-o'n gândurele
Și mî-oîu strânge-o păturele
Și-oîu căta la prunci cu jele.
Da prunci c'oră întreba
Pre tătucul loră așa:
— «Unde-a remasă mămuca?»
— «A remasă la bunica» (1)!

La ună *tată*:

Tată! unde te-ai mutată,
Și pe noi cum ne-ai lăsată?
Scólă-mi-te, tată, scólă,
Că ți-a fi destulă de-a sară!
Scólă-te și-mi eși afară
Și te primblă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Să âmble copii tēi,
Că i-ai lăsată mititei (2)!

Iarăși la ună *tată*:

Tătucută, tată hăi!
Cum de te-ai dusă dela noi,
Și nu te'ntorcă înapoi,
De când Dumnia-ta te-ai dusă
Trei floră în pörtă mî-am pusă,
Florile aă înflorită,
Dumnia-ta n'ai mai venită.
Da să-mi trimeți o scrisore,

---

(1) Din Bucovina, satulă Calafindescă, district. Siretului, dict. de Catrina Racolța.

(2) Din Bucovina, satulă Crasna, dict. de M. Bărbuță.

Ca să-ți dau și Dumi-tale
O'nflorită mândră flóre,
Prin fluerulú vântului,
Prin plaíulú vésduhului (1).

Altulú din *Transilvania*, districtulú Năséudului:

Dragulú meú tătucule !
Eú te cunoscú pe sprincene
Că leși copiií cu jele ;
Te cunoscú pe ochișori,
Că leși copiií cu dorú,
Căci copiií fără tatá
Nu'ncapú nici în lumea largá,
Și băețií fără mamá
Nu-sú luați nici într'o samá,
Copiií făr'de părinți
La toți ómeni-sú uríți...
Primăvara va veni,
Toți plugarií vorú eși
Numai tu vei putređi (2).

La o *mamă*, din *Transilvania*:

Maica mea! un'te-ai gátatú ?
Și tu pre noi ne-ai lásatú
Numai în haíne de vará,
Orí te duci în altá țará,
C'aceea e țará bună,
Trăescú copiií fără mumá,
Bărbațií făr'de femeí,
Stándú ca nisce ángerei.
Maică, măiculița mea !
Acum cin'm'a mai căta,
Când m'ai lásatú Dumné-ta (3).

---

(1) Din Badeuțú, com. de d-lú Av. Macoveíu.

(2) Com. de d-lú T. Simonú.

(3) Din Secadate, com. de d-lú I. Georgescu.

Altulū din *Istria* :

Mama mea, ce va fi de mire,
Cire va mie da păre,
Cotro voiū mere?
Vechi (1) n'am nici ur (2) în lume,
Cire va mire acmice (3) cavta ?
Cotro vo Io cu mire obărni? (4)
Io sām finită că n'am tire,
Nigder (5) nu te voi vede,
Sirotită (6) Io, ce va fi de mire,
Cire me-ar pute juta! (7)

La unū *feciorū holterū*, din Bucovina, satulū Crasna :

Dragulū meū N. !
Cum de mi te-ai înduratū
Și pe tătuț'ai lăsatū ?
Da de ce n'ai așteptatū
Soție să-ți fi luatū.
Te-ai pornitū la cununie
Și nu ți-ai găsitū soție.
Cu flóre te-o însemnatū,
Soție nu ți-ai luatū.
Florețic'a *putredī*
Mirésa ți-a'mbătrâni.
Scólă-te și te trezesce
Și cu gurița grăesce
Și ne spune vr'unū cuvîntū
Dela nēmuri din pămîntū,
Spune-ne măcarū ce-va :

---

(1) Vechi=mai multū.

(2) Ur=unulū.

(3) Acmice=acum.

(4) Obărni=indrepta.

(5) Nigder=de acum înainte.

(6) Sirotită=sermana.

(7) T. T. Burada, O călătorie în satele romănescē din Istria, publ. în «Tri-buna» an. VIII. Sibiiū 1891. No. 168.

Ți-î bine-acolo orî ba?
Scólă-mi-te, nu te da,
Și te uită pe feréstră
Că-ți vine-o carte domnescă,
Preotulū să ți-o cetéscă,
Din casă să te pornéscă.
Mămuța de-unde-a veni;
Da ea cu cine-a grăi,
Că holtefașū-a *putredl*.
Diminéța s'a scula,
Da ea pe cine-a striga?
Prin tóte coturile-a căta
De urmă nu ți-a mai da (1).

Altulū din *Macedonia*, comuna Magarova :

Hiliul-a ńleū, ci ni feceși!
Ce feceși, ci ne-adărași?
Cu coruna în cap fugiși,
Făr'de altu me-alăsași,
Casa mea ńi încliseși,
Vulă lațe ńi u băgași,
Cu catrane ńi u lăiși,
Ușa cu cleia ńi u încliseși,
Ospefli ńi li tăliași,
Hareile ńi le chiruși,
Sivdăile nu le trecuși,
Ginere nu închisiși,
Ne la nun, ne la fărtat,
Ne cuscri amisticat
Ci si-ńi fac și eu laia,
Singură ca cucuveaoa?
Věrnă cale nu-alăsași,
Pe-a cui gușe m'aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî tihe s-ńi liaū noră,

Fiulū meū, ce ne făcuși!
Ce făcuși, ce mi-aî dresū?
Cu cunună 'n capū fugiși,
Făr'de altulū mă lăsași,
Casa mea mî-o închiseși,
Pecete mare tu-mî puseși,
Cu catranū mî-o înegriși,
Ușa cu cheia mi-o închiseși,
Ospeții mi-î opriși de-a veni,
Bucuriile mi le pierduși,
Amorurile nu le trecuși,
Ginere nu porniși,
Nici la nașū, nici la fărtatū,
Nici cu cuscri amestecatū.
Ce se făcū și eū sermana
Singură ca cucuveaua?
Nici o cale nu lăsași,
Pe-a cui spinare m'aruncași,
Fără frate, fără soră,
N'avuî norocū să-mi ieū noră.

---

(1) Dict. de Mărióra Bărbuța.

Ci să-*ni* fac, hiliu, fără tine,
Că *ni* te duseși de la mine.
Ajutați-*ni* a mele s^oțe
Și voi cusurine t^ote,
Mână de mână s'ne-acățăm
Praglu s' trecă s' nu-l alăsăm.
Ci e lilea, ci pitrecem ?
Di căile cum n^e fecem !
Puglili-a verălei, ci-si bat,
Și cântă bilbili la cap.
Tută lumea se-hărisesce.
Mine m^ortea mi jeleşce !
Loclu tut el se desclide,
Hiliul a-*nieu* tu loc se-inclide,
Pit Vlăchie *ni* alăgași,
Di furtună *ni*-ascăpași
Și în casă *îni* viniși,
Mași di m^orte nu fugiși.

Ce să fac^u, fiule, fără tine,
Că mi te duseși de la mine.
Ajutați-mi s^oțele mele
Și voi veriș^ore t^ote,
Mână de mână să ne apucăm^u
Pragul^u să trecă să nu-l^u lăsăm^u.
Ce e fl^orea ce trimitem^u ?
Cum ne-am hotăr^ută !
Paserile veri^u ce-și cântă,
Și cântă privighitorile la cap^u
T^otă lumea se bucură.
Pe mine m^ortea me jelesce !
Păm^untul^u tot^u se deschide,
Fiul^u me^u în păm^unt^u se'nchide,
In Valachia mi-a^u alergat^u,
De furtună *imi* scăpași
Și în casă *imi* viniși,
Numa^u de m^orte nu fugiși. (1)

La un^u *holteiaș^u*, din Bucovina, satul^u Crasna :

Dragul^u mam^ui^u holteiaș^u,
Scumpul^u mam^ui^u ângeraș^u,
Da cum de te-a^u îndurat^u,
Pe mămușă de-a^u lăsat^u ?
Da cui mi te-a^u potrivit^u
Frățior^ui de-a^u urit^u ?
Ian sc^olă-te, holteiaș^u,
Dragul^u mam^ui^u ficioraș^u,
Și deschide-ți ochiș^ori^u
Și ți-i ved^e frățior^ui
Cum i-a^u lăsat^u brudior^ui,
Brudior^u și străinior^u ! (2)

La o *fată*, din Bucovina, satul^u Crasna :

Draga mam^ui^u, fica mam^ui^u,
Draga mam^ui^u, scumpa mam^ui^u !

(1) Burada, Cântice de miriologhi^u, publ. în «Convorbir^u lit.» an. XVII. p. 37.

(2) Dict. de M. Bărbușă.

Eü am gânditü că tu mie
Mi-ı face o veselie,
Dară tu mi-ai făcutü mare
Şi avamă supărare.
Năframuşa cea de mire
Ți-orü lega-o la psaltire,
Năframa cea de nănaşü
Ți-orü pune-o la prapuraşü.
Primăvara c'a veni,
Florile ți-orü înflori,
Dumnia-ta nu le-ı plivi,
Nici plivi şi nici privi,
Că'n pămîntü ıi *putredü* ! (1)

Altulü din *Macedonia*, comuna Tărnova :

Fétă tu ilichie murişı,	Fată în vêrstă murişı,
'Nvéstă nu te feşeşı,	Nevastă nu te făcuşı,
Cu cuscri nu ti amestecaşı,	Cu cuscri nu te-amestecaşı
Gione tine nu-ıi luaşı.	June tu nu-mı luaşı.
Tu locü di gione mormintü ıı daü,	In locü de june mormintü ıı daü
Şi colaşı di céră la capu-ıi staü.	Şi cölaşı de céră la capü ııi staü,
Vream să ıi ti scot din casă,	Voiamü să mi te scotü din casă,
'Nvéstă cu teliurile pri faşa	Nevastă cu petelă pe faşa
Şi tora armaseşi fétă,	Şi acum remăşeşi fată
Tu locü îngropată.	In pămîntü îngropată (2).

Altulü din *Istria* :

Brizna (3) me filia
Că aşa tinera (4) murit,
Tujna (5) sirota io după tire,
Betără (6) ce voiü face,

---

(1) Dict. de M. Bărbuşa.

(2) Burada, Cântice de mirioghii, publ. în Convorbirı lit. an. XVI. p. 490.

(3) Brizna=intristată.

(4) Tinera=tênără.

(5) Tujna=umilită.

(6) Betără=bêtrână.

Că nu te voiŭ vechi vede.
Io sãm sirota
N'am nici ur în lume
Neco Domnul.
Nu va ma cire purta apă ;
Ce voiŭ acmu face,
Cire me-ar juta! (1)

La unŭ *copilŭ de fiŭă*, din Bucovina. satulŭ Mãnãstirea
Homorului :

Dragulŭ mamii ângerașŭ!
Da cum de mi te 'ndurași
Și fițuca mî-o lãsași?
Mama fițã cui a da
Pe cine l'a desmierdã?
Draga mamii floriticã
Aî sburatŭ ca-o rîndunicã...
Eŭ, în locŭ de botejune,
Ți-oiŭ face îngropãciune.
N'ai trãitŭ sã fii voinicŭ,
Te-a luatŭ mórtea de micŭ,
N'ai trãitŭ sã te faci mare,
Te-a luatŭ din scãldãtore.
Colacii cei de nãnași
Ți i-oiŭ da peste sãlașŭ,
Colacii de cununie
Ți i-oiŭ da la liturghie,
Nãtrãmile frumușele
De cumnași și cumnãțele
Le-oiŭ pune la prapurele ....
La cruci și la fãnãrele ....
Milostenia ce-o faci
Sã fie pentru sãraci! (2)

---

(1) Burada, O cãlãtorie în satele romãnesci din Istria, publ. în «Tribuna»
an. VIII. No. 168.

(2) Com. de d-lŭ George Avramŭ, invãțãtorŭ.

Altulū din *Transilvania*, comuna Secadate:

Puiulū meū flóre de vară,
Du-te dar și vină érá;
Nu mă lăsa supérată
Și de dorū nemângăiată! (1)

Altulū din *Macedonia*, comuna Nijiopole :

Ficiuric (2) maratū (3),
Di curênd fapt,
Di-una parte rëū feceși,
Că curêndū Ńi ti duseși,
De-altă parte făcuși ghine,
Că scăpași de multe chine
Și de multe lae chine, (4)
Ce-și trage aestă lume (5).

In acele părți, unde este datină de a bocî doue bocitóre de-odată, de multe orî una dintre dînsele întrébă bocindū pre celū mortū, iară ceea-laltă rëspunde în numele acestuia, dupre cum prea bine se póte vedé acésta și din următorulū bocetū din *Bucovina*:

— Vasilică, feciorū mare!
Amu-î nunta Dumitale,
Scólă-te nu sta scârbitū,
Că nuntașiî țî-aū sositū!
— Da eū cum mă voiū scula,
Dacă mórte-amarnica
Tare m'o mai otrăvitū
La pămîntū m'o oborîtū,
— Scólă-te, Vasile, scólă
Și ieseși din casă afară,

---

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, învățătorū.

(2) Ficiuric = ficiorașū.

(3) Maratū = sermanū.

(4) Lae = negre.

(5) Burada, Cântoce de miriologhiî, publ. in «Convorbiri lit.» an. XVI. p. 489.

Și vătăjelū îți alege
C'o venitū vr'o doī-spre-țece,
Scolă-te și ni-I vorbi,
Vătăjelū cine ți-a fi ?
— Năfrămuța
Cu crucița !
— Da drușcuță cin' ți-a fi !
— Năfrămuța
Cu cofița !
— Da cine te-a cununa ?
— Popa cu cădelnița !
— Și-óre cine te-a bocî ?
— Grădina cu florile,
Casa cu surorile !
— Da mămuța ce-ți-a face ?
— Ia mî-a ședé la pămîntū
Să n'o-ajungă lécu de vîntū,
Că de când eū am muritū
Ea nemică n'a grăitū ! . . .
— Da mămuța cin' ți-a fi ?
— M'oiū ruga la Sântă-Mărie
Ea mămucă ca să-mî fie !
— Față albă ca spuma,
Sprâncene negre ca mura,
Cine ți le-a sâruta ?
— Pămîntulū cu rugina !
— De-ași puté, eū m'ași rugare
La pămîntū așa de tare
Să nu te'ncépă din față,
Să te'ncépă dintre spete
C'acolo nu se prea vede ! (1) . . .

Cele mai multe bocitoare, și mai alesă acelea cari nu din prefacere, ci din totă inima plângū și se tânguescū după celū mortū, fiindu-le jele după dînsulū, când aū bocitū unū

---

(1) Dict. de Anița Haramidă, Româncă din satulū Putna de lângă mănăstirea cu acestū nume.

timpă mai îndelungată și acuma numai sunt în stare nici a plânge nici a boci, încheie bocetele loră mai tot-d'auna cu următoarele versuri:

Eă cu dragă te-ăși mai cânta,
Dar'mi-î friptă inima
Și nu te mai potă cânta!

În fine merită a fi amintită și aceea că fie-care omă, care n'a avută cine să-lă caute în bóla sa, care n'a fostă mărturisită și împărtășită cu sfintele taine înainte de ce și-a dată sufletulă, și mai cu sémă acela, care n'are nici rude nici prietene cari să-lă bocéscă, e fôrte compătimită și considerată nu numai de celă mai netericită omă de pe fața pământului, ci tot odată și ca urgisită de Dumneđeă. De aice vine apoi și blăstémulă celă mai mare: *«să dea Dumneđeă să n'ăi pe nime să te bocéscă (1).»*

Acéstă credință fôrte lășită la poporulă română se pôte cunoște încă și din următoarele versuri, pe cari le scótemă dintr'ó doină din părțile de sus ale Moldovei:

Frunđă verde treî ghióce,
Lasă-mă bădică 'n pace,
Că eă dragoste n'oiă face
Cu omă, care nu-mă place,
Că pe celă ce mă-o plăcută
S'ó dusă și nu l'am vécútă:
Când sórele a sfințită
Mormințelulă l'a nghitită
Necătată, ne'mpărtășită,
De nimene nejelită (2).

Dreptă aceea Români de pretutindene aă cea mai mare grijă ca nime să nu se 'ngrópe fără să fie bocită, ținéndă

---

(1) Veđi despre acésta și Burada, Inmorm. p. 83—84.

(2) N. A. Bogdană, Literatura populară, culegeri din susulă Moldovei, publ. în «Gazeta săténului» an. V. Rimniculă-sărată 1888, No. 10, p. 155.

acésta de unŭ fórté mare păcatŭ. Și dacă mortulŭ n'are rude și amice, carī să-lŭ bocéscă, dacă e cu totulŭ străinŭ, atunci se năimescŭ anume *bocitoare* ca să-lŭ bocéscă, cărora li se dă apoi, dreptŭ plată pentru acésta, haine și alte lucruri de ale mortului, saŭ câte o păreche de altițe, câte o năframă frumósă, câte unŭ ștergarŭ, luminări, colaci, nici când însă bani (1).

Ne aflându-se nime, care să le năimescă și plătéscă, atunci adese ori se găsecŭ femeī, carī de milă, ca să nu trecă cine-va nebocitŭ și pentru ca să se împlinescă obiceiulŭ, se punŭ de bocescŭ ómenī străini pre carī nici nu i-auŭ cunoscutŭ mai nainte de mórte (2).

Bocirea, despre care am vorbitŭ până aice, e usitată nu numai la poporulŭ românŭ, ci ea esistă mai multŭ saŭ mai puținŭ și la alte popóre atâtŭ din anticitate câtŭ și din timpulŭ de față.

La *Evrei* bună óră găsimŭ în cartea numerilorŭ (3) că; în timpulŭ de trei-đeci de đile s'a plânsŭ asupra corpului lui Aronŭ. In aceeași carte (4) vedemŭ că poporulŭ lui Israilŭ a plânsŭ pre Moisi în timpulŭ de trei-đeci de đile. In Paralipomenī (5) găsimŭ asemenea că pre Iosiasŭ l'a plânsŭ tótă Iudea și totŭ Ierusalimulŭ.

Câte odată la *Evrei*, când nu se găsia cine să bocéscă pre mortŭ, se căutaŭ femeī, carī se năimiaŭ pentru acestŭ scopŭ. In plângerile lui Ieremia (6) găsimŭ: «Așa grăesce Iehova, Domnulŭ puterilorŭ, căutați și chiemați plângétóarele ca să vină.»

---

(1) Com. de d-lŭ V. Turturénŭ, și alți Români din Bucovina; Veđi și Burada, Inmorm. p. 83.

(2) Lambriorŭ, op. cit. p. 152.

(3) Cap. XX. v. 29

(4) Cap. XXIV. v. 9

(5) Cap. XXXV. v. 24.

(6) Cap. IX. v. 16.

Asemenea găsimu în Amosū (1): «pentru acésta, Iehova Dumneđeulū oştirilorū, Domnului đice așa: plângere în tóte părțile, și în tóte căile vorū đice vai! vai! și vorū striga pe plugari la plângere și pe deprinșii plângători la plângere.»

Grecii încă aveaū asemenea lamentațiunii saū bocete și se numiaū *trine* (ἄρτηνοι).

Romani numiaū aceste lamentațiunii *neniae* (2), prin cari se jeliaū și în același timpū se lăudaū faptele defunctului.

Festus ne spune că: «*Nenia* este unū versū ce se cântă din flautū la înmormintare pentru lauda mortului (3)».

Și Cicerone đice: «Se facū în publicū laudele ómenilorū ilustri, și ele vorū fi însoțite de cântece de flautū, aceea ce se chiamă «*neniae*», nume pe care și Grecii îlū daū la cântecele funebre (4).»

Cuvintulū *Nenia* se derivă dela đeița *Nenia*, care presida aceste soiri de lamentațiunii. Ea avea unū templu afară de zidurile Romei aprópe de pórta viminală, și se invoca îndată ce bolnavulū intra în agonia morții.

Aceste «*neniae*» (5) se întonaū de cătră femeii anume plătite, după care era obiceiulū de a se trimite îndată ce cine-va își dádea sufletulū, și care după ce veniaū, așezându-se la ușa casei mortului, acolo fiindū informate de cătră servitori despre împrejurările vieții acestuia, improvisaū laude și bo-

---

(1) Cap. V. v. 16.

(2) Horațiu. Carmen. lib. II. Od. I. v. 38 și Od. XX. v. 21.

(3) Festi de significatione verborum, emendata et adnotata a Carolo Odo-fredo Muellero Lipsiae. MDCCC XXXIX p. 161: «*Nenia* est carmen quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.»

(4) De legibus lib. II. 24: «Honoratorum virorum laudes in conciones memorant atque etiam ad cantus, ad tibicem prosequuntur, qui nomen *nenia* quo vocabulo etiam graeci cantus lugubres nominant.»

(5) Cuvintulū «*neniae*» s'a păstratū până și astăđi în gura poporului românū; bocitórele nóstre la sfârșitulū bocetelorū lorū, întonéză și acum cuvintulū *neni! neni! neni!* Veđi Burada, Inmorm. p. 82—83, și Bojinca, op. cit. Nota dela p. 214.

cete pentru mortu (1). Ele începeau *neniile*, adică bocetele lor, mai întâi, ca și Româncele noastre de astăzi, cu strigarea la urechia mortului, strigându-lă una după alta de trei până la patru ori după olaltă pe nume, și dacă nu se mai putea observa nici un semn de viață într'insul, diceau: *conclamatum est, s'a strigatu*, adică totul s'a mântuit (2).

Așa găsim la Lucan: «Astă felă o casă când întâiași dată morțea lovesce în ea, rămâne în tăcere, pe când corpul mortului nu este strigatu (3) . . .»

Apoi în Ovidiu: «Îl spune cel de pe urmă rămasă bună pe care pôte abia l'a aușit cu urechile, apoi s'a dusă iarăși înapoi (4).»

După ce l'au strigatu și bocitu acasă mergeau cu convoiul funebru plângendu și văicărându-se, ca și bocitorele noastre, fiindă întovărășite de sunetul cel lugubru al flautelor de îngropare (*funebres tibiae*) (5), cari se dice că erau făcute din osă de *Milvus* (vultur), de unde se numia și *Milviene*.

Una din femeile bocitore mergea înainte celorlalte și dădea tonul, cu care trebuia să se începă plânsul și bocetele, și se numia «*praeifica*» dela cuvintul «*praeafari*» fiindă-că ea cea dintâi trebuia să plângă.

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 75 — 77.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 81. — Bojinca, *op. cit.* p. 209. — M. Besană, în «*Albina*» an. I, No. 55.

(3) *Lib. II. v. 22:*

Sic funere primo

Attonitae tacere domus quum corpora nondum

Conclamata jacent.

(4) *Metamorph. lib. X. v. 62.*

Supremumque vale, quod jam vix auribus ille

Acciperit, dixit, revolutaque rursus eodem est.

(5) *Festus* ne spune: «*Funebres tibiae dicuntur cum quibus in funere canitur*» = «flautele funebre se numescă acelea cu cari se cântă la înmormintare.»

Festus, vorbindu despre aceste femei, ice : «*Preficele* se numescu femeile năimite pentru a plânge pe morți, cari impunu celorlalte modulü cum sä plângă, ca și când ele singure arü fi cele mai întâi (1).»

Lucilius, vorbindu despre Nonius, ne spune asemenea : «cari prefice tocmita cu plată plângü la îngroparea altora (2).»

Apoi Tacitu ice : «Pentru aducere aminte de virtute compuse cântece, vorbe de laudă și lacrimi și lucruri, cari imiteză durerea (3).»

In fine Chéruel le caracteriséză astü-felü : «Femeile, cari se tocmişu ca bocitoare la prohodurile celorü bogați. Ele se duceaü inaintea mortuluï, făcëndü totü felulü de semne bătătoare la ochi de o durere cumplită, cu capulü golü, cu përulü despletitü, vätându-se cu sgomotü, cântându vre unü cântecü tristü saü laudele mortuluï (4).»

Câte odată nu numai cele năimite, ci și cele-lalte femei, cari plângeaü, se numişu «*praeficae*.»

Bocetele preficelorü consistau in acțiune și in cântece. Lucilius ne arată acësta in versurile următoare : «Preficele la inmormintării își smulgü përulü și se văicărăză förte (5).»

In aceste versuri vedemü cele doue părți ale meșteșuguluï de a plânge ; «*capillos scindunt*» (smulgü përulü), acësta

---

(1) «*Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandum conductae, quae dant coeteris modum plangendi. quasi in hoc ipsum praefectae.*»

(2) . . . . Mercede quae

Conductae fient alieno in funere Praeficae. .

(3) Anal. III. 5. «*meditata ad memoriam virtutis carmina et laudationes et lacrimas vel doloris imitamenta.*»

(4) Dictionaire des antiquités Romaines et Grecques, p. 507: «Femmes que l'on louait comme pleureuses aux convois des riches. Elles précédaient le corps, donnant toute espèce de signes apparents d'une violante douleur, la tête nue échevelées, sanglotant, chantant quelque hymne funèbre où les louanges du mort.»

(5) In funere praeficae

Multo et capillos scindunt et clamant magis.

este acțiunea și «*clamant magis*» (se văicărează forțe) este cântecul pre care îlă acomodaă la versurile lugubre numite *neniae*.

Preficele în timpū ce bociaă erau îmbrăcate în vestminte negre.

La *Galii* din Scoția de sus, în *Corsica*, în *Italia*, și'n alte părți ale Europei, precum și în Orientū, a fostū și a mai rămasū încă obiceiul, ca îndată ce cine-va móre să se stringă femeile bătrâne, plângătore de meserie, împrejurulū mortulū și să începă a se boci smulgându-și părulū și întonându cântece funebre, cari obicinuitū cuprindū și laude pentru mortū.

Aceste cântece se numescū în *Corsica* «*voceri*», în *Neapoli* «*lamenti*» sau «*triboli*», în *Sardinia* «*attitidos*,» în *Bearn* «*aiurot*», în *Grecia* «*miriologhii*.»

Femeile, cari întoneză aceste cântece în *Italia* se numescū «*voceratrice*» (bocitoare) (1).

---

(1) Burada, *Inmormint*. p. 77—80.

X.

L A M O R T Ū.

Cum aũ prinsũ clopotele a trage și bocitórele a boci, nu numai némurile cele mai de aprópe, cari până atunci nu sciuse nimicũ despre trista întẽmplare, ci și amicii, cunoscuții, ba până chiar și străinii atâtũ cei din vecinătate câtũ și ceia-lalți, cari aũ cunoscutũ câtũ de puținũ pe celũ repausatũ începũ a se aduna din tóte părțile la casa acestuia ca să-lũ mai vadă încă odatã înainte de înmormântare și să-și iea rãmasũ bunũ dela dñsulũ, iarã de cum-va aũ fostũ mânioși sau certați să se róge ca să-ĩ ierte.

Cei ce-lũ cercetã, mai alesũ însã bărbații și femeile, adicã cei cãsãtoriți, voindũ a-și arãta dragostea creștinãscã cãtrã dñsulũ, fie avuți ori sãrmani, nici când nu se pornescũ cu mâna gólã de-a casã, ci fie-care, fãrã deosebire, iea și câte o luminã de cãrã galbãnã cu dñsulũ.

Ajungẽndũ la starea locului, fie-care noũ sositũ intrã în odaia, unde se aflã mortulũ, sãrutã icóna sau crucea de pe pieptulũ acestuia, iar dacã repausatulũ a fostũ omũ bẽtrãnũ îi sãrutã și mâna, aprinde și lipesce apoi lumina adusã de sfeșniculũ dela capulũ mortului, de sicriũ ori de

păreții casei, sau o pune neaprinsă pe iconița mortului. Unii mai pună pe iconă și câte un bănu (1).

În timpurile vechi, bărbații, cari se duceau la casa mortului, descoperindu-și capul aruncau câte o monetă într'un vas ce sta aproape de mortu, pe care îl atingeau cu mâna ȳicându: *Dumneȳeu să-lă ierte!* (2).

Cu privire la luminele, dintre cari cele mai curate și mai frumoșe, ce au rămasă nearse, se aprindă noștea la *priveghiu* și a treia ȳi la *prohodă*, Româniȳ din unele părți ale *Țerii-Românesci* credă că mai multe suflete se strângă împrejurul mortului de-lă privescă, atătă pe acesta câtă și pe cei ce ducă de aprindă câte o luminare mortului, și apoi acele suflete mulțamescă persóneloră cari au adusă luminele (3).

Iar baniȳ, ce se pună pe iconiță și cu cariȳ cei de casă cumpără mai pe urmă rachiă sau altă bėtură ca să o dea celoră ce cercetăză mortulă de sufletulă acestuia, sau îi impartă când se duce mortulă la grăpă pe la răspântiȳ și pe la poduri pintre copii și sėraci, sau, fiindă mortulă fărte sėrmană, acoperă chieltuelele înmormintării cu dînșii, sunt meniți mortului, că să aibă cu ce plăti *vămile* din lumea ceea-laltă (4).

După ce au aprinsă lumina se daă la o parte, se uită o bucată bună la mortu și punėndu-și apoi mâna la gură, clatină din capă, oftăză și ȳică: «*Dumneȳeu' să-lă ierte!* sau: «*primescelă Dómne întru împėrăția cerului* (5)».

În unele sate atătă din *Bucovina* câtă și din *Moldova* și

---

(1) Pretutindene usitată în *Bucovina* și *Moldova*; — Veȳi și Burada, *Inmorm.* p. 17 — 18 și Lambrioră. op. cit. p. 152.

(2) Burada. *Inmorm.* p. 13

(3) Ionėnă, op. cit. p. 35 — 36.

(4) Com. de d-lă V. Turturėnă, preotă, și Măriuca Nistoră, Romăncă din Mălină, *Moldova*.

(5) În *Bucovina* și *Moldova*, veȳi Lambrioră, op. cit. p. 152.

mai alesu la munte, precum în Fundulü-Moldovei și Mălini pe lângă lumină și bani, mai aducü o samă încă și făină, brânză, tămăie și șervete, cele d'întâi, dacă mortulü e sërmanü, să fie de ajutorü la *prasnicü*, iar șervetele ca să se puie la procesie (1).

După acésta dacă celü ce a venitü la mortü nu e cu totulü străinü se duce și la cei de casă ca să-i mângâe. Dândü ochii cu cei din casă, de astă dată nu le dice «*bună dimineța*», «*bună ziua*» sau «*bună sară*», ca de altă dată, ci tristü și tăcutü apropiindu-se de dânșii începe a-i mângâia și a le spune multe de tôte ca să nu se supere, căci se vede că așa a fostü dela Dumneđeü rënduitü, așa a trebuitü să se întemple.

De se întemplă să fie mai mulți inși adunați în casă vorbescü între dânșii câte ceva din vieța repausatului: ce omü a fostü, cum a fostü și ce bine a făcutü câtü a trăitü etc., aici e așa dicëndü primulü tribunalü — tribunalulü pămîntescü — după mörte (2).

Dacă a fostü unü sufletü alü lui Dumneđeü : bunü, bländü, și înduratü, nime nu-lü vorbesce de răü, ci totü numai de bine; iar dacă a fostü unü omü ca neomenii sau chiar unü făcëtorü de rele, atunci mai de grabă îlü compătimescü decât să-lü condamne sau să-lü blasteme.

Atätü datina și purtarea dela mortü a Românilorü, câtü și judecata lorü asupra morșilorü, a cărorü vieță n'a fostü una tocmai dintre cele mai bune și esemplare, se pöte vedé și cunösce mai bine din frumoșa poesie a multü regretatului nostru poetü V. Alecsandri, intitulată «*Groza*», pe care o reproducemü aice în întregü cuprinsulü ei:

---

(1) Com. de Const. Mercheșü și dict. de M. Nistorü.

(2) Ioanü Nișu Macavei, Datinele pop. rom. la inmormintări, dare de sémă, publ. în «Amiculü familiei» an. VI, Gherla 1882, p. 94.—Lambriorü, op. cit. p. 152.

Galbănă ca făclia de galbănă cêră,
Ce aprópe-î ardea,
Pe-o scândură vechie aruncatú afară,
De somnulú celú vecnicú *Groz'* acum zăcea;
Iar după elú nime, nime nu plângea!

Poporu 'mprejuru î tristú, cu 'nflorare,
La elú se uita,
Unî făceaú cruce, alții de mirare,
Cu mâna la gură capulú clătina
Și'ncetú lângă dînsulú își șoptiaú așa:

«Elú să fie *Groza* celú vestitú în țéră
«Și'n sânge 'ncruntatú!
«Elú să fie *Groza*, celú ce ca o fêră,
«Fără nicí o grijă de negrulú păcatú
«A stinsú ȓile multe și lege-a călcatú!»

Unú moșnégú atunce, cu o barbă lungă
La *Groza* mergéndú,
Scóse doí baní neteȓí din vechia sa pungă.
Lângă mortú îi puse, mâna-î sărutándú,
Mai făcu o cruce și ȓise plângéndú:

«Ómení buní! anú érnă bordeiu-mí arsese
«Și pe unú gerú cumplitú
«Nevasta-mí cu pruncií pe câmpú rămăsese.
«N'aveamú nicí de hrană, nicí ȓolú de'nvelitú,
«Și nicí o putere! . . . eramú prăpăditú!

«Nu așteptamú alta din mila ceréscă
«Decât a muri,
«Când creștinulú ista, Domnu-lú odihnéscă!
«Pe-unú calú albú ca érna în délú se iví
«Și aprópe de mine calulú își opri.

«Nu plânge, — ímí ȓise — n'ai grijă, române,
«Fă píteptú bărbătescú;
«Na, să-ȓi cumperí haine, și casă și pâne..
«Și de-atuncí copii-mí, ce-lú totú pomenescú,
« Ómení buní! de-atunce în tihnă trăescú!»

Și, sărutându mortul, bătrânul moșnegu
Oftă și se duse cu-alu său vechiu tolagu.
Iar poporu'n sgomotu strigă, plin de jale :
«Dumnezeu să ȳerte p catele sale ! (1)»

Pe c nd unii vorbesc  despre cel  repausat , pe atunci o s mă de feme , av ndu cel  mai bună prilej  de a-ș  v rsa și ele al nurile trecute, încep  să-ș  pl ngă copiii repausaș , în care plângere  tov rășit  de bocetu se audă vorbe ca acestea : «*de te duci unde e copilășul meu, să-i spui că mare mult  e ars  inima mamei după d nsul  ;...  i-i să mi se arate mai des  în vis , dragul  mamei liliac  (2).*»

Ins  t te acestea le rostesc  mai mult  în taină, acompianiate fiind  numai de lacrimel  ce le curgă șiroiul pe faș .

Dacă vre-o persoană, dintre celea ce se află în casa mortului, strănută, e bine să-ș  rupă pușin  cămașă sau haina, ca să nu i se'n t mple și ei acelaș  lucru (3).

Ast -fel , tot  timpul , c t  stă mortul  în casă unui vinu iar alșii se ducă, căci tot  timpul  acesta p n  ce se pornesce la gr p , după credinș  Rom nilor  de pretutindene nu e bine nici m car  pe un  minut  de a lăsa mortul  singur , ci trebuie să fie cine-va ne 'nchetat  în prejurul  lui, parte să  ia s ma ca nu cumva să i se sting  lumina dela cap , parte ca să nu se apropie *cine nu e bună* de d nsul  (4).

Unii fără treb  sau prieten  ai casei mai r m n  de da  ajutor  la împletirea *toiagului* și procurarea *pausului* ; la pisatul  gr ului de *colivă* și la f cutul  *pomului* (5), cari obiecte sunt, după credinș  poporului, de neap rat  trebuin-

---

(1) Opere complete, Vol. I. Bucuresc  1875, p. 40.

(2) Lambrior , op. cit. p. 152.

(3) Ion n , op. cit. p. 37.

(4) Com. de d-l  Iosif  Olari ,  nv ștoriu în Doman , Banat , și Rom. Sim   nv ș.  n Orlat , Transilvania.

(5)  n Bucovina, veș  și Lambrior , op. cit., p. 152.

ță la orî și care înmormîntare și fără de care nu se înmormînteză mai nici unŭ unŭ mortŭ, fie acela orî și câtŭ de sërmanŭ, iar femeile se apucă de cernutŭ făină pentru pomene și prasnicŭ saŭ *comandare*, de împletitŭ cununî saŭ de cusutŭ hainele trebuincióse pentru celŭ repausatŭ, dacă acesta la mórtea sa nu le-a avutŭ de mai nainte pregătite, mai pe scurtŭ de pregătitŭ tóte cele ce sunt de lipsă la o înmormîntare, și despre carî ne va fi vorba mai pe largŭ în capitolele ce urméză.

XI.

T O I A G U L Ū.

Pe lângă luminele, cari se pună și ardă și nopțe la capul și împrejurul mortului, Românii de pretutindene îndătinază de a mai face încă o lumină deosebită a cărei lungime și formă se distinge cu totul de a celor ordinare și care se aprinde numai în unele restimpuri anumite, atât înainte de înmormântare, cât și mai pe urmă după înmormântare.

Acastă lumină se numește pretutindene în *Bucovina* și *Moldova*, precum și în unele părți ale Transilvaniei, *toiagă*, pentru-că pe dînsa, după credința poporului, se razimă mortul ca și pe un adevărat toiag când călătorește în cea-laltă lume și mai ales când trece peste *puntea ratului* (1). În alte părți din Transilvania însă se numește *privighitoare* (2) și *lumină de stată* (3), în Banat *lumină de stată* (4), iară în *Țera-românească* simplu *stată* (5), pentru că ea, după cum

---

(1) Com. de d-lă I. Georgescu.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 47.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Ios. Olariu.

(5) Burada, *Inmorm.* p. 47.

ne vomă încredința din șirele următore, se face câtă *statulă* mortului de lungă.

Una dintre femeile de față, cum s'a așezat mortul pe laiță, să puțină ceva mai nainte de acesta, face o feștilă lungă de bumbac, să de călți, măsură cu dînsa mortul câtă e de lungă, și apoi după lungimea acestuia face toiagul cam de grosimea degetului arătătoriu, dacă mortul e un om bătrân, ce-va mai supțirel, dacă e un copil, din cără galbănă și curată, în care amestică și puțină cără din lumina pe care a ținut-o cel repausat în mână pe când și-a dat sufletul (1).

În *Moldova* se pune nu numai un pic, ci chiar întrăga lumînărică, care i s'a ținut mortului la darea sufletului, (2) și care, în unele comune se petrece mai întâi de trei ori prin mâna mortului, și abia după aceea se face toiag dintr'însa (3).

---

(1) Dat. Rom. din Boiană și Mahala, com. de d-lă V. Turturén și Ionică ală lui Iordachi Isac;— din Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu, paroch și ex-arch și de At. German: «Toiagul la morți se măsură după lungimea mortului»;— din Vicovul-de-sus și Bilca, com. de d-lă V. Turturén și Iust. Cârdeiu: «Când moră cine-va după ce-lă așeză pe o laiță, facă o lumină cât dînsul de lungă și apoi o strîngă rătă și o numescă *toiag*»;— din Balacena com. de M. Jemna: «Nemijlocit după ce a închis cine-va ochi, se scaldă și după acesta se ia o feștilă cu care se măsură mortul, și din acesta se face apoi o lumină, numită *toiag*, care arde la capul mortului»;— din Stupca, com. de Al. Baci: «*toiagul* se face din cără curată în următorul, mod: mai întâi se măsură mortul cu o ață să o vargă lungă, și după măsura aceea se face lumina»;— din Stulpican, com. de N. Cotlarciuc: «*toiagul* se face câtă mortul de lungă și trebuie să fie din cără curată»;— din Fundul-Moldovei și Vatra Dornei, com. de I. Tonigari și M. Ursaca: «*toiagul* se face totă-deauna câtă mortul de lungă»;— din Doman în Banat com. de d-lă Iosif Olari: «*Lumina de stat* se măsură pe statul mortului îndată după eșirea sufletului.»

(2) Lambrior, op. cit. p. 151.

(3) Dat. Rom. din Baia, județul Sucéva, plaiul Muntele, com. de Tit Zaharescu: «*Toiagul* se face din lumina aceea, care s'a ținut mortului în mână, când a murit. Ea se petrece mai întâi de trei ori prin mâna mortului, și după aceea se face toiagul.»

După ce l'a gătitu de sucitū ilū incolătăcesce în forma unui șerpe, sau mai bine ȃisū a unei rotițe, lăsându-i numai capētulū de pe lature ce-va rădicatū în sus, și astū-feliū ilū pune apoi sau pe unū sfeșnicū lungū de biserică la capulū mortulū sau pe icōna de pe p̃ieptulū acestuia (1).

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ōră în Rădășeni după ce l'aū sucitū, ilū petrecū mai întâi prin mâna mortulū și abia după aceea ilū incolăcescū (2).

Toiagulū însemneză nu numai că mortulū, pentru care s'a făcutū, va merge cu lumină în ceriū și se va răzima pe d̃nsulū ca pe unū adevēratū toiagū, ci totū odată și că elū, câtū stă mortulū neîngropatū, îi arde tōte pēcatele acestuia anume ca să mērgă curatū în ceea-laltă lume (3).

---

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «*Toiagulū* pentru celū mortū se face rotundū pentru ca să fie îndămână de pusū pe p̃ieptulū celū mortū, când se aprinde să ardă;» — Din Mahala și Boianū, com. de d-lū Ionică alū lui Iordachi Isacū; — din Crasna, com. de At. Germanū: «*Toiagulū* se învērtesce și se pune pe o icōnă, alū cărei sfintū inchipuesce cele mai de multe ori pe patronulū mortulū, sau de nu se află acēsta între icōnele din casă. atunci se pune pe icōna Domnului nostru Is. Chr.» — Din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū: «*Toiagulū* se incolotocesce pe unū sfeșnicū de biserică sau pe o icōnă de casă;» — Din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū și I. Tonigarīū: «*Toiagulū* de aceea se face rotundū, că se pune pe unū sfeșnicū sau pe o icōnă, care se așeză pe celū mortū;» — Din Moldova, comuna Mălinī, dict. de M. Nistorū: «Mortulū se pune pe lafă, iar la capū i se pune unū sfeșnicū cu toiagulū;» — veđi și Lambriorū, op. cit. p. 151; — Din Transilvania, dist. Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū: «Pe p̃ieptulū mortulū se pune o lumină, făcută de regulă din cēră de stupū sau și din altū sofū de cēră care se învērte în formă spirală, astū-feliū că învērțiturile dau forma unui discū, și care se așeză apoi pe o icōnă. Lumina acēsta cu unū capētū e incovoiată, în sus, care capētū se și aprinde, când e de lipsă, adică de 3 ori pe ȃi, și anume când tragū clopotele;» — Din Orlatū în Transilvania, com. de d-lū Rom. Simū: «*Lumina de statū* se adună în formă rotundă și se pune la capulū p̃ieptulū celū mortū;» — Din Banatū com. de d-lū Ios. Olariū: «*Lumina de statū* se incolăcesce și se pune pe p̃ieptulū mortulū, dar se grijesce ca să nu ardă tōtă, păstrându o parte pentru ocolirea pomenilorū până la anulū.»

(2) Dict. de An. Pletosū.

(3) Cred. Rom. din Ropcea, Crasna, Bilca și Fundulū-Moldovei, com. de mai mulți inși.

Despre *lungimea toiagului* se crede pe de-o parte că, luându-se cu feștila măsura mortului, norocul, ce l'a avut acesta, nu se duce cu dînsul, ci se opresce prin acesta în casă (1), pe de altă parte însă se crede că dacă-lu va măsura câtu omul, sufletul va avé măsura corpului, în care a trăit el, căci, după cum am amintit și mai sus, toiagul merge dimpreună cu sufletul în cea-laltă lume (2).

Rotunđimea toiagului însemnă că el să nu mai aibă capetă în ceea-laltă lume, ci să arđă vecinic. Dacă s'ar pune în locul toiagului o lumină simplă, aceea, avëndu capetă, lesne s'ar sfârși, pe când toiagul, neavëndu capetă, se totă des-vърtesce și arde necontenit (3).

Când începă a se trage clopotele pentru celă mortă, atunci se aprinde și toiagul, și se lasă numai atăta să ardă, câtă duréză tragerea clopotelor. Acastă aprindere și stîngere se repeșce de 3 ori pe đi în cele trei đile înainte de înmormintare, și anume: diminéța, la amiađi și sara, adică totă deauna numai atunci când se tragă clopotele (4).

Când se scóte mortulă din casă spre a se duce la țin-terimă, respective la cãntarea panachidei, se aprinde iarăși, și dacă a stătută mai nainte pe pieptă, se ia de-aicea și se

---

(1) Com. de d-lă Sam. Petrescu, din Crasna.

(2) Com. de d-lă Nic. Cotlarciucă, din Stulpicană.

(3) Com. de d-lă Iust. Cârdeșu, din Bilca.

(4) Dat. Rom. din Vicovulă-de-sus. Bilca și Voștinelă, com. de d-lă Dim Cârdeșu: «Toiagulă acela ilă aprindă de mai multe ori până ilă îngrópă pre mortă;»—din Bălăcena, com. de d-lă M. Jemna: «Toiagulă se aprinde în timpulă, câtă stă mortulă în casă: diminéța, la amiađi și sára;»—Din Stupca, com. de d-lă Al. Bacău: «Și fiindă că nu este obișnuită a arde o lumină așa de lungă, cum e lungimea mortului, de aceea se face dintr'insa *toiagă* și se aprinde în decursulă celoră trei đile câtă stă mortulă în casă;»—din Stulpicană, com. de Nic. Coltarciucă: «Toiagulă se aprinde de trei ori pe đi;»—Din Fundulă-Moldovei, com. de I. Tonigariă: «Toiagulă se aprinde de trei ori pe đi: diminéța, la amiađă-đi, și sára;»—din Moldova, comuna Mălină, dict. de M. Nistoră: «Toiagulă se aprinde de trei ori pe đi;»—din Transilvania. com. de d-niă Rom. Simă și T. Simonă.

pune de-asupra sicriului (1), dar mai cu sémă pe sfeșnicul ce-a stată la capul mortului, și dimpreună cu acesta se duce apoi de regulă de cătră palimariu arđendă în fruntea procesiunii până la biserică (2).

În biserică se iea de pe sfeșnică și se pune pe sicriu la capul mortului, unde arde totă timpulă câtă duréză prohodulă (3).

După prohodă și mai alesă după înmormintare se stinge câtă mai rămâne, și se aduce acasă.

O sémă, în locă de-a duce întregă toiagulă la biserică îndătinéză de a tăia o bucățică dintr'însulă, și a o lăsa acasă și ducă numai restulă care se și lasă apoi să ardă totă în decursulă înmormintării.

Restulă, ce s'a adusă îndărăptă, sau bucățica ce s'a tăiată și a rămasă acasă se aprinde în cele trei seră dintăi după înmormintare regulată la asfințitulă sórelui pe loculă unde a fostă corpulă și mai alesă capulă celui mortă în timpulă acela când și-a dată sufletulă și unde se lasă apoi să ardă până ce cei de casă se ducă la culcată (4), cre-

---

(1) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isacă din Mahala.

(2) Dat. Rom. din Fundulă-Moldovei, com. de I. Tonigariu și Const. Mercheșă: «Când se scóte mortulă din casă, toiagulă se pune în sfeșnică, care se aduce dela biserică, și se duce înainte mortulă până la mormintă; — Din Moldova, comuna Mălină, com. de M. Nistoră: «A treia și se duce toiagulă la biserică și se aprinde la prohodă. Sfeșniculă cu toiagulă merge înaintea crucei celei mară.» — Dar totă așa e usitată și în cele-lalte comune din Bucovina.

(3) În Boiană și Vicovulă-de-sus, com. de d-lă V. Turturénă; — în Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu, și în Transilvania, comuna Orlată, com. de d-lă Rom. Simă: «Acéstă lumină arde și când se face pomenirea mortulă la pomene. Lumina acéstă o are mortulă în ceea-laltă lume.»

(4) În Boiană, com. de d-lă V. Turturénă; — în Ropcea, com. de d-lă I. de Cuparencă; «Și ducându-se mortulă la mormintă, toiagulă arde în loculă mortulă trei zile până se trece; — În Crasna, com. de d-lă Sam. Petrescu și At. Cermană: În trei seră (zile), adică pe timpulă când a murită cineva, se aprinde toiagulă saă și altă lumină pe loculă unde a murită. Sufletulă umblă pe de-a-supra ca o muscă și în urmă se depărtéză, de-aceea nu se

çdëndü unii că cätü timpü arde toiagulü, atâta mai vine sufletulü acasă. Dacă n'ar arde toiagulü, atunci sufletulü mortului ar umbla rätäcindü (1).

Aice se pune pe o sticluța saü pe o ulcică umplută cu apă limpede și próspëtä și cu unü colacü pe dinsa, iar sticluța și cu celea de pe dinsa pe unü ștergarü, o năframă saü pe unü peticü curatü de pânză, în credință că sufletulü mortului în cele trei serî după înmormîntare vine și bea apă din vasü ca să se rëcorëscă, iară cu năframa se șterge de sudorî (2).

A patra ñi după înmormîntare restulü toiagului dimpreu-

---

astupă cahla, saü se lasă ușa crëpată (puținü deschisă);» — In Vicovulü-de-sus și Voitinelü, com. de d-lü V. Turturënü și Dim. Cârdeiu: «Toiagulü acela ilü oprescü o sémă acasă și ilü aprindü, când și când, pentru că se vorbește că sufletulü își cërcă loculü până la șese sëptëmânî;» — In Balacëna, com. de M. Jemna: «După ce s'a scosü mortulü se aprinde toiagulü in fiicare sérä, până ce se gätëscë, in acelu locü unde și-a datü omulü sufletulü.» — In Fundulü-Moldovei, com. de I. Tonigariü: «Atreia ñi, când ducü mortulü la grópă inainte de scótereä acestuia din casă, se taie o bucățică de toiagü și se aprinde de trei orî pe ñi în cele trei ñile urmätóre in loculü unde și-a datü repausatulü sufletulü. Unii, luändü o lécă de cëră din acëstä bucățică de toiagü o lipescü pe patru päreți in crucișulü casei;» — In Moldova, comuna Rädășeni și Mälini, dict. de A. Pletosü și M. Nistorü: «Când se duce mortulü la biserică se taie o bucățică de toiagü și dimpreună cu lumina ce s'a ținuțü la repausare se aprinde in trei serî după înmormintare in loculü unde a muritü.» — Veđi și Lambriorü, op. cit. p. 151: «și in alte trei serî după înmormintare se aprinde regulatü la asfințitulü sórelui, in loculü, unde și-a datü duhulü.»

(1) Com. de Em. de Cuparencu. — Veđi și nota premergëtóre.

(2) In mai multe sate din Bucovina, precum in Ropcea, com. de Em. de Cuparencu: «După ce se ingrópă celü ce a muritü, se pune toiagulü pe o ulcică cu apă curatä, de-asupra cu unü colacü, să ardä in trei nopti. Apa din ulcică insemnézä curățenia și spëlarea de tóte relele aici pe pämintü, Mai rarü punü, in locü de apă, vinü curatü;» — In Berchisesci, com. de G. Velehorschi: «Se grijeschi in casă cum s'a scosü mortulü și se pune in loculü acela unü paharü cu apă și intr'insa lumina, care s'a pusü in mäna mortului când și-a datü sufletulü și arde până ce se gätëscë și apoi se pune unü toiagü să ardä până in ñiua a treia și apoi se dă paharulü acela de pomană cu unü colacü și o lumină. Ómenii credü că vine sufletulü și bea din paharü.»

nă cu colacul, cu sticla de apă și cu ștergarul său năframa, care a stat sub acesta, se dă de pomană celui ce a ținut mortului lumina când și-a dat sufletul. Iar dacă cel ce a ținut lumina e un caskan, atunci se dăruiește unui om străin.

Cel ce primesce toiagul precum și cele-lalte obiecte bea puțină apă din sticlă și apoi mulțumindu-și: «*Dumnezeu primescă!... să fie de sufletul celui repausat!*» (1).»

În unele părți din *Moldova* și *Țera-românească* din contră este datină că în locul unde și-a dat mortul sufletul să se aprindă, în cele trei seri după înmormântare, tămâie într'un hârb și să se puie acolo și o ulcică cu apă sau cu vin, o bucată de pâine și toiagul aprins.

Vinul din ulcică și pâinea se dau unui bărbat sau unei femei după sexul defunctului de mâncă și bea din ele în cele trei seri, și anume în locul unde mortul și-a dat sufletul.

Acel bărbat sau acea femeie reprezintă în decursul celor trei zile persoana defunctului, fiindcă se crede că sufletul mortului sboră rătăcind trei zile, apoi întorcându-se a casă ostenit să găsească de mâncat și de beut.

După toate acestea toiagul se duce la biserică de arde puțin la icona Maicii Domnului, apoi se pune aprins la mormintă la capul mortului (2).

În unele părți din *Transilvania*, după ce s'a înmormintat mortul, două sau trei nemi de ale lui se duc de cu noapte la mormintă și-l stropesc cu apă adusă într'un ulcior, îl tămâiază și apoi aprind toiagul care stă a-

---

(1) În Boian și Vicovul-de-sus, com. de d-l V. Turturén;—în Mahala, com. de d-l Ionică al lui Iordachi Isac;—În Crasna, com. de d-l Sam. Petrescu;—În Bădeuț, com. de d-l Av. Macoveu.

(2) Burada, În morm. p. 46. — Ionén, op. cit. p. 40.

prinsă câtă facă cincî-spre-șce metanii, ȃicîndŭ că prin acêsta se imblîndește *Cășelulŭ pămîntulur* ca să nu latre pe noulŭ óspe venitŭ între cele-lalte mormînturî (1).

Făcîndŭ și acêsta toiagulŭ ce mai remîne îlŭ ducŭ și-lŭ daŭ, ca și 'n Moldova și Țera-româneșcă, la biserică (2).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 47.

(2) Com. de d-lŭ Rom. Simŭ.

XII.

P A U S U L Ū.

Pausulă, numită altmintrelea, și mai alesă în *Moldova*, *paosă* și *apaosă* (1) constă dintr'ună șipă plină cu vină, apoi dintr'ună colacă care atâră de grumazulă șipului și dintr'o lumină, care se vîră de regulă saă în gârliciului șipului saă se lipsește de colacă (2).

În *Basarabia*, și mai alesă în ținutulă Soroca, vinulă se amestică și cu aghiasmă (3).

În unele părți din *Bucovina*, precum bună-oraă în Mănăstioră, se întrebuintează în locă de vină, numai aghiasmă, care se pune de regulă într'o sticlă de beută apă, (4) în altele însă, precum în Frătăușulă-vechiă și Fundulă-Moldovei se întrebuintează și apă curată, care se amestecă și se 'ndulcește cu pușină miere, și care, în casulă de pe urmă, se pune într'o ulcică (5).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 36.

(2) În cele mai multe părți din *Bucovina* și *Moldova*, dict. An. Pletosă și M. Nistoră. Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 36-37.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 37.

(4) Dict de Elisaveta Agagi.

(5) Com. de Const. Mercheșă și alți Români.

Cu vinul, respective aghiasma dela paos, care se duce dimpreună cu coliva, pomul și pomenele până la biserică, unde se rădăcă împreună cu acestea, când se face panachidă, și de aici se duce apoi până la țințirim, stropesce preotul în formă de cruce pre mort înaintea de ce se acopere acesta cu sicriul, iar colacul și lumina se dau de pomană celui ce le a dus până la mormint. Dacă rămâne ceva vin, se dă și acela, înainte de ce se începe comandarea, celor de față de bătut.

De un timp însă și anume de când nu mai e încuviințat de a se duce mortul descoperit la țințirim, se stropesce în același chip nemijlocit după panachidă, când dau să scotă mortul din casă afară.

Paus se numesce în *Bucovina* încă și vinul, miedul sau mursa, care se duce la biserică asemenea într'un șipușor și totu cu pom și pomene, când se face parastas pentru sufletul celui repausat.

În unele părți ale *Transilvaniei*, precum bună-ora în Secadate, se înțelege sub *paus*, ca și în *Bucovina*, vinul cu care se stropesce mortul (1), în altele însă, precum în districtul Năsăudului și în munții Abrudului, se înțelege apa care, după înmormintarea unui om, se duce pe la case și se dă de pomană pentru sufletul celui repausat sau se pune pe la drumuri, unde nu sunt fântâni (2).

În *Țera-Românească* se numesce *paus* colacul și vinul ce se duce la biserică pentru sărbători, și mai virtos pentru repausași.

Totu în *Țera-Românească* îndătinază poporul a face must și a-l duce la biserică pentru *apaos* și colivă sau jertfă

---

(1) Com. de d-l I. Georgescu.

(2) Com. de d-l T. Simon: «*Paus*, ea cela, când din partea familiei din care, a murit cine-va, se plătesc anumiți omeni, cari apoi împart d. e. în târg apă la cei inșetași sau altele de asemenea natură»,—Frâncu, op. cit. p. 178.

de struguri pe la *Schimbarea la față*, 6 Augustu, adică când începe a se cöce pöma vöatică (1).

Pausulü, cu care se stropesce mortulü înainte de a se înmormînta, însemnöză, dupä credința unorü Români din *Bucovina*, spölarea mortului și curățirea sa de töte pécatele ca să se pötä infätoșa curatü înaintea lui Dumneöeu (2), dupä a altora însă ca să aibä pe ceea-laltä lume din ce gusta și cu ce se îndulci (3); iarä ținerea némurilorü și acelorü-lalți ömeni unulü de altulü, când se rădicä pausulü, însemnöză, dupä credința Românilorü din *Moldova*, ca pe cea-laltä lume să fie töte némurile la unü locü, precum aü fostü și 'n acësta(4).

Atätü datina de-a stropi mortulü cu vinü și a da colaculü și lumina celui ce-lü însoțesce, câtü și cuvîntulü *pausü* saü *apausü*, ne vine de-a dreptulü dela *Romani*. Căci Romaniü, ca și Româniü noștri de astăzi, aveäü încă datinä de a stropi römășițele mortului, dupä ce-lü ardeaü, cu vinü.

Virgiliü ne spune în privința acësta urmätöarele :

«Dupä ce römășițele mortului aü fostü prefäcute în cenușä și s'a stinsü flacära, se spalä cu vinü (5).

Iar Pliniü naturalistulü ne spune : «Legea Posthumie a regelü Numa öice : că rugulü să nu fie stropitü cu vinü (6).»

Ce se atinge de cuvîntulü *pausü*, apoi dupä cum *repausü*, saü *repaosü* vinü dintr'unü prototipü latinü *repausum*, con-

---

(1) B. P. Hașdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1260.

(2) Credința Rom. din Bălăcëna, com. de M. Jemna și a celorü din Berhișescü, com. de G. Velchorschi.

(3) Cred Rom. din Bilca, com. de Iust. Cärdeiu și a celorü din Fundulü Moldovei, com. de Const. Mercheșü.

(4) Dict. de M. Nistorü din Mălini.

(5) Aeneid. lib. IV, v. 219.:

Postquam collapsi cineres et flama quievit

Reliquias vino et bibulam lavere lavillam.

(6) Hist nat. lib. XIV. 12: «Numae regis Posthumia lex est: vino rogam ne respergito.»

firmatū prin paralelismulū formelorū romanice: franc. *repos*, provenț. *repaus*, ital. *riposo*, span. *reposo* etc. din cari nici una nu e femenină, totū așa și românulū *pausă* nu se pôte trage din latinulū clasicū femeninū *pausa* (1), ci numai dintr'unū neutru *pausum*, iar prin urmare *apaosū* este *ad pausum*, literalmente: «*pentru odihnă.*»

Deși cuvîntulū acesta s'a furișatū în terminologia noastră bisericească creștină, totuși își dătoresce nascerea păgânismulū italicū.

Vechii Romani, după cum arată Arnobiū, aveaū în panteonulū lorū chiar și unū deū alū odihnei celei vecînice, anume *Pausus* (2).

---

(1) Cihac, Dict. f. I.

(2) B. P. Hașdeu, Dict. limb. rom. t. II, p. 1259—60.

XIII.

C O L I V A.

Românii numescă cu ună termenă generală *colivă* pl. *colivă* tóte prinósele aduse la biserică din fructe, precum: strugurî, mere, pere, fagurî de miere, caşă dulce, etc.

În sensă propriă însă se numescă *colivă* dem. *colivióră* în unele păşî ale *Transilvaniei*, precum bună óră în Orlatū, *colibă* ngr. *κόλλαβος* vgr. *κόλιβος* pâne de grăū, numai aceea care se face din grăū curatū în următorulă chipū: se iea puşină grăū, se piséză şi se curătesce de cójă şi apoi se pune la ună locū cu puşină apă ca să férbă. După ce a fiertū de-ajunsū şi s'a îndulcitū cu puşină miere, se pune într'o strachină saū pe o tavă. Celū din strachină se'mpodobesce de regulă cu mieđū de nucă saū cu strafide, carî se punū parte pe de laturî în forma unui cercū şi parte la mijlocū în formă de cruce, iar celū de pe tavă se'mpodobesce pe de laturî cu diferite zaharicale, iar la mijlocū cu o cruce, care, mai cu samă pe la oraşe, adese-orî se face nu numai din zaharicale, ci şi din cafea pisată şi pe de marginî împodobită cu zaharicale.

În unele locurî este datina de a se face coliva şi din orezū

fiertu și împodobitu cu zaharicale ca și grăulū. Ba adese-orī, și mai alesū pe la sate, precum bunăorā în Vicovulū-de-sus, districtulū Rădăuțului, ea se face chiar și din bucățele de colacū saū bulcă tăiate mărunțelū și puse într'o strachină(1).

Grăulū fiertū, din care se compune coliva, însemnăză, după învățătura bisericii nōstre, parte mōrtea naturei umane, și parte învierea morțilorū, căci ȃce Domnulū nostru Is. Chr. « *Grăunțulū de grāū, ce se aruncā în pāmīntū, de nu putreȃdesce singurū remāne, iar de putreȃdesce multā rōdā aduce.* »

Crucea, închipuită pe colivă, însemnă că repausatulū a fostū creștinū, fiindū-că crucea este semnulū creștinățăȃii, iar podōbele de pe deasupra, precum: mieȃdulū de nucă și zaharicalele însemnă frumusețea și îndulcirea vieȃii eterne.

Din cauza acestei însemnări apoi, după finirea înmormīntării saū a pomenirii repausașilorū, coliva se împarte între cei prezenȃi și se trimete pe a casă ca darū și celorū cunoscuȃi spre a le demonstra prin acēsta din partea repausatulū, că fiindū spiritualminte nemuritorū împreună cu toȃii se vorū veseli în viaȃa eternă.

Totū pentru acēstă causă, Romānii, făcēndū colivă la ȃilele lorū onomastice în onōrea sfințilorū, ce-ī celebrēză, după ce o sfințescū prin binecuvīntare divină, o împartū, trimițēnd'o ca darū pe la cunoscuȃii lorū, — căci *între coliva* făcută în onōrea sfințilorū și în acea a amintirii morțilorū nu este diferenȃ, afară de forma de rugăciune pentru binecuvīntare (2).

După credinȃa unorū Romāni din *Bucovina* și *Transilvania* coliva însemnăză pēcatele mortulū. De aceea, după înmormīntare se dă strachina saū tavaua cu colivă tuturorū ce-

---

(1) Com. de dlū V. Turturēnū, preotū.

(2) Arch. Gabr. Rășcanū, *Obiceiuri religiōse strābune*, [publ. în «Biserica ortodoxă romānă,» an. IV, Bucuresci, 1877-78, pag. 249.

lorū prezenți, ca fie-care să guste câte o lécă dintr'insa pentru-că câte fire de grău iea fie-care din colivă, atâtea păcate, credū ei, că i se iertă mortului (1), sau atâtea păcate iea, celū ce a gustatū, asupra sa. Decī fie-care, care a gustatū din colivă, e îndătoritū să se rōge și să bată mētane pentru iertarea păcatelorū primite asupra sa. Cine nu face acēsta, tōte păcatele remānū pe capulū lui (2).

După credința altorū Romāni însemnēză coliva: fața lui Christosū și de aceea trebuie să se împărtășescă fie-care dintr'insa (3).

În fine spunū iarăși unii că coliva însemnēză jertfa, ce se aduce înaintea lui Dumneđeu spre iertarea păcatelorū celū repausatū, și ca atare, mergēndū în ceea-laltă lume și stāndū acolo înaintea sufletului, orī și când voesce acesta pōte să guste dintr'insa (4).

Ce se atinge de originea colivei o legendă poporală din *Bucovina* și anume din comuna Stupca, ne spune următorele :

«Unulū dintre cei mai mari și mai înverșunați dușmanī și prigonitorī ai creștinilorū era și Impēratulū Deoclețianū. Elū nu numai că făcea chreștinilorū multū rău și multe daune, ci totū-odată îi prindea și chinuia în totū chipulū anume ca să se lepede de creștinismū și să trecă la păgānismū. Celū mai potrivitū mijlocū spre scopulū acesta cređū elū, că ar fi acela, dacā i-ar spurca mai întâi prin māncare și bētură. Dreptū aceea porunci elū tuturorū chreștinilorū din

---

(1) Com. de Nic. Preliciū, stud. gimn. de locū din Brēza și d-lū Rom. Simū, invēț. în Orlatū.

(2) Com. de Nic. Preliciū.

(3) Cred. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorschi.

(4) Cred. Rom. din Mānăstiora, dict. Elis. Agapi; a celorū din Bilca, com. de I. Cārdeiū; a celorū din Costāna, com. de Drag. Bumbacū, și a celorū din Fundulū Moldovei, com. de Const. Mercheșū.

înréga sa împérahie, ca să nu mănânce mai multă bucate făcute de dînșii, ci cumpérate din tîrgü, cari erau făcute după porunca sa cu totü felulü de spurcăciuni, precum: sânge de măță, de căne și de alte vietățî necurate.

«Auđindü preoțimea despre acésta, se amărî și întristă fórte tare și ținu unü sinodü, la care se adunară toți preoții, episcopii și patriarhii creștini de prin tóte părțile. Și sinodulü acela a hotărîtü: ca nimeni dintre creștini să nu mai cumpere și mănânce bucate din tîrgü, ci toți să mănânce numai *grăü fiertü* și *săratü*.

«Și cum a hotărîtü sinodulü acela, așa s'a și întemplatü. Creștinii nu cumpărără mai multü bucate de acelea, ci toți mîncară numai *grăü fiertü*, care s'a numitü *colivă* și 'n modulü acesta s'a întrodusü apoi *coliva* la chreștini.

«Vêđendü Deoclețianü, că nimene nu vrea să cumpere și să mănânce din bucatele sale, porunci să le arunce în apă, cređendü, că le vorü mânca pescii, iar creștinii vorü mânca pre pescii aceia, și totü se vorü spurca.

«Dar creștinii prinseră și despre acésta apucătură a lui Deoclețianü de veste și nu mîncară nici pesci.

«Mai pe urmă însă, murindü Deoclețianü, și ne mai avëndü cine-î sili, ca să mănânce bucate spurcate, încetară de a mai mânca în tóte ȓilele colivă. Totuși spre aducere aminte a rămasü datina ca să se facă la morți și totü spre aducere aminte de prigonirea lui Deoclețianü se obicinuesce chiar și în ȓiua de aȓi a nu se mânca pesce în postulü celü mare (1).»

Adevărata origine a colivei însă se pare a data din timpulü Archiepiscopului de Constantinopolü, Eudoxie, și a Împératului Iulianü Paravatulü, adică de prin secolulü alü patrulea (2).

---

(1) Com. de Al. Baciü, stud. gimn.

(2) Dict. Migne. t. 8. p. 385. ed. Paris 1844.

XIV.

P O M U L Ū.

Pomulū e usitatū mai în tóte țările locuite de Români și se face astū-felū: se ia unū cracū verde, frumosū, rotundū și rămurosū dintr'unū pomū roditorū de grădină, care face fructe bune de mâncatū, mai alesū însă de mērū, prunū, perjū, pērū, rarū când și de vișini saū cireși, și curățindu-se frumosū de rămurelele ce nu trebuescū, se încarcă și împodobesce cu totū felulū de fructe (póme), dacā e în timpū de varā, naturale, iar dacā e iarna, uscate, precum și cu diverse copturi, și anume: mere, pere, prune, perje, nucī aurite, córne-de-mare, cireșe, vișine, strafide și smochine, apoi zăhărele (zaharicale), turte dulci, hulubași, precum și alte păserele făcute din făină de grāū curatū, și'n fine cu covrigi, colăcei, scāruțe și cârliguțe mici, făcute asemenea din făină de grāū. O parte dintre fructele amintite se înfigū în rămurelele pomului, iar o parte se înșirā pe o ațișorā și astū-felū se aninā apoi saū se légā de rămurele. Totū așa se face și cu cele-lalte obiecte. (1)

---

(1) Com. de Al. Bacū, stud. gim. de locū din Stupca; — M. Jemna, stud. gimm. de locū din Balacéna; — I. Avramū stud. gimn. de locū din Todiresci; — d-lū Av. Macoveiū preotū în Rādeușū; — Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala și Titu Zaharescu, stud. gimn. din Bața, Moldova.

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-ora în Voitineli, districtul Rădăușului, nu-lă încarcă numai o singură saū două persone, ca'n alte părți, ci toți cei de casă pună câte unul saū maī multe fructe într'insulū, menindū fie-carele ceea ce pune pentru sufletulū cutăruia și alū cutăruia, alū cărui nume îlū și rostese (1).

Românii de prin orașe și cei culți dela țeră precum și o samă de țeranī maī avuți și maī inteligenți, carii de unū timpū încōce aū începutū a imita pre orașeni, nū întrebuinteză la facerea pomulū acestuia maī nici-odată ramurī de pomū, ca cei-lalți romāni, ci ei cīoplescū maī multe bețișore saū suliciōre de regulă din lemnū *de bradū*, cu deosebire însă din dranițe, ca de jumătate de metru de lungi saū și maī bine, și pre acelea apoi le încarcă cu strafide, smochine, alămāi, portocale și mere.

Cīoplirea și încărcarea bețișorelorū acestora atărnă de regulă dela priceperea și istețimea celui ce s'a apucatū să facă pomulū. Unele adică se lasă simple, cum s'aū cīoplitū, înfigēndu-se numai într'insele smochine și strafide una lângă alta cam de pe la jumătate și până la vîrfū, în care se înfige apoi o alămāe, portocală saū mērū, iar altele se punū în formă de crucițe saū stelișore, ale cărorū rađe asemenea se 'ncarcă cu strafide și smochine și la vîrfū li se 'nfige câte o alămāe, mērū saū portocală.

În același timpū, când se 'ncarcă ramulū de pomū saū bețișorele de bradū, adică când se 'mpodobesce pomulū cu fructele și copturile amintite, este datinā în cele maī multe sate și orașe din *Bucovina*, *Moldova* și *Țera-Romānescă* de a se face și cōce maī multe *crestăți* (2), *sfințișori* (3) și *pomene*

---

(1) Com de Dumitru Cârdeiu, proprietarū în Voitineli.

(2) *Crestnă* pl. *crestăți*, se numesce unū colacū de formă triunghiulară.

(3) *Sfințișori* pl. *sfințișori*, e unū colacū în forma unū S.

saŭ *pupeze* numite în unele localităţi din Țera-românească *pomenete* (1), din făină curată de grâu, cari tótela unŭ locŭ, se numescŭ cu unŭ termenŭ tehnicŭ poporalŭ *pomene* saŭ *raiŭ* (2).

Pomenele acestea, a cărorŭ cantitate, calitate și frumsețe atârnă totŭ-d'a-una dela puterea moștenitorilorŭ saŭ a moștenitorului celui repausatŭ, precum și dela istețimea și priceperea femeii ce le cöce, se punŭ una peste alta pe o mesciöră acoperită cu o față de masă curată saŭ într'o coșarcă mare și frumoasă, și după aceea se împlântă bețișorele încărcate și împodobite în chipulŭ cum s'a arătatŭ mai sus cu partea inferiöră într'insele, legându-se și întărindu-se în același timpŭ de jurŭ împrejurŭ cu strămătură roșie, ca la ducerea lorŭ spre biserică să nu se cumpենescă în colo și în cöce și să nu se rumpă (3). Totŭ atunci mai împlântă într'insele și mai multe lumini de cëră curată și anume: trei, cinci saŭ șapte, nici când însă cu păreche, cari, după cum vomŭ vedé mai pe urmă, se aprindŭ în decursulŭ prohodului.

În unele sate din districtulŭ Rădăușului în *Bucovina*, precum bună-öră în Rădeușŭ, Frătăușulŭ-vechiŭ și noŭ, Voitinelŭ, Galinesci, Bilca, Vicovulŭ-de-sus și de jos, se cocŭ dela 3-6 pomene saŭ pupeze frumoase, impletite în mai multe impletituri. După acésta, luându-se pomulŭ și împlântându-se

---

(1) *Pomană* pl. *pomene* saŭ *pupdză* pl. *pupeze* dem. *pupegiöră*, e unŭ colacŭ lungărețŭ și lătărețŭ compusŭ din mai multe impletituri. — Ionénŭ, op. cit. p. 45: «În unele localități *pomenetele* ce se impartŭ pentru unŭ mortŭ se facŭ în formă de scară, căci pe acea scară se sue mortulŭ la cerŭ.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 24: «*Pomenele*, cari se numescŭ și *raiŭ*, se alcătuescŭ din două colivi, una mai mare alta mai mică, asemenea și din doi colaci, unulŭ mai mare și altulŭ mai micŭ.»

(3) Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24: «Avëndŭ înfipte în ei colaci, pomene, nisce bucățele de șindilă, care se pune în virfulŭ lorŭ în formă de cruce, alămăi, mere, smochine și strafide; asemenea în județulŭ Némțŭ pe trestii se punŭ și hulubi de aluatŭ. În orașe la cei mai avuți aceste pomene se poliescŭ cu toi de aurŭ.»

într'o pâne sau într'unu *malaiū* (2) se pune împreună cu acesta într'o sită mare sau într'unu ciurū, și împrejurulū sēū se razimă apoi, totū în ciurū, cele 3-6 pupeze. Și de ore-ce atâtū pupezele câtū și pomulū se punū într'o sită, dar mai cu sēmă într'unu ciurū, ca unulū ce este mai tare, de aceea se numescū în districtulū acesta pupezele dimpreună cu pomulū de regulă *ciurū* (2).

În orașulū Câmpulungū, precum și 'n cele mai multe sate din districtulū acestuia, pomulū se înfige asemenea într'unu malaiū sau într'o pâne prospētă și albă și dimpreună cu acesta se pune apoi sau într'o sită mare sau într'o coșarcă ori într'unu coșū, în care se află și pomenele (3).

În Mahala, precum și 'n cele-lalte sate atât din colo cât și din cōce de Prutū, din districtulū Cernăuțului, se 'mplântă adese-ori și într'o pâne de secară (4).

În unele sate din *Moldova* precum bună-ōră în Petia, Rădășeni, Baia, și altele din județulū Sucēva, pomulū se așēză într'o cofă sau olă, care e totū-deauna plină cu apă curată. Atât de pomū câtū și de tōrta cofei sau a olei se lēgă câte unū testimelū sau o basmă. Pomulū și testimelulū legatū de dînsulū sunt ale preotului funcționarū, iar celū legatū de tōrtă e alū celui ce-lū duce. De pomū, care însemnēză pomiū raiului, se razimă tot d'a-una o scară făcută de făină de grăū, și într'unulū din rămurele se anină și o sticlă de bēutū apă.

---

(1) În Bucovina sub cuv. *malaiū* pl. *malae* se 'nțelege unū felū de pâne făcută din făină de păpușoiū (porumbū sau cucuruzū). Malaiulū acesta se face în două chipuri: dospitū și nedospitū. Celū dospitū, care are forma unei pâne, se numesce *malaiū acru*, iar celū nedospitū, care are forma mai multă a unei azime, se numesce *malaiū dulce* sau *turtă*. La pomū se 'ntrebuințēză de regulă celū acru.

(2) Com. de d-lū. Av. Macoveiū, preotū și Dum. Cârdeiu, proprietarū.

(3) Com. de V. Burduhosū, stud. gimn.— Vas. Gheorghiu, stud. gimn. și Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.

(4) Com. de d-lū. Ionică alū lui Iordache Isacū.

Scara însemnează ca să aibă sufletul pe ce se sui, dacă va ave parte, în pomi raiului, apa ca să aibă pe ceea-laltă lume ce bé și cu ce se răcori, iar sticla ca să aibă cu ce bé.

Pomul în aceste localități se duce tot-deauna deosebită de pomene (1).

Precum în pomul făcut dintr'un crac de pom, așa și'n cel făcut din bețișore se pună dela 3 — 7 lumini, cu acea deosebire numai că pe când la cel făcut din bețișore luminele se implântă în creștăși și sfințișori, pe atunci în cel de crângă se lipescă de rămurele și anume câte trei la un loc în forma unei furci cu trei cörne, iară a șéptea singură.

În Balacéna, după ce s'a implântat pomul și s'a așezat în obiectul în care are să se ducă la biserică, se pune în vârful lui o lumină de cêră curată învălită într'o năframă cu un colac menit pentru cel ce are să-l ducă până la biserică (2).

În alte sate din Bucovina din contră năframa dimpreună cu colacul se légă sau de trupina pomului sau de tórta vasului, în care e pusă acesta.

În unele comune din *Transilvania*, precum bună oră în Orlat și Secadate, *pomul mortului* se face ca și'n Bucovina, dintr'o crângă de măr și cu deosebire *de măr ôrdênă* (3). Dacă e vara, crângă se iea cu mere cu tot, iar dacă e iarna, se cumpără și se pună în rămurelele sêle mere, nuc, colăcei și covrigi, o *vecică* (?), nisce *prescuri* ca scară, pe care să se pôta sui sufletul celui mort cătră cer,

---

(1) Com. de Titu Zaharescu, stud. gimn., Aniță Pletosă și S. Sa părintele G. Lateșu.

(2) Com. de Mich. Jemna, stud. gimn.

(3) Un fel de măr vérică, ale cărui mere se cocă de regulă pe la Sânt-Ilie.

precum și trei lumini, cari se aprind în decursul prohodului. Iar după ce s'a împodobit în chipul cum s'a arătat, se implântă într'o *crestată* (1), și dimpreună cu acesta se pune apoi într'un blid (2).

În *Basarabia* nu se face numai un singur pom, ca în țerile amintite mai sus, ci patru de-odată, cari, cât stă mortul în casă se pun alătura cu sfeșnicele de lângă sicriu. Ei sunt făcuți din crengi de copac câte cu trei craci, cari se împodobesc frumos cu strafide, smochine, alămăi, mere și nucă înșirate toate pe ață; la cei mai avuți aceste fructe se și poliesc, unii mai acață și băsmăli, tulpane și o bucată de pânză, cari toate se dau de pomană la cei ce duc mortul la gropă (3).

În *Moldova*, spun Români, că mai de mult pomul acesta se făcea numai la copiii cei mici, iară acuma se face nu numai la aceștia, ci și la cei bătrâni (4), ca și'n cele mai multe părți din Bucovina și Transilvania (5).

În cele mai multe părți atât din Bucovina cât și din celelalte țeri locuite de Români, pomul se duce de odată cu mortul și anume tot-deauna înainte a acestuia nemijlocit după sfânta cruce, nu numai până la biserică, ci până la Ținterim. Acolo apoi se scutură de fructe precum și de celelalte obiecte cu cari a fost încărcat, adică se dă nănașului său nănașei ca să culégă pomele de pe dînsul, drept răsplată că a botezat și cununat pe cel repausat,

---

(1) *Crestățile* se fac în comuna Orlat în forma crucii, adică în patru cornuri.

(2) Com. de d-nii Rom. Simu și I. Georgescu, învățători; veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24: «În unele locuri în Transilvania, pomenele se mai fac în formă de scară, și însemnă că pe acea scară are să se urce mortul în ceru.»

(3) Burada, *Inmorm.* p. 12.

(4) Com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(5) Com. de d-lu Rom. Simu.

pentru că fie-care omă fără tată și mamă se pôte boteza și cununa, însă fără nânași nu (1).

După ce s'a scuturată se implântă la capulă mortului lângă cruce (2), saă se aruncă într'ună rîu, vale saă fôn-tână (3).

În unele locurî din *Bucovina* însă e datină ca să se ducă numai până la biserică și aice apoi, culegëndă preotulă, respective dascălulă saă palimariulă, fructele de pe dînsulă, să-lă arunce în clopotniță saă într'ună ungheriă unde-va din curtea bisericii.

În acele părți, unde e datină de a se face nemijlocită după înmormîntare și prasnică, trimite preotulă pomulă dela biserică înderăptă la casa celui repausată, unde îlă împărtesce apoi între preoții funcționari, dascăli și pălimari, precum și între unii dintre cei ce aă petrecută mortulă.

Atâta în privința facerii și întrebuițării actuale a acestui pomă!

Dintru începută, după cum am arătată în capitolulă despre *Bradă*, Româniî aveă datină de a pune înaintea casei mortului și a duce înaintea acestuia până la mormîntă numai ună *brădănașă* împodobită cu diferite flori, cunună și cordele saă strămătură de mai multe colorî, precum: albastră, gabenă și negră. Mai pe urmă însă și anume după cea învinsă creștinismulă asupra păgânismului în întregă Dacie, se vede că Româniî, acum din timpurile cele mai vechi aă încercată să prefacă *Bradulă păgână* într'ună *pomă creștină*, care să însemneze «*pomulă cunoscînței binelui și ală răului*» din raiă saă mai bine dîsă însuși *raiulă*. Încercarea acésta s'a începută mai întăi și întăi prin aceea, că ei aă prinsă a îm-

---

(1) Com. 'de d-niî I. Georgescu, și Rom. Simă.

(2) Com. de d-niî Ioană Georgescu, Rom. Simă; veđi și Burada, În morm. p. 28.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

podobi bradulū nu numai cu flori, cununī, cordele și strāmătură, cum era datina la începutū, ci și cu diferite fructe, aluaturī și zaharicale. Mai pe urmă însă aū începutū a depărta până chiar și bradulū însuși și a-lū înlocui cu unū ramū verde de mērū, prunū sau perjū, care corespunde mai bine credinței lorū creștine. De ore-ce însă bradulū, odată tăiatū, nu odrăslesce, de aceea nu se 'ncumetară a lua unū pomū, care ar puté odrăsli, ci unū ramū de pomū care dacă-lū tai asemenea nu odrăslesce. Incercarea acésta însă de a stârpi bradulū cu desêvêrșire și a întrebuița numai pomulū, nici până ađi nu le succese. Dovadă despre acésta avemū că în cele mai multe părți locuite de Români se întrebuițéză chiar și acuma numai bradulū, în altele însă atâtū unulū cât și altulū la una și aceeași înmormintare, și numai în acele sate, în a cărorū apropiere nu se află de felū păduri de brađi, s'a datū bradulū cu totul uitării și a învinsū pomulū.

În acele comune, unde e usitatū atâtū bradulū câtū și pomulū, precum bună-ora în Stulpicani, districtulū Câmpulungului, și înainte de vr'o câțiva ani în Ilișesci, districtulū Suceviī, bradulū chiar și în ȃiua de ađi se împodobesce numai cu flori, cununī, cordele și strāmătură de diferite culori, nici când însă și cu fructe sau cu vre-o coptură ořeșicare, și se duce tot-deauna în fruntea îngropăciunii înaintea crucii până la mormintū, unde se pune apoi tot-deauna la capulū mortului lângă cruce, pe când din contră pomulū se împodobesce, după cum am arêtatū în șirele de mai sus, cu diferite fructe, colăcuți, și zăhărele, și împlântându-se într'o pâne sau mălaiū se duce dimpreună cu pomenele în urma bradului și cele mai de multe ori numai până la biserică (1).

---

(1) Com. Er. Ghiuța, proprietarū în Ilișesci și N. Cotlarciucū, stud. gimn.

După ce am vădut până aice cum întrebuițeză Româniî pomul, să vedem acuma și ce felu de credință au ei despre dînsul?

Unii credū și ȃicū că elū însēmănă *pomulū vieții* omului care l'a nutritū pre acesta în vieța sa cu totū felulū de pome, precum a nutritū odinióră *pomulū raiulū* pe Adamū și Eva și că acum murindū omulū, se sfârșesce și elū de odată cu dînsulū, iar alȃii spunū că ar fi *jertfa* cea cuvenitā pentru ultima datā spre împācarea și împreunarea omului cu Dumneȃeū (1).

Unii credū că Domnulū nostru Is. Chr. cānd a scosū pre Adamū și Eva din iadū sufletele celorū drepti s'au ținutū de dînsulū ca unū pomū încārcatū cu totū felulū de fructe. Dreptū aceea pomulū, care se pune la mortū, servesce sufletulū ca o scarā pe care se sue de pe pāmîntū pānā la Dumneȃeū în cerū (2).

Alȃii iarāși credū și spunū, dupā cum ni-o dovedesce acēsta unū bocetū din *Banatū*, că sufletulū celui repausatū în cālētoria sa din lumea acēsta în ceea-laltā, trebuie să trecā peste o mare fōrte adāncā, care încunjurā pāmîntulū și care se numesce de cātrā poveștile și mitologia daco-romānā «*sorbulū pāmîntulū*.» În rīpa acestei mārī se aflā unū bradū colosalū de mare numitū *bradulū ȃinelorū*. Ajungēndū sufletulū la acestū bradū ilū rōgā să-ī întindā vîrfurile sale ca să pōtā trece pe dînsele de ceea-laltā parte de mare. Bradulū îi rēsponde întāia órā că s'a încuibatū într'însulū unū *șoimulețū*, a doua órā că s'a încuibatū o *vidrā*, și a treia órā că s'a încuibatū o *șerpōne*, prin urmare că nu pōte să-ī întindā vîrfurile, cāci cum i le-ar întinde, ar simȃi puii acestorū

---

(1) Credința Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.

(2) Cred Rom. din Voitineli, com. de Dum. Cārdeiu, a celorū din Berchișesc, com. de George Velehorschi, stud. gimm. și a celorū din Transilvania, com. de Rom. Simū.

trei vietăți, ar prinde a șuera, și a lătra, și elu spăriindu-se, ar căde în mare și s'ar înneca. In urmă însă totuși

Bradulū se gândia
Și trupinele 'ntindea,
Iară mortulū îmī trecea,
Unde dorulū îlū ducea,
Marea fără nume
L'aie-laltă lume (1).

Bradulū ȕinelorū din bocetulū bănăȕanū e în casulū de față sinonimū cu pomulū Romānilorū din Bucovina, Moldova și Transilvānia. Atātū unulū cātū și altulū servește sufletulū ca trecētore din lumea acēsta în cea-laltă.

Iarăși credū și spunū o sēmă de Romāni că sufletulū omulū, părăsindū lumea acēsta și trecēndū în cea-laltă, mai nainte de ce ajunge la loculū, care i se cuvine după faptele sale, trebuie să trecă prin o mulȕime de *vămī* unde staū miliōne de draci, cari nu vorū să-lū lase să trecă mai departe, ci vorū să-lū oprēscă și să-lū arunce în iadū. In urma urmelorū însă, după ce a trecutū prin tōte vāmīle, ostenitū peste mēsură de calea cea îndelungată și grea și însetatū de arșiȕa cea mare, ajunge într'unū locū, unde se află unū *pomū înfrunȕitū* și încārcatū cu totū felulū de fructe frumōse la vedere și bune de māncare, în care cāntă o mulȕime de pāserele și sub care se află unū scāunașū. Ōngerulū sēū pāzitorū, care l'a petrecutū pānă aici, îlū ia de mână și așezāndulū pe scāunașulū de sub acestū pomū ca să se odihnēscă, îi arată o *fōntānă rēcoritōre*, care se află nu departe de pomū.

Acesta e pomulū, ce i l'au datū ai sēi de pomană, iar fōntāna e ōla saū cofa cu apă, în care s'a pusū pomulū.

Sufletulū, după ce se odihnesce puȕinū, se scōlă de pe

---

(1) Simeonū Manguioa, Calindarū pe an. 1882. Brașovū, 1881 p. 123—128.

scăunașu, se duce până la fântână, bea apă dintr'insa și se răcoresce, apoi înturnându-se îndărăt, se suie pe scărița ce stă rezemată de pom în acesta, și luându cârlițul, care asemenea se află alături de scara, prinde a trage cu din-sul crengile, a culege pomele cari îi plac și a le mânca (1).

Credința acésta despre pom se află și la Români din *Banat*.

Bocetul intitulat *«petrecerea mortului»*, despre care nă-a mai fost vorba, ne spune în privința acésta următoarele :

Apoi iar să mi te duci
Până când vei s'ajungi
L'ală mără mare de Sân-Petru
Cu ajutorulă lui Sân-Medru.
Măru-î mare și rotat
Și de pôle aplecat,
Cu vârful ajunge 'n cer,
Cu pôlele pân'la mări
Și pe vârful e înflorit,
Iar pe pôle împupit.
Jos la rădăcină
E lină fântână;
Acolo-î Sânta-Marie,
Cu noi mila ei să fie.
Călător, căți mai trecea,
Ea spre toți se îndura,
Ea pe toți îi adăpa,
Drumurile le-arăta :
Sufletul din apă bea
Și elă lumea o uita.—
Iarăși calea să-ți apuci
Până când vei să ajungi
La mândra răchită,
Răchită 'mpupită.
Nu-î mândră răchită,

Răchită 'mpupită,
Ci mila să-î fie,
Totă Sânta Mărie.
În haină alésă,
Haină de mătășă,
La masă chită,
Masă înflorită,
Șede și scrie
Maica Marie
Pre cei vii și pre cei morți
Și-și însamnă a loră sorți.
Rogă-mi-te tu de ea
Căla viiloră s'o iea,
Doră ea s'o îndura
Și'ntre vii te-o însemna.
Dară ea nu s'a 'ndura
Între vii a te scria ;
Căci căla i s'a împlut
Condeulă și l'a pierdut.
Dar tu rogă-mi-te bine
Să te iea în rațu cu sine,
Dacă nu mi te-ai rugat,
Când a 'ntrat
Scrisorea'n sată (2).

(1) Credința Rom. din Câmpulung, com. de Burduhosu, stud. gimn. și a celor din Baia în Moldova, com. de Titu Zaharescu, stud. gimn.

(2) Simeone Mangiuca, Calindaru pe an. 1882. Brașov 1891. p. 131—133.

Ună fragmentă dintr'ună altă bocetă din comitatulă Torontală ne spune în privința pomului, respective a mărului, următoarele:

Sus mai în sus
Sus la răsărită
Mără mare, 'nflorită
Sub mără cine șede?
Sfinții
Și dușșfinții.
Lucru ce lucraș?
Ei se sfătuiaș,
Pămîntă împărțiaș,
Locă ei îi făceaș
Cătă în brațe-a stränge,
Cu spate-a cuprinde (1).

În fine, ună ală treilea bocetă, totă din *Banată* și anume din comitatulă Carașă — Severină, ne spune mai alesă cu privire la fântăna ce se află lângă mără precum și despre ângerii, cari sunt trimiși de Dumneșeu să momescă sufletulă, și despre Săn-Petru cu care se sfătuesce cătă are să dea celui repausată, acestea:

Mergea N. mergea,
Mergea cătă mergea
Până-mi d'ajungea
La mijlocă de cale,
La lină fântăna,
La locă de hodină.
Când mi-și d'ajungea
Pe scaună șeale
Și 'napoi căta,
A plânge 'ncepea.
Dumneșeu-lă vedea
Cu sfîntulă șeu Petru.
Angerii mâna

De mi țilă momia,
Pe drumă mi-lă pornia,
Pe drumă lungă și lată
Napoï n'a 'nturnată.
Dumneșeu venia
Cu sfîntulă șeu Petru
De se *divănia* (2).
Pămîntă cântăria
Cătă lui ca să-î dea.
Cătă elă cuprindea,
Elă cu spatele
Și cu brațele,
Dumneșeu să-lă ierte! (3)

(1) Gazeta Transilvaniei, Brașovă 1891, No. 22.

(2) Divănia = convorbă = consulta.

(3) Com. de d-lă Ioană Popovică, învățătoră.

Ce se atinge în specialu de *Sântă-Maria* precum și despre cërta dintre *mörte și cucü*, unü bocetü din Secadate în Transilvania, numitü « *Cânteculü celü mare*, » care se cântă numai la feciorî și fete, precum și la bărbații și nevestele cele tinere, ne spune următorele :

Colo sus,
Maî din sus,
Sus în pörta raiuluî,
Jos pólele ceruluî,
Este-o piétră
Nescarü piétră
Și-o chilie
De tãmăe.
Iar colo cine se vede,
Și pe piétră cine șede?
Șede dómna Irodie
Și Maica Sântă-Marie
Și totü scrie
Pe hârtie,
Scrie viiî și cei morțiî
Scrie-mî ómenîl chiar toți.
Vii-î scrie
Cu anglie,
Morți-î scrie cu cernélă,
Că de-aceea-î multă 'n țeră.
Dar mama Măriuțiî
Intr'acolo se porni
Departe 'ngenuchindü
Și de-aprópe totü rugândü
Și din gură cuvîntândü :
— « Drăguță, Sântă-Mărie
Și tu dómne Irodie!
Scrieți și pe fiica mea,
Scrieți și pe draga mea.
Și mi-o scrieți cu viiî
Nu mi-o scrieți cu morțiî ! »
— Maica sânt' a cuvîntatü :

« Prea tare-ai întărđiatü
De anglie am gätatü,
Și hârtie am plinitü
Și condeiuľ l-am pierdutü ! »
Maicuța Măriuțiî
Tare mi se maî scârbi.
Indërëptü s'o înturnatü,
Căci nădejdea o gätatü,
Totü plângëndü și suspinândü
Și din ochi lacrimi vërsändü.
Și-a casă dac'a sositü
Pe Măriuța gätitü ;
Spatele și brațele,
Ochi și sprîncenele,
Spatele î-orü putređi,
Brațele î-orü muceđi.
Colo sus
Maî în sus
Este o grădină 'nflorită
Cu multü focü e ocolitü,
Cu multü focü, cu multă apă,
Cu multă pará uscată.
Dar nu-î focü ca să te arđă
Și nici apă să te'nece,
Da-î foculü dela măicuța,
Ce arde la inimuța.
In mijloculü grădinî
La marginea fântânî
Este-unü bradü încelinatü
De mulți ómenî blăstëmatü ;
Dar în bradü cine-mî șede?
Șede cuculü și mörtea

Și-amândoi se totu certa :
Care'n lume ar întra ?
Mórtea din graiü cá grăia,
Cătră cucü așa ñicea :
-- «Cucule, vitezule,
Cucule, voinicule !
Dă-mi tu mie glasulü teü
Să glăsuescú cu elü eü !
— «Ma, mórte, nu ți 'oiü da,
Căci pe mine mi 'nșela ;
Că unde tu glăsuesci
Casele le pustiesci,
Voinici tineri stingheresci,
Copilași mici sërăcesci.
Dar eü unde glăsuescú,
Ómeniü din somnü trezescú,
Glăsuindü a primăvară
Să iasă copii pe-afară.
Și-mi iesü bourei cu boi
Și pëcurarii cu oi ! . . . »
Când era mai de cu sëră
Trăgea Maria să móră.
Când era la mieđü de nópte

Trăgea clopotele tóte.
Și când era pe la ñori
Veniaü fete și feciori
Cu brațurile cu flori.
Maria din graiü grăia :
«Dulcea mea, măicuța mea,
Care mi-ai ruptü inima
Și dulce tăicuțulü meü
Și bunü frășiorulü meü !
Cu toți să v'adunați
Pentru mine să vë rugați,
Să rugați pe Dumneđeü
Pentru suflețelulü meü,
Că eü încă m'oiü ruga
La măicuța Precista
De dór vë va ajuta
Și de mine nu-ți uita.
Și rudele mele tóte
Să mă ierte după mórte
Și vecinii mei iubiți
Să rămăie liniștiți,
Căci eü mergü în altă lume
De unde nu vine nime ! (1).

In fine, unü altü bocetü, totü din Transilvania și anume din valea Buței, culesü de I. P. Vladü, care asemenea tratéză despre *Sântă-Maria*, sună precum urméză :

Alei ! mórte grabnică,
Când în satü tu ai intratü,
De mine n'ai întreatü.
Ai luatü satulü de-a rëndulü
Și casele de-a mënuntulü ;
Nicăire n'ai strigatü,
Fără la N. ai strigatü :

— Ieși N. N. până afară
Și nu te-l întorce iară !
— Ași ieși, nu potü ieși,
Căci de ieri nu potü păși,
Nu mă potü rescumpëră,
Nici nu mă potü depărtă
Dela draga mumă mea !

---

(1) Com. de d-lü I. Georgescu, invëțătorü.

Și-a' strigatū și-a două óră:

— Ieși N. N. până afară

Și nu te-î întórce iară!

— Ași ieși, nu potū ieși,
Căci de ieri nu potū păși,

Nu mă potū rescumpăra

Și nici a mă depărta

Dela dragulū tatălū meū!

Și-a' strigatū și-a treia óră:

— Ieși N. N. până afară

Și nu te-î întórce iară!

— Ași ieși nu potū ieși,

Căci de ieri nu potū păși,

Nu mă potū rescumpăra

Și nici nu mă potū mișcă

De mirosulū brađilorū

Și de mila frađilorū,

De dorulū surorilorū.

Colo sus

Și mai sus

E o chilie de tāmăe,

In ea șede *Sânta Mărie*

Și scrie vii cu vii

Și pe morții cu morții,

Scrie viii cu roșelă

Și pe morții cu negrelă

Iar N. N. a alergatū,

In chilie a întratū

Și de dînsa s'a rugatū:

— Alelei *Sântă-Mărie*

Te rogū și pe mine a mă scrie,

Dar mă scrie cu vii,

Cu viii, cu rumeni,

Nu cu morții vesteđii

Și mă scrie cu roșelă,

Nu mă scrie cu negrelă!

— Bucurosū, dragă, te-ași scrie

Și pe tine pe hârtie,

Dar tu mi-ai întărđiatū

Și roșala o-am gătātū,

Dar te-oii scrie cu negrelă,

Că de-aceea-î multă 'n țeră!

Colo sus

Și mai în sus

Este-unū mărū

Și este-unū pěrū,

Din trupina mărului

Până în a pěrului

Este unū patū

Mare, încheiatū,

De scânduri noue de bradū.

Dar în patū ce-î așternutū?

Iarbă verde de pe rîtū,

Peste iarbă

Cârpă albă,

Peste cârpă

Și-o perină.

Dar în patū

Cine-î culcatū?

Iată N. N. s'a culcatū,

Nu s'a pusū să hodinéscă,

Dar s'a pusū să putređéscă.

Dragă floricea domnéscă!

Că nu te duci să 'nflcresci,

Dar te duci să putređesci.

Pe celū délū îndelungatū

Merge-unū carū împovoratū.

După carū cine alérgă?

Mumă-sa, inimă arsă.

— Orī te du, orī te și lasă,

Că de N. N. ești rămasă!

Dumbravă

Dumbravă!

Plécă-ți ramurile

Ca să mă umbresc
Și să hodinesc

| Că sunt obosită,
| De mórte 'ngrozită (1).

Totú aici se pöte pune și credința aceloră, cari ȃicú că mergëndú omulú pe cea-laltă lume și neputëndú să intre în raiú, unde sunt pomi destui, să aibă măcarú pe alú seú. Scăruța îi servesce spre a se sui în pomú, cărligulú spre a trage cu dînsulú crengile, iar păsëruicele să aibă cu ce să se desfăteze (2).

Și acum sufletulú, după ce s'a odihnitú, rëcoritú și säturatú de ajunsú din pömele pomulú despre care ne-a fostú până aici vorba, plëcă cu ângerulú seú mai departe spre împërăția cerulú.

Cei mai mulți inși însă credú și spunú că pomulú, care se duce înainte mortulú, numitú altmintrelea și *pomulú raiului*, merge în cea-laltă lume, unde se duce și sufletulú. Acolo stă elú apoi vecinicú verde și încărcatú de tóte bunătățile înainte sufletulú astú-felú că acesta numai uitându se la frunzele lui cele într'aurite și la fructele lui cele frumoșe și galbene ca cëra de pe dînsulú e pururea sätulú și nici când nu mai flămândește. Iar dacá cu tóte acestea îi vine poftá de mâncare, se sue pe scăruța cea făcutá din fâiná de grâú și rázematá de dînsulú, trage cu cărligulú pömele, cari îi placú și culegëndu-le de pe rãmurele le mánâncá.

Fie-care omú repausatú, căruia i s'a datú unú astú-felú de pomú are de pomaná în cea-laltă lume unú pomú verde, frumosú și rãmurosú, la umbra căruia se pöte odihni și rëcori în care, când voesce, se pöte sui și gusta din pömele sale; mai pe scurtú are și elú măcarú atáta umbrá, câtú are pomulú acesta.

---

(1) «*Ședëtórea*,» fóla poporului românú, redigiatá de Iosifú Vulcanú, an. VI, Buda-Pesta, 1880, p. 36.

(2) Credința Rom. din Stulpicaní, com. de Nic, Cotlarciucú, stud. gimn.

Din contră ómeni, cărora la înmormîntare nu li s'a dusă înainte și dată ună astă-felă de pomă de pomană, nu aă de felă pomă în cea-laltă lume, ci ei stăă de-o parte și se uită numai la cei-lalți ómnei, cari aă.

Dreptă aceea părinții, respective nămurile cele mai de aprăpe ale repausatului, caută ca numai decăt să se ducă ună pomă înaintea acestuia ca să aibă sufletulă săă în cea-laltă lume pe ce se sui și odihni, și ca nu cum-va pomulă să fie golă, de aceea îlă încarcă cu felă de felă de fructe, și zaharele, ca sufletulă să aibă de tôte bunătățile, să aibă ce gusta, să nu ducă nici când și de nimică doră (1).

Resumăndă cele espuse până aici rezultă că *Pomulă*, ce se duce înaintea mortului, însemnéză:

- a). Pomulă vieții;
- b). Trecătorea din lumea acéstă în cea-laltă;
- c). Umbrirea și recrearea sufletului după ce a trecută prin tôte vămile; și în urmă:
- d). Pomii raiului saă mai bine đisă însuși raiulă.

În capitululă despre *Bradă* noi amă văđută că Romanii puneă înaintea casei mortului ună chiparosă = *cupressus*, care era semnă de mórte, și despre care se credea că odată tăiată mai multă nu odrălesce.

Deci *pomulă vieții* din punctulă întăi, după părerea năstră, nu însemnéza nici mai multă nici mai puțină decăt cipresulă Romaniloră. Precum cipresulă odată tăiată nu odrălesce mai multă, totă așa și *pomulă*, care, după cum am văđută, nu e alta decăt o créngă de mără, pěră saă prună,

---

(1) Credința Rom. din Stupca, com. de Alx. Baciú, stud. gimn.—Din Bîlca com. de Iustină Cárdeiú, stud. gimn.—Din Balacéna, com. de Mich. Jemna stud. gimn.—Din Costána, com. de Dragoșú Bumbacú, stud. gimn.—Din Mănăstí-óra, com. de Elisabeta Agapi.—Din Fundulă Moldovei, com. de I. Tonigariú, stud. gimn.—Din Cămpulungú, com. de V. Georgiú, stud. gimn.—Și din Baia, com. de Titú Zaharescu, stud. gimn.

nu p^ote s^ă dea nic^î odat^ă odresle, și dup^ă cum nu p^ote odr^ăsli pomul^u acesta, aș^ă nu se p^ote mai mult^u nimic^u spera și dela cel^u mort^u.

Pomul^u, respective bradul^u, din punctul^u al^u doilea, care servește sufletul^u de trec^otore din lumea ac^ăsta în cealalt^ă, e de origine cu mult^u mai posterio^ără.

Lumea n^ostr^ă și lumea cea-lalt^ă c^ătr^ă care m^ortea m^ân^ă pe om^u, sunt, dup^ă cum arat^ă bocetul^u b^ăn^ășan^u, despre care am vorbit^u mai sus, desp^ărțite prin «*sorbul^u p^ăm^întul^u*,» adic^ă printr'o ad^âncime care s^orbe sufletele. În acea ad^âncime crește un^u arbore colosal^u, care servește de trec^otore între ambele lumⁱ, sa^u, dup^ă cum am ar^etat^u mai sus, care-ⁱ servește de scar^ă spre a se put^e sui pe dⁱnsul^u de pe p^ăm^înt^u p^ân^ă la Dumneș^eu în cer^u.

În acel^u arbore, dup^ă bocetul^u b^ăn^ășan^u, s'^au încuibat^u trei fiere dușmane: un^u șoim^u, o vidr^ă și un^u șerpe, carⁱ p^ândesc^u și ameninț^ă bⁱetul^u suflet^u.

Eⁱ bine, acest^u fond^u el^u bocetului din cestiune se afl^ă apr^op^e literalmente în f^ăim^osa carte poporan^ă *Vorlam^u* și *Iosaf^u*, atribuit^ă generalmente s^ântului Ioan^u Damascen^u din secolul^u VIII (1).

Iat^ă partea ce ne interes^ez^ă din ac^ăst^ă carte poporan^ă dup^ă traducerea f^ăc^ut^ă de *Négoe Basarab^u* pe la începutul^u secolului al^u XVI și întitulat^ă «*Înv^eșaturile lui Négoe Vod^ă*:»

«... Aceștia se asem^en^ă un^u om^u, ce fugia de un^u *ino-rogu* și nu putea nic^î cum s^ă rabde și s^ă st^îr^pesc^ă strigare^ă și sb^eretul^u glasului lui cel^u gr^osnic^u și înfricoșat^u, ci fugea tare ca nu cum-va s^ă-l^u ajung^ă și s^ă-l^u m^ân^ânce.

«Aș^ă fugind^u el^u c^ăđ^u într'o *gr^op^ă mare* și dac^ă c^ăđ^u într'însa, afl^ă acolo un^u *copaci^u* și se apuc^ă de se urc^ă într'în-

---

(1) B. P. Hasdeu, Cuvinte din b^etr^ânⁱ, t. II. Bucurescⁱ. 1879, p. 707 — 708.

sulă, și stătă cu piciorele pe nisce ramurî și gândia că va fi în pace și făr'de nici o grijă. Iar dacă se urcă elă căută la rēdēcina aceluî copaciū, și vēđū *doi șorecî*, unulū albū și altulū negru, care rodia totū-dēuna aceluî copaciū în care sta elū. Și atâta îlū rosese câtū puțintelū era să cadă jos. Decî căuta în fundulū acelei gropî și vēđū unū *șarpe mare* și grōsnicū, ce sufla și eșia din gura lui pară de focū și venia cu gura căscată și cu dințîi rînjiți numai să-lū înghită. Decî iar căuta spre partea în cotro sta elū cu piciorele, și vēđū *patru capete de aspidă*, unde se ivia din malulū acela ce era aprōpe. Și căută în sus și vēđū unde pica dintr'o ramură câte o picătură de miere. Și dacă vēđū acea puținea miere uită de a-și mai aduce aminte de acele rēutăți multe ce-lū încunjurase. Adică din afară de acea grōpă sta inorogulū gata să-lū mănânce, iar în fundulū gropîi rînjia aceluî șērpe grōsnicū ca să-lū înghiță, iar copaciulū în care se urcase era puținelū numai să cađă, iar piciorele și le pusese pre nisce ramurî uscate și putrede și uita aceste rēutăți și greutăți tōte, și se porni spre acea ramură ce pică puținea miere. Acēsta este închipuirea celorū ce înșală cu înșelăciunea lumîi aceștia. Adică inorogulū însemnēză mōrtea care gonesce să ajungă pre totū nēmulū lui Adamū (1).»

Aceeasi parabolă se află la Arabi în renumita colecțiune *Kalilah va Dimnah*, cunoscută mai mult sub numele de «*Tabulele lui Bidpai*», unde unicornulū e înlocuitū prin elefantū, câte odată prin leū, iar grōpa prin puțū. Ea este numai puținū populară în Persia și India.

Arborele în grōpă cu cele trei fiere, ne este cunoscutū și într'o redacțiune curatū *bogomilică*, conservată într'unū manuscrisulū de pe la începutulū secolului alū XVI, sub titlulū:

---

(1) D-r M. Gaster, *Literatura populară română*. Bucurescî, 1883, p. 42—43

Притча в богатыхъ въ болгарскихъ книга (parabola despre cei bogați din cărțile bulgăresci). Aci însă în locū de unū singurū arbore sunt deja doi: unulū cu ramure de argintū și cela-laltū cu ramure de aurū. De asemenea în locū de unū singurū unicornū sunt douē animale: cămilă și leū. Cu alte cuvinte bocetulū bânăfēnū e mai aprōpe de *Varlaamū și Ioasafū* (1).

Pomulū din punctulū alū treilea e asemenea de origine mai posterióră și anume aprocrifo-creștină.

Ca isvorū credinței poporului despre acestū pomū și celorū din prejurulū sēu credū că a servitū mai cu sēmă «*Viața sfântului Vasile celū noū*», din care reproducemū spre comparare următōrele șire:

«Și ne-amū suitū dela aceea (adică dela vama a 24), cu inima bună și amū trecutū *pōrta cerului* . . și tînērulū *portarului* ei ne-aū primitū hucurāndu-se și a slăvitū pre Dumneđeū, că a trecutū sufletulū meū slobodū de primejdia și de amarii și întunecații draci ai vēsduhului. Și *ducēndu-ne în cerū*, se despica și fugia dinaintea nōstră apa care este de-asupra lui și trecēndū noi se întorcea în loculū ei. Și *trecēndū apa aceea* amū ajunsū la ořeși care vēsduhū grōznicū și neînțelesū . . . și era de dedesubtulū lui ořeși care *tineri prea frumoși* cu mulțime nemēsurață de strălucire imbrăcați roșii ca rađele sōrelui când apune, și pērulū ca fulgerulū și picioarele lorū albe ca laptele, și fețele lorū ca zăpada. Și vēdēndu-mē în mânele sfințilorū āngerī, cari mergeaū împreună cu mine, aū alergatū toți, și se bucuraū împreună de mine și se veseliaū pentru mântuirca mea, bucurāndu-se că s'aū mântuitū unū sufletū în cēsulū acela, și s'a suitū *întru împērăția cerurilorū și mă petrece împreună*, și cânta cântare dulce și veselitōre de a o auđi.

---

(1) B. P. Hasdēu, Cuvente den bētrāni, t. II, p. 708—709.

«Și mergându încă înainte vădută am scaunul lui Dumneșeu albă înmiițu, și sloboșându rașe ca nișe multe fulgere, și fulgerându lumina tôte părșile acelea, și sătura cu privirea aceea pre toșă aceia cășă s'au învrednicitu să locueșcă acolo.

«Pentru că staă înainte împreșurulu lui Dumneșeu tineri cu brâne de aură fôrte mară și înalșă, strălucindu prea frumosă, și erau îmbrăcașă cu haine strălucite și de multă preșă . . . . Și apropiindu-ne în dreptulu acelu prea înalțu scaună, ... ceș ce sta înainte la acea înălșime prea luminată au slăvită pe sfânta Troișă împreună cu noi, bucurându-se pentru mântuirea mea. Și acolo am aușitū unū glasū fôrte încetișorū dintru acea înălșime plinū de multă dulcēșă și veselie, șicēndū celora, cari m'au adusū: *Duceșă-o întru tôte lăcașurile sfinșilorū, după cum aveșă obiceiū, să faceșă la tôte sufletele împreșurulu raiulu, și la cele mai de desubțū ale pămintulu. De acolo să-lū odihnișă în loculū unde m'a rugatū robulū meū Vasile.*

«Deci plecându de acolo, ne-amū dusū la lăcașurile sfinșilorū . . . și era întinșe în mijloculu raiulu cu unū chipū negritū, cu piramidă cari sloboșiau rașe înfricoșate, locuinșele cele de Dumneșeu zidite ale sfinșilorū în loculū verdeșii ceresci, unde curge isvorulū celū fără de môrte apa și bēutura vieșă, în loculū unde este odihna cea adevērată, unde se hodihnescū sfinșii . . . și era minunate acele lăcașuri ale sfinșilorū, deosebite cu slava și cu strălucirea, care era zidite de-a drēpta lui Dumneșeu deosebite ale fiesce-cărei tagmă a sfinșilorū, ce staă nouē în veci . . .

«Și mai mergēndū în sinulū patriarchulu Avramū, adică în loculū care locuesce, și în lăuntru slavă nepovestită și neveștedită, și era plinū de dulcēșă cerescă, și de *trandafiri minunașă și multū mirositori, și de mirēsmă, care este dintre acele florī ceresci, de care era plinū de veselie prea multă*

și prea dulce și sta la focu frumosu și bine potrivit, și la vësduhü prea sănëtosü și prea dulce, care avea multä frumusețe, și de mare poftä și mângâiere de a-lü vedé omulü. . .

«Și în scurtü *trecëndü tôte, câte sunt împrejurulü raiulü*, și câte sunt întru celea de desubtulü pämîntulü, . . . și înconjurându-le tôte acestea, m'aü întreatü unulü dintre prea dulcii ângerî, care më pădia, ñicëndu-mî: *öre scit, Teodoro, cä astäđz face pomenire cele de patru-đeci de đile ale tale, bunulü tëü pârinte Vasilie, după cum pomenescü pe morđi la cele 40 de đile?* Și dintru acësta am cunoscutü eü ticälösa cum cä trecëndü 40 de đile de când am muritü, am ajunsü la locuința acësta, pe care o veđi, care nu este a mea, ci a cuviosulü și duhovnicesculü nostru pârinte Vasilie celü încredințatü robü alü Domnului, care este duhovnicescä pârinte și a altorü fi . . . Decî e vremea să mergemü să vedemü locașurile nöstre, pentru cä domnulü meü omulü celü vorbitorü cu D-đeü, bunulü meü pârinte Vasilie, a venitü aice mai nainte decät mine . . .

«Și-am mersü, și-am intratü într'o curte, și era curtea aceea pardositä cu lepeđi cu totulü de aurü și pestrițe în multe feluri, care strălucia. . . . Si 'n acele prea strălucitöre lepeđi de aurü *eraü copaci sädiđi de multe feluri*, și tinerî, și era o mare bucurie să le vadä omulü . . . Și cäutändü la rësăritü vëđui înfricoșate palaturî făcute de focü, și înalte förte, și apröpe de acele trepte ale palaturilorü acelora, *sta o masä mare* ca de 30 de cođi de piéträ de multü pređu, și se numia smaragdü, care da rađe prea minunate. Și în chipulü ei *era säditü la rësăritü unü migdalü prea frumosü*. Și era plecatü *deasupra mesei, ce-o acoperia tötä* și da mare frumusețe privitorulü (1) . . .

---

(1) Viața sfîntului Vasile celü noü și înfricoșatele Vămî ale vësduhului și drépta judecatä a lui Dumneđeü etc. Bucuresci. Tipo-litografia Dor. P. Cucu, p. 44 — 51.

Comparându acum şirele citate aici cu cele spuse de noi mai sus despre pomu, fie-care pöte förte lesne sä se convingä cä originea credinţei române despre pomu de sub punctulu trei nu pöte sä fie alta färä numai cele înşirate în viaţa acestui sfintu, care e răspândită la poporulu românü acum de pe la finea secolulu alü 17-lea, adică cam dela an. 1692, dacă nu cum-va şi mai de nainte, şi care a datü cu timpulü nascere şi la alte cärţi şi credinţe populare (1).

Nu-i vorbä cä poporulu, în decursulu timpulu, n'a pututu sä se ţie strictü de originalü, ci unele le-a läsatü iar altele le-a adausü. Afarä de acësta e de presupusü cä poporulu va fi avëndü cunoscinţä încä şi de multe alte cärţi populare, asemenea *Vieţii sf. Vasile celui nou*, cari aşişderea vorü fi tractändü despre atari pomi din apropierea raifulü, şi multe le vorü fi luatü şi din acelea. De-aice vine apoi cä celea ce le spune şi crede elü despre pomulu din cestiune nu potü sä consune întocmai cu celea ce se cuprindü în *Viaţa sf. Vasilie*.

Ce se atinge de *Sânta-Marie*, care n'o întâlnimü de felü în viaţa sf. Vasilie, trebuie sä amintimü aici cä ea jöcă unü rolü förte mare atâtü în literatura populara scrisä, câtü şi în cea nescrisä, prin urmare, nu trebuie nici decum sä ne mirämü dacă pe lângä *D-deü* şi *Sân-Petru*, portarulü de lângä pörta cerulu, pe lângä *sfinţi* şi *duchsfinţi* şi pe lângä *tinerii cei frumoşi*, adică ängerii, cari întimpinä sufletulu celui repausatü şi-i facü locü în raü, o întâlnimü şi pre dinsa scriindü numele celorü drepti şi arëtându-le calea spre raü.

Sântä-Märia, ca maica Domnulu, pöte s'o facä acësta, după credinţa poporulu, mai de grabä decât ori şi care altü

---

(1) Gaster, op. cit. p. 439. — Idem, Chrestomatie romänä, vol. I. Leipzig; Bucarest. 1891, p. LIV şi 301.

sfințit. Prin urmare, în cazul de față, ea ocupă locul *sf. Vasilie celui nou*.

În fine credința despre pomul din punctul al 4-lea se bazează pe spusele bisericești noastre dreptmăritoare, care ne învață că *pomul*, ce se duce înaintea mortului, însemnă *Raiul* din care au fost scoși afară protopărinții noștri, dar în care petrece acum sufletul mortului, apoi și *pomul cunoscinței binelui și al răului*, din care a mâncat Adam și Eva în contra poruncei d-șeesci, căreia a urmat mórtea, de care este cuprins repausatul, însă numai pe un timp scurt, de ore-ce Is. Chr. prin mórtea sa a biruit mórtea și ne-a dobândit raiul, a căruia iconă este pomul și în care petrece acum sufletul mortului (1); parte pe «*Apocalipsul apostolului Pavel*,» care ne spune, între multe altele, și acestea, că «după ce-a vădit iadul îl duse iar înaintea lui Chr. de-lu blagoslovi și-lu trimise în rai, unde sunt multe feluri de pomi și sub toți pomii sunt paturi, decât îi dede și lui un pat de se odihni, și vedu de-acolo binele și răul la care va merge și la judecată (2).»

---

(1) Juv. Stefanelli, Liturgica bisericești ortodoxe-catolice. București, 1886. p. 149.

(2) Gaster, op. cit. p. 361.

XV.

PRÂNȚIȘORULŪ.

PrânȚișorulū și *cinișóra* sunt usitate mai cu sémă în *Bamatū*, unde se facū îndată după ce móre cine-va, și anume : *PrânȚișorulū* totū-deauna până la amiaȓi, iar *cinișóra* după amiaȓi.

PrânȚișorulū și *cinișóra* se facū până la nouē ȓile după eșirea sufletului, când apoi celū saū cea de pe urmă se scóte afară din casă de se mănâncă.

În cele optū ȓile d'întăi după eșirea sufletului, *prânȚișorulū* se face de regulă după răsăritulū sórelui, cam pe la *amproorū*, iar *cinișóra* înainte de apunerea sórelui, adică pe la *chindie*.

Atâtū pentru prânȚișorū câtū și pentru cinișóră se facū 3—5 turtiȓe din făină bine cernută de grăū saū și de cucuruzū (porumbū, păpușoiū) de mărimea după voinȓa și puținȓa celui ce le face, nici când însă mai mari de 1 $\frac{1}{2}$ dm. în diametru.

Cea d'întăi dintre cele cinci turtiȓe se menesce lui Dumnezeu, a doua st. Archangelū, adică morȓii, a treia Maicii Domnului, a patra mortului de curëndū repausatū, iar a cincea și cea de pe urmă unei dintre rudeniile ce a muritū cu puȓinū ceva mai înainte de acésta.

După ce s'aũ coptũ turtițele acestea se punũ pe o *sinie* (1) așternutã cu unũ *masaniũ* (2) curatũ. La mijlocũ se pune unũ paharũ cu apã curatã și ne 'nceputã, apoi nisce legume de dulce ori de postũ, dupã cum e și timpulũ, cari sunt asemenea fierte anume spre acestũ scopũ.

Dupã ce s'aũ pusũ turtițele, paharulũ și legumele pe sinie, se chiamã, dacã repausatulũ e de genũ bãrbãtescũ, nisce bãeși pãnã la 7 sau 10 ani, iar dacã repausatulũ e de genũ femeescũ, nisce fetițe asemenea pãnã la 7 sau 10 ani de bẽtrãne și li se dã prãndișorulũ sau cinișora, astũ-felũ pregãtitã, ca sã o mãnãnce (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bunã-ora în Todiresci este datinã cã, îndatã dupã ce móre cine-va, sã se pue pe ferestra de cãtrã amiađi douẽ pahare pline: unulũ cu apã curatã, iar altulũ cu vinũ sau rachiũ, unde se lasã pãnã dupã scõtorea mortului din casã; când se scôte mortulũ se cautã la pahare, și din care paharũ e mai deșertũ, dintr'acea bẽturã se crede cã cere mortulũ ca sã i se dea de pomanã. Decĩ în cele trei dimineși și seri dõtãi dupã înmormintarea mortului se chiamã unũ sãracũ sau și unũ vecinũ și i se dã în loculũ acela, unde a muritũ cine-va, fie'n patũ sau jos, fie unde va fi, sã mãnãnce și sã bea din acea bẽturã, ce a cerut'õ mortulũ (4).

Afarã de acẽsta e de notatũ cã în cele mai multe pãrți

---

(1) *Sinie* se numesce o masã rotundã fãcutã din lemnũ în forma unũ *tãnierũ* (talgerũ, farfurie) cam de unũ metru în diametru de mare și cu mijloculũ oblu, iar *tõrtele* de asupra mai *scunde* de cum e mijloculũ de desubtũ, va sã ñicã dupã isteșimea maestrului strungarũ.

— Mai de multũ se aflaũ *sini* mai la fie-care țeranũ din Banatũ, cari le puneau de cinaũ de pe dinsele și afarã în curte (ogradã). În timpulũ de fașã siniile nu se prea vødũ așa de adese-ori.

(2) *Masaniũ*=fașã de masã.

(3) Com. de d-lũ Iosifũ Olariũ, învẽț. în Domanũ.

(4) Com. de Ionũ Avramũ, stud. gimn.

ale Bucovinei, cât stă mortul în casă, este datină de a se da celor care vin să-l vadă, cu deosebire însă sărăcimii, câte un pahar de rachiu și câte o bucă de pâine de sufletul repausatului.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună-ora în Orlat, *Cina mortului* se dă asemenea în trei seri de-a rândul, după îngropăciune, și anume în fiecare seară se chiamă la un bărbat mort câte trei bărbați, iar la o femeie câte trei femei, cărora li se pune ca *pomană* fiertură de dulce ori de post, după cum este și timpul, precum și câte un colac împletit în trei.

Pomana acăsta se pune de aceea, ca pe de-o parte să i se ierte mortului păcatele, iar pe de altă parte să aibă și el *aburi*, adică căldură sau jertfă în cea-laltă lume, căci aburii din mâncări se rădică ca jertfă pentru sufletul mortului (1).

În fine, în alte părți din *Transilvania*, precum în ținutul Năsăudului, este datină de a se face în a doua seară după repausarea cui-va, așa numita «*Cina de apoi*», care este împreună cu unele ceremonii religioase ce se 'ndeplinesc de către preoți și ceilalți funcționari bisericesci (2).

---

(1) Com. de d-lă Rom. Simă, învățător.

(2) Com. de d-lă T. Simon, —————

XVI

P R I V E G H I U L Ū.

Corpulū fie-căruī omū, care a repausatū de mórte naturală, stă de regulă trei ȝile și douē nopȝi neînarmorintatū.

În aceste douē nopȝi deci, câtū stă mortulū în casă, se face în tóte părȝile locuite de Români, așa numitulū *priveghiū*, la care se adună o mulȝime de ómenī: bărbaȝi și femeī, tinerī și bătrâni, mai cu sémă însă veciniī, amiciī și némurile repausatului (1).

Priveghiulū, care duréză de cum începe a se îngâna ȝiua cu nóptea și până ce răsare sórele, se face după credinȝa poporului, din mai multe cause, dintre cari unele sunt basate pe experienȝa de tóte ȝilele, iar altele pe închipuire saū pentru că așa aū apucatū din moși-strămoși.

În cap. VI am spusū că luminele, cari se aprindū în prejurulū mortului și mai alesū cele trei dela capulū acestuia

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 173: «În serile cele douē de înainte de înarmorintare se face la casa mortului așa numitulū *priveghiū*.»—Rom. Simū: «Paza de nópte, care o facū mai cu sémă bărbaȝi în totū timpulū, câtū se află mortulū în casă, se numesce *priveghiū*.»—T. Simonū: «În ceea ce privesce *priveghiulū*, acesta pe unele locuri se face numai odată, iar pe alte locuri de douē ori și anume în prima și a doua séră după repausare.»

se lasă ca să ardă și noapte până după scóterea mortului din casă. Prin urmare ómenii adunați ca să *privigheze* sunt în prima linie îndătoriți a lua sémă de luminele ce ardă ca să nu se stingă sau să se aprindă ceva dela dínsele și să se întemple apoi vre o nenorocire. Iar în casă, când mortul n'ar fi murit, ci numai amorțit sau leșinat, și s'ar întempla să dea semne de vieță, să aibă cine a-și sta mână de ajutor, ca să nu se nenorocescă sau să se înspăimînte și apoi într'adevăr să móră. În fine și pentru aceea, ca căsenii, cari de regulă sunt nu numai fórte întristați, ci tot-odată și fórte osteniți de munca și alergătura ce au avu'to pentru pregătirea celor trebuincioase de înmormîntare, să aibă măcar cișce-va timp a dormi și a se recrea.

Adevărata origine a priveghiului însă credă că trebuie căutată parte în timpurile cele mai depărtate și mai întunecóse ale anticității, parte în legenda bogomilică reproducă mai sus în cap. IV, care ne spune că Diavolul, sub pretext că corpul omenesc ar fi proprietatea sa, ar voi ca numai decât să pue mâna pe dínsul.

De aici vine apoi că nu numai Români din *Bucovina*, ci și cei din *Transilvania* priveghiază tótă noaptea pre cel mort ca să nu se apropie cine nu-i bun de dínsul (1), iar cei din *Țera-Românească* îl păzesc ca să nu vie *strigoii* la el (2).

Și fiindcă cel ce póte priveghia dela apusul sórelui și până la răsăritul acestuia, fără ca să dormă de loc, acela face o *sărăcustă*, adică privegherea lui i se socotesce de o faptă fórte bună și primită înainte lui Dumneđu (3),

---

(1) Com. de d-lu Rom. Simu

(2) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 18.

(3) Com. de d-lu Rom. Simu

mai departe fiindă-că sufletul mortului, după credința celor mai mulți, vede și aude toate cele ce se petrec în jurul său și se bucură de prietenia ce-o arată cei ce-l cercetază (1), de aceea, cum începe a se întuneca, toți din toate părțile, mic și mare, tânăr și bătrân, prindă a se aduna la casa repausatului și a aduce, mai cu seamă însă cei mai înaintați în vîrstă și cu deosebire femeile, câte o lumină de cîră în mână, care se aprinde și se pune apoi să ardă măcaru cîtu de puțin la capul mortului, anume ca acestuia să-i fie luminos în cea-laltă lume (2), unde, după părerea unora, domnesce numai întuneric (3).

Lumintele aduse la priveghiul cari n'au apucat a arde de tot, se stringă și în cele mai multe părți din Bucovina se dau omenilor ca să le fie aprinse în mână, pe când se prohodesc mortul.

Cum s'au adunat mai mulți inși și fie-care și-a împlinit datoria sa de creștin, făcendu-și cruce, rostind unu « *Tatăla nostru* » pentru iertarea păcatelor celui repausat și sêrutîndu crucea sa icoana de pe pieptul acestuia, pe care unii pun și câte o monedă ca să-i înlesnescă trecerea *vămilelor*, vine unul dintre nêmurile cele mai aprôpe ale repausatului și cinstesc pre toți cei adunați câte cu unu paharu de bêtură și câte cu o bucățică de pâne sa mălăiu, după cum a fost și starea materială a repausatului (4).

Fie-care primind cele ce i se închină mulțămescă ȳicîndu: « *Dumnezeu primescă! . . . . fie de sufletul celui repausat!* »

Mai pe urmă, după ce s'au adunat acum toți câți au avut să se adune, și după ce fie-care a fost cinstit, cei ce au venit cu scopu ca să privegheze totă nôptea, ca să

---

(1) Com. de d-lu Av. Macoveiu din Bădeuț.

(2) Pretutindene în Bucovina.

(3) În Rădăuțu com. de d-lu Av. Macoveiu.

(4) Veđi și Frâncu, op. cit. p. 174.

nu le fie uritū și ca să fie neîntreruptū deștepți până diminețā, începū uniī dintre dinșiī, mai alesū cei mai bătrāni, a spune povești și a glumi, alții a juca în cărți și iarāși alții, și mai alesū tineretulū a face o mulțime de jocuri, cari de cari mai comice.

În unele părți din *Bucovina* și cu deosebire în o sēmă de sate dela munte uniī feciori, cari sciū fōrte frumosū a ȃdice, cāntă din fluerū. iar alții bucină și trîmbițā dāndū prin acēsta de scire, cā unulū dintre Romāni i-a părăsitū; în alte părți atātū din *Bucovina* cātū și din *Transilvania* cantorii bisericeī precum și alfi inși, cari sciū ceva carte, citescū psaltirea și alte cărți sfinte.

În *Moldova*, județulū Sucēva, și anume în unele comune de prin munți, precum bună-ōră în Négra-Șarului, în timpulū «șeȃȃtorilorū», cari se facū la casa mortului spre distragerea rudelorū supērate, adecă în timpulū «*priveghiului*», se aducū douē sau mai multe buciume de stānă și din timpū în timpū iesū afară din bărbați, cari suflāndū în acele buciume, scotū unū buciumatū jalnicū sēlbatecū. La cei mai fruntași, mai alesū la tineri, pușcă. De asemenea, unulū sau mai mulți cu fluere mari cāntă jalnicū la capulū mortului, sau dacā-i vara, la ferēstra din dreptulū mortului, stāndū în picioare pe prispă (1).

În unele județe din *Tēra-Romānescă*, precum bună ōră în județulū Argeșū, plasa Oltulū și județulū Putna, plasa Vrancea, este obiceiulū ca la priveghiū să se facă și focū în ograda casei mortului, și împrejurulū focului acestuia să se jōce apoi diferite jocuri (2).

Jocurile cele mai însemnate, cari le cunoscū eū până a-

---

(1) «Șeȃȃtōrea», Fălticeni, 1892. p. 39.

(2) Burada, Inmorm. p. 18.

cuma și cari sunt usitate a se juca de tineretū la această ocașiune, sunt cele următore:

Ciuștea. Se iea mai întâi și 'ntâi unū ștergarū saū și altă pânzătură, se împletescē cātū se póte de strânsū și apoi se înodă la capete. Ștergarulū acesta, astū-felū împletitū, se numescē în cele mai multe sate din Bucovina *ciuște* saū *șluște*, iară în unele, precum bună-óră în Stupca, *motrósca*. Se punū apoi mai mulți feciori și fete, rarū când și băieți, într'unū cercū jos pe pământulū golū orī și pe unū așternutū de lăicere saū țoluri, cu piciórele spre mijlocū și lipiți strînsū unulū lângă altulū. Piciórele, de regulă, li se acopere cu unū lăicerū, cu unū sumanū saū și cu unū altū obiectū. După acēsta unulū, care se numescē *conducătorulū ciuștei* saū a *motróscei*, se pune în genunchi în mijloculū cerculū și începe a căuta ciuștea, care e ascunsă la unulū dintre jucători. Dar pe când o caută elū în colo și'n cóce, pe atunci unulū dintre jucători, scoțendū repede ciuștea și strigândū «*ciuști*», îi arde una peste spate cu dînsa. Conducătorulū se 'ntorce de grabă să vadă cine l'a lovitū. Lovitorulū însă, cum l'a lovitū, petrece cu cea mai mare repejune ciuștea pe sub genunchile celorū-lalți jucători, cari, la rîndulū lorū, o petrecū mai departe strigândū «*ciu! ciu! ciu!*» saū «*ciuș! ciuș! ciuș!*» și n'o scotū afară până ce nu le vine bine, ca din noū să-lū lovescă peste spate. Astū-felū trece ciuștea neobservată dela unulū la altulū. Conducătorulū trebuie s'o pândescă ca mâța pe șórecū și de-ī succede a pune mâna pe dînsa, iese din mijloculū cerculū și'n loculū sēū trebuie acum să între și să stea acela, la care a aflatū saū mai bine ȓisū a prinsū ciuștea. Cu cātū mai multū se muncescē conducătorulū, fără a afla întru a căruī mână e ciuștea, cu atâta mai multe lovituri capetă peste spate, și tocmai întru acēsta se cuprinde mieȓulū joculū. Astū-felū se

părëndeză cu toții, câți au început a se juca ; fie-care trebuie măcar o dată să devie conducătorul ciuștei (1).

În *Țera-Românească* jocul acesta se numește «*mișca*» (2), iar în Moldova *țușcă* și se joacă ca și în Bucovina. Iată cum ni-l descrie A. Lambrioru.

Țușca este un ștergaru împletit foarte virtos ; jucătorii se pun rătă impregură, în timp ce unul dintre dinșii stă în mijloc ; după ce s'au așezat astu-fel începe a purta țușca cu mare repejune și taină unul dela altul, iar cel din mijloc trebuie să ghicescă unde e, căci de câte ori greșesce, primesce câte un număr de lovituri până ce în sfârșit nimeresce și atunci cel găsit cu țușca îi ia locul. Acestea se petrecu ori în tindă la lumina opaițului, ori afară la lună (3)». . . . .

Cuvintele *ciuște*, *șiuște* și *țușcă*, despre cari ne-a fost vorba, cred că sta în strînsă legătură pe de-o parte cu adv. *ciuști* și *țuști*, din locuțiunile «*ciuști în colo, ciuști în cöce,*» sau *țuști în colo, țuști în cöce,*» cari se aplică unui om sau unei vietăți, care sare dintr'un loc într'altul și mai ales care dispare foarte iute de'naintea ochilor ; pe de altă parte cu paserea nocturnă, numită *ciușu* sau *știoiu* lat. otus brachyotus, strix brachyotus, germ. din Sumpfeule, care, după credința poporului, e vëru primare cu cucoveica și ca atare prevestitor de rău și nenorocire (4).

---

(1) Jocul acesta e cel mai răspândit în Bucovina.

(2) «Românul literar» an. I. Bucuresci 1891. No. 18. p. 141: «Mai lângă ușă câte-va fete și câți-va flăcăi de prin mahala jocu cărți pe sărutări. În fundu impregurulu altei mese, o altă grupă de flăcăi se jocu cu *mișca* (o batistă sau o petică împletită în două), ale cărei lovituri tari, indesate, dureroșe, nu se asemnëu de locu cu săruturile dulci și aducătoare de doruri din partea cealaltă. Palmele înegrite și îngroșate de muncă sta roșil de loviturile ce curgu mereu.»

(3) Op. cit. p. 152.

(4) Marianu, Ornitologia t. 1, p. 227 și 228.

Buvna. De-a *buvna* sau *bufna* se joca băeți și copile mai adese-oră însă feciorii și fete. Băeții jucători se pun *rotișu* pe scaune sau pe un pat. Unul dintre dânșii ia o năframă și o învălătucesce sau împletesce în două, iar capetele le înodă ca să nu se deslege. Nătrama astu-felū împletită și înodată se numesce *buvnă*. Se alege apoi unul dintre dânșii, care se îndătoresce ca să ia sēma atâtū de buvnă câtū și de dânșii ca să nu vorbescă. După aceea pune fie-care un degetū pe un genunchiū de-alū unui băiatū. Celū ce păzește buvna ȓice acum: «Ce sbōră?» Cei-lalți numescū un felū de pasēre sau altă vietate, care le vine mai de grabă în minte. Și dacā vietatea numită sbōră, atunci celui ce i-a pronunțatū numele nu i se întēmplă nimicū. Din contră, dacā vietatea respectivă nu sbōră, și n'a rădicatū, nemijlocitū după pronunțarea numelui sēu, mâna în sus, ceea ce fie-care trebuie s'o facă, atunci fie-care îi dă cu buvna la palmă, dicēndū: «*cum facū alȓii, fă și tu!*» (1)

Fetele și feciorii se joca de-a buvna astu-felū: se punū cu toȓii *rotișu* iar la mijloculū lorū se pune pe unū scaunū sau și pe unū altū obiectū unū tēncū de cārȓi de jocū. Fie-care are să rădice cāte o carte, și dacā unulū dintre dânșii rădică o inimă trebuie s'o puie de grabă la inimă, dacā rădică de verde o pune la nasū, dacā rădică de cruce o înalță în sus, iar celū ce rădică de dobă capētă dela fie-care jucătorū cu buvna la palmă. Celū ce-i dă la palmă ȓice:

Buvna, buvna, buvnuliȓa,
Care bate pālmuliȓa!

Uitāndū vre-unulū dintre cei ce dau la palmă a rosti cuvintele acestea, atunci capētă și elū la palmă. Și totū așā se pārēndeză. până ce nimene nu face nici o greșelă (2).

---

(1) Usitatū în orașulū Sucēva.

(2) Usitatū în satele Balacēna și Tișeuțū.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, jocul acesta se numește «*de-a puha*» și «*de-a merța*» și se jacă ca și «*de-a ciuștea*.» Iată cum ni-l descrie d-l T. Simon: :

«*Puha* se face astă-fel că un ștergară sau altă bucată de pânză de formă oblongă, se înodă în formă de ghem. Acestă nodă însă se face numai la un capătă încătă se pôte mânua cu ușurință și e fôrte acomodată de-a lovi pre alții.

«Feciorii și fetele, ba chiar și ômenii însurați de curendă și copii mai mari se pună jos în casa mortului, formândă ună cercă. Numărul acestora nu e slătorit, ci elă depinde dela lărgimea casei, unde e mortulă. Acești jucători se întocmescă astă-fel: fie-care stă cu spatele cătră periferia cercului formată de dinșii, iar piciorele ce sunt îndreptate cătră centrulă cercului așa, încătă, dacă cerculă e mică, piciorele se întâlnescă în centru și sunt ca și rașele unui cercă. Piciorele dela genunchi sunt puțină rădicate în sus ca să se pôtă purta *puha* pe sub dinsele. În mijlocă se pună învêlitori (șoluri sau altă soiă de lepedeue) așa că piciorele tuturoră sunt acoperite. Acum se pune unulă în mijloculă cercului, iar cei-lalți pôtă unulă dela altulă *puha* și când li se oferă ocasiunea binevenită lovescă pre celă din centru, iar acesta se năzuesce a afla la care-va *puha*, și dacă-î succede, atunci acela, la care a aflat'ô, are să mērgă în centru, iar celă din centru îi ocupă loculă.»

Sub *buvnă* sau *bufnă*, numită în unele părți din Bucovina și *puhă*, înțelegă Românii mai pretutindene pasărea nocturnă, care se chiamă lat. *bubo ignavus*; *strix bubo*; germ. *Uhu*, *Schuhu*, *Buhu*, *Buhuo*.

Precum despre *cucoveică*, mai cu aceeași înfiorare și temere așimă pre Români fôrte adese-ori vorbindă și despre *buvnă*.

Șipetulă sau strigătulă *Buhei* sau *Buvnei*, în cele mai multe

casurii, și mai alesu când se aude acésta în apropierea unei case, prevestesce, după credința poporului român, mórtea unui dintre căseni saũ altã nenorocire neașteptată.

Mare nenorocire prevestesce acéstã pasere și atunci, când țipetulu ei celũ înfiorãtorũ se aude țiuva. Așa se țice că, când cântã ea țiuva, e semnũ de mórte și de bóle rele, precum: holerã, ciumã saũ o scumpete fórte mare. Iar când cântã tómnã de timpuriũ prin sate e semnũ de bătălie, în țera aceea unde cântã (1).

Din cele espuse resultã decĩ, după părerea nóstrã, că joculũ *buvna*, *bufna* saũ *puha* simbolisézã paserea prevestitóre de mórte cu aceleași nume, după cum simbolisézã și joculũ «*ciuștea*», descrisũ mai sus, pe *ciușũ*, care e asemenea o pasere prevestitóre de mórte.

Meritã a fi însemnatũ aice încã și aceea, că dela cuv. *buvnã* și *bufnã* s'aũ formatũ în decursulũ timpului și verb. *a buvnũ* = a lovi: ce te *buvnesci* de mine? = ce te lovesci de mine? — nu mă *buvnũ*; apoi *buvnitũ* — ã = lovitũ, pãlitũ, și *buvniturã* = loviturã, pãliturã.

Léfa. Acestũ jocũ se aranjazã astũ-felũ: se iea o draniță și se cĩoplesce la unũ capetũ mai latũ, iar la celũ-laltũ mai îngustũ, dându-i-se forma unei lopãțele, care în satele din Bucovina: Badeuțũ, Bilca, Ropcea și Mușința, precum și în Rãdãșeni din Moldova se numesce *léfa* (2), iar în satulũ Stupca din Bucovina *léșcã*.

Se punũ apoi mai mulți inși, fete și feciori, rótã împrejurulũ unuia, care stã în picioare într'unũ ungherũ de casã

---

(1) Marianũ, Ornitologia t. I, p. 208 — 209.

(2) Dict. de An. Pletosũ. — În unele sate din Bucovina și Moldova, precum bunãorã în Fundulũ-Moldovei și Rãdãșeni, se numesce *léfa* și o lopãțicã mai micã cu care se *țãpșesce* saũ *tepșesce* mãmãliga înainte de ce se rãstórnã din cãunũ pe fundũ, iarã în alte sate o lopãțicã cu multũ mai mare și mai jungã în cõdã cu care se rade povidla de pe cãldarea în care se fierbe. În fine, unũ munte de pe hotarulũ Fundulũ-Moldovei din Bucovina se numesce *Lefele*.

saŭ șede pe o laiță și căruia unŭ altŭ feciorŭ îi ține mânele la ochi ca să nu vadă nimicŭ. Pe când celŭ din mijlocŭ e ținutŭ de ochi, pe atunci unulŭ dintre jucători îl lovesce cu *léfa* peste spate. După ce a fostŭ lovitŭ îl lasă de ochi anume ca să ghicescă cine l'a lovitŭ. Dacă ghicesce, ocupă celŭ ce l'a lovitŭ loculŭ său, iar elŭ îi ține ochii, de nu ghicesce, e din nou lovitŭ cu *léfa*, și cu câtŭ mai greu ghicesce, cu atâtŭ mai multŭ și mai desŭ e lovitŭ până ce trebuie să ghicescă. De multe ori celŭ din mijlocŭ ca să nu vadă nimicŭ și să nu prindă de grabă pe celŭ ce l'a lovitŭ, se pune cu fața în jos spre o laiță saŭ unŭ scaunŭ.

Inelușulŭ. De-a inelușulŭ saŭ *inelulŭ*, numitŭ altmintrelea și *de a veriga* (1), se jocă așa: se strângŭ mai mulți copii, une-ori chiar fete și feciori, la unŭ locŭ și punându-se unulŭ dintre dînșii cu fața la pământŭ, cei-lalți înșirându-se împrejurulŭ lui, pune fie care câte unŭ degetŭ pe spatele celui ce stă cu fața la pământŭ. După acésta iea unulŭ unŭ inelŭ și umblândŭ cu dînsulŭ de vr'o câte-va ori pe deasupra degetelorŭ, îl pune în urmă pe degetulŭ unuia și după ce l'a pusŭ ȃice :

Inelușŭ

Invêrtecușŭ .

Pe-a cui degetuțŭ te-am pusŭ?

Celŭ ce stă jos trebuie să ghicescă pe-a cui degetŭ se află pusŭ inelulŭ și dacă ghicesce trebuie să se puie acela, la care s'a aflatŭ inelulŭ, cu fața la pământŭ, iar celŭ ce l'a aflatŭ, luândŭ inelulŭ, face și elŭ ca și premergătorulŭ său cu dînsulŭ.

În unele sate din contră toți jucătorii, câți voescŭ a se juca *de-a inelulŭ*, se înșiră într'unŭ cercŭ, ascundŭ apoi unŭ

---

(1) Inelele cele simple și lătărețe se numescŭ în Bucovina de regulă *verigi* sing. *verigă*.

inelū în palmele unuia, și punū pe unulū să-lū caute Celū ce caută ȃice:

Fă-te, drace,
Nu te face
Scót'inelulū și-lū dă 'n cōce!
Scōte unu
Scōte dōue
Scōte nōuē
Scōte cāte-ȃi place ȃie,
Iar pe unulū mi-lū dă mie!

Celū ce l'a aflatū ilū ascunde din nou, și'n loculū lui trebuie să-lū ascundă acum acela la care l'a aflatū (1).

Luminărica. Mai mulȃi băieȃi și copile, orī feciorī și fete, puindu-se pe scaune, formēză unū cercū saū se așēză în douē șire și anume: băieȃii saū feciorīi într'unū șirū, iar copilele saū fetele în altū șirū, astū-felū ca amēndouē șirele să vie față în față. Iea apoi unulū dintre jucători o surcică, ȃandură orī unū beȃșorū uscatū saū unū paū și aprindēndu-lū la unū capētū ilū dă vecinului sēū. Acesta, luāndū beȃșorulū saū ȃandurica aprinsă, care se numesce în unele sate *Luminărică*, iar în altele *focușorū*, ilū daū mai departe. Și totū așa se părēndēză din mână în mână până ce se stinge. Acela, la care s'a stinsū *luminărica*, e supusū unei pedepse, care constă de regulă întru aceea că trebuie să sărute pe toȃi cei-lalȃi jucători, fără a lua în considerare etatea și sexulū, și anume dacā e băiatū saū feciorū sărută pe copile și fete în față, iar băieȃilorū și feciorilorū le sărută mâna. Totū așa trebuie să facă și copilele saū fetele, la cari s'a stinsū *luminărica*.

Ilaritatea produsă prin repejunea cu care caută fie-care

---

(1) Usitatū în satele Tișeuȃ și Drăgușanca din Bucovina.

să petrecă și să dea mai departe *luminărica* sau *focușorul* din mână, face ca jocul acesta să fie foarte atrăgător (1).

Mănăstioara. Șase sau opt feciori se pun umăr la umăr într'un șir stând în picioare, iar un al șaptelea sau al nouălea, care e mai sprinten, se sue de-asupra pe umerele celor doi dintr'un capăt și stând cu un picior pe umărul unuia, iar cu celălalt pe al altuia, formeză *mânăstirea*. După acesta unul dintre jucători strigă:

—Unde-ați vedut voi vre o mânăstire fără de clopot?!

Atunci unul care face pe *pălimar* caută să amăgescă pe un băiat ca să fie *limba la clopot*. Și cum l'a amăgit îl ia în brațe și-l dă feciorului, ce stă pe umerile celor doi. Acela, prinzându-l pe băiat de cap sau de urechi, adică cum îi vine la socotă, îl ține în aer.

Nemijlocit după acesta se vâă pălimarul între feciorii cei doi, cari țin clopotul pe umerile lor, și prinzându-limba, adică băiatul de picioare, începe a-l sgații și trage în colo și'n cõce, spunându că trage clopotul. În același timp alți doi inși, dintre cari unul ȃice că e *popă*, iar altul *dascălu*, încep a cânta. Băiatul, la rëndul său, durându-l capul, respective urechile, începe a striga, și așa se face o gălăgie ca aceea, că toți cei de față încep a rîde în hohote. Pe urmă, sub pretext că s'ar fi dogit clopotul și din cauza acesta nu pot să-l tragă mai mult, dau drumul băiatului, care, vedându-se scăpat, nu se arată mai mult în acea sëră printre feciori (2).

În Munții apuseni ai *Transilvaniei* jocul acesta se numește «*limba de clopot*» (3).

Clépșa. De-a *clépșa* se jõcă în modul următor: se pun

---

(1) Usitat în satele Badeuț, Tișeuț și Bosanc și în orașul Suceva.

(2) Jocul acesta e usitat în satul Bosanc.

(3) Frâncu, op. cit. p. 174.

mai mulți băieți într'unu șir. Unul dintre dinșii ține pe celălalt de ochi, iar altul dinapoi îi dă o *clépșă*, adică o palmă peste spate. După ce a căpătat *clépșă* îi dă drumul și el trebuie să caute pe celălalt ce *l'a clepșit*, și de-l găsește îl apucă de cap și-l pune în locul său, iar de nu-l nimeresc mai capătă o *clépșă*, totuși așa până ce nimeresc pe celălalt ce *l'a clepșit* (1).

Capra. Un fecior ia o secure și leagă de muchia acesteia două linguri, cari au să închipuască urechile și cornele caprei; iar sub multe puțină lână lungă, cari are să închipuască barba. După aceasta întorce un cojoc pe dos, îl pune pe spate, vîră toporiștea în una din mânecile cojocului, care însemnează grumazul caprei, și astu-fel apoi intrîndu în chipul de capră în casă prinde a sbîrca și a face felul de felul de bazaconii, încât sunt siliți să ridă toți cei ce se află în casă, până chiar și casnicii, cari de altmintrelea sunt foarte superați. Unii dintre cei de față, vedîndu că capra sbîrca prea tare îi spun să nu sbere, ci să se ducă mai bine la mort și să-l bocescă. Ea nu răspunde nimic, ci ducîndu-se lângă mort începe a da din cap, făcîndu-se că-l bocesc. După aceasta spun unii că i-e sete. Unul se duce și-i aduce o strachină cu apă și i-o dă să bea. Capra moie barba în apă și dîndu din cap stropesc pe toți câți se află în apropierea ei. Cei stropiți încep a striga pe dînsa și-a o alunga. Capra mai sbîrca, ce mai sbîrca, și apoi eșind afară se desbracă.

Craiul. Se înșiră mai mulți inși, fete și feciori, împrejurul unei mese și punu mânele una peste alta. După aceasta

---

(1) Jocul acesta e usitat în satul Balacéna.—Cuv. *clépșă* = palmă, e foarte usitat în Bucovina. Dela acestu cuvînt s'a formatu verbul a *clepși* = a pălmui, a bate; adj. *clepșit-ă* = pălmuit, bătut; subst. *clepșit-ă* = pălmuit: ce voesc *clepșitul* sau *clepșita* acesta dela mine? În fine *clepșit-ă* = bătut la cap, prost, năuc.

începe unul a număra dela 1—9 trăgându în același timp la fie-care numărătură câte o mână începându de desubtă; acela, a cărui mână se trage ultima oră, e alesu ca *craiu*. Atunci unul dintre jucători strigă «*craiu*»! Iar Craiul întreabă: «*pe ce stai?*». Acela: «*pe ce mă-ți arunca!*» Craiul ȃice mai departe, dacă jucătorul e fecioru: «Du-te și sărută pe cutare fată, sau mâna cutărei femeii orî babe, orî icóna de pe pieptul mortului,» — sau îi dă altă poruncă, prin care crede că ar puté face pre cei de față să ridă. Dacă e o jucătoare, adică o fată, îi poruncesce bună oră să mérgă și să sărute mâna cutăruî moșnégu sau cutărei femeii, sau pre cutare fecioru, iar la urmă să-lu sărute și pe dînsul, adică pe craiu. Apoi strigă altul: «*craiu!*» și totu așa merge jocul mai departe, fiindu fie-care îndatoritū a împlini orî ce i-ar porunci craiul (1).

Móra. Cinci flăcăi închipuescū *móra*. Doi inși aducū unū scaunū și puindu-lū în mijloculū casei se culcă cu fața în jos pe dînsulū, astū-felū ca să vie cu capulū la capetele scaunulū, iar cu picîórele la mijlocū, ținéndū în același timpū fie-carele câte o *lefă* de drăniță în mână. După acésta doi inși îi acoperū cu unū ȃolū ca să nu se vadă. Unū alū cincelea, făcéndu-și barbă și musteȃe de lână sau și de cânepă, ungéndu-se cu funingene pe obrazū și îmbrăcându-se cu unū cojocū întorsū pe dosū, ȃice că e morariū. Fiindū toȃi gata, *móra* se pornesce și începe a măcina, mișcându-se cei de pe scaunū neîncetatū și băténdū cu *lefele* în picîórele scaunulū, în timpū ce cei-lalȃi doi inși scutură ȃolulū. Iară morariulū băténdū în drepta și în stânga la pene, se face focū și pară de mânie că nu umblă *móra* bine. Totū atunci alȃi feciorî vinū unulū câte unulū și ȃicū că aū de măcinatū ba orzū, ba grăū, ba secară, etc. (2).

---

(1) Usitatū în Vicovulū-de-sus.

(2) Usitatū în Bilca, com. de Iust. Cârdeiu.

Cămila. Se lăgă doi băeți spate la spate cu o curea, se pune unū cojocū întorsū pe dosū peste dînșii, să iea o botă și puindu-se într'insa o olă i se dă unuia dintre cei doi băeți ca să o ție, și astū-felū forméză o *cămilă*. Unū alū treilea băiatū se lăgă la capū ca unū *turcū*, iea unū bēțū în mână în locū de paloșū, se sue călare peste cei doi, se duce astū-felū în casă, unde e mortulū, și, făcēndu-se că e străinū, spune că vine din Turcia, că n'are banī de cheltuēlă, și că din pricina acēsta trebue să-și vīndă *cămila*. Unū băietū din casă se face negustorū și ținēndū într'o mână o pungă plină de sticle, petricele saū cuie, țice că-sū galbenī, și întrēbă cātū cōstă cămila că elū ar cumpēra-o. Turculū rēspunde:

— O mie de galbenī!

— O mie cerī tu? — țice mai departe negustorulū, — bine! . . . dar să vedemū mai întâi orī de scie cămila juca:

— Fōrte bine jōcă! — rēspunde Turculū.

— Așī vrē să vēdū!

— Haīde cămilă la jocū! — strigă acuma Turculū cătră cămilă.

Cămila începe a juca.

Negustorulū se bucură de acēsta și-ī dă 500 de galbenī.

Turculū o lasă cu 900. Negustorulū īī dă 300 și totū așa se cobōră în jos până ce ajungū la douē parale. Turculū, când aude acēsta țice:

— De cāt oiū da-o cu douē parale, mai bine o ucidū și o aruncū în rīpă! — Și cum rostesce cuvintele acestea, scōte paloșulū și lovesce cu dīnsulū pre cămilă dreptū în capū, adicā în olă și cum se stricā ola, cei doi băieți deauna se trântescū jos, făcēndu-se că a peritū cămila, iar negustorulū īī dă atātū pre dīnșii, adecă cămila, cāt și pre Turcū afară (1).

În Vicovulū-de-sus, districtulū Rădăuțului, joculū acesta se

---

(1) Acestū jocū e usitatū în orașulū Sucēva.

numesce «*de-a calulă*» și se jocă astă-felū : Se lęgă doī feciori spate la spate, încinși ambiī la unū locū cu unū brăū saū funie. In capulū unuia se pune o olă mare in locū de cușmă. Se acoperū apoi ambiī peste capū cu unū țolū, și unū alū treilea, ca stăpānulū calulū, incalecă punēndu-se in tre spetele celorū doī. Unū alū patrulea se face a prinde calulū de cāpēstru și a-lū duce in casă, iar calulū, intrāndū in nāuntru rānchēzā, bate din picioīre și asvērle, cāutāndū a lovi pre cine-lū va ajunge. Ducētorulū đice atunci :

Ferī! ferī! feresce-te lele!
Că-ī cam cu nāravurī rele
Și te-a lovi in mēsele
Și-ī rēmāné fār'de ele!

Apoi bātēndū in tașca, ce o are peste umērū, strigā:

— Cine cumpēră! . . . cātū dă? . . . trei sute face calulū! . . . cine dă mai multū? . . . .

Invērtindu-se și tropotindū cu calulū cei din casă daū sic-care cāte ceva, inșā totū reducēndū prețulū, pānā ce ajungū la unū banū.

Cālāreșulū totū restimpulū acesta domolesce calulū neīncetatū, đicēndū: prr! prrr! prrr!

Atunci vēnđētorulū: «decāt cu atāta, mai bine i-oiū crēpa capulū! . . .» și cum rostesce cuvintele acestea, lovindu-lū cu bēțulū in capū, olă cade tōtā hārburī jos.

Cu acestea se incheie joculū, și calulū iese afarā.

In *Transilvania*, districtulū Nāsēudulū, joculū acesta se chiamă «*de-a vaca*» și se face așā :

Toși cāți se aflā la priveghiū rēmānū in casă, numai doī inși iesū afarā. Unulū dintre aceștia se face *vacă* in acestū modū : că celū-laltū grāmādesce pe dīnsulū atātea vestminte, cāte cugetā că le va putē suporta, iea apoi o olă, o umple cu cenușā și legānd'o la gurā, o pune pe capulū celū de-

venitū vacă, legând'o ca să nu cadă, și așa vinū apoi ambii în casă. Celū devenitū vacă intră plecată cu mânurile în jos, iar celū-laltū îlū mână din dērēptū cu o vergeluță. Ajunși în casă întrebă celū ce conduce vaca: .

— Nu cum-va ați cumpăra o vacă?

— Vomū cumpăra, dar ce ceri pe dînsa? — răspundū ceī laltī.

— 3 fl. răspunde conductorulū.

— 3 fl. nu-ți vomū da! . . . dar, de cum-va îți e de datū, dă-ni-o cu 4 fl.

— Cu 4 fl. nu voiū da-o, ci, de cum-va vi-ī de cumpăratū, dați-mī 2 fl. 50 cr.

— Cu atâta nu vomū cumpăra-o, ci de ți-ī de vëndutū dă-ni-o cu 4 fl. 50 cr.

— Cu 4 fl. 50 cr. nu potū eū să daū o așa vită bună, ci mai bine o pocnescū în capū!»

Atunci lovesce vaca cu unū bastonū și la acēstă lovitură ôla se sparge, iar vaca se prăvale la pămîntū, prefăcēndu-se că móre; mugesce de vr'o câte-va orī, apoi se scólă, iar ceī de față isbucnescū într'unū risū mare, privindū la vacă cum se scólă plină de cenușa, care mai nainte fusese în ôlă (1).

Păpușelele. Joculū acesta, numitū «*de-u păpușelele*» sau «*de-a băeți*» se jócă astū-felū: se facū doi copii din dra-niță: unū băiatū și o copilă și se îmbracă în forma *păpușelorū*, în lungime cam de $\frac{1}{2}$ metru. Se iea apoi unū scaunū mai lungū, se punū păpușele pe dînsulū și se acopere cu unū țolū, care spânzură de ambe părțile până în pămîntū. După acēsta, vērîndu-se unū flăcăū sub scaunū se iea scaunulū și se aduce încetișorū în casă astū-felū ca și celū de sub dînsulū să se pótă târī neobservatū, se pune în mijloculū ca-

---

(1) Com de d-lū T. Simonū.

sei, și unul începe a cânta diferite cântece de joc. Cel de sub scaun se întorce cu fața în sus, prinde păpușele de picioare și scoțându-le de sub țol pe de-o parte și pe de alta de sub scaun fără a-și arăta mânele, le jocă în felurite chipuri făcându-le să salte, să se sărute, să se bată, să se coprindă și iarăși să jöce, producându prin acésta rîsü celor de față. In fine, după ce s'aü săturatü de jocü, scotü scaunulü dimpreună cu păpușele afară și-lü punü la loculü seü de unde l'aü luatü (1).

Rădicarea. Se ieaü ðece flăcăi și unulü dintre dânșii se culcă pe o laiță saü pe unü scaunü cu fața în sus, iar cei-lalți nouë înșirându-se împrejurulü lui ðicü:

Suntemü de toți nouë frați,
Din totă lumea-adunați,
Ha! să-lü bîzîimü
Și'n sus să-lü svîrlimü!

După ce rostescü cuvintele acestea pune fie-care câte unü degetü sub celü culcatü jos și așa îlü rădică förte ușorü în sus.

E de'nsemnatü că, dacä arü fi mai mulți orî mai puțini decât nouë flăcăi și de n'arü ðice toți de odată cuvintele de mai sus, de-arü greși numai o singură literă, atunci, după credința poporului, nu arü puté nici decum rădica pre celü de jos (2).

Moșnégulü și baba. Doi feciori mergü în tindă saü în altă casă și, ungëndu-se cu funingine, se travestescü în haine cotrențöse și comice. Unulü se face *moșnégü*, punëndu-și barbă de călți și o cușmä ruptă saü întörsă pe dosü în capü iară celü-laltü se face *babă*. După acésta vine mai äntäi baba în casă, dä bună vremea și se rögă de găzduire. Apoi

---

(1) Com. de d-lü V. Turtürönü, preotü.

(2) Acestü jocü, usitatü în satulü Bilca, mi l'a comunicatü Iust. Cärdeiü. stud gimn.

se aude moșnegulū tușindū prin tindă. Baba se ascunde sub masă saū în altū ungheriū. Moșulū gârbovū și cu ghebă în spate, întră în năuntru încetū, găfâindū, tușindū și ținendū o cârjă în mână; la intrare se face a potecni, unulū îlū prinde și-î ajută a se ținé ca să nu cadă jos. După ce-și mai vine în fire începe a istorisi despre pătărăniile câte le-a avutū cu baba, cum l'a lăsatū acésta, și cum o caută de unū timpū mai îndelungatū prin tóte satele și nu o póte afla. Moșnegulū nu prea vede nici nu prea aude bine, de aceea trebue să i se strige tare la ureche. Unulū îi spune că elū îlū va duce la babă, dar pentru aceea să-î lucre ceva. Moșnegulū dice că elū póte cosi, face fântâni etc. Celū ce l'a spusū că-lū va duce la babă, îlū pune să coséscă. Moșnegulū se face a cosi cu cârja, ghiontindū în drepta și stânga pre cei din casă, carī se rădică pe lăiți, pe scaune, pe cuptiorū, mai pe scurtū pe unde apucă, numai să nu fie ajunși de cósă moșnegulūi. După acésta se face că adună, ghiontindū acuma cu cârja pe sus.—Îi mai daū și altele de lucru, și elū iarăși începe a face posne de ale sale. În urmă, celū ce l'a spusū că-lū va duce la babă, îlū iea de mână și ducendū-lū la o fată saū nevastă ténéră, îlū întrébă orī de nu e aceea baba lui. Elū respunde, că pare că ar semăna, dar nu e baba lui. Cei de față prindū a rīde în hohote. În sfârșitū ajungū și la babă. Moșnegulū, cum o vede, prinde mai întâi a plânge de bucurie, apoi începe a o trage la respundere pentru ce l'a lăsatū, și 'n urmă a o certa și mustra în modulū celorū bētrâni, până ce toți cei de față se satură de rīsū. Când voesce să iasă moșnegulū și cu baba ca să mérgă acasă, atunci unulū, luândū o lumină, o potrivesce astū-felū, că-î aprinde barba. Moșnegulū o stinge și iese afară suduindū. Cu acésta se 'ncheie apoi și joculū (1).

---

(1) Com. de d-lū V. Turturénū.

Mânzulica. De-a Mânzulica se jîcă optü flăcăi. Fie-care flăcău ține în mână câte o carte. 1. e rege, 2. comisarü, 3. doctorü, 4. pañfirü, 5. păgubașü, 6. tälharü, 7. mânzulica și a 8 orariulü, care arată 10 öre. Comisarulü deschide cartea sa și întrebă: «Care este pañfirü»?

Pañfirulü vine, bate la ușa comisarului, și ȃice că elü este polițaiu și-i dă o cïuste în mână.

Comisarulü iea cïuștea și-i dă cincî la palmă ȃicëndü :

—Asta-i léfa ta pe-o lună!... Dacă te-i purta bine, dacă vei păzi tîrgulü cum se cade, ca să nu fie nici o pagubă într'insulü, atunci țî-oiü mări léfa. Iară dacă s'a 'ntîmpla să fie vre o pagubă, să vii îndată și să-mi spuî!

Pañfirulü iese.

Iată că 'ntr'o Miercuri vinü nisce Jidovi la tîrgü cu marfă de vîndutü și cu o căruță la care este prinsă o *mânzulică* și tragü pe piéță. Peste unü cïasü vine stăpânulü căruței la pañfirü și-i spune că i-a furatü cine-va mânzulica.

Pañfirulü merge la comisarü și-i spune că i s'a furatü jidovului mânzulica.

Comisarulü îi ȃice să mîrgă în tîrgü și să caute câte cïasuri sunt și să iea totü-odată și pe păgubașü ca să-i arate unde are prepusü că i s'ar afla mânzulica și să-i caute numai decât mânzulica. Îi spune tot-odată să iea séma că acuma e nöpte, să nu se atingă de ușa regelü,

Că ușa e pe din față
Legată tötă cu ață,
Iară pe din dostü
E legată cu rogozü,
Cum puî mâna pică jos.

Păgubașulü merge pe la case, unde are prepusü că s'ar afla mânzulica, și ajungëndü la una bate să i se deschidă.

Ușa îi arată 10 ore.

Se duce mai departe până dă de tälharü.

Panșirulū ia pe tâlharū și-lū duce la închisóre și spune comisarului că a găsitū pe tâlharū.

Comisarulū spune să-lū aducă diminéța ca să-lū tragă la răspundere, să-lū bată și apoi să-lū ia la cătane. Diminéța chiamă pe doctorū ca să-lū cerceteze de pôte slujī la óste orī ba.

Doctorulū îlū cercetéză și aflându-lū că e bunū îlū tunde, îlū jură și-lū îmbracă cu unū cīaunū în capū și-ī pune o *coromâslă* pe spinare; apoi îlū scóte atară, îlū pune la feréstră de 'naintea casei, și-lū învață să strige «berdo». (1) Apoi întrebă pe ómenii din casă:

—Cum stă?... bine?

—Ca unū câne!

respundū aceștia. Și după acésta se 'ncepe joculū din nou(2).

Prișcala. De-a prișcala se jócă astū-felū: se ia o bucată de draniță și se despică la unū capétū. Acésta se numesce *prișcală*. După aceea alege tineretulū pe unulū mai bētrânū. Acesta ține cu mânilē ochiī unuīa, ca să nu vadă, iară ceilalți îlū croescū cu prișcala peste spate. După aceea celū bătutū se scólă și dacā pôte ghici pe unulū din cei ce i-aū datū cu prișcala, acela merge în loculū lui. Așa se părăndéză mai toți câți aū începutū joculū de-a prișcala. (3)

Sticla 'n grindă. De-a lipitulū sticlei în grindă saū *de-a scurge sânge din grindă* se jócă în următorulū modū: Unū flăcăū ia unū scaunū înaltū așa ca, suindu-se pe dīnsulū, să pótă ajunge până la grindă. După aceea ia unū hangeriū saū unū altū cușitū lungū și o sticlă saū o ulcică plină cu apă, implântă cușitulū în grindă și implântându-lū se face că-lū scapă jos. Ţice apoi cătră unulū dintre cei de față

---

(1) *Berdo* dela germ. *wer da*.

(2) Usitatū în Sucéva.

(3) Usitatū în satulū Căndreni.

să-lă rădice de jos și să i-lă dea, că altmintrelea nu pôte să slobodă sânge din grindă saŭ să lipescă sticla de acêsta. Acela, nesciindă cum merge joculă, și așteptândă cu nerăbdare să vadă cum se va slobodi sânge din grindă, se plécă după cuțitū. Atunci celū ce voesce să slobodă sânge saŭ să lipescă sticla cu apă o întorce repede cu gura în jos și i-o tórănă după capū. Vêdëndū acêsta cei de față abia se potū ținé de risū. După cuțitū se plécă de regulă unū băiatū saŭ o copilă, căreia nu-i este de felū cunoscutū joculū acesta (1).

Mêrulū. Se pună rëndū doue lăiți, pe cari staŭ alătorea câte patru inși, ast-felū ca să vie față în față. Se aduce apoi o strachină plină cu mere și se pune la mijlocū. După acêsta trebuie fie-care să spue câte o minciună. Acela, care a spusū cea mai mare minciună, dimpreună cu cei ce staŭ în rëndū cu dînsulū capetă apoi câte unū mêrū. Așa trebuie pe rëndū să spue fie-care câte o minciună (2).

Cióra. Acestū jocū îlă jócă mai mulți inși. Unulū dintre jucători pune mâna pe unū scaunū și apoi rădicând'o în sus, țice «*cióra sbóră 'n sus*». Toți cei-lalți trebuie să rădice după dînsulū mâna în sus și să țică «*cióra sbóră 'n sus*». Dacă nu rădică mâna la timpū saŭ dacă nu rostesce corectū cuvintele de mai sus, atunci capetă dela toți ceialalți cu ciuștea la palmă. Se 'ntêmplă însă adese-orī că celū dintâi numesce unū obiectū, care nu pôte să sbóre, țicëndū că sbóră, atunci cei-lalți trebuie să iea fôrte bine sêma și numai atunci să rădice mâna în sus și să țică sbóră, când obiectulū numitū întru adevêrū e în stare să sbóre. Dacă greșesce e pedepsitū, bătêndu-se cu ciuștea la palmă (3).

---

(1) Usitatū în mai multe comune din Bucovina.

(2) Usitatū în Bosancf.

(3) Usitatū în Tîșeuțū.

Ursulă. Ună fecioră pregătesce două funduri în forma unui talgeră. Vine apoi în mijlocul casei, se pune cu fața la pământ și întinde mâinile înainte câtă poate ajunge. Ună altă fecioră ia ună cuțită și-lă înfige cu vârful în pământ lângă degetele celui de jos. Cuțitulă înfiptă e *ursulă*, iar feciorulă de jos e *vânătorulă*. Acuma vânătorulă se trage pe vârfulă degeteloră dela picioră, fără de a eși din loculă unde se află, ia în mâni ambele funduri și astă-felă stă apoi înbrâncită pe vârfulă degeteloră dela picioră și răzimată cu mâinile pe cele două funduri. Cu ună fundă trebuie să se întindă și lovindă *ursulă* (cuțitulă) să-lă restorne. Mai înainte de acăsta însă trebuie să răspundă la întrebările ce i se pună. Ună fecioră adică îlă întrebă: «Unde te duci?» — «Se 'mpușcă ursulă!» — răspunde acesta. — «Unde ți-e pușca?... unde ți-e prafulă? unde-ți sunt plumbii și capsele?» — La fie-care întrebare vânătorulă de jos trebuie să arate cu fundulă în mână în acea parte a trupului, unde ar avé să pórte lucrurile întrebate: la umără, la șoldă, la spate, dar neclintindu-se de felă din locă. Arătândă însă la întrebările făcute, e foarte greă de a păstra cumpăna și a nu căde mai de multe ori jos. La culcarea ursulăi, ceea ce trebuie s'o facă cu fundulă în mână, cade asemenea de mai multe ori, și numai după mai multe încordări îi succede a-lă dobori pe ursă, ceea ce face celoră de față multă hază și răsă (1).

Gâsca. Se pună mai mulți flăcăi, fete și bărbați rotă pe scaune în mijlocul casei. Se alege apoi unulă mai bătrână dintre dînșii, care se numesce *căpitană* sau *gâscariă* și care are să pórte *gâsca*. Acela ia o bucățică de lemnă în mână cu care să bată la talpă și aceea se numesce *gâsca*. După acăsta începe a juca și a descânta gâsca ăicândă:

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă.

Astă găscă bătrână
Dela mine din mână
E a lui popa Vladu
Din oraşul Bârladū,
Care 12 oue s'a ouatū
Şi penele i-aū picatū.

La aceste cuvinte celū din dreapta comandantului űice:

— Are găscă ou?

— Are unulū! — răspunde comandantulū, dând'o în acelaşi timpū mai departe celū dintăi din mâna stângă.

Acela, luând'o în mână, űice:

Cine vre să cumpere
Astă găscă bătrână
Dela mine din mână,
Astă găscă a lui popa Vladu
Din oraşul Bârladū,
Care 12 oue s'a ouatū
Şi penele i-aū picatū?

Celū ce vrea să o cumpere întrebă:

— Are găscă ou?

Celū ce o űine în mână întrebă, la rëndulū sēū, pre comandantū:

— Are găscă ou?

— Are unulū! — răspunde comandantulū.

Acuma celū ce o űine în mână, întorcēndu-se cătră cumpărătorū şi dāndu-i găscă, űice:

— Are unulū!

Acesta iarăşi întrebă: «Cine vrea să cumpere găscă dela mine? »

Şi totū aşa se pōrtă şi se vinde găscă din mână în mână până ce ajunge la douē-spre-űece oue.

Şi dacā unulū în restimpulū acesta greşesce a întreba saū

a răspunde cum se cuvine, atunci căpitanul, adică purtătorul găștei, dice:

— Cutéză de lépădă găasca jos!

— Nu cutez! — răspunde respectivul.

— Indrăsnesce!

Cel ce a greșit pune acuma găasca jos în mijlocul jucătorilor.

— Cutéză N. N. de te scólă și ia pe Dumnia-lui de un picior! — dice mai departe căpitanul cătră un alt jucător, arătându cu mâna cătră cel ce a greșit.

— Nu cutez! — răspunde provocatul.

— Indrăsnesce!

Acela se scólă și rădică pre cel ce a greșit de un picior.

— Cutéză de ia găasca de jos! — dice căpitanul mai departe cătră cel provocat.

— Nu cutez! — răspunde acela.

— Indrăsnesce!

Provocatul rădică găasca.

— Cutéză și-i dă D-sale 12 găsce la talpă, — dice căpitanul iarăși.

— Nu cutez!

— Indrăsnesce!

Acela îi dă 12 găsce la talpă, dară n'are voe să numere, ci numai să strige «*de-a găasca!*» Și dacă împlinesce numărul de 12 norocul lui, de nu, capătă și el la talpă asemenea 12 găsce.

Și totu așa prourmază jocul până ce ajungu la 12 ouă.

După acéstă iarăși începe căpitanul a descânta găasca și a dice:

Astă găscă bētrână
De la mine din mână

| E a lui popa Vladu
| Din orașul Bârlad,

Care 12 ouă s'a ouatū
 Și penele i-au picatū.
 Ba!... nu e adevăratū
 Astă găscă nu-i a lui popa Vladū
 Din orașulū Bârladū,
 Astă găscă-i din Băcăū
 Și stăpânulū ei sunt eū
 Și s'a ouatū câte unū ou
 Și-a avutū douē-spre-dece ouē
 Și-am pus'o și le-a clocitū
 Și-a scosū doī-spre-dece bobocēi,
 De-a dragulū să cați la ei,
 Și după ce mi i-a scosū
 Am luatū bobocii 'n polă
 Iară gâsca subsuoră
 Și am dus'o pân'la móră,
 Și am dus'o pe-unū tapșanū
 La móra lui Rotopanū
 Și-am lăsat'o acolo
 Și-a venitū vulturulū surū....
 Nu s'apuce unū bobocū, doī,
 Și să fugă'ntr'unū fundoiu,
 Da elū, mări a apucatū,
 Și în ghiare mī-a luatū
 Gâscușóra cea bētrână,
 Ce i-a fostū măi din demână
 Și mie de trébă bună.
 Da mie nu mi-i de găscă,
 Cum mi-i de pene,
 Că făceamū din ele
 Douē-sprece carē de nuele
 Și îngrădiamū Ieșii
 Să nu între *plîșeșii*,
 Îngrădiamū Burdujenii
 Să nu între Armenii,
 Îngrădiamū Șeptelicii
 Să nu între calicii,
 Îngrădiamū Ițcanii

Să nu între Țiganiū,
 Și îngrădiamū totū cutulū
 Ca să nu între mutulū.
 Dară nu mi-i de pene,
 Cum mi-i de piele,
 Că o damū la dubălariū
 Și făcea douē-sprece săftiele,
 Și o damū la ciobotariū
 Și făcea papuci din ea
 Și îi damū la domnișore
 Și mi-i purta în piciore,
 Și-atunci nu 'umbla desculțate
 Ci mi-ar fi'mblatū încălțate.
 Dar nu mi-i de piele,
 Cum mi-i de piciore,
 Că făceamū din ele
 Douē-sprece reșchitore,
 Le damū fetelorū feciore
 Să le aibă 'n șeșetore.
 Dară nu mi-i de piciore,
 Cum mi-i mai alesū de capū
 Că făceamū unū comănacū
 Și-lū puneamū lui N. în capū.
 Și nu mi-i nici de capū,
 Cum mi-i de ochi,
 Că făceamū dintr'înșii *plochi*
 Și-i puneamū
 Pe drumulū împărătescū
 Și mergeamū
 În țile de serbătore
 Pe lângă ei la primblare.
 Și nu mi-i de ochi,
 Cum mi-i de botū,
 Că făceamū din elū unū podū
 Și-lū puneamū la Badeuțū
 Să trecă la Rădăuțū.
 Și nu mi-i de botū,
 Cum mi-i de nasū

Că făceamü din elü unü basü,
Şi nu mi-î de nasü,
Cum mi-î de limbă;
Că făceamü din ea o drîmbă
Şi-o damü la o domnişoră
Să-mî cânte o doinişoră.
Şi nu mi-î de limbă,
Cum mi-î de gâtlanü
Că făceamü unü flueranü
Şi-lü vindeamü unü ciobanü.
Dar nu mi-î nici de gâtlanü,
Cum mi-î de rîndă,
Că din rîndă
Făceamü 12 putine de brîndă
Şi le damü la brîndarî să vîndă.
Dar nu mi-î de rîndă,
Cum mi-î de maşe,
Că din maşe
Făceamü 12 cârnaşe
Şi le damü la cârnăşarî
Să le vîndă la drumarî.
Şi de nu făceamü cârnaşe
Făceamü 13 gheme de aţă
Şi le damü la cojocarî
Să cósă cu ele
Pieptare şi cojoccele

Pentru fete tinerele
De séma drăguţei mele.
Dar nu mi-î de maşe
Cum mi-î mai alesü de fiere
Că făceamü 12 putine de miere
Şi le damü la negustorî marî
Să le vîndă la hoştinarî;
Da mi-î de fiere,
Cum mi-î de plămâie
Că făceamü 12 alămâie
Şi le damü la bęcălie
Să le vîndă;
Nu mi-î de plămâie,
Cum mi-î de maiü,
Că din maiü
Făceamü unü buhaiü
Şi 'n tégü ilü duceamü
Şi-acolo ilü vindeamü
Şi më 'mbogăţiamü
Heuca, heuca
Pe sub ceuca,
Ceuca c'unü pocrişü (1) în capü,
C'unü şoricü (2) pe după capü,
C'unü talgerü de brînză în buze,
Na-ţi şi ţie de semênţă (3).

Leuca. Joculü acesta e usitatü în comunele din *Vrancea*, unde se jócă mai alesü împrejurulü focului, despre care am amintitü mai sus. Elü se începe cu cuvintele următóre:

Ce-î sus, mēî?
Luna, stăî!

(1) *Pocrişü* se numesce unü felü de tälgerelü cu care se acopëru ólele cu sméntână şi cele ce fierbü.

(2) *Şoricü* se numesce pielea de pe porcî, după ce aceştia se tae şi se párlescü.

(3) Usitatü mai alesü în *Sucéva*.

Da din cóce?
Leuca întórcе;
Te-ai întorsă
Dă-te jos!

În totă timpulă, câtă se jócă acestă jocă, flăcăii și fetele se bată cu țușca, iar ună fluerașă cântă «cânteculă priveghiului,» pre care îlă notămă aicea după cum lă cântată din flueră ună ciobană din comuna Tichirișă. Asemenea cântecă nu se află decât la locuitorii din Vrancea. Iată-lă (1):

The musical score is written on six staves in a treble clef, key signature of two flats (B-flat major), and 2/4 time. The melody consists of a sequence of eighth and quarter notes, with some trills (tr) and grace notes. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two flats, and a 2/4 time signature. The melody starts on G4 and moves stepwise up to D5. The second staff continues the melody. The third staff has trills (tr) on the final notes. The fourth staff ends with a fermata. The fifth and sixth staves repeat the melody with trills (tr) on the final notes.

(1) Burada, Inmorm. pag. 18-19.

Şubetulū. Acesta asemenea e usitatū numai în *Térah-Românescă*. Elū se face astū-felū:

Cum înoptéză se umple ograda, unde e mortulū, de băeţandri, moşnegi şi neveste.

Facū unū focū de găteje în mijloculū ogrădiī şi apoi se punū pe nebuniī.

Când palalaia focului începe să vânture în şuviţi, făcēndū să salte umbrele fără capētū ale corpurilorū celorū adunaţi în tôte părţile, atunci trei sau patru mai sdraveni apucă de-odată unulū pe altulū de pólele cămeşii şi începū a încura în fugă tótă ograda, cântāndū pe unū glasū şi pe o măsură câtū le ieaū gura:

Cine jócă şubetu,
Că-mi e dragū ca sufletu!

Şirégulū se lungesce iute.

Atunci ocolescū foculū în fugă.

Toţi facū ochi câtū pumnulū.

Odată capulū şi códa se resucescū în locū, trăgēndū lanţulū prin pară.

Pe celū ce cade în păcatulū ca să vie pe focū, trebuie să sară pe jaraticū ca şi când ar juca *bătuta*.

Atunci stoluri de hohote se ridică din tôte părţile.

Când scapă nu-lū ajungī nici cu puşca.

În chipulū acesta însă, când se jócă *şubetulū*, mulţi se pârlescū (1)

Butea cu curechiulū. Acestū jocū, usitatū în *Transilvania*, districtulū Năsēudulū, se face astū-felū:

Unulū, care este mai puternicū, şede pe unū scaunū sau, după cum se află în casele poporului de rēndū, pe o laviţă. La acesta în póla se pune unū altulū, asemenea de constituţie corporală voinică, care se îmbrăţişeză de cătră

---

(1) Veđi «Romanulū» an. XXXIV. Bucuresci, 1890. No. din 4/18 Martie.

celu dintâi cu mânele peste pieptu. Totu așa și celu dealu doilea ține în pôlă pre unu alu treilea și așa mai de parte.

Primulū, adică celu ce șede pe scaunū saū pe laiță, semnifică *butea*, iară ceia-lalți *căpăținele de curechiū*.

Unulū însă e liberū, și acela apropiându-se de *bute* dice:

— Am venitū să-mi dai o căpățină de curechiū!

— Despre mine numai de vei putē scôte, căci e fôrte înghețatū; — răspunde *butea*.

Atunci celu ce a cerutū dela *bute* o căpățână de curechiū, apucă de mână pre celu din urmă, care șede în pôla altuia, și dacă-î succede a-lū scôte din mânile celorū-lalți, cari totū se încordă de-a resista defaceriī, vine și a doua ôră și dice:

— Vinū să-mi mai dai o căpățină de curechiū!

Butea îi răspunde ca și mai sus.

Acuma, atâtū acesta câtū și celu ce l'a scosū mai nainte, se 'ncordă a scôte din mânile celorū-lalți iar pe ultimulū, adică pe acela care mai nainte fusese penultimulū.

Astū-felū se continuă joculū acesta până ce în urma urmelorū tragū și rădică cu toții *butea* de pe scaunū (1).

Mâța ôrbă. Acestū jocū, usitatū asemenea în districtulū Năsăudului din *Transilvania*, se face așa:

Unuia dintre cei de față la priveghiū i se lēgă ochiī cu o năframă, așa ca să nu vadă nemică. Ceī-lalți umblă prin casă, și celu legatū la ochi, care se numesce «*mâța ôrbă*», umblă ca să prindă pe vre-unulū. Celū prinsū devine apoi «*mâța ôrbă*», i se lēgă adică și lui ochiī; și așa mai departe (2).

În *Moldova* joculū acesta se numesce «*baba ôrba*» (3) și se face tot așa, ca și 'n *Transilvania* și *Bucovina*.

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Com. de d-lū T. Simonū.

(3) Burada, *Inmorm.* pag. 18.

Albele, sunt usitate mai ales în *Transilvania*, comuna Sâncel.

Se crepă un. lemnișor. rotund. , ca degetul. de gros. și tot. atât. de lung. , tocmai pe la mijloc. ; o jum.ătate a aceluia se însem.ă cu cruce (+), érá ceia-laltă cu num.erul. cinc. (V). Jum.ătățile aceste de lemnișor. , numite *albe*, le aruncă apoi fie-care pe r.ënd. și după cum se aș.ază pe masă i se ascrie celui ce le-a aruncat. și ped.épsa, care constă din b.ătae la palmă (1).

Afară de jocurile înșirate până aice se mai j.că încă și multe altele, a căror. procedură însă nu ne-a fost. până acuma cu puțin.ă a o afla, bună-óra ca *cristei. , foi. , scr.ófa, palma furat.ă* etc., apoi jocurile gimnastice ca *ciurul. ,* și multe altele cari sunt usitate în Mun.ții apusen. ai *Transilvaniei* (2), apoi *halea-malea, de-a mij.órca*, cari sunt usitate mai cu s.émă în *România* (3), și cari se j.că nu numai la priveghi. , ci și la alte ocasiuni.

Ast. fel. , un. istorisind. diferite povești și anecdote, alții jucând. diverse jocuri, se privigh.iază mai fie-care mort. , de cum înser.ază și până ce se face .iuă, când se depăr.éză fie-care la ale sale, muțămind. celor. de casă pentru b.utura și gustarea ce le-au dat. o în decursul. priveghiului .ic.énd. : «Dumne.éu prim.escă. . . . . să fie de sufletul. celui repausat. , pe care Dumne.éu să-l. ierte și să-l. pri-m.escă întru împ.ărăția cerului!»

---

(1) Com. de d-l. Rom. Sim. , inv.ș. în Orlat. .

(2) Fr.ncu, op. cit. p. 174.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 18.

XVII.

S T Ă L P I I.

În cele mai multe părți locuite de Români este datină ca în decursul priveghiului, pe lângă jocurile usitate la această ocasiune, să se cetască și «*stâlpi*» pentru cel răpus.

Sub cuv. «*stâlpi*» se înțeleg evangheliile celor patru evangheliști Matei, Marcu, Luca și Ioan, cari se cetesc de către preotul local, iar cetirea evangheliei numai a unui singur evanghelist se numește *un stâlp* (1).

În unele părți ale *României* este datina ca preotul să cetască stâlpii de cum se așază mortul pe masă și până ce se scote din casă spre a se duce la gropă (2). Datina acesta însă atârnă mai mult de la averea mortului; cine n'are cu ce plăti se mulțămesc și cu mai puțină cetanie (3).

În unele părți din *Moldova* și anume în unele sate din

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 18. — Com. de d-lu Rom. Simu învăț. în Orlatu, Transilvania.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13.

(3) Lambrioru, *op. cit.* p. 152.

județul Sucevei, plaiul Muntele, se cetesc une-orî nemijlocit după ce s'a așezat mortul pe masă sau pe laiță. Cum vine preotul cetesce mai întâi canonul de eșirea sufletului, face apoi ectenia morților sau panachida până la sfârșit, și pe urmă se pune la capul mortului sau pe un pat și cetesce câte un *stâlp* (evanghelist) (1).

În alte părți, tot din *Moldova*, este din contră datină ca preotul să cetască stâlpii în odaia mortului la lumina a două sfeșnice cu luminări gróse de cêră, după puterea mortului, numai în decursul priveghiului, pe când tineretul își petrece în tindă la lumina opaițului, orî afară la lună (2).

În *Bucovina*, unde sub cuv. *stâlp* se înțeleg numai cele 12 evanghelii ale învierii (3), era mai nainte asemenea datină ca preotul să-i cetască în decursul priveghiului și pentru fie-care *stâlp* căpêta câte un leu șainu. De vr'o 40 de ani în cóce însă datina acêsta s'a casat mai pretutindene.

În timpul de față preoții din Bucovina nu cetesc în vremea aceea, cât stă mortul în casă, nemică alta, dóră numai atâta că unii îi fac câte o *panachidă*. Dar și acêsta o fac de regulă numai la ómenii cei mai avuși și cu vază în sat.

În locul preoților însă cetesc dascălii psaltirea și anume tot-deauna nóptea, adică în decursul priveghiului, la capul mortului, și în patru restimpuri, cari asemenea se numesc *stâlp*. După fie-care stâlp, care conține câte cinci caftisme, dascălul face câte o mică pausă.

În Vicovul-de-sus, districtul Rădăușului, la fie-care pausă se aprinde toiagul de pe pieptul mortului, și bocitó-

---

(1) Dict. de S Sa părintele Lateșu, preot.

(2) Lambrioru, op cit. p. 152.

(3) Com. de d-lu Av. Macoveiu, preot.

rele, câte sunt de față, se pună pe rëndü de bocescü, însă numai în casă, nicı când afară, sub cuvintü că nóptea nu e bine a boci afară. După ce încetéză bocitórele de bocitü, toiagulü se stinge, și dascälulü iarășı începe a ceti stâlpulü următorü, și totü așa face elü până ce sfârșesce toți stâlpii de cetitü (1).

Ca și'n Moldova, așa și'n Bucovina, tineretulü, dacă se află în una și aceeași casă, n'are voe să se jóce în timpulü cetirii stâlpilorü.

În fine, trebuie să mai amintinü încă și aceea, că stâlpii, ce se cetescü la acéstă ocașiune, ca și evangheliile, ce se cetescü în decursulü *stărilorü*, cari asemenea se numescü în unele părți ale Bucovinei *stâlpü*, și despre cari vomü vorbi în unulü din capitolele următoare, înseamnă *vămile* de pe cealaltă lume, iară cetirea lorü în decursulü priveghiului se face cu scopü ca celü repausatü să pótă mai lesne trece prin aceste vămi.

---

(1) Com. de d-lü V. Turturénü, preotü.

XVIII.

Ț O R I L E.

Sub cuv. *Țori* se'nțelege o specie anumită de bocete, cari sunt cunoscute și usitate, după cât sciū eū până acuma, numai în *Banatul*, și cari se cântă nemijlocitū înainte de revărsatulū său pe la revărsatulū Țorilorū și mai alesū în prima diminéță după repausarea unui feciorū, a unei fete saū a unei neveste tinere (1). Numirea lorū le vine așa dar parte dela Ținele *Țori*, cari se invócă spre deșteptarea celui repausatū, parte dela timpulū când se cântă. Iar cântarea saū bocirea lorū se exprimă prin verbulū *a striga*, mai rare ori *a cânta*. De aici vine apoi că în unele părți acțiunea acestei specii de bocete se numesce *strigătulū* (2) *saū strigarea Țorilorū* (3), iar în altele *cânteculū Țorilorū* (4).

---

(1) Ioanū Becinégă, «*Țorile*», datine populare, publ. în «*Familia*» an. XI. Buda-Pesta 1875, p. 568 și 269. — Vióra Magdu, *Țorile*, publ. în «*Gazeta Transilvaniei*,» an. LIV. Brașovū 1891. No. 22: «*Țorile*, unū genū alū poesiei populare, care se cântă înainte de revărsatulū Țorilorū la casurī de mörte și esclusivū la fete, la neveste și la junī.»

(2) I. Becinéga, *Țorile* publ. în op. cit. p. 268.

(3) Aurelū Iana, «*Jalea Romānului*,» credințe și datinī. publ. în «*Familia*» an. XXVI. Oradia-mare 1890, p. 546.

(4) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 82.

În șirele următoare reproducem numai *Dorile* proprii, adică numai acele bocete, în cari se invocă ȕinele cu acestu nume.

În comunele din jurul Maidanului, și în deosebă în Cacova și Varadia, cum m6re cine-va în familie și se lășesce vestea despre casul6 morșii prin comună, mâne ȕi în ȕori, patru, șese ori optu femeii dintre consângenii,— ori și străinii,— venind6 la casa celui mort6 se așeză jum6tate la un6 colș6 și cea-laltă în cel6-lalt6 colș6 de-a lungul6 casei și încep6 alternativ6 a striga *Dorile* cântând6.

Trupa primă cântă cu un6 glas6 jalnic6 — p6trund6tor6 strofa întrebător6, iar cea-laltă asemenea cu același glas6 r6spunde:

— Ȑorilor6, surorilor6,
Mândrelor6 voi ȕinelor6!
Ian grăbișii voi de ȕilișii
Și pre Ion6 il6 întălnișii
Și-l6 înt6rceșii înapoi
Să vină el6 iar cu voi
L'astă lume luminată,
De Dumneȕe6 bun6 lăsată,
La v6nt6, pl6ie și la s6re
Și la apă curg6tor6.
— Noi, acum veșii că grăbim6,
Iacă d6 loc6 că ȕilim6
Dar nu'nt6rcem6 înapoi
Pe Ion6 a veni cu noi,
Ci că vremea ne-a venit6
De pornit6 la r6șărit6,
Unde-un6 m6r6 mândru'nflorit6
De tot6 că s'a vesteșit6.
— Ȑorilor6, surorilor6,
Mândrelor6 voi ȕinelor6!
Ce grăbișii voi de ȕilișii
Și pe Ion6 il6 despărșiișii

De jocuri nejuocate,
De lucruri nelucrate,
De florii mirosit6re,
D'albe și rumenit6re?
— Noi grăbim6, veșii de ȕilim6
Nu pe Ion6 să-l6 despărșim6
De jocuri nejuocate,
De lucruri nelucrate,
De florii mirosit6re,
D'albe și rumenit6re,
Ci că vremea ne-a venit6
Acum iară de pornit6,
Căci căte florii împupesc6
T6te pe una jălesc6,
Și căte în lume înflor6
T6te lui se'nchin6 cu dor6
Și căte din lume trec6
T6te pe el6 mi-l6 petrec6.
— Ȑorilor6, surorilor6,
Mândrelor6 voi ȕinelor6!
Ian grăbișii voi de ȕilișii
Apoi bine voi să făceșii

Pe elü înapoi să 'ntorceți
L'astă lume luminată,
De Dumneđeü bunü läsată,
La vântü, plóie și la sóre,
Și la apă curgătóre ;
La frați, surori și la mamă,
Carü pe ea cu dorü o chiamă.

— Bine, că noi vomü grăbi,
Și de locü că vomü ñili,
Dar cine 'n lume că póte
Sa 'mplinéscă doruri tóte?
Ce ursita a urđitü,
Și 'n lume s'a împlinitü,
Rēmâne nestrămutatü
Chiar și pentru împëratü.
A plänge putemü și noi,
Dimpreună și cu voi,

Plângeți și voi codrilorü,
Mândrelorü pădurelorü,
Plângeți și voi munțilorü
Și voi mândre văilorü,
Plângeți și voi apelorü,
Dimpreună petrelorü,
Plângeți dobitócelorü
Dimpreună lemnelorü,
Plângi tu lună și tu sóre
Când omulü din lume móre,
Plângeți și voi patru vënturü
Din tóte patru pămînturü,
Plângi o lume și alină
Clipa cu suspinurü plină,
Că o stea iar a căđutü
Și din lume a trecutü (1).

In comuna Ecica, comitatulü Torontalü, fetele și nevestele,
carü se adună ca să strige *Đorile*, le cãntă mai întâi in
odaia, unde se află mortulü, apoi iesü afară și se sue unde-
va la o înălțime óre-care pe paie sau pe o clae de fêñü și
de-acolo le cãntă :

— Đorilorü,
Surorilorü,
Unde-ați zăbovitü
De n'ați înfloritü
Și ađi diminéță
Ca erü diminéță?
— Noi amü zăbovitü
La Iele-amü plivitü
La Iele cu lacrămü,
Că s'a despărțitü
Têñëra Mariuța (2)

(1) Aurelü Iana, Jalea Románului, publ. in op. cit., p. 546.

(2) Aice se pune numele celui repausatü.

De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățiorî,
De cătră surorî? . . . .

Textulū acesta, precum și celū alū celorū-lalte bocete, cari se mai cântă la acēstă ocașiune e însoțitū de o melodie frumōsă și duiōsă, în cātū stōrce lacrimî dela toți cei ce o ascultă (1).

În comunele Domanū și Colnicū din Comitatulū Carașului în Banatulū timișanū se adună de naintea saū sub fe-reștile casei, unde se află mortulū, nouē femeî cântătōre, și postându-se aicea începū a striga Țorile ca să ajute ce-lui repausatū dōră se deșteptă,

Că țorile s'aū vērșatū
Și elū nu s'a deșteptatū,

saū să-lū conducă la locuința eternă, unde nu este rēutate, unde nu e intriga deșrădătōre, nu sunt suspine, nu lacrămî de durere, ci viēța eternă.

Femeile adunate, formându o grupă, începū cu unū glasū armoniosū, dar totū-odată și fōrte duiosū a striga Țorile astū-felū :

— Scólă-mi-te, scólă !
Șoriōră dragă,
Scólă de te rōgă
L'ale mândre Țorî
Pân' de nouē orî
Ca să nu grăbēscă,
Ca să nu pornēscă
Cu tine la raiū,
La raiū,
La vilaiū,

Unde te așteptă
Măicuța și tată,
Frați și surorele,
Vērșnicile tale
La fōntâna lină,
La scaunū de-odihnă.
Scólă scumpă dragă,
Scólă de te rōgă
Și la sântulū sóre,
Și la vântū de bōre,

---

(1) Viōra Magdu, «Țorile», publ. în «Gazeta Trans.» an. 1891. No. 22.

Să nu prea grăbescă
Țorî de să-și ivescă,
Pân' te vomă griji
Pân' te vomă găti.
Prânzișorū țî-omū pune
Pâne și legume,
C'aî să mergî departe
Pe căi ne umbrate.
Pe căi veî vedé,
Și te-î spăimînta,
Cete de tâlharî
Și de vameși marî,
La vămî când veî trece,
Frică veî petrece;
Dar tu veî lua
Și din sînu veî da
Te-î rescumpăra
Cu nouă crișarî
De vameși tâlharî.
Séma bine iewa,
Că tu veî vedé
Pe tatălū celū sântū
Pe scaunū odihnindū.
Elū apă-țî va da
Că dór veî uita
Pe măicuța ta
Și te îndiréptă
Pe mâna cea dréptă,
Pe-unde te veî duce

Iar veî mai ajunge
La pomū înfloritū
La altu 'mpupitū.
Tatălū va cerca
Floricele-a-țî da
Că dór veî uita
Frați și surorile,
Multe némurele.
Scólă scumpă dragă !
Scólă de te rógă
La mândrele Țorî
Pân' de nouă orî,
Să mai zăbovescă,
Să nu prea grăbescă
Raze a-șî ivî,
Până-țî va veni
Mândrulū ângerelū
Cu celū legănelū
Să te puî în elū.
Atuncî să grăbescî.
Să călătorescî
La raiū,
La vilaiū.
Porțile-sū deschise,
Cu făcliî aprinse
Și mesele 'ntinse.
Tu te-î așeza
Cu vinū te-orū uda,
Lumea veî uita (1).

În fine în alte părți ale Banatului «Țorile mortului» se strigă (cântă) nu numai după repausarea omului, ci mai vârtosū după înmormîntarea lui, mâne diminéță în vîrsatulū țorilorū.

Desdiminéță vinū la casa mortului șése orî optū muerî

---

(1) I. Becinégă, «Țorile», publ. în op. cit. p. 268.

cântătoare, cari se împartă în două părți (grupe), apoi cu pèrulă despletitū se așeză de 'nainte casei mortului (orî în curtea casei) de regulă de cătră răsăritū. O parte din muerile cântătoare se așeză într'unū colțū, ceea-laltă în celū-laltū colțū de casă (dar astū-felū în cât se audū și se vedū unele pe altele), și astū-felū așezate strigă Ȑorile cântându-le. Grupa primă din cântătoare începea a cânta strofa întrebătoare, dar pân' ce cântă grupa acēsta, cea-laltă ține secunda (isonulū-sonotândū), după aceea răspunde grupa a doua strofă dātătoare de răspunsū, ținēndū grupa primă secunda.

Aceste «*Ȑori ale mortului,*» când vinū muerile cântătoare pe nesciute (face ore-care din consāngeni dispozițiune) în revērsatulū Ȑorilorū, și începū a le cânta, facū unū astū-felū de efectū surprindētorū, încât deșteptāndu-se din somnū începū a plānge toți membrii familiei și toți vecini, cari audū cânteculū.

Aceste *Ȑori*, cari se deosebescū de cele citate mai sus numai prin unele versuri și prin melodia în jale, saū mai bine Ȑisū, cari sunt numai o compilațiune a celorū de mai sus, sună precum urmēză:

— Ȑorilorū, surorilorū,
Māndrelorū, voi ȓinelorū !
Ian grābiți voi de ȓiliți
Și pre Ana o 'ntālniți
Și-o 'ntorceți voi înapoi
Să vină ea iar cu voi
L'astă lume luminată
De Dumneȓeu bunū lāsată,
La vântū, plōie și la sōre
Și la apă curgētoare.
— Noi acum veȓi că grābimū
Ȑcă de locū că ȓilimū,
Dar nu 'ntorcemū înapoi
Pre-An'a veni cu noi,

Ci că vremea ne-a venitū
De pornitū d'la răsăritū,
Unde-unū mērū māndru 'nfloritū
De totū că s'a vesteȓitū.
— Ȑorilorū, surorilorū,
Māndrelorū, voi ȓinelorū !
Ce grābiți voi de ȓiliți
Și pre An'a-o despărțiți
De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu dorū o chīamă,
De soțū, vecini și de tată,
Cari pe ea plāngēndū o cată ?
— Noi grābimū, veȓi, de ȓilimū
Nu pre-Ana s'o despărțimū

De frați, surori și de mamă,
Cari pe ea cu doru o chiamă,
Nici de soțu, vecini și tată,
Cari pe ea plângându o cată,
Ci că sus la răsăritu
Treți stele că s'au ivitu
Dar una a și peritu
Fără vremea-a-i fi venitu.
— Doriloru, suroriloru,
Mândreloru, voi dîneloru!
Ce grăbiți voi de diliti
Și pre Ana-o despărțiti
De jocuri nejuocate,
De lucruri nelucrate,
De flori mirositoare
Dalbe și rumeniore?
— Noi grăbimă, veți, de dilitimă
Nu pre Ana s'o despărțimă
De jocuri nejuocate,
De lucruri nelucrate,
De flori mirositoare
Dalbe și rumeniore,
Ci că vremea ne-a venită
Acum iară de pornită,
Căci câte flori împupescă
Tote pe una mi-o jelescă,
Și câte în lume 'nfloră
Tote ei se închină cu doră,
Și câte din lume trecă
Tote pe ea mi-o petrecă.
— Doriloru, suroriloru,
Mândreloru, voi dîneloru!
Ce-ați întârziatū
De n'ați revărsatū
D'astă diminătă
Ca erī diminătă?
Orī că prea multū ați cătatū
La celū sōre lminatū?

— Amū întârziatū
De n'amū revărsatū,
Nu că prea multū amū cătatū
La celū sōre lminatū,
Ci că noi totū amū privitū
Până ce s'a despărțitū
Cu o multă jale
Și cu suspinare
Sufletū dela oșe
Din lumea frumoșă.
— Doriloru, suroriloru,
Mândreloru, voi dîneloru!
Ce-ați întârziatū
De n'ați revărsatū
D'astă diminătă
Ca erī diminătă?
Orī c'ați adormitū
De v'ați zăbovitū?
— Amū întârziatū
De n'amū revărsatū
Nu c'amū adormitū
Când amū zăbovitū,
Ci c'amū așteptatū
Până și-a luatū
Mortulū iertăciuni
Dela omeni bunī,
Dela părinți și frați
Cu jale lăsați!
— Doriloru, suroriloru,
Mândreloru, voi dîneloru!
Ian grăbiți voi de diliti
Și pre Ana o 'ntălniți.
Apoi bine să faceți
Pe ea 'napoi s'o 'ntorceți
L'astă lume lminată
De Dumneđu bunū lăsată,
La vântū, plōe și la sōre
Și la apă curgătoare,

La frați, surorî și la mamă,
Cari pe ea cu dorū o chiamă.
— Bine că noi vomū grăbi
Și de locū că vomū veni,
Dar cine 'n lume că póte
Să 'mpliněscă dorurî tóte!
Ce ursita a urđitū
Și 'n lume s'a împlinitū
Rěmăne nestrămutatū
Chiar și pentru împěratū.
A plănge putemū și noi
Dimpreună dar cu voi,
Plăngeți și voi codrilorū,
Măndrelorū pădurilorū,
Plăngeți și voi apelorū,
Dinpreună petrilorū,
Plăngeți dobitócelorū
Dimpreună lemnelorū,
Plăngeți și voi munșilorū

Și voi măndre văilorū,
Plăngi, o lună, și tu sóre
Cândū omulū din lume móre,
Plăngeți și voi patru vėnturî
Din tóte patru păminturî.
Plăngi o lume și alină
Óră cu suspinurî plină,
Căci o stea iar a căđutū
Și din lume-a și trecutū.
Colo sus în rěsăritū
Trei stele că s'aū ivitū
Și una c'a și peritū
Fără vremea-a-i fi venitū.
Cucule, pułucule,
Glasū dulce de primă-vară,
Tu te duci, apoi vini iară.
Fă ca cu venirea ta
Să vină și Ana mea! (1).

---

(1) Simeonū Manguica, Calendarū pe an. 1883. Biserica Albă 1882. p. 129-131.

XIX.

S E C R I U L Ū.

După ce s'a așezatū mortulū pe laiță saū pe masă și după ce s'aū mai alinatū în câtū-va durerea și oftările celorū de casă, prin mângăerea ispititelorū bătrâne, unū vecinū saū altū bărbatū, care e meșterū de secrie și căruia i s'a datū puținū mai nainte de acēsta de scire, vine cu o trestie lungă saū cu unū bețū de alunū și ia măsură mortulū, și după aceea îi face secriulū, luândū în același timpū fōrte bine sēmă ca nu cum-va să fie mai lungū decât mortulū, căci atunci se crede că dacă mortulū s'ar îngropa cu acelū secriū, loculū rēmasū deșertū ar chiema și pe alte rude după dīnsulū (1).

În *Bucovina* acea măsură se ia de regulă cu o ață, care se pune apoi într'o bortă, ce se face de-asupra ușei dela odaia, în care mortulū și-a datū sufletulū, și apoi lipindu-se bine pe de-asupra, remâne acolo pentru totū-deauna (2).

În *Muntenia*, dacă unū mortū în vieța sa a fostū noro-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 13.— Lambriorū, *op. cit.* p. 152. și în *Bucovina. com. de mai mulți inși.*

(2) Burada, *Inmorm.* p. 13—14.

cosu, membrii familiei lui țină obiectul, cu care i s'a luat măsura pentru secriu, în grinda casei anume ca norocul să nu se depărteze de acea casă (1).

În *Transilvania*, se ia măsură asemenea după ce s'a îmbrăcatu, cu o ață, care se caută ca să nu fie nici mai lungă nici mai scurtă de cum e mortul, că apoi nu e bine. Ața aceea se așeză după aceea, ca și în Bucovina, într'o gaură de-asupra ușei dela casa mortului, anume ca să nu se ducă norocul dela casă (2).

Secriulă, numită altmintrelea în Bucovina încă și *sălaşu*, *cosciugă* și *raclă*; în Transilvania: *sicriă*, *sălaşu*, *cosciugă*, *tronu*, *casă de bradă*, *sghiabă* și *copârșeu* (3). În Banat: *sicriă*, *casa mortului* și *copârșeu* (4); iar în Muntenia: *cosciugă* (5), se face tot-deauna după starea mortului și anume dacă e mai avut din scânduri de stejar, nuc și frasin (6), iar dacă e mai sorman din scânduri de brad (7). În cele mai multe părți însă e datină de a se face numai din scânduri de brad (8).

Scândurile se caută în genere ca să fie câtu se pôte de nouă. Despre acostă împrejurare ne putem încredința încă și din următoarea poezie populară, din comuna Bouțariu în Banat:

Morî, mândră, să moru și eu
Să ne fac' unu copârșeu,

---

(1) Ionenu, op. cit., p. 36.

(2) Com de d-lu Rom. Simu.

(3) Ioanu Nițu Macavei, Datinele pop. rom. la înmorm. publ. în «Amicul familiei» an. VI. Gherla, 1882, p. 94. — Burada, În morm. p. 14. — Com. de d-lu I. Georgescu, și T. Simonu.

(4) Com. de d-lu Ios. Olariu.

(5) Burada, În morm. p. 14.— Ionenu, op. cit. p. 44.

(6) Ioanu Nițu Macavei, loc. cit. — Com. de d-lu I. Georgescu.

(7) Com. de d-lu Rom. Simu și I. Georgescu.

(8) Pretutindene în Bucovina.— Veđi și Burada, În morm. p. 14.

Copârșeți de scânduri noi (1)
Să ne 'ngrópe p'amândoi.
Să se mire și lumea
Ce plătesce dragostea,
Dragostea acea curată
Dela ună june și-o fată (2).

În fundulă secriului se pună în cele mai multe părți numai nisce chingușóre curmezișu, depărtate unele de altele, pe cari se pune puțină stuhă (3).

În *Transilvania*, după cum arată și următorul fragment de bocetă, este datină de a nu se înfunda secriulă de totă la picioré, ci a se lăsa ună locă deschisă, care se numesce *ușă* :

Dar și noi ne-omă duce
În pădură de brađi
Casă ei i-omă face,
Căsuță de bradă,
De scânduri de fagă
Cu uși la picioré
Să-mă vină rēcóre,
Dór de primăvară
Să se 'ntórcă iară.
Atunci Măriuța s'o 'ntórcé
Când cerbił oră secera,
Când șutele (4) oră lega
Atunci, atunci . . . .
Oră mai nică atunci (5).

---

(1) Scânduri noi = Scânduri noué.—Bănățenił legă unele vorbe, ca și cei din România, d. e. scânduri noi, în locă de scânduri noué.— Veđi I. Popă Reteganulă, Trandafir și viorele, p. 207.

(2) I. Popă Reteganulă, Trandafir și viorele p. 138.

(3) Burada, Inmorm. p. 14.

(4) În Bucovina femeiușca cerbului se numesce *cerbóică* sau *ciută*.

(5) «Gazeta Transilvaniei», LIV, Brașovă 1891. No. 22.

În cele mai multe părți din *Bucovina* la copiii cei de țîță, cari morū, li se lasă secriulū cu totulū negătītū, adică ne înfundatū în partea despre piciorē (1).

Partea cea mai mare de secrie, și mai alesū la ômenii cei mai sërmanī, se face fôrte simplă în forma unei lăđi lungărețe, în partea despre capū ceva mai largi, iar la piciorē mai înguste, ci cu capaculū saū coperișulū horizontalū. La ômenii cei mai avuți însă se facū, în genere, mai frumoșe, adică se colorēză pe de-asupra cu negru, mai cu sēmă la ômenii cei mai bētrāni, saū cu albastru, saū cu chinovarū roșu, iar în unele părți din *Transilvania*, precum bună-ôră în comuna Zernesci și altele de prin prejurū, și cu cafeniū.

De-a lungulū *capacului*, care în *Țēra-Romānescă* se numesce «*pleopa cosciugului*» și care în cele mai multe părți e încovățītū în forma coperișului dela casă (2), se face și o cruce albă. În unele locuri însă astū-felū de cruci se facū nu numai pe capacū, ci și pe de laturī, adică pe fie-care scândură lăturală. În casulū din urmă e de observatū și aceea, că secriulū e bătutū de jurū împrejurū cu cuie alū cărorū capū e albū (3).

Totū aice trebuie a însemna și aceea că și *crucea*, care se duce nemijlocitū înapoia secriului și care după înmormintare se pune la capulū mortului, e totū de aceea colōre ca și secriulū (4).

În cele mai multe părți din *Bucovina* și mai cu sēmă, de când nu e voe a se duce mortulū la grōpă cu secriulū descoperitū,

---

(1) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū din Mahala.

(2) Com. Rom. Simū : «*Sicriū* se numesce acela, alū căruī coperișū e orizontalū, iar *copărșēū* alū căruī coperișū e ca coperișulū casei adecă cu spinare.»

(3) Burada, Inmorm. p. 14.—Ioanū Nițu Macavei, loc. cit.—Com. de d-lū Rom. Simū și alți Romāni.

(4) Ioanū Nițu Macavei, loc. cit. și în *Bucovina*.

se face pe de o parte și pe de alta în dreptul capului mortului câte o fereștruiță, pentru ca să se răsuflă, să vadă glota ce s'a adunată ca să-lă petrecă și să-și iea diua bună dela ea, căci se crede că câtă timpă stă omul în casă și anume de cum s'a așezat pe laiță sau masă și până ce vine preotul ca să-lă iea și să-lă ducă la mormintă, elă vede și aude tôte, numai nu pôte vorbi nemică. Cum a sosită însă preotulă încetă d'a mai vedé și auđi (1).

În Fundulă Moldovei, districtulă Câmpulungului, se face în mâna dréptă o fereștruiță mică de aceea, ca pe acolo mortulă să se pôta uita în raiă (2).

Românii din unele părți ale *Munteniei* credă asemenea, ca și cei din Bucovina, că mortulă aude și vede tôte cele ce se petrecă în jurulă seă, și de aceea facă și ei la coșciugă în dreptulă capuluiă o mică fereștruiță, ca să aibă și mai bine pe unde vedé și auđi sfaturile ce i se daă. Alții însă credă, că acéstă fereștruiță se face de aceea ca să aibă pe unde întra brôsca să ciupescă din nasulă mortuluiă, că numai astă-felă începe a putređi (3).

În multe locuri o sémă de ómeni și mai alesă unii dintre cei mai bêtrâni, cari își așteptă mórtea din di în di, își facă scriulă singuri cu mâna loră, fiindă încă în viéță, și-și pregătescă comândulă și cele trebuincioșe pentru înmormintare. Aceștia țină scriulă, până ce le sosescă timpulă, într'ună unghieră ală tindeii, dar mai cu sémă în podulă casei (4).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 14. — Com. de mai mulți Români din Crasna și alte comune din Bucovina.

(2) Com. de Const. Mercheșă.

(3) Dobre Ștefănescu, *Studiă asupra literaturii populare publ. în «Lumina pentru toți,»* an. IV. Bucureșci 1888. p. 369. — Ionénu, *op. cit.* p., 44: «De o parte și de altă parte a cosciugului unui mortă se face câte o mică fereștruiță, ca să aibă mortulă pe unde să se resuflă, să vadă pre cei ce-lă conducă la mormintă și să-și iea diua bună dela ei.»

(4) Burada *Inmormint.* p. 15. — Lambrioră, *op. cit.* p. 152.

Acestu obicei de a-și face singuri cu mânele sale secriulă se păstrează mai cu temeiu în *Țara-românească*, județul Muscelu, apoi în Transilvania, partea de sus a ținutului Făgărașu, și în Banatu, în comuna Picinișca, Toplețu și altele (1).

După ce l'au gătitu acuma de făcutu, așternu pe fundulă secriului *geluituri*, adică *surcele* numite altmintrelea și *hăș-chiuțe* sau *hóspe de gelău*, însă numai de acelea ce au căduțu dela scândurile din cari s'a compusă secriulă, nici când de altele, și despre cari se crede că cumpărate fiindu scândurile anume pentru mortu, nu trebuie nimică să rămăie după dînsulă, și iarăși ca să aibă pe cea-laltă lume cu ce-și așifa foculă (2).

În unele părți atâtu din *Bucovina* câtu și din *Transilvania*, în locu de geluituri, se așterne fenu sau paie, iar de-asupra acestora, câtu e fundulă de lungu, o bucată de pândă nouă de casă (3).

După ce au așternutū îi punu la capu una sau două perinuțe umplute asemenea cu geluituri (strujituri de lemnū), fenu, otavă sau paie (4).

În timpu de vară se umple adese-orî și cu flori, iar ierna cu flori uscate, pe cari mulți din locuitori au îngrijire a le aduna de cu timpū.

În *Basarabia*, și anume în unele sate din ținutul Soroca perina mortului se umple cu țerînă dela mormintū (5).

De-asupra perinei se cósese două cordele roșii, în formă

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 15.

(2) Com. de d-lu V. Turturénu, preotū. —Averchie Macoveiū, preotū și Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.

(3) Com. de d-lu Av. Macoveiū, V. Turturénu, Ionică alu lui Iordachi Isacū: «În secriu se punu surcele din gelău, *erba verde* nici când, căci nămurile mortului s'arū topi după dînsulă ca și erba, » și *Fom. Simū*.

(4) Ropcea, com. de I. de Cuparencu, în Badeuțu, com. de Av. Macovei, în Baia, com. de Titu Zaharescu, (*Veđi și Burada. Inmorm.* p. 15.)

(5) Burada, *Inmorm.* p. 15.

de cruce, iar sub perină se pune în unele locuri unŭ acŭ cu aŭă, săpunulŭ și pieptenele cu care s'a spălatŭ și pieptănatŭ mortulŭ (1).

În unele localități din *Moldova* și *Țăra-Românească* însă săpunulŭ, cu care a fostŭ spălatŭ mortulŭ, pieptenele cu care s'a pieptănatŭ și aculŭ cu care i s'aŭ cusutŭ hainele, și cari însemnăză, ca să aibă și pe lumea cea-laltă săpunŭ de spălatŭ, pieptene de pieptănatŭ și acŭ cu care să-și cósă hainele când i se vorŭ rupe, nu se punŭ sub perină, ci înăuntrulŭ acesteia (2).

În unele locuri este datină, ca mortulŭ să se așeze în secriŭ, îndată după ce s'a gătitŭ acesta de făcutŭ (3), în cele mai multe însă abia a treia ȃi și anume nemijlocitŭ înainte de scóterea sa din casă și ducerea la mormintŭ. Decŭ în acele sate, unde este datină a așeza mortulŭ mai 'nainte, meșterulŭ ce l'a făcutŭ îlŭ aduce mai de grabă, pe când în cele-lalte abia în ȃiua de pe urmă.

Femeile înrudite cu mortulŭ și mai alesŭ bocitórele de profesiune, cum prindŭ de veste, că meșterulŭ vine cu dŭnsulŭ, îndată îi iesŭ înainte și începŭ a boci diferite bocete, cu deosebire însă de acelea, cari se referescŭ la secriŭ.

Unŭ astŭ-felŭ de bocetŭ din comuna Voitinelŭ, districtulŭ Rădăușŭ, în Bucovina, care se bocescă mai cu sémă la această ocaziune, sună precum urmăză :

Scólă, scólă Dumia-ta,
Și-ȃi deschide guriȃa
Și vorbè cu noi ceva,

---

(1) Com. de d-lŭ V. Turturènu ; — veȃi și Burada, *Inmorm.* p. 15-16.

(2) Ionènu, op. cit. p. 43. — *Revista pentru Istorie, arch. și filologie.* Bucurescŭ 1884. p. 387 : «În Prahova mortulŭ îi pune în pernă săpunŭ, pieptene pentru a se spèla și pieptèna până va ajunge la raiŭ.» — Lambriorŭ, op. cit., p. 155.

(3) Com. de d-lŭ I. Georgescu : «Mortulŭ la noi stă numai o ȃi pe laiȃ, după aceea se pune în secriŭ.»

Că de când ai adormitū,
Cu noi nu ai mai vorbitū.
Și cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Și nu ne-ai datū nici unū sfatū.
Bună casă ai avutū,
Acésta nu ți-a plăcutū ;
Cu meșteri nu te-ai tocmitū,
Dar ei singurī aū venitū,
Altă casă ți-aū croitū :
Fără uși, fără ferești
Dintr'însa să nu mai ieși.
Nici n'ai laiță de ședutū,
Nici feréstră de *prăvită*
Și nici ușă de eșitū,
Numa 'n ea de putređitū (1).

Altū bocetū din comuna Mănăstirea-Homorului, care ase-
menea se bocesc la acéstă ocașiune, sună așa :

— Tătucuță, grija nóstră,
Grija nóstră, mila nóstră!
Mândră casă ți-ai făcutū,
Matali nu ți-a plăcutū.
La stoleriū că mi-ai plătitū
Să despice-unū bradū în douē
Ca să-ți facă alta nouă :
Fără uși, fără ferești,
Acolo să viețuesci.
Nu-ī feréstră de privitū
Și nici scaunū de ședutū
Ci numai de putređitū.
Și cum mi te-o scosū în prundū
De-amū nu-ī veni mai multū (2).

Alū treilea bocetū, din comuna Igești, districtulū Storoji-
nețulū, sună astū-felū :

---

(1) Com. de Dimitrie Cârdeiu, proprietarū.

(2) Com. de d-lă. G. Avamū. învățătorū.

Da cum de te-ai înduratū
Și căsuța ți-ai lăsatū,
Ți-ai lăsat'o luminósă
Și-ai cătat'o 'ntunecósă
Făr'de ușī făr'de fereștī.
Nu te ducī să veselescī.
Ci-acolo să vecuescī;
Nu te ducī ca să 'nflorescī,
Da te ducī să veștețescī (1).

Precum facū bocitórele din *Bucovina*, totū așa facū și surorile lorū din *Transilvania* și *Moldova*. Acestea, cum vėdū că se apropie măestrulū cu sicriulū, asemenea prindū a se vāicāra și a boci, ȃicēndū celca din *Transilvania*:

Ți-ai făcutū casă de bradū
Să trāescī în ea cu dragū,
Fără ușī fără fereștī
In ea ca să vecuescī.
Ceea țēră-i încuīată
Totū cu lacāte de pētră,
Cu lacāte de argintū
Cine s'a dusū n'a mai vintū (2)

Saū așa:

Cāte cāsī noi am avutū
Nici una nu ți-a plăcutū,
Altă casă ți-ai făcutū,
Făr'de ușī, făr'de fereștī
Totū în ea să vecuescī,
Cu noi să nu mai grāescī;
Făr'de ușī, făr'de oblóne
Să nu eșī vara la sóre (3).

Cele din *Moldova*:

---

(1) Dict. de Ilie alū lui Onufrei Frunȃă, rezeșū.

(2) Com. de dlū Rom. Simū. — Vintū=venitū.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

Bună casă mî-ai avutū,
Matali nu ți-a plăcutū ;
La meșteri ai poruncitū
Și-alta nouă ți-a croitū,
Făr'de uși tăr'de ferești
Intr'insa să vecuesci ;
Nici nu-î ușă de eșitū,
Nici feréstă de *prăgitū*,
Numa locū de putređitū (1)

Sau așa :

Mândră casu' ai avutū
Și-afasta nu ți-o plăcutū,
Alta nouă ți-ai gătitū,
Nu ți ai gătitū de trăitū,
Ți-ai gătitū de putređitū :
Făr'de uși, făr'de ferești,
Intr'insa să putređesci.
Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpănu ești rămasă.
Plângeți uși, plângeți ferești
Și voi tuspătru păreți,
Că de stăpănu rămâneți ! (2)

După ce au adusū acuma secriulū și după-ce, petrecutū fiindū de bocitōre, l'au băgat în odaie, unde se află mortulū, doi sau patru inși dintre ómenii ce se află de față rădică mortulū cu cea mai mare precauțiune, ca nu cum-va să se vatāme, de pe laița sau masa, unde a stātutū până atunci, și-lū punū în sicriū.

Mai 'nainte însă de a-lū pune și așeza este datină în unele părți de-a afuma secriulū cu tāmāie sau cu smirnă (3).

În *Banatū*, înainte de ce punū mortulū în sicriū, presură

---

(1) Dict. de A. Pletosū din Rădășeni.

(2) Dict. de M. Nistorū din Mălini.

(3) Com. de d-lū Rom. Simū.

pe fundulū acestuia vr'o câte-va *bombe de praū*; după acésta ungu secriulū pe din lăuntru cu unū felū de unsóre pregătită anume spre acestū scopū și amestecată cu *aniū* (1) praū și leușténū; în fine încingū așternutulū cu unū *rugū* și c'o fășie de teiū muratū (2).

Rugulū se pune anume ca să servéscă mortului ca gardū spre a-lū apëra de spiritele cele rele, ca să nu pótă intra la dñsulū; *teiulū muratū* se pune în credința, că spiritele cele necurate nici când nu se potū apropia de dñsulū și mai alesū atunci când e jupitū de pe trunchiū, în ȕiua de Sãn-Giorgiū (3).

Când se așeză mortulū pe laiță saū pe masă, spunū cei ce-lū așeză că are să șédă acolo numai o ȕi saū trei, iar când îlū punū în secriū ȕicū că are să șédă pentru vecñica pomenire, adecă pentru tot-deauna. Prin urmare, trebuie de astă dată să puie lângă dñsulū și tóte obiectele acelea, cari credū ei, că-ī sunt de neapërată lipsă în cea-laltă lume (4).

Deci cum l'aū așezatū în secriū, dacă e înaintatū în vêrstă, punū alătura cu dñsulū și o bucată de pâne, unū drobușorū de sare și bēțulū sēū, care în multe părți se împodobesce cu o năframă (5).

Uniī punū numai trestia saū bēțulū de alunū, cu care s'a luatū mēsură spre a-ī face secriulū (6).

În *Banatū* se pune alătura cu dñsulū *baticelulū* 'dela eșirea sufletului și o secere vechie (7).

---

(1) *Aniū* = aīu = usturoiū.

(2) În Bucovina se ȕice «*teiu topitū*».

(3) Com. de d-lū Ios. Olariū. — Veȕi despre puterea *Rugului* și «Gazeta Transilvaniei» an. LIV. Brașovū 1891. No. 134. foiletonū.

(4) Cred. Rom din mai multe părți ale Bucovinei.

(5) Com. de d-lū V. Turturénū; veȕi și Burada, Inmorm. p. 16. — Lambrior, op. cit. p. 155. — M. Besanū, stud. cit. în. «Albina» an. I, No. 57.

(6) Burada, Inmorm. p. 16.

(7) Com. de d-lū Iosifū Olariū.

Tóte acestea se facũ cređându-se că mortulũ în cãlătoría sa cea lungă, ce are să o facă pe cea-laltă lume, avëndũ a suferi frigũ, căldură, sete, fóme, și multe alte supărări, să aibă ce mânca, în ce se rezima când va fi ostenitũ, și cu ce se apëra de câni (1).

Acéstă credință a poporului se cuprinde și în următórele versuri, ce se cântă la mortũ:

Acum ciasulũ mi-a venitũ
Și lumea am pãrăsitũ ;
Acum mă ducũ cale lungă,
N'am nemică să-mĩ ajungă ;
Veniți toți căți mă iubiți
Cu mine cãlătoriți ! (2)

Saũ :

Veniți cariĩ mă iubiți,
Cu mine cãlătoriți ;
Eu mă ducũ în cale lungă,
N'am nemică să-mĩ ajungă (3)

Credința, că mortulũ cãlătorindũ pe cea-laltă lume arũ avé nevoie de unũ bẽfũ pentru a se apëra de câni, amintesce pre *Cerberus*, vestitulũ câne cu trei capete, pãzitorulũ infernului.

Totũ aicea putemũ subsemna încã și datina și credința Românilorũ din *Transilvania* de-a merge rudeniile mortului a doua đi de cu nopte ca să stropescă cu apă mormintulũ, să-lũ tãmáeze și să aprindă toiagulũ pentru a *imblândi că'elulũ pãmîntului, ca să nu latre pe noulũ óspe venitũ între cele-lalte morminte* (4).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 16. — Lambrior, *op. cit.* p. 155. «In Ardélũ se pune în secretũ o măciucă nouă cu care să se apere ráposatulũ de dușmanĩ și să se razime în lungă-I cãlătorie.»

(2) M. Besanũ, *stud. cit.* în «*Albina*» an, I. No. 57.

(3) Lambrior, *op. cit.* p. 153.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 59.

La ciobani li se mai pune și fluerulă cu care cântău la oi (1).

În *Munții apusenți ai Transilvaniei* i se pune de-a lungul trupului o ață albastră de lână precum și o bătă câtă elă de lungă și care, fiindă la ună capetă crepată, se pune în crepătură ună creițarū ca să plătască vama, iar cu bătă să se sprijinască în lunga lui călătorie (2).

Dacă repausatulă e copilă de țăță, atunci i se pune în *Bucovina* lapte mulsă din țăța mâne-sa într'o ulcicuță făcută din cēră galbenă și curată, iar dacă e înțercałă, adică ceva mai mărișorū, i se pune o hulcă (franzolă) saū plăcintă. Tote acestea însemneză ca să aibă ce mânca în cea-laltă lume, în raiū (3).

În *Banatū*, și anume în orașulă Caransebeșū, dacă mōre vre-o femeie, după care aū rēmasă copii mici, este obiceiulă a i se pune în secriū atâtea păpuși câți copii aū rēmasă, pentru a-i da ore-cum pe ceea lume chipulă copiilorū sēi ca să-i aibă spre mângăere.

De se 'ntimplă se mōră cineva după Pasci, în sēptēmăna luminată, atunci, pe lângă tote cele-lalte, se adauge și ună oū roșu (4).

După ce s'aū așezatū acuma și obiectele înșirate până aice se pune de-asupra mortului o bucată de pânză câtă dînsulă de lungă, iar peste acēsta une-orī și *păiōră* (nimatețū—balțū), pre care în timpulă din urmă îndătinēză poporulă a o cumpēra din dughenă (5).

În *Munții apusenți ai Transilvaniei* trupulă mortului se

---

(1) Burada, *Imorm.* p. 16.

(2) Frāncu, *op. cit.* p. 173. — Bojinca, *op. cit.* Nota dela p. 212, «Intr'altelē se crepă capetulă bătului de-asupra și se bagă bănuțulă în acea crepătură.»

(3) Com. de Const. Corvinū, *stud. gimn.*, «La noi în Mihoveni, după ce a muritū cine-va și amū îl gata ca să-lū ducă, îl pune mōșa, care l'a moșitū, o plăcintă pe pieptū, ca să aibă ce mânca în raiū.»

(4) Burada, *Imorm.* p. 16-17.

(5) Com. de d-lū Av. Macovei și V- Turturēnū, *preoți.*

acopere asemenea cu o pânză albă țesută în casă, care se numește *urđicariu*, *fotioliu* sau *giulgiu* (1).

Afară de acesta mai este datină în unele sate din *Bucovina* de-a se împodobi mortul iarna cu busuioc și brebenei, ale căror frunze se lipesc cu păcostelă, iar vara se pună totu feliul de flori de grădină (2). Copilelor li se pune de regulă de-o parte și de alta *Cămeșă Maicii Domnului* (lat. *Convolvulus arvensis*).

În *Transilvania* vara se împodobesc asemenea cu totu feliul de flori de grădină, iar iarna mai cu sémă cu busuioc și *tăpălagă* (3).

De-asupra pe scriu, adecă după-ce s'a pusă acum capacul și s'a închisă mortul, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune o bucată de pânză ca de lungimea scriului, un ștergară sau mai rară un lăiceră, carele rămâne acolo până după prohodă, iar după prohodă se dă aș preotului aș altui omă de pomană.

Cunună de flori se pună, mai alesă la țerană, fôrte rare-oră pe scriu. La cei mai inteligenți însă și cu deosebire la cei de prin orașe mai desă.

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, sălaşul se acopere de regulă cu așa numita «*sălie*», care se face din pânză neșră, de comună din postavă, și se pune în formă de cruce peste sălaşă, adecă de la capă spre piciore și de-a curmezișul sălaşului (4).

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 173.

(2) Com. de d-lă V. Turtureană, preotă, și alți Români din Bucovina.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă T. Simă.

XX.

P E T R E C E R E A.

A treia ȃi după repausare urmĂză de regulă *înmormîntarea* saŭ *îngropăciunea*.

Escepțiune dela acĂstă regulă generală se face numai atunci, cĂnd ȃiua înmormîntării ar avĂ să cadă *Lunġa*. În casulŭ din urmă se lasă totŭ-deauna pe a patra ȃi, adecă pe Marți, sub cuvîntŭ, cĂ Lunġa, fiindŭ capulŭ sĂptemănei, e rea de mĂrte pentru cei ce rĂmănŭ în viĂță (1).

Afară de acĂsta mĂi e de însemnatŭ încă și aceea cĂ fiecare înmormîntare se face după amiaȃi și anume iarna între douĂ și cincġ, iar vara între douĂ și șĂpte ore. MĂi timpuriŭ saŭ mĂi tĂrȃiŭ decĂt în intervalulŭ acesta se face dĂră numai atunci, cĂnd cadŭ mĂi multe înmormîntări în una și aceeași ȃi și preotulŭ nu e 'n stare sĂ le facă pe tĂte de-odată, saŭ cĂnd mortulŭ e dintr'o stare mĂi nobilă.

---

(1) Dat. și cred. Rom. din Bucovina. — Veȃi și IonĂnŭ, op. cit. pag. 41. «*Lunġa* nu se 'ngropă mortġi, cĂci o iea de Lunġa, capulŭ sĂptemănei, și e rĂŭ de mĂrte pentru cei în viĂță.—A. Pletosŭ: «Nu se 'ngropă Lunġa, pentru cĂ e inceputulŭ sĂptemănei și ar muri toȃi din casă.»

și mai avută, și nêmurile sale pretindũ anume ca să se înmorminteze mai de grabă, ca petrecerea să fie cu atâta mai pompôsă și mai frumôsă.

În *Banatũ* nici unũ Românũ nu se îngropă diminêța, din cauză că nêmurile sale voescũ a-ĩ espeda sufletulũ cãtră ținta sa dimpreună cu mergerea spre odihnă a sórelui. În cazul contrariũ se temũ, că sufletulũ repausatului, pe când se află sórele în urcare, lesne ar puté să apuce pe căi rãtãcite, și să cadă apoi jertfă vre-unui strigoiu rãtãcitorũ (1).

La óra hotãrită pentru petrecerea celui mortũ la locașulũ de vecinică odihnă, toți cei ce dorescũ a-lũ petrece începũ a se aduna de prin tóte părțile, și după ce l'au mai privitũ încã odată și au sãrutatũ crucea saũ icóna de pe pieptũ, rostindũ în taină unũ «*Dumnezeũ sã-lũ erte și sã-ĩ facã parte de împãrãția cerului,*» se postéză unii în casă, iară alții pe afară, adică cari pe unde apucă, așteptândũ sosirea preotului.

În același timpũ se aducé de la biserică și *procesia* menită pentru înmormintare, și anume: crucile, prapurile, sfeșnicele, serafimii, stégurile și nãsãlia saũ drucusarii (rudite), cu cari are să se ducă mortulũ la grópă.

Una dintre nêmurile saũ cunoscutele repausatului, cum vede că a sositũ acum întrega procesie, care, în cele mai multe părți, se razimă pânã la pornire de streșina casei saũ a unei colnicióre, iea mai multe ștergare, nãfrãmĩ, tulpane saũ tistimele, după cum și-a doritũ celũ repausatũ și după cum sunt și moștenitorii sãi de avuți și de darnici, și la fie-care cruce, prapurũ, sfeșnicũ și serafimũ, lógã câte unũ ștergarũ, tulpanũ saũ tistimelũ.

În unele părți dimpreună cu tulpanele acestea e datinã de-a lega încã și câte unũ colacũ.

---

(1) Schott. op. cit. p. 302.

Totü așa facü ele și cu bradulü, pomulü, pomenele, coliva, pausulü și crucița, care se duce nemijlocitü în urma mortului La fie-care légă câte unulü saü, după împrejurări, câte doue testimele și câte doi colaci, cari sunt meniți pentru cei ce aü să ducă obiectele respective până la mormintü, și de-acolo îndërëptü, căci afară de testimele și colacii aceștia în cele mai multe părți nu mai capëta nimicü alta pentru ostenéla ce o aü,

Ce se atinge de ducerea mortului, apoi acésta atárnă totü-deauna dela etatea precum și de la deprinderea localității, în care a repausatü acesta.

Așa, în unele părți, se duce pe mâni, în altele pe năsălii, și iarășî în altele într'unü carü cu boi saü în sanie, iar în orașe cei mai avuți se ducü și cu *patașca* saü *caravana*.

În *Moldova* și anume în județulu Fălciü, comunele Bunesci, Deleni și altele, precum și în mai multe comune din județulu Némțü este obiceiulü să se ducă mortulü la grópă cu sania, fie vara, fie iarna, pentru ca să-i fie calea mai ușoră și să nu se sdruncine. Mulți din cei mai fruntași înjugă doi saü patru boi negri.

În multe locuri boii se înjugă cu jugulü rësturnatü, arătându prin acésta că murindü gospodariulü tóte aü să mérgă pe dosü și fără rënduelă (1).

Obiceiulü de a duce mortulü cu sania e usitatü și'n «*Téra Oașiuлуй*», unü micü ținutü locuitü de Români, care cade parte la comitatulü Ugocei, parte la alü Satmarelui, din Marămureșü, apoi și în Gherța-mare (comună românescă) totü de ocolo, iar boii, cari tragü sania, pórtă în córne colaci și ștergare (2).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 21—22.

(2) Ioanü Nițu Macoveiü, «Dat. pop. la înmormintări,» în «Amioulü familiei,» an. VI, Gherla, 1882, p. 94.

În *Bucovina* obiceiul de-a duce mortul cu sania e usitată mai ales iarna, când omătul e foarte mare, și cu deosebire în unele sate de la munte, unde locuințele omenesci sunt foarte depărtate de biserică și de țințerimă.

Atât iarna cât și vara se duc cu sania numai în unele sate de sub ptele munților, precum bună oră în Bălăcena, Crasna, Ilișesci, dar și aici numai cei înaintați în vîrstă, și la sanie se înjugă boi negri sau plăvani, pe cînd tinerelul se duce de regulă cu năsălia pe umere (1).

Vara în multe sate atât de la munte, cât și dela țără se duc și cu carul, la care se înjugă doi sau patru boi (2).

În celelalte sate din *Bucovina*, și cu deosebire în cele dela țără, fie iarna fie vara, cei înaintați în vîrstă se duc de regulă cu năsălia, copiii cu rudițele, iar cei de tot mică subsuoră.

În unele părți din *Transilvania*, precum bună oră în Orlat, se duc, ca și în unele părți ale Bucovinei, sau cu ajutorul unor «*rude de mort*», cari se păstrează în biserică, sau pe nisce lemne, cari se aruncă apoi în grăpă, sau, în sfârșit, cu ajutorul unor «*chindéue*», cari sunt ale ducătorului mortului (3).

În districtul Năsăudului mai fie-care mort se duce cu *năsălia*, numită altmintrelea și «*carul mortilor*» și numai rare ori cu carul (4).

În *Munții apuseni ai Transilvaniei* se duce de regulă pe car, și dacă mortul e tîner și avut, se prind la car cîte patru boi cu crengi de brad și cu năfrăm colorate la corne, iar la grumază cu clopote (5).

---

(1) Com. de M. Jemna, stud. gimn. și alți Români.

(2) Usit. în Bilca, Cămpulung, Bréza etc.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de T. Simonă și Al. Boeriu.

(5) Frăncu, op. cit. p. 174.

În cele mai multe părți, unde este datina de a se duce mortul cu năsălia, cei căsătoriți se duc numai de cătră bărbați, iar cei tineri numai de cătră tineri.

Așa în *Bucovina*, atât bărbații cât și nevestele se duc de cătră patru bărbați, mai tineri sau mai înaintați în etate, după cum e și mortul, și îmbrăcați ca totu-deauna; pe când feciorii cei holtei și fetele cele mari, numai de cătră patru feciori holtei, cari sunt de regulă îmbrăcați în sumane negre și încălțați cu ciobote, ai căror tureci sunt dați în sus, sau cu papuci, după cum li e adecă și portul, iar la gât cu basmale negre (1).

Tot așa îndălinau a duce pre cei morți și vechii *Romani*.

Servius la Virgiliu ne spune că «rudele cele mai aprópe de sex bărbătescú aveau îngrijire de a duce sicriul» (2).

Fie-cărui ducător i se dă ca răsplată pentru munca sa câte un ștergar, tulpan sau o basma frumoasă, de care atârna un colac (3).

În unele sate, dar mai cu sémă pe la orașe, ducătorilor tineretului li se pune la piept și câte o flóre, iar la mâna stângă li se lógă câte un tulpan, testimel, ștergar, o basma sau o petea négră (4).

În cele mai multe sate din *Bucovina*, când móre o fată

---

(1) Dat. Rom. din Ropcea, com. de Em. de Cuparencu, stud. gimn.; a acelor din Costána, com. de Dragoș Bumbacú, stud. gimn.; a acelor din Cămpulungú, com. de V. Burduhosú; a celor din Fundulú-Moldovei, com. de Const. Mercheșú, stud. gimn; și a acelor din Toderesc și Sótonețú, com. de I. Avramú.

(2) Aen. VI. 222:

Deferendi feretrum propriqui oribus virilis sexus dabatur munus.

(3) Dat. Rom. din Badeuț și alte sate din *Bucovina*. — În *Transilvania*, după cum ne scrie d-lú R. Simu, li se dă câte un ștergar, orí o traistă, o cãrpă sau o *merindéțá*.

(4) Berchișescú com. de G. Velehorschí, stud. gimn.; în Cămpulungú, com. de V. Burduhosú, stud. gimn.; în Fundulú-Moldovei, com. de C. Mercheșú

mare saŭ unŭ feciorŭ holteiŭ, este datină de-a li se pune, pe lângă ducători, încă și *drusce* și *vătăjei*, tocmai ca și când s'arŭ mărita și 'nsura și i-ar duce la cununie, pentru că mórtea pentru dinșii se consideră ca și o nuntă (1). Iară druscele și vătăjeii se alegŭ de regulă dintre némurile cele mai aprópe ale celui repausatŭ.

Druscele, cari se punŭ mai alesŭ la feciorii cei holtei, sunt îmbrăcate în cămăși albe și cusute cu strămătură négră apoi în bondițe (piepterașe), încinse cu cătrințe, cu capulŭ golŭ și cu părulŭ despletitŭ.

Vătăjeii sunt îmbrăcați cu cămeși albe de bumbacŭ și cu pieptărașe, însă *mai alesŭ* cu sumane negre, și dacă-î timpulŭ frumosŭ încălțați cu ciobote saŭ papuci, cu capulŭ golŭ, și în mână câte cu o ploscă și câte cu unŭ bețŭ, de care e legată o basma négră, nici când însă albă ca la nunți (2).

Unele drusce, precum bună-óră cele din comuna Bălácéna, ducŭ în mână câte o năframă și bocescŭ pe celŭ mortŭ până la grópă (3); altele însă, precum cele din Stupca, nu facŭ nimică alta, ci numai ducŭ sfeșnicele cu luminele aprinse pe lângă mortŭ (4).

Unii *vătăjei*, precum cei din Balacéna, impușcă totŭ drumulŭ până la grópă (5); alții însă, precum cei din Stupca, se ducŭ alătura cu mortulŭ până la grópă, iar după înmormintare, postându-se lângă portița ținterimului, daŭ petrecē-

---

(1) Com. de Em. de Cuparencu, «In *Ropcea*, districtulŭ Storojinețulŭ, pe unŭ flăcău ilŭ ducŭ totŭ-deauna flăcăi, iar' pe o fată mare patru vătăjei, ca și când ar duce-o la cununie, când se mărită. Ei dicŭ adecă că o ducŭ la cununie pe cee-laltă lume.»

(2) In Stupca, com. de A. Baciŭ; la Balacéna, com. de M. Jemna.

(3) Com. de M. Jemna.

(4) Com. de Al. Baciŭ.

(5) Com. de M. Jemna.

torilorŭ rachiulŭ saŭ vinulŭ, ce-lŭ aŭ în ploscă, de sufletulŭ celui repausatŭ (1).

În Vicovulŭ-de-sus la înmormîntarea unui feciorŭ saŭ a unei fete mari se punŭ numai cîte doi vătăjei și cîte două drusce. Vătăjeii capetă cîte un bēțu cu năframă și cîte unŭ struțŭ de flori la pieptŭ, iar druscele numai struțuri de flori ca la nuntă. Druscele bocescŭ totŭ drumulŭ pe mortŭ (2).

În Bilca, unde e datină de-a se pune numai unŭ singurŭ *vătăjelŭ*, acesta se duce înaintea mortului saŭ mai bine ȃșis în fruntea procesiunii, și cinstesce cu rachiŭ, tocmai ca și la nuntă, pre toți ómenii ce-î întălnesce pe drumŭ (3).

În Costăna, dacă móre unŭ feciorŭ, pe lângă fie-care dintre cei patru feciori, cari ducŭ mortulŭ, merge alătura și cîte-o fată mare, care repesintă *druscele* din alte sate; iar la fetele cele mari, pe lângă cei patru feciori, cari le ducŭ, mai mergŭ încă patru alătura, și aceștia sunt *vătăjei* (4).

În *Banatŭ*, dacă repausatulŭ este june, se caută patru fete mari și patru junŭ de vîrsta lui. Cînd plécă la biserică cei patru junŭ iaŭ sicriulŭ cu *scaumulŭ* pe umeri, iar alătura cu fie-care dintre dînșii merge cîte-o fată, care ține o panglică lungă și roșie peste sicriŭ dimpreună cu sóța ei de cea-laltă parte, adecă doi feciori și două fete sunt de cătră picióre și doi feciori și două fete de cătră capŭ, și așa mergŭ pînă la biserică și de-acolo la cimitirŭ. Celorŭ patru fete li se mai dă să țină în mână cea de laturŭ de mortŭ, adecă în cea estremă, încă și cîte unŭ mērŭ frumosŭ în care este înfiptă o pană grecésă, adecă o flóre artificiosă de dughiană.

---

(1) Com. de Al. Baciŭ.

(2) Com. de d-lŭ V. Turtureanŭ, preotŭ

(3) Com. de Iustinŭ Cârdeiu, stud. gimn.

(4) Dict. de George Bumbactŭ, proprietariŭ.

Dacă însă repausatul e fată mare și nu e tare grea, atunci o ducă patru fete frumosu îmbrăcate și împodobite. Iar dacă e corpolentă și sicriul greu, atunci o ducă de regulă patru feciori, cărora le urmează patru fete ca și la feciorii cei holtei (1).

În unele comune din districtul Năsăudului în *Transilvania*, fetele cele mari se ducă la grăpă pe năsălii purtate numai de fete mari, iar flăcăii numai de flăcăi, și cei căsătoriți numai de căsătoriți (2).

În alte comune, totu din districtul Năsăudului, dacă mortul e *pruncă*, îl duce tatăl sĂu, iar dacă nu are tată, atunci îl duce rudenia cea mai de aproape a sa.

Dacă mortul e fecior, se duce de cătră feciori, dară totu deuna cu stĂgĂ, care, după înmormintare, se pune pe mormintu. Prapuri, crucea, precum și cele-lalte obiecte procesuale încă le ducă numai feciori și de regulă amicii cei mai intimi ai repausatului.

Fetele mari însă sunt duse de feciori cari le pun pe sălaşu o cunună de flori.

Pre cei *căsătoriți* îi ducă unele rudeni de ale lor. Dacă mortul e *bĂtrĂnu*, îl ducă feciorii sĂi; de cum-va nu are feciori, ci fete măritate, atunci îl ducă ginerii sĂi; iară de nu are nici de aceștia, atunci îl ducă nĂmurile cele mai aproape.

Totu așa se întâmplă și cu dusul muerilor *bĂtrĂne*.

Fie-care mortu mare se duce de regulă de cătră patru inși, cari capĂtă câte o nĂframă și unĂ colacĂ, în care adese ori se bagă și câte-va parale (3).

În alte părți însă totu din *Transilvania*, dacă mortul e

---

(1) Com. de d-nii IoanĂ PopovicĂ și IosifĂ OlariĂ, învățatori.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 22.

(3) Com. de d-lĂ T. Simon și Al. BoerĂ.

bărbatū sau femea, îlū ducū ômenī mai de aprôpe sau veciniī, cari capêta câte unū colacū, câte o lumină de cêră și de mânca.e (pomână). Dacă însă sunt fete mari sau copilandre, le ducū numai feciorī, cari capêtă câte-o cârpă frumôsă (1).

În *Moldova*, județulu Suceviī, plaiulu Muntele, bêtânii se ducū numai de bêtâni, feciorii și fetele mari numai de feciorī, iară băeșii și copilele numai de băeșī. Afară de acêsta pre fetele mari le petrecū numai fetele mari, cu cari aū fetitū împreună și aū trăitū bine și anume tot-deauna cu pêrulū despletitū (2).

În *Basarabia* fetele mari sunt duse numai de flăcăi, cari își lēgă la mână câte o basma sau năframă ca și vorniceii.

Năsăliile la cei sêraci sunt împodobite cu scôrță sau chilimū, iar la cei bogașī cu stofă, din care apoi se facū vesminte la preoșī (3).

În timpurile vechi, ne spune Principele Dim. Cantemirū, că dăca mortulu a fostū oficerū în miliție, i se îmbrăcaū caii în pănură nēgră și de-asupra lorū se puneau vesmintele cele mai prețioșe ce le avuse defunctulu. Înaintea cadavrulu se ducea o suliță, de care spânzura o sabie golă cu mănunchiulu întorsū; iar de amêndouê părșile mergeau vre-o câșī-va soldașī îmbrăcașī cu pancere și coifuri. Ochii cailorū se frecaū cu sucū de cêpă sau cu prafū de pușcă, ca să se arate ca și când ar plânge și ei, ca și ômenii, mórtea domnulu lorū.

«Dacă muria unū boerū, cadavrulu lui îlū petrecea și Domnulu cu totă pompa sa de curte; și dacă defunctulu a fostū unulū din cei mai mari boeri, atunci duceau înaintea lui semnele boeriei sale până la grôpă, și apoi le duceau

---

(1) Com. de d-lū I. Georgescu, invêțătorū.

(2) Dict. de A. Pletosū și M. Nistorū.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 22.

iarăși îndereptu și le puneau în spătărie sau divanū; dar scaunulū și loculū lui rămâne deșertū celū pușinū trei ȝile» (1).

În același timpū, când se aduce procesia sau pușinū ceva mai târȝiū, sosesce și preotulū care are să împlinescă serviciulū înmormintării.

Bocitórele din *Bucovina*, cum îlū zărescū de departe că se apropie de casa repausatului, deauna începū a se văieta, a boci și a ȝice:

Scólă, scólă dumnia-ta
Și-ȝi deschide ferésta
Și privesce printr'insa,
Că-ȝi vine carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Nu te porné spre trăitū,
Te porné spre prăpăditū.
ȝi-a venitū carte, venitū,
Să fii gata de pornitū
Înapoi nu de venitū,
Că te-orū duce cu căruȝa
Să nu vii câtū îi lumuȝa,
Te-orū duce cu patru boi
Și nu-î mai veni 'napoi,
Te-orū duce pe năsălii
Înapoi să nu mai vii (2).

Sau așa:

Mămucuȝă, mila nóstră,
Uită-mi-te pe feréstră,
ȝi-a sositū carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Séra încă n'a sosi,
Dela noi mi te-orū porni
Și 'napoi nu-î mai veni.

---

(1) Descrierea Moldovei, edit. Acad. rom., p. 149.

(2) Din Voitineli, com. de Dim. Cârdeiu.

Séra dacă mî-a 'nsera
Tare nu te spăimînta,
Că 'nainte ți-orū eși
Hlubî cu pene împestrate,
Cu fețe posomorîte,
Cu chicile muceșite . . .
Aceia nu-sū hulubei,
C'aceia-sū chiar fiil tēi,
Ce-aū muritū mai de demultū
Și aū putreșitū în pămîntū . . . (1).

Saū astū-felū :

Scólă, scólă, dragulū meū,
Dragulū meū, iubitulū meū !
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnéscă
Dela noi să te pornéscă.
Iacă cartea c'a sositū
Și dela noi te-aū pornitū.

Cele din *Moldova* :

Puișorulū meū iubitū!
Scólă-te că ți-o venitū,
Ți-o venitū carte domnéscă
Dela noi să te pornéscă,
Carte 'n patru cornurele
Scrisă cu lacrimi de-a mele
Și 'mplută cu multă jalc.
Da eū mă rogū dumitale,
Dacă-mî faci acéstă cale,
Să mai vii pân' la feréstă
Să veđi cum trăimū în casă! (2)

Iară cele din *Transilvania*, în casū când mortulū e o fată
mare, bocescū astū-felū :

---

(1) Din Câmpulungū. com. de G. Ciupărcă.

(2) Dict. de Anița Pletosū din Rădășeni.

Intr'acéstă lume mare
 Fost'am și eă mândră flóre,
 Flóre fui, flóre trecuț,
 Parte de lume n'avuț.
 Rea bôlă m'a apucată,
 Trupșorulă mi l-a uscată
 Și m'ă ruptă firulă vieții
 Și m'ă făcută prada morții.
 N'avuț parte nici dulcătă,
 Norocă bună de-a mea vieță.
 Rămâi lume cu mult bine
 Că eă ađi mă duc din tine,
 Rămâi, lume cuț ești dată,
 Mie nu m'ă fostă lăsată.
 Mă rogă lumii de iertare
 Dela mică până la mare,
 La toți ômenii de-odată,
 Ca să fiă și eă iertată.
 Voi pleca o cale lungă
 Nu-ı pasere să m'ajungă,
 Voiă pleca o cale lată
 Nu-ı pasere să mă 'ntrecă.
 Veniți frați, veniți surori
 Și mă 'mpodobiti cu flori,
 Și-mi spēlați fața cu apă,
 Mă petreceți pân' la grôpă,
 Și-mi spēlați fața cu vină,
 Mă petreceți cu suspină;
 Și-mi spēlați fața cu bere
 Și mă petreceți cu jele.
 Haideți surori să prânđimă,
 Că de ađi ne despărțimă,
 Haideți surori să gustămă
 Că de-ađi nu ne mai vedemă.
 Cine 'n lume-a mai vędută
 Mirésă mândru gătată

Și ea șede supărată,
 Mirésă mândru tocmită
 După lume bănuită.
 Noi Mărie-aș'am gândită
 Că după tine-oră veni
 Socrii cei mari cu cail,
 Dar' ei vină cu praporii.
 Noi Mărie-aș'am gândită
 C'oră veni feciori cu brăie,
 Dar' ei vină cu năsălie.
 Haț Mărie și te uită
 Surorile cum te cântă,
 Părinții cum te comândă.
 Ie-ți Mărie điaua bună
 Dela sôre, de la lună,
 Dela maica ta cea bună,
 Dela sôre, dela nori,
 Dela a tale surori,
 Dela struț de busuiocă,
 Dela feciori, dela jocă,
 Dela struț de tămăiță
 Dela fete din uliță.
 Ie-ți Mărie điaua bună
 Dela păhăruț cu mîere,
 Dela feciori, dela bere (1),
 Că tu mai multă nu-ı mai mere,
 C'ai pornită o cale lungă,
 Nu-ı pasere să te-ajungă
 Și-ai pornită o cale lată,
 Nu-ı pasere să te 'ntrecă.
 Multă ai sburată ca cuculă,
 Putređi-vei ca lutulă;
 Multă ai sburată ca mîerla,
 Putređi-vei ca tina.
 Săracă Mărie dragă,
 Astăđi în pământă te bagă
 Și te-ı face țernă neğră! (2)

(1) Sub. «bere» se 'nțelege petrecerea junimei sateloră pe la Crăclună.

(2) Com. de d-lă T. Simonă.

În cele mai multe părți din *Bucovina*, unde este datină de-a se face *prohodul* în biserică, cum a sosită preotul, dacă toate cele necesare pentru petrecerea mortului sunt gata și nu mai este nici o pîdică de pornire, se și îmbracă în ornate, cădesce mortul precum și pe cei de față, și apoi începe *panachida*.

Înainte să nemișlocit după începerea panachidei atîtu preotul cîtu și cantorul bisericesc (dascălul), capetă cîte o lumină de cêră galbănă sau și una albă, de care se află legată o năframă, un ștergar sau un tulpăn, cu acea deosebire numai că a preotului e mai mare, mai scumpă și mai frumoasă, pe cînd a cantorului mai mică și prin urmare mai efină.

Dacă sunt mai mulți preoți și cantori bisericesci, atunci fie-care capetă cîte o lumină și cîte un tulpăn.

Tot așa se face și în *Banat* (1).

După ce a sfârșit preotul panachida și cantorii bisericesci de cîntat *večnica pomenire*, stropesce pe mort cu apă sfințită sau cu vin, adecă cu paus, iar cei de casă precum și nêmurile cele mai de aprôpe sărută pentru ultima oră mâna mortului precum și crucea sau icôna de pe pîeptul acestuia, luându-și în același timp rêmăsă bun delă dînsul și dîcîndu: «Dumneđu să-lu ierte și să-lu odihnescă!»

Bocitôrele din *Bucovina*, cari stau de o parte, cum vedu că preotul a luat pausul ca să stropescă pe cel mort, încep iarăși a boc și a dîce:

Veniți frați, veniți surori,
Veniți și voi verișori
Și mă 'mpodobiți cu flori,
Și-mi stropiți fața cu apă,
Că de ađi mă ducă la grópă.

---

(1) Com. de I. Popovici: «Preotul și învêțătorul capetă cîte o lumină și o mahramă, iar copiii (dieci) cîte o mahramă mai mică.»

Și-mi stropiți fața cu vin
Că 'napoi n'am să mai vin,
Și-mi stropiți fața cu bere
Că mai multă nu me-ți vedé-re (1)

Sau așa :

Veniți frați, veniți surori
Și mă 'mpodobiți cu flori.
Veniți și voi bunii vecini
Veniți și voi cei străini
Vin'o și tu-a mea soție
Ce-am avut din cununie,
Veniți și voi copilași
Dragii tatii coconași,
Căci de tata ați rămasă
Totă de chină și de necază.
Câtă înimă e lumea de mare
N'aveți milă nici creșare.
Și-ți fi mâncați de străini
Ca iarba de boi bătrâni.
Veniți toți și v'adunați
Și cu apă mă scăldați
Că de astăzi în colea
Mai multă nu me-ți mai vedea ! (2)

După ce l'au stropit și l'au sărutat acum toate némurile, în cele mai multe părți din *Bucovina* se pune și se închide capacul secriului și mai multă nu se deschide de fel, dora numai în cazul când un fiu sau o fiică, frate sau soră, care nu locuesce în același sat, și prin urmare n'a apucat a veni înainte de a porni, ar dori să-lă mai vadă încă odată și a-și lua rămasă bună dela dînsul.

În cele mai multe părți din *Moldova* însă, îl ducă până

---

(1) Din *Horodnicul-de-jos*, com. de fostul meu conșcolar d-lă Petrea Prelipcenu.

(2) Dict. de Tôderu Manciu, fostu sergentu în *Moldova*, județulu Botoșani.

la grópă cu fața descoperită, deși legea nu mai permite ca să facă acésta (1).

In acele părți ale *Moldovei* deci, unde este datină de a se duce mortul descoperit, capacul sicriului îl duce până la grópă unú altú omú, căruia asemenea i se dă unú tulpănú (2).

Românii din *Transilvania* înainte de a se încuia sicriul se ducú asemenea la iertare, trecéndu pe lângă copârșeú, sărutândú crucea, béndu pausú și dicéndú: «*Dumneđeú să-lú ierte!*»

Iară bocitórele, cari staú ceva la o parte, dacă mortul e feciorú holteiú saú fatá mare, bocescú astú-felú:

Ie-ți N. ziua bună
Dela sóre, dela lună,
Dela firú de mătrăgună,
Dela maica ta cea bună;
Dela sóre, dela nori,
Dela grădina cu flori,
Dela frați, dela surori;
Dela firú de busuiocú,
Dela feciori, dela jocú,
Dela păhărașú cu mîere,
Dela feciori, dela bere,
Dela firú de tămâiță
Dela fete din uliță . . . (3).

In multe locuri totú din *Transilvania*, se dă ómenilorú la ocasiunea acésta câte unú colacú și câte unú cruceriú, ori și mai multú, după cum e și starea omului.

După ce-lú sărută rudeniile, mortul se încuie, ca și'n Bucovina, pe când mai de multú nu se încuia de felú până la mormintú.

---

(1) Com. de T. Zaharescu, stud. gimn. — Veđi și Burada, Inmorm. p. 21.

(2) Com. de T. Zaharescu.

(3) Com. de d-lú T. Simonú

Înainte însă de-a se încuia i se desnódă baiera cămeșii precum și ori-ce altă nodă ar mai fi avându la vre-o ținută cu care e îmbrăcată, anume ca să se pótă căsători bărbatul sau muiera care rămâne. (1)

Totă așa facă și Români din *Bucovina*. Ei încă îi desnódă cheutorile cămeșii anume ca celui ce rămâne să nu-i fie cununia legată, înnodată.

După ce au închisă sicriul, bărbații, respective feciorii, cari sunt puși ca să ducă mortul, îl rădică de pe locul unde a stată până atunci și-l scotă afară.

În același timp, când se scóte mortul din casă, atât femeile înrudite cu dînsul câtă și bocilórele bocescă următorul bocet :

Plânge podul, plânge podul,
Că i se duce stăpânul,
Da plângeți și voi podele
Că se duce mila *mère* (2).
Plângeți uși, ferești plângeți,
Că de-amă nu-lă mai vedeți.
Plângeți uși, plângi și tu masă,
Că stăpânul merge din casă.
Și pe noi pe toți ne lasă
Cu inima friptă, arsă (3).

Său acesta :

Plânge masă,
Plânge casă ;
Plânge casă cu totul,
Că se duce stăpânul,
Și se duce în ceea lume,
Înapoi revasă nu-i vine
Să spuie câtă i-i de bine.

---

(1) Com. de Rom. Simă și T. Simonă.

(2) *Mère* stă aici în locă de *mea*.

(3) Din Poiana-Stampii, ținutul Dornei.

Nu sciū, nu-ı condeiū de scrisū,
Orı nu-ı voe de trimisū ?
Orı nu-ı cernelă să scrie
Orı nu-ı cólă de hârtie ? (1)

Saū acesta:

Plânge casă,
Plânge masă,
Că stăpâna cea alésă,
Cea alésă
Și frumósă
Mi se duce și vė lasă.
Plângeți uși, ferești plângeți,
Da plângeți și voi păreți,
Că de astăzi rămâneți
Și stăpână nu aveți.
Plângeți și voi chiotori,
Că rămâneți străinori! (2)

Maı nainte însă de a trece cu mortulū peste pragulū tindei este datină în cele maı multe părți ale *Bucovinei* de-a lovi *câtenelū* cu sicriulū de trei orı de pragulū ușei de la tindă. În unele comune, precum bună oră în Mahala, lovescū saū maı bine ȃisū atingū secriulū câte de trei orı de fie-care pragū peste care trecū cu mortulū.

Acéstă lovire saū atingere a secriului de pragū însemnéă că mortulū mulțamesce casei unde a locuitū și că se închină și-și iea rėmasū bunū dela întregū poporulū ce s'a adunatū ca să-lū petrécă la grópă (3).

Cum aū scosū ducėtorii secriulū cu mortulū afară, cei de casă, cari rėmânū în năuntru, închidū repede ușile și se uită pe feréstră afară anume ca mórtea să nu străbată maı

---

(1) Din Cămpulungū, com. de G. Ciupercă, stud. gimn.

(2) Din Crasna, dic. de M. Bărbuță.

(3) Dat. și cred. Rom. din Boianū, Mahala, Vicovulū-de-sus, Siretū, com. de d-lū V. Turturénū.— Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 20.

multu în casa aceea, ca nu cum-va să se ducă astu-felū după mortulū deja scosū și altulū cine-va dintre căseni, adecă să nu mai móră și altulū în urma lui (1).

Mulți Români din Bucovina credū și spunū că, dacă cei de casă vorū să uite mai de grabă pre celū mortū sau celū puținū să nu le pară rău după dînsulū, după ce s'a scosū mortulū afară din casă, caută de trei orī pe ferestă după dînsulū, și atunci îl uită fórte lesne și nu le pare așa de rău după dînsulū.

În Crasna, precum și în alte sate din Bucovina, cum s'a luatū mortulū de pe masă sau laiță și s'a scosū afară, nu numai că celū ce-a ramasū în casă, soțū sau soție, închide îndată ușa după dînsulū că să nu între mórtea iarășī în casă, ci tot-odată, după ce-a închisū ușa, se pune pe loculū acela unde a statū mortulū anume ca să vadă mórtea că nu se temū ômenii de dînsa, apoi și pentru aceea ca să rămâie noroculū în casă, să nu se ducă cu celū mortū (2).

Cei ce aū ramasū în casă staū apoi astu-felū închiși până ce cetesce preotulū starea (prohodulū) primă. După acea esū și ei afară și daū, dacă aū de unde, câte una și alta de pomană de sufletulū celui repausatū (3).

În alte sate, totū din *Bucovina*, unulū dintre cei ce aū rămasū în casă, cum s'a luatū mortulū de pe laiță sau masă, îndată restörnă așternutulū, pe care a statū, de la capū spre piciorē anume ca să nu lese locū pentru altū mortū.

În *Muntēnia*, plaiulū Prahova, rădicândū mortulū din casă se pune în locu-ī o haină nouă, anume ca să nu se mai întórcă bólă în casă (4).

---

(1) Dat. și cred. Rom. din Boianū, com. de V. Turturēnu și a celorū din Badeuțū com. de A. Macoveiū.

(2) Dict. de M. Bărbuță, și com. de At. Germanū, stud. gimn.

(3) Com. de Ionică a lui Iordachi Isacū.

(4) Veđi Tocilescu, Archiva pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p.387.

În unele părți din *Transilvania* și *Banată*, după ce s'a scos sicriul cu mortul din casă, cei ce rămân în urmă răstornă scaunele și mesele, arătându prin această turburarea produsă prin morțe (1).

În unele sate din *Banată* mai este încă și acea datină că pe când scot mortul, casnicii săi pun mâna dreaptă pe sicriu și țin în sine: «*te tragem noi pre tine tată, mamă, frate, soră, dar să nu ne tragi și tu pre noi!*»

În alte sate totu din *Banată*, dacă mortul e femeie măritată, când o scot afară din casă, bărbatul său ese îndată după sicriu cu pălăria în cap și cu furca ei de torsu în mână; apoi în bucătărie, unde staș nișel cu cei ce scot pre mortu, două mueri, punându un pui de găină sau o găină într'o traistă și postându-se una de-a dreapta și alta de-a stânga, petrecu iute traista acea dela dreapta spre stânga preste mortu și pe sub mortu de trei ori, și apoi scot mortul afară în curte unde îl pun pe scaunul morților; iar bărbatul frângându în genunche furca muerii, o aruncă peste casă, iar pălăria o pune în cuiu, și apoi plecă conductul la biserică, unde se face prohodul.

Totă procedura această însemneză ca bărbatul să nu rămân multu timpu veduvu, ci să se potă câtu mai de grabă însura (2).

În unele părți din *Transilvania*, nemijlocitu după ce s'a scos mortul din casă afară și s'au resturnat scaunele din casă, unul dintre nemurile cele mai de aproape sparge o olă și un blidu, trântindu-lu pe locul acela unde a fost mortul sau în ușa, anume ca să se ducă reul după mortu. Alții aruncă lumina, care a statu la capul mortului. Și dacă întrebă cine-va: «*ce s'a întâmplat?* . . . *ce-ați făcut?* — i se

---

(1) Com. de Rom. Simu.—Veđi și Burada, Înmorin, p. 20.

(2) Com de d-lu Ioan Popovic.

răspunde: «cum n'a putut fi neîntrebată, așa să fie și de lecă.» (1)

În *Țera-Românească*, plaiul Prahova, rădicându-se mortul din casă se spargă trei ôle ȳicându:

Cum se sparge ôlele
Să se spargă bôlele (2).

În alte părți, totu din *Țera-Românească*, după ce se pornesce mortul la mormintu, se iea apă în ôla cu care a fostu scăldat, se stropesce în urma lui, apoi se trântesce în mijlocul casei de se sparge, ca să se spargă tôte neajunsurile, supărările și să înceteze de-a mai muri cine-va din acea casă (3).

În unele sate din *Bucovina*, precum bună-ôră în Bălăcéna, îndătinéză Români nemijlocit după scôterea mortului din casă de-a trânti ôla, în care a arsă lumina la capul mortului, de pragul casei cu o putere așa de mare, că produce un sunet deosebit (4).

În multe locuri este iarăși datină ca acea ôlă să se spargă de pământu, ori în locul unde mortul și-a dat sufletul, ori chiar la mormintu, sa se umple mai întâi cu cenușă și apoi se sparge, de unde a rămas și ȳicerea: «*i s'a spartă ôla*», adică: *i s'a frântă vieța, a murit*.

În cele mai multe părți locuite de Români însă este datină ca ôla, cu care s'a turnat apă în căldare spre a se scălda mortul, să se ȳucă înainte lui, când îl ȳuce la grôpă și să se dea de pomană plină cu apă prôspetă împreună cu o lingură nouă la vr'unu sêracu (5).

---

(1) Com. de Rom. Simu, T. Simonu și Al. Boeru.

(2) Tocilescu, Revista pentru Ist. etc. an, II. vol. III, Bucuresci 1884. p. 387.

(3) Ionenu, op. cit. p. 44.

(4) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

(5) Burada În morm. p. 20. — Frâncu op. cit. p. 177: «Mortulu asemenea i se ȳuce la mormintu o ôlă cu apă, un colac și o lumină, ca să aibă în

Datina de a duce unŭ olŭ sau 6lá cu apă prosp6tă inaintea scriului și a da dintr'insulŭ celorŭ setoși apă să bee, de sigurŭ că pentru odihna sufletului celui repausatŭ, era usitată și la *Români*, ceea ce se p6te ved6 și din forma invitării la înmormintare: «acuma e timpulŭ de a merge la îngropăciunea lui (Tițiŭ); olulŭ se sc6te (1)». Acestŭ olŭ se spârgea apoi afară la mormintŭ sau acasă. Dela ac6sta datină se vede că vine și espresiunea figurativă a Latini-lorŭ: «*fractus est ei ollus*», adică: i s'a frântŭ olulŭ, care însemn6ză atâta cât: i s'a stinsŭ vieța, a muritŭ (2).

În *Ungaria*, și anume în comitatulŭ Bihorului, protopresviteriatulŭ Luncii, apa s'a prefăcutŭ în vinŭ, adecă când se prohodeste mortulŭ, pe masa ce stă înaintea preotului, se pune unŭ vasŭ cu vinŭ și dou6 păhare de iagă (sticlă). Unulŭ dintre rudeniile mortului sau sf6tulŭ (crâsniculŭ, pălimarulŭ) umple cu vinŭ păharele de pe masă; mai nainte bea preotulŭ și apoi cântăreșulŭ. Atunci începŭ a cânta schimbișul unulŭ după altulŭ; și până când cântă preotulŭ, cântăreșulŭ golesce unŭ păharŭ de vinŭ și când cântă acesta, preotulŭ cap6tă din vinŭ.

Orŭ și câtŭ de șodă ni s'arŭ p6re datina ac6sta, totuși

ceea-laltă lume pâne, apă și lumină». — Bojinca, op. cit., Nota dela p. 213: «*Olŭ* sau *6lá* se obișnuiesce și la Români, care umplută cu apă prosp6tă se sparge înaintea mortului și apoi se dă de pomană vre unŭ șeracŭ împreună cu o lingură nouă. Adese-orŭ o spargŭ la mormintŭ, uneori o aducŭ a casă și aruncând-o de pămintŭ, o spargŭ; de unde s'a născutŭ, dicala, *i s'a frântŭ olu*», adică vieța. Într'unele locuri se umple acea 6lá cu cenușă, și apoi, după ce se sc6te mortulŭ din casă, o trântescŭ de pămintŭ după sicriŭ; fără de a sci ce însemn6ză t6te aceste, și întrebate fiindŭ femeile despre pricina acestora, r6spundŭ că așa s'aŭ pomenitŭ». — M. Besanŭ, în «*Albina*» an. I. No. 57: «Olulŭ și astăđi, are rolŭ la îngropăciune, mai alesŭ în Ard6lŭ, unde și astăđi se p6rtă unŭ olŭ cu apă înaintea sicriului, și cu o lingură nouă de lemnŭ se dă din elŭ apă de b6utŭ outăruilŭ șeracŭ.»

(1) *Exequias (Titio) quibus ire commodum, jam tempus est; ollus effertur.*

(2) Besanŭ, în «*Albina*» an. I, No. 57.

are ea de sigură însemnătatea sa istorică, și eu sunt aplicat să cred, împreună cu d-lă Besană, care a dat-o întâia oră publicității, că vine de-a dreptul dela Romani păgâni, și substituie olulă acestora, însă cu acea deosebire că, avându Luncani vină destulă de prin viile loră, în locă de apă pună vină în vasă la prohodire, adecă la scóterea mortulă din casă (1).

Cum aș eșită cu mortulă în ogradă saă curte, bocitórele începă din noă a boci și a đice:

Cum nu-ı mórtea 'nfuriósă,
Că ea vine mâniaósă,
Ascuțită ca o cósă
Și iea sufletulă din óse
Și trupu-lă scóte din casă
Și-lă duce la ținterimă
Cu elă să numai grăimă.
Acolo-lă băgă 'n pămêntă
Ca să nu-lă vedemă mai multă;
Sórele să nu mi-lă vadă,
Vêntulă să nu mi-lă mai bată
Cătă lumea-acolo să șadă. (2)

Apoi, aruncându-și privirile în tóte părțile prin ogradă și vêdându o mulțime de lume adunată și tristă, prindă a boci alte bocete, între carile și acesta :

Da ian scólă, mamă, scólă,
Că-ı destulă de-alaltă séră.
Sórele o rêsărită,
Dumnia-ta nu te-ai trezită.
Da ian scólă, mamă, scólă
Și mai fă vr'o urmușóră,
Și fă urmă prin ogradă
Să crêscă mândră otavă,

---

(1) M. Bersană, stud. cit. publ. în «Albina» an I, Nr. 57.

(2) Din Voitinelă, com. de Dim. Cârdeit, proprietară.

Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocolu
Să crească mândru mohorū.
Femeile s'aū sculatū
Și pe-afară c'aū âmblatū
Și vacile și-aū mânatū,
Dumni-ta nu te-ai sculatū (1).

În zadarū însă le e rugămîntea și îndemnarea, căci cine-a muritū odată nu se scólă mai multū în veci. Dreptū aceea, urmîndū mai departe, dicū :

Crească érba câtū casa
Și ctava câtă prispa,
De-amū nu le-î mai călca.
Dar' dacă nu le-î călca
Rógă-te cui te-î ruga,
Rógă-te la sfîntulū sóre
Să facă ȓiua mai mare,
Că nu-î ȓiuă de 'ntâlnire
Că-î ȓiua de despărțire.
Atâtū ne mai întâlnimū,
Pân' la uși la ținterimū
De-acolo ne despărțimū
Și mai multū nu ne 'ntâlnimū (2).

Dacă repausatulū și-a datū sufletulū pe la începutulū primăverii, atunci, pe lângă cele arătate, mai bocescū înca și pre acesta :

Scólă, mămucuță, scólă
Și te preumblă pe-afară !
Mândră vreme ți-ai alesū
Dela noi de dusū, de mersū.
Pe cântatulū cucului,
Pe pornitulū plugului

---

(1) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

(2) Din Cămpulungū, com. de G. Ciupërca, stud. gimn.

Pe 'nfruzitulū codrilorū
Pe 'nfloritulū pomilorū.
Primăvara ne-a veni,
Toți pomii ni-orū înflori
Dumniata îi putreți ! (1)

După ce aū sfârșitū bocitōrele de bocitū și ducētōrii de scosū pausulū, pomenele, coliva, pomulū, precum și tōte cele-lalte obiecte, cu cari aū să petrecă mortulū până la țin-terimū, preotulū începe a rosti ectenia morțilorū și a ceti evangelia, adică a ținea *prima stare*, dupa care cei de ca-să dau de sufletulū celui repausatū diverse obiecte și vite. Apoi întregū conductulū funebru se pune în mișcare și anume:

Întâi se duce toiagulū așezatū pe unū sfeșnicū, apoi o *cruce* mare, după care urmēză *bradulū*. În unele locuri bradulū se duce chiar înaintea crucii (2). După cruce vinū de o parte și de alta prapurii, iară printre aceștia la mijlocū întâi *pausulū* apoi *coliva* și *pomulū* cu *pomenele* saū *rațulū*. În acele locuri însă, unde e datina de a se duce pomulū deosebitū de pomene, se duce totū-deauna înaintea pome-nelorū și pomenele după dînsulū.

În multe locuri din *Bucovina* este datinā ca pomulū să-lū ducă înaintea secriulū nănașulū saū nănașa mortulū, și se crede ca printr'însulū se amăgesce sufletulū cătră biserică (3).

După prapure, respective după pomū și pomene, vine preo-tulū îmbrăcatū în ornate și cântăreții, apoi serafimii, lâna-rele și sfeșnicele cu luminări aprinse și împodobite cu

---

(1) Din Crasna, dict de M. Bărbuță.

(2) În comuna Mălini, județul Sucēva din Moldova, după cum mi-a spusū M. Nistorū și alte femei, se aduce din pădure în aceeași zi, în care se în-mormintēză mortulū, și împodobindu-se cu felū de felū de strămăturī se duce bradulū nemijlocitū înaintea mortulū.

(3) Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

testimele, pe cari le ducă mai cu sëmă câte patru băeți, iar între acestea năsălia cu mortul.

Datina petrecirii mortului la înmormîntare cu sfeșnice și fânare, în cari se află luminări aprinse, deși o întălnimă ici coela și la alte națiuni străine, totuși sëmănă că ea este de provenință romană. Sfeșnicele și mai ales fânarele, cari se ducă pe de-o parte și pe de alta a secriului, represintă făcliile vechiloră *Romană*, cari ca și Romăniă noștri de ađi petreceaă mortulă la înmormîntare numai după amiađi și de multe ori chiar după ce apunea sôrele, când aveau trebuință de făcliă, ca să se vadă pe unde se ducă.

Acastă datină o amintesce Ovidiū đicendū: «În locū de faclia nunții, eū am lăngă mine făclia morții (1).»

Asemenea și Tacitū :

«Điua, în care se duceaă la grăpă rēmășițele lui Augustū, câte odată era liniștită din cauza tăcerii, și câte odată era turburată din cauza plăngeriloră, stradele Romei eraă îmbulzite de mulțime și prin câmpulă lui Marte străluceaă făcliile.» (2)

În *Transilvania* nemijlocitū înaintea mortului mergū doi hărbați, cari ducă stălpulă, iar în *Bucovina* nemijlocitū după mortū, care se duce totū-deauna cu piciôrele înainte (3), merge de regulă unū băiatū, care duce *crucița*, ce se împlântă la capulă mortului.

După năsălie urměză mai întăi nēmurile cele mai aprôpe ale mortului, tôte cu capurile descoperite, apoi bocitôrele,

---

(1) Her. Epist. XXI. v. 172. «Et face pro thalami, fax mihi mortis adest.»

(2) Ann. III, 4. «Dies, quo reliquiae tumulo Augusti inferebantur, modo per silentium vastus, modo ploratus inquires: plena urbis itinera conlucentes per campum Martis faces.»

(3) Ionénă, op. cit. p. 39. «Fiind-că omulă se nasce cu capulă înainte, la mormintū se duce contrarū, cu piciôrele înainte.»

amicii, cunoscuții, precum și toți cei-lalți, cari s'au adunată ca să petrecă pe celū mortū până la mormintū (1).

În *Muntenia* și *Bucovina*, dacă unei familii îi móre primulū copilū, nu se duce după elū la mormintū ca să nu-i mai mórá și alți copii (2).

În unele părți ale *Bucovinei* și cu deosebire în comunele Ropcea, Suceveni, Cupca, Crasna, Vicovulū-de-sus și celū de jos, Bilca, Straja și în altele din munți, precum în Fundulū-Moldovei, Dorna, Căndreni, iar în *Moldova*, și anume în județulū Némțū, plasa Muntelui, și mai alesū în comunele: Buhalnița, Biczulū, Hangu, Bistricióra, Călugăreni, Galu, Cotunele Chizirigū, Secu-Buhalniței, Grintieșulū mare, Grintieșulū micū și altele, s'a păstratū vechiulū obiceiū strămoșescū ca mortulū să fie dusū la grópă cu musica, care se compune din mai mulți flăcăi, cântândū «*Doina*» de îngropare din fluere (3).

În unele comune din județulū Suceva, plaiulū Muntele, precum bună órá în Mălini, feciorii și fetele mari, precum și gospodarii cei tineri, sunt petrecuți mai totū-deauna de doi băietani cari cântă din fluerū până la grópă (4).

În Vicovulū-de-sus din Bucovina se punū totū-deauna, mai alesū însă la feciori și fetele cele mari și cu deosebire la cei mai avuți, dacă nu mai mulți, apoi celū puținū doi bărbați, cari sciū fórtē bine a dice din fluerū și cari mergēndū alătura cu racla mortulū, unulū de-a dreapta și altulū de-a stānga, cântă pe schimbate diverse doine de jale (5).

---

(1) Pretutindcne e usitatū astū-felū atâtū în Bucovina, câtū și în cele-lalte țēri locuite de Romāni. — Com. de d-lū R. Simū și I. Georgescu din Transilvania; Ios. Olariū și Popovici din Banatū.—Veđi și Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, *Inmorm.* p. 23. — 24.

(2) Ionēnū. op. cit. p. 33. — D. Stănescu, op. cit. p. 324: «Dacă celū repausatū a fostū intāiulū mortū în acea familie, tatālū și muma lui nu potū a-lū urma la grópă, ei rămānū a casă.» — Com. de Ionică alū lui Iordachi Isacū.

(3) Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 24 — 25.

(4) Dict. de M. Nistorū și alte Romānce din Mălini.

(5) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū.

În satele de la munte, unde mortul se duce mai mult cu carul, fluerarii sta adeseori și 'n car, la capul mortului, și acolo cântă.

Fie-care cântărețu sau fluerar capătă câte o năframă la fluer (1).

În *Transilvania*, ținutul Iașegului, însă se află obiceiul ca după mort să meargă un bătrân cântându din fluer cântece de jale.

Numărul acelor fluerări nu se urcă nici oând peste dece.

În unele di comunele menționate mai este obiceiul ca înainte convoiului funebru să meargă și doi bucinari, bucinându din când în când cu trâmbița (2).

În comuna Bréza, precum și 'n cele de prin vecinătate din Bucovina, când face preotul vre-o stare, bucinarii sau trâmbișai se duc înainte, se posteză într'un loc mai înalt și fața întorsă spre mort, și acolo apoi, punându trîmbițele încrucișu, bucină până ce ajunge preotul cu mortul în dreptul lor, apoi pleacă iar înainte, și totu așa fac ei până ce ajung la mormint (3).

În Vicovul-de-sus bucinarii merg în dreptul convoiului și după fie-care stare bucină de jale.

Fie-care bucinar capătă pentru ostenela sa câte o oie sau câte 1-2 fl., după cum le-a fost și învoiala (4).

În orașele Câmpulung și Vatra-Dornei, unde se pun bucinarii și fluerarii numai la feciorii și fetele cele mari, este datină de-a se cânta atât din fluere cât și din trîmbițe de-odată, și anume așa că mai întâi bocesc druscele,

---

(1) Com. de d-lu V. Turturénu.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 25.—Dict. de M. Nistor din Mălini: «În Drăcenl. județ. Sucéva, cei tineri se petrec și cu trîmbița.»

(3) Com. de d-lu Nic. Prelici, stud gimn.

(4) Com. de d-lu V. Turtureanu.—Dacă nu se pot afla doi bucinari se ia și numai unul.

carî mergû cu capurile despletite alătura cu secriulû, și apoi bucinătorii și fluerarii. Astfelû se pârëndeză bocitoare și bocitori până ce ajungû la ținterimû (1).

În Câmpulungû bocetele sunt adeseorîacompaniate de fluerû (2).

Cântecele, saû mai bine ȃisû doina, ce se cântă de fluerarii la înmormîntare, are în *Bucovina* ceva schimbare de ceea ce se cântă în *Moldova* (3).

În multe părți atătû din *Bucovina* câtû și din *Transilvania*, mai alesû pe la orașe, feciorii și fetele mari, câte odată chiar și băetaniî și copilele, se petrecû cu musicanți, carî cântă în diferite instrumente, simbolisândû prin acêsta însurarea și măritarea celorû ce sunt astû-felû petrecuți la mormîntû, ȃicêndû-se, mai alesû despre o fată mare, că «*e mirésa lui Christosû*» (4).

Ducerea mortulû la grópă cu cântării din fluere și buține este o datină romană.

Acêsta o găsîmû în Propert. lib. II. Eleg. 4: «Și nici zădarnică va fi plângerea mea prin tubă (bucinû) (5),» și lib. IV. Eleg. ult. v. 9, «așa cântaû tubele cele de jale (6).»

Asemenea și Ovid: «se cântă din fluerû la înmormîntările cele jalnice (7).»

Luxulû pompelorû funebre ajunsese așa de mare la Romanî, încât, după o dispozițiune a legilorû celorû XII tabule, citate de Cicerone «se reduceaû cheltueele înmormîntării la trei vestminte de doliû, trei bânzi de purpură și *ȃece fluerarii* (8).»

---

(1) Com. de V. Burduhosû și dict. de M. Ursaca.

(2) Com. de V. Burduhosû, stud. gymn.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 25.

(4) Com. de d-lû T. Simonû.

(5) *Nec tuba sit vana querella mei.*

(6) *Sic moestae cecinere tubae.*

(7) *Fast.* lib. VI. v. 663. *Cantabat moestis tibia funebris.*

(8) *De legibus*, II, 22. *Extenuato igitur sumptu, tribus ricinis, et vinculis purpurac et decem tibiicibus.»*

Lucru vrednică de luată aminte este, că la noi Români numărul fluerariloră nu se urcă nici când peste dece, și dacă întrebă cine-va pentru ce numai până la dece, răspunsulă este, că așa s'a pomenitū din bêtrâni (1).

Astū-felū se duce mortulū, de cum s'a scosū din casă și până ce ajunge la mormintū, petrecutū fiindū de lacrimelē rudeniiloră și ale amiciloră, de bocetulū bocitōreloră, de cânteculū fluerătoriloră și a bucinătoriloră și de jalniculū sunetū alū clopoteloră, cari vestescū cu părere de rău trecerea din viețā a unū creștinū.

Dar să lăsămū convoiulū funebru ca să-și urmeze calea sa, și să ne întōrcemū pe unū momentū îndērēptū la casa din care s'a scosū mortulū.

În casa unde se află unū mortū, nu se mătură de felū, până ce nu se scōte acesta și se pornesce la ținterișū, fiindū, după credința Româniloră din *Bucovina*, *Moldova* și *Muntenia*, rău de mōrte și pentru alți membri din acea casă (2).

Iar dacă se și mătură în decursulū celorū trei țile, atunci gunoiulū nu se scōte de felū afară (3).

După ce s'a scosū mortulū din casă și după ce s'a pornitū acum spre ținterimū, cei ce au rămasū acasă punū pre o prietenă saū pre altă femeie străină să măture iute în casă anume ca să nu se mai întōrcă rēulū îndērētū.

Femeia pusă mătură și *cotilesce* (4) frumosū tōtă casa, atātū unde a statū mortulū, câtū și prin celelalte odăi, iar

---

(1) Burada, *Inmorm.*, p. 67.

(2) Com. de mai mulți Români. — Veđi și Ionēnū, op. cit. 42. — D. Stănescu, op. cit. p. 325: «Cătū timpū mortulū nu e dusū la grōpā, nu se pōte mătura prin casā.»

(3) Dict. de M. Nistorū din Mălini și A. Pletosū, din Rădășeni, în *Moldova*,

(4) Verb. a *cotil* însemneză în unele părți din *Bucovina*, precum bună oră în *Bilca*, atāta câtū a curăți prin casā, în altele însă, precum în *Costāna* și *Fundulū—Moldovei*, atāta câtū a *linchi*, adică a linge saū a lingări=a linge talgerele, ôlele, a *linchi* din ôle.

gunoiulă adunată îl aruncă într'ună locă, unde nu prea umblă 6menii.

După ce a măturatū și a aruncatū gunoiulū își spală mânăle cu apă din ulcica de pe ferestă, cređendū cā făcendū acestă nu-i amorșescū mânăle.

După acesta cei de casă îi dau dreptū rēsplată pentru ostenelă o päreche de altițe sau o năframă dimpreună cu unū colacū, o pâne sau o bulcă, unū drobușorū de sare și o steclă cu o lumină aprinsă (1).

In Bilca i se dă o năframă și pânea, care a statū până atunci pe ferestă (2).

In *Țera-Românescă*, îndată ce mortulū a fostū pornitū, cine rēmâne acasă p6te mătura și aranja ceea ce era în desordine, dar orī cine este ținutū 6re cum a nu bea apă, până nu se îngr6pă mortulū, cāci acea apă ce este adusă din timpulū cānd mortulū era neîngropatū, se numesce m6rtă (3).

In acele pârși, unde este datină de a se face comāndare sau prasnici nemijlocitū după înmormintare, cum s'a măturatū, neamurile ce aū rēmasū acasă, prindū a pune și a așterne mesele, ca pe cānd se vorū înt6rce petrec6torii dela înmormintare să fie t6te în cea mai bună rînduială.

Și acum, după ce am v6đutū și acestă datină, să ne înt6rcemū iarășī la convoiulū funebru.

Totū drumulū, de cum s'a scosū mortulū din casă și până ce ajungū cu dînsulū la țin6rimū, bocit6rele de pretutindene atātū cele interesate cātū și cele năimite, bocescū neconținutū diverse bocete, și numai atunci încet6ză de a boci, cānd face preotulū *stărilor* (4).

---

(1) In Boianū, com. de V. Turturēnū, preotū.

(2) Com. de Iust. Cârdeiu, stud. gimn.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 325.

(4) Pretutindene usitată in Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 153 :

În șirurile următoare vom reproduce numai vr'o câte-va din mulțimea acelor bocete, iar restul să se vadă la finea acestui studiu.

Când scotă mortul din ogradă sa curte și se pornesc cu dînsul spre biserică, bocitórele din *Bucovina* bocesc astă-fel:

Plânge casă, plânge masă,
Că de stăpân ești rămasă!
Plângeți uși, ferești plângeți,
Că de-acuma rămâneți,
Plângeți și voi cheutori
Că stăpânul călătoriu.
Bată-te pustia mórte
Mult ești tu făr' de dreptate!
C'ăi venit până la prag
Și-ai luat ce mi-a fost drag,
Și-ai venit pân' la ferestă
Și-ai luat capul din casă.
Gospodarul, cinstea casei,
Cinstea casei, stălpul casei,
El de-acuma că ne lasă
Cu inima friptă, arsă.
Scólă-te, drăguță, scólă,
Că-i destul de-alaltă séră,
Și te uită pe ferestă,
C'ă venit carte domnescă
Ca la drum să te pornescă.
Carte domnesc'ă sosită
Și la drum că te-au pornit.
Rămâi casă sănătósă
Că stăpânul tău te lasă.

«În vremea ducerii mortului până la biserică stă totu temeiul bocitului, femeile bocitóre continesc numai în restimpurile prohodirii; altmintrelea bocesc într'una.»

Scólă, drăguță, și cată
C'amù te scotù din ogradă.
Scólă-te dragă, și veđi,
Cum te-aũ scosù și din liveđi! (1).

Celea din *Transilvania*, districtul Năsăudului, bocescù așa:

Rógă-te, cui te-ı ruga,
Rógă-te la clopotarù
Să tragă clopotulù tare,
Să mèrgă resunetù mare
Peste tôte delurile,
Să se strîngă nèmurile,
Să vie la petrecane,
Că aci-ı mare jălanc!

De cum-va mortulù e o fată mare, atunci mumă-sa o bocescce așa:

Draga mea, mândru gătată,
Cum te ducı de supèrată,
Fiindù de mórte 'nșelată.

După aceea îndată fetele o bocescù astù-felù:

Draga nóstră 'mpodobită,
Cum te ducı de bănuită
De mórte înceluită!

De cum-va mortulù e o nevestă tènără, în urma căreia aũ rămasù mai mulți copii mititei, bocescù așa:

Cine 'n lume-a mai vèđutù,
A vèđutù și cunoscutù
Nevastă mândru gătată
După copii supèrată?
Cine 'n lume-a mai vèđutù,
A vèđutù și cunoscutù
Nevastă mândru tocmită
După copii bănuită?

Haid, *Ioană* (2) și te uită
De veđi fiı cum se cântă,
Bărbatulù cum te comandă.
Noı, Ioană, amù gânditù,
Amù gânditù și-amù socotitù,
Că tu-acum nu mai glumescı
Dar' te vedemù că pornescı.
Și-amù gânditù că ai glumitù,

(1) Din Ciudeiù dict. de M. Popescu, dăscăliță.

(2) Adică după cum se numesce repausata.

Dar' vedemü că ai pornitü.
Ah! Ioană, draga mea,
Draga mea, iubita mea!
Lasă-ți dorulü prin ocolü
Să resar'unü merișorü
Totü cu mere roșiore,
Cu frunțele rotunjiore,
Fiiil ilü vorü scutura
Dorulü și-lü vorü stêmpëra.
Când vorü scutura mërulü
Iși vorü stêmpëra dorulü.
Vinü, Ioană, înapoi.
Baremü peste-unü anü saü doï,
Să veđi ce mai facemü noi.
Vinü, Ioană, înapoi.
Pe 'nfloritulü spinilorü,
De dorulü copiilorü,
Pe 'nfloritulü pomilorü
De dorulü coconilorü.
Și de nu-ı veni să șeđi,
Vină baremü să ți-ı veđi;
Și de nu-ı veni să mâi,
Vină de ți-ı mai mângâi.
Ioană! copiii tãi
E plină lumea de ei!
Copiii fără de mamă
Nu-sü luați nicı într'o sêmă.
Ah! Ioană, draga mea!
Draga mea, iubita mea!

Pe drumü, bocitöarele din *Bucovina*, dacă mortulü e bărbatü însuratü și i-a rămasü nevasta, bocescü așa :

Miluța nôstră cea dulce
Catü cu ochiil cum se duce.
Da de ce te-ai supëratü,
Și cum de te-ai înduratü

Cum inima te-a 'nduratü
De copiii ți-ai lăsatü
Ca pre-o păsëruică 'n gardü
La toți ömenii de sfatü,
Ca pre-o păsëruică 'n holdă
La toți ömenii de vorbă ?
Copiil fär'de părinți
La toți ömeni-sü urii !
Soșulü söță-și va găsi,
Mamă la copiii n'a fi,
Soșulü söță-și va afla
Dar' mamă la copii ba.
De-ar fi tata câtü de bunü
Totü țipă copiii 'n drumü,
De-arü fi mama câtü de rea
Totü și-ı iea pe lângă ea.
Ie-ți, Ioană, țiuva bună
Dela söre, dela lună,
Dela soția cea bună.
Astăđi Christosü te-a poftitü
La raiulü celü curățitü,
Astăđi Christosü te-a chematü
La raiulü celü desfätatü.
Raiule! grădină dulce,
Eü din tine nu m'așü duce
De mirosulü florilorü,
De fumulü tãmâelorü,
De glasulü ângerilöru! (1)

Și pe noi că ne-ai lăsatü
Și pe-așa drumü mi-ai plecatü ?
De la capü pân' la piciöre
Eü m'ași ruga dumi-tale

(1) Com. de d-lü T. Simonü,

Să te lași de astă cale,
C'astă cale-î ducătoare

| Și 'napoi ne 'ntorcătoare
| Și noue cu supărare . . (1).

Cele din *Transilvania*, comuna Orlatü, așa :

Multü iubitulü meü bărbatü!
Pe calea care-ai plecatü,
Nu-î nadejde de 'nturnatü,
Și pe care mi-ai pornitü
Nu î nădejde de venitü.
Nu te uita apelorü

| Că apele'sü mergătoare
| Și nu mi-sü întorcătoare,
| Ci te uită sörelü,
| Că elü că-mî e mergătorü
| Și iarăși întorcătorü! . . (2).

Dacă mortulü e feciorü holteiü, bocitoarele din districtulü
Năsëudulü ilü bocescü astü-lelü :

Cine 'n lume-a mai vëdutü
Nuntă mare fär' de pomü
Și-atâta norodü de omü?
Nuntă fără ceterași
Și mirele în sălaşü?
Cine 'n lume-a mai vëdutü
Voinicü tënërü și gätatü
Ședëndü așa supëratü,
Voinicü tënërü și gätitü
După lume bănuitü?
Mânca-te-ar sicrëta mörte,
Rea ești și fără dreptate.
Nu mergi la cine se cade,
Mergi la cine nu se cade.
Și la noi ce-ai căutatü?
Căci mama nu te-a chematü.
Dar' la noi de ce-ai venitü?
Căci tata nu te-a doritü!
Fost'au vëji și babe 'n satü,
Pre-aceia să-î fi luatü,
Pe min' să më fi lasatü!
Ardă-te foculü orașü

| Și tôte potecile
| Și tôte lécurile.
| Ardă și doftori 'n ele,
| Dacă mi-au datü lécuri rele,
| Nu mi-a trecutü după ele.
| Dragile mele surori!
| Pliviți și-ale mele florü,
| Le pliviți și le udați,
| De vorü cresce, le purtați,
| Pe mine nu m'așteptați!
| Cresceți, florü, cât gardurile
| Se le bată vënturile
| Ca pe mine gândurile!
| Cresceți, florü, și nu 'nfloriți,
| Căci mie nu-mi trebuiți!
| Noi, Ioane-aș'ani gânditü,
| Că ni-î chema chemătoare,
| Ne-ai chematü petrecătoare ;
| Nu ne-ai chematü să jucămü,
| Ci ca să te comandămü.
| Astăđi e o sëptëmână,
| Umblă mörtea prin grădină

(1) Din Igesci

(2) Com. de Rom. Simu, invëțătorü.

Cu lampașu și cu lumină,
Rupëndu flori din rădăcină,
Pe Ioan dela inimă,
Rupëndu vîrvulü florilorü

Și fruntea feciorilorü,
Rupëndu vîrvulü dela flori
Și fruntea dintre feciori

Iară maică sa ilü bocesse așa :

Ah! Ioane, dragulü mamii,
Dragulü mamii, scumpulü mamii!
Multü în lume m'am isbitü
Léculü nu ți l'am găsitü
Și tu Ioane-ai muritü.
Multü în lume am umblatü,
Léculü nu ți l-amü aflatü
Și tu rău te-ai supëratü
Și de lume te-ai lăsatü.
Ah! Ioane, dragulü mamii,
Dragulü mamii, scumpulü mamii!
Multe delurü ai suitü
Și tôte le-ai coborîtü,
Numai ästa-lü vei sui
Și nu-lü vei mai cobori.
Iea séma, Ioane, bine
Dacă-î merge 'n ceea lume.
Că sunt două drumurele
Și cu greu de-alesü din ele,
Iea séma pe care-î mere:

Dacă mergi pre celü cu bani,
Te vei tâlni cu dușmanî,
Dacă mergi pre celü cu spinî,
Te vei tâlni cu străinî,
Dacă mergi pre celü cu flori,
Tâlnesci pre frați și surori.
Veniți frați, veniți surori,
De mă 'mpodobiți cu flori.
Vină mamă, vină tată
Și-mi udați fața cu apă,
Mă petreceți pân' la grópă
C'acolo cu lutü m'astăptă.
Veniți și voi verișore
De-mi petreceți este-oscióre,
In grădină 'n ținterimü
Cu țernă să le 'nvëlimü.
Vină, mamă, să prândimü,
Că de ađi ne despărțimü.
Vină, tată, să gustămü
Că de-ađi nu ne mai vedemü!

Dacă mortulü e o nevastă cu copii, atunci se bocesse așa :

Cine 'n lume-a mai vëdütü
Nevastă mândru gătată,
După copii supërată,
Nevastă mândru tocmită
După copii bänuită.
Copiü din graiü grăiaü
Și din gur'așa diceaü:
«Vai mamucă, mama mea,
Că te-a 'nduratü inima,
Inima cum te-a 'nduratü

Și pre noi de ne-ai lăsatü
Mititel și frumusei,
Și-î plină lumea de noi!
Mânca-te-ar și foculü mörte
Rea ești și fără dreptate,
Căci mergi unde nu se cade!
La noi tu de ce-ai venitü?
Căci nime nu te-a doritü,
Și mama nóstr'a muritü!
La noi ce ai căutatü?

Căci nime nu te-a chematū
Și pre mama ne-ai luatū,
Și-ai ruptū vârfulū florilorū
Și mama copiilorū,
Și-ai ruptū flórea dintre vii
Și mama dintre copii,
Și ți-ai pusū mâna pe masă
Și ne-ai făcutū largū prin casă,
Și ți-ai pusū mâna pe grindă
Și ne-ai facutū largū prin tindă,
Ți-ai pusū mâna pe ușorū
Ni-ai făcutū largū prin ocolū.
Plânge casă, plânge masă,
De mama sunteți rēmase,
Plângeți ah! și voi păreți,
Căci de mamă rēmâneți!
A venitū mórtea pe drumū,
A luatū ce-a fostū mai bunū.
A venitū mórtea pe cóstă

Ne-a luatū pre mama nóstră.
Ah! tu totū așa-ī gânditū,
Că mama n'are sfârșitū.
Câte lécuri ai cătatū
Alū ei totū nu l'ai aflatū
Și ea rēu s'a supēratū,
Din lume s'a depārtatū
Și pre noi ea ne-a lāsātū.
Rēmāi lume cu multū bine,
Mama se duce din tine! . . .
Iar fiica din graiū grāia:
«Ah înāmcă, draga mea!
Cum inima te-a 'nduratū
Depre mine m'ai lāsātū
Ca pre-o pāsēruică 'n gardū
La toți ómeniī de sfatū,
Ca pre-o pāsēruică 'n holdă
La toți ómeniī de vorbă?!

Dacă procesiunea anume saū din întēmplare merge prea iute, atunci mama, soția saū sora mortului se rógă să nu mērgă așa de repede, ȓicēndū :

Nu mi-lū duceți așa tare,
Căci ȓiua-ī destulū de mare,
Ci-lū duceți încetinelū,
Că nu m'am uritū cu elū.
Și te rogū, ah! clopotarū,
Nu trage clopotulū tare,
C'ādī e ȓi de *despartare*.
Ci-lū trage ceva mai linū,
Că noi adī ne despārțimū,
Și mi-lū trage mai încetū,
Căci de astādī nu-lū mai vėdū! (1)

Când s'apropie de biserică și daū să între cu mortulū

---

(1) Tóte bocetele acestea mi le-a com. dlū T. Simonū.

În curtea acesteia, atunci bocitoarele din *Bucovina* bocescă astă-felū:

Bucură-te *mănăstire* (1),
Mândră florică-ți vine
Pe pornirea plūguluī
Pe cântatulū cuculuī,
Pe stratulū pe petringelū,
Pe delulū celū frumușelū (2).
Da nu vine să 'nfloréscă,
Da vine să veșteđéscă (3).

Altulū și anume când mortulū e unū copilū:

Bucură-te mănăstirc,
Mândră florică-ți vine,
Da nu ți vine să 'nfloréscă
Da-ți vine să veșteđéscă.
Bucură-te clopoșelū,
Că-ți mai vine-unū suflețelū,
Da nu-ți vine să trăéscă,
Da-ți vine să putređéscă (4).

Sau așa :

Bucură-te clopoșelū
Că mai vine-unū voinicelū,
Trandafirelū frumușelū,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Că vine să putređéscă.

Altulū, totū când mortulū e copilū :

Bucură-te mănăstire
Că trandafirū mândru-ți vine,
Da nu vine să 'nfloréscă,

---

(1) În Bucovina tôte bisericile zidite din materialū tare (piétră și cărămidă) se numescū de poporū *măndstiri*, și numai cele de lemnū se numescū *biserici*.

(2) Biserica din comuna Igeșci, districtulū Storojinețuluī, de unde e culesū bocetulū acesta, e făcută pe unū delușorū.

(3) Din Igeșci dict. de Ilie alū luī Onufreiuī Frunđă.

(4) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță,

Ci vine să putredéscă.
Draga mamii nu te da,
Nu te da, nu te lăsa,
Scólă-te și veї umbra,
C'apoї nu mi te-orū lua,
In pămīntū nu te-orū băga.
Dar dacă nu te-ї scula
In pămīntū că te-orū băga
Și-acolo 'n veci că mi-ї sta,
Maї multū nu mi te-ї scula.
Dragile mamii picioruțe,
Când vorū face ele urmuțe ? ! (1).

Totū așa bocescū și Romāncele din *Transilvania*, când se apropie de biserică.

Iată cum se începe unū bocetū din acéstă țéră și anume din Secadate:

Bucură-te mănăstire,
Că frumósă flóre-ți vine,
Dar nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să putredéscă (2).

Astū-lelū se petrece fie-care mortū, până ce intră în biserică, unde i se face *prohodulū*.

Maї înainte însă de ce vomū vorbi despre *prohodū*, să ne întórcemū puținū iarășī îndērēptū și să vorbimū despre *stă-rile*, ce se facū în decursulū petrecerī de acasă și până la biserică, precum și despre *podurile*, cari se punū în calea mortulū nu numai până la biserică, ci și maї departe până la ținterimū.

---

(1) Amēdouș din Badeuțū, com. de d-lū Av. Macovei.

(2) Com. de d-lū I. Georgescu, invēțătorū.

XXI.

S T Ă R I L E .

În decursul petrecerii mortului de acasă și până la biserică este pretutidene datină de a se face, pe lângă cele arătate în cap. precedentă, încă și vr'o câte-va *stări* sau *popasuri*.

Stările sau *popasurile* acestea, numite alt-mintrelea în unele locuri încă și *stâlpi* (1) sau *prohóde* (2), represintă *vămile* din cea-laltă lume. Prin urmare ele se fac în priina linie cu scopul ca să pôtă trece mortul prin vămi, și numai rar când pentru paradă sau spre a se odihni. De aici vine apoi și datina poporului de a se bate așa de tare după dînsele (3).

Facerea lor însă atârână totu-deauna parte dela vađa și reputațiunea ce a avut'o cel repausat în vieța sa, și parte dela vađa și puterea materială a celor ce sunt îndătoriți să-lu înmormanteze sau mai bine ăisă a familiei sale.

Dacă repausatul a fost un omă avut, de omenie, cin-

---

(1) În Vatra-Dornei, dict. de M. Ursaca.

(2) În Mahala, com. de Ionică alu lui Iordach Ișacă.

(3) Com. de d-lu Av. Macovei, preot, și alți Români din Bucovina.

stitū, cumpētātū la vorbă și cu vaḍă în satū, atunci i se facū de regulă *două-spre-dece stări*; dacă a fostū mijlocașū și nu prea băgatū în sémă de consătenii săi, i se facū numai atâtea câte potū plăti némurile sale ca să i se facă (1); iar dacă a fostū sērmanū saū chiar unū pālmașū și pe lângă aceea a mai avutū încă și purtare rea, iar némurile sale n'aū de unde să plătescă preotului, atunci de regulă nu i se facū mai multū decât trei stări.

Cu alte cuvinte oprirea pe drumū în decursulū petrecerii este mai désă, numărulū stărilorū mai mare, numai pentru cei mai avuți, cari sunt în stare să plătescă, pe când pentru cei sēraci este vorba :

Duceți-lū mai tare
Că banī n'arc (2).

Saū :

Așa ḍice popa nostū,
Când móre celū fără rostū :
    Mergeți tare,
    Că banī n'are.
Dar când móre vr'unū boḡatū,
Unde-ți cântă trăgănatū:
    Puneți jos,
    Că-i bănosū ! (3).

Se întēplă însă fôrte adeseori și 'n multe locuri că preoții nu se orientēză nici când, la facerea stărilorū, după plata ce-o capēta saū sperēză că vorū capēta-o, ci totū-dea-una după purtarea cea corectă și esemplară a celui repausatū. Acești preoți, demni de tótă lauda, voindū a stători

---

(1) O sémă de preoți din Bucovina ieau pentru fie-care stare câte 1 fl. v. a. Banii aceștia îi consideră poporul ca tñū tributū, nu atāta pentru munca preotului, ci mai multū pentru vămī.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153.

(3) Dr. I. U. Jarnik și An. Bărsenū, Doine și strigături din Ardelū, Bucuresci 1885, p. 468.

În comunele ce le păstorească, un exemplu cum trebuie să viețuiască și să se poarte toți creștinii, fie repausatul frun-
tașu, mijlocășu sau codașu, dacă a avut o purtare bună,
îi facă de comună 12 stări, dacă însă a avut purtare rea,
chiar și în casul acela când s'ar pune nămurile pentru din-
sulă, nu-i facă mai multe decât șese stări.

Fie însă mortul ori și cine ar fi și casa sa ori și câtă
de departe de biserică, nicăiri și nici când nu este datină
să se facă mai multe decât două-spre-șase și mai puține
decât trei stări (1), deși cred unii că ar trebui să se facă
douăzeci și patru (2).

După săvârșirea prohodului, care se face de regulă în
biserică, fie țințerimul aproape ori departe, în cele mai multe
părți nu este de felul datină ca să se mai facă stări.

La fie-care stare atâtă cei ce ducă procesiunea câtă și
toți cei ce petrecă pe mortă staă locului; cântăreții, fluerarii
și musica încetă de cântat, bocitorele de bocit; sceritul cu
mortul, dacă e dusă de oameni, se pune jos, iar preotul,
întorcându-se cu fața spre cel repausat și cădindu-l, rostesc
ectenă morților, dacă e prunc mic, iar dacă e înaintă
în etate, pe lângă aceștea mai cetesc încă și câte o evan-
gelie, cu deosebire din cele ale învierii; în care timp toți
petrecătorii, dar mai cu sămă nămurile cele mai de aproape,

---

(1) Com. de d-lă V. Turturénă, preotă: «Stări se facă dela 3—12»—Gheorghiu: «Pe drumă până la biserică se facă 12 stări» — Rom. Simă: «În ducerea mortului la grăpă se facă trei stări.» — D. Stănescu op. cit. p. 324: «În calea spre biserică trebuie să pună mortul de trei ori jos. când preotii cetesc și chiar își schimbă locurile.»—Frâncu, op. cit. p. 177: «Când se întorcă cu cosciugulă dela pragulă ușii de trei ori în casă, iar până la mormintă se facă șapte popasuri.»—Burada, În morm. p. 27: «Ducându mortul la țințerimă se facă 12 stări sau popasuri.»—A. Pletosă: «În Rădășeni, în Moldova, se facă de regulă 3—12 stări.»—Al. Boeriu: «Spre țințerimă îl pună de trei ori jos, alții de mai multe ori după cum e și starea omului.»

(2) Dict. de M. Nistoră din Mălină în Moldova.

îngenunchiază cu capetele întorse spre preot, sau lipite de secriū (1).

Prima stare se face de comună îndată după ce s'a scosū mortulū din casă afară, cele-lalte însă pe la respântiile și cotiturile său cărniturile drumului, precum și pe malurile apelorū și ale păraclorū, lângă poduri și punți, unde sunt și de acestea din urmă de trecutū, iar cea din urmă de regulă înainte bisericei său la intrarea în curtea acesteia (2).

La fie-care stare ce se face, și anume nemijlocitū după rostirea ecteniei morșilorū, respective cetirea evangheliei, némurile cele mai de aprópe ale repausatului dau peste sălașū șermanilorū și ducătorilorū mortului (3), dar mai alesū copiiilorū cari staū în apropierea sălașului, câte unū colăcelū și o lumină (4), sau câte unū colăcelū și unū cruceriu (5), sau numai bani (6), de sufletulū celui repausatū.

În unele locuri, precum bună óră în Secadate și alte comune din *Transilvania*, unde crește multă pómă de vie, pe lângă colăcei și cruceri, se mai dă peste sicriū de sufletulū celui repausatū încă și vinū (7).

---

(1) Pretutindene usitatū în Bucovina. — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 27

(2) În cele mai multe sate din Bucovina. — Av. Macovei: «Totū așa îndătineză preoșii a face la fie-care podū sau cărnitură de drumū sau uliță laterală câte o stare, unde impartū apoi familianșii monete de pomană prin cari plătescū «*vămile vėzduhu'ui.*» — Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 27.

(3) Dat. Rom. din Votinetū com. de Dim. Cárdeiū, proprietarū: «Mergėndū pe drumū la fie-care stare se dă câte unū cruceriu celorū ce ducū mortulū, ca să nu ăică când-va că l'aū dusū de geaba.»

(4) Dat. Rom. din Boianū și Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturėnū, preotū; a celorū din Mahala, com. de Ionică a lui Iordachi Isacū și a celorū din Crasna, com. de d-lū Sam. Petrescu, preotū.

(5) Dat. Rom. din Balacėna, com. de M. Jemna.

(6) Dat. Rom. din Moldova, com. de Tit. Zaharescu și S. Sa părintele Lateșū: «În *Rădășeni*, când ducū mortulū, nu dau bani numai în timpulū stărilorū, ci ori unde vėdū copii stăndū și privindū, se ducū la dinșii și le dau câte 2 — 5 bani; — a celorū din Transilvania, com. de Rom. Simu, și a celorū din Bucovina.

(7) Com. de d-lū I. Georgescu.

În districtulul *Năsăudului*, unde asemenea este datină în decursul transportării celui mortu până la cimitir, de a se lăsa în mai multe locuri năsălia cu mortul jos și a se ceti st. evanghelie, după ce s'a cetit, se pune pe copârșeu un taler sau galbenu, care remane apoi preotului (1).

În *Munții apusenți ai Transilvaniei* la totu popasul o femeie varsă pușină apă dintr'o donișă sau dintr'o olă nouă, și dă peste cosciugă câte un colăcel și câte un creișar la câte un șerac (2).

În unele părți din *Țera-Românească* cel însărcinat cu împlinirea celor necesare mortului aruncă la fie-care colț al *patului*, adică al năsăliei, câte 5 sau 10 bani (3).

În acele locuri, unde este datină de a se da numai colaci și lumină, sau cruceră și colaci, se împlântă lumina sau crucerul în colac și așa se dau apoi amândouă acestea uneia și aceleiași persoane, nici când însă colacul unei persoane iar lumina sau crucerul alteia (4).

În acele locuri însă, unde este datină de a se da numai câte un crucer, adeseori se dau în cruciș (5).

Dacă la petrecerea mortului nu se află nici un șerman sau copil, căruia să-i dea peste sălaşu cruceră, atunci cruceră menișă de a se da, se lăgă în basmalele sau năfrămile dela cruci, prapure și fânare, și rânănu apoi celor ce duc procesia (6).

Totodată e de observat încă și aceea, că de ore-ce atât colăceii aceștia, cât și luminile și cruceră ce se dau la

---

(1) Ionu Nișu Macavei: «Dat. pop. rom. la înmorm.» în «Amicul familiei», an. VI. Gherla 1882, p. 94.

(2) Frâncu, op. cit. p. 177.

(3) D. Stănescu, op. cit. p. 321.

(4) Com. de d-ni Sam. Petrescu, Av. Macavei și V. Turturenu.

(5) Com. de d-lu Rom. Simu, din Orlatu.

(6) Dat. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorsi, stud. gimn.

ocasiunea acésta peste sălaşu, sunt meniți, după cum vomă vedé mai la vale, spre a lumina și a plăti vămile, prin cari are să trecă sufletul celui repausatū în cea-laltă lume, de-aceea nu se dau numai atâția colaci, luminii și crucerī, câte stări se facū, ci atâția câte vămī credū ei că se află. Așa cei ce credū că sunt șapte, dau câte șapte ; cei ce credū că sunt nouă, dau câte nouă ; cei ce credū că sunt 12, dau câte 12 ; cei ce credū că sunt 24, dau câte 24 ; iar cei ce credū că sunt 99, dau nouăzeci și nouă de colaci și luminii (1).

La starea cea dintâiū, adecă în ograda saū curtea casei, pe lângă cele arătate mai sus, în tóte țerile locuite de Români, este datină de a se da peste secreiū nu numai bani și colăcei, ci încă și multe alte obiecte de sufletul celui repausatū, mai alesū însă hainele, pe cari a statū și alte haīne de ale acestuīa, apoi din vite și cu deosebire dintre cele curate, cari sunt bune de mâncatū, și anume: o vacă, junincă saū vițică ; una saū mai multe oi, mióre saū mieluțe, unū mascurū ; rarū când și cai ; din galițe : o găscă, o găină saū unū cocoșū ; în fine: unū colacū, o sticlă saū o ulcică cu apă curată și o lumină (2).

---

(1) Dat. Rom. din Berchișesci, com. de G. Velehorschi și a celorū din Stupca, com. de Al. Baciū : «De-acasă până la biserică dau peste mortū 24 de crucerī, cu cari plătesce mortulū cele 24 vămī, prin cari are să trecă » — Dat. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna : «In Bălăcena este datină de a se face 24 colaci, a se implânta în fie-care câte 1 cr. și a se da apoi pe drumū peste sălaşu, ca să aibă sufletulū pe cea-laltă lume cu ce plăti cele 24 vămī prin cari va trebui să trecă. — Dat. Rom. din Cămpulungū, com. de Gheorghiu : «Pe drumū până la grópă se dau peste salașū 12 cr., pentru-că se crede că pe cea-laltă lume se află 12 *zaplazuri*, unde stă totū câte unū străjerū, căruia trebuie să plătescă ca rohatcă 1 cr » — Frâncu, op. cit. p. 174 : «Copiilorū se împartū 99 *colăcei* (covrigi) cu câte unū creițarū, pentru motivulū că arū fi 99 *de vămī* prin cari trebuie să trecă mortulū.» — Com. de d-lū T. Simonū : «Se crede că sunt 12 vămī, deci némurile mortulū simbolizéză plă-tirea vămilorū prin aceea că de 12 ori dau câte 1 cr., saū câte unū deceriū (10 cr.) la câte unū copilașū.»

(2) In Boianū, Mahala, Ostrița și Horecea, com. de d-lū G. Tomoiağă ; —

În *Țera-Românescă* și anume în *Vrancea* se dau nouă gulere de cămeșă cusute frumosu cu arnice și nouă monedă (1).

În *Moldova*, județulu Suceviî, afară de hainele, pe cari a statū mortulu, se mai dau atâtū nēmurilorū câtū și străinilorū, cu deosebire însă celorū mai sërmanî, încă și totū felulū de vite, și mai alesū oi (2).

În *Transilvania*, districtulū Năsăudului, îndată după ce se scôte mortulū din casă afară, nēmurile ingenunche lângă sălașū, preotulū și cei-lalți funcționarî bisericescî îndeplinescū ceremoniile prescrise, iar după ce ceremoniile aceste s'au îndeplinitū, se împărțescū copiilorū colăcei, iar celorū mai mari li se dă peste sălașū bētură și pâne (3).

În *Munții apusenî ai Transilvaniei* este asemenea datinā ca, înainte de ce se pune conductulū funebru în mișcare, să se împărțescă *pomana* sau *pausulū*. Fie-care fruntașū alū satului primesce la acēsta ocașiune cāte o doniță, cei-lalți cāte o olă, unū colacū și o luminiță de cēră, iar copiilorū li se împărțescū 99 de *colăcei* sau covrigi cu cāte unū creișariū, pentru motivulū că ar fi 99 de *vāmi*, prin cari trebuie să trecă mortulū (4).

Pe la *Ponorū*, la înmormintarea unū omū de frunte, în-

În Vicovulū-de-sus, com. de d-lū V. Turturēnū; — în Badeușū, com. de d-lū Av. Macovei; — în Stulpișanî, com. de N. Cotlarciuc: «Singurū am avutū ocașiune de a vedē cum a dāruitū unei feinei o pāreche de cai înhanași la o căruță.» — În Rădășeni, Baia și Mălinî din Moldova, com. de Tit. Zaharescu, A. Pletosū și M. Nistorū. — Burada, Inmorm., p. 27.

(1) Burada, Inmorm p. 27.

(2) Dict. de A. Pletosū și M. Nistorū. — «Șeșētōrea» an. I, Fălticeni 1892. p. 40: «Aū nenorocitulū obiceiū, priinciosū bōlelorū epidemice. când plēcă la biserică și scotū cadavrulū afară, straele mortulū le punū de-asupra lui, începēndū a lua cāte una și le dau de pomana, alăturia cu colacū și lumina. Din vite caută a da cei mai bunū popei și la parte din cei-lalți cāte o oīe sau mielū.»

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) Frāncu, op. cit. p. 174.

dată ce se termină *prohodulă*, sau, cum se spune în Bucovina, *starea primă*, o muere înrudită cu mortul și bine informată despre obiectele, pe cari le-a lăsat ca să se împartă, mai întâi dă peste sicriū vre-unuia din căseni sau vecini o găină și apoi preotului o traistă, merindărița, o lumină, un colac, numit *ogrăza*, *colțoni*, sau un colț de pânură de lână, și o păreche de *mănecl*, sau doi coși de pânză albă. De asemenea, totu peste sicriū, împarte căsenilor, vecinilor sau sêracilor și hainele mortului.

Dacă mortul e unul dintre cei mai de frunte, totu peste sicriū se împartă și vite preotului, cantorului, rudeniilor, vecinilor. Fie-care se chemă cu numele și dându-i-se peste sicriū o lumină și o *ogrăză*, i se spune cu glas tare: «a lăsat mortul ca tu să capeți o vițea, mieluță, stup, junincă,» etc. (1).

În districtul Siretiului, Rădăușului, Sucevei și Câmpulungului din Bucovina atât obiectele cât și vitele, respective galițele amintite mai sus, le dau sau sêracilor în genere sau nêmurilor celor mai de aproape, sau la nisce fini, fine și cumetre, cari sunt mai nevoiași. În satele românesce din districtul Cernăușului însă, precum bună oră în Boianu, Hlinața, Mahala, Ostrița, Horocea, și altele, vitele se împărțesc mai numai la cei de casă, rar când și la nêmurile cele mai de aproape, și asta din cauză ca vita să nu iasă din ograda. Cu toate acestea însă și Românii din satele de pe urmă, până chiar și cei mai sêrmani, cred și spun că dacă n'au dat sau cel puțin n'au merit măcar la unul din cei de casă vre *un capet de vită* de sufletul celui mort, atunci de sigur trebuie să iasă, adică să piară vr'o vită la casa respectivă. Ba unii cred și spun că dacă se întâmplă să péră vr'o vită înainte de repausarea celui mort,

---

(1) Frâncu, op. cit. p. 177 — 178.

vita respectivă a fost în norocul lui și de-aceea s'a dusă ca înaintea repausatului (1).

Atât vitele cât și galițele, menite a se da de sufletul celui repausat, se spală mai întâi pe piciore, ca să fie cât se poate de curate, se udă apoi cu *puțină apă próspletă* și curată, și abia după aceea se dau împreună c'o lumină de cêră aprinsă și c'unu colac și anume: cele mai ușore peste salașu, iar cele mai grele pe de 'naintea mortului, rostind în același timp cuvintele: «*primesce de sufletul tătuchii, mămuchii*» etc. sau: «*să fie de sufletul surorii, fratelui, ficci, feciorului N. N.*» etc. (2).

Precum se luptă omul în lumea acêsta trecătoare cu o mulțime de nevoi și neajunsuri, tot așa, crede poporul, că are el să se lupte și după trecerea sa în cea-laltă lume, până ce ajunge la locul ce i se hătăresce amăsurat faptelor sale de pe pământ. Drept aceea toate obiectele și animalele ce i se dau în decursul stărilor de suflet, au scopul lor hotărît. Nemică nu se dă de pomană fără ôre-și care scop și folos în viitor.

Așa crede poporul că mortul, până ce ajunge la locul hotărît, trebuie să trecă mai întâi printr'un foc lórte mare și periculos. Decî hainele ce i se dau de pomană, le iewa sub-suoră și ducându-le cu sine pe cea-laltă lume, cum ajunge la focul din cestiu, se îmbracă cu dînsele, și așa trece el prin foc. Hainele ard, iar el, rămâind neatins de para focului, iese de cea-laltă parte de foc, unde șede *Maica Domnului*, care, vedându-l scăpat, îl cârmuesce mai departe (3).

---

(1) Com. de d-lă G. Tomoiagă.

(2) Com. de d-nii V. Turturénu și G. Tomoiagă, precum și de alți Români din Bucovina.

(3) Credința Rom. din Bilca, com. de Justin Cârdei, stud. gimn.

Despre *oie*, care e considerată de cea mai curată și nevinovată dintre toate animalele, se crede că scuturându-se de apa cu care a fost stropită, stinge cu dînsa nu numai focul prin care are să trecă sufletul celui repausat în calea sa ce duce spre locul predestinat, ci chiar și focul cel nestîns al iadului, în care cade sufletul celor nebăgători de sîmă, indiferenți și neascultători de poruncile dumnezeesci. Ba *oia*, fiind simbolul nevinovăției și a sfințeniei, nu se teme, după credința poporului, nici chiar de diavoli, ci ea mergînd și intrînd fără frică în iad, răcoresce sufletul celui ce se muncesce, prin stropirea apei de pe lâna sa, de văpaia iadului și îl alină arsurile și ranele cauzate prin focul cel nestîns (1).

Mai departe crede poporul, că murind o femeie îngrenată și dîndu-se *o oie a fetă* de pomană peste raclă, după ce a scos-o din casă afară, va naște pe cea-laltă lume copilul, iar dacă nu da oie de pomană, atunci nu pôte naște copilul, ci rămîne într'însa înădușit (2).

Vaca, junca sau *vișica*, care se dă de pomană, însemnă că laptele ce-lu va da acesta va curge pînă la alu șeptelea nîm, și că prin urmare va ave ne întrerupt lapte pe cea-laltă lume (3).

Mascurul însemnă că dacă omul n'a făcut nici o fântîna în viața sa, ca să aibă pomenire, în cea-laltă lume, fiind sufletul său însetat, trebuie să bea din scurmătura mascurului din care isvoresce apă (4).

Gâsca, care se dă de pomană, când e sufletul foarte însetat, se duce la o apă, se scaldă, și întorcîndu se apoi

---

(1) Com de d-lu. G. Tomoiagă.

(2) Dict. de M. Bărbuță din Crasna.

(3) Dict. de M. Bărbuță din Crasna.

(4) Cred. Rom. din Baia, com. de T. Zaharescu.

îndărăptu plină de apă po aripă, stropesce sufletul și-lu re-coresce (1).

Găina, atâtu cea care se dă de pomană la starea primă peste sălaşu, câtu și cea care se dă mai pe urmă peste grópă și despre care vomă vorbi la loculă sēu, se crede că se duce pe cea-laltă lume înainte sufletulă, și scormolindū și scociorândū prin buruene și spină, îi face locū și cărare ca să aibă pe unde merge (2).

Poporulū românū călculéză orele nopții totū-deauna după cântarea cocoșulă. *Cocoșulū* e pentru dñsulū celū dintăi vestitorū alū luminei, și ca atare, după credința sa, și celū mai mare și neîmpăcatū dușmanū alū tuturorū spiritelorū necurate și rēutăciōse, carī umblă nōptea și comitū o mulțime de fapte rele și înpăimintătōre. Când cântă cocoșulū, atunci disparū tōte spiritele necurate, tōte schimele și tōte nălucile. Chiar și diavolulū celū mai mare peste tōte spiritele necurate, cum aude cocoșulū cântândū, îndată se face și elū nevēdutū (3).

Prin urmare *cocoșulū*, ce se dă peste sălaşulū mortulū de sufletulū acestuia, însemnéză că elū în cea-laltă lume va anunța sufletulū ōrele; — va înpăiminta și depărta prin cântarea sa pe diavolī, ca să nu se apropie de sufletulū pentru care a fostū datū de pomană; — va ținē în cioculū sēu cumpelele de pe la vāmile văduhulū și nu va lăsa pre diavolī ca să facă ōreși care vicleșugū, și trecēndū sufletulū prin foculū, despre care amū vorbitū mai sus, elū va sbura pe deasupra loculă, îlū va stropi și rēcori cu apă, ca să pōtă trece mai departe. În scurtū dīsū cocoșulū îi va servi ca anunțatorū alū ōrelorū și apērătorū contra spiri-

---

(1) Cred. Rom. din Bafa. com. de T. Zaharescu.

(2) Cred. Rom. din Bafa, com. de T. Zaharescu.

(3) Marianū, Ornit. pop. rom, II, 242 și 244.

telorū celorū necurate și rele cari vênéză sufletele ômenilorū (1).

În fine, *colaciî* și *crucerî* sau *banî*, ce se dau la tôte stările peste sălaşū, însemnăză ca sufletulū să aibă cu ce plăti *vămile* din ceea-laltă lume prin cari este nevoitū să trecă până ce ajunge la loculū de odihnă, iar luminile ce se dau dimpreună cu colaciî ca să aibă ce aprinde și cu ce lumina când va trece prin aceste vâni fôrte periculôse (2).

Datina și credința acêsta este fôrte răspândită și în *Banatū*.

Unū bocetū din Comitatulū Caraș-Severinū, care amintesce despre datina și credința acêsta, sună precum urmăză :

Pașū N. N. pașū
 Pe cale nainte.
 Dar fie-ți d'aminte
 Că ți-orū eși nainte
Puî de grăureî
 Tare mititeî
 Viderea ți-orū cere.
 Tu sêmă să iaî
 Și să nu li-o daî,
 Că ți-o sări 'nainte
 Tată d'ala têu
Cu nouă bănuți,
Tu lorū de li-i da
Te-i descumpăra.
 Pașū N. N. pașū

Pe cale nainte
 Să-ți fie d'aminte
Puî de golumbei
 Mândri, sprintenei,
 Pașulū și lorū cere.
 Tu sêma sa iaî
 Și să nu ți-lū daî,
 Că măicuța ta
 Ea iar mi-o sări
 Cu olcuța nouă.
 Tu lorū de li-i da
 Te-i descumpăra.
 Pașū N. N. pașū
 Pe cale nainte
 Să ți fie d'aminte

(1) Com. de d-lū G. Tomoiagă și alți Români din Bucovina. — O sêmă de Români însă, precum bunăoră cei din *Stulpicani*, credū, după cum mi-a com. Nic. Cotlarciuc, stud. gimn., că cocoșii nu sunt curați, pentru că ei vinū prea multū în atingere cu dracii, cari îi scôlă din somnū de cântă dreptū la mfeđulū nopții și cari se ținū necontenti de dinșii. Totuși credū și spunū și aceștia că dracii, cum audū vre unū cocoșū cântându, îndată crapă.»

(2) Cred. Rom. din Badeuți. Com. de Av. Macovei, preotū: «La fie-care stare se dau monede de pomană ca să trecă mortulū, în urma acestui tributū plătitū, mai ușorū peste vâmi.» — Bilca, com. de Just. Cârdeiū, stud. gimn.

Ți-orū eși nainte
Pui de golumbele
Tare sprintenele
Grafulū și l'orū cere.
Tu séma să iaī
Și să nu ți-lū daī,
Că ți-orū mai sări
Frații și surorile
Cu nouē colacī,
Dar de li-ī da
Te-ī descumpēra.
Pașū N. N. pașū,

Pe calc nainte
Să-ți fie d'aminte
Că ți-l'orū eși nainte.
Pui de grăurei
Grafulū și-l'orū cere.
Tu séma să iaī
Și să nu ți-lū daī,
Că ție ți o sări
Soția d'ăia ta
Cu nouē creițari,
Și lorū de li-ī da
Te-ī descumpēra! (1)

Pui de grăurei și cei de *golumbei* sau *golumbelele*, despre cari ne spune bocetulū că esū înainte sufletului și-ī cerū *pașulū*, adecă cartea de legitimare, graiulū și vederea, sunt spiritele cele necurate, cari staū de strajă sau pândalângă *vămī* și despre cari vomū vorbi mai pe largū în unulū din capitolele următore.

În fine, d-lū Ioanū Becinēga scrie cu privire la credința Românilorū bănățeni despre *vămī* și la datina acestora în decursulū stărilorū următorele:

«După mitologia daco-română, după credința poporului românū de astăzi, dela pămintū până la alū treilea ceriū sunt nouē *vămī*, și la tótă vama sunt diavoli și furī cu dinți rînjitori, cari cerū sufletulū călătorū dela ingerulū conducătorū, acūsându-lū de grele pēcate, ce a comisū în vieța timpurană.

«Pentru a scăpa sērmanulū sufletū de grele învinuirī, și prin urmare și de iadū, unde ca pēcătosū are a fi maltratātū pentru eternitate, poporulū românū și în specialū femeile se îngrijescū de sufletulū repausatului, dāndu ī nouē creițari, nouē colaci și nouē lumini, tóte numite sau menite cu:

---

(1) Com. de Ioanū Popovicī, invēțătorū.

— «Dómne primesce să fie *arangeluluș*,» — firesce îngerului, care conduce sufletul; apoi: «Dómne primesce să fie va-meșilor.»

«Sufletul, ajungându la vămī, dă la tótă vama ca miță unū crucerū, unū colacū și o lumină de céră.

«Sufletul, astū-felū răscumpăratū, sbórá dela pămīntū, din acéstă vale a necazurilorū, din acestū locū deprăvatū, plinū de intrigī, invidie și necazū în cea lume, unde este veselie eternă, acolo în lumea nevinovațilorū, în patria amo-roșilorū și în corulū îngerilorū cerescī (1).»

---

(1) «*Dorile*, datine populare.» în «Familia» an. XI, Buda-Pesta, 1875, p. 269.

XXII.

P O D U R I L E.

Fie-care omü, mutându-se din vieța acesta, trebuie, după închipuirea poporului românü, înainte de a ajunge întru împărăția ceriului, să trecă peste o mulțime de rîuri și părae, unele mai mici, mai înguste și mai lesne de trecutü, iar altele mai mari, mai late și mai adânci, peste cari nimeni nu e în stare să trecă fără de ajutorü.

Némurile mai de apröpe ale celui repausatü, voindü a-ï înlesni câtü se póte de multü trecerea și peste aceste rîuri, îi așternü în cale în decursulü petrecerii sale de acasă și până la mormintü în diverse locuri, și anume: pe pragulü casei saü alü tindei, apoi lângă pórtá ogrădii, la răspântii și în crucile drumului, la întrare în curtea bisericeii și în ținterimü, saü pe pragulü ușei dela biserică și celü dela portița ținterimului, dar mai cu sémă pe la tóte podurile, punțile, rîurile, páraele, șanțurile și gârlele cele mai însemnate, peste cari trebuie să trecă cortegiulü funebralü, câte o bucată de pânză curată de casă și cam de trei coți de lungă, saü câte unü ștergarü, orï câte o páreche de mâneci, orï o năframă,

cară, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se numesc *poduri*, în unele însă și *punți* (1).

Pe lângă fie-care dintre *podurile* acestea, cari se așternă tot-deauna de-a curmezișul drumului, și peste cari trece mortul, sau mai bine ășu, cei ce duc sicriul cu mortul, în multe locuri, precum bunăoră în Boiană, Mahala, Siret și Bosanci, se mai pune încă și câte un colac, sau o bucată de pâne ori o franzelă, și câte o lumină de ceră galbenă (2).

În unele sate, precum bună oră în Boiană și Stupca, unde este datină de-a se aședa podurile din cestiu, mai cu sémă pe lângă punți și pâraie, se légă în fie-care cornă ală pân-dei, adecă ală podului, și câte un cruceri (3).

În alte sate însă, când trecă cu mortul peste ună pâră, în locă sa lege *grițari* în cornurile pânzei, o rudă de a celui repausat aruncă ună grițari sau în pâră sau pe de-asupra acestuia, iar după ce a trecut cortegiul de cealaltă parte, aruncă altul înderept, fără însă a se uita înapoi (4).

În ținutul Dornei din contră, când trecă peste o apă, daă fie-cărui copilă câte ună cruceri de pomană (5).

Fie-care *podă*, nemijlocit după ce a trecut mortul peste dînsul, se rădică de jos și se dă dimpreună cu colacul,

---

(1) Dăt. Rom. din Boiană și Mahala, com. de d-lă V. Turturénă, preot; a celor din Ropcea, com. de I. de Cuparencu, stud. gimn.; a celor din Bilca, com. de Just. Cârdeiu, stud. gimn.; a celor din Badeuț, com. de d-lă Av. Macovei, preot; a celor din Bosanci, com. de G. Tomoiagă, cant. bis. și I. Blându, stud. gimn.; a celor din Berchișesci, com. de G. Velechorschi, stud. gimn.; a celor din districtul Câmpulungului și ală Dornei, audită dela mai mulți înși.

(2) Com. de Ionică ală lui Iordachi Isaci; V. Turturénă, preot; și I. Blându stud. gimn.

(3) Com. de d-lă V. Turturénă, preot; și Al. Baciă, stud. gimn.

(4) Com. de d-lă Sam. Petrescu, preot, și At. Ghermană, stud. gimn.

(5) Dict. de M. Ursaca.

lumina și crucerii, legați prin cornuri, unuia dintre petrecători, de regulă unei femei sau unui bărbat sărac, de pomană (1).

În unele sate, după ce s'a rădicat de jos, se păstrează până după înmormântare și abia atunci se dau unor femei sărace de pomană anume ca, dacă e o bucată de pânză, să-și facă cămeșă dintr'însa, iar dacă e ștergar, să-l aibă de îmbrăbodă (2).

În unele locuri némurile cele mai de aproape ale mortului dau unei femei sormană o bucată de pânză curată sau mai multe ștergare frumoase, ca să le așternă ca poduri.

Femeea, luându pânza sau ștergarele, le așterne mai întâi pe pragul casei, apoi la eșirea din ogradă, la toate încarniturile drumurilor, pe unde trece îngropăciunea, la toate stările, în fine înaintea ușei țințrimului și a bisericei, iar după îngropăciune rămân femeii care le-a totu întinsu (3).

Și iarăși în unele părți este datină ca pânza, ce s'a așternut pe pragul casei precum și cea care se așterne dinaintea țințrimului, să nu se dea de pomană, ci luând-o de jos și ștergându-se cu dînsa, s'o puie sau în sicriu alătura cu mortul sau s'o arunce în grăpă înainte de ce se acopere mortul cu țărină (4).

---

(1) Dat. Rom. din Boianu și Vicovul-de-sus, com. de d-lu V. Turturenu preot; a celor din Ropcea com. de Em. de Cuparencu: «În Ropcea la fiecare pod, ce se pune, se da și câte unu colac cu luminare aprinsă pe deasupra raclei cu mortul, la săraci sau copii de sufletul mortului»; a celor din Sucéva, com. de D. Curișu, stud. gimn; a celor din Bosanci, com. de I. Blândulu; a celor din Balacéna, com. de M. Jemna; a celor din Berchisesci, com. de G. Velhorschi, stud. gimn.

(2) Dat. Rom. din Stupca, com. de Al. Baci, stud. gimn.

(3) Dat. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc, stud. gimn; a celor din Câmpulungu, com. de V. Gheorghiu, stud. gimn; și a celor din Fundulu-Moldovei, com. de I. Tonigariu, stud. gim.

(4) Dat. Rom. din Sucéva com. de D. Popovic, stud. gimn. și a celor din Todiresci, com. de I. Avramu, stud. gimn.

Podurile saŭ punŭile acestea, cari în cele mai multe părŭi se încredinŭeză unei femei cunoscute ca să le așternă în calea mortului, se punŭ, după unii, cu scopŭ ca mortulŭ, când va ajunge la riurile saŭ pãraele de pe cea-laltă lume, să nu fie nevoitŭ a trece de-a'notulŭ (1), saŭ neputendŭ trece, să nu fie constrinsŭ a rãtãci în colo și în cóce pe pãmentŭ (2), ci din contrã să aibã peste ce trece, credendŭ cã fie-care bucãŭicã de pãnzã saŭ ștergarŭ în cea-laltă lume se preface într'unŭ *podŭ* saŭ *punte*, care se întinde peste apele cele mai mari și mai greu de trecutŭ și peste cari sufletulŭ pôte apoi trece tocmai ca și peste orŭ-care *podŭ* saŭ *punte* din lumea acésta (3).

Dupã credinŭa unora însă *podurile*, ce se punŭ în calea mortului, staŭ în legãturã cu *puntea raiului*, despre care am amintitŭ mai sus cã e fôrte îngustã și fôrte cu anevoie de trecutŭ. Decŭ sufletulŭ, după ce a trecutŭ acuma prin tôte *vãmile*, ajungendŭ le *puntea raiului*, care se aflã nemijlocitŭ înaintea raiului, așterne pãnzã ce i s'a pusŭ în cale, când a fostŭ petrecutŭ la mormintŭ, peste puntea acésta și

---

(1) Cred. Rom. din Cãmpulungŭ com. de V. Gheorghiu: «când trecŭ peste unŭ podŭ saŭ pãrãu, întindŭ o pãnzã ca să nu trecã mortulŭ prin apã.»

(2) Cred. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc: «despre *podŭ* se crede, cã preste dinsulŭ trece sufletulŭ când nu pôte trece așa. Dacă nu se pune pãnzã acésta, atuncea rãmãne sufletulŭ rãtãcindŭ pe pãmentŭ.»

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cãrdeiu stud. gimn: «ștergarele se punŭ mai alesŭ dacã trece mortulŭ peste unŭ pãrãu, credendŭ poporulŭ cã mortulŭ are să trecã și pe cea-laltă lume peste ape, iar ștergarele se facŭ atuncŭ în poduri.» — Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. de Cuparencu. stud. gimn: «*ștergarele* puse peste pãrãu, podŭ saŭ punte, însemnã cã mortulŭ, adecã sufletulŭ lui, nu va afla împiedecãri în cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Mahala, com. de Ionicã a lui Iordachi Isacŭ: «Se crede cã numai dacã se punŭ poduri de acestea pôte mortulŭ strãbate în drumulŭ ce-lŭ face cãtrã cea-laltă lume.» — Cred. Rom. din Bosanci, com. de I. Bãndulŭ, stud. gim.: «*Pãnzã* se chêmã *punte* și credŭ cã mortulŭ trece pe e.» — Cred. Rom. din Fundulŭ-Moldovei, com. de C. Mercheșŭ și I. Tonigariu stud. gimn: «*Pãnzã* însemnã *podŭ* saŭ *punte*, ca să aibã pe ce trece riurile din cea-laltă lume.»

aşa trece mai departe. Cui nu i s'a pusă podū în această lume aceluia nici în cea-laltă lume nu i se pune (1).

Causa însă: de ce se pune în calea mortului numai pânză, ştergare şi năfrămî de pânză, e pentru-că, fiindū pânza foarte chinuită, să afle sufletulū uşurinţă în lumca viitoare (2).

Luminele, cari se dau de pomană împreună cu *podurile*, însemnăză, că mortulū, când are să trecă peste vre-unū podū şi mai alesū peste *puntea raiului*, le aprinde ca să-î lumineze, şi aşa trece mai departe (3).

Iar *colaci* şi *grîţari*, cari se dau în acelaşi timpū de pomană, precum şi aceia cari se aruncă în apă, sunt meniţi pentru *vămî* sau mai bine đisū pentru *stălpî podului*, pe cari trebuie mortulū să-î plătescă înainte de ce trece (4).

Dacă nu s'ar lega cruceri în cornurile ştergarului, sau nu s'ar arunca peste apă ori în apă, când trecū cu mortulū peste unū părău, atunci lesne i s'ar puté întîmpla sufletulū ceva în decursulū trecerii sale până ce ajunge la raiū (5).

Totū aşa facū şi Româniî din *Moldova* şi *Ţera-Românească*. Acelaia, când trecū cu mortulū peste vre-unū podū, părău, gârlă sau riū, asemenea aruncă în apă o pară sau banū, care însemnăză *platu podului* (6).

Ce se atinge de *poduri*, şi în aceste ţeri, mai alesū însă

---

(1) Cred. Rom. din Balacéua, com. de M. Jemna stud. gimn. şi a celorū din Câmpulungū, com. de V. Burduhosū, stud. gimn.

(2) Cred. Rom. din Mănăstióra, diet. de Elisabeta Agapi.

(3) Cred. Rom. din Bosanci, com. de V. Blându şi a celorū din Câmpulungū, com. de V. Burduhosū.

(4) Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciū, şi a celorū din Fundulū-Moldovei, com. de I. Tonigariū.

(5) Cred. Rom. din Crasna, com. de Al. Ghermanū, stud. gimn.

(6) Burada, Inmorm. p. 25-26: «Dacă se întemplă, că mortulū să trecă peste unū podū, atunci unulū din némurile repausatului aruncă în apă unū banū, adică plătesce podulū». — Tocilescu, Revista pentru Ist. etc., an. II. vol. III. Bucuresci 1884. p. 387. — Ionénū, op. cit. p. 39: «Dacă unū mortū se trece peste o apă, una din rudele lui aruncă în acea apă unū banū, plata podului.»

În *Moldova*, se întinde pe pragul porții casei o pânză albă sau o năframă, peste care trece convoiul funebru, a doua pânză se așterne la jumătatea drumului, și o a treia pe pragul porții dela biserică; când se trece peste acele pânze, se aruncă câte o monedă peste ele, apoi se dau de pomană la sêraci pentru sufletul repausatului împreună cu o luminare, un colac și monețile aruncate.

Aceste *poduri alegorice* închipuesc punțile ce are să trecă sufletul mortului, ca să ajungă la ușa raiului, iar monețile pentru ca să plătescă *vămile*, de aici și țicerea: «*plătite să-ți fie vămile!* (1)»

În comuna Baia din județul Sucevei, plaiul Muntele, în *Moldova*, când scot mortul din casă îi pun *podu* la prag, apoi la pörtă, la vre-o punte, pod sau șanț, precum și la porțița bisericeii, o bucată de pânză cu vre-o câți-va bani într'însa, și după ce au trecut cu mortul o dau de pomană. Pânza acêsta însemneză podul ce se întinde peste apele de pe cea-laltă lume, peste cari are să trecă sufletul. Cu cât mai multe poduri de acestea se dau de pomană, cu atâta e mai bine (2).

În comuna Rădășeni, același județ, podurile se pun tocmai ca și în *Bucovina*. Ia adică un val de pânză de casă și tăind'o în 12 bucăți, pun 12 poduri peste punți, poduri, șanțuri, iar unde nu sunt de acestea, pun și în

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 26. — V. Alecsandri, *Poesii pop.* București 1866, nota dela p. 140. — Lambrior, *op. cit.* p. 153: «Atât la scóterea mortului din casă, cât și la fie-care oprire în drum, femeea reposatului dă de pomană câte o bucată de pânză, numită *podu*, însoțită de o luminare de cêră. Acestea închipuesc podurile ce are a le trece sufletul reposatului în cea-laltă lume până va ajunge la raiu». — M. Nistor, *Româncă din Mălini*, jud. Suceva: «În Mălini se pun de regulă numai trei poduri și anume: unul acasă, unul la mijlocul drumului și unul la biserică. Aceste *poduri* însemneză punțile de pe lumea cea-laltă.»

(2) Com. de Tit Zaharescu, stud. gimn. de loc din Baia.

alte locuri, numai să se împlinescă numărul de 12. O sémă pună chiar până la 24 de poduri, iar unii, și cu deosebire cei mai sërmani, pună de regulă numai trei.

Mulți inși și mai alesă cei mai cu dare de mână, pună în locă de pânză, cămășī cusute.

Cui nu i se pună *podurile*, acela nu pôte trece peste apele din cea-laltă lume, ci rătăcesce neconținut pe lângă țermurile loră (1).

În fine, în comuna Boroiă, înainte de a scôte mortulă din casă, așternă între pragulă casei, în care a stată mortulă, și între pragulă din afară, unulă dintre cele mai frumoșe și mai scumpe lăicere; iar pe pragulă din afară, pună în același timpă o perină.

Aceste două obiecte, cari, după ce aă trecută cu mortulă peste dînsele, se daă preotulă funcționară de sufletulă celui repausată, însemnăză ca mortulă să aibă în cea-laltă lume pe ce se culca (2). Căci se crede că, precum în lumea acésta, așa și în cea-laltă ómenii voră avé patulă și așternutulă loră pe care voră odihni.

Dovadă despre acéstă credință, avemă și următorulă bocetă din *Transilvania*, districtulă Năsăudulă:

Rógă-te, cui te-ı ruga,
Rógă-te lui Niculaı
Să-ți facă ună pată în raıă.
La capătulă patulă
Merı cu mere rotungıore,
Cu frunțele rotogóle;
În pată să te odihnescı,
În umbră să te răcorescı. (3)

---

(1) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșă și A. Pletosă.

(2) Dict. de sf. sa părintele G. Lateșă

(3) Com. de d-lă T. Simonă.

În *Basarabia* obiceiul de a se face *poduri*, când se scóte mortul din casă, se păstrează peste totu locul; se pune chiar pe pragul uşei o cergă, ună *lăviceră* sau ună prosopu şi de-asupra o perină şi o strachină cu mâncare; atâtu perina câtu şi strachina se dă de pomană, pentru ca să aibă pe ce se culca şi ce mânca mortul pe cea-laltă lume (1).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 26—27.

XXIII.

P R O H O D U L Ū.

Cum aũ ajunsũ și aũ intratũ în bisericã, dacã mortulũ a fostũ dusũ cu nãsãlia, se pune dimpreunã cu acẽsta în pridvorũ saũ în despãrțitura bãrbãtescã, adecã în nausũ, iar dacã a fostũ dusũ în carũ, cãrușã, sanie saũ pe umere, se pune pe unũ felũ de catafalcũ saũ pe douẽ scaune. În același timpũ se punũ în prejurulũ lui, atãtũ în dreptulũ capulũ cãtũ și la piciore, de o parte și de alta, cãte unũ sfeșnicũ cu o luminã mare pe dînsulũ, la capũ altũ sfeșnicũ cu toiagulũ, iar de-asupra secriulũ în dreptulũ pieptulũ st. evanghelie cũ o cruce peste dînsa.

Dupã ce s'a așezatũ astũ-felũ și dupã ce s'aũ aprinsũ acuma tôte luminile de prin prejurulũ seũ precum și unele din bisericã, începe preotulũ *prohodulũ*, care se face dupã cum pescrie «*rînduiala îngropãrii mirenilorũ*» tipãritã în fiecare rugãciunariũ saũ molitfenicũ, și care pentru cei înaintași în vîrstã e ceva mai lungũ și din cauza acẽsta durẽzã mai multũ, iar pentru copii mai scurtũ, cãci aceștia se so-

cotescă a fi siguri de împărăția ceriurilor pentru nevino-văția lor (1).

În multe locuri, atât din *Bucovina* cât și din *Moldova* (2), este datină ca nemijlocită după începerea prohodului unuia dintre némurile mai de aproape ale repausatului să împărțescă tuturor celor prezenți câte o lumină de ceară galbenă sau și câte una albă, pe cari le țină apoi aprinse tot timpul câtă durază prohodul, iar după aceea, stingându-le, le remănă lor.

În comuna *Baia*, din județul *Sucéva* în *Moldova*, dacă móre un părinte sau un frate, fii, respective frații și surorile mortului, țină câte doi la un capăt ală secriului în timpul, când se află acesta în biserică, lumînări aprinse în mână (3).

În unele părți din *Transilvania* și *Banat*, dacă biserica e departe de locuința celui repausat, sau dacă repausatul a fost un om sărac și némurile sale nu sunt în stare să-i facă pompă mare, atunci preotul îi cetesce prohodul pe scurt în *soba* (chilie) sau afară, și după sfârșirea acestuia, împărțindu-se luminii și cârpe atât preotului cât și cântăreților, precum și la cei ce duc mortul, crucea ori stâlpul, se pornesc cu dînsul drept la țințerim, unde îl înmormintază (4).

La Români din *Macedonia*, i se cetesce sau în biserică, ca și la noi, sau dinaintea intrării în biserică (5).

În *Bucovina* se cetesce prohodul dinaintea bisericei numai celor ce au murit de o mörte molipsitoare, precum și femeilor ce au murit îndată după născere și cărora

---

(1) Veđi despre acesta și *Lambrior*, op. cit. p. 153 — 154.

(2) *Dict. de sf. sa părintele G. Lateșu*, preot în *Rădășeni*.

(3) *Com. de Titu Zaharescu*, stud. gimn. de loc din *Baia*.

(4) *Com. de d-lu Rom. Simu și d-lu Ioanu Popovici*.

(5) *Dim. Bolintinenu*, *Călătorii la Români din Macedonia*, p. 91.

n'a apucatū a li se ceti *rugăciunea de curățire*. Dacă însă li se cetesce rugăciunea acésta, chiar mórte fiindū, atunci e iertatū a se băga și'n biserică.

În multe părți, atâtū din Bucovina, câtū și din cele-lalte țeri locuite de Români, pe lângă adevăratulū prohodū, este datină de a se ceti, mai alesū dacă repausatulū e înaintatū în vîrstă, încă și *rugăciunile iertăciunii de totū blestemulū și afulisenia*, în decursulū căroră, când rostesce preotulū cuvintele: «*deslégă pe adormitulū robulū tēū N. N.*» sau «*iartă robulū tēū N.*», fie-care petrecătorū, care se află de față, ȃice: «*Dumneȃeū să-lū ierte.*»

Dacă repausatulū a fostū unū fruntașū și omū cu vaȃă în comuna sa, dacă a fostū o muere evlaviósă și mamă bună, sau unū feciorū orī fată mare, dela carī multū bine s'arū fi pututū aștepta, atunci nu numai că petrecerea i se face cu cea mai mare pompă, și prohodulū i se cetesce în biserică, ci tot-odată, după sfârșirea rugăciunilorū de ietăciune, i se ține și o *iertăciune*, adecă o cuvîntare, în care se amintescū faptele cele mai însemnate și demne de urmatū din vieȃa sa (1).

În vechime era datină atâtū în *Bucovina* câtū și în *Transilvania* de a se lua iertăciune în numele celui mortū nu numai în prosă, ci și în versuri, carī aū se recitaū ca unū felū de orație, aū că se cântaū de către cantorulū bisericescū orī de către unū altū oratorū sau cântărețū, care, cele mai de multe orī, singurū le-a compusū.

Ca dovadă despre acéstă datină, usitată în timpulū presentū mai multū în *Transilvania* și *Ungaria*, ne póte servi următórea iertăciune versificată din *Transilvania*, care mi-a comunicat o d-lū B. Iosofū, și care a devenitū acum poporală:

---

(1) Pretutindene în Bucovina, Transilvania și Banatū, com. de I. Popovici, Veȃi și Ioanū Niȃu Macovei, Dat. pop. rom. la înmorm., în «*Amiculū familief,*» an. VI, Gherla 1882, p. 94.

Taica, care-a adormitū
Prin mine celū umilitū,
Se róg' acum de iertare
Cu obidă și cu jale.
Maî întâi și maî de grabă
La a lui soție dragă,
Strigândū tare și grăindū
Și din inimă oftândū :

Oh! iubita mea cea dulce
Dela tine nu m'ași duce,
Dar dacă a rînduitū
Acela ce ne-a ziditū
Acum să ne despărțimū,
Maî multū să nu ne 'ntâlnimū,
Noi că ne vomū despărți
Și maî multū nu ne-omū tâlni.
Tu rămâi de mine 'n pace,
Că eū alta n'am ce-ți face,
Făr să rogū pre Dumneđeū
A cerului archiereū
Ca de tine să grijéscă,
Multū bine să-ți dăruéscă.
Ce eū ți-am greșitū mă iartă,
Ca să capeți în cerū plată:
Apoi iară mă întorcū
Cu lacrimi mari ca de focū
Din inimă suspinândū
Și-alū doilea cuvîntū rostindū
Cătr' a mea dulce măicuța
Dela care am suptū țîță,
Care m'a născutū, crescutū,
Și la școlă m'a ținutū,
De totū reulū m'a cruțatū
Până carte-am învățatū,
Și cătr'alū meū fiū iubitū,
Pentru că-sū la despărțitū.
Fiindū de totū năcăjiți
Pân' la inimă răniți

Pentru c'ați rămasū de mine
Ne-așezați cum se cuvine,
Domnulū să vă dea răbdare
La năcazulū vostru mare,
Să vă mângăe la tóte
Pân' la ceasulū celū de mórte.
Despre câte v'am greșitū
In timpū câtū am viețuitū
Acum mă rogū de iertare
Cu-obidă și jele mare,
Ca și voi să căpetați
Mângăere între frați
Și'n vieța cea vestită,
Cunună neveștejită.
Și tu soră Anicuța
Sufleta mea și bunuța,
Ce de trebă te-ai purtatū
Și bine m'ai ascultatū,
Eū acuma-ți mulțamescū
Și multū bine îți poftescū
Și de ți-am greșitū vr'o dată
Trăindū timpū multū la olaltă,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Intorec-mē înc'o dată
Cu inimă săgetată
Cătr'alū meū cuscru iubitū
Pre care multū l'am doritū
Și-a Domnului preotésă,
Jupânesa mea alésă,
Și voué de v'am greșitū'
Saū cu-altū-ceva v'am smintitū,
Rogu-m'acum de iertare
Cu obidă, jele mare.
Și mă rogū de patronie
La alū meū fiū ca să fie
Tisturilorū, tutorilorū,
Marilorū și micilorū !

Altă *iertăciune* versificată din Bucovina, și aflată într'ună caietă scrisă în 24 Noemvrie 1846 de Gheorghe Macovei, orășană din Rădăuți, sună precum urmază:

O tu mórte mâniósă
Astăđl mă scoseł din casă,
Și-alta nu mĭ-ai dăruită
Făr' unŭ pustiŭ de mormintŭ
Ca să trăescŭ în vecie
Cu jale și cu urgie.
Oh, amarŭ și grea durere,
Mórte fără mângăere.
Eŭ de-acuma înainte
Nu voiŭ măi grăi cuvinte,
Că iată călătorescŭ
Și nu măi sunt omŭ lumescŭ,
Ci mă chemŭ unŭ lutŭ uscatŭ
Și ca mânĭ voiŭ fi uitatŭ.
Sórele că mĭ-a apusŭ,
Din lume iată că-sŭ dusŭ,
Mă ducŭ la locŭ de suspinŭ
Și la unŭ lăcașŭ străinŭ.
Pentru codru 'ntunecatŭ
Ca 'n mânĭ străine-am întratŭ,
Grea furtună și gerósă
Mă surpă mórtea din casă.
Veniți frați de vă strîngeți
Impreună mă plângeți
Și vă luați iertăciune
Cu lacrămi de 'nristăciune.
Vin' și tu a mea soție,
Ce mĭ-ai fostŭ din cununie ;
Veniți și voi copilași
Dragiți tatiți cuconași;
Veniți prieteni și vecini,
Că de-acum sunteți străini.
Iată nu sunt cunoscutŭ
După cum noi ne-amŭ avutŭ.

Fiți toți veseli și voiși
Și 'mpreună sănătoși,
Că iată eŭ m'am gătitŭ
Și de totŭ m'am despărțitŭ
Și pe drumŭ că m'am pornitŭ,
La locuri pustii am nemeritŭ,
Și nu cunoscŭ unde m'am opritŭ
Ca unŭ nemernicŭ pribigitŭ
La împăratulŭ celŭ cerescŭ.
Eŭ vă rogŭ nu vă 'ntristați,
Ci pre Dumneđeŭ rugați
Să găsecŭ locŭ înverditŭ
La raiulŭ celŭ înfloritŭ,
Să găsecŭ locŭ de verdéță,
Să vedŭ a Domnului față ;
Ca eŭ să mă odihnescŭ,
La locŭ linŭ să mă umbrescŭ,
Că am fostŭ unŭ ticălosŭ,
Că dór' voiŭ avé folosŭ,
Cufundatŭ în păcatŭ mare,
Că dór' voiŭ avé iertare.
Că acestŭ cumplitŭ păharŭ
Imĭ pare fórte amarŭ.
Oh ce paharŭ veninosŭ,
Oh mă surpă de totŭ jos
Și m'am datŭ în periciune
În mórte și putregiune,
Ci dar' și voi vă gătiți
Și pentru-a césta gândiți,
Că ca mâne să căutați
Cu mórtea să vă 'njugați
Că nu scii diua nici césulŭ
Când vi s'a închide glasulŭ.
Vedeți cum sunt, la ce stare,

M'am veștejită ca o flóre,
 M'am uscată ca o ciucóre,
 Nu mai am de-acum scăpare.
 Unde-să frații cei iubiți
 Și de-aprópe cunoscuți?
 Veniți rude și părinți
 Și vërșați lacrămî fierbinți,
 Veniți rude și surori
 Și mă 'mpodobiți cu florî,
 Veniți dară și voi frați
 Ȋua bună vë luați,
 Că raiulă mi s'a închisă
 Și făclia mi s'a stinsă,
 Și sunt ca ună vinovată
 Cu giulgiurî înfășurată,
 Cu mánurile pe pieptă
 Și o mórte grea așteptă,
 Cu frunte posomorită
 Și cu fața veștejită.
 Tótă firea cea zidită
 De Domnulă împodobită

În pămîntă a pogorîtă
 Și lută uscată s'a făcută . . .
 Spëlați-mî fața cu apă
 Și mă petreceți la grópă
 Și-mî udați trupulă cu vină,
 Oh! ca pre ună robă străină.
 Plângeți frați și mă iertati,
 Ȋua bună vë luați,
 Că mă ducă unde nu sciă
 Și la voi n'oiă să mai viă.
 Și cuvîntați toți cu sete
 Ca Dumneșeă să mă ierte,
 Că eă, ca ună vinovată,
 Multe voiă fi și stricată.
 Acum tóte le lasă jos
 Ca ună străină, pëcătósă
 Și vedeți-mî a mea stare:
 Ună mormîntă plină de putóre.
 Rëmâneți frați sănătoși,
 Că iată eă am plecată
 Și 'n mormîntă m'am așezată!

După cetirea *rugăciuniloră de iertăciune*, respective după ținerea cuvîntării, când începă preoții sau cîntăreții a cînta: *«veniți frațiloră să dămă mortuluiă sărutarea cea mai de pe urmă,»* atunci copiii și rudeniile cele mai de aprópe îlă sărută, dacă e descoperită, pe obrază sau pe mână în semnă că-și ieă iertăciune dela dînsulă, iar dacă e acoperită, atunci îi sărută numai crucea și prietenii sêi precum toți cei-lalți creștini cãți se află de față. Iar începutulă acestei sărutări îlă face totă-deauna preotulă, care după ce a sërutată crucea și evangelia, îlă bine cuvînteză, pe când toți cei-lalți dică numai: *«Dumneșeă să-lă ierte și să-lă odihnescă! (1)»*

(1) Pretutindene în Bucovina. Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 36.—Lambrior, *op. cit.* p. 154: «După sfârșirea prohodului vină rudele să dea mortuluiă sărutarea cea mai de pe urmă, după care îlă scotă cioclî din biserică și-lă ducă la grópă.»

Datina de a da mortului, înainte de a se înmormînta, cea de pe urmă sîrutare era usitată și la vechii *Romani*. Iată ce ne spune în privința acésta Propertiu: «Tu vei pune cea de pe urmă sîrutare pe buzele mele înghețate, când se va vîrsa asupra corpului meu o cupă plină de miresme din Siria (1).»

Sîrutarea acésta însă, care în unele locuri, mai ales unde e datină de a se duce corpul descoperit pînă la ținterim, se întîmplă adeseori chiar lângă grópă nemijlocit înaintea înmormîntării (2), e de altmintrelea usitată nu numai la Români, urmașii Romanilor, ci și la alte popóre creștine de ritul ort. orient. precum bună oră la Rutenii din Bucovina.

După ce a sîrutat acuma toți sf. cruce și evanghelie, preotul, care s'a retras în restimpul acesta în altar, unde și-a strîns lumina și tulpanul său ștergarul, căci în cele mai multe părți și mai ales din *Bucovina*, nu îndătinază mai mult după prohod a merge cu lumina în mână pînă la ținterim, ese din altar și încheie prohodul prin bine cuvîntarea pomului, a pomenelor, a colivei și a pausului.

Fiii repausatului, respective părinții sau nîmurile cele mai de aproape ale acestuia, cum vedu că preotul ese din altar, se apropie de pom, pomene și colivă, le rădică pre tôte acestea în sus și prind a le huțuța în sus și 'n jos totu timpul cât durează panachida, iar când cîntă cîntăreții ultima «*vccînica pomenire*» sau «*eterna amintire*», atunci le rădică ceva mai sus și apoi le lăsă pe încetișorul jos.

Cei-lalți inși cari se află de față și cari nu pot ajunge

---

(1) Lib. II, Eleg. XIII. v. 29.

Osculaque in gelidis pones suprema labellis.

Quum dabitur Syrio munere plenus onyx.

(2) Burada, Inmorm. p. 36.—

ca să pună mâna pe ciurulă în care se află pomulă, pe şipulă cu pausă saă pe tavaua (blidulă) cu colivă, se ţină cu mâna dréptă unii de vesmintele altora saă numai pună mâna unii pe alţii (1).

Acésta însemnéză că, precum se ţină ómenii unii de alţii la sfinţirea şi rădicarea pomulă şi a colivei, aşa se voră ţiné şi sufletele, unele de altele când voră avé să iasă din iadă (2).

Punerea mânei drepte a preotulă şi a némuriloră repausatulă pe pomene, pomă, colivă şi pausă, iar a celor-lalţi inşi, câţi se mai află de faţă, pe umerile celoră dintăi, şi ţinerea ei astă-felă până după sfinţirea şi rădicarea acestoră obiecte, e de origine fórte veche.

La Indieni, Egipteni, Perşii, Iudeii, Grecii şi Romanii cei vechi, când sacrificău animale (vite), preotulă sacrificătoră împreună cu cei-lalţi sacrificători, cari erau de faţă, puneau mâna pe vita respectivă (nu era iertată unulă în numele altuia a o face acésta), căci socotiau a fi o simbolică străpunere a persónei loră, prin urmare şi a păcateloră celoră sacrificători, încât prin predarea părţii pămîntesci (a trupulu), credeaă că prin acelu sacrificiă sufletulă ajunge a se împreuna cu Dumneđeă (3).

În părţile acelea, unde este datină ca nemijlocită după înmormîntare şi întórcerea petrecătoriloră dela ţinterimă, să se facă *comandare* saă *prasnica* la casa celui repausată, atâtă pomulă cu pomenele, cât şi coliva se trinită dela biserică îndéréptă acasă, şi numai pausulă se duce până la ţinterimă

În acelea locuri însă, unde nu este datină de a se face. În aceeaşi đi comandare la casa repausatulă, se duce până

---

(1) Pretutindene în Bucovina şi Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(2) Cred, Rom. din Transilvania, com. de d-lă Rom. Simă.

(3) Sim. Manguia, Căldară pe an. 1882, Braşovă 1831, p. 141.

la mormîntu nu numai pausulü, ci și pomulü și coliva, cari se împărțescü apoi după înmormîntare la petrecători de sufletulü repausatului, saü le ia preotulü și le împărțesce numai cu cântăreții și cu pălimarulü (1).

Totü așa se face și în unele părți ale *Transilvaniei*, cu acea deosebire numai că Româniî din acéstă țeră gustă pe rëndü, ca și în Bucovina, nu numai din colivă saü colibă, după cum o numescü ei, pentru iertarea păcatelorü, ci și din pausü, dîcëndü în același timpü: «*să-î fie pausü*» saü «*Dumneđeü să-lü ierte*,» saü «*Dumneđeü să-lü odihnescă*», cređëndü că negustândü din pausü și colivă și nerostindü cuvintele acestea, repausatulü nu se pöte mântui de păcate (2).

În *Bucovina* se crede că sufletulü gustă mai întâi și întâi din *pausü* și *colivă*, de aceea acestea douë se dau întâiași dată de gustatü (3).

În fine, sfârșindü de rădicatü pomulü, scotü mortulü din biserică și se pornescü cu dînsulü spre țințerimü.

La ducerea sa spre țințerimü se observă aceeași ordine și datine, ca și până la biserică, cu acea deosebire numai că de asta dată, după cum amü amintitü și mai sus, nu se face nici o singură *stare*.

Afară de acésta trebuie să mai observămü încă și aceea, că dacă mortulü în calea sa de acasă până la biserică și dela biserică până la țințerimü se întâlnește cu cară încărcate cu fênü saü hrană, atunci, credü Româniî, că aü să mai möră în satü încă și mulți alți inși (4).

Ce se atinge de cântăreții și fluerari trebuie să notămü că ei și de astă dată îndățineză a cânta totü drumulü. Dar

---

(1) Com. de d-lü V. Turturénü, și alți Rom. din Bucovina.

(2) Com. de d-lü Rom. Simü.

(3) Cred. Rom. din Bilca, com. de Just. Cârdeiu.

(4) «Luminatorulü» an. X, Timișóra, 1889, No 25 în Foișóră.

mai cu sémă bocitórele, atâtú celea din Dacia-traiană, câtú și celea din Macedonia (1), nu încetéză de telú a boci, ci ele, ca și mai înainte, bocescú diferite bocete, până ce se apropie de ținterimú.

Iar când ajungú și daú să intre în ținterimú, dicú:

Bucură-te ținterimú,
Că-ți mai vine-unú trandafirú,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Da vine să *putredéscă!*

Saú așa: .

Bucură-te ținterime
Că trandafirú mándru-ți vine,
Da nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să *putredéscă!* (2)

Saú așa:

Bucură-te ținterime,
Căci o flóre mándrá-ți vine,
Dar nu vine să 'nfloréscă,
Ci vine să *putredéscă!*

Dacă mortulú e mamă, în urma căreia aú remasú copii:

Tat' avemú și nu ni-i bunú,
Mam'o bagă 'n *sintirimú* ;
Tat' avemú și nu ne crede
Mama-i mórtă nu ne vede,
De-ar fi tata câtú de bunú,
Totú țipă copiii 'n drumú ;
De-ar fi-o mamă câtú de rea,
Toți îi strânge lângă ea.
Și la frați și la surori
Mergí pe anú de doué ori,
Iar la mamă și la tată
Mergí în tótă țiuva o dată (3).

---

(1) Bolintinénu, Călătorií la Rom. din Macedonia, p. 91—92: «După unú mortú vinú femeile plângétóre de profesie ca la cei vechi.»

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbuță.

(3) Din Transilvania, districtulú Năséudului, com. de d-lú T. Simonú

Dacă mortul e bărbat însurat :

Bucură-te țințerime
Că și-alu meu gospodar vine,
Da nu vine de trăitu,
Da vine de *putrediu*.
Gospodarul meu cel dulce,
Stăi o lécă, nu te duce,
Să ne luăm ȕiua bună
In césul istu di pe urmă . . .
Te acopëru cu pămîntu,
Tu nu ȕici nici unu cuvîntu (1) . . . .

Veȕëndu nevasta rëmasă, că bărbatul ei nu-î rëspunde
nemicu pentru că, mortu fiindu, nici n'are cum să-î rëspundă,
continuă mai departe, ȕicëndu :

Bucură-te țințerimü,
Că și-eü la tine-am să vinü.
Më rogü să nu bănuesci
Unu anü să mai zăbăvesci,
Pân' băeȕil s'orü märi,
De nu m'orü mai năcăȕi :
De cojocü și de sumanü,
De ciobote, de tulpanü ! (2) . . .

Astü-felü bocescü ele de cum se apropie de țințerimü și,
după ce intră in acesta, până ce ajungü lângă gröpă, in
care are să se înmormînteze repausatulü.

---

(1) Din Ciudeü, dict. de M. Popescu.

(2) Din Ilișesci, dict. de sora mea Titiana.

XXIV.

M O R M I N T U L Ū.

Precum la facerea *toiagului* și a *secriului*, așa și la săparea grópei, în care are să se îngrópe celú repausatú, se iea mai întâi măsură de pe mortú și după mészura aceea se sapă apoi grópa.

Dacă la săpatulú unei gropi pentru unú mortú se gâcesce grópa mai mare de cum trebuie, atunci se crede că va mai muri cineva din acea casă sau din némulú celui repausatú (1).

În *Bucovina* și *Moldova* fie-care grópa se sapă sau de *ciocli* numiți altmintrelea *gropniceri*, *gropari*, *gropași* și *săpători*; iar în unele părți ale *Transilvaniei* *îngropători* (2), sau și de cătră alți ómeni din satú, cari nu sunt înrudiți cu celú mortú (3).

În *Transilvania*, și mai alesú în comunele Bucova, Bonțarii-de-sus și Bonțarii-de-jos, se sapă numai de cătră rudenile cele mai de aprópe.

---

(1) Com. de d-lú Ionică alú lui Iordachi Isacú.

(2) Com. de d-lú Rom. Simú: «Ómenii, cari facú *grópa* și bagă pe mortú în ea, se chiamă pe aici, adecă în Orlatú, *îngropători*. Ei sunt parte rude de ale mortului, parte alți ómeni, cari lucră pe plată.»

(3) Veđi despre acésta și Burada, *Inmorm.* p. 35.

În *Țéra-Românéscă*, ținutul Prahova, preotul începe mai întâi a săpa grópa, dându de trei ori cu hârlețul în pămînt (1).

Atâtú grópa, după ce e gata, câtú și mészura acesteia se păzescú, mai alesú în *Țéra-Românéscă*, ca să nu trecă peste ele vre-unú câné, căci trecéndú se crede că vorú mai muri și alți membri din familia mortului (2).

Intrándú procesia în ținterimú și apropiindu-se cu mortulú de grópa, în care are să fie pusú, bocitórele din *Bucovina*, sau mai bine đisú némurile cele mai de aprópe ale repausatului, cum daú cu ochii de lutulú prospétú săpatú începú a se întreba și a đice:

De ce mi-í pămîntulú grosú?
Că mânâncă celú frumosú.
De ce mi-í pămîntulú grasú?
Că mânâncă celú cu hazú! (3)

Totú așa facú și cele din *Transilvania*.

Iată unú bocetú și din acéstă țéră, care asemenea se bocesce nemijlocitú după ce aú intratú în ținterimú și aú datú cu ochii de lutulú aruncatú pe mărginile gropei:

Negrule
Pămîntule!
Lăcatú aí
Și cheie n'aí,
Ce încuí
Nu mai descuí.
Cine apuc'a'ntra sub tine,
Până-í lumea nu mai vine.
Negrule
Pămîntule,

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 35.

(2) Ionéńú, *op. cit.*, p. 36.

(3) Din Siretiú, dict. de Ruxanda Ienachi.

Mulți ómenî ai adunatú
Și nu te-ai mai săturatú.
Mulți ómenî ai înghițitú.
Și totú nu te-ai hărănitú (1).

Iar de cum-va mortulú e feciorú holteiu, atunci bocescú așa :

Ce nuntă
E astă nuntă !
Nuntă fără ceterașú
Mirele zace 'n sălașú;
Nuntă cu stégú pãrostitú
Pre mire-lú bagă 'n pãmîntú ! (2).

Cele din *Moldova*, mai alesú când mortulú e unú fiú saú
o fiică :

Dragile mamiî sprîncene,
Cum s'orú face buruene;
Dragiî mamiî ochișori,
Cum orú cresce bozișori;
Dragile mamiî mânuțe,
Cum n'orú mai face trebuțe;
Dragile mamiî picîoruțe,
Cum n'orú mai face urmuțe.
Și mămuța, când ar sci,
C'acestú locú l'ai pãrasi
Și 'napoi iar ai veni,
Cãrãrușa țî-ar plivi
De iarbă și de mohorú
Să scii că-î e mare dorú.
De când tu m'ai pãrăsitú
Și dela mine-ai pornitú
Cãmeșa țî s'o negritú.
Da m'oi ruga multișorú
Să ieî séma binișorú
Să-mi trimiți cămeșuica

---

(1) Din Orlatú com. de d-lú Rom. Simú

(2) Din districtulú Nãséuduluî, com. de d-lú T. Simonú.

Pe șuerulū vântulū
Prin fundulū pămîntulū,
Că eū albă țî-oî spĕla-o
Și frumosū mi țî-oî usca-o
Și n'oi pune-o nicî în bóre,
Nicî unde-va la rĕcóre,
Nicî în fața sórelū,
C'ñ fața pămîntulū . . . . .
Și te-î șterge pe obrazū
Și-î vedé de-alū meū năcazū (1).

În *Banatū* din contră, cum ajungū cu mortulū în ținte-
rimū, o femeie dintre nĕmurile acestuia, muma, soția, sora,
orî altă *nemotenie*, alérgă înaintea procesiunii, se aruncă
în grópă și cu o maramă în mâna dréptă atinge părețîi gró-
pei de trei orî după olaltă, ca și cum ar voi să-î măture,
și apoi iese afară (2).

După ce a ajunsū acum procesiunea lângă grópă, bo-
citóarele încetéză de bocitū, iar ducătoriî ieau mortulū cu
secriulū de pe năsălie și-lū punū pe doi *drucușori* sau *pari*,
carî sunt așezați de-a curmezișulū grópei, și lângă carî se-
află încă și doué *funii* sau *chingi* lungi, de cânepă, numite
în unele părți și *brăie* sau *taclite* (3), carî servescū gropa-
rilorū spre slobozirea mortulū în grópă.

În unele părți din *Moldova*, adeseorî se întrebuițéză, în
locū de funii, nisce bucăți de pânză, carî, după ce se lasă
mortulū în grópă, rĕmânū ciocilorū sau groparilorū (4).

Dela parii și funiile acestea vine apoi și proverbulū: «*é
se apropié funia de parū*» sau «*i s'a apropiatū funia de parū,*»
care se țice de regulă despre unū omū fórté slabū, ce nu
mai are multū până ce va muri.

---

(1) Din Răvășeni, dict. de Anița Pletosū.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 36.

(4) Lambrior, *op. cit.*, p. 154.

După ce s'a aşezatū pe cei doi parī cu picjorele spre răsăritū şi cu capulū spre apusū, după cum e datină de a se înmormînta nu numai Româniī, ci şi tojī cei-lalji creştini de ritulū ort. orient., şi după ce aū încetatū acuma atătū fluerariī de cântatū din fluere, câtū şi bocitjorele de bocitū, preotulū începe ectenia morjilorū saū panachida, după care adeseorī ţine şi câte o cuvîntare funebrală, mai alesū dacă mortulū a fostū unū omū cu vađă în comuna sa.

Sfârşindū ectenia, respective cuvîntarea, îi face *paosulū* saū *apaosulū*, adecă îlū stropesce cu vinū, pe alocurea şi cu untū-de-lemnū, dacă e *descoperitū*, *peste* trupū, iar dacă e acoperitū, peste capaculū scriului în formă de cruce (1).

În *Transilvania*, districtulū Năsăudului, se stropesce cu apă, care se află într'o ulcică, şi ulcica aceea se dă de pomană la vre o copilă, ce se află de faţă (2).

La *Romani* era asemenea datină de a se turna vinū pe rămăşişele mortului şi anume după ce i se ardea corpulū.

Iată ce ne spune în privinţa acēsta poetulū Virgiliū: «după ce rămăşişele mortului aū fostū prefăcute în cenuşă şi s'a stinsū flacăra, se spală cu vinū (3).»

Iar naturalistulū Pliniū đice: «Legea Posthumie a regelū Numa đice: că rugulū să nu fie stropitū cu vinū. Şi nime să nu se îndoescă că elū a hotărîtū acēsta din causă ca să nu facă cheltueli zadarnice.» (4)

După ce a stropitū preotulū pe celū mortū, gropariī punū

---

(1) Pretutindene în Bucovina. Vedjī şi Burada, *Inmorm.* p. 36 — 37. — Lambrior, op. cit. p. 154.

(2) Com de d-lū T. Simonū.

(3) *Eneid.* lib. VI, v. 219:

Postquam collapsi cineres et flamma quievit,
Reliquias vino et bibulam lavere favillam.

(4) *Hist. nat.* lib. XIV, 12: «Numae regis Posthumia lex est, vino rogam ne respergito, quod sanxisset illum propter inopiam rei nemo dubitet.

capaculū scriului și-lū închidū, dacă a fostū până atunci descoperitū, prindū apoī capetele funiilorū, rădică puținū scriulū cu mortulū în sus, tragū pariī de sub dīnsulū și-ī dau de o parte, și-lū slobodū pe încetișorulū în grōpă, astū-felū ca să nu se rēstōrne saū să se smintēscă cum-va, și anume totū-deauna cu piciōrele și cu fața spre rēsăritū, de unde se ivesce lumina și în cotro are să plece la învierea morșilorū și judecata cea de apoī (1).

Maī înainte însă de a se slobodi în grōpă i se iewă de pe dīnsulū tōte podōbele cele scumpe de aurū și argintū, precum : cercei, salbe, inele și altele (2).

Datina acēsta de a scōte dela mortū orī-ce podōbe de aurū înainte de a se înmormīnta era usitată și la *Romanī*. Ea dată la aceștia tocmaī dela legea celorū XII Tabule. Așa în Tabula X, IX. se ȃice: «Să nu se îngrope mortulū cu aurū ; dacă dinșii vre unui mortū eraū legați cu aurū, de-lū vorū îngropa saū arde cu aurū, se comite o fraudă (3).»

În *Basarabia*, înainte de a se lăsa mortulū în grōpă, maī este încă și acea datină ca preotulū să-ī pună pe frunte «*cununīța*», care nu este nemică alta decăt o bandă de hârtie saū de mētasă pe care este zugrăvitū Is. Christosū, Maica Domnului și St. Ioanū, avēndū scrisū și rugăciunea : «*Sfinte Dumneȃeule, sfinte tare, sfinte fără de mōrte, miluesce-ne pre noi,*» iar pe pieptū se pune «*molītefe pentru iertarea pēcatelorū*» tipărite pe o cōlă de hârtie.

Tōte aceste rugăciuni eraū maī nainte scrise în limba română, acum însă în limba rusēscă (4).

---

(1) În Bucovina și Moldova. Lambrior, op. cit. p. 154.

(2) Burada, *Inmorm*, p. 36.

(3) Neve *aurum addito*. Qui auro dentes vincti escunt, ast im cum illo, sepelire urere se fraude esto. — Veȃi totū despre acēsta și Cicero, de legibus, II, XXIV.

(4) Burada, *Inmorm.*, p. 38.

Nemijlocitū după ce l'au slobođitū și așezatū în grópă, gropa-
rulū rupe mēsură grópei în trei bucăți și astū-telū o pune
lângă cosciugū saū de-asupra acestuia, cređendū că, dacā
va lāsa-o afarā, e rea de uritū pentru celū ce va lua-o (1).

În același timpū când se slobode mortulū în grópă, bărba-
tulū saū nevasta, mama saū sora, mai pe scurtū unulū
dintre nēmurile cele mai de aprópe ale repausatului, aruncā
în grópă peste secriū unulū saū mai mulți crucerī de aramā
mai rarū și de argintū, carī însemnā, că mortulū își plătesce
pāmīntulū în care are să ședā, ca să nu ăică cei-lalți morți
că elū șede de geaba între dīnșii. Precum plătesce elū în
astă lume pentru că veșuesce, așa trebue să plătēscā și în
cea-laltā lume pentru că șede și se odihnesce (2).

Totū așa facū și Romāniī din *Transilvania* cu acea deosebi-
re numai că aceștia credū că crucerulū ce-lū aruncā ei în
mormīntū fī servesce mortulū spre a se plăti de vama dela
podū saū dela punte (3).

În același timpū aruncā și ducătoriī strușurile de flori
precum și cōrdelele dela pieptū de-asupra secriulū (4).

Dupā acēsta iea preotulū hārlețulū cu care s'a săpatū
grópa, tōrnā cu dīnsulū de trei orī țerinā peste pānza cu
care e acoperitū mortulū, saū dacā e închisū secriulū, peste
capaculū acestuia, rostindū în același timpū cuvintele : « *Alū
Domnulū este pāmīntulū și plīnirea lui, lumea, și toți cei ce
locuescū într'īnșā ;* » apoi pecetluesce grópa, adică face cruce
cu hārlețulū în tuspatru pāreții grópei, saū, după cum e
usitatū în unele localități, numai în partea despre capū,

---

(1) Ionénu, op. cit, p. 43.— Dict. de A. Pletosū, Romāncā din Rādāșeni.

(2) Dat. și cred. Rom. din Mahala, com. de Ionicā alū lui Iordachi Isacū ; —
a celorū din Boianū, com. de d-lū. V. Turturēnū ; — a celorū din Ropcea
com de d-lū I. de Cuparencu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lū T. Simonū.

(4) Dat. Rom. din cele mai multe părți ale Bucovinei.

rostindă cuvintele: « *Se pecetluesce mormîntulă adormitului robului lui Dumneșeu N. în numele Tatălui și alui Fiului și alui Sfîntului Duhă, amină,* » și « *vecinica lui amintire* » sau « *pomenire.* »

Românii din unele părți ale *Moldovei* credă și spună că preotulă de aceea face cruce și pecetluesce mormîntulă, pentru că elă prin acăsta însemnăză loculă ca la a doua venire sufletulă să afle corpulă seă și să se pôtă întrupa.

Dacă n'ar face crucea acăsta, atunci sufletulă n'ar puté nimeri corpulă.

În același timpă, când face preotulă crucea, đice ingerulă cătră sufletă :

— « *Veđi suflete, unde-ți e trupulă, caută bine ca la a doua venire să scii unde e îngropată și să-lă poți afla!* (1) »

După acăsta iea cădelnița cu care a cădită până atunci pre celă mortă și aruncă toți cărbunii și cenușă dintr'însa alătura cu secreiulă, apoi se desbracă de ornate și se retrage de o parte (2).

Cum a aruncată preotulă țărînă peste mortă, de-auna prindă a arunca peste dînsulă și toți cei-lalți ómeni cari se află de față căte o mână de țărînă, đicendă : « *să-ți fie țărîna ușoră,* » sau « *să-ți fie țărîna ușoră,* » — « *să fie iertată,* » — « *ier-te-ți Dumneșeu pécatele,* » — « *Dumneșeu să-lă ierte,* » — « *Dumneșeu să-ți facă parte din împărăția cerului,* » sau « *fie-ți țărîna ușoră și odihna lină* » (3).

---

(1) Dict. de M. Nistoră din Mălini.

(2) Dat. Rom. din Bucovina și a celoră din Transilvania com. de d-lă Rom. Simă. — Veđi și Lambrior, op. cit. p. 154.

(3) Pretutîndene usitată în Bucovina, Moldova, Țera-Románescă, Transilvania și Banată. Com. de d-ni I. Georgescu și Rom. Simă : « La mormintă este obiceiă ca fie-care să arunce căte ună pică de țărînă în grópă, după ce preotulă a făcută cruce în cele patru părți ale gropel, după ce a trasă de trei ori pămîntă peste mortă și a aruncată cenușă din cădelniță. » — Lambrior, op. cit. p. 154 : « După acăsta iea fie-care petrecătoră căte o mână de țărînă și aruncănd'o peste mormintă, đice « *să-ți fie țărîna ușoră* ; » apoi se întorcă

La *Români*, după terminarea ceremoniei înmormîntării, preotul stropia pe toți cei de față de trei ori cu apă, iar Preficele ținea în mînă o apă și o sare și zicea «*illicet*» sau «*ire licet*,» adică, «*acum putem merge acasă*.» După acesta poporul, plecîndu de la locul arderii, avea datină a striga de trei ori: *Salve! Vale!* sau *aeternum vale!* adică: «*în veci să-ți fie bine*,» și «*sit tibi terra levis!*» (1) adică «*să-ți fie țărîna ușoară*.» Aceste erau, ca și la Români, cuvintele cele mai de pe urmă îndreptate către mortu.

Virgiliu le numește «*novissima verba*» (2).

Și de ore-ce cuvintele acestea nu sunt contrare învățăturii lui Is. Chr. astăzi le auzim, nu numai la Români, urmașii Romanilor, ci și la alți creștini (3).

O sémă de Români, în locu să arunce de o dată țărîna în grópă, se frécă mai întăi cu pămîntu pe mîni, ca să nu le amorțescă mînilor, și abia după aceea îl aruncă peste sălășu, iar persoanei celei mai superate îi băgă țărîna pe după capu, parte ca să-i trecă supărarea și să uite pe celu mortu, parte ca să n'o năcăjască sufletul mortului (4).

În unele locuri, și mai ales în *Basarabia* și *Moldova*, după ce a pecetluitu preotul mormîntul și a aruncatu țărîna peste mortu, totu poporul, care se află de față, bate

---

«cu toți acasă întovărășind pe rudenii.»—Burada, *Inmorm.* p. 37. — Bojinca, op. cit. Nota dela p. 203: «Datina de a arunca pămîntu peste mortu se păstrează între Români în tóte părțile de ei locuite, pentru că, după ce se pune mortul în mormîntu, toți căți se află de față aruncă câte o lécă de pămîntu peste el;» și la p. 248, . . . «mai virtosu în Banatú este fórté obicînitú de a ține toți, când plécă dela mormîntu, «*fie-i țărîna ușoară*.»

(1) Mart. Epig. lib. IX, 30.

(2) Aeneid. VI, 231.

(3) M. Besanú, op. cit. No. 59.

(4) Cred. Rom. din Transilvania, com. de d-lú R. Simú, și d-lú T. Simonú: «după acesta fie-care asistentu, luándu puținú lutu, se frécă pe mîni și-l aruncă în mormîntu pe sălășu.» — Cred. Rom. din Bucovina. com. de d-lú Nic. Preliciú, și a celorú din Moldova, dict. de M. Nistorú.»

câte două-spre-dece mătăni, ȳicându și : « *Dumneȳeu sã-lũ odih-nescã* » saũ « *Dumneȳeu sã-lũ ierte* » (1).

În *Bucovina*, și anume în unele comune de prin munȳi, este din contrã datinã cã sã vinã doi bucinãtorĩ, și punẽndu-șĩ bucinele crucișũ peste grãpã, începũ a bucina de jale (2). În alte comune, totũ dela munte, și mai alesũ într'acele, unde mortulũ n'a fostũ petrecutũ cu fluerari, se apropie acum unulũ, care scie mai bine ȳice din fluerũ, de grãpã și începe a cãnta o doinã de jale (3).

De-odatã cu õmenii începũ și groparii a arunca virtosũ țerĩnã cu hãrlețulũ și a umplẽ grãpa cu pãmĩntũ, pãnã ce facũ de-asupra ei o movilã lungãrẽtã și puțĩnũ rãdicatã, numitã *mormĩntã* (4), iar bocitõrele din *Bucovina* prindũ dia nouã a boci și a ȳice :

Batã-te pustia lutũ
Multũ ești negru și uritũ.
Soriõra-ĩ îndrãgitũ
Și mĩ-ai pus'o în pãmĩntũ
Și mĩ-ai pus'o la rãcõre
Sã n'o-ajungã lãcũ de sõre.
Nici sõrele nu mĩ-a arde-o,
Da nici vãntulũ nu mĩ-a bate-o.
Nici n'a cãlca pe piciõre
Num'a ședẽ la rãcõre.
Dragulũ nostru trupșorũ
Cum s'a face lutișorũ,
Dragiĩ noștri ochișori
Cum s'orũ face mãndre flori.
Oiũ ! sãracã fațã albã,
Cum te-ĩ face țernã negrã.

---

(1) Burãda, *Inmorm.*, p. 37. — *Dict. de A. Pletosũ.*

(2) Veȳi și Burada, *Inmorm.* p. 37 — 38.

(3) Com. de d-lũ Nic. Prelici, stud. gimn.

(4) Veȳi și Lambrior, op. cit. p. 154.

Din sprîncene
Sânşiene,
Din mânuşe
Florî albuşe,
Din gurişă
Tămâiţă. (1)

Său așa:

Bată-te pustia lutū
Multū eşti negru și urîtū.
Pe nenea l'ai îndrăgitū
Și mi l'ai pusū în mormîntū.
Nici sórele mi l'a arde.
Nici vântulū nu mi l'a bate.
N'a mai âmbra pe picióre,
Num'a ședé la rēcóre.
Din astă ți în colea
Noi milușă n'omū avé,
Nici milușă, nici tătușă,
Nici pe nime cū priinșă.
Nenîușulū meū multū iubitū !
Da cine te-o sfătuitū
Soșioru-ți de-ai urîtū ?
Da cum de te-ai înduratū
Soșioru-ți de-ai lăsatū,
Lemnelorū și pietrelorū,
Negrilorū străinilorū ? ! (2)

Cele din *Transilvania*:

Bucură-te *sinterimū*
Mândră flóre-ți răsădimū,
N'o răsădimū de 'nfloritū,
Răsădimū de putreșitū,
Nu răsădimū să 'nfloréscă
Răsădimū să putreșéscă !

---

(1) Din Crasna, dict. de M. Bărbușă.

(2) Din Crasna, dict. de M. Bărbușă.

Saū :

Dragulū mamii, puū de-argintū,
Cum vei putreḑi 'n pămîntū,
Țernă négră-ī putreḑi
Și de tine nu voū sci!

Saū :

Rógă-te cui te-ī ruga,
Rógă-te la săpătorū
Să-ți lase o ferestruică,
Măcar câtū de mititică,
Ferestruică cătră sóre,
Să-ți mérgă ce-va rēcóre!

Saū :

Dragulū meū, tată de trébă,
Te vei face țernă négră,
Căci te duci pămîntului
Și ne lași urîtului,
Căci te duci *agiagului*
Și ne lași amarului!

Iar de cum-va mortulū e vre-o fată și are soră, acésta o
cântă astū-felū:

Fost'amū douē surorele
Ca doī puī de rîndunele.
Dumneḑeū celū bunū și sfîntū
Pre noi aḑi ne-a despărțitū,
Tu 'n grópă io pe pămîntū,
Tu 'n grópă te-ī odihni
Io 'n lume m' oiū năcăji. (1)

În cele mai multe părți din *Bucovina*, precum bună oră
în satele de peste Prutū, Boianū și Mahala, și de dincóce
de Prutū în Badeuți, Iliesci, Vicovulū-de-sus, Câmpulungū,
Vatra-Dornei, nemijlocitū după ce a începutū groparulū a

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

arunca lutu peste mortu și a-lu astupa, vine o femeie dintre nemurile cele mai de aproape ale repausatului, și îi dă peste grópă unu cocoșu saú o găină négră orí pestriță, apoi o ulcicuță cu apă, o năframă saú unu ștergaru, unu colacú saú o pâne și o bucată de huscă saú sare, o lumină și unu cruceru (1).

Totú așa facú și Româncele din unele părți ale *Transilvaniei*, *Moldovei* și *Țerii-Românesce* (2).

Tóte obiectele acestea servescú pe de o parte ca plată groparului pentru ostenéla sa (3), pe de altă parte însă crede poporul că prin aceste daruri, dintre cari nu tóte se dau unuia și aceluiași groparu, ci într'unu locú unele iar în altulu altele, se face îndestulu sufletulu celui mortu, ca să aibă și elú în cea-laltă lume, iar aici pe pămíntú să nu se bănuéscă nime pe dînsulu că s'ar fi arétatú chiar și în mormíntú avarú (4).

În cele mai multe părți atâtú găina câtú și cocoșulu, înainte de ce pornescú cu mortulu de acasă la biserică, se stropescú cu apă și le spală picióarele, ca să fie câtú se póte de curate (5).

Găina, care se dă pretutindene groparului peste grópă saú mormíntú de sufletulu celui repausatú, însemnéază, după credința poporulu românú, deschiderea drumulu în cea

---

(1) Com. de d-lú G. TomoIagă, cant. biser.; V. Turtureanu, preotú; Av. Macoveiú, preotú; V. Burduhosú, stud. gimn.; M. Ursaca. — Veđi și Burada, *Inmorm*, p. 38.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 38: «La cioclii, în unele locuri, li se mai dă câte unu șervetu, unu colacú și o luminare saú câte o ulcică.» — T. Simonú: «Peste grópă se mai dă ca elemosină și o găină, cu deosebire négră, în unele casuri și albă saú după împrejurări și de altă colóre.» — A. Pletosu din comuna Rădășeni: «Peste grópă se dă găină, colacú, lumină și pânză de o cămașă celui ce a săpatú grópa.»

(3) În unele locuri, precum bună óră în Cămpulungú, i se plătesce bănesce, după cum se potú învoi.

(4) Com. de d-lú Av. Macoveiú, preotú.

(5) Com. de d-lú G. TomoIagă, cant. bis.

laltă lume, căci se ȃice, că ea merge înaintea sufletului totu scociorându și chemându, ca și când ar avé puí mici (1), și 'n chipulú acesta conduce ea sufletulú până la *pórta raiului* (2).

„Mulți inși, și mai alcsú cei mai avuți, îndătinéză a da peste grópă saú mormintú de sufletulú celui repausatú nu numai câte o găină, ci și câte unú mielú, o óie, o juncă saú o vacă cu vițelú, după cum e și puterea mortului, că-rora, ca și găinei li se spală mai întâi picióarele, și carř se dau de regulă unui bărbatú saú unei femei sěrmane (3).

Totú așa facú și Românií din cele mai multe părți ale *Moldovei* și *Țerei-Românesce* (4).

Cu privire la Românií din *Țera-Românescă* d-lú Ionénu ne spune următoarele :

«După ce unú mortú este înmormintatú, se trece o óie saú unú mielú peste mormintú. Óia să fie udată cu apă, *să se scuture pe mormintú*, ca cu acea apă scuturată de pe *lână* să se stingă foculú iadului, ce póte arde pe mortú» (5).

In alte părți, totú din *Țera-Românescă* și anume din plaiulú Prahova, este, saú mai bine ȃisú, era mai de multú asemenea datină de a trece peste mormintú o óie, berbece,

---

(1) Marianú, Ornitologia pop. rom. t. II. Cernăuți 1883, p. 254. — Ionénu op. cit. p. 43: «După ce unú mortú este ingropatú, se dá peste mormintú o găină. apoi acea găină se dá de pomană pentru acelú mortú, ca pe cea-laltă lume să-í ricăe poticele cu ciuliní.»

(2) Cred. Rom. din Crasna, com. de d-lú At. Ghermanú. — Cred. Rom. din Stupca, com. de Al. Baciú: «In Stupca groparulú i se dá totú-deauna o *găină* de colóre diferită. Omenií credú că găina aceea se duce înainte și-í arată mortului drumulú. Dacă se află undeva unú drumú rěu, atunci scobesce găina cu ghiarele, tocmesce drumulú și mortulú merge cu ușurință.»

(3) Pretutindene in Bucovina.

(4) Burada, Inmorm. p. 38, — Lambrior, op. cit., p. 154: «De este plugarú bogatú íl dá peste grópă o vacă, iar de este sěracú unú cocoșú saú o găină négră.»

(5) Op. cit. p. 43 — 44.

curcă, găscă, rață, găină, ȳicându că numai acelea mergu înainte mortulu de-i descurcă calea la raiu; acelea erau apoi ale preotulu (1).

Dacă mortulu a fostu holteiü, sau omü de arme, i se aduce calulu la mormintü și acolo se dă de pomană unü altü holteiü (2).

În *Banatü* este datină ca după slobođirea mortulu și anume înainte de ce se aruncă țerțnă peste dñsulü, să se dea peste grópă la șepte ómeni sërmanı 7 cr. și șepte colaci în cari se implântă și câte o lumină aprinsă. Însemnarea acestei datine este ca sufletulu repausatulu să pótă, cu ajutorulu acestei pomene, străbate spre cerü prin cele șepte vămı, cari trebue numai decăt să le trecă (3).

După ce s'aü împărțitü tóte darurile, despre cari amü vorbitü până aici, și după ce a sfârșitü acum și groparulu de umplutü grópa și de rădicatü mormintulu, iea crucița, care a fostü făcută dimpreună cu coșciugulu și care a fostü adusă nemijlocitü după acesta, și o implântă la capulu mortulu.

Crucița acésta, ale cărei cornurı se acoperü la unii cu douë scândurele ca să nu putređescă de grabă, în cele mai multe părți din *Bucovina*, se înlocuesce mai pe urmă cu una mai mare și mai frumósă de stejarü sau chiar de petró.

În vechime, ne spune G. Săulescu, că peste crucița acésta se punea o pânză de unü cotü cu inscripția D. M. O. (4).

În ținutulü Năsëudulu din *Transilvania*, crucița acésta se pune la piciórele mortulu, ca la a doua înviere mortulu sculându-se să pótă îndată lua crucea, care-i va sta în față,

---

(1) Tocilescu, *Revista pentru Ist. etc.*, an. II, vol. III, Bucurescï 1884., p. 387.

(2) Burada, *Inmorm.*, p. 38. — Lambrior, *op. cit.*, p. 154.

(3) Schott, *op. cit.*, p. 302.

(4) Apud Burada, *Inmorm.* p. 42.

și cu ea a mână să pótă arêta celui atotù putinte că e creștinù (1).

În alte părți din *Transilvania*, în locul crucii, se pune la capul mortului unù *stâlp* anume spre acestù scopù cioplitù (2), sau *o pètră* mare.

Dovadă despre punerea pietrei avemù și următórea doină :

Măi bădiță, trupù gingașù,
Eù cu tine duce-m'ași,
Duce-m'ași, câtù ași vedé,
Cu urítù n'ași mai șede
Că urítulù n'are lécù
Numai trei scânduri de bradù
Și-o pètră mare la capù (3).

La cei mai bogați atâtù din *Bucovina* câtù și din *Moldova*, se pune pe mormintulù lorù o pètră, fie culcată, fie în picióre, avèndù săpată pe ea sórele și luna, și cuvintele obicínuite : «*Aici zace robulù lui D-đeù N. N.*» și apoi trecătorilorù : «*điceți D-đeù să-lù ierte*» (4).

În vechime datina de a se pune pietre pe morminte era cu multù mai usitată și mai răspândită decât în điaua de ađi. Cu deosebire însă Domnitorii, apoi boerii cei mai însemnăși și mai avuși precum și prelații bisericesci puneau totù-deauna pe mormintele familiilorù lorù pietre, cari erau fórte frumosù și iscusitù lucrate și împodobite pe la mijlocù cu diferite flori, iar pe margini cu inscripțiuni în reliefù, în cari se arêta de multe ori nu numai điaua, luna și anulù repausării și a înmormintării respectivului, pe alù căruì mormintù se așeđa, ci tot-odată și cauza morții.

(1) Ioanù Nițu Macovei, «Dat. pop. rom. la înmorm.», în «Amiculù familiei» an. VI, Gherla, p. 94.

(2) Com. de d-lù Rom. Simù.

(3) Grigorie Sima, Cântece pop. din Ardélù, publ. în «Convorbiri literare», an. XV, Iași, 1882, p. 358.

(4) Veđi despre acésta și Burada, În morm. p. 41.

Mulți îndătinău a face astû-felû de pietre nu numai pentru familiații lorû, ci chiar și-a pentru sine înși-și. De aice vine apoi că pe o sêmă de pietre de acestea nu se află săpate diua și anulû repausării și a înmormîntării, fiindû că urmașii lorû, așezându-le în grabă pe morminte, uitară mai pe urmă să 'ndeplinescă inscripțiunea.

Astû-felû de pietre mormîntale însă le întălnimû mai multû numai, după cum am spusû, la domnitorî, la boerii cei mai distinși și la cei mai însemnați ctitorî bisericesci, și mai multû prin biserici și 'n apropierea acestora, unde era mai nainte datină de a se înmormînta mai toți creștiniî, și nu în ținterime depărtate de biserică, ca 'n timpulû de față.

Poporulû de rëndû îndătina și 'n timpurile vechi, ca și acuma, a pune numai cruci și pietre simple; ba une-orî chiar și numai unû holohanû spre a se cunósce mormîntulû.

La capulû mortulû, lângă cruce, se înfige și *bradulû*, care după repausare a fostû pusû înaintea casei, și adusû la mormîntû înaintea procesiuneî (1).

De multe orî la capulû celorû tinerî, și cu deosebire a feciörelorû se plânteză și unû firû *de iederă*, care de-apururea este verde (2), apoi unû *liliacû*, saû unû *trandafirû* (3).

Mai târziu li se plânteză, totû la capû, și diferiți pomî roditorî, precum: ciresi și vișini, meri și peri altoiți, mai rare orî perji saû pruni, *totû-deauna* însă numai de aceia, ale

---

(1) Burada, Inmorm. p. 41.—Lambrior, op. cit. p. 153: «In unele părți pe lângă crucea, ce se așeză la mormîntû, la capulû mortulû, se mai înfige totû acolo, și unû bradû tînerû, împodobitû cu flori, dacă repausatulû era holteiu. Bradulû este îngropatû la capulû sicriulû, încatû numai virfulû îi rîmîne afară.—Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213.

Frâncu, op. cit. p. 174: «La feciöri și la fete se punû la mormîntû arborî înalți de *bradû* cu strămătură *pîntre* cetină, carî la înmormîntare se ducû pe-umere de doi feciöri.»—Dict. de M. Ursaca, și alți Români din Bucovina.

(2) Burada, Inmorm. p. 41.—Bojinca, op. cit. Nota dela p. 213.

(3) Dict. de M. Ursaca.—Dict. de M. Nistorû.

căroră fructe i-au plăcută mai tare repausatului. Iar mormintele se prefacă într'ună felă de stratură puțină rădicate dela suprafața pământului și 'ncunjurate pe de latură cu brasde verđi, pe cari se sémână apoi totă felulă de flori de grădină, precum : *busuioacă, magherană, Lemnulă Domnului, rosmarină, vâsdóge, ochișele, gura păharului simplă și bătută* (einfache und doppelte A stern) *măzerénă, fonfiu, budiene* (1) și *garófe* (2).

Româniă din *Banată*, cum începe a se desprimăvera, prindă a scóte câte ună pomă mai nainte de ce pornesce mugurulă pe dinsulă, saă ună dudă, ună mără, ună pěră, cireși saă vișini, — alții scotă și tufe de *trandafiră*, precum și alte feluri de flori, și ducându-le la morminte, le sădescă și anume: pomii la capulă mortului lângă cruce, iar tufele de *trandafiră*, și florile pe mormintă. Florile servescă spre înfrumusețarea morminteloră; iar pomii parte ca să umbrască mormintulă celui repausată, parte pentru ca gustându cineva din rodulă loră să ăică: «*fie de pomana mortului și a celui ce l'a sădită,*» parte ca cu timpulă acelă pomă să rămână locă și semnă de pomenire și de cunóscere a celui repausată, de óre-ce crucea putreșesce și se prăpădesce, pe când pomulă rămâne pe ăeci de ani; — parte să pună acești pomi și pentru aceea, ca să aducă la sânta biserică ceva dobândă, căci rodindă merii, perii precum și cei-lalți pomi, la timpulă cócerii se vîndă fructele loră la licitațiune și așa încurge în visteria bisericii măcară vr'o căți-va fiorini (3).

Cum a sfârșită groparulă de rădicată mormintulă, de împlântată crucea saă stălpulă, și de înfiptă bradulă la capulă

---

(1) *Budienele* sunt plante, cari facă flori galbene și cari, chiar când se usucă, nu-și schimbă colórea.

(2) Com. de Av. Macovei; M. Ursaca, dict. de A. Pletosă și M. Nistoră.—Veđi și Burada, *Inmorm.* p. 41.

(3) Com. de d-lă Ioană Popovică, invățătoră.

mortului, bocitoarele mai rostescă pentru ultima oră următorele cuvinte:

Of! amarū și grea durere,
Mórte fără 'ntârziere,
Nemicū nu ne dăruil
Numaī unū mormîntū pustiiū! (1)

Saū:

Omulū bea, se veselesce
Și de mórte nu gândesce,
Mórtea-atuncea mi-lū găsesce
Și-lū ie din casă luminósă
Și-lū pune în grópă 'ntunecósă
Și-lū ie din lume luminată
Și-lū bagă 'n grópă 'ntunecată;
Sórele să nu-lū mai bată,
Cu aī sēi să nu mai șadă! (2)

În multe locuri, totū atunci este datină că, dacă s'a întemplatū, ca morțulu să se fi născutū în aceeași lună ca și fratele saū sora lui, cari trăescū încă, atunci đice că mortulu este *lunaticū*, și se dă cu pușca de-asupra mormintuluī. Acesta se face pentru ca să nu se ivescă vre-o vrajbă pe cea-laltă lume între frați (3).

Sfârșindu-se și acéstă ceremonie și ducătoril procesiei luându-și ștergarele saū tulpanele, cari aū fostū legate la procesie, și strîngându-le, iar fetele din *Banatū* împărțindū în douē *sirma* (panglica), care în timpul petrecerei aū ținut'o preste celū mortū, se întorcū cu toții spre casă.

Maī nainte însă de a eși din țințerimū este în cele maī

---

(1) Dict. de Tóderū Manciu, fostū sergentū în județulu Botoșanil din Moldova.

(2) Din Galinesci, satū în districtulu Rădăuțuluī.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 39. — Ionénu op., cit. p. 37. «Dacă unū mortū este *lunaticū* și inđiatū cu unū frate alū sēu, care trăesce, — după ce-lū ingrópă se slobóde o pușcă pe de-asupra mormintuluī; acestă se face că să nu se ivescă vre-o vrajbă între cei doi frați pe lumea cea-laltă!

multe părți datină ca toți ómenii, câți au luatú parte la înmormintare să se spele pe mâni lângă grópă, și apoi să se pornescă spre casă, și anume totú-deauna pe altă cale, și nu pe care s'a dusú mortulú. De ordinarú pe acolo, pe unde în calea lorú arú fi vre o fântána unde se spală sau celú puținú se stropescú cu apă próspectă (1).

Dacă se întéplă vre-unú isvorú sau apă curgétóre în calea lorú, alérgă toți de se spală acolo, uneori și pe fațá.

În județulú *Oltú* mai este obiceiú, ca cei ce s'au spélatú să asvérle cu apă îndéřptú (2).

Îngropătorii din unele părți ale *Transilvaniei* se spală cu apă dintr'o ólá nouă care a adus'o nașá mortulú la grópă și care ea însăși le tórnă acea apă, și anume de-asupra uneltelorú, cari s'au întrebuițatú la facerea grópei și cari se adună pe mormintú ca spélarea să se facă peste dínsele. Apa acésta, se đice, că e bună, între altele, pentru amorțirea mânilorú.

Ólá, în care s'a adusú apa, și lingura cu care li s'a turnatú îngropătorilorú pe mâni rêmânú nașei (3).

Dacă nu se află apă în ținterimú nici unde-va în cale, atunci se spală după ce au ajunsú a casă. De spélatú însă trebuie numai decât să se spele. Așá e pretutindene îndătinatú (4).

---

(1) D. Stănescu, Obiceiurí religiose publ. în «Biserica ort. rom.» an IX, Buc. 1885, p. 324. — Burada, *Inmorm.* p. 42—43.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43.

(3) Com. de d-lú Rom. Simú.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 42.—Lambrior, op. cit. p. 154: «Aici, adecă acasă, înainte de-a intra, se spală pe mâni și pe fațá, și apoi se punú la masa numitá — *prasicú* sau *comândare*.» — Bojinca, op. cit. nota dela p. 219: «Spélarea acésta nainte de-a intra cine-va în casă, se vede întocmai și la Români, mai virtosú unde se află ape curgétóre pentru că întorcéndu-se dela mormintú alérgă toți la riú și se spală pe mâni și pe fațá, care altmíntrelea o facú și acasă.» — M. Besanú, în «Albina» an. I, No. 59: «Rudeniile mortu-

În *Țera Românească*, pe lângă spălarea mânilor și a feței, mai aș datina de a sări încă și peste un foc! Iată ce ne spune în privința acésta d-lă Ionénu: «Ceî carî petrecû pre unû mortû pâna la mormîntû, 'când se întorcû a casă, se spală pe mâni cu apă, apoi stropescû cu ea înapoi, *să nu se lipescă ceva de ei, după aceea sarû peste unû focû, spre semnû de curățenie, afumare* (1).»

Datina spălării mânelor cu apă și a săririi peste foc după înmormîntare, e de origine curatû romană. Iată ce ne spune în privința acésta Festû: «Așa ceî ce aș petrecutû mortulû, întorcându-se acasă, sarû peste focû, și se spală cu apă; acestû soiû de curățire se numesce «*suffitio*» (afumare) (2).»

În unele părți din *Banatû*, petrecându-se unû mortû la grópă, după ce s'a sfârșitû în cimitirû tóte ceremoniile din partea preotului și începându ómenii a eși din *morminți* (3), totû-deauna se observă că cine a eșitû mai întâi pe ușa morminților, de a eșitû unû omû, celû dîntâi mortû care va fi, are să fie de parte bărbătésacă, iar de a eșitû o femeie, mortulû proximû va fi de parte femeésacă (4).

În unele părți din *Bucovina* și *Moldova*, când prindû a eși ómenii din ținterimû, unulû saû mai mulți inși, puși fiindû de némurile repausatului, se postéză la intrarea ținterimului și daû fie-căruî trecétorû, mai alesû însă sărăcimii, câte unû paharû de rachiû și câte o bucată de pâne, mălaiû, saû o bulcă de sufletulû celui repausatû.

---

lui, precum vedemû mai pe totû locul printre Români, și acum își spală celû puținû mânilé după îngropare, dar nu în scaldă, precum făceaû strămoșii noștri.»

(1) Ionénu, op. cit. p. 42.

(2) Itaque funus prosecutus sedentes ignem super gradiebuntur *aqua aspersi* quod purgationis genus vocabant suffitionem.

(3) În Bucovina plur. *morminți* în locû de *morminte* saû *morminturi*, se întrebuintéză numai în sudalma « . . . *morminți tîi !* »

(4) «Luminătorulû» an X, Timișóra, 1889, No. 25 în Foișóră.

Cu acésta apoi se'ncheie tótă ceremonia dela ținterimū, întorcându-se fie-care spre casă și ȃicându, dacă repausatulū a fostū o persónă nepătată cu fapte urite: «*Dumneȃeū sǎ-lū ierte*»; dacă însă a fostū cam de mijlocū : «*Dumneȃeū sǎ-lū ierte cǎ a făcutū și bune și rele*»; iar dacă a fostū o persónă slabă, istrăvitore, bėutore : «*Dumneȃeū sǎ-lū ierte, dar acolo e mai bunū, cǎci a bėutū destulū, și și-a sėrăcitū familia*», sau «*ar fi fostū mai bine sǎ fi muritū mai de multū, cǎci atunci nici familia sa n'ar fi suferitū atăta.*»

Mai 'nainte însă de ce ne vomū depărta și noi din acestū locū, sǎ ne mai aruncămū încă odată privirea asupra prós-petului mormintū și sǎ înșirămū, cu ocasiunea acésta, și pre acele datine și credinȃe, cari se observă împrejurulū lui și mai pe urmă, adecă a doua ȃi, precum și'n cele-lalte ȃile ce urmėzǎ nemijlocitū după înmormintare.

În Todirescī, Soloneșū, Părteștii-de-sus, Sânt-Ilie, Stupca, Fundulū-Moldovei, precum și'n multe alte sate din *Bucovina*, în trei demineți după înmormintare, până a nu rėsări sorele, și'n trei serī, o rudenie de a celui repausatū : mama, sora, sau o vară, duce la mormintū tǎmăie precum și cǎte unū cǎpețelū de lumină, care a rėmasū dela mortū. După ce le-a dusū acestea, tǎmăiază mormintulū de jurū împrejurū, apoi după ce a tǎmăiatū, punū hârbulū, strachina sau ȃla cu tǎmăe lângă cruce, la capulū mortului, unde se aprinde și cǎpețelulū celū de lumină, care se îngrădesce acolo cu nisce beșisore sau drăniciore ca sǎ nu-lū stingă vėntulū (1).

În *Moldova* și *Țėra-Romănescă* se duce la mormintū nu numai tǎmăe cu care se tǎmăiază, ci tot-odată și vinū sau cǎte o doniȃ de apă cu care se stropesce și udă mormintulū.

---

(1) Com. de Ioanū Avramū, I. Cojocariū, Al. Baciū și Const. Mercheșū : «*Trei ȃile sau o sėptėmănă se ducū luminī și tǎmăie la mormintū și se tǎmăiază. Acésta însemnėzǎ cǎ sufletulū vine la trupū sǎ vadă ce face.*»

Tămâierea și udarea acésta duréză 40 de zile de-a rândul, cređându-se că până la patru-deci de zile, când începe a putreți trupul, până atunci sufletul mortului umblă sburându pe lângă casă și pe lângă mormintu, după aceea trece în cea-laltă lume (1).

Totú așa făceaú și *Romaniș*. Eí încă puneau pe mormintu ceva de mâncare și de bėutu, precum pâne cu vinú și sare, cređendu că mortulú are să vie să le mânânce. Ovidiú đice în privința acésta: «Și se punú fructe și puțină sare, și pâne muiată, în vinú și presură căți-va toporași (2).»

Când se tămâiază mortulú unele femeí se ferescú a lăsa cărbuni pe dînsulú, căci, credú ele, că lăsându-í, îngreunéză sufletulú mortulú (3). Dreptú aceea, după ce au tămâiatú acum mortulú, aruncă cărbunii pe lângă ulucile cimitirulú. Altele, din contră, îi punú pe mormintu în dreptulú capulú mortulú. Cele ce-í lasă pe mormintu, facú unú rău mare, pentru că, după cum am spusú, îngreuză sufletulú mortulú (4).

După ímplinerea celorú șese sėptėmăni sau 40 de zile, câtú timpú duréză tămâierea, femeea ce-a tămâiatú, începe a rări visitele la acestú locú, sacrificându-í acestuí scopú sâmbetele de peste anú, precum și diminėța Adormirii Maicii Domnului sau *Sânta-Marie-Mare*, la 15 Augustú.

---

(1) Burada, *Inmorm*: p. 48. — *Revista pentru Ist., Arch. și Filolog.*, an II, Vol. III. Buc., 1884. p. 387. — D. Stănescu, *Obiceiuri religioase publ. în Biserica ort. rom.*, IX Buc. 1885. p. 330: «O rudă, fie mumă, fie soră, în fiecare di după îngroparea repausatului până la șese sėptėmăni í tămâie mormintulú» — *Dict. de A. Pletosú și M. Nistorú*: «Treí serí și trei diminețe, după olaltă se afumă mormintulú de jurú împrejurú cu tămăe, însă numai de cătră femeí și anume: mamă, nevastă, soră sau. cine este.»

(2) *Fast.* II. 538:

Et sparsae fruges; parcaque mica salis
Inque mero mollita Ceres, violaeque solutae.

(3) Ionėnu, *op. cit.*, p. 45.

(4) I. St. Negoescu, *Credințe populare*, publ. în «*Lumina pentru toți*» an. III, București, 1888. p. 474.

Dacă celū repausatū nu are pe nime, atunci se tocmescū *tămâi-tóre*, cari adese-orī sunt nisce femei bătrâne, ce posedū *acéstă misiune* (1).

În unele părți din *Banatū*, a doua și după înmormîntare une-orī chiar și a treia și a patra și în revărsatulū dorilorū mergū 5 — 7 mueri la *morminți* și-i strigă *đorile*, încunjurândū în același timpū mormîntulū cu nisce bombe de prău (pravū), pe cari le aprindū.

După ce a arsū praulū, muerea cea mai bătrână orī cea mai sciutóre, iea unū cuțitū în mâna dréptă și încunjură cu dînsulū mormîntulū de trei orī, iar după aceea îlū înfige alătorea cu crucea de lângă capulū mortulū rostindū nisce cuvinte tainice, mai cu sémă însă că atâta să-i fie mortulū hotarulū de umblatū, pe câtū i-a arêtatū cu cuțitulū (2).

În alte părți, totū din *Banatū*, este datină ca și la anulū în điuă repausării să se ducă unulū din familia repausatului la mormîntulū acestuia și rugându-se și lamentândū, să puie peste dînsulū pâne și vinū. Istū din urmă se varsă pe mormîntū, iar pânea sau plăcinta se dă unui sërmanū de pomană. După acéstă înconjură din nou mormîntulū tămâindu-lū din tóte părțile anume, ca să scutescă pe mortū *de strigoř*, respective *moroi* (3).

În multe locuri, și mai cu sémă din *Moldova și Țéra Românéscă*, este datină de a se pune la morminte și câte unū fânărașū, în care se află o *candela*, care se aprinde în *Sâmbăta-morțiloră* și la alte đile mari, când totū atunci se arde și tămăe.

În alte locuri iarăși se sapă în partea de josū a pietri-

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 330.

(2) Com. de d-lū Ios. Olariū, învățătorū în Domanū.

(3) Schott. op. cit., p. 303.

lorū mormintale o bortă și acolo se pune apoi o candelă aprinsă (1).

Atâtū tāmâierea mormintelorū, câtū și luminarea lorū cu luminī și candelē aprinse, de și o întâlnimū și la alte popóre creștine, e o datinā moștenită dela străbuniī noștri, dela *Romanī*, căci iată ce ne spune Modestinus în privința acēsta: «Mevia murindū a lāsātū liberī pre serviī ei Saccus, Eutichia și Irina sub condițiunea acēsta: Saccus, servulū meū și Eutichia și Irina sclayele mele să fie libere sub acēstā condițiune, *ca să aprindă candela la mormîntulū meū* și să-mī facă tôte grijile pentru mórte în lunile alternative (2).»

În fine, trebue să mai amintimū încă și aceea că în *Țera-Românescă* și mai alesū în Prahova, murindū unū bărbatū saū o muere, încă tinerī fiindū și însurându-se mai pe urmă cu alta saū măritându-se după altulū, nēmurile se ducū și varsă în timpulū cununieī lorū o doniță de apă pe mormîntulū celū repausatū, anume ca să-i domolēscă foculū dela inimă, vĕdĕndū că i se 'nsoră bărbatulū saū i se mărită soția cu altulū (3).

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 42.

(2) Dig. XL. 44, «Moevia decedens servis suis, nomine, Sacco, et Eutychieae, et Irenae sub conditione libertatem reliquit, his verbis: Saccus servus meus et Eutychia et Irenae ancillae meae, omnes sub haec conditione liberi sunt ut monumento meo alternis mensibus lucernam accendant et solennia mortis peragant.»

(3) *Revista pentru Ist. Arch. și Filolog. an. II, vol. III, Bucurescī 1884.* p. 387; — Ionénu op. cit. p. 33,34: «Când o femeie se mărită alū doilea, fiindu-i bărbatulū mortū, o altă femeie în timpulū cununieī tórănă o doniță de apă pe mormîntulū celū d'întâī bărbatū ca să-i trăēscă celū de alū doilea și să stingă foculū ce arde pe mortū pe lumea cea-laltă; căci astfelū câtū va sta femeia măritată cu alū doilea bărbatū, celū mortū șede în focū.»

XXV.

S N I A M Ě N U L Ū.

Maî de multū era pretutindene datinā în *Bucovina*, când îşi lua cine-va singurū vieţa, adecă când se spânzura, se impuşca sau se ineca, că nu-lū îngropaū în țințirimū, pentru că țințirimulū pretutindene e consideratū de unū locū sfintū, ci-lū îngropaū tot-deauna sau pe loculū acela, unde şi-a luatū vieţa, sau îlū duceaū şi-lū îngropaū între hotarele a douē sate, sau, în fine, în altū locū ôre-unde departe de satū.

Maî pe urmă însă aū începutū a-î îngropa pre astū-felū de ômenî şi prin sate, dar nicî când în interiorulū țințirimulū, în şirū cu cei-lalţi morţi, ci tot-deauna afară de țințirimū şi anume: sau într'unū cornū de gardū, sau într'unū ungheriū, sau în altū locū maî isolatū.

Loculū, sau maî bine ȃisū mormîntulū în care se îngropaū astū-felū de ômenî, s'a numitū şi se maî numesce încă şi astăȃi în unele părţi ale Bucovinei *sniamĕnū*, iar în altele *sniamĕtū*.

Şi de ôre ce despre ômenii, cariî îşi ieaū singurî vieţa s'a creȃutū şi se maî crede încă şi acum pretutindenî, că

uitându de Dumneșeu și de binefacerile sale, ângerul păzitoru i-ar fi părăsită, iar *Satana* le-ar fi luată minșile și i-ar fi făcută că să i se 'nchine lui cu trupă și cu sufletă, din care causă apoi s'au și sinucisă, de-aceea, în timpurile trecute, pre astă-felă de ômenă nică când nu-î îngropa preotulă, ci numai ciocliă săă ômenii cei măi curagioși din sată. Ba, adeseori nică ômenii nu voiaă să-î îngrope, și cu deosebire cei măi evlavioși, până ce nu erau constrinși la acăsta de aștoritășile sătesci, avândă ferma credinșă că fiindă sinucișii cuprinși de spiritulă celui necurată, care i-au și îndemnată ca să se sinucidă, lesne ar pută să se lege și de capulă loră.

Măi departe, creșdendă poporulă că omulă sinucisă nu are nică când odihnă în pămîntă, ci că și și nôpte alergă încolo și 'ncôce căutândă a aduce și pre alși ômenă la rătăcire, ca să facă și ei ceea ce a făcută elă, ori și cine trece pe lângă vre ună *sniamănă* sau *sniamătă* aruncă pe dînsulă totă ce pôte măi întăi prinde în mână, precum : țernă, gâteje, pae, fênă, pietre etc, creșdendă și spunendă că dacă aruncă astă-felă de obiecte, rătăcirea nu se pôte prinde de dînsulă. Din contră, dacă cine-va trece pe lângă *sniamănă*, fără ca să arunce ce-va pe dînsulă, sinucisulă trimite și asupra lui rătăcirea, sau măi bine șisă îlă face și pre dînsulă nu numai să rătăcască calea și să umble măi alesă nôpșea, cine scie pe unde, ci chiar să-și iea și elă viașă (1).

În *Moldova*, judeșulă Sucéva, plașulă Muntele, credă Românii că celă ce s'a omorită singură pe sine s'a *dată lui Ucigă-lă Crucea și s'a făcută calulă acestuăa*. De aceea pe ună astă-felă de omă nică când nu-lă îngropă preotulă, nică nu-lă ducă la biserică și de aici la șinterimă, ci unde și-a luată viașă, acolo se și îngropă, și anume calăulă merge

---

(1) Aușită dela măi mulși Română din Bucovina.

și-i tae frânghia, dacă s'a spânzuratū, elū îi sapă grópa, și totū elū ilū slobóde în năuntru, iar săteniū aruncă numai țerna pe dînsulū.

Loculū, unde s'a îngropatū, se numesce și aice «*șniamētū*», ca și 'n unele părți ale Bucovinei (1).

Și de óre-ce loculū acesta e consideratū de *necuratū*, *spurcatū*, de aceea orī și cine trece pe lângă dînsulū, aruncă *crengări* și alte obiecte de-asupra lui, anume ca să se cunóscă că acolo s'a întemplatū o nenorocire, precum și pentru aceea ca să nu trecă vre-o vită saū vre-unū omū peste dînsulū, saū să se culce acolo, căci cum ar trece saū s'ar culca, îndată ar amuși și ar surđi și i-ar lua tótă puterea dintr'insulū astū-felū, că tótă viața lui ar rămâne neputinciosū, de cum-va n'ar muri în scurtū timpū după aceea (2).

Dacă obiectele aruncate pe *șniamētū* s'aū înmulțitū astū-felū, că nu le mai cuprinde loculū, atunci se aprindū și arđându-se se aruncă din noū altele.

Iată ce ne spune în privința acésta d-lū Th. T. Burada:

«În multe părți, la noi, precum și în Bucovina, este obiceiulū ca călătorulū să arunce bucașele de lemnū, de nuele, strujenī, fēnū saū crengī uscate, peste mormintele celorū îngropați la drumurī, încâtū de multe orī se facū movilī mari cărora apoi li se daū focū, și apoi iară se asvêrlū peste mormintū asemenea lucrurī (3).»

---

(1) Cuv. *șniamētū* însemnéază în Moldova și *foșnitulū* saū *foșeitulū*, ce-lū produce iarba, păpușoī saū frunđele arborilorū, mai alesū tómnă, când bate vântulū și se atingū unele de altele.—Am auđitū unū *șniamētū* pl. *șniamēte* = am auđitū unū foșnetū.

(2) Dict. de Măriuca Nistorū din Mălinī și Anița Pletosū din Rădășeni.—V. Alecsandri, Poesiī pop. ale Rom. Bucuresci 1866. p. 82.: «Tradiția poporală spune de unū copacū locuitū de sufletulū unū omū ce fusese spânzuratū de crengile lui. Orī-cine adormia la umbra aceluī arbore, făcea visurī de mórte, carile până în trei đile se implineaū.»

(3) Inmorm, p. 42.

Cuv. *sniaměnu* e cunoscută și Românilor din *Transilvania*. D-lu Romulă Simă, învățătoră în Orlat, ne scrie în pri-vința lui următoarele :

«În apropierea Orlatului este ună locă, care se numesce *sniaměnu*. Acolo a putută să se întěmple vre o nenorăcire, dar nu e nici ună semnă pusă, nici cruce, nici altă ceva, și nici nu am putută afla pentru ce se numesce astă-felă.»

D-lu Alexandru Boeriă, studinte la gimnasiulă din Năsăud, ne scrie :

«*Sniaměnulă* este ună felă de diavolă, care împiedică pre ómeni și le face smintele.»

Din împărtășirea de pe urmă resultă în câtă-va că și'n Transilvania se va fi numită óre-când loculă, unde se în-mormîntău cei sinuciși, *sniaměnu* (1), și asta cu atăta mai multă, de óre-ce și Româniă transilvăneni încă credă și spună, ca și frașii loră din Bucovina și Moldova, că cei ce-și ieau singuri viața *diavolulă* îi înděmnă la acésta ca să le pótă câștiga sufletele (2), și că ei au murită acolo, unde i-a dusă *ciasilă celă slabă* sau *ciasilă celă rău* (3).

Ce se atinge de sufletele celoră sinuciși, credă și spună Româniă că *sunt pierdute* (4), că plângă, se tânguescă și rătăcescă ună timpă mai îndelungată, așteptândă ca să le dea cine-va slujbe și pomană. În urmă, veděndă că nime nu le dă nemică, se ducă totă plângěndă și vătându-se dreptă în *iadă*, unde se muncescă în veci, căci înainte lui Dum-neđeă n'au la ce se arěta (5), sau, după cum spună o sémă,

---

(1) În Basarabia, după cum mi-a spusă S-Sa părintele G. Lateșă din Ră-dășeni, cuvîntulă acesta se numesce *șniamětu* pl. *șniaměte*, ca și 'n Moldova.

(2) Com. de d-lă Teodoră Simionă, stud. la gimn. din Năsăud.

(3) Com. de d-lă Rom. Simă.

(4) Com. de d-lă Rom. Simă.

(5) Com. de d-lă I. Georgescu, T. Simonă, și Al. Boeriu.

că diavolul le iea în triumf și le duce cu sine drept în iad (1).

Cu toate acestea însă ele totuși se pot elibera dela munca cea eternă a iadului și *scóte la lumină*, dacă li se pcată slujbe și anume dacă se dau pentru dînsele într'o singură Duminică 40 de liturghii, 40 de prescure, 40 de duce, și 40 de lumină la 40 de biserică (2).

Cât de mare e păcatul, ce-lu comit omeni, cari se sinucid, se pte cunosce, după credința generală a Românilor, încă și de pe aceea că până chiar și natura întrégă se tulbură, cerul se 'nourază și prinde a ploua ca din cofă, a fulgera, a tuna și a trăsni de se cutremură pămîntul; vântul se preface în viore și vântose cumplite, cari scot arborii din rădăcini, descopăr casele și cele-lalte acareturi ale omienilor, și multe alte daune le fac, încât fie care trebuie să se infioreze și să recunoscă că acesta nu este un produs al naturei, ci mânia lui Dumnezeu. De-aceea poporul, când vede că s'a pornit astu-fel de furtuni și vântose, spune că trebuie să-și fi făcut iarăși vre-un om unde-va singur sie-și sēma (3).

Dacă vre-un om s'a nenorocit, adică dacă a căd de pe un car sau de pe un pom și a rămas pe loc mort, dacă a picat vre-un arbore peste dînsul și l'a omorit, dacă a fost trăsnit sau s'a inecat fără voia lui sau, în stârșit, dacă l'a omorit altul cine-va, atunci, ne fiind vina lui, îl îngrópă preotul ca și pre ori-care alt creștin, care a murit de morțe naturală. Totuși spun Ro-

---

(1) Com. de d-lu Av. Macovei și Gheorghiu: «Sufletul unuia, care s'a spânzurat, e alu dracului.»—Em. de Cuparencu: «Dacă se spânzură unul, atunci sufletul lui e alu dracului și nu mai are ce se arăta în fața Domnului».

(2) Com. de d-lu Rom. Simu.

(3) Com de d-lu Rom. Simu; — Av. Macoveiu; — Petrea Prelipcenu și alti Romani din Bucovina.

mâinii, atâtă cei din *Bucovina* câtă și cei din *Transilvania*, că dacă i s'a întemplată nenorocirea pe ună teritoriū străinū, atunci nu e bine să se ducă peste hotarū în satulū sēu, pentru că bate ghiața (grindina), ci să se îngrope în satulū, pe teritoriulū căruia i s'a întemplată nenorocirea (1).

În loculū acela însă, unde i s'a întemplată cui-va nenorocirea, nēmurile cele mai de aproape, ună cunoscutū saū ună prietinū bunū, pune o cruce de lemnū saū de piētră spre aducere aminte de nenorocirea saū primejdia întemplată acolo, precum și pentru aceea că, după credința poporului, loculū respectivū a fostū necuratū, și din cauza aceea i s'a întemplatū omulū nenorocirea. Prii urmare, dacă nu se pune cruce în astū-felū de locū, rămāne și mai departe necuratū, și celū nenorocitū iese nōptea înaintea ōmenilorū, ce trecū pe acolo, și cērcă a-ī periclita și pre dīnșii (2), pentru că și sufletele celorū nenorociți, cari aū muritū fără lumīnare, rătăcescū încă unū timpū mai îndelungatū prin aerū, până ce ajungū în cerū (3).

Neputēndu-se pune cruce tocmai în loculū acela, unde s'a întemplatū nenorocirea, bună ōră la cei înecați saū căduți în mijloculū unui drumū, atunci se punū de regulă ceva mai departe, însă tot-deauna în dreptulū loculū din cestiuone.

Mai departe spunū și credu Romāniī că celui omoritū de trāsnetū i se iartă țōte pēcatele și se duce dreptū la raiū (4).

Cei înecați fără voia lorū īsū ai Maicii Domnului. Maica Domnului face mrējă din fuiōrele, ce se punū la ajunulū Bobotezii la sf. cruce, aruncă mrēja de trei ōri în apa unde se înecă cine-va, și dacă respectivulū nu-ī tocmai tare pēcātosū, dacă se prinde în mrējă, atunci īī scāpatū, căci Maica Dom-

---

(1) Com. de d-lū Rom. Simă; — Av. Macoveiū și alți Romāni din Bucovina.

(2) Credința Romānilorū de pretutindene.

(3) Credința Romānilorū din mai multe comune din Bucovina.

(4) Ionēnu, op. cit. p. 41.

nului îl scöte afară ca pe pesci, iar dacă-î pëcätosü cade printre ochii mrejei iarăşi în apă şi merge în iadü (1).

Cei omorîţi de alţi ömeni, de arü fi fostü orî şi câtü de pëcätoşi, li se iartă töte pëcatele. Din contră sufletele ucîgaşilorü nu-şi potü afla nicăiri repausü, nici chiar în iadü, unde mergü (2).

Românii din *Transilvania*, districtulü Năsëudulü, îndätinözä de a face ömenilorü, ce aü muritü în câmpü, în pădure saü în altü locü, unde nime nu le-a şinutü luminä, ca şi celorü ce n'aü fostü înmormintaţi după ritualulü prescrişü de sânta nösträ biserică, o înmormintare simbolicä, şi maî cu sëmä simbolisözä ei lumina, dörä o potü câtü maî degrabä cäpëta, ca sä nu fie constrinşi a rätäci în cea-laltä lume prin întunericü.

Iară înmormintarea, respective şinerea simbolicä a luminei se face astü-felü :

Pe loculü acela, unde s'a înmormintatü, saü maî bine şisü unde a muritü respectivulü, fie-care trecëtorü pune câte unü surcelü, şi când din aceste surcele s'a făcutü acuma o grämadä mare, atunci unulü dintre trecëtorii le aprinde ca sä ardä (3).

Dupä câtü ne-amü pututü încredinşa din capitulele premergëtore, Românii de pretutindene aü cea maî mare îngrijire pentru înmormintarea morşilorü. Ei credü cä sufletulü celui neînsmormintatü nu pöte merge la loculü de odihnä,

---

(1) Cred. Rom. din Fundulü-Moldovei, com. de I. Tonigariü ; şi a celorü din Câmpulungü, com. de Gheorghiu.

(2) Cred. Rom. din cele maî maî multe părţi ale Bucovinei şi Transilvaniei. — Com. de d-lü T. Simonü : «Despre ömenii, cari aü fostü omorîţi de cäträ alşii, se crede cä sunt curäşii de pëcate, de öre-ce omoritorii aü luatü asupra lorü şi pëcatele celui omoritü, iar sufletulü acestuia merge în loculü desfätärii».

(3) Com. de d-lü T. Simonü. — Datina acësta corespunde celorü ce facü Românii bucovinei şi Moldovenii la unü snfamënu.

hotărită de Dumnezeu, ci rătăcesce neconținută în timp de mai mulți ani pe unde i s'a mistuită trupul (1).

Alții iarăși cred și spun că sufletul omului, al cărui corp rămâne neînmormintat, plânge cu ângerul său.

Din cauza acesta apoi, dacă bună-ora se înecă cine-va, se pun luntre și punte și nu se lasă până ce nu-i află corpul ca să-l înmorminteze. Iară dacă nu i-l pot de fel afla, dacă cu totă stăruința lor, totuși a rămas neînmormintat, atunci cred ei că un atare om trebuie să fi fost foarte păcătos, căci altcum Dumnezeu ar fi avut grijă de el, ca să fie înmormintat ca alți oameni creștini; așa însă sufletul lui rătăcesce prin locuri necunoscute și nu poate trece în pace la odihna eternă, ci trebuie să se curățască mai înainte de păcatele ce le-a făcut în viață (2).

Din cauza acesta apoi și elementele lumii se tulbură, ca și atunci când își ia cine-va singur viața. Așa, spre exemplu, când plouă ne'ncetat în cursul de mai multe zile, ori se pare că gemu rîurile, poporul atribuie aceste fenomene extraordinare la înecarea vre-unui om.

De aceea, când se dă peste cadavrul vre-unui om, fie acela ori și cine ar fi fost, se aruncă ceva pămînt peste dinșul spre a înlocui înmormîntarea (3).

Tot din cauza aceea, că sufletul omului neînmormintat nu-și poate afla odihna hotărită de Dumnezeu, se întristeză Românii foarte mult, și mai cu seamă Româncele, când li iea feciorii la oște, temându-se ca nu cum-va mu-

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 6. — Bojinca. op. cit. Nota dela p. 208: «Némul românescă pörtă o deosebită grijă pentru îngroparea morților, mai vîrtos că poporenii încă și acum se vîd a avé acea idee, că sufletul celui neîngropat nu poate lesne merge la locul său, ci în mulți ani umblă rătăcindu pe locul unde i s'a mistuit trupul.»

(2) M. Besană, *Datînele Românilor la înmormîntări*, publ. în «*Albina*» an. I. Viena 1866. No. 55.

(3) Veđi despre acesta și Burada, *Inmorm.* p. 6.

rindū în străinătate, și cu deosebire pe câmpulū de luptă, să le rămăe corpurile neînmormîntate.

Dovadă despre această întristare și grijă mare avemū o mulțime de doine ostășesci din tôte provinciile locuite de Români.

Așa o doină ostășescă din *Transilvania* ne spune, între altele, și acestea :

. . . Și pe cale amū plecatū,
Că m'aū scosū din țară scumpă,
Inima-mī stă să se rumpă.
Simțū unū dorū sugrumătorū,
Că pe unde o să morū
Fi-va fi unū cornū de lume,
Unde nu cunoscū pe nime,
Unde grâulū nu se face
Și nici érbă nu se cóce,
Că se face grâulū desū
Și din érbă totū ovēsū;
Nici scândure de salașū,
Fără mórte și năcazū;
Nici pânzuță pe obrazū . . . (1)

Altă doină ostășescă, asemenea din *Transilvania*, și anume din Orăștia, sună așa :

Plânge-mă, mamă, cu dorū,
Că eū ți-am fostū bunū feciorū,
C'am luatū boulū de cornū
Și-am făcutū negru ogorū.
Când am fostū la seceratū
A vin'tū némțulū, m'a luatū,
M'a dusū în țară străină,
Unde mori făr'de lumină;
Nu-ī nici lumină de sēū,
Nici ómeni din satulū meū;

---

(1) Gr. Moldovanū, Poesii pöp., publi. in «Familia» an. 1867. Nro. 39

Nici nu-î lumină de cêră,
Nici omü din a mea țară.
Unde-î omulü de năcazü,
N'ai nici pânză pe obrazü,
Nici pânză pe picioré,
Ci mórte înșelătóre !
Nu-î nici maica cu mila,
Nice popă cu cartea,
Numai Turciî cu pușca
Și Némțulü cu sabia
Să mânce viața ! (1).

In fine a treia doină ostășescă, totü din Transilvania, sună precum urméză :

Maică, măiculița mea !
De te-a lovi dorü de mine
Iea drumuțulü de-a lungu,
Orașele de-a rëndu,
Că pe mine mi-î afla
In fundulü Italieî,
La compania mândrieî,
Sub o tulpină de bradü,
Acolo mî-afla 'ngropatü,
Unde Némțulü m'a pușcatü.
Mândre semne mi d'afla :

La picioré
Érba mare,
Pe la brâu
Holdă de grâu,
Din buzuță
Schînteuță,
Din guriță
Tămâiță,
Din ochiși
Doi păuniși,

---

(1) Observatoriulü, diarü politicü, naționalü economicü și literarü. An. III. Sibiiü 1880. Nr. 26.

Din sprîncene
Două pene
Și din frunte
Erbă verde
Și la gât
Saftiū floritū,
Că de grea mórte-am muritū,
De plasa cuțituluī,
De pușca 'mpératuluī:
Făr' de lumină de céră
Făr' de omū din a mea țară,
Făr' de lumină de sēū
Făr' de om din satulū meū (1).

De aici apoi și blăstēmulū ostașilorū :

Cine m'o făcutū catană
Nu-și mai dee de pomană,
Că elū pomană și-o datū,
Când la óste m'o luatū !

Sau așa :

Cine mă prinsă catană,
La mórte n'aibă pomană,
Că pomană elū și-a datū,
Când catană m'orū luatū.
Cine mă prinsă de capū
La mórte n'aibă colacū,
Că colaculū și l'a datū,
Când la câmpū m'orū șuturatū.

Sau astū-felū :

Cine mă scósă din satū
N'aibă locū de alinatū,
Nice lemnū uscatū de cruce,
Nici la grópă cine-lū duce,

---

(1) Ștefanū Munténū, Doine și strigăturī culese din gura soldașilorū români
din țara Ardeľuluī. Brașovū 1891. p. 36.

Nici scânduri de copârșeu,
Nici nu-lă ierte Dumneșeu: (1).

Românii din *Transilvania* credă despre cei ce moră prin străini sau în vre-ună războiă că *așa le-a fostă ursita* sau că *i-a ajunsă vre ună blăstēmă ore-și care, și de-aceea le-a fostă crēpată pământulă* departe de patria și satulă loră (2).

Prin urmare, dacă a muritū cine-va în țară străină sau în vre-ună războiă, este datină de a i se face ună *stălpă*, care la șese săptămāni (40 de zile) se îmbracă cu o iie oră cu o cămeșă, după cum a fostă bărbatū oră femeie, și apoi i se face slujbă ca la unū mortū, adică tōte ceremoniile înmormintării, și pe urmă se implāntă în pământū. Totū atunci se face pentru celū mortū și pomană și *i se pune mērulă*, adică o *crestată* (3), în care se implāntă o ramură de mēru, în *crāngile* căreia se punū covrigi, mere, nucă și o *vecică*, apoi se aprindū trei lumini în mēru; tōte acestea se punū într'unū blidū și după isprăvirea slujbei, care s'a făcutū *pentru așezarea sufletulū*, se daū nașei sau nașului care i-a botezatū, pentru că fără de tată și mamă se pōte boteza și cununa, dar făr' de nași nu (4).

În *Bucovina* nu se face după astū-felū de omenă alta nemică, fără numai *parastasū* și *comāndare* sau *prasniciū*.

Trecēndū acuma dela datinele și credințele Romānilorū, descrise până aici, la alte popōre aflāmū în prima linie că *Romāni*, strămoșii noștri, aveau ca și Romāni de astăzi, cea mai mare grijă de înmormintare, părēndu-li-se mōrtea, după principiile lorū păgāne, de o voință extraordinară a Țeilorū.

---

(1) M. Pompiliū, Cāntece pop. publ. în «Albina» an. I. Viena 1866 Nro 72.

(2) Com. de d-lū T. Simōnū.

(3) *Crestată*—o pāne în forma crucii, adică în patru cōrne.

(4) Com. de d-lū Rom. Simū.

Despre omul mortu Românii vorbeau totu-deauna cu celu mai mare respectu și cu pietate, și pote că de pe acestu timpu datéză și proverbulu latinescu: «*de mortuis aut bene, aut nihil,*» sau: «*de mortuis nihil nisi bene,*» adică: despre morți să nu vorbesci nemică rău, ca nu cum-va să tragi asupra ta mânia Țeiloru, care proverbă de altu-mintrelea s'a păstratu și în unele părți locuite de Români (1).

Mai departe credeaū Românii, că sufletulū unu *omū ne-îngropatū* nu pote trece la locurile de odihnă, și dacă și trece, atunci acelū sufletū trebuie să rătăcescă mai nainte celū puținū o sută de ani pe căi strămbe, pe locuri necunoscute, până când ajungea la o apă sau lacū, ce se numia *Styx*, și sufletulū mortulu trebuia să trecă peste acéstă apă ca să potă ajunge la locuința de odihnă.

Iată ce ne spune în privința acéstă renumitulū poetū Virgiliū:

«Nici nu-î este permisū a-î trece peste îngrozitoare țermuri și peste aceste rîuri bubuitoare mai nainte de a se fi odihnitū oșele lorū în pământū; astū-felū rătăcescū în timpū de o sută de ani și sborū împrejurulū acestorū țermuri, și numai după aceea vinū să vadă lacurile multū dorite» (2).

Sau în epistola sa cătră Ariadne:

«Sufletulū nefericitū va merge în borile străine.» (3).

Dacă se scia că cine-va a muritū în locū străinū, însă corpulū lui nu se afla nicăiri, prin urmare nici nu se putea îngropa a casă, Românii aveaū datină a face totuși unū

---

(1) D. Stănescu. op cit. p. 331: «Odată ce mōre cine-va, nimenui nu este permisū a mai dice ce-va rău de morți, dacă nu poți a dice de bine.»

(2) Aeneid. lib. VI. v. 325. și urm.:

Nec ripas datur horrendas et rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt,
Centum errant annos, volitantique haec littora circum,
Tum demum admissi stanaque exoptata reuisunt.

(3) Spiritus infelix perigrinas ibit in auras.

mormîntu deşertu pentru dînsul, fără nici o ceremonie mai însemnată.

Despre unu astu-felū de mormîntu deşertu numitū *tumulus inanis* vorbesce Virgiliū astu-felū: «Atunci am aşezatū lui Rhoetus unu mormîntu deşertu pe ȣermurī şi am chieamatū de trei orī cu vōce tare spiritulū repausatū!» (1)

Şi dacā osemintele mortului mai tārđiū se aflaū din întēmplare neîngropate, atunci ei aruncaū cāte o mână de pāmîntū peste dînsele, şi credeaū că dacā cine-va a întrelăsatū acēsta, a făcutū celū mai mare pēcatū.

Aşa ne spune Horaȣiu în privinȣa acēsta următōrele:

«Şi tu luntraşule nu te arēta neînduratū faȣă cu ȣerîna spulburătōre, cu ōsele şi cu capulū neîngropatū. Dă-le ce li se cuvine, şi dupā ce vei arunca peste mine de trei orī cu pāmîntū, plēcă» (2).

Tumulus inanis alū Romanilorū corespunde în cātū-va cu *sniamēnulū* saū *sniamētulū* la Romāni, cāci precum credeaū Romanii că sufletulū celū neîngropatū rătăcesce, aşa credū şi Romāniū nu numai despre sufletele celorū neîngropaȣi, ci şi a celorū sinucişi, şi precum ȣineaū oi de celū mai mare pēcatū de a nu arunca pe corpurile aflate pāmîntū, aşa credū şi aȣi Romāniū, că e cea mai mare nefericire pentru acela care nu aruncā nemicā pe sniamēnū.

Temerea cea mai mare a strāmoşilorū noştri era: să nu mōrā unde-va în *atare apă*, de unde corpulū nu s'ar putē scōte şi îngropa, precum e d. e. marea.

---

(1) Aeneid. lib. VI. v. 505:

Tunc egomet tumulum Rhoeto in littore inanem
Constitui, et magna manes ter voce vocavi.

(2) Od. I. 33. 22.

At tu nauta vagae ne parce malignus arenae
Ossibus et capiti inhumato
Particulam dare. . .
Injecto ter pulvere curas.

Mărtea naturală, mărtea în războiū său ori unde pe pământū uscatū o primiaū cu multū mai bucurosū, decât mărtea în apă, precum ni-o spune asta destulū de apriatū Ovidiu :

«N'am frică de mărte, esistă însă unū felū de mărte fără milă. Scutiți-mē de naufragiū, și mărtea imi va fi unū darū. Este o deosibire ori de cade cine-va prin mărte naturală său fierū și pune trupulū murindū cuvenitū, și demândă ce-va la ai sēi și nădăjduesce la mormintū (înmormintare), iară nu devine măncarea pescilorū de mare ; (1)» de unde ușorū se pōte explica, pentru ce Romaniū pāgāni, nu numai avuți, ci și sāraciū își gātiaū grōpa încă în viață. Pentru că se temeā ca nu cum-va în lipsa mormintulū să rēmānă neîngropați (2).

La Romāni datina din urmă provine numai fōrte sporadicū. Dar pentru aceea, în locū de grōpă, mulți inși, dupā cum am vėdūtū și mai susū în cap. XIX nu întrelasā de a-și face încă pānā ce sunt în viață secriulū său sālașulū în care aū să fie înmormintați.

---

(1) Trist lib. I. II. 51.

Non lethum timeo, genus est miserabile lethi?

Demite naufragium, mors mihi munus erit.

Est aliquid fatove suo, ferrove cadentem

In solita moriens ponere corpus humo :

Et mandare suis aliqua et sperare sepulcrum

Et non aequoreis piscibus esse cibum

(2) M Besanū, stud. cit. «Albina» ar. I. No. 55. Bojinca, op. cit. p. 208.

XXVI.

I N F R Ă Ț I R E A

Dacă într'o familie se 'ntâmplă de morū doī copii unulū după altulū, atunci, spre a scăpa de mórte pre cei vii, unulū din copiii rēmași se prinde *frate de cruce* cu unū altulū din altă familie, fie de orī-ce sexū, însă să fie *lunaticū* (1). cu acela, cu care are să se prindă frate de cruce.

Chipulū cum se sēvērșesce acēstă frăție este următorulū: la țințerimū, după ce s'a datū drumulū secriului in grópă, fratele saū sora copilului mortū se scobóră in grópă pe secriū, iar celū-laltū copilū îlū rădică din grópă și punēndu-se față 'n față, apucă unū colacū, unulū cu o mână și celū-laltū cu alta și-lū frângū in douē; după aceea se sārută și astū-felū se facū *frați de cruce*.

Amēndoī frații aceștia se privescū ca și cum arū fi frați bunī, fratele de cruce cu sora de cruce nu se potū lua nici odată in căsătorie (2).

In județulū Oltū, mai este încă obiceiulū a se prinde frate de cruce astū-felū:

---

(1) Adică in aceeași lună născutū.

(2) Burada, Inmorm. p. 39—40. — Ionēnu, op. cit. p. 39—40.

Fratele mortului lunatic se pune în fiare și se prinde apoi *frate de cruce* cu un altul, așezându-se pe marginea mormintului și rupându o furcă de strînsă fînă, pre care unul o apucă de un crac iar celălalt de altul (1).

---

(1) Burada, Inmorm. p. 40: «Obiceiul de a se prinde frate de cruce nu se face numai la mormintu; în părțile dela munte se sapă într'o stîncă o cruce, pe care cei ce voru să se prindă frați de cruce o sărută, apoi își facu la mâna dreaptă o tăetură, și amestecă sângele lor, și astu-fel se facu «*frați de cruce*». Acastă datină veche îl légă a-și da vieța unul pentru altul.»— Veđi și Hasdeu, Columna lui Traianu, an. VIII. t. II. Bucuresci 1878, pag. 5—11; asemenea și V. Alecsandri, Poesii populare, Bucuresci 1866, pag. 13.

XXVII.

C O M Ă N D A R E A.

După ce s'a u întorsu toți petrecătorii dela ținterimă și după ce s'a spălatu fie-care în chipulă cum s'a arătată în capitululă XXIV, se face *comândarea*, numită allmintrelea și *comândă*, *prasnică* sau *pomană*.

În vechime se făcea *comândarea*, mai alesă în *Moldova*, în următorulă modă:

«De cu séră, când a doua și avea a se înmormînta repausatulă, venia preotulă și se aducea una sau mai multe oi și berbeci, mai cu sêmă negri; se făcea o grópă și întorcândă vitele cătră apusă, răsărite fiindă acum stelele, le lipia lumînări de cêră prin côrne, le citea o rugăciune și apoi venindă rënduiții le tăia, punândă să curgă sângele în grópa făcută înadinsă pentru acêsta, numită «*ară*.»

Capulă și pielea vitei tăiate se da preotulă, de unde a rămasă apoi proverbulă: «*a dată pielea popii*», adică a murită, iar cărnurile se făceauă bucate și se ospetau cu dînsele petrecătorii, căroră li se împărția mai ântâi câte ună colacă și o lumînare.

La masă punându-se și dându-li-se câte o cupă de vină,

fie-care, luându, vărsă puținū pe pămîntū (1). ȕicîndū: «*ușoră să fie țerna reposatului*» (2).

În unele părți din *Moldova* se face *comândarea* și astăzi mai totū așa cum se făcea ea și în timpurile vechi.

A. Lambrior ne spune în privința acêsta următorele:

«*Comândarea* se pregătesce încă pe unele locuri în chipulū următorū: În spre ȕiua înmormîntării se aducū în ogradă mai multe oi sau berbeci, mai cu sēmă negri, și după ce aū rēsăritū stelele, facū o grópă, și apoi, lipindū lumînările aprinse de córnelē dobitócelorū aduse, le întórnă cătră apusū, și preotulū le cetesce o rugăciune, pe urmă ómenii le taie pe marginea grópei ca să se scurgă sângele într'insa. Grópa acêsta se numia din vechime «*aratū.*» Preotulū se dă capulū și pielea oilorū sau a berbecilorū, de unde chiar când s'a pierdutū obiceiulū acesta, a rēmasū vorba: «*aū datū pielea popii,*» adică: a muritū; iară din cārnurile dobitócelorū junghiate astū-felū, se facū bucate pentru comândare. Toți petrecétorii se punū la masă mângāindū pre rudele mortulū cu vorbele: «*că așa-ī lumea acêsta trecétore, și că în curēndū sau mai tārȕiū ne vine rēndulū și nouē*» (3).

Bucatele cele mai obicīnuite în *Moldova*, ce se facū la comândare, sunt: zamă cu tocmagi, borșū de pasere, plachi, gălusce, sarmale, carne cu perje, diferite fripturi sau și alte bucate, cari îi plăceaū repausatului fiindū în viață.

Înainte de a bé, varsă puținū vinū din pahare și apoi ȕicū: «*să-ī fie țerna ușoră reposatului,*» și altele, după cum îi ajunge capulū; și cu rēnduēla acêsta îndesāndū paharele,

---

(1) V. Alecsandri: Poesiī pop. ale Rom. Bucuresci 1866. Nota dela p. 6.: «Acestū obiceiū de a vērsa o parte din bēuturā pānā a nu duce paharulū la gurā -- libaȕie -- se face pentru ca să alunge nālucile morȕilorū ce sborū prin lume și se amestecā în faptele ómenilorū.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43--44.

(3) *Op. cit.* p. 154.

mai uită rudele din supărare, iar petrecătorii se înveselesc de-a binele» (1).

În unele locuri, unde nu este datină a se pune pomul la mormintă, după cum s'a arătat mai sus în capitulul XXIV, se pune acuma la comandare (2).

Mai totă procedura *comândării* Românilor din *Moldova* ni-o înfățișază și următorea doină:

— Frunță verde bobă și linte,
Mărioră fără minte,
Mărită-te să m'nsoră
Că să nu-ți mai moră de doră.
—Insoră-te Dumnia-ta
Să vedă pe cine-î lua;
De-î lua una ca mine
Dumneșeu să-ți dee bine;
De-î lua-o mai frumoșă,
Dumneșeu să-ți facă casă;
De-î lua-o grozăvioră
Dumneșeu să ți-o omoră
Și să-î faci o mesioră,
Să mergă și eu la o pomană
Și să-mi dee-ună colăcelă
Să-î fie de suflețelă,
Și să-î gustă din colivioră
Să vedă dulce-î ori amară,
Și să bemă din gărăfioră
Să-î fie țernă ușoră,
Ca două petre de mără (3) . . .

Mai de multă, după cum spună bătrânii, aveă și *Românii* din *Bucovina* datină, tocmai ca și cei din *Moldova*, când muria cine-va, némurile celui mortă înainte de înmormintare tăiau ună berbece, o oie, o vacă, ună boă, saă și altă vită bună

(1) Lambrior, op. cit. p. 154. — Burada, *Inmorm.* p. 45.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 43.

(3) El. Sevastosă, *Cântece moldovenesci*, Iași 1888, p. 147.

de mâncat, și cu carnea acestora făcea apoi *comândare* sau *prasnica*, iară pielea vitei tăiate cu corne cu totu o da preotului funcționar, peste mormîntul repausatului, după ce preotul sigila mormîntul. De corne lipia o lumină aprinsă de cêră și punea și unu colac. Pe unele locuri învârtia împrejurul cîrnelor și mașele vitei tăiate. În unele locuri însă era datină de a pune pielea vitei tăiate sub picioarele preotului după înmormîntarea mortului și anume cînd se adunau ômenii la comândare. Locul preotului, prin acesta, era mai dinainte designat, și el, după ce binecuvînta masa, se așeza acolo.

Astăzi, după câtu suntem înformați, datina acesta nu mai există nicăiri în Bucovina. Starea materială nu le mai permite Românilor să facă multă cheltuělă. Afară de acesta și interesul pentru păstrarea datinelor străbune în multe locuri s'a pierdut mai cu totul. Aducerea aminte despre această datină străbună însă s'a păstrat pînă și'n ziua de astăzi nu numai prin proverbul «*a datu pielea popii*,» care este foarte usitat în Bucovina, și care însemnă atîta, câtu a murit, ci totu-odată și prin variantele acestui proverb: «*mai că era să dee pielea popii*» = mai că era să móră; — «*câtu pe ce de n'a datu pielea popii*» = câtu pe ce de n'a murit; «*are să dee pielea popii*» = n'are scăpare, are să móră (1).

În vechime datina acesta trebuie să fi fost foarte răspîdită nu numai la Români din Bucovina și Moldova, ci pretutîndene la toți Români.

Cu privire la Români din *Banat*, d-lu Ios. Olariu, învătător în Domanu, ne scrie următoarele:

«În copilăria mea, cînd se cumendau țărani, duceau din

---

(1) Veđi despre acesta și S. Fl. Marian, Proverbe pop. rom., publ. în «Familia» an. XIII. Buda-Pesta 1877. No. 37, p. 433.

picile oilorū, ce le tăiaū pentru *pomană*, câte o piele popii. Astăzi însă datina acésta a încetatū cu totulū și numai proverbulū se păstréază în gura poporului și'n mai multe înțelesuri, spre esemplu unū omū *s'a cumendatū*, dar elū comite multe fără-de-legi, atunci sătenii ȓicū despre elū că *în zadarū a datū pielea popii*, iară altulū zace greū bolnavū, și despre acela ȓicū sătenii că *voesce să dea popii pielea.*»

E dreptū că și'n ȓiua de aȓi orī de câte orī se face vre-o comāndare totū-deauna se taie o óie, unū berbece, unū vițelū saū o junincă, dar nimēruī nu-ī trece prin minte ca pielea vitei respective să o dee preotului, ci fie-care o păstréază pentru sine.

În timpulū de față se face comāndarea saū prasniculū în cele mai multe părți din Bucovina astū-felū :

Cum s'a scosū mortulū din casă și s'aū pornitū cu dīnsulū la biserică, femeile ce rēmānū acasă, māturāndū și grijindū cum se cuvine casa, se apucă de grabă și așternū una saū mai multe mese atātū în odaia, unde a statū mortulū, câtū și în cele-lalte odăi, iar dacā e timpū de vară și odăile sunt mici, atunci adese-orī așternū o masă mare afară în ogradă. La mijloculū mesei se punū, după putința, mai multe feluri de bucate, iar jurū împrejurulū mesei câte unū colacū de care se lipesce și o lumină de cēră.

În multe locuri am observatū că la capetele precum și pe de laturile mesei se mai lipescū încā câte o lumină separată, la unū locū patru lumini, astū-felū ca să formeze o cruce. Asemenea se lipesce și de pāreții odăii, în care a statū mortulū, câte o lumină de cēră, cari amintescū pre cei patru evangeliști.

După ce s'a înmormīntatū acuma mortulū, nēmurile acestuia, poftescū încā în ținterimū fiindū o parte dintre petrecători ca să vie la prasnicū.

Adunându-se cei poftiți, se așeză cu toții la masă, fie-care pe locul ce i se indică de cătră cei de casă.

După ce aș ocupatū acuma locurile, preotulū tāmāindū casa și masa, face ectenia morților, amintindū în decursulū ei nu numai pre celū de curēndū mortū, ci și pe cei-lalți morți din familia respectivă, cari aș repāusatū mai de nainte, iar după ce încheie ectenia binecuvintēzā masa, și apoi se pune fie-care pe loculū sēu.

Când începe preotulū ectenia se aprindū luminile lipite de colacū, iar când o sfārșesce, fie-care insū stinge lumina și strāngēnd'o d'impreună cu colaculū, o ūea de regulā cu sine și o duce acasā.

În multe locurī am observatū cā colaciī și luminile nu se înșirā, după cum am arētatū mai sus, pe marginile mesei, ci se păstrēzā unde-va într'unū ungherīū, iar după ce a sfrșitū preotulū panachida, nēmurile repausatului ieaū cāte unū colacū și o luminā aprinsā și le daū fie-cāruia în mână, đicēndū în același timpū: *«poftimā de sufletulū lui N. și a lui N.»* și totū așa pe rēndū până ce daū fie-cāruia mesanū cāte unū colacū și o luminā.

Dela acēstā datinā fōrte rēspānditā în Bucovina se vede cā s'a nāscutū cu timpulū đicala: *«dă-i colacū și lumīnare»*, care se đice despre unū lucru împrumutatū, ce nu-lū mai poți cāpēta îndērēptū, saū despre unulū pierdutū, care nu-lū mai poți afla, cāci cum nu se întōrce mortulū dela mormīntū, așa și lucrulū împrumutatū nu și se va mai întōrce, nicī celū pierdutū nu-lū vei mai afla.

La fie-care comāndare ieaū parte mai cu sēmā cei însurași, cu deosebire cei mai bētrāni și copiii cei micī, rarū când însă feciorii și cu atātū mai puținū fetele cele mari. De aice se vede cā s'a nāscutū apoi și đicala:

Fatā mare 'n comāndare
Nicī colacū nicī lumīnare.

Dinaintea preotului, în multe comune din *Bucovina*, atât dincôce cât și dincolo de Prut, precum în Boianu, Mahala, Ostrița, Horecea și altele, se pune pe lângă mâncările îndătinat încă și o găină sau un cocșu fript, care e menit, nu ca să-l mănânce la starea locului, ci să-l iee cu sine acasă.

Tot atunci, sau când se pornesc acasă, i se mai dă preotului încă și o găină vie sau un cocșu viu de sufletul celui repausat, crezându că *găina friptă* are s'o vadă mortul în cea-laltă lume, iar *cea vie*, care înainte de a se da se udă și se spală bine pe picior cu apă curată, parte că-l va conduce până la rai, și parte că-l va apăra prin cântarea sa, mai ales dacă e cocșu, de spiritele cele necurate ce ar vrea să se apropie de dînsul, iar când îi va fi mai cald că-l va stropi și recori de arșița cea mare, care trebuie s'o îndure sufletul în călătoria sa cea îndelungată și ostenitoare (1).

Dacă la casa celui ce face prasnici s'ar întâmpla să nu se afle nici un cocșu sau găină de întrecut, apoi cumpără și de ar fi să facă comandare chiar și pentru zece suflete de-o dată, trebuie numai decât să caute atâtea găini sau cel puțin atâția puși ca să le dea preotului de sufletul celui repausat. Asta mai cu seamă în satele amintite mai sus de peste Prut (2).

După ce s'au așezat acuma la masă și preotul a făcut panachida și a amintit pre toți morții, încep cu toții a gusta mai întâi din *pausă*, dacă a mai rămas, apoi din *colivă* și abia după aceea din cele-lalte bucate ce se află pe masă.

Când se'mbie oșpeții să cinstescă li se spune: «*poftimă dă* sau *cinstesce de bine de sufletul lui N.*» Iar cel imbiat, primind și cinstind, răspunde: «*Dumnezeii primesc!*»

---

(1) Com. de G. Tomoiagă.

(2) Com. de G. Tomoiagă.

Astü-felü duréză comândarea ca la o oră saü și mai bine. Iar după ce au ospëtatü cu toții, se scólă dela masă, preotulü face ectenia pentru cei vii, în decursulü căreia se amintescü toți cei de casă și care se 'nchee cu «*Dumneșeu să le înmulțescă anii!*» apoi își ieia fie-care colaculü și lumina și se ducü pe acasă.

Afară de cele arëtate până acuma mai e de însemnatü încă și aceea, că în unele sate din *Bucovina* și cu deosebire în cele de pe malurile Prutului, precum: Boianü, Mahala, Ostrița, Horecea, se face prasicü nu numai în ziua înmormintării, ci și mai pe urmă și anume: a treia și a noua și după înmormintare, apoi la șese săptemâni, la unü anü, la trei anü, la șapte, la nouë, și la doi-spre-șepte anü (1).

Mulți inși credü că *Mörtea* saü, după cum spunü unii, *Archangelulü* trebuie să se lupte adeseori fórte multü cu omulü până ce-i taie capulü și-i scóte sufletulü din trupü. De aceea toți păreții unde s'a întëmplatü mörtea unü omü, sunt stropiți și unși cu sânge de alü acestuia. Priin urmare în decursulü celorü douë zile ce urmëzä nemijlocitü după înmormintare, trebuie numai decät să se ungä și vărúescä tótä casa, ca să se acopere petele cele de sânge. Iar ungerea și vărúirea acësta o îngrijesce de comunü o femeie străinä, care capëtä ca platä unü coläcelü, o luminä și o bucatä de pânzä (2).

A treia și după înmormintare se face sfințirea apei, se stropește tótä casa, și după aceea se dä apoi masa. La acëstä masă, care se face pentru ca să pôtä trece mortulü în cealaltä lume, în unele locuri, precum bună-órä în Badeușü, pe lângä colacü și lumânare, se mai adaoge încä și unü vasü

---

(1) Com de d-lü V. Turturënü, Tomoiagä, și Ionicä alü lui Iordachi Isacü.

(2) Cred. Rom. din Boianü și Mahala, com. de Ionicä alü lui Iordachi Isacü și a celorü din Fundulü-Moldovei, com. de Const. Mercheși, stud. gimn: «dacä nu se face *prasicü* ä treia și nu pôte să trecä sufletulu în cealaltä lume.»

de lutu său de sticlă, care se dă plinū cu apă sau vinū óspețilorū în mână amintindū la fie-care dare pre unulū dintre repausașii familiei.

Óspeșii sunt obligașii a bé din vasū măcarū ciș-ce-va inainte de ce prindū a ospéta. Běutura acésta e menită pentru cei repausașii, ale carorū suflete ardū nerescumpěrate în întunericulū din cea-laltă lume.

Totū acésta se repeșesce la nouě đile și la șese sěptemăni ale aceluiașii anū, apoi la unū anū după repausare, și totū așa până la anulū alū doi-spre-đecilea (1).

În điuă *prasnicultuū*, care se face la unū anū după repausare, precum și 'n anii următorii, e datină în cele mai multe comune din Bucovina de a se duce mai ântăi unū pomū și pomene la biserică, undo se face *parastasū* pentru celū repausatū dimpreună cu care se pomenescū și cei-lalșii repausașii ai familiei ; iar masa, adecă pomana sau comăndarea se face aū numai în curtea bisericii, aū numai acasă, aū în ambele locuri, dacă cei ce o facū sunt ómenii avușii.

Adeseori însă cei avușii chiamă pe preotulū acasă. Sosindū preotulū, face sfinșirea casei, sau numai sfinșirea apei celei mici, stropesce casa precum și tóte acareturile de pe lângă acésta, apoi cântă panachida și pomenesce pe toșii cei repausașii, rădicândū în acelașii timpū și pomulū dimpreună cu pomenele.

La masă se 'mpărșesce celorū preșenșii câte unū colacū și o lumınare. Cei mai avușii adeseori împărșescū la ocasiunea acésta și câte unū mielū, óie, vișea sau vacă de sufletulū celui repausatū, pentru care se face pomenirea, dar de comunū numai la vre-unū finū, nepotū sau altū némū anume ca să nu trecă averea în mâni de totū străine (2).

---

(1) Com. de d-lū Av. Macoveiū, preotū.

(2) Com. de d-lū V. Turturénū.

În unele comune din *Moldova*, precum bună-ora în Mălini Baia, Rădășeni și altele din județul Sucevei, e datină ca a *noua di* după înmormintare să se facă o lecă de pomenire saŭ prasică ca și 'n Bucovina. La ocasiunea acēsta se chiamă preotulŭ de face mai ântâi sfințirea apeî celei mici și stropește casa, și apoi se dă masa (1).

În alte comune, totŭ din *Moldova*, se face masă pentru pomenirea sufletului celui repausatŭ la trei, la nouă și la două-șeci de zile, iar la patru-șeci de zile se chiamă preotulŭ de-î rădică *panaghia*, făcēndu-î atunci și vecinica pomenire,

Pentru sufletulŭ morțilorŭ se mai face încă și soborŭ la biserică, la trei luni, la jumătate de anŭ, la nouă luni și la anulŭ, când se scôte și coliva la mormintŭ, care se dă apoi preoțilorŭ (2).

În fine, în alte părți totŭ din *Moldova*, la trei zile după înmormintare se face *colivă* la biserică, asemenea la 9, la 21 și la 40 de zile se face colivă, colaci și praznicŭ, numite *panachidă*. Tôte aceste pomeniri, făcute în deosebite răstimpuri, se chiamă *griji*, și mare multŭ e căinatŭ acela, căruia nu i s'aŭ purtatŭ *grijile*, dicēndu-se că «*stă cu țerina în gură*» (3).

În *Transilvania* și anume în comunele de prin prejurulŭ orașului Sibiiŭ, *comândulŭ* se face astŭ-felŭ: se pune masa, unde stă de mănâncă preotulŭ și cu fruntașii; pe lângă bucatele ce se află, cari de obiceiŭ sunt supă de tăeței și friptură, se pune unŭ colacŭ mare în care se împlântă unŭ copăcelŭ încărcatŭ cu mere, turte, covrigi, prune și nucî, și apoi când cântă preotulŭ: «*unde umbrăză darulŭ tēu Mi-*

---

(1) Dict. de Măriuca Nistorŭ din Mălini, și Anița Pletosŭ din Rădășeni.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) Lambrior, *op. cit.* p. 155.

chaile archanghele,» toți mesenii saltă și légănă colacul cu copacul. In curte începându dela masă și până la pörtă saü și mai departe in stradă, se presară pae și pe ele se aşeză o pânză albă, pe carī se punü strachinī cu bucate, și venindü ómenii se punü la masă, josü la pămintü și după ce aü ospëtatü li se dă câte unü colăcelü și o luminare de cëră galbënă.

Totü in *Transilvania*, și anume in ținutulü Făgăraşului, comândarea se numesce «*sărăcustă*». Fie omulü câtü de ne-avutü, împarte mesenilorü după ospëtare câte unü colăcelü saü o bucată de pâne și o lumină de cëră, iar fețelorü bisericesci încă și câte o năframă (1).

In districtulü Năsăudului *comândarea* se face de regulă afară, iar dacă e plóie in şurī, și numai rare orī in case.

De cum-va comândarea e cu colacü, pomişori saü vase ca d. e. cofe, óle saü blide, se împărțescü mai ântâi ace-
stea, și după aceea începe ospëțulü, bëndü și mâncândü din abundență și đicëndü: «*Dumneđeü sä-lü ierte*» și «*Dum-
neđeü sä primescă*».

Când comândarea e cu vase, atunci se mai pune și unü colacü și luminiță de cëră, iar când e cu cofe se mai pune încă și puțină apă.

Poporulü însă crede că e förte bine ca comândarea să se facă cu pomişori, căci atunci sufletulü respectivului in grădina raifulü încă se va desfăta, sburândü ca și o pasëre dintr'unü pomü intr'altulü.

Despre pausü, colacü, pomene, se crede că dându-se de acestea in acëstä lume de sufletulü celui repausatü, atunci respectivulü mortü le va avé in cea-laltă lume.

Comândarea precum și cele-lalte pomeniri se facü din partea muerii, dacă e mortü bărbatulü, saü din partea bărbatulü

---

(1) Burada, Inmorm. p. 44—45.

dacă e mórta muerea, iar dacă bărbatulü saü muerea mórta nu are soțü, atunci pomenirile acestea se facü de cătră fiii lorü, iar dacă și aceștia lipsescü, atunci se facü de cătră alte némuri (1).

Ca și'n Bucovina, totü așa și'n Transilvania, se face prasnicü saü comândü nu numai nemijlocitü după înmormintare, ci și mai pe urmă, adică a dóua și după înmormintare, care se numesce «*festane*» și care corespunde pomenirii de a treia și la Româniü bucovineni, apoi la șese săptămâni, care pomenire se numesce în unele locuri «*prânđulü celü de șese săptămâni,*» și în urmă la unü anü. Și precum la comândulü primü, așa și la cele următóre, se facü colăcei și se pune unü prânđü de bucate, la care sunt invitați mai sémă cei mai de aprópe și veciniü (2).

E prea bine sciutü că Româncele de pretutindene cocü pânea precum și alte copturi cu aluatü, pre care îlü prepară ele singure și din aluatü de acesta păstréză ele apoi și pentru alte copturi

Dela pânea mortulü însă, adică dela pânea ce se cóce pentru pomenirea celü mortü, nu lasă, mai alesü celea din Transilvania, nici când aluatü acru (3).

În *Banatü*, și anume în comunele Barjovicü, Prilipețü, și în părțile Almajulüi, înainte de a se așeza glóta la masă și de a binecuvînta preotulü bucatele de pe ea, se împodobesce frumosü cu flori unü bęțü, pe care se incolăcesce o lumîinare de céră galbănă și stă aprinsă câtü cetesce preotulü rugăciunea mesei, apoi așezându-se cu toții la masă, se stinge lumînarea și se pune bęțulü pe unü scaunü lângă masă, fiindündü astü-felü loculü mortulü (4).

---

(1) Com. de d-lü T. Simonü.

(2) Com. de d-lü I. Georgescu și d-lü T. Simonü.

(3) Com. de d-lü Rom. Simü.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 45—46.

Totü în *Banatü*, precum în ținutulü Oraviței, pomenele morților se facü de regulă: *a)* după înmormintare, *b)* la nouë *đile*, când se scöte *prânđisorulü* afară de-lü mănâncă copiii, *c)* la douë-đeci de *đile*, *d)* la patru-đeci de *đile*, *e)* la jumătate de anü, *f)* la unü anü și *g)* la serbarea patronulü casei.

La töte pomenele acestea se caută ca nici când să nu trecă timpulü, ci totü-deauna să se facă cu o *đi* mai nainte.

Asemenea caută colăcărițele cu mare luare de sémă ca nemică să nu puie la masă cu păreche, ci totü-deauna fără păreche. Până chiar și ölele dela focü caută să fie fără păreche.

Vitele destinate pentru *pomana mortulüi* se spală mai ântăi cu apă curată pe piciöre, apoi se ocolescü cu tãmăe aprinsă pe cărbunü și abia după aceea se junghie.

La fie-care masă, *pomana* ce se dă de sufletulü celü repausatü, se numesce mai ântăi lü Dumneđeü, apoi st. *Archangelü*, adică morții, după aceea mortulü, și la urmă *tälharilorü*, sub cari se'nțelegü spiritele cele rele ce stăü în calea repausatului în cea-laltă lume voindü a-i lua sufletulü și a-lü duce cu dînsele în iadü (1).

Când se serbeză *patronulü casei*, atunci în cele mai multe părți diñ *Banatü* se face și se pune și «*coliva*», care constă, ca și'n cele-lalte părți locuite de Români, din grău fiertü, pusü pe unü tăierü și mestecatü pe alocurea cu miere de stupü, înfingëndü în grău pe de-asupra fălii simetrice de mere, pere, gutăi etc , care grău sfințitü prin rugăciunile preotului se împarte apoi atâtü de sufletulü mortulü nu de multü repausatü, câtü și de sufletulü celorü-lalți morți, ce aü repausatü mai nainte.

Când se pune *coliva* sacrificiü morților, în orașe mai

---

(1) Com. de d-lü Iosifü Olariü

marî se ducă colivele la biserică și punându-se la unū locū cetesce preotulū rugăciunea îndătinată peste ele, iar prin comunele țărănesci merge preotulū din casă în casă de sfințesce coliva. Cu acéstă ocasiune, când se face rugăciunea de sacrificiū, prinde cu mâna preotulū împreună cu casnicii și consângenii, chemați la serbarea patronului, de colivă și rădicând'o în sus reciteză rugăciunea, apoi unde sunt mulți adunați și nu încapū toți a țină cu mâna nemijlocitū de colivă, cei de dinapoi punū mâna pe umărulū celorū dinainte și astū-felū se împărtășescū și ei de binecuvîntarea sacrificiulū adusū morșilorū (1).

În unele locuri, atâtū din *Bucovina*, câtū și din cele-lalte țeri locuite de Români, a fostū și mai este încă ici-colea, mai alesū în satele, cari sunt fôrte reslățite, și acuma datină ca *comăndarea* saū *prasnicultū* să se facă nemijlocitū după ce s'a scosū mortulū din casă. Cum s'a scosū adecă mortulū afară, se așterne masa în casă, petrecătorii se 'ntorcū în casă, se punū la masă, mănâncă și beaū, și abia după aceea pornescū cu mortulū la grópă.

În unele comune din *Moldova*, județulū Sucéva, dacă e iernă scotū mortulū în tindă și așternū masa în casă, iar dacă e vara, lasă mortulū în casă și așternū masa afară, la care se așeză apoi toți petrecătorii, în frunte cu preotulū funcționarū, care face mai ântâi ectenia morșilorū și rădică pomulū cu pomenele.

Înainte de a gusta din bucate, capătă fie-care, ca și la comăndările ce se facū după înmormîntare, câte unū colacū și o lumină (2); în unele locuri, precum bună-ôră în Baia, încă și câte o cofă saū cană plină cu apă saū cu lapte, care

---

(1) Sim. Manguica, Călindariū pe an. 1882. Brașovū 1881, p. 141.

(2) Dict. de Mariuca Nistorū din Mălini.

însemnăză ca sufletul repausatului să aibă pe cea-laltă lume, când îi va fi sete, de unde bea (1).

În comunele, despre cari ni-î vorba, mai e încă și *acé* datină, că pe câtü timpü duréză masa se aprindü pe păreții odăii, unde a statü mortulü, numai douë luminî și anume: una deasupra ușei și alta la icóne (2).

În *Țera-Românească*, scrie d-lü D. Stănescu, mai alesü cu privire la Româniî din comuna Zănóga: «Când totulü s'a gătitü, — când cosciugulü s'a isprăvitü și mortulü cu cele necesare a fostü așezatü în elü; când preoții aü isprăvitü a ceti *stâlpi*, dacă este unü omü bătrânü; când pâinile aü fostü cópte și mâncările gătite, atunci se întindü mesele în casă saü afară din casă, dacă este timpü frumosü și cu toții mănâncă, rugându-se pentru ertarea păcatelorü mortului. Preoții staü în capulü mesei, apoi urméză cei-lalți aranjați după bătrânețe saü după cinstea de care se bucură la săteni.

«Sculându-se dela masă, tuturorü celorü de față se împartü basmale, luminări, și apoi pornescü mortulü la biserică . . (3).

«Când se împlinescü șese săptămâni dela îngroparea celui mortü, se face a doua pomană. . . După ce iesü preoții dela biserică sunt chemați de capulü familiei la casa lui, unde totulü este aranjatü.

«Preoții slobodü pomana și totü-odată sunt ținuți fórtc multü ca să guste, — ca semnü de binecuvîntare, — din pomană, căci altfelü creștinulü rămâne mahnitü. . .

«De asemenea se face pomană la șese lunî, la unü anü, la trei și fără șovăire la șapte, când e permisü a se desgropa mortulü . . » (4).

(1) Com. de Titü Zaharescu, stud. gimn.

(2) Dict de Mariuca Nistorü.

(3) Op. cit. p. 324.

(4) D. Stănescu, op. cit. p. 327, 328, 329.

Totù în *Țera-Românescă* mai există încă și următorea datină și credință:

«Când cine-va dă ceva de pomană, atâtù în decursul comândării câtù și de altă-dată la unù țiganù, trebuie să dea cu piciorulù în pămîntù dacă-î dă în mână, și acesta ca pămîntulù să fie martorù ocularù la pomana făcută țiganului, pentru că se ȃice că țiganulù îi iea mirulù și botezulù și-lù aruncă în iadù; iar dacă pămîntulù este martorù la pomana țiganului, să ȃică că i-a făcutù ca la unù creștinù. Țiganulù (ursarulù sau zavrăgiulù) când vede că acela ce-lù miluesce dă cu piciorulù în pămîntù refusă a lua din mână» (1).

În fine trebuie să mai amintimù încă și aceea că precum la Româniî din Dacia-traiană, totù așa se pune masă sau se face comândare după înmormîntarea unui mortù și la *Româniî din Macedonia* (2).

Pe lângă comândarea sau comândulù, despre care am vorbitù până aici, merită a fi amintite încă și *parastasele*, *slujbele*, *sărindarele* sau *sălindarele* și *sarcoustele* sau *sărăcustele*, cari se *plătescù* respective se *pórtă* asemenea pentru pomenirea și ȃertarea păcatelorù celorù repausați, care pomenire se face de regulă numai în biserică.

Parastasele, în unele părți din *Moldova*, se pórtă patru-ȃeci de ȃile de-a rëndulù, după ce móre omulù, adecă se aducù la biserică, în fie-care ȃi, nouë covrigi, o luminare, vinù și tãmăe, iar preotulù cetesce rugăciunile cuvenite (3).

---

(1) I. St. Negoescu, Credințe populare, publ. în «Lumina pentru toți» an. III, Bucuresci, 1888, p. 475.—Ionénu, op. cit., p. 46:

«Dacă pentru vre-unù mortù se dă de pomană ce-va la țiganù, celù care dă, trebuie să dea cu piciorulù în pămîntù ca și elù să fie martorù de pomana ce dă țiganului; căci se crede că țiganulù îi iea mirulù și botezulù și le aruncă în iadù; dar dacă pămîntulù este martorù la pomana dată țiganului, se crede că e dată ca la unù creștinù.»

(2) Dim. Bolintinénu, Călătoriî la Româniî din Macedonia, p. 91—92.

(3) Burada, În morm., p. 47—48.

În *Macedonia* se facă *parastasele* totu așa ca și în *Țera-Românească* și *Moldova* (1).

În *Bucovina*, din contră, *parastasele* se facă astu-felū: nē-murile celui repausatū facū și ducū la biserică unū pomū ca pentru orī și care omū de curēndū mortū și-lū punū pe masa pentru jertfă, unde stă până după liturghie; preotulū face rugăciunea de sēră, utrenia și st. liturghie, în decursulū căreia cetesce și rugăciunile pentru cei morți, amintindū în același timpū și numele celui repausatū, iar după acēsta face rēnduēla pentru cei morți și la urmă rădică și pomulū.

Slujbele sunt de tōte șēpte la numărū. Ele se pōrtă de regulă în șēpte sâmbete ce urmēză nemijlocitū după înmormintarea unū omū cu scopū ca acesta se fie eliberatū de cele *șēpte vămī*. Dacă cine-va nu pōte purta slujbele în anulū repausării, le pōrtă în anulū următorū. La fie-care slujbă (liturghie), care se plătesce în unele locurī cāte cu 1 fl., se aduce cāte cincī bulcī saū trei colăcei, douē luminī și $\frac{1}{8}$ litru de vinū (2).

Sub *sarindarū* se înțelege atātū în *Bucovina* câtū și în *Moldova* amintirea celui repausatū la 40 de proscomedii și liturghiī (3).

În *Transilvania* se face asemenea în decursū de patru-đeci de đile saū șēse sēptēmāni *sarindarū*, care se sfârșesce chiar la șēse sēptēmāni, când i se face apoī mortulū și pomana, și când se crede că sufletulū sēū a trecutū acuma prin cele 99 de vāmī și a ajunsū la loculū de odihnă (4).

Sărăcustele se facū pentru pomenirea tuturorū celorū repausați și de regulă numai în decursulū Sâmbetelorū din Pos-

---

(1) Dim. Bolintinēnu, op. cit., p. 91—92.

(2) Com. de d-lū V. Turtureanū, preotū.

(3) Burada, *Inmorm.*, p. 48: «Se maī pomenesce și numele mortulū la liturghie în timpū de patru-đeci de đile și acēsta se numesce «*sarindarū*».

(4) Com. de d-lū Rom. Simū, învățătorū.

tulū mare. In Sâmbăta ântăia a postului mare se duce pre otului acasă o oca de făină, și sare ($\frac{1}{2}$ huscă), iar la biserică unū păhărelū cu miere, de-asupra căruia se află unū toiagū, în unele locuri însă o lumină mare albă, apoi unū și-pușorū de vinū saū miedū și unū blidū cu pâne saū vr'o câți-va colăcei ori franzole. Păhărelulū cu miere și toiagulū de pe dînsulū rēmânū în biserică până în *Joia-mare*, iar blidulū cu pâne și și-pușorulū cu vinū, cari le iea preotulū dimpreună cu cei-lalți servitorī bisericesci, se aduce în fie-care Sâmbătă. Toiagulū se aprinde în fie-care Sâmbătă la sfârșitulū liturghiei, când se face pomenirea celorū morți.

Sărăcustele sunt usitate mai cu sémă în acele părți ale Bucovinei, unde vinū Româniī în atingere cu Ruteniī, cari încă îndătinéză a le purta.

In *Transilvania*, districtulū Năsăudului, sărăcustele acestea numite simplu *pomeniri*, se facū în decursū de șapte Sâmbete, începēndū cu Sâmbăta din *Septēmăna albă*, adică cu cea din naintea postului mare și ținēndu-se în fie-care sâmbătă următoare până înainte de *Duminica Floriilor* saū *Florū* (1).

În *România* e datină ca în *Joia-mare* să se ducă la biserică o colivă, care se scôte apoi la mormintū, unde se facū rugăciuni pentru sufletulū mortului (2).

Comândarea era usitată și la *Romani*.

Intorcēndu-se aceștia dela înmormintare și ajungēndū acasă, rudeniile și amiciī repausatului mergeau îndată la scaldă să se spele, și după aceea li se dădea unū ospēțū, saū precum se ȃice la noi: comândare, pomană, prasniciū.

Lucru firescū că ospētarea acēsta era mai simplă saū mai pompōsă, după împrejurări, după cum adecă era și repausatulū unū omū sērmanū saū avutū.

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Burada, Inmorm., p. 48.

La îngroparea bărbaților străluciți adese-ori se ospăta poporul întreg, precum d. e. la mórtea lui Iuliu Cesarü (1), sau se împărția carne crudă numită *visceratio*, pe care primitorii o fierbiau sau o frigeau apoi acasă.

Cu privire la acesta Titu Liviü ne spune următoarele: «La înmormîntarea mamei sale, M. Flavius a împărțitü carne crudă la poporü (2),» și mai departe: «La mórtea lui P. Liciniü, s'a împărțitü carne crudă (3).»

Mai târziu aü îndătinatü a împărți de pomană chiar și banü.

A *noua ȃi* după îngropare se serba ȃiua mortului spre eterna lui memorie. Serbarea acęsta se numia *Novemdialia*, adecă *sacra*.

Scol. în Horașiu ne spune: «Novemdiale este unü sacrificiü, care se face în ȃiua a noua după ce s'a înmormîntatü mortulü (4).»

Totü în acęstă ȃi era datină de a se curăți casa, în care a zăcutü mortulü (5).

Serbarea, numită de Romani *Novemdialia*, astădi nu mai există sub acestü nume. Cu tóte acestea, după cum am arętatü mai sus, a noua ȃi după înmormîntare se serbėză și astădi în cele mai multe locuri cu rugăciuni și cu pomană pentru odihna sufletului celui repausatü.

Curățirea casei însă se face în unele locuri ceva mai înainte, și anume a patra sau a cincea ȃi după înmormîntare, în cele mai multe a noua ȃi, tocmai ca și la Romani.

Comândarea e de altmîntrelea usitată și la alte popóre de ritulü ort. or. și cu deosebire la Rutenii din Bucovina.

---

(1) Saetoniu, Iul. Ces. 26

(2) Lib. III, 22: «et populo visceratio a M. Flavio în funere matris.»

(3) Lib. XXXIX, 46. «P. Licinii funeris causa visceratio data.»

(4) Epod. XVII, 48: «Novemdiale sacrificium est, quod mortuo fit nova die, quam sepultus est.»

(5) M. Besanü, stud. cit. publ. în «Albina» an. I, No. 59. --Bojinca, op. cit. p. 219.

XXVIII.

M O Ş I I.

Afară de comândare şi cele-lalte pomeniri şi jertfe, ce se fac şi se aduc după cei de curându repausaţi, şi despre cari am vorbit în capitolul premergător, mai există la Români încă un fel de pomenire şi jertfă, care se face şi se aduce în unele zile anumite de preste an, şi nu numai pentru cei de curându repausaţi, ci pentru toţi morţii familiei.

Acastă pomenire şi jertfă, care constă mai cu sémă întru trimiterea de bucate şi băuturi precum şi a unor obiecte pentru mâncare şi de băut apă, pe la vecini, la némuri şi mai ales copiiilor sërmanî de sufletul morţilor, se numesc pretutindene, în toate ţerile locuite de Români, *Moşi*.

Moşii sunt mări de multe feluri şi anume:

Moşii de crăciun. În ziua de crăciun dimineţa se dă de pomană morţilor: colac cu luminare, carne de purcel, orî porc, cârnaţi, cotoróge (reci, aite, aiturî, reciturî), bo-rândău şi altele (1).

---

(1) Sim. Manguica, Căilindăr pe an. 1832. Braşov, 1881, p. 136.

Moșii de érnă saũ de *cârnelegi* orî *câslegele de érnă*, mai bine numiți de primăvară, cari atâtũ în *Bucovina* câtũ și în *Banatũ* cadũ tot-deauna Sâmbătă, înainte lăsatului de carne (1).

Acești moși împreună cu *cei de tómnă*, cari cadũ asemenea Sâmbătă și anume înainte de Sâ-Medru, se numescũ și «*moșii cei mari.*»

La *moșii de érnă* se sacrifică (se dă de pomană) moșilorũ, adecă morțilorũ, grăũ fiertũ, pregătitũ cu untũ (unsóre) și brândă, alăturându și carne de porcũ saũ cotoróge, etc. (2).

În unele părți din *Banatũ*, precum bună óră în *Ciclovăromână*, moșii aceștia se numescũ și «*sacrilegi*» (3).

Moșii de parisimĩ, cari cadũ tot-deauna în 9 Marte, adecă în ziua de 40 de Martiri, se numescũ astũ-felũ pe la *Lugoșũ*, *Temišóra* și *Împrejurime*. În părțile *Oraviței* însă se numescũ «*Sânți*» orî «*Sâmți*». În *Oravița* și cele-lalte locuri montane, locuite de coloniștii din *Țera-Românescă*, numiți și «*Bufani*» orî «*Țerani,*» se numescũ «*Brenduși*» și «*Brendușei*» (4). În *Țera-Românescă* «*Bradoși*» (5) și «*Mucenici*» (6), iar în *Bucovina* și cu deosebire în orașele *Sucéva* și *Rădăuți* «*Sfintișori*».

Acești moși urméză la nouě zile după *Baba Dochie*, când de regulă iesũ *Babele* și dînșii sub numele de *Moși*, batũ cu botele pământulũ ca sã intre frigulũ și sã iasã căldura.

---

(1) Com. de d-lũ V. Turtureanu, preotũ. —S. Mangiuca, *Căhind. cit.* p. 136. —După d-lũ Dr. At. M. Marienescu, moșii aceștia cadũ în Sâmbăta lăsatului de brândă, — veđi «*Familia*», an. X. Buda-Pesta, 1874, p. 565.

(2) Mangiuca, *Căhind. cit.* p. 136 — 137; Marienescu loc. cit.

(3) Mangiuca, *Căhind. cit.*, p. 137.

(4) Mangiuca, *Căhind. cit.*, p. 137.

(5) D. Stănescu, op. cit., p. 329.

(6) Ionénu, op. cit., p. 54: «În ziua de *Mucenici* se facũ nisce colăcei cu nucĩ numiți «*Mucenici*» și e bine ca în acea zi fie-care persónă sã bea 40 de pahare cu vinũ, astũ-felũ, pentru fie-care din cei 40 de sf.mucenici.»

La acești moși Români din *Banată* dau de pomană (sacrificiū) de secū (postū) și anume :

a) păsule (fasole) slăită (sungalie) orī drésă cu untū de lemnū, apoi nucī, póme, alune, etc. — Aceștia se numescū *moșii cei curați* ;

b) unū colacū unsū cu miere de stupū făcutū în forma omului cu capū, mâni și picióre ; orī pre colacū se împunge cu o țevă de socū orī de trestie forma de omū (1).

În unele părți din *Țera-Românească*, precum bună óră în comuna Zănóga, femeile pe lângă *bradoșii*, ce-i facū în acéstă ȕi, mai alcătuescū încă și unū bradoșū mai mare, făcutū în formă de omū, cu gură, cu urechi, nasū, dară orbū, și-lū numescū, fiindū din timpurī póte numitū totū astūfelū, « *Uitata* ». Acésta se face întru pomenirea tuturorū morțilorū, cari în timpulū anului arū fi fostū uitați nepomeniți.

Acéstă « *Uitata* » este jucată de copii în jurulū unui focū, ce se face în bătătură, apoi unsă cu iniere și mâncată (2).

În orașele Sucéva și Rădăuți, din Bucovina, se facū 40 de figurele în formă de omū din făină de grăū, ouē, miere, mieđū de nucă și zaharicale. Aceste figurele numite « *sfințisorii* », Suceveniī le ducū în ȕiua de 40 de sfinți diminéța la biserică, unde, sfințindu-se după leturghie, se dau o parte funcționarilorū bisericesci, iar cea-laltă parte ómenilorū prezenți, cu deosebire însă copiilorū. În Rădăuți, din contră, vinū copiii și ómenii sērmani pe acasă și acelora se dau apoi de sufletulū morțilorū.

Ómenii cei mai puținū avuți facū, în locū de figurī omenesci, 40 de colăcei, cari asemenea se numescū « *sfințisorii* », și pre cari fi împărțescū apoi pe la copii și ómenii cei mai sērmani (3).

---

(1) Manguica, Călınd. cit., p. 137.

(2) D. Stănescu, op. cit., p. 329.

(3) Com. de mai mulți orașeni din Sucéva și Rădăuți.

Aceste figurî ne aducû aminte de figurile de ómeni, numite «*Sagilla*» ale Romanilorû, cari erau usitate în sêrbătórea «*Sigillaria*,» apoi de păpușele de piperû în formă de omû, numită «*Argei*,» usitate în sêrbătórea «*Argeica*» din 13 Maiû, și de păpușele de volû numite «*oscilla*» și «*pilae*» în sêrbătórea numită «*lares compitales*».

În fine, mai e de însemnatû încă și aceea, că totû la acești moși iesû economii la vii, moșii (pruni) și grâne, dar mai vêrtosû la pometele ce producû póme, și bêndû, după proverbulû poporului, 40 (orî 44) de pahare de vinû, varsă vinû orî rachiû (vinû-arsû) la buciumii de vine (vie) spre a rodi, și încunjurândû agrulû îlû afumă cu rîză spre a fi feritû de rele, dândû totû atunci de pomană colacû (brânduși), vinû, rachiû etc. (1).

Moșii de Florii sunt usitați, după câtû sciû eû până acuma, numai în Frătăuțulû-noû din Bucovina. Sâmbătă, înainte de *Florii*, se trimite pe la case câte o ulcică plină cu miere și de-asupra gurei cu unû colacû saû franzolă, iară la tórtă o lumină lipită (2).

Moșii de Joi-mari, *Joi-marele* saû *Joia mare* înainte de Pasci. Iar se dă de pomană de secû (postû), ca și la moșii parisimilorû, dăr fără colacû.

În Oravița montană din *Banatû* se dau de astă-dată de pomană și olcuțe noue cu apă orî vinû și la mânușa ólei se légă florî, precum : brebenei (lat. *corydalis bulbosa*, germ. *hohlwurzeliger Lerchensporn*).

În nóptea spre Joi-mari în vêrsatulû đorilorû purcedû muerile din *Banatû*, mai vîrtosû însă matrónele familiilorû, la mormîntû, alții acasă în *avlie* (curte) aprindû morțilorû focuri, numite «*focurile*» orî «*luminiciche*» orî «*luminușe*», făcêndû

---

(1) Mangiuca, Călind. cit. p. 137.

(2) Com. de Vespasianû Reuțû, stud. gimn. de locû din Frătăuțulû-noû.

pentru totu mortulū din familie o luminicică, sau anumindū (meninđū) mai mulți morți la o lumină. Cu acéști ocașiune se sacrifică, adecă se dă de pomană colaci copiilorū sêraci, ce vinū spre a se încălđi la luminiciche. Colacii aceștiia se numescū «*Sâmbicióre*» dela điuva Sâmbătă. Cu colaculū se dă și o lumină împreună cu o olcuță de apă (alții daū și vinū), menindū colaculū moșului cutare (spunêndū numele celui mortū din familie), adese-orī punêndū orī anumindū la unū colacū și mai mulți moși, unde sunt mulți repausați în familie.

Luminicichile se facū numai cu surcele de alunū sau de bozū uscate, cari se frângū, nu se taie, și cari, după ce sunt culese, se aducū în case și nici de cum nu se așeză la pământū, ci se păstrează pe masă orī în altū locū unde-va, fără a se atinge de pământū (1). În locuri, unde întru apropiere nu se află surcele de alunū, se facū focurile cu bozū uscatū, culesū de pe câmpū.

Matróna familiei, care tãmâiază morții, își face luminicichile la mormintū, și se cântă după morți acolo, când plécă acasă, strigă sufletele morțilorū pe nume, đicêndū:

Sculați, sculați,
Și-acas' aidați!

În acea credință, cum că sufletele morțilorū plécă dela mormintū cu đinsa acasă, și acasă așezându-se în chilie după ușă, aci petrecū până la «*Rusitorī*», a 7-a pe a locurea a 9-a đī după Rusaliī, când în vêrsatulū đorilorū până 'n rêsăritulū sórelui se ducū de acasă iar în mormintū.

Acum la *Rusitorī* în vêrsatulū đilei iar se dă de pomană morțilorū, căci dacă nu li se dă desdeminéță de pomană,

---

(1) Țigancele locuitoare într'unū pătrarū alū Ciclovei montane pörtă mile îndepărtate în spate și pe măgarī înainte de Joi marī surcele de alunū spre vindare.

atunci sufletele, luându cenușă orî năsipū în gură, se îndepartă mâniōse din casa familieī.

Dacă pentru lucrulū câmpulū muerea din casă dela *Joī-mari* până la *Rusitori* nu pōte în tōtă ȓiua mătura chilia, atunci mătură numai loculū după ușă, așternându o pânză albă, unū *mēsdelū*, acolo spre a se așeza sufletulū pe elū.

În fine credū Românii din *Banatū* că dela Joī-mari și până la *Rusitori* este cerulū, raiulū și iadulū deschisū, pentru aceea potū sufletele veni acasă spre a petrece la familie (1).

În *Bucovina* și anume în satele Boianū, Mahala și altele de peste Prutū, morȓii se pomenescū mai cu sēmă în *Joia mare*. În acēstă ȓi se împărȓescū pe la case și mai alesū pe la cei sērăci stecle saū ulcele pline cu apă, cu câte unū colacū saū o bulcă și o lumină de-asupra gurei; une-orī dăruescū și câte una saū mai multe garniȓe și ȓarniciōre (cofiȓe) (2).

Totū așa facū și Românii din Mōnăstirea Homorului, cu acea deosebire numai că aceștia punū în ulcele nu numai apă, ci și vinū, iar de-asupra gurei, pe lângă colacū și lumină, încă și câte-o năframă (3).

În Fundulū-Moldovei moșii, cari constau din ulcele și stecle pline cu apă, iar pe gură câte c'unū colacū și-o lumină, nu se trimetū pe la case, ci băeȓii vinū singuri de-ī iaū (4).

În orașulū Cămpulungū se ducū în acēstă ȓi cofiȓe și cane mai mari la biserică, unde se dau apoi, după liturghie, umplute cu apă, și legate pe la gură cu strămătură, iar de-asupra c'unū colacū și o lumină de cēră, mai cu sēmă copiilorū, de sufletulū morȓilorū (5).

---

(1) Manguica, Călınd. cit. p. 137-138.

(2) Com. de d-lū V. Turturēnū, preotū.

(3) Com. de Ioanū Macovei, stud. gimn.

(4) Com. de Mich. Țimpăū, Const. Merchesū și Ioanū Tonigariū, stud. gimn.

(5) Com. de Vasile Burduhosū și George Ciupērcă, stud. gimn.

În Bréza se dă, totu la biserică, pâne de gustare și apă de bcutu dintr'o cofă tuturorū celorū ce s'au comunicatū într'aceea ȃi (1).

În *Transilvania*, districtulū Năseudului, e datină de-a se face în *Joi-a-mare* unū ospetū formalū în curtea saū în ȃnterimulū bisericēi, unde se ducū felurite mȃncări și bcuturi, care ospetū se numesce *moși* (2).

Romȃniī din *Țera-Romȃnescă* credū cȃ sufletele morȃilorū vinū în fie-care anū de se așeză pe strașina casei, și acēsta o facū în ȃiua de *Joi-marī* și staū pȃnă la *Moși* (Sȃmbȃta morȃilorū); din cauza acēsta se facū atunci împȃrȃeli de plecarea sufletelorū. Asemenea *parisimele* în tȃtă Sȃmbȃta se ducū colivī la biserică de așteptarea sufletelorū pȃnă la *Joi-marī* (3).

Iarȃ în *Joi-marī* se obicinuesce a se da morȃilorū și de ale îmbrȃcȃminteī, unū costumū de haine: șubă, imineī, cȃciulă saū o cȃmașă, ismene, bete și altele, cari se împartū adese sȃracilorū, mai adesea însă familieī, dupȃ ce tȃte acestea aū fostū mai întȃiū sfinȃite de preotū (4).

Totū în *Țera-Romȃnescă* mai esistă încȃ și acea credinȃ cȃ Joi, în sȃptȃmȃna patimilorū, nu e bine sȃ se spele rufele (albiturile, cȃmēșile), *cȃci la morȃi în locū sȃ se ducȃ pomana ce li se dȃ, se ducū lȃturi din spȃlȃturȃ* (5).

Moșii de Pasci. În *Banatū* se dȃ la Pasci cu deminȃtȃ de pomanȃ morȃilorū (moșilorū), colacī (sȃmbeciȃre) ou mielū, ouē roșii și alte bucate, ce se aflȃ atunci în casȃ. Pe alo-

---

(1) Com. de Nic. Preliciȃ, stud. gimn.

(2) Com. de d-lū T. Simon.

(3) I. St. Negoescu, «Credinȃe pop.» publ. în «Lumina pentru toȃi» an. III. Bucuresci, 1888, p. 474—475.

(4) D. Stȃnescu, op. cit. p. 329.

(5) Ioneanū, op. cit. p. 50.

curea se dau acum colaci cu olcuțe (noue) pline de apă ; se dau și cașu (1).

În *Țera-Românească* se dau în ziua de Paști ouă roșii peste mormintă, pronunțându numele celor morți, pentru cari se dau acelou ou (2).

Totul în *Țera-Românească* există credința că toți morții cei păcătoși, din ziua *Invierii*, adică dela *Paști*, se scot din iadul la odihnă până la *Rusalii*. În aceste zile deci fetele cară apă pe la vecini de pomană în contul morților (3).

Moșii de Sân-George. În Banat se dau sacrificiul colacul împreună cu olcuțe (noue) pline de lapte cu luminare, cașu etc. Pe alocure, precum în Sichevița, laptele se dau în tăiere ori străchini (4).

În Frătăușul-nou din *Bucovina* se trimete asemenea ca moși o ulcică cu lapte dulce fiertul cu togmagi, cu un colacul și cu o lumină pe la case, mai ales unde sunt copii mici (5).

În unele comune însă, precum bună oră în Tereblecea, districtul Siretiului, în acesta zi se duce mai întregul satul la tinterimul, și acolo împărțesc diferite bucate sermanilor, întindendul fie-care pe mormintele morților se o față de masă sau un ștergariul, iar pe acela puindul bucatele aduse.

Moșii de Ispasul sau de Înălțarea Domnului. În acesta zi se dau în *Banatul* floril, brândă și luminare de pomană (6).

În *Țera-Românească*, femeile, cari au în familie morți, împartul în ziua de Înălțarea Domnului azime calde, cepă verde

---

(1) Mangiuca, Călind. p. 138.

(2) Stănescu, op. cit. p. 329.

(3) Revista pentru Ist. arch. și filolog., an. II, vol. III, Bucuresci, 1884, p. 388.

(4) Mangiuca, Călind. cit. p. 138—139.

(5) Com. de Vesp. Reușul.

(6) Mangiuca, Călind. cit. p. 139.

și rachiū pentru sufletele morților. creșându-se că în acesta ȃi se înalță sufletele lorū la ceriū și să aibă merinde pe drumū (1).

În *Dobrogea* este datină ca, cu o ȃi înainte de Înălțarea Domnului, la Ispasū, să se adune femeī și babe și să iee azime calde, cȃpă verde și rachiū și mergȃndū prin satū să le dea de pomană pentru sufletulū morților, ca să aibă pe drumū, fiindū credința că în acea ȃi morții sboră în cerū (2).

Moșii de Rusaliī. Se serbȃză în unele părți din Banatū și anume în locuri montane locuite de colonii din Țȃra-Romȃnescă în Sȃmbȃta Rusaliilorū, în alte părți diminȃță în ȃiua Rusaliilorū. Se daū de pomană colacī împreună cu olcuțe noue pline cu lapte, cu mȃmȃligă orī *colarețū* (scrobū); la mȃnușa oleī se lȃgă o chită de cireșe și de flori, apoi în olă se pune o lingură nouă (3).

Pretutindene în *Bucovina*, Sȃmbȃta înainte de Rusaliī sau *Duminica-mare* se numesce *Sȃmbȃta moșilorū*.

În *Sȃmbȃta moșilorū* credū Romȃniī din unele părți ale Bucovinei că nu e bine ca cine-va să mȃnȃnce, pȃnă ce nu dă mai întȃi ceva de pomană, pentru că în acȃstă ȃi se *cuminecȃ toți morții*, și dacȃ unulū din nȃmulū celorū morți mȃnȃncă, atunci cei morți din nȃmulū sȃu nu se potū cumineca. Și de ore ce morții așȃptă în acȃstă ȃi *pomană* și *pomenire*, fiindū-că este ȃiua lorū (4), de aceea Romȃniī din cele mai multe părți ale Bucovinei, precum: Bosanci, Tișeuțū, Sucȃva, Zaharesci, St. Ilie, Ilișesci, Todiresci, Costȃna, Stupca, Mȃnȃstioră sau St. Onufreiu, Siretū, Frȃtȃușulū-noū, Mologia, Stulpicani, Cȃmpulungū, Pojorita ș. a., trimitū des-deminȃță pe la case, prin vecini, la nȃmuri și sȃrmani, mai

---

(1) Ionȃnū, op. cit. p. 45.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 51—52.

(3) Manguica, *Cȃlind.* p. 139.

(4) *Dict. de Vasile Ungurȃnū, agricultorū în Ilișesci.*

alesu unde se află copii mici, totu felulū de vase noue, precum: ulcele, stecle de bēutū apa, cānuțe, cane, șipuri, cofițe etc. împodobite cu totu felulū de flori, mai alesu însă bu-suiocū, cari se lēgă pe la torți saū pe la gură cu strāmă-tură roșie, și pe cari le umplu cu apă prospētă, miedū, lapte dulce cu tocmagi, vinū, mustū și bere, apoi totu felulū de farfurii, strāchinii și strāchinuțe pline mai alesu cu zēmă și cu plăcinte, dimpreună cu o lumină de cēră galbēnă, care se aprinde când intră în casa unde aū să se dee moși.

Tōte obiectele acestea se numescū pretutindene în Bucovina «moși», iar împărțirea lorū se exprimă prin cuvintele *am împărțitū* saū *am dusū* și *am primitū* saū *am căpētātū moși*, căci cei ce ducū moși capētă în același timpū și ei moși, cu acea deosebire numai, că cei mai avuți ducū totū-dea-una mai scumpi și mai frumoși, pe când cei mai sērmanī, după împrejurări, mai ieftini.

În comuna Bosancī, districtulū Sucevei, moșii se 'ncepū de Sâmbătă diminețā înainte de Dumineca mare și dureză până Lunī diminețā, a' doua și după Dumineca mare. Ei constau din diferite ulcele noue pline de lapte dulce cu tocmagi saū cu apă prospētă, apoi din diferite stecle, cane, șipuri și cofițe asemenea noue și pline cu apă prospētă saū cu mustū, vinū ori bere, precum și diferite strāchinii și strāchinuțe pline de zēmă cu tocmagi, lapte cu tocmagi și o lingură pe de-asupra, saū și cu plăcinte. Tōte obiectele acestea se împodobescū cu diferite flori mai alesu însă cu *crucea pas-cei* (plantă), care se lēgă pe la gură saū tōrtă, iar la strachinele cu plăcinte se punū de-asupra acestora. Totū-odată se dă dimpreună cu fie-care obiectū și o lumină de cēră.

Afară de aceste obiecte adese-orī se dau chiar și mieī ca moși (1).

---

(1) Com. de Mih. Ivanūcū, stud. gimn.

În comuna Pojorîta, districtul Câmpulungului, se trimită mai ales copiiilor ulcele noue pline cu lapte simplu sau îngroșat cu crupe de păpușoiu, care se numesce *mleşniță*, iar sërmanilor se trimită ôle mai mari cu lapte și străchină cu brânză și cașu.

Totû în Pojorita e datină ca nânașii să trămită finilor, și mai ales celor din botez, ca *moși* încă și câte o junincă dimpreună cu tôte cele trebuinciose la o vacă cu lapte, precum: doniță, sitișcă și strecurătoare sau strecătoare (1).

În orașul Sucéva, precum și în unele sate de prin apropiere, se trimită ca moși, pe lângă vasele, mâncările și băturile arătate în șirele de mai sus, încă și găini sau pu de găină dimpreună cu o lumină, pe care, cei ce o primesc îndată o și aprind și o lasă să ardă până ce se sfârșesce.

În *Moldova* la *moși* sau *Sâmbăta moșilor* se dă de pomană pentru cei morți merinde și lucruri precum: cofe, cofăele, ulcele, străchină împodobite cu flori, în cari se pune vin, pâne, carne friptă, lapte cu orez, și altele, precum și câte o lumină de cêră galbenă (2).

În *Țera-Românescă*, în *Sâmbăta moșilor*, numită altminterlea și *Sâmbăta morților*, pe lângă pomenirea morților și trimiterea *moșilor* pe la case mai există încă și acea datină, că muerile plâng pe la morminturi, fiindu-că în acéstă ȃi, după credința lor, iar se trămită pécătoșii în munca iadului (3).

În fine mai e de observat încă și aceea că pe când în Transilvania, Banat și Bucovina, unde *Sâmbăta moșilor* e cea mai răspândită, cultul *moșilor* din acéstă ȃi se pôte

---

(1) Com. de Ilie Flocea, stud. gimn.

(2) Burada, *Inmorm.* p. 48.

(3) Revista pentru Ist. etc. an. II, vol. III, p. 388.- D. Stănescu, op. cit., p. 329: «La *Sâmbăta morților* se face amintirea celor răposați la mormintul lor, împărțind colaci și colivă.»

numi mai multă familiară, pe atunci în *Țéra-Românească*, unde există și *Târgulă moșiloră*, care se începe de Lună și durează până Sâmbătă, înainte de Rusaliă, adică o săptămână întrégă, se pôte cu totă dreptulă numi și publică.

Moșii de Rusitori. Sufleteloră familiare, cari dela *Joi-mari* aū venitū acasă și petrecū în chilie după ușă, se dă la *Rusitori* adică în *Marția morșiloră*, în revărsatulă zoriloră de pomană: colacū cu fragi, cireșe, flori, păsule etc.; pomană se dă pe unū tăierū (tâneriū) la vecini ori la nămurile de aprôpe, primindū și dela aceștia îndăreptū atare. *moșă*. Dacă sufletele morșiloră nu capetă până în răsăritulă sôrelui atare pomană, atunci ieaū cenușă ori nisipū în gură, și mânioșe se depărtetă dela casa familiei.

Rusitôrele cadū totū-deauna 7 zile după Rusaliă, adică Sâmbătă înainte de Dumineca «*tuturoră sfințiloră*» ital tutti santi, germ. aller Heilingen, gr. Theodoxonia, Lemuria Romaniloră vechi dela 1 Maiū (1).

Moșii de Sândiene, usitați în *Banatū*; se dă de pomană: colacū (saū și fără elū, căci care este sêracū, nu trebuie să-lū dea totū-deauna) cu *jordilene* (caisine) și pere (2).

Moșii de Săn-Petru. Se dă colacū cu lumînare, apoi mere de Săn-Petru dulci și acrè pe unū tăierū (3).

Moșii aceștia sunt usitați și 'n *Țéra-Românească* (4).

Moșii de Sânt-Ilie. În Banatū se dă, între altele, și curuzū (porumbū) fiertū (5).

În *Bucovina*, și anume în comuna Tișeuțū, din districtulă Sucevei, Crasna și Banila-moldovenesă din districtulă Șto-

---

(1) Veđi Nork, *Mithologie des alten und neuen Testaments* s. II, p. 388. apud Manguica, *Căhind.* cit. p. 139.

(2) Manguica, *Căhind.* cit. p. 139.

(3) Manguica, *Căhind.* cit. p. 139.

(4) D. Stănescu, *op. cit.* p. 329.

(5) Manguica, *Căhind.* cit. p. 139.

rojinețului, până ce nu dau în ziua de Sânt-Ilie, după ce se întorc dela biserică, mere, pere, precum și alte fructe cöpte, de pomană, cari se trimitu pe la case în străchină, nimeni nu îndrăsnesc să guste din astu-felü de fructe (1).

În Crasna și Câmpulungü, totü în acéstă ți, se împodobescü mormintele cu flori și se înfigü împrejurulü fie-căruï mormintü mai multe lumini aprinse, cari se lasă apoi acolo până ce se sfirșescü de arsu.

Unii trimitu pe la case și ulcele cu apă împodobite cu bârbănocü, busuiocü, precum și alte flori, cari se légă împrejurulü gurei cu stămătură roșiă (2).

Moși de Schimbarea la față. Se sfințescü prin rugăciune asupra strugurilorü duși în biserică, din cari gustându ömniü dreptü nafură, se socotü astu-felü ca pomana moșilorü. Dar și afară de biserică dau acasă matrönele acéstă pomană de struguri; însă fiindü că la Schimbarea la față se află pușini struguri *prispitori*, copti, dreptü acésta la

Moși de Sânta Maria mare se dau struguri de sufletulü morșilorü. Acum se dau și prune de pomană, unde sunt cöpte (3).

Moși de Țiua crucii sau Înălțarea cinstitei cruci, sunt usitați mai cu sémă în comuna Țodiresci din Bucovina, și constaü din ulcele noue pline cu apă curată, miere sau miedü, și la gură împodobite cu busuiocü legatü cu strămătură roșiă, iar de-asupra pe gură cu unü colăcelü sau covrigü și o lumină de céră. Aceștia se trimitu mai alesü unde sunt copii. Unde nu-sü copii se trimitu cane, precum și alte obiecte mai mari de cari se scie că e mai multă lipsă în casa unde se trimitu. Și precum în *Sâmbăta moși-*

---

(1) Com. de Vas. Iftodi și Eusebie Patrașü, stud. gimn.

(2) Com. de Vas. Burduhosü, stud. gimn.

(3) Mangiuca, Cälind. cit. p. 139.

loră, așa și de astă dată, cei ce au dusu, capătă asemenea moși (1).

Moșii de Sâ-Medru, numiți altmintrelea și *moșii de toamnă*, împreună cu cei de *cârnelegi*, numiți și *moșii cei mari*, cadu totu-deauna Sâmbătă, înainte de *Sâ-Medru* (Sântulă Dumitru). Se dă de pomană grâu fierțu pregătitu cu untu (untură), cu lapte sau brânză. Dar și colaculă cu lumina încă nu este iertatū să lipsescă, mai virtosu la moșii cei numiți mari.

În părțile Oraviței și în Almașu, părțile Bozoviciului, când se împărțescū moșii aceștia, se face următorea invocațiune:

Voi moși, strămoși,
Să-mi fiți totu voloși,
Să-mi dați sporiū în casă
Cu multū darū pe masă
Cu multū ajutoriū
În câmpulă cu florī! (2)

În alte părți ale *Banatului* la *moșii de toamnă* se fierbe scrobū cu făină de grâu, sau grâu, ca și la cei de iarnă, și se dă vecinilor de pomană. Măncarea acēsta însași se numesce *Moși*. Și fiindū-că țilele aceștia sunt țile de ospetare pentru *Moși*, de aceea poporulă țice: *Moșii* sunt bunī și *Babele* rele (1 Martie-Baba Dochie). În țilele *Moșiloră* nu se face nici unū farmecū (3).

Moșii de florī-de-mărțișorū. Astū-felū *ghioceii* (lat. *gallantus nivalis*, germ. *Schneeglökchen*), *agricelē*, numite altmintrelea și *oglicelē*, *iglicelē* (lat. *primula acaulis*, germ. *schlaflose Himmelschlüsselblume*), *micșinile* (lat. *hepatica triloba*, germ. *Dreilappiges Leberblümchen*), *cocoșeii* (lat. *erithronium dens canis*, germ. *Hundszahnlilie*), când înflorescū pri-

---

(1) Com. de Ioanū Avramū, stud. gimn.

(2) Manguca, Călınd. cit. p., 139 — 140.

(3) Dr. At. M. Marienescu, în *Familia*, cit. p. 565 — 566.

măvara și se capătă mai întâi, încă se sacrifică morților spre aducerea aminte.

Aceste flori, dar și cele-lalte ce vină după ele acum desu de primă-vară, sunt pârgele sau primițele (lat. primitia) florilor și totu-deauna vestitoare de primă-vară, deci trebuie să se pomenescă cu ele morții familiei.

Aci trebuie să însemnăm, că din purcelul de Crăciun, din mielul de Paști, apoi din cele-lalte pome ori fructe, ce vină peste an, și a căror pârge (noițe, primițe) se sacrifică moșilor ori morților, membrii familiei, afară de copiii până la 12—14 ani, nu gustă nici de cum până ce matrona casei nu a sacrificat (datu de pomană) moșilor, adică morților. Și acesta se ține cu cea mai mare acuratețe, căci a gusta mai înainte de a sacrifica din acele animale și fructe se socotesce de cel mai mare păcat și de vătămare pentru sufletele (spiritele) proto-părinților, cari cer și doresc acel sacrificiu.

Mai departe e de 'nsemnat, cum că nu se gustă nici din alte pome, ori fructe, cari rodesc peste an și nu sunt legate de sărbătorile sus numite, precum: din persice, prune, etc., până ce nu se dă de pomană morților (1).

Aceași datină și credință, după cum am arătat și mai sus, există și la Români din *Bucovina* și *Țera-Românească*.

Cu privire la Români din țera de pe urmă, d-lu D. Stănescu scrie următoarele :

«Cu o venerațiune profundă pentru mame trebuie să amintesc aici, că ele nu gustă măcar din fructele de curându cöpte, până nu împărțesc mai întâi pentru morți. Potu să mănânce toți în casă cireșe, vișine, caise, mere, lubeniță, porumbu, struguri etc., iar mamele nici odată nu voru mânca, până nu voru da din acea rodă mai întâi celoru răposați.

---

(1) Mangiuca, Căhind. cit. p. 140—141.

«*Inima mea este încă cu ei,*» am auzit adese-ori zicându pe unele mame (1).»

Moșii de curastră. În Banat, totu-deauna, când fată vaca casei, laptele țilelor prime, numit «*curastră*», în Bucovina «*coraslă*» lat. *colostra*, a treia și după fătare se dă sacrificiu morților (moșilor) și întru sănătatea vacei. Se chiamă adecă a treia și desu-demința mai mulți copii din vecinătate, apoi așezându-i în juru rătă, în mijlocul copiilor se pune strachina cu curastră, după aceea acoperind copiii cu unu straniu, matrona casei varsă apă peste ei, și astu-fel mându copiii cu lingurile curastra sub straniu, totu matrona casei la actul acesta menesce curastra de pomană moșistrămoșilor repausași și întru sănătatea vacei (2).

Aceștia sunt *moșii*, cari i-amu putut afla până acuma.

Din cele espuse până aici se vede decă apriat că *Moșii* sunt unu sacrificiu (jertfa) pentru sufletele repausașilor moși strămoși, adecă pentru așa numitele spirite familiare, și numirea de *Moși* sau *pomanu morților* este de asemenea și identicu înțelesu.

---

(1) Op. cit. p. 329—330.

(2) Manguica, Căhind. cit. p. 142.

XXIX.

S L O B O Ț I R E A A P E I.

În unele părți din *Țera-Românească* este datină ca în aceeași Ți, în care s'a făcută înmormintarea, și anume nemijlocit după *comëndare*, să se rînduască o fată ca să ducă apă pe la case în decursu de șese săptămâni pentru sufletul celui mortu.

Acéstă ducere sau cărare de apă se numesce cu unu terminu tehnicu poporalu *slobođirea apeș* sau a *apeloră*.

Fata, care a luatū asupra sa acéstă sarcină, are grijă ca fie-care gălétă de apă să fie însemnată pe *răbojū* (1), până împlinesce numêrulū de 80, câtū dêtoria îi impune ca să ducă. Ea trebuie să care câte doue găleți în fie-care Ți, afară de sêrbători, când nu pôte duce, fiindū Ți de odihnă. Pentru acestū motivū, dacă se întêmplă sêrbători în timpulū celorū șese săptămâni, fata are în grijă ca să ducă apa, ce se cuvenia de dusū în timpulū sêrbătorilorū, în Țilele imediatū precedente acestora.

---

(1) În Bucovina se rostescce cuvintulū acesta *rêbușū*.

Când se împlinesc cele șese săptămâni și anume în ziua când se face a doua pomană după celălalt mort, mama, sora, vara sau o altă femeie a casei ia o azimă de pâine caldă, un cocosu negru sau o găină neagră, apoi cărbuni de foc într'un ciob, în care pune și câte-va bobe de tămâie, precum și o basmă sau un testimel, în care pune la un colțu câți-va bani, iar la altul o luminare de ceară, și se duce la fântână.

Adese-ori, în locu de basmă sau testimel, se ia pânză pentru o fustă sau rochie, după cum îi dă mâna.

Cea care a fostu însărcinată cu ducerea apei se duce mai de nainte la fântână și umple jghiabul de apă sub motivul că, dacă cum-va s'o mai fi uitat vre-o găletă, să fie împlinită acum.

Femeia de casă, venind la fântână, se așază la marginea jghiabului cu apă, iar în partea opusă, adică în cea-laltă parte a jghiabului, stă cărătorea și martora sa.

Femeia de casă, aprindându o luminare și tămâindu apa din jghiabu, întreabă pe cărătore:

— Ai adus 80 de găleți?

— Da, am adus? — răspunde acesta.

— De unde știu eu că ai adus?

— Iacă și răbojul arată 80! —

După această începe a număra toate tăieturile de pe răboju.

Cea-laltă ascultă, dicându: «așa este,» și apoi frângându răbojul și aruncându-l în apă, dice mai departe:

— Ei bine! cinc-ți mai este mărturie?

— Iacă (cutare), răspunde cea întrebată, arătându pe fata sau femeia care scie că s'a adus totă apa.

De trei ori se face asemenea.

Când isprăvesce cu mărturisirile, tămâie apa de trei ori și dă cărătorei obiectele mai sus notate: pânea, cocosu, tes-

timelū etc. și plécă apoi acasă, unde începe să prepare cele de trebuință pentru pomană (1).

În *Prahova*, după înmormîntare se cumpără două doniți, și de are mortul fată, dimiņeța duce cîte două doniți de apă la vecinī de pomană; la două cîte o doniță o varsă pe mormîntū; la patru-deci dă donițile de pomană (2).

Femeile saū fetele din *judetūlū Oltū* și *Muscelū*, cari cară apă pe la case, în timpū de 40 de țile, și cari însemnăză la *răbușū* fie-care ții, cum s'a împlinitū acestū termīnū, lipsescū de răbușū o lumīnare de cēră galbēnă, cāreia îi daū apoi drumulū pe o apă curgētōre.

În unele locuri, totū în *Țera-Romānescă*, se năimescū ómeni străinī, de cară apă dela isvorū cu două cofe noue la o casă sēracă în cursulū acelorū 40 de țile, iar cofele se daū apoi de pomană. Acēsta se face pentru ca mortulū să-și ude sufletulū, cānd va trece prin vāmī (3).

În unele părți din *Transilvania*, pentru ca mortulū să nu pătīmescă de fōme și sete pe cea-laltă lume, este asemenea datină ca să se dea de pomană apă, care o cară cîte o femeie în numele lui, dela vre o fântānă la o casă, în timpū de unū anū (4)

În *Munții apusenī ai Transilvaniei*, după înmormîntare, moștenitorīi mortulū *cară pausū* în timpū de șese sēptēmānī. În tōtă țiuă adecă ducū apă într'o doniță saū ulciorū, pe care îlū punū în drumū pe unde nu e apă, ca să bea trecētōrii (5).

---

(1) D. Stănescu, «Obiceiuri religioase,» publ. în «Biserica ort. rom.» an IX, București, 1885, p. 327 și 328.

(2) Revista pentru Ist. arch. și filolog. an II, vol III, p. 387.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 51.

(4) Burada, *Inmorm.* p. 50.

(5) Frāncu, op. cit. p. 178. — Burada, *Inmorm.* p. 50—51: «Pe la mai multe case, cari sunt la drum, am vēdūtū în cālētōria mea, prin munți spre orașulū Abrudū, acățate ulcōre noue pline cu apă, și întrebāndū pre bētrānī pentru ce se face acēsta, mi s'a respunsū cā pentru sufletulū mortulū.»

Ună bocetă din comuna Picinișca în *Banat* ne spune, între altele și acestea :

Sóre, sóre, mă rogă ție,
Mie să-mi stai mărturie,
C'am să-î slobodă apele
Și să-î daă luminile,
Să-î plătescū și vămile (1).

Din versurile acestea rezultă, că în *Banat* e asemenea datină de-a căra apă de pomană pentru sufletul celui repausat. Ba nu numai atâtă, ci cărătorul trebuie să aibă, ca și cel din Țera-Românească, pe cine-va martor că a cărată saă, mai bine ăisă, *a slobodită apă.*

Afară de ăilele, ce urmază nemijlocit după înmormintare, mai sunt în *Banat* încă și alte ăile peste ană, menite pentru slobodirea apei morțiloră.

Așa este *Joia-mare* saă *Joă-marele*, în care ăi se face «*vărsarea apei morțiloră pe iară verde*» și *Rusitoră*, adecă ăia a șesea după *Rusală* saă *Dumineca-mare*, în care se face «*slobodirea riului (apei) morțiloră (2).*»

Afară de acăsta mulți inși nu numai din ăerile sus amintite, ci și din cele-lalte ăeri, lasă cu limbă de mórte ca după săvârșirea loră din viéță să se facă punți și poduri, puțuri saă fântâni pe la drumuri, pentru ca călătorii trecându pe dınsele saă rĂcorindu-și sufletulă cu apă, să ăică: «*să fie de sufletulă celui ce le-a făcută (3).*»

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 150.

(2) S. Manguica, *Călindariă*, pe 1882, Brașovă, 1881, luna Martie Calend. pop. rom. în 25,2, și Luna Maiă 22.

(3) În Bucovina și la Burada, *Inmorm.* p. 51.

XXX.

J E L I R E A.

Durata jelirii atârnă, de regulă, dela etatea și gradul
de înnemurire cu cel repausat.

Și-a trăitū traiulū,
Și-a mâncatū mălaiulū;

saū :

Și-a făcutū traiulū,
Și-a mâncatū mălaiulū.

ține poporulū, când vede că morū bătrânii.

Copii sunt îngeri curași, fără păcate, prin urmare nu tre-
bue omulū să se întristeze așa de multū, nici când morū
bătrânii, a cărorū morțe, câte odată, e chiar dorită și aștep-
tată, nici când morū copiii, cari încă n'aū săditū simpatii în
inima mulțimii (1).

Ba mulți credū și țică că dacă cine-va plânge și jelesce
prea multū pe copiii cei mici, acela nu face nici unū bine, din
contră le strică, căci din lacrimile vërșate fără sémă se face în

---

(1) D. Stănescu, «Obiceiuri religioase» pub. în «Biserica ortodoxă română»
an. IX, București 1885, p. 321.

ceea-laltă lume unū felū de lacū saū baltă mare, în care micii repausași trebuie să 'note până în 'grumazū, și din cauza acēsta adese-orī sunt expuși pericolului de-a se ineca (1).

Se schimbă însă cu totul cestiunea, când se întemplă să mōră vre-unū omū în flōrea vieței sale, căci ȃice unū proverbū:

Mōrte la tinerețe,
Sērăcie la bătrānețe,
Bōlă la cālătorie
N'ar mai fi să fie!

Pe unū aslū-felū de omū tōtă lumea îlū plānge, toți flū jelescū.

Și dacā se întemplă ca celū mortū să fie sēracū, ōmenii sarū, îi daū ajutorū cu ce potū și-lū îngropā. Ar ȃa chiar și bani, însă nimeni nu primesce.

Femeia celui mortū, dacā a fostū însuratū, mai lesne slujesce tōtă vieța ei, ca să făcā cele de trebuință bărbatului sēū, decāt să iea dela cine-va ajutorū în ceea ce privește cele de trebuință pentru sufletulū repausatului. Totū ce pōte primi este ajutorulū, ce i l'ar face la trebuințele sale proprii, arāndu-i cāte-va pogōne de grāū saū porumbū, saū mārītāndu-i vre o fatā, dacā repausatulū a avutū fete (2).

Ce se atinge de modulū jelierii trebuie să însemnāmū că elū se cuprinde parte în portū parte în abținerea dela tōte plăcerile și petrecerile imbinatē cu jocū.

Indatā ce a muritū cine-va, femeile, atātū cele culte cātū și țērantele, lepēdā tōte podōbele de pe ȃnsele, precum: cercei, inele, mārgele, salbe și altele, iar fetele cele mari precum și copilele, nu numai că lepēdā podōbele sus amintite,

---

(1) Credința acēsta se aflā nu numai la Romāni, ci și la Rutenii din Bucovina.

(2) D. Stānescu, Obiceiuri rel. publ. op. cit. p. 322.

ci tot-odată își despletescă părul și astă-fel, cu părul despletit și lăsat pe spate, începă a jeli mortul (1).

Femeile măritate își despletescă părul numai când le mor bărbații, dar și atunci umblă îmbrobodite, nici când însă cu capul gol ca fetele (2).

Bărbații, înțelegă numai pre țerană, începându dela cel mai mic băiat și până la cel mai bătrân și neputincios moșneg, lepădă cușmele sau pălăriile și umblă cu capul gol (3).

În unele sate din *Bucovina*, districtul Sucevei, precum bună-ora în Todiresci, Solonețu, Bălăcena, Stulpicani și Fundul-Moldovei, districtul Câmpulungului, părinții îndătinază a umbla după fiii și fiicele lor în timp de vară dela 2—3 săptămâni cu capul gol, iarna însă numai trei zile, adecă dela morțe și până după înmormintare (4).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Costâna și Stupca din districtul Sucevei, Crasna și Ropcea din districtul Storojonețului umblă părinții după fii și câte șese săptămâni cu capul gol (5).

În Boianu precum și în alte sate din districtul Cernăuțului însă, dacă mortul a fost copil mic, părinții săi nu-l jelesc, ca'n alte părți, ci numai frații și surorile, cari umblă numai o săptămână cu capul gol (6).

---

(1) Usitată pretutindene în *Bucovina*, com. de Ionică a lui Iordachi Isac din Mahala; — V. Turturénu, preot în Boianu și Vicovul-de-sus; — dict. de M. Ursaca din Vatra-Dornei. — Veđi și Burada, *Inmor.* p. 8—9. — D. T. Bojinca, op. cit. p. 216.

(2) Dict. de S. Sa părintele G. Lateșu și A. Pletosu din Rădășeni, în *Moldova*. — com. de Const. Mercheșu.

(3) Cei culți au adoptat datina străină de a pune florii negru la cușme și pălării.

(4) Com. de M. Jemna, și Const. Mercheșu, Nic. Cotlarciuc.

(5) Com. de Drag. Bumbacu, Alec. Baciu, Ath. German și Em de Cuparencu.

(6) Com. de d-lu V. Turturénu și Ionică alu lui Iordachi Isac.

Bărbații din comunele ultime umblă în acestu timpü cu capulü descoperitü numai atunci, când le-au muritü soțiile sau vre unulü dintre părinți (1).

În Bălăcena și Costâna precum și în alte sate din districtulü Sucevei din contră, umblă bărbații după mörtea femeilorü vara de regulă 2—4 săptămâni, iar iarna celü multü o săptămână (2); cei din ținutulü Câmpulungului și alü Dornei însă șese săptămâni, și numai iarna, când e tare frigü, pörtă cușme (3).

În ținutulü Sucevei și alü Rădăuțului umblă fiil după părinți câte o lună sau șese săptămâni cu capulü golü (4). În ținutulü Siretului, Câmpulungului și alü Dornei însă, mai alesü fetele, umblă de regulă șese săptămâni, adecă până ce iesü *slujbele*, cari se 'ncepü de obiceiü îndată după înmormintare (5).

Totü cam așa umblă și cele-lalte némuri, cari nu sunt în prima linie înnemurite cu celü repausatü, precum: veriü, nepoții, etc.

În unele locuri din *Transilvania*, bărbații umblă cu capulü golü și până la unü anü, iar flăcăii își retéză pușinü și përulü de 'nainte (6).

În alte părți totü în *Transilvania*, precum bună-öră în Orlatü și în munții apusenü, îndată ce omulü și-a datü sufletulü, femeia mortuluiü își schimbă cărpa de pe capü cu una negră, fetele se despletescü, iar tötă partea bărbătescă umblă cu capulü descoperitü numai în timpulü acela câtü stă mortulü neîngropatü (7).

---

(1) Com. de d-lü V. Turturënü și G. Tomoiagă.

(2) Com de M. Jemna.

(3) Dict. de M. Ursaca, Nic. Cotlarciucü, și V. Burduhosü.

(4) Com. de M. Jemna și Iust. Cârdeiü.

(5) Dict. de M. Ursaca, Elis. Agapi și V. Burduhosü.

(6) Burada, În morm. p. 50.

(7) Com. de d-lü Rom. Simü, veđi și Frâncu, op. cit. p. 173.

În *Macedonia* văduvele pòrtă tótă vieța loră negrele, iar dacă se mărită pòrtă o batistă négră pe podòba de nuntă (1).

În unele părți ale *Banatului* muerile își ieau în semn de *jeluire* cârpe (mărămî) negre pe cap, de 'nainte cotrința négră, iar de napoi *opregu* negru. Fetele își légă chica (cosița, pletele) la rădëcină, adecă la cefă cu o sirmă négră apoi își despletesc pèrul și îl lasă pe spate. Bărbații din momentul repausării umblă cu capul gol, jeluind pe cel repausat timp de o săptămână, o lună, șese săptămâni, trei luni, șese luni, ba chiar și un an întreg, după cum le este dor și jale după cel repausat. Tot așa jelesc și femeile, purtând cârpă, catrința și opregul negru, cu acea deosebire numai că bărbații, în dricul verii, când e căldura cea mare, precum și în dricul ernii, când e gerul cel mare, se îmbrobodesc, adecă se légă cu cârpe la cap ca să nu se vate de elementele timpului, și tocmai prin acesta se cunosc că ei *condoresc* pe cine-va (2).

Datina acesta, care mai înainte nu numai că era foarte răspândită în Banat, ci totu-odată și cu cea mai mare sfințenie păzită (3), a început de un timp încóce în multe părți a înceta, astu-fel că o sémă de bărbati, chiar și în timpul acela cât stă mortul în casă, umblă pe afară cu palaria în cap, muerile însă îl jelesc câte 2, 4, 6 și 8 săptămâni, apoi îmbracă și ele haine roșii, și numai în

---

(1) Dim. Bolintinenă, op. cit.

(2) Com. de d-lă Ioan Popovic, invetător.

(3) Arthur und Albert Schott, *Walachische Märcen*, Stuttgart und Tübingen 1845 p. 303: «Valachi jelesc, ca și odinióră *Romani*, cu capul descoperit (gol), atata numai că ei, ca să-și scutescă în cât-va capul, îl acopăr, cu un ștergar, simplu. Timpul jelirei atárnă dela gradul înnemuririi. Îmi aduc aminte de un moșneg bătrân, al cărui nume, dacă nu mă înșel, era Avram Babeș, pe care nici când nu l'am vedut cu o pălărie. Îi murise feciorul înainte de vr'o 20 de ani, și din cauza acesta a jurit, că tótă viața lui va jeli, și-și va ține juruința.»

ținuturile cele muntôse se mai păstrează și păzesce ca în vechime (1).

Datina de a purta haine negre în semnă de jelire, și cu deosebire învilitore de capă, există și 'n Bucovina, nu numai la clasele cele mai culte, cari se iaă mai multă după moda străină, ci și printre țărance. Ca dovadă despre acăsta ne pôte servi, pe lângă esperiența de tôte ădilele, încă și o doină din Căndreni, intitulată «*Drăguța ostașului*», din care reproducemă următorele versuri:

De-ar da Domnulă sfântă să fie
Căți s'aă dusă iară să vie !
Căți s'aă dusă toți aă venită,
Ală meă puiă dór a murită?
De-ași sci bine c'a murită
Pune-ași portulă la cernită
Și fața la vesteădită (2).

Rezeși din districtulă Storojineșului umblă, în ădile de sərbătore îmbrăcați în haine negre, iar feciorii de țărani pörtă numai căte o basmă négră legată la gătă (3).

În alte sate din *Bucovina*, precum în Mănăstióra, cine are, pörtă sumană negru, cine n'are, nu (4).

În *Moldova* țăraniă nu îmbracă haine cernite, adecă negre, ci semnele din afară ale jelierii sunt numai umblarea cu capulă golă pentru bărbați, cincă-ăeci săă patru-ăeci, săă numai cele trei ădile, cătă stă mortulă neîngropată; iar femeile și fetele, afară de despletirea părului, ce o păstrează trei ădile până la patru-ăeci, mai aruncă de pe dănsese, ca și cele din Bucovina și Transilvania, oră-ce gătélă precum: cercei,

---

(1) Com. de d-lă Popovică, învățătoră.

(2) S. Fl. Mariană, Poesii pop. T. II. Doine și hore. Cernăuți 1875. p. 50.

(3) Com. de Em. Cuparencu, stud. gimn.

(4) Dict. de Elis. Agapi.

inele și altele, pe cari nu le pună vreme de ună ană încheiată (1).

În genere luată, jelirea cea mai scurtă și mai ușoră a nămurilor după celă repausată durează de regulă șese săptămâni, adecă până ce se așeză sufletulă la loculă de odihnă, cea mai grea însă până la ună ană (2). Unii mai simțitori și cu mai mare durere de inimă jelescă chiară până și la șapte ani (3).

Jelirea văduveloră după bărbații loră durează în cele mai multe părți locuite de Români totă-deauna mai lungă decât a bărbațiloră după femeii, și anume celă puțină ună ană, și dacă în restimpulă acesta li se întâmplă vre-o parte bună, cele mai multe dintre dînsele nu se mărită până ce nu li s'a împlinită jelirea.

Partea cea mai mare a bărbațiloră însă, sub pretextă că nu sunt în stare de-a purta gospodăria, și a îngriji de copii, se însăză cu multă mai degrabă, și anume la șese luni, ba une-oră chiar și după trei luni.

În districtulă *Bacăului* din România adese-oră atâtă văduvoii câtă și văduvele se căsătorescă îndată ce au trecută cinci până la șese luni (4).

Femeile, cari se mărită în timpulă jelierii, spună Români

---

(1) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, Inmorm. p. 8—9 și 50. — Dict. de A. Pletosă și M. Nistoră.

(2) Com. de d-nii V. Turturănă, G. Velehorschii, I. Giorgescu și Rom. Simu.

(3) Com. de d-lă V. Turturănă.

(4) «Columna lui Traiană», an. IX. p. 576.

«În timpulă de față nu se prea celebrăză multă timpă de doliu în onorea celui mortă, ci, sub cuvintă că nu pôte trăi așa, că are familie grea și altele, nu trece 5 sau 6 luni și se căsătorește repede, sau bărbată sau femeie; s'a observată că bărbații sunt mai grabnici a se însura îndată ce ăa murită femeia, decât femeia, care totă așteptă celă puțină anulă.»

Și mai jos: «Atătă bărbatulă câtă și femeia nu se căsătorescă până după șese luni de jelanie.»

din *Bucovina*, că nu și-au iubită bărbații de mai nainte (1), cei din *Moldova* însă credă că astă-felă de femeă, după mórte se ducă unde nu e bine, adecă în iadă (2).

Iar în *Legiuirea* lui Caragea din 1818 cetimă că «de se va mărita femeia în anulă jaleă, să pérđă darulă dinaintea nunții (3).»

Unele femeă însă, și cu deosebire preotesele věduve din cele mai multe părți ale Moldovei, nu se mai mărită de felă de-a doua oră. Dacă ar pută suferi să ardă tóte hainele de pe dînsele, fără ca să se atingă para focului de ele, adecă fără ca să se frigă, atunci, spune poporulă, că s'ară pută și ele mărita (4).

Precum în timpulă de față așa și în vechime jelirea nu era la toți Româniă totă una. Iată ce ne spune în privința acésta principele Dimitrie Cantemiră :

«*Doliulă* nu este la toți totă una. Când móre ună țerană, fiiă lui trebuie să umble șese luni cu capulă descoperită, măcară de ar fi în mijloculă iernii, și trebuie să-și lase a le cresce părulă și barba, în cât de ar trebui să facă călătorie ori câtă de lungă, nu le este permisă să-și pună pe capă nemică. Totă așa urmaă mai de multă și nobilioriă, în patru decă de zile; dar acum s'au lăsată de acéstă superstițiune, și pórta numai vestminte de doliă, și-și lasă părulă în jos. Când móre fratele vre-unei fete de țerană, ea taie ceva din părulă sěu și pune la crucea dela capulă mormintului, păzindă ună ană întregă ca să nu cadă sau să-lă iea cine-va; în casă când s'ară întempla una ca acéstă, ea pune din noă altă legătură de pără (5).»

În totă decursulă timpului, cât duréză jelirea, atătă femeile

---

(1) Auđită de la mai mulți inși.

(2) Dict. de A. Pletosă.

(3) Pag. 66. Apud B. P. Hasdeă, Dict. limb. rom. t. II. p. 1127.

(4) Dict. de S. Sa păr. G. Lateșă, și A. Pletosă.

(5) Descrierea Moldovei. Ediția Societății academice române, p. 149.

câtă și fetele și feciorii, nu jăcă nici nu se desfăteză, căci dacă ar juca s'ar socoli ca și cum ar sălta pe mormintul repausatului loră tată, mamă, bărbatū, frate saū soră (1), iar după mărte li s'ar pune o pėtră grea pe pieptū, pe care ar juca draciū în ăiua aceea în care aū jucatū și ei înșiși (2).

Fetele și feciorii după mărtea părinăilor nu jăcă unū anū întregū, iar după a fraăilorū, și cu deosibire a celorū mai mici, în cele mai multe părăi numai șese săptemăni (3).

Ba, fetelorū și feciorilorū nu le este permisū a purta în timpulū jelierii nici măcarū floră la ureche și în pălării saū cușme, iar dacă le-aū muritū amėndoi părinăii, lepėdă până chiar și păunii, unde este datină de a se purta păunii în pėlarie (4).

Ca dovadă, despre acėsta ne pėte servi, pe lângă espe-rienăa de tőte ăilele, încă și următőrea poesie poporană din *Voila*, unū satū frumosū din josū de Făgărașū, lângă Oltū, în *Transilvania*:

De când te-ai dusū, băeăele,
N'am mai pusū la gătū mărgele,
Nici la degete inele,
Nici la urechă floricele.
De când s'a dusū bădiăa
Mi-ă pustie uliăa.

---

(1) În Bucovina și Moldova; veăi și Burada, *Inmorm.* p. 49; — *Lambrior.* op. cit. p. 153. — Com. de Al. Baciū: «În Stupca, precum și'n alte sate din districtulū Sucevei, tinerilorū le este în timpulū jelierii opritū de a juca, căci dacă se bagă în jocū în acestū timpū, őmenii ăicū că le pare bine că aū muritū părinăii.»

(2) Com. de At. Germanū, de locū din Crasna.

(3) Com. de d-lū V. Turturėnū, V. Burduhosū, Drag. Bumbacū, și Em. Cu-parencu: «În Ropcea fiū, după mărtea părinăilorū, n'aū voe să jőce nici să mėrgă pe la petreceri unū anū întregū.»

(4) În ăinutulū Storojineăului și alū Cămpulungului, com. de stud. V. Burduhosū.

De când s'a dusă dumnă-luî.
N'am dată gura nimăruî,
M'am dată pradă doruluî (1).

În *Banatū* unele femeî nu-şî spală faţa şî nici măcar îşî schimbă vesmintele de pe ele în cursulă anuluî de jelire, iar fetole umbra necontenitū cu përulū despletitū (2).

Femeile, respective vëduvele, carî şî-aū luatū îndrăsnelă de-a călca acéstă datină străbună şî de-a se arăta că nu le prea pare rău după bărbaţîi lorū, nu scapă de împunsăturile cam în şagă cam într'adinsū ale feciorilorū, carî nu întârđie de-a le spune une-orî chîar' nemijlocitū după înmormîntare următóarele cuvinte:

Sërmănelulū bărbăţelū!
Bunū a fostū câtū a trăitū
Rău îmî pare c'a muritū;
Şî la marginea pămîntuluî
N'oiū maî găsi de protiva luî;
Of! of! mî-a remasū casa pustie,
Să trăescū în vëduvie . . . . .

După vr'ó două luni:

Of! sëracu bărbatū prostū,
Bunū odorū la cas'a fostū . . . . .
Cătū trăia,
Cătū se'nvêrtia.
Toşî venia
La casa mea.
Da de când elū a muritū
Casa mi s'a pustiitū,
Toşî s'aū dusū, m'aū părăsitū!

Când îşî află vre-unū amantū:

---

(1) «Gutinelū» an. I. Baia-mare 1889. No. 31. «Nu ámbilă la nici o petrecere prin 6 sëptëmăni, respective unū anū. »

(2) Burada, În morm. p. 49.

Dumneđeũ să-lũ ierte
 Cu fasole fierte,
 Cu bobũ înfloritũ,
 Bine-a făcutũ c'a peritũ,
 Că nu era măcarũ bunũ,
 De-o cĩubeicã de tutunũ (1).

•Când jocã înainte de ce li s'a împlinitũ anulũ de jelire:

Ici-i tinã, ici-i glodũ,
 Ici mi-i bărbatulũ meu mortũ,
 Nu sciũ stare-oiũ să-lũ desgropũ,
 Saũ m'oiũ duce la uncropũ! (2)

Saũ ast-felũ :

Ici e țerĩnã, ici glodũ,
 Ici e bărbățelulũ mortũ.
 Ici e tocmaĩ unde jocũ,
 Dragostea mea cea cu focũ.
 Ici dórme cu mână la pĩeptũ,
 Și-o să jocũ să mi-lũ deșteptũ;
 Dar decãt l-oĩũ deștepta
 Oiũ juca și mi-oĩũ cãnta:
 «Dormi, dormi bărbățelulũ meu,
 Ierte-mi-te Dumneđeũ,
 Dormi, dormire-ai somnulũ lungũ.
 Că cãte-am trasũ îmi ajungũ!» (3)

Saũ, în fine, așa:

Aici tinã, aici glodũ,
 Aici bărbățelulũ mortũ.
 Și-oiũ să jocũ,
 Sã mi-lũ desgropũ.

(1) N. A. Bogdanũ, Literatura popularã, culegeri din susulũ Moldaviei, publ. în «Gazeta sãtenuiũ», an. V. Rimnicũ-sãratũ 1888. No 10. p. 157.

(2) Lambrior, în op. cit. p. 153.

(3) Antonũ Pan, O șezetóre la țerã saũ povestea lui Moșũ-Albu. București 1852. Partea II. p. 57.

Dar decât l'oiū desgropa,
Mai bine-oiū bea și-oiū mânca.
Și-oiū să-I vîndū și pălăria
Să-I cetéscă liturghia.
Și-oiū să-I vîndū și ghetele
Să-lū jeléscă fetele (1).

Poporulū cunósce fôrte bine dacā o vĕduvā se măritā de nevoea, ce o are pentru ocrotirea gospodāriei sale, saū din caracterulū ei celū rĕū. Decī în *Bucovina*, când se măritā dupā împlinirea anului de jelire, nime nu-I iea anume de rĕū.

În *România* însă și anume în districtulū Bacăului, când o vĕduvā se măritā la unū anū dupā ce i-a repausatū soșulū, atunci nu e bine privitā de poporū; iar dupā doi anī nu-I mai đice nime nemicā (2)

În casū când se măritā o vĕduvā, saū o fatā mare, că-reia i s'a nimeritū o partie bună și nu-I dā mâna să o lase, atunci se face de regulā *nuntā tăcutā*, adecā fără musicā.

În *România* soșulū unū mortū nu se piéptĕnā o septĕmānā de la mórtea lui, fiindū rĕū de mórte pentru acelū soșū remasū (3).

În *Transilvania* nu numai soșulū celui repausatū, ci până și femeile cele cu totulū străine, când e unū mortū în satū, nu se spalā pe capū până nu-lū îngropā. Altcum are să se aprindā satulū (4).

În *România* la casa, unde a muritū cine-va, nu se spalā rufele (albiturile) și nu se spoesce o sĕptĕmānā, fiindū rĕū de mórte pentru membrii rĕmași în acea casā (5).

În *Bucovina*, totū în restimpulū de cum a închisū cine-

---

(1) Doĭne, strigăturī și chiuiturī culese de mai mulți invĕțătorī zeloși. Brașovū 1891. p. 158.

(2) Columna lui Traianū, an. IX, p. 423.

(3) Ionĕnū, p. 42—43.

(4) Calindariulū poporului pe anulū comunū 1889, Sibiu, p. 71.

(5) Ionĕnū, p. 43.

va ochii și până după înmormîntare, se obicînuiesc de a nu se da gunoîrului din casă afară, și de a nu se mai lua nici unŭ lucru din casă (1).

După împlinirea timpului de jelire vădulele se potŭ mărita, fără ca cine-va să le ia anume de rău; iar fetele totŭ atunci iesŭ la jocŭ și intrarea se face în cele mai multe părți astŭ-felŭ: fata purtată de mână de cătră unŭ feciorŭ, așterne o năframă la pămîntŭ pe care o calcă cu picîorele înainte de-a juca și apoi se prinde în jocŭ (2).

În Todirescî și Soloneșŭ, precum și în alte sate din districtulŭ Sucevei, fetele, cari intră întăia oră după jelire în jocŭ, dau scripcarilorŭ vr'o câți-va crucerî, pe cînd de altă dată nu plătescŭ nimăruî nemică (3).

Datina jelierii prin lepădarea giuvaerelorŭ, prin reșinerea dela tôte petreckerile împreunate cu jocŭ, prin purtarea de vestminte negre și mai alesŭ prin umblarea cu capulŭ golŭ și cu părulŭ despletitŭ, deși o întălnimŭ și la alte nașioni străine, precum bună-oră la *Rutenii* din Bucovina, e mai multŭ decăt probabilŭ că Românii aŭ moștenit' o de-a dreptulŭ dela străbunii lorŭ, dela vechii *Romani*.

Femeile romane, cum muria cine-va, îndătinaŭ, ca și Româncele nôstre de astăđi, a lepăda tôte giuvaerele de pe dînsele și a nu le mai lua până ce nu trecea timpulŭ jelierii. Titu Liviŭ ne spune în privința acēsta următorele: «În timpulŭ jelierii femeile își lepădaŭ purpura și aurulŭ (4).»

Fecîorele romane, cari erau nēmuri mai de aproape ale

---

(1) Com. de M. Jemna.

(2) Lambrior, op. cit. p. 153. — Burada, *Inmorm.* p. 49.—D. T. Bojinca, op. cit. p. 216: «Cînd intră fecîorele după trecutulŭ anŭ mai întăiŭ în jocŭ, așternŭ o năframă la pămîntŭ, pe care calcă, cînd dusă, de mână de cătră unu saŭ unŭ feciorŭ, se prinde în jocŭ.»

(3) Com. de d-lŭ I. Avramŭ jun.

(4) XXIV. 7, *Quidaliud in luctu quam purpuram atque aurum deponunt.*

mortului, îmbrăcau vestminte negre, își despletiau părul, și astă-felă apoi cu capul descoperit, și cu părul lăsat pe spate petreceau pe cel mort la mormintă.

Tot așa făceau și amicii și cunoscuții mai de aproape ai mortului. Aceștia asemenea îl petreceau în vestminte de jale, adică în vestminte negre, și cu capul gol.

Varo dice în privința acésta: «Copilele, cari erau némuri de aproape ale mortului erau cernite, iar cele mai de-aproape erau într'ună vestmintă negru și cu părul despletit urmaș după mortă (1).»

Iar Ovidiū, în epistola către Ariadne, dice: «Privesce părul despletit după datina unui ce jelesce și tunica plină de lacrimi ca de plóie (2)»

Jelirea dura, ca și la cei mai mulți Români din ziua de astăzi, ună ană întregă și se numia *annus luctus*. El se ținea regulat, la din contră, dacă d. e. veduva se mărita mai nainte de a trece acestă ană, — o pedepsia legea prin pierderea unor drepturi de moștenire, iar în timpurile cele mai vechi, sub republica romană, era declarată de infamă, fără omenie, fără onóre (3).

---

(1) Varo la Non. XVI. 14: Propinqua adolescentulae etiam anthracinis, proximo amiculo nigello, capillo demisso, sequerentur lectum.

(2) Aspice demissos lugentis more capillos et tunicas lacrimis, sicut ab imbre graves.

(3) M. Besan, stud. cit. publ. în «Albina» an. I., No. 58.

XXXI.

D E S G R O P A R E A.

La trei ani dela mórtea unui copilü, la cincî dela mórtea unui june, și la șépte ani dela mórtea unui omü bētrânü, era în vechime pretutindene datină la Români, ca fie care mortü să se desgrópe și să se prohodéscă ca și întâia órá când a fostü înmormintatü.

Datina acésta în timpülü de față există numai în unele comune din *Moldova* și *Țéra-Românéscă* și se face în următoríulü chipü:

În Sâmbăta de pe urmă a anuluiü alü treilea, alü cincelea sau alü șéptelea după înmormintare, némurile cele mai de aprópe ale repausatuluiü punü pe ciocli ca să desgrópe mortulü și să-î scótă tóte ósele afară.

După ce l'aü desgropatü ciocli, némurile, cari se află de față, iaü ósele, le punü într'o covată și, bocindü, le spală mai întâiu cu apă curată până ce se facü albe, apoi cu 2—3 oca de vinü, și pe urmă, după ce le-aü spëlatü 'acuma dejunsü, le punü într'unü *coșteiü* de pânză, și anume: ciolanele, glesnele și fluerele picíórelorü în fundü, spetele, cós-tele, spinarea, andrelele, umeriü, brațele precum și cele-lalte

ciolane, din cari e compusă corpulă, la mijlocă, iară titva saă scăfârliă de-asupra.

După ce le-aă așezatū cu cea mai mare grijă în chipulū arătatū, cosândū coșteiuł la gură, ca nu cum-va să se pėrdă vre unū ciolănelū, îlū ducū la biserică și-lū punū în despărțitura femeilorū sub icōna Maicei Domnului, unde stă până a doua ți, adecă până Duminecă după liturghie.

Preotulū, care e de mai nainte însciințatū, că cutare și cutare are să se desgrōpe, pomenesce pre celū mortū atātū la proscomedie câtū și 'n decursulū liturghiei.

După liturghie iaă nēmurile coșteiuł cu ôsele din despărțitura femeescă și-lū ducū în cea bărbătescă, unde are să se facă prohodulū.

Inainte de începerea prohodului însă nēmurile mortului daă dascălului douē testimele saă tulpane și douē lumine, dintre cari unū testimelū și-o lumină pentru dñsulū, iar cele-lalte să le ducă în altarū să le dea preotului.

Preotulū, primindū cele date, iese cu lumina aprinsă din altarū în despărțitura bărbătescă și începe apoi prohodulū, pre care îlū face ca și la orī-care omū de curēndū repausatū.

Une-orī, și anume la cei mai avuți, se face chiar și cu soborū.

După ce s'a cetitū întregū prohodulū, scotū coșteiuł cu rēmășițele mortului afară din biserică și le ducū la țințerimū cu procesia, ca și când ar duce pre unū omū de curēndū repausatū, împărțindū ducătorilorū procesiei și a coșteiułui testimele, năfrămī saă prosōpe.

Ajunși la țințerimū, punū ôsele îndērēptū în grōpa de unde aă fostū scōse și daă cioclilorū, cari le astupă, câte o găină peste grōpă, de sufletulū mortului desgropatū. Mai pe scurtū observă mai totū aceleași datine și credințe, cari

s'aŭ observatŭ întăia oră când a fostŭ înmormîntatŭ, făcîndŭ după înmormîntare chiar și prasnicŭ saŭ comăndare și rădicîndŭ pomulŭ.

Ba uniî pŏrtă chiar și slujbele din noŭ și anume în decursulŭ postului mare.

În comuna Zănoġa din *Țera-Romănescă* e datină ca ôsele să se strîngă într'unŭ vasŭ saŭ o *pomnetă* de pânză și astŭ-felŭ, după ce preotulŭ le udă cu vinŭ, recitîndŭ din psalmulŭ «*Miluesce-mă Dumneġeule*» cuvintele «*Stropi-mă-vei cu isopŭ și mă vei curăți*» le așeză la locŭ curatŭ, saŭ în unŭ altŭ cosciugŭ, dacă se întemplă ca în acestŭ timpŭ să-î mŏră vre o rudă (1).

Dacă mortulŭ nu e putredŭ de totŭ, atunci nu-lŭ scotŭ de felŭ afară din grŏpă, ci-lŭ lasă în năuntru, așternŭ de-asupra lui, cătŭ e sicriulŭ de lungŭ, o pânză; punŭ în fie-care margine a grŏpei cătē o lumină de cēră galbġnă aprinsă, și astŭ-felŭ îlŭ prohodesce preotulŭ după ce a eșitŭ dela biserică.

În cazulŭ acesta nġmurile mortuluiŭ chiamă de regulă mai mulți preoți ca să-lŭ prohodescă și să-î cetescă *rugăciunile deslegării*, creġġndu-se în genere că trebuie să fie de cine-va blăstġmatŭ și aturisitŭ, și din cauza acġsta n'a putreditŭ (2).

În alte părți, totŭ din *Moldova* și *Țera-Romănescă*, dacă mortulŭ se găsesce neputreditŭ, creġġndu-se că e juratŭ, adecă afurisitŭ, se razimă de zidulŭ bisericeii, și arhierulŭ saŭ preotulŭ îi cetesce rugăciunile deslegării pentru cei afurisiți și apoi se înmormîntġză (3).

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 329.

(2) Dict. de S. Sa părintele G. Latesŭ, preotŭ și invġtătorŭ în Rădășeni; Mariuca Nistorŭ, Romăncă din Mălini. — Veġi și Burada, *Inmorm.* p. 52.

(3) T. T. Burada, *Inmorm.* p. 52—53; — Ionġnŭ, op. cit. p. 46: «Când se desgrŏpă unŭ mortŭ și se găsesce neputreditŭ, se crede că-î juratŭ. În cazulŭ acesta se razimă de zidulŭ unei biserici, apoi îi cetesce preotulŭ rugăciunea de deslegare a jurămintelorŭ ce potŭ fi asupra lui.»

Românii din *Macedonia* credă că numai unŭ omŭ care a fostŭ călcătorŭ de jurămintŭ nu putreŭește. Decŭ, aflându-se unŭ mortŭ neputredŭ, vinŭ preoții de-ŭ cetescŭ și-lŭ deslegă ca și 'n România (1).

În casulŭ din urmă nĂmurile mortului sunt totŭ-deauna cu multŭ mai triste și deprimare, și varsă cu multŭ mai multe lacrimi decăt atunci, când îi află numai ăsele deșirate și gőle.

Spunŭ mai departe bătrânii, că în vechime, aflându-se unŭ mortŭ neputredŭ, nu se desgropă numai o singură dată, ca 'n timpulŭ de față, ci de mai multe ori, în mai multe rĂnduri, și totŭ-deauna de câte ori se desgropa, i se cetiaŭ rugăciunile de deslegare și i se făcea prasnicŭ (2).

Cum că datina desgropării a trebuitŭ să fie mai de multŭ forțe respândită și cu deosebire în *Moldova*, se pőte cunósce și dintr'o doină din comuna Bădeni, județulŭ Iași, din care reproducemŭ următorele versuri:

Și-oiŭ să lasŭ cu giurămintŭ
Ca să-ŭi faci sicriŭ de plumbŭ,
Sa mă 'ngrochi tu mai adâncŭ,
Și să mă scoți la cinci ani
Să-ŭi faci gustu cu dușmanŭ (3).

Când se'ntĂmplă de mőre vre-unulŭ din nĂmulŭ celŭ mai de aproape alŭ mortului, atunci nu se mai așteptă ca să trecă timpulŭ hotărĭtŭ pentru desgropare, ci 'n multe comune, atătŭ din *Moldova* câtŭ și din *Țera-Romănescă*, este datină ca mortulŭ ce a muritŭ mai pe urmă să se desgrőpe la șese săptămăni, și dacă-lŭ găsescŭ cu fața în josŭ, se đice că e *strigoiŭ*, și

---

(1) BolintinĂnu, CălĂtorii la Romăniŭ din Macedonia, p. 91—92.

(2) Dict. de Mariuca Nistorŭ din Mălini.

(3) M. Canianŭ, Poesii populare, Doine, Iași 1888. p. 132.

îndată i se bate unû parû de lemnû de tisă prin inimă, saû i se scôte inima şi cu ea se ungû toţi membrii familieî, pentru că prin acêsta se crede că-î păzesce ca să nu móră îndată şi nêmurile rêmase în vietă (1).

În judeţulû *Mehedinţi* în timpurile vechi, după ce se desgropa strigoitulû, se ducea la munte şi se arunca saû se îngropa acolo (2).

În comuna Tătărei, judeţulû Oltû, precum şi'n comuna Zănoga din *Ţera-Românească*, se mai crede încă că mortulû e strigoiu dacă s'a născutû cu *perdea* saû cămaşă pe capû, de aceea, când móre, înainte de a fi îngropatû trupulû lui, se légă cu rugû, şi-î punû puţinû meiû în sicriû, în gură şi în nasû (3), saû i se înfinge în buricû o undrea şi o lasă acolo ca să-î pèră puterea şi să nu mai pôtä face rău (4).

În timpulû mai din urmă însă datina de mai sus a începutû a se rări şi a se întrebuiţa alta, şi anume: în locû de a i se înfinge o undrea în buricû, se înfinge unû fusû în mormîntulû repausatului (5).

Credinţa în *strigoî*, numiţi în unele părţi ale Transilvaniei *şiscoi*, este foarte răspândită nu numai la Românii din România liberă, ci şi la cei din Bucovina, Transilvania, Banatû şi Ungaria.

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 53. — Ionénû, *op. cit.* p. 41; «Dacă la şése sêptlêmâni delă mórtea cuî-va móre şi o allă persónă din familia aceluî dintâiû mortû, atunci acesta se desgrópă, şi dacă îl găsescce cu faţa în jos se crede că este *strigoiu* şi îndată i se bate unû parû în inimă pe care o şi iea şi cu ea se ungû toţi membrii familieî, păzindu-se prin acêsta de a mai muri vre-unulû.»

(2) Burada, *Inmorm.* p. 53.

(3) Burada, *Inmorm.* p. 53—54. — D. Stănescu, *op. cit.* p. 325: «Alţiî (*strigoî*) chiar se zemislescû astû-felû, născêndu-se cu o cămaşă de peliţă foarte supţire, ca semnû alû calităţii de *strigoiu*.»

(4) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

(5) D. Stănescu, *op. cit.* p. 325.

«Aflându-mă în Transilvania, în comuna Zernesci, — scrie d-lu Th. T. Burada, — mai multe femei din Poiana-Mărului, unu satu aproape de acea comună, creșându că plôia, care ținea neîncetat de vr'o câte-va zile, provenea din cauza morții unei fete îngropate de curind și presupusă de *strigóicã*, merseră la mormintu și desgropară cadavrul, și-lu străpunseră cu furci de fieru în inimă, în ochi și în pieptu, și apoi întorcându-o în secriu cu fața în jos au îngropat-o iarăși (1) »

În alte părți din *Transilvania*, precum bună oră în comuna Secădate și Săcelu, morții, despre cari se crede că sunt *strigoți* ori *pricolici*, și cari se cunoscă mai cu sémă pe aceea că, după cum spunu unii, au coday, se îngropă cu fața în jos, sau li se bagă în gură *ustunoiu* (usturoiu, aiu) și pietre, sau li se implântă în inimă o țepă, sau li se taie capulu și așa se punu apoi în sicriu și se îngropă, ca să nu se pôtă sculă din mormintu și să sugă sângele sau să mânce inima celoru vii, căci pretutindene se crede că strigoiu iesu nôptea din morminte, cu deosebire în sêra spre St. Gheorghe, Înălțarea Domnului și St. Andreiu, când au cea mai mare putere; și atunci nu numai că ieau laptele de la vacile mulgătoare și le sugă sângele, nu numai că facu ômeniloru o mulțime de neplăceri, neajunsuri și daune, de cum înnopteză și până cântă cocoșii, ci totu-odată mânâncă rîndu pe rîndu câte unu membru din familia lor, sau le mânâncă numai inima și le sugă sângele, din care causă trebuie numai decăt să móră (2).

În *Bucovina* morții, despre cari se crede că sunt *strigoți*,

---

(1) Burada, În morm. p. 54.

(2) Com. de I. Georgescu; Rom. Simu; Teodoru Simonu, stud. la gimn. din Năsăudu: «Despre *Strigoți* și *Pricolici* se crede că umbra lor uiese din mormintu (adecă ca fantome) și umblă pe câmpu și prin satu, iar după ce cântă

se pună în secriu cu fața în jos. Iară după câte-va săptămâni se desgrăpă și, de-lă află numai în câtă-va mișcată în secriu, îi bată ună cuiu de lemnă dreptă în inimă, pironindu-lă astă-felă de tundulă secriului ca să nu se mai pōtă scula. Iar acēsta se face numai atunci, când presupusulă strigoiu supēră prea tare pe cei rēmași în viață, arătându-li-se în visă, saă dacă li se pare loră a-lă vedē nōptea cercetându locurile pe unde a trăitū.

În timpulă mai nōă însă atātū credința în strigoii câtū și datina de a-i desgropa și străpunge în inimă a începută a dispārea din Bucovina, și mai alesă de când mai mulți inși fură fōrte aspru pedepsiți de cătră autoritățile civile pentru credința loră cea deșartă și pentru datina loră cea rea de a-i desgropa și a-i diforma în chipulă cum s'a arătātū (1).

În *Banatū* nu numai pre aceia, despre carī se crede că sunt strigoii, ci chiar și pre vrăjitorē, precum și pre tōte acelea femeii, despre carī se presupune că aū relațiunii cu spiritele cele necurate, le culcă cu fața în jos și așa le îngropă, credēndū că apoi nu iesū nōptea din mormintū și nu umblă în orele secrete ca să facă ōmeniloră răū (2).

Atātū în privința corpului ōmenescū, pentru care până la alū șēptelea anū, când i se face desgroparea și deslegarea de blăstemele ōselorū, Românulă aprinde cāndela saă diferite luminii și arde miresme sfințite pe mormintulă sēū, iar dela alū șēptelea anū începēndū înainte dispere ore

---

cocoșulă de mieđulă noptii le pierē puterea și iar se bagă în mormintū.» — D. Stănescu, op cit. p. 325: «Ideea că unii morți se facū *strigoii* e fōrte răspāndită. Ei, după cum crede poporulă, iesū nōptea din mormintū cu cosciugulă în capū și mănāncă rindū pe rindū câte unū membru din familia sa.» — Nic. Densușanū: «Scrutări mitologice la Romāni,» publ. în «Familia,» an. IV. Pesta 1868. No. 38, p. 449—450.

(1) Com. de d-lă Av. Macoveiū, preotū, și alți Rom.

(2) Veđi «Familia» an. VII. Pesta 1871. p. 63.

cum amintirea urmaşilor săi, mai alesă dacă în aceeaşi gropă nu mai vină alţi odihnitori noi (1).

---

(1) V. A. Urechiă, Mironu Costinū, Opere complete, t. II, Bucuresci 1888, p. 588: «Dela introducerea creştinismului în Dacia, mormintele nu au mai fostu locuri de odihnă eternū neturburate, cum erau mormintele romane vechi. Creştinismul a fostu şi este, fără să-şi dea sēma de ce face, unū agentū distrugătorū alū mormintelorū. In adevērū, ritualulū creştinescū a redusū cultulū mormintului la *şapte anī*. Până in alū şeptelca anū Românulū creştinū aprinde candela, făclia la sērbători mari şi arde miresme sfinţite pe mormintele alorū săi. La alū şeptelēa anū se face *desgroparea* şi sfinţirea orī deslegarea de blesteme a ōselorū. Accstū actū creştinescū dă, din nenorocire, ocasiune de despoiarea mormintului de celo mai preţioşce resturi istorice: bănufulū dela toiagū, inelulū care unc-orī era insu-şi sigilulū mortului, fără a mai aminti şi de fragmentele din laine cu cari a fostu ingropatū vre-unū personagiū ilustru. După desgroparea de sēpte anī, mortulū dispere ōre cum din amintirea urmaşilorū lui, mai alesū dacă in aceea-şi gropă nu mai vinū noi odihnitori.

«Acēstā imprejurare ne explicā puţinulū numērū de morminte, cari au străbătutū până la noi din seculii anteriori; aprŃpe numai acele morminte mai existā, cari au fostu aşezate in interiorulū bisericilorū, adecā cele ctitoresci. Afară din bisericā, mormintele dispărurā, insemnate fiindū mai adese cu câte o cruce de lemnū, şi une-orī, din cauza strimtoririi cimitirului, gropile se golirā de ōse ca să facū locū la noi odihnitori. Numāi legca modernā a cimitirelorū aşezate afarā din oraşe, a asiguratū repaosū eternū mormintului... pentru cei cari potū să-şi plăţescā posesiunea neturburatā a doī coţi de pāmintū!

«Şi cu tŃte aceste scāderi in cultulū mormintului, provenite din ritualulū morţilorū la creştini, sau din organisaţiunea socialā, venerarea mormintelorū este semnū de vitalitatea naţionalā. A-şi aminti de cei cari *au fostū*, de cei cari au lucratū in vre-o direcţiune pentru ţerā, este o probā a acelei vitalitāţi. Omulū lēgā totū-dcauna firesce prescentulū de trecutū. Cine nu face aşa, nu pŃte să-şi dca sēma de viitorū.»

XXXII.

S U F L E T U L Ū.

Dela începutul studiului de față și până aici ne-am ocupat, am putea dice, mai numai cu corpul, cu datinele și credințele privitoare la acesta, precum și cu celea ce-î sunt omului de neapărată trebuință pentru mântuirea și odihna sufletului său după moarte, pe când despre *sufletă* am amintit numai ici coala câte ceva.

Acum însă, după ce am spus tot ce am avut de spus în privința corpului precum și în privința eliberării sufletului de la munca cea eternă, a sosită rëndulă, ca să vorbim mai cu de-amăruntul și despre *sufletă*. Să vedem ce face acesta, după ce se despărțesce de corp? când, cum și pe unde umblă el până ce ajunge la locul de odihnă său de muncă, care-î este rënduită de Dumnezeu amăsurată fapteloră sale din lumea acăsta.

Vomă începe decă mai întâi cu credințele și datinele Româniloră din *Bucovina* și anume a celoră din districtulă Sucevei.

Româniă din orașulă Sucéva credă și spună, că sufletulă,

după ce a eștitu din omu, șede într'unu ungheriū alu casei și acolo așteptă până ce scotū mortulū afară, apoi ese și elū cu acesta din casă și, după ce-lū petrece la mormintū și vede cum ilū punū în grōpă, se înalță la cerū.

Româniū din Mihoveni-și Buninți credū că, după ce s'a despărțitū sufletulū de corpū, se arată la trei zile, când se pune unū ștergariū la feréstă și unū pieptene pe pragulū ușei; pe ștergariū să se odihnescă, iar cu pieptenele să se pieptene. După aceea se mai arată la șese zile apoi la șese luni și pe urmă la unū anū.

Cei din Stroesci spunū că totū timpulū câtū stă corpulū încă neașezatū în mormintū, sufletulū șede de'napoia casei și așteptă până ce iesū cu mortulū din casă. Cum iesū însă cu mortulū din casă, Dumneđeū ilū chiamă la prasnicū și așa se duce sufletulū o dată cu corpulū (1).

Cei din Todiresci și Solonețu spunū că sufletulū, câtū stă corpulū omulū neingropatū, atâta stă și elū pe lângă corpū și pe lângă casă. După ce se îngropă corpulū, se depărtéză și elū de dînsulū și trecêndū pe la *vămî* se duce saū în *iadū* saū în *raiū*, după cum i-aū fostū și faptele: rele saū bune. La șese sêptemâni vine acasă și, dacă-i daū nêmurile sale de astă dată ceva de pomană, se duce fôrte bucurosū, iar dacă nu-i daū nimicū, merge fôrte supêratū (2).

Româniū din Bălăcena credū că, după ce a eștitū sufletulū din corpū, mai rêmâne pe pămîntū, până ce se îngropă mortulū, stândū la capulū acestuia și jelindū împreună cu cei de casă, iar a treia zi după ce s'a înmormîntatū acuma mortulū și i s'a făcutū prasnicū, părăsesce casa, unde a viețuitū, și se duce în ceriū (3).

---

(1) Com. de Antonū Petricenū, stud. gimn.

(2) Com. de I. Avramū, stud. gimn.

(3) Com. de M. Jemna, stud. gimn.

Cei din Stupca ȱicŭ, cŭ sufletulŭ nemijlocitŭ dupŭ ce se despŕrtesce de corpŭ, viindŭ ŕngerulŭ dela botezŭ űi luŕndu-lŭ cu sine, merge űi petrece űn cerŭ pŕnŭ ce sosescce timpulŭ, ca sŕ i se űnmormintezce corpulŭ. Cŕnd se űnmormintezŭ corpulŭ, atunci se scobŕrŭ űi elŭ din cerŭ űi-lŭ petrece pŕnŭ la morműntŭ, apoi merge űi petrece iarŕűi űn cerŭ. A treia ȱi dupŭ ce s'a űnmorműntatŭ corpulŭ, se scobŕrŭ din noŭ din cerŭ űi cercetezŭ casa, unde a locuitŭ, cŕtŭ timpŭ a vieűuitŭ pe pŕműntŭ. In acestŭ ȱi decŭ űndŕtinezŭ Stupcaniŭ de a pune o tavŕ cu fŕinŕ űn loculŭ acela unde a muritŭ omulŭ, creȱendŭ cŭ viindŭ sufletulŭ, trece peste tavaua cea cu fŕinŕ, űi trecendŭ elŭ pe acolo i se cunoscŭ urmele űi cunoscendŭ-i-se urmele e unŭ semnŭ cŕ-i trebue ceva. Atunci nŕmurile űi daŭ oi-ce de pomanŕ űi-lŭ jelescŭ (1).

Romŕniŭ din oraűulŭ *Siretŭ* spunŭ cŭ dacŭ pe loculŭ, unde a muritŭ unŭ copilŭ, se cerne fŕinŕ űn sŕra cea d'űntŕi dupŭ ce s'a űnmorműntatŭ, űi se pune acolo unŭ pŕharŭ cu apŕ curatŕ űi pe pŕharŭ toiagulŭ ca sŕ ardŕ, atunci nu numai cŭ vine copilulŭ peste nŕpte űi bea apŕ, ci a doua ȱi dimineȱŕ se cunoscŭ chiar űi urmele sale pe unde a umblatŭ.

Mulűi inűi pretindŭ, cŭ fŕcendŭ acestŕ, aŭ vŕȱutŭ o mulűime de urmuűore ca de copilŭ űmprejurulŭ paharuluiŭ.

In Mŕnŕstiŕra saŭ St. Onofreiŭ, comunŕ űn apropierea oraűului *Siretŭ*, cŕnd mŕre cine-va se pune la capulŭ lui o ulcicŕ cu apŕ, o nŕframŕ űi o luminŕ. Sufletulŭ űede pe nŕframŕ lŕngŕ mortŭ pŕnŭ ce se duce mortulŭ la morműntŭ. Apoi plŕcŕ űi elŭ pe calea sa, adecŕ merge saŭ űn raiŭ saŭ űn iadŭ, dupŕ cum űi-a cŕűtigatŭ (2).

In Vicovulŭ-de-sus űi 'n Bilca, sate űn districtulŭ Rŕdŕu-tuluiŭ, cŕnd mŕre unŭ omŭ, űndatŕ se pune o nŕframŕ, o

---

(1) Com. de Al. Baciŭ, stud. gimn.

(2) Com. de Elisaveta Agapi

ulcică saŭ o sticlă plină cu apă, cu unŭ colacŭ saŭ o bulcă pe dînsa și o lumină pe feréstă, cređându se că acolo se așeză și stă sufletulŭ în decursulŭ celorŭ trei ȓile, câtŭ stă și mortulŭ în casă, și ședëndŭ pe năframă și gustândŭ din bulcă și apa din ulcică. A treia ȓi însă se înalță la cerŭ, de unde se întorce iarăși la trei și la șese ȓile, apoi la șese sēptēmāni și la unŭ anŭ la acea casă, în care a trăitŭ împreună cu corpulŭ. După acēsta nu vine mai multŭ pānă într'alŭ șeptelea anŭ și anume în ȓiua în care a muritŭ, și dacă nēmurile sale îi daŭ atunci ceva de pomană, elŭ se bucură fōrte tare, și se întorce cu pompă îndērēptŭ la cerŭ, și apoi se înstrăineză și nu vine mai multŭ (1).

Totŭ în Bilca este datină de a se pune după înmormîntare în loculŭ acela, unde a muritŭ omulŭ, o ulcică cu apă, o bulcă și douē lumini, una : care trebue să fie făcută din toiagŭ, iar alta nouă. Aceste lumini ardŭ în trei serī acolo, unde s'aŭ pusŭ. A treia ȓi, după ce a venitŭ acum sufletulŭ și a bēutŭ din apă, se dă ulcica de pomană unuī omŭ sērmanŭ cam de etatea aceea, de care a fostŭ și mortulŭ (2).

Romānii din *Crasna*, districtulŭ Storojineșului, îndătinēză de a pune, înainte de a eși omulŭ sufletulŭ, și anume cānd îi ținŭ lumina, o strachină saŭ o olă cu apă prōspētă și curată lângă dînsulŭ, cređendŭ că tare-i arde sufletulŭ. După ce a muritŭ credŭ că sufletulŭ se duce dreptŭ la strachina cea cu apă, bea puțină apă de aceea, pe urmă se scaldă într'însa și astŭ-felŭ se rēcresce. Strachina saŭ olă respectivă se dă de pomană celui ce a ținutŭ lumina, care, ducēndu-se cu dînsa în grădină, varsă apa, în care s'a scāldatŭ sufletulŭ, pe unŭ pomŭ, iar strachina o iea și o duce mai pe

---

(1) Com. de Iust. Cārdeiŭ.

(2) Com. de Iust. Cārdeiŭ.

urmă acasă. Sufletul însă, după ce a bătut din apă și s'a scăldat, se pune lângă corp și totu timpul cât stă acesta în casă stă și el lângă dînsul său se pune și stă la cheutorea casei.

Mai departe cred Crăsnenii că nu e nici de cum bine a sta pe feresta deschisă, de ore-ce, când mori nu poți eși sufletul din casă afară. Asemenea, când se iea vr'o oală de la foc nu e bine a-i lăsa locul deșert, pentru că murind nu poți închide gura, ceia ce, după cum am vădit și mai sus, e semn rău.

În fine, cred și spun Crăsnenii, că sufletul până la șese săptămâni după scoterea și înmormîntarea corpului, vine neîntrerupt la casa unde a încetat din viață, mai ales în noaptea *hojma* că corpul și se frămîntă după dînsul, dora, dora îl poate afla. Ba el, nu numai până la șese săptămâni, ci și mai târziu încă că corpul dacă nu i se dă nimic de pomană.

Drept aceea nici un Crăsneniu nu se încumeta a se culca și a dormi în decursul celor șese săptămâni pe locul acela, unde a murit și a stat mortul înainte de înmormîntare.

De la șese săptămâni înainte însă, când sufletul vine pentru ultima oară, când se face osfeșanie și pomenire, nu se mai teme nime a se culca și a dormi pe locul acela, pentru că, — spun ei, — din ziua aceea începînd, sufletul nu vine mai mult ca să-și cerce corpul (1).

Românii de peste Prut, și anume cei din Boianu și Mahala, dicu că atât sufletul cât și morrea stau trei zile pe lângă corpul omului și pe lângă casa în care a repausat acesta. După trei zile însă, și anume după înmormîntare sufletul se duce, dar nu pentru totu-deauna, ci

---

(1) Auđitū dela mai multe romānce din Crasna.

În decursul unui an se întorce de mai multe ori și anume: odată la șese săptămâni, iar a doua oră la un an.

Când pocnesce sau trăsnesce ceva în casă, atunci e, după credința Românilor din Boianu și Mahala, un semn că a venit sufletul, iar când viséza pe mortu că a venit acasă, atunci e un semn că cercă ceva de pomană sau că și-a adus aminte de noi și a venit să vadă ce mai făcem și cum trăim (1).

Românii din Stulpicani, districtul Câmpulungului, cred și spun, că sufletul, după ce s'a despărțit de corp, se învêrtesce trei zile prin casă. A treia zi însă, când se înmormintéază corpul, se duce și el împreună cu acesta până la gropă, unde petrece asemenea trei zile. De aici se duce de-a dreptul înaintea lui Dumnezeu și-i spune că a venit de unde l'a trimis, și Dumnezeu pe urmă îl trimite în alt loc, și anume, dacă a fost păcătos, într'un trup unde să petrecă în chinuri, iar dacă a fost curat îl trimite în unul păcătos ca acela să se îndrepteze. După acesta se pornesce și rătăcesce o bucată bună de timp prin lume, iar la urmă se bagă sau într'un om, care abia se nasce, sau se duce și se bagă într'o vită curată ori într'una spurcată și după aceea în paseri, și din paseri, după ce s'a îndreptat și curățit deplin de toate păcatele, se duce și trece toate vămile și ajunge în rai. Asta trebuie sufletul s'o facă în decurs de 40 de zile sau, după înprejurări, și mai mult, și se dice că necăjit fiind de trecerea prin atâtea trupuri și-a tras acum canonul, cât a avut să-l tragă.

În această călătorie îndelungată sufletul este totu-deauna petrecut de un înger, și dacă cine-va se încumeta ca să se rostéască către unul dintre dinșii cu un cuțit, se

---

(1) Com. de d-lu V. Turturénu, preot, și Ionică alu lui Iordachi Isac.

dice că respectivul își taie ângerul s u p zitori  pe un  timpŭ de șapte ani (1).

Românii din Fundul -Moldovei istorisesc  că c t  stă mortul  in casă, stă și sufletul  cu ângerul s u p zitori  in casă, iar c nd il  inmormint z , atunci il  petrece și el  p n  in  interim . După ac sta mai stă incă 40 de  ile pe p mint , p n  ce ai săi, fac  prasnic , apoi p r sind  p mintul , trebuie să trec  *prin un  foc *, și trec nd  focul  acela merge intr'un  *loc  r coros *, unde aștept  *judicata cea mai de pe urmă*. In timpul  acela, c t  stă sufletul  in casă, pun  un  pahar  cu apă, ca să aibă sufletul  c nd e insetat , de unde bea. O s m  a  datin  de a aprinde, pe locul  unde a murit , c te o luminare in  iua de Alexii (2).

In *Moldova* și anume in comunele Petia, R d șeni, Baia, Sasca, Mălini, Dr ceni, și altele din judeul  Suc va, plaiul  Muntele, cred  Românii că sufletul , după ce s'a desp rșit  de corp , stă trei  ile pe lângă casă precum și de-asupra capul  celui mort .

In r stimpul  acesta ângerul  il  p rt  prin t te locurile: bune și rele, pe unde a umblat  el , c t  a fost  in vi t  și-i spune: aici ai f cut  ac sta, dinc ce ac sta, și tot  așa p n  ce sf rșesce t te lucrurile.

A treia  i, c nd ducă pe mort  la gr p , se duce și el  cu dinsul , și după ce a  slobođit  acuma cioclii corpul  in gr p , sufletul , dacă a f cut  bine, ii  ice:

Trupule, trupșorule,
Scumpule odorule!
Dute-acuma in mormint ,
Că e  merg  la Domnul  s nt .

---

(1) Com. de Nic. Cotlarciuc , stud. gimn.

(2) Com. de Const. Mercheș  și I. Tonigar , stud. gimn.

Eü mă despărțescü de tine
Și mă ducü unde e bine!

Dacă, din contră, mortulü a fostü unü omü păcătosü,
atunci sufletulü, îi spune :

Hoitule, hîdû, hoitule,
Negrule-amărîtule!
Du-te de-acum în mormîntü
Spre mîncarea viermilorü,
Că numaî de rëulü tëü
Trebue să suferü și eü,
Numaî din pricina ta
O să suferü muncă grea!

După ce a rostitü cuvintele acestea și după ce s'a înmormîntatü acuma corpulü, ângerulü luându-lü, îl duce într'unü *locü anumitü*, unde petrece până la vremea cea de judecată.

În loculü acela, unde a repausatü mortulü, se pune în cele trei serî după înmormîntare, ca și 'n Bucovina, o ulcică saü o strachină cu apă pröspëtă saü cu vinü, cu unü colacü pe dînsa, iar alătura o lumină aprinsă, de regulă rëmășița toiagului, saü 3 lumini făcute din rëmășița toiagului și *lumina din mîndă*, adecă din lumina care s'a ținutü la repausare în mîna mortului, cari se lipescü în rîndü de marginea ulceleî saü a străchineî. A treia nópte se lasă luminele să ardă până ce se sfârșescü.

Acésta se face de aceea, pentru că în decursü de 40 de ȕile, mai alesü în cele trei ȕile după înmormîntare sufletulü, neputëndu-se despărți așa de grabă de casa unde a trăitü bine, vine și bea apă din ulcică și gustă din colacü. Dar elü n'o face acésta numaî în cele trei serî, ci și mai pe urmă până la 40 de ȕile cêrcă pe ai sêî ca să vadă ce î-orü mai da de pomană (1).

---

(1) Dict. de A. Pletosü din Rădășeni și M. Nistorü din Mălinî. — Veȕi și Burada, Innorm. p. 46.

În alte părți, totu din *Moldova*, este datină de-a se tămâia în casa unde a fost mortul și a se turna pe locul, unde s'a săvârșit din viață, puțină apă, apoi a se duce la mormintu vinu și tămâia, creându-se că până la 40 de zile, când începe a putrezi trupul, sufletul mortului umblă sburându pe lângă casă și pe lângă mormintu, după aceea trece în ceea-laltă lume (1).

Românii din unele părți ale *Țerei Românești* cred că sufletul omului mort umblă timpu de șese săptămâni pe unde a umblat cu trupul, apoi vine la mormintu, își adună totu ce i s'a dat până atunci de pomană, se sue pe cruce, apoi se înalță la ceru. Dacă n'are cruce, șede pe mormintu până ce pune cruce, și apoi se înalță (2).

În alte părți din *Țera-Românească*, se crede că sufletul, după ce iese din corp, ângerul îl plimbă prin toate locurile, pe unde a umblat, când era în trup. Și se dice că prin ori-ce loc și prin ori-ce potecă a fost omul în viață, se duce acum sufletul cu ângerul. Iar, după ce a cutreerat toate locurile, se întorce acasă și se pune pe strășina casei, unde stă trei zile. Dar, îndată ce a ajuns la strășina casei, unde e mortul, fiind cuprins de sete, dice ângerului:

— Vai ângere, multu mi-e sete!

Ângerul îi răspunde:

— Dute 'n casă aci jos și bea apă!

Acăsta se 'ntemplă tocmai când rudele mortului jelesc pre mortu.

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 48. — Lambrior, *op. cit.* p. 155: «Se crede că 40 de zile sufletul mortului stă încă în casă sa și umblă pe la mormintu, iar după împlinirea acestora se duce în cea-laltă lume. De aceea în vreme de 40 de zile se tămâiază desu prin casă și pe la mormintu, unde se aprind și luminări.»

(2) Ionenu, *op. cit.* p. 45.

Sufletul se scoboră de pe strașină, se duce în casă, dar îndată ese din casă afară cu totul mâhnit.

Ângerul îl întreabă:

— Ai bătut apă?

— Nu! . . . n'am bătut, răspunde acesta, căci mi s'a făcut scârbă mare, din cauză că acolo în năuntru vădui un hoi mare, pre care îl mânca nisce cior.

Hoitul acela era corpul lui.

— Veđi! în trupul acela — îi țe acum ângerul, — ți-ai făcut tu vacul și abia acuma ai eșit dintr'însul. Ciorile, ce ai văđut, sunt némurile tale, — te jelesc că tu ai eșit din trup!

De acest răspuns sufletul este foarte mâhnit și în mirare (1).

În fine tot în *Țera-Românească*, există credința că după mörte, în timp de șese săptămâni sufletul pribegesce de-a rîndul în fie-care ți prin tôte locurile, pe unde a umblat, iar sêra vine și se odihnesce după ușa dela tinda bordeiului, prin casă și pe la mormînt, unde se aprind și lumînări.»

De aceea lumea din casă e ținută, ca să nu pună nimic spurcat după ușa.

Trecînd cele șese săptămâni, sufletul celui mort, purtat de ângeri, merge la rai.

În acêstă cale însă este împedat de cete de diavoli, cari caută ca să-l răpescă și să-l arunce în iad sub diferite acuzări.

Dacă cel mort în vieța lui a fost om drept, el nu pöte fi oprit de draci, iar dacă a fost păcätos, atunci este răpit din mâna îngerilor și dus la iad (2).

---

(1) I. St. Negoescu, «Credințe pop.» publ. în «Lumina pentru toți» an. II, București 1888. p. 474 — 475. — Ionênü, op. cit. p. 46.

(2) D. Stănescu, op. cit. p. 323.

Pecătoșii, cariî au avut nenorocirea să intre în iad, sunt ținuți și munciți acolo pentru totu-deauna. Din contră însă, cei drepți capătă din când în când libertate și viind în lume se arată la membrii din familie și ceru ceea ce le e necesaru. Acesta o potu ei face în timpul nopții în tota libertatea. Ângerii îi conduc unde voescu, însă îndată ce se face ȝiuă, ei trebuie să plece și să se ducă iarăși la locul lor, căci lumina ȝilei îi prigonesce după urmă (1).

Români din *Dobrogea* credu că sufletul mortului stă șese săptămâni de-asupra ușorului dela ușa casei, de aceea așternu ei de-asupra acelu ușor o «*pominetă*,» adecă o bucată de pânză albă, tăiată dintr'o *trîmbă* (valu de pânză), pentru ca să aibă pe ce să stea sufletul (2).

În *Transilvania*, districtul Năsăudului, credu Români, ca și frații lor din Bucovina, că sufletul celui repausat petrece șese săptămâni sau 40 de ȝile pe pământ, iar după aceea se duce și petrece în *Câmpii Iudeului* până la a doua venire (3).

Alți Români, totu din districtul Năsăudului, credu și spunu că sufletul nu se depărtăză îndată după desfacerea sa de trup, ci elu stă în apropierea cadavrului, ba încă îl și însoșesc pe acesta până la mormntu, și după ce respectivul s'a așezat la repausul eternu, sufletul vine iarăși îndărăptu la locuința mortului, unde petrece timpu de șese săptămâni, iar locul s'eu de petrecere e închietura (cheitorea) casei de cătră răsăritu. La șese săptămâni după înmormintare se facu unu soi de pomene numite «*de șese săptămâni*.» După ce s'au împlinitu și acestea, sufletul se depărtăză și se așeză în ceru.

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 331.

(2) Burada, Inmorm. p. 46—47.

(3) Com. de Alexandru Boeriu, stud. gimn.

Și iarăși alții credū că sufletulū, în intervalulū de șese săptămânī, adecă dela înmormintare și până ce se facū pomenile de șese săptămānī, totū rătăcesce în continuū, iar când se facū aceste pomenī se apropie iarăși de locuința celui repausatū și asistă și elū la acea masă și apoi se despărțeză pentru tot-deauna (1).

În alte părți ale *Transilvaniei* există credința că sufletulū celui repausatū rămāne unū timpū mai îndelungatū pe pământū, și în timpulū acela nu petrece nici în cerū nici în iadū, ci în lumea acēsta, unde umblă încolo și încōce, vine în atingere cu alte suflete, iea parte la bucuria și întristarea celorū ce aū rămasū în viēță, și are anumite lipse, cari trebuie să fie numai decāt îndeplinite de cătră ai sēi. Abia după trecerea unū timpū mai îndelungatū și după o pribegire lungă peste două-șeci și cincī de ape, ajunge sufletulū, petrecutū fiindū de ângerulū sēu, în lumea cea-laltă unde capētă iarăși corpulū, care l'a purtatū în acēstă lume (2).

În *Banatū*, la eșirea sufletulū său și după ce plēcă cu mortulū din casă, se pune într'o ferēstră unū păharū cu apă, cređēndu-se, ca și 'n cele-lalte părți locuite de Rōmānī, că sufletulū petrece 40 de țile pe pământū și'n rēstimpulū acesta fiindū însetatū vine și bea apă din păharulū celū de pe ferēstă, care s'a pusū anume spre acēstū scopū (3).

Din tōte cele espuse până aci rezultă că sufletulū omulū, care a viețuitū după prescripțele dumnezeesci, petrece de regulă pe pământū 40 de țile, adecă până ce némurile sale îi dau de pomană tōte celea ce-ī sunt de neapērată trebuință pentru mântuirea și călțtoria sa în cea-laltă lume. Din contră, dacā omulū și-a luatū singurū viēță, dacā a

---

(1) Com. de d-lū T. Simonū.

(2) Wlisllocki, op. cit. p. 33.

(3) Com. de d-lū Ios. Olariū.

fostu foarte p c tosu, sau i-a r masu corpulu ne nmormintatu, atunci trebuie nu numai să r t c esc  timpu mai îndelungatu pe p mintu, ci totu odată să între  i să petrec  prin diferite corpuri omenesci  i animalice, p n  ce se curătesce de tote p catele c te le-a comis  tr ind  în lume,  i abia după aceea se pornesce spre locul de odihnă.

Credin a ac sta însă o  nt lnim  nu numai la Rom ni, ci ea se află  i la alte popore at tu din anticitate, c tu  i din timpul de fa  (1).

A a învățatura religioar   i filosofemele lumii vechi erau de p rere că sufletulu, mai nainte de ce a  nsufle itu corpulu omenescu, trebuie să fi locuitu în alte corpuri  i că după m rtea omului trece iar si într'unu nou organismu, anume ca să se cur tesc   i să p t  ajunge în urmă la  inta perfec iunii sale.

 nv  atura brahmană a Indieniloru vechi represintă emigrările sufletulu după m rte prin animale rele  i bune ca peniten e  i mijloce de cur tire.

Preo ii egipteni erau de p rere, că sufletulu după m rtea corpului pribegesce prin tote speciile de animale  i că după 3000 de ani  ntr  iar si într'unu corp  omenescu.

Probabilu că de la Egipteni au acceptatu credin a în sufletu mai întâi Grecii,  i dintru începutu s'o fi propagatu Pherekydes  i  nv  acelulu se  Pythagoras, care  i-o închipuia ca unu procesu de cur tire.

Metemsihos , schimbarea sufletulu,  i *metensomatos *, schimbarea corpulu, sunt terminii grecesci pentru emigrarea  i transformarea sufletulu.

Pitagoreii mai t r ii  nv  au, că sufletulu, eliberatu fiindu din cătuşele corpulu, trece în imperiulu mor iloru,  i după

---

(1) WlislOCKI, op. cit. p 32.

o petrecere mai îndelungată sau mai scurtă în acestu imperiū însufleșese din nou alte corpuri omenesci sau animalice, până ce deplină curățitū și demnū, se întorce iarăși la isvorulū primordialū alū vieții.

Empedocles susținea o emigrare a sufletului chiar și în corpurile plantelorū.

În misteriiile grecesci se'nvață, că sufletulū, la sosirea sa pe pămîntū, ar fi învălitū într'o mulțime de vesminte (adecă de patimi și dorințe sensuale), pe cari trebuie să le arunce una după alta, înainte de a se pute întorce iarăși înderptū. Ca conducătorū alū sufletelorū (Psychopompos) în patria lorū originală apare Dionysos sau Bakchus, care le-a primitū dela Persephone din împărăția întunereculū, unde aū fostū supuse unei curățiri, iarăși pe pămîntū, unde năzuescū acum prin cunoștință și faptă după demnitatea eroică. Ocașiune spre curățire le oferia misteriiile.

Platonse exprimă de-a dreptulū că sufletele înainte de-a intra în omeni aū fostū odată aice, și la venirea lorū de a doua oră își caută corpuri, cari arū fi mai plăcute făpturiilor lorū; așa tiranii se vîră în lupi și vulturi, cei activi în albine și furnici. Până la deplina întorcere în sînulū Dumneșirii trece, după dînsulū, unū restimpū de 10.000 de ani.

Neuplatonicii desvoltă aceste păreri mistice și mai multū. Plotinū deosebesce o emigrare a sufletelorū din corpuri eterice nevădute în pămîntesci și o emigrare din pămîntesci iarăși în pămîntesci.

Aristotele respinge sufletulū, presupunēndū că acesta s'ar arăta nepesătorū față cu unele corpuri anumite.

Talmudiștii învățau că Dumneșeu a creatū unū numărū anumitū de Iudei, cari pentru aceea se'ntornă necontentitū, câtū timpū vorū fi Iudei, și câte odată se străpunū spre pedepsă în corpuri animalice; că în ziua invierii arū fi toți

curățiți și că voru viețui apoi în corpurile celor dreți în țera cea bine-cuvîntată (1).

După ce s'a pocăit și curățit acuma de tôte păcatele îi este sufletului încuviințat să plece spre odihna cea eternă, dar și 'n această cale lungă, deși e petrecut de ângeri și mai ales de ângerul său păzitor, totuși trebuie să îndure o mulțime de neajunsuri, unele mai neplăcute și mai mari decât altele, după cum i-au fost adecă și faptele: bune sau rele, și după cum a fost comandat și pomenit de ai săi atât în decursul înmormîntării corpului său cât și mai pe urmă după înmormîntare.

Intre tôte obstacolele însă, cele mai grele de învins sunt *apele cele mari* din cea-laltă lume și *vămile*, ale căror număr se urcă, după credința unora, dela 7 până la 24, iar după a altora chiar până la 99 (2).

Dacă în decursul petrecerii mortului de acasă și până la ținterimă némurile sale nu i-au pus *poduri* peste ape, dacă nu i s'au cetit *stâlpi* și nu i s'au făcut cel puțin trei *stări*, atunci lesne i se pôte întempla că ajungîndu la vre-ună rîu sau altă apă mare din cea-laltă lume, să nu pôtă trece, după cum nu unuia i s'a întemplat, din care causă a trebuit apoi să stea sau să rătăcescă ani întregi pe malurile apei respective, până ce în urmă s'a îndurat un suflet al lui Dumnezeu de dinsul și l'a trecut de cea-laltă parte.

Ce se atinge de *vămî*, apoi și cu acestea n'o pôte mai bine scôte la căpăt. Căci stîndu, după cum se va vedé mai pe larg în capitulul următor, la fie-care vamă sute și mii de draci, unul mai urit, mai înfiorător și mai îndrășneț decât altul, cum se apropie sufletul, îndată îl în-

---

(1) Mayer, Conversations-Lexicon. Dritte Auflage. Cuv. Seelenwanderung.

(2) Veđi cap. urm.

cunjură din toate părțile și, scoțându cartea în care se află notate toate păcatele, până chiar și cele mai mici și mai neînsemnate, ale sufletului călătoru, i le arată și-i spunu că nu e voie să trecă mai departe, și trebuie să se ducă cu dinșii în iadū. Ba ei nu se îndestuléză numai cu atâta, ci în nemărginita lorū răutate acuză sufletulū și de o mulțime de alte fapte rele, despre cari nici prin minte nu i-a trecutū. Ieău apoi cumpenele și, punându-lū pe dînsulū într'o cumpenă iar păcatele sale într'alta, îlū cumpenescū să vadă cine e mai greu: elū ori păcatele sale? Și multe alte piedice îi punū, dóră îlū potū răpi din mânele ângerilorū. Dar ângelulū nu lasă de felū pe draci să se apropie de sufletū. Iar dacă vede că nu e altū chipū de scăpare țice sufletulū să scótă banii, ce i s'aū pusū pe cruciță, cei din secriū precumī și cei ce i s'aū datū peste secriū de pomană și să plătescă dracilorū ca să-i dea drumulū. Astū-felū apoi, plătindū fiecare vamă, trecū toate vămile pe rëndū și plécă mai departe.

După ce a scăpatū acum cu mare greu de *vămī* ajunge la *salcā* saū răchită mare, iar nu departe de salca acēsta drumulū, pe care aū călătoritū până aice, se împărșese în două ramurī: unulū și anume celū din drēpta, care duce spre raiū, iar celū din stânga care duce spre iadū, despre care unū bocetū din Bucovină ne spune:

Că sunt două drumurile
Și cam greu de-alesū din ele:
Unulū mi-ī bētutū cu spinī,
Care duce la străinī,
Altulū mi-ī bātutū cu florī,
Care duce la surorī
Și la scumpī frățiorī.

Iar unū altū bocetū din *Moldova*, și anume din comuna Răpciuni, țice:

Că sunt două drumurile,
Unu-î totu cu floricele,
Flori negrite și de jele;
Cela-laltu cu busuiocū
Par' că-î unū părău de focū (1).

Sufletulū nu scie acuma, pe care din aceste două drumuri
să apuce: pē celū din stānga ori pe celū din drēpta?

Dar āngerulū conducătorū nu-lū lasă să stea multū în cum-
penă, ci dacā a fostū bunū la Dumneḑeū, îndată îi arată
drumulū celū adevēratū, iar dacā n'a fostū tocmai bunū,
atunci îlū lasă să mērgă o bucatā de locū și pe drumulū
celū spinosū, ca să vadā cum e atunci cānd omulū nu voesce
sā asculte și să împlinēscā tōte invēțăturile și poruncile lui
Dumneḑeū. Apoi îlū scōte iar la drumulū celū adevēratū; și
mergēndū mai departe ajungū la *Mērulū-de-Sān-Petru*, despre
care amū vorbitū deja în cap. XIV și lângā care e întim-
pinatū de Dumneḑeū, de Sān-Petru, de āngeri și la urmă
de prea-curata feciōrā Maria, care scrie într'o carte pre toți
ōmenii, atātū pre cei vii cāt și pre cei morți, însemnāndu-
le totū odatā și sōrtea ce-î așteptā.

În fine, trecēndū *puntea raiului*, ajungū tocmai de'naintea
porții acestuia, unde se aflā *Flōrea sōrelui*, care

Imi judecā florile
Unde li-sū mirōsele.

Aici apoi se opresce și adāstēzā sufletulū pānā la *județulū*
sāu *judecata cea de pe urmă*, la care va trebui să mērgā tōtā
lumea ca să fie judecatā.

Mai cu de-amēruntulū și cāt se pōte de nimeritū descrie
cālētoria sufletulū, de pe pāmīntū pānā la loculū de repausū
din cea-laltā lume, bocetulū bānățēnū, întitulatū «*petrecerea*

---

(1) Burada, *Inmorm.* p. 91.

mortului,» despre care ne-a fostă deja vorba mai sus, când am reprodusă dintr'însulă unele citate, și pe care îl reprodusemă acuma în tótă întregimea lui:

Trandafire, fire,
Rěu mai ești la fire :
Ce te-ai zăbovită
De n'ai înflorită
De ieri deminěță
Pân'ađi deminěță ?
—Lasă ciudă c'am privită
Până ce s'a despărțită
Sufletă de la ósă
Din lume frumósă,
Din lume cu sóre,
Din vėntă cu rēcóre
Și-apă curgětóre.
—Trandafire, fire,
Rěu mai ești la fire :
Ce mi te-ai grăbită
De ai înflorită?
—M'am grăbită
De am înflorită,
Căci vremea mi-a venită
Ca și ție de pornită
De pornită cătră apusă,
Unde sórele-ı ascunsă,
Unde-să tóte florile
Cu tóte surorile
Și-unde *Flórea sórelui*
Șede'n pórtă raiului
Să judice florile
Unde li-să mirósele.
Cu de séra a plouată,
Cu de nópte-a'nseinată,
In đorı brumă a căđută,
Mirósele s'oră pierdută.
Sufletă despărțită

De multe mânănită
Plécă și se duce
Marea o ajunge.
Vine marea mare,
Vine'n tulburare
Greú urlándă
Și urducándă
Tótă lumea spăimintándă.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce
Totă mălină, călină,
Brađi din răđecină.
Iar în rıpa mărilor,
Unde-ı *bradulă đineloră,*
Trecětórea apeloră,
Sufletulă stătea
Și mi se ruga :
— *Brade, Brade!*
Să-mı fiı frate,
Intinde-ți întinde,
Eú să le potă prinde,
Vırfurile tele
Să trecă peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mı desparte.
— Eú nu potă întinde
Tu să le poți prinde
Vırfurile mele
Să trecı peste ele,
Că 'n mine a puiată
Din inimă spurcată
Roșu șoimulețú
Cu ochiulă sumețú,
Când nicı veı gândi

Puii te-orū simți
Și-ei orū șuera
De te-î spăria,
In mare-î cădea
Și te-î îneca . . .
— Las să fie și-așa!
Vine marea mare,
Vine 'n turburare,
Greū umblândū
Și urducândū
Tótă lumea spăimîntândū.
Unda se aduce,
Lumea s'o îmbuce,
Totū mălini, călini,
Brați din rădăcini.
Iar în rîpa mărilorū,
Unde-î bradulū đinelorū,
Trecétórea apelorū
Sufletulū stătea
Și mi se ruga:
— Brade, brade!
Să-mi fii frate,
Intinde-mi întinde
Ca să le potū cuprinde,
Trupinele tele
Să trecū peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mi desparte.
— Eū nu-ți potū întinde
Ca să le poți cuprinde
Trupinele mele
Să treci peste ele,
Că 'n mine-a puiatū
Vidră lătrătóre,
Ómeni pânditóre,
Nici nu oiū gândi
Puii te-orū simți,
Ei mi te-orū lătra

In mare-î cădea
Și te-î îneca . . . .
— Las să fie și-așa!
Vine marea mare,
Vine 'n turburare
Greū urlândū
Și urducândū,
Tótă lumea spăimîntândū.
Unda se aduce
Lumea s'o îmbuce
Totū mălini, călini,
Brați din rădăcini,
Iar în rîpa mărilorū,
Unde-î bradulū đinelorū,
Trecétórea apelorū
Sufletulū stătea
Și mi se ruga:
— Brade, brade,
Să-mi fii frate!
Intinde-ți întinde
Ca să le potū prinde
Rădăcini a tele
Să trecū peste ele
Marea în cea parte
Ce lumea-mi desparte.
— Eū nu potū întinde
Să le poți tu prinde
Rădăcini a mele
Să treci peste ele,
Că'n mine a 'ncuibatū
Și-apoi a puiatū
Galbănă șerpóne
Ce piere de lóme,
Nici nu vei gândi
Puii te-orū simți
Și orū șuera,
Tu te-î spăimênta,
In mare-î cădea

Și te-î îneca.
— Las' să fie și așa!
Haî, brade, haî,
Multu mă mai rugaî
O rugare mare
Cu multă răbdare.
Brade, brade,
Am și eû unû frate,
Unû frumosû pëcurărelû
Și are unû toporelû
Și are verișorî
Doî voinicî feciorî,
Eî te vorû tăia
Și te-orû răsturna.
Maistëri vorû veni
Și te vorû ciopli
Și din tine-orû face,
Ca să fie pace,
Punte preste mare
S'aibă trecëtore
Suflete-ostenite
Cătră raiû pornite!
Bradu-atuncea se gândia
Și trupinele 'ntindea,
Iar mortulû îmi trecea
Unde dorulû îlû ducea
Marea fără nume
L'ai-alaltă lume.
Pasû, suflete, pasû,
Du-te făr' necazû
Pân' veî trece tu cu dare
Cele grele *șapte vame*.
Ține, dragă suflete,
Drumulû înainte.
Până veî ajunge
Unde se înfrânge
Drumulû jumătate
Ce locurî desparte,

Acolo să stai
Și sêma să iaî,
Că-î vedea o *salcă*
Mare și înaltă
Salcă aplecată
Și cu frunța lată.
Sém' aci iară să iaî
Și spre stângă să nu-mî dai,
Căci în partea stângă
E calea cea strîmbă,
Strîmbă și-astupată,
Cu lacrimî udată.
Apoi totû în aia parte
Sunt câmpurî uritû arate
Și cu spinî rëi semëmate.
Acolo-î *dîna bêtrândă*¹
Și-ți iea paloșulû din mână.
Ci să dai în mână dréptă,
Precum firea îți arată,
C'acolo tu veî afla
Spre îndestularea ta
Câmpurî frumöse
Cu florî alese,
Câmpurî d'ale arate
Cu florî semëmate
Florî tu veî culege
Și doru-ți va trece.
Și apoi iar să stai
Și sémă să iaî,
Că'n douë răzöre
Va fi câte o flóre,
Flóre la pămîntû
Ne-ajunsă de vëntû,
Flóre la rëcóre
Ne-ajunsă de sóre,
Tu să mi le iaî,
Că sunt florî din raiû.
Apoi iar să mi te ducî

Până cându vei să ajungî
 L'alū *mărū mare de Sân-Petru*
 Cu ajutorulū lui Sân-Medru.
 Măru-î mare și rotatū
 Și de póle aplecatū
 Cu vírfulū ajunge 'n ceriū
 Cu pólele pân' la mări
 Și pe vírfū e înfloritū
 Iar pe póle împupitū.
 Josū la răděcină
 E lină fântână,
 Acolo-î *Sânta-Marie*,
 Cu noi mila iei să fie.
 Călătorī căți mai trecca
 Ea spre toți se îndura
 Ea pe toți îi adăpa,
 Drumurile le-arăta :
 Sufletulū din apă bea
 Și elū lumea o uita.
 Iarăși calea să-ți apuci
 Până când vei să ajungî
 La mândra *răchită*
 Răchită 'mpupită.
 Nu-î mândră răchită,
 Răchită 'mpupită,
 Ci milă să-î fie
 Totū Sânta-Mărie.
 In haină alésă,
 Haină de mētasă,
 La masă chitită,
 Masă înflorită,
 Șade și scrie
 Maica-Mărie
 Pe cei vii și pe cei morți
 Și-și însamnă a lorū sorți.
 Rógă-mi-te tu de ea
 Còla viilorū s'o iea,

Doră că s'a îndura
 Și 'ntre vii te-o însemna.
 Dar ea nu se va 'ndura
 Intre vii a te scria,
 Căci còla i s'a împlutū,
 Condeiolū și l'a pierdutū,
 Dar tu rógă-mi-te bine
 Să te iea în raiū cu sine,
 Dacă nu mi te-ai rugatū
 Când a întratū
 Scrisòrea 'n satū.
 Apoi iar du-mi-te du-te
 Pe cărări bătute
 Până vei pētrunde
 Și tu vei ajunge
 Tocma 'n *pòrta raiulū*
 Unde-î flòrea sòrelui.
 Acolo să te opresci,
 Acolo s'adăpostesci,
 Și așteptă cu răbdare
 Ceasulū de reînturnare,
 Că elū va sosi
 Și tu vei veni :
 Dacă cerbiī vorū ara,
 Ciutele vorū semēna . . .
 Pămînte, pămînte!
 De ađi înainte
 Ian să-mi fiī părinte
 Să nu te grăbesci
 Să mă putrețesci,
 Că acumu-ți daū
 Și nu le mai ieaū
 Spatele mele
 In brațele tele
 Și fața d'a mea
 Sub pajiștea ta (1).

(1) Sim Manguica, Călindariū pe an. 1882. Oravița-Brașovū 1881. p. 121—134.

Cu privire la partea întâia a bocetului acestuia, adică la *trandafirü*, unü fragmentü, totü din *Banatü*, și anume din Ecica, comitatulü Torontalü, adunatü de Vióra Magdü, ne spune următóarele :

Firóie, firóie,
Firü de trandafirü !
Ce te-ai zăbovitü
De n'ai înfloritü
Maí de diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eü n'am zăbovitü.
La *Ele*-am plivitü,
La ele cu lacrimi,
Că s'aü despărțitü
Tënëra Mariuță
De cătră măicuță,
De cătră tăicuță,
De cătră frățiori
De cătră surori
Și de cătră juní,
De vecinií buní . . . (1)

Altü fragmentü, totü despre trandafirü, din comitatulü Carășü-Severinü, com. de d-lü Ioanü Popovicí, sună așa :

Firoíío, firoíío !
Firü de trandafirü !
Ce te-ai zăbovitü
De n'ai înfloritü
Și-astă diminéță
Ca ieri diminéță ?
— Eü m'am zăbovitü
Și n'am înfloritü
Că sóre-a sfințitü
Și n'a răsăritü,
Că N. s'a pornitü

---

(1) Gazeta Transilvaniei, an. LIV. Brașovü 1891. No. 22.

Pe drumū lungū și latū
Și nu s'a'nturnatū . . .

S. Manguica, culegătorulū suscitatalū bocetū bănățenū, scrie cu privire la trandafirulū, despre care ni-i vorba, următorele :

«Fórtē memorabilă și de mare însemnătate tradițională este alegerea și punerea *Trandafirului* în capulū cânteculū.

«*Trandafirulū* nostru este de asemenea origine cu *τριανταφυλλον* din limba grécă cea nouă, și însemnă *rosă*, *ruja*.

«Rosa este celū maī însemnatū simbolū alū frumuseșii. Achilles Tatius đice: Rosa este frumuseșea pământulū, lumina și ochiulū plantelorū, simbolulū amorulū și alū Vinerii. Rosa este bucuria đilelorū și a ómenilorū, frumuseșea grașiiilorū, amica muselorū și a nimfelorū (1).

«*Trandafirulū*, după sciința simbolică mitologică (2) însemnă: a) unū simbolū de amóre consacratū Vinerii (regina naturei) care este urđitóreā vieșii înfloritóre, dar trandafirulū totū odată însemnă ș iłlórea morșii; de aceea se și află în-tăiatū pe crucile de pėtră ale morminturilorū (3). Dreptū aceste de mare însemnătate este și acea împrejurare cum că cânteculū nostru, în introducerea sa, întrebuintěžă trandafirulū în ambele sale însușiri însemnate aci: a) ca *flórea vieșii*, de óre ce ca atare i se împedică înflorirea la privirea despărțirii sufletulū de trupū, adecă încetarea vieșii acesteia; b) ca *flóre a morșii*, iar pornesce și înflorește, căci mórtea este începutulū vieșii viitóre.

«Din tóte aceste se dovedesce vechietatea și însemnătatea tradișionii trandafirulū în cânteculū mortulū la Románi (4).»

Așa dar, după S. Manguica, trandafirulū din cestiune, în-

---

(1) Dierbach, Flora mythologica p. 157.

(2) Nork. Etym. symb. mythologisches Real-Wörterbuch. IV. p. 185.

(3) Calind. cit. pe 1882. Nota dela *Strigoii și Moroi* p. 127.

(4) Călınd. cit. pe 1882. Nota dela p. 127.

sémnă: a) *flórea vieții*, b) *flórea morții* și c) că credința despre dînsul e foarte veche și anume greco-romană.

Póte fi și așa.

Se vede însă că Mangiuca a uitatî său póte nici n'a sciutî că *trandafirul* și cu deosebire celú sêlbaticú jócă unú rolú foarte mare în mitologia daco-română, căci atunci de bună sémă ar fi avutú cu totulú altă părere despre dînsulú.

Trandafirulú, nu numai după credința Românilorú din Bucovina, Moldova, Țera-Românescă și Transilvania, (1) ci chiar și a celorú din Banatú, (2) fiindú bine-cuvîntatú de Dumneđeú are putere să depărteze de loculú, unde se află plântatú, precum și de casa, la care se punú rãmurele verđi de ale sale, nu numai tóte relele, ci totú odată și pre tóte spiritele cele necurate.

Maí departe *rãmurelele cele tinere* de trandafirú, poporulú le întrebuińeză pentru vindecarea celorú stricați de *Véntóse* precum și pentru vindecarea celorú cuprinși de *césulú celú rěú*. (3).

Véntósele însă sunt sinonime cu *Ielele*, despre carí amintesc primulú fragmentú de bocetú reprodușú maí sus.

Prin urmare eú sunt maí de grabă dispusú a *crede că bocitórele* bãnățene, când aú compusú și rostitú pentru prima óră cuvintele privitóre la trandafirú aú avutú în vedere cauza bólei și a morții repausatului, ele adecă s'aú plânsú asupra trandafirului: de ce acesta a fostú așa de rěú la fire, de c en'a odrăslitú și înfloritú maí de grabă, ca să aibă de la cine lua rãmurele tinere, odrasle noue, unicele bune spre vindecarea și însănătoșarea celorú stricați de *Véntóse* său *Iele* și cuprinși de *Césulú celú rěú*.

---

(1) Dict de M. Nistorú com. de d-lú Rom. Simú.

(2) Arth. und. Albert Schott, Walachische Märcchen. Stuttgart und Tübingen 1845. p. 298.

(3) S. Fl. Marianú «Trandafirulú de cãmpú» publ. în «Albina Carpațilorú» an III. Sibiiú 1879, p. 282—283.

În credința acésta a mea mă întăresce încă și acea împrejurare că cuvintele privitoare la trandafirū se bocescū nu numai în legătură strînsă cu cele-lalte din cari e alcătuită «*petrecerea mortului*,» adunată de Mangiuca și nu numai în decursulū petrecerii mortului la mormîntū, ci și mai 'nainte, pe când se află mortulū în casă.

Dovadă că «*petrecerea mortului*» culésă de Mangiuca nu e din capulū locului unū bocetū de sine stătătorū, ci o compilațiune mai târzie din mai multe alte bocete, cari însă, în chipulū cum sunt înșirate, se potrivescū de minune unele cu altele.

Marea din bocetulū bănățanū, la care ajunge pentru prima óră sufletulū repausatului, însemnă, după Mangiuca, *Oceanulū* Grecilorū vechi, cari își închipuiaū că e unū rîu, ce încunjură pămîntulū, și că dincolo de *Oceanū* zace cealaltă lume (1).

Acéstă mare, închiptă dreptū rîu, care încunjură pămîntulū, este «*sorbulū pămîntului*» din poveștile și mitologia daco-română, care forméză marginea, hotarulū între cele două lumī, și preste cari trebuie să trecă omulū dintr'o lume într'alta, de pe unū tărēmū pe altulū (2).

Ea însemnéză însă și *rîulū de focū* (veđi fig. alăturată) saū apa cea fără fundū din apocrifele creștine.

Bradulū đinelorū din rîpa mărilorū, care forméză trecetóra apelorū, e sinonimū cu «*busténulū đinelorū*» din poviștile românesci, care asemenea însemnéză trecetóra apelorū (3).

Acestū bradū închipesce 'pe de-o-parte *luntrea lui Charon* din mitologia veche, iar pe de altă parte *pomulū* din apocrifele creștine, despre cari am vorbitū deja mai pē largū în cap. VIII.

---

(1) Hahn, Mythol. Paralleben p. 54.

(2) Călınd. cit. Nota dela p. 123.

(3) S. Mangiuca. Călınd. pe 1882. Nota dela p. 126.

Puii de șoimă, cei de *vidră* sau *vidrone* precum și cei de *șerpone*, nu sunt alta decât *vameșii* sau *tâlharii*, adecă dracii, cari stau în calea mortului la *vămii* și voescă a-lu resturna în apă, adecă în foculă celū nestinsū alū iadului.

Drumulă, care se împărțesce în două ramuri, celū de-a stânga ce duce spre *iadū* și celū de-a drépta ce duce spre *raiū*, e asemenea celui din mitologia *Romanilorū*, cari așisderea credeaū că se împărțesce în două ramuri, unulū, și anume celū din stânga, care duce la iadū, iar celū din drépta la *Eliseū* (1).

Iată ce ne spune Virgiliū despre acésta :

«Aici este loculū, unde se desparte drumulū în două părți. Celū din drépta duce până sub zidurile lui Ditis (Jupiter) celū mare; pe acesta ne este calea spre Elis; însă pe partea stângă eserciteză elū (Ditis) pedepsele și trimite la Tartarulū celū afurisitū (2).»

Câmpiile cele frumoșe, cu florī alese, sunt câmpiile cele întinse și frumoșe din prejurulū raiului, adecă *câmpiile eliseice* ale Grecilorū și Romanilorū, iar cele pline de spinī și mărăcinī sunt câmpurile de prin prejurulū iadului.

Ce se atinge de *Mărulū-lui-Sân-Petru*, apoi de *lina fântână*, care după Manguuca însemnéză riulū *Lethe*, adecă riulū uitării din mitologia greco-romană (3), precum și de *Sântă-Măria*, să se vadă mai sus, unde am vorbitū despre tóte acestea mai pe largū.

---

(1) Marianescu, Cultulū păgânū și creștinū, t. I. p. 346.

(2) Aeneid. lib. VI. 540:

Hic locus est, partis ubi se via findit in ambas:
Dextera quae Ditis magni sub moenia tendit,
Hac iter Elysium nobis; at laeva malorum
Exercet poenas et ad impia Tartara mittit.

(3) Călınd. pe 1882, nota dela p. 132.

XXXIII.

V Ă M I L E.

Dintru începutu toți ângerii erau buni, blânzi și binefăcători. Mai pe urmă însă unii dintre dînșii, nemulțămîndu-se cu fericirea și puterea ce le-a dat'o lorū Dumneđeū, voiră să fie asemenea acestuia, să aibă adecă și ei aceeași putere și stăpânire, mărire și strălucire, plăcere și îndestulare, care o avea Dumneđeū.

Însă prea puternicul și prea dreptul Dumneđeū nu putū să sufere acéstă sumeție și îndîrjire din partea acelora, cari aū fostū creați de dînsulū anume ca să-lū asculte, să-î servescă și să-lū preamărescă. Dreptū aceea, cum a simțitū elū că o sémă dintre ângeri s'aū revoltatū în contra sa, nu i-a răbdatū nici unū minutū mai multū întru *împărăția ceruș-luș*, ci i-a scosū pe toți alară și i-a aruncatū în întunereculū celū de veci. Vêdëndū însă că pică prea mulți după olaltă, a poruncitū de-odată să stee fie-care acolo, unde a ajunsū. Și așa, împlinindu-i-se porunca, cei ce aū fostū ajunsū acum pe pămîntū aū rămasū până în ziua de ađi aici, cei ce nu apucase a pica pe pămîntū spânzură și acum în aerū, iar cei ce aū rămasū în cerū, se află și ađi acolo,

și numai atunci se coboră pe pământu când le poruncesce Dumneđeū (1).

Ângerii, cari aū rămasū în cerū, se numescū și astăđi *ângerii*, și precum aū fostū la începutū: bunī, blândi, ascultători și bine-voitori omenimeī, așa sunt ei și acuma. Ceī ce aū căđutū pe pământū însă s'aū prefăcutū în *draci*, și nu destulū că ei nu ascultă de poruncile lui Dumneđeū, dar nici pre ómeni nu-i lasă în pace. Din contră, voindū a face în ciuda lui Dumneđeū pentru că i-a aruncatū din cerū, caută tóte chipurile și mijlócele cum arū puté îndupleca și amăgi pre ómeni, ca și aceștia să se abată dela poruncile lui, să-lū urască, să se înșele, să se calumnieze, să se bată și omóre unulū pre altulū, mai pe scurtū să comită totū felulū de păcate strigétóre la cerū, ca în chipulū acesta apoi, depărtându-i și înstrăinându-i din ce în ce totū mai multū de Dumneđeū și trăgându-i în partea lorū, să pótă cu atáta mai lesne și mai ușorū umplei iadulū cu dînșii.

Ceī ce spinzură în aerū, cari asemenea s'aū prefăcutū în *draci* sau *diavoli*, ne fiindu-le de felū încuviințatū a se 'ntórce înděrēptū în cerū, de unde aū fostū alungați, nici a se coborī la frații lorū de pe pământū ca dimpreună cu aceștia să ademenescă pre ómenii ceī vii la totū felulū de fără-de-legi și nedreptăți, ci siliți fiindū a petrece vecinicū în aerū nu aū altă putere asupra omenimii decât atáta că lovindu-se vre-unū omū cu fruntea de unulū dintre dînșii să-lū facă ca să rătăcescă și prin rătăcire să-lū nenorocescă (2).

Însă ei nu se mulțămiră numai cu atáta, ci în neastēm-pērarea și nemărginita lorū rēutate voiră să aibă mai mare putere. Dreptū aceea, nu multū după căderea lorū s'aū strînsū

---

(1) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū în Badeuți, și d-lū I. Georgescu, învățatorū în Secadate.

(2) Com. de d-lū Av. Macovei, preotū.

cu toții la unu locu, au ținutu sesie și s'au înțelesu ca să facă de pe pământu și până la alu treilea ceru mai multe *vămî* și la fie-care *vamă* să oprască sufletele omenilor re-pausați, cari călătoresc de pe pământu spre ceru, să le cerceteze și cumpenescă faptele cele rele, ce le-au făcutu în vieță, și apoi cum voru vedé că numai ceș-ceva au pécă-tuitu să nu le lese de felu a trece mai departe, ci a le opri și a le arunca în foculú vecinicú și nestinsú alú iadului (1). Totú atunci au hotărítu ei ca fie-care vameșu să-și facă o *carte mare din file negre* și să introducă într'insa *cu litere albe* tóte pécatele până chiar și cele mai micí și mai neîn-semnate ale tuturorú omenilorú ca la timpú de trebuință să o aibă din demână spre a le arăta sufletului călătoru, în casú când acesta arú voi să le nege (2).

Și cum s'au sfătuitú, așa au și făcutú! În scurtú timpú întregú vèzduhulú dintre pământu și ceru îlú umplură de *vămî*, numite din cauza acésta și *vămile vèzduhului* (3).

Insă câte *vămî* au făcutú ei de tóte nimeni nu póte să scie. Unii credú și spunú că arú fi făcutú *șapte* (4), alții *noué* (5), alții *doué-spre-đece* (6), alții *doué-đeci și patru* (7),

---

(1) Com. de d-lú Av. Macovei, preotú în Badeuțu și I. Georgescu, invet. în Secadate: «Se crede că *vămile* sunt diavolií, cari au fostú aruncați din cerú și s'au opritú prin vèzduhú ca să țină calea morțilorú.»

(2) Cred. Rom. din Baia, Moldova, com. de Titú Zaharescu, stud. gimn.

(3) Com. de d-lú Av. Macovei, G. Tomoiagă, și I. Avramú.

(4) Manguica, Călinarú pe an. 1882, Brașovú 1881, p. 129.

(5) Iónú Becinégă, *Đorile* publ. în *Familia* an. XI. Buda-Pesta 1874, p. 269.

(6) Com. de d-lú Av. Macovei, preotú în Badeuțu, At. Germanú, stud. gimn. de locú din Crasna, Nic. Prelici, stud. gimn. de locú din Bréza; Dict. de Elisaveta Agapi din Mănăstióra, și com. de fiulú sěu G. Agapi, stud. gimn.

(7) Com. de V. Đurduhosú, stud. gimn. de locú din Cămpulungú, I. Tonigariú, stud. gimn. de locú din Fundulú-Moldovei, Al. Baciú, stud. gimn. de locú din Stupca, I. Avramú, stud. gimn. din Todiresci și Solonețu, M. Jemna din Balacéna, G. Tomoiagă și Titú Zaharescu, din Baia în Moldova, Al. Boierú, din Transilvania.

și iarăși alții credū că arū fi făcutū chiar *nouă-șeci și nouē* (1).

Cei mai mulți Români însă sunt de părere că arū fi *douē-șeci și patru de vămī*.

Cum se numesce fie-care vamă în deosebī, cum arată ea, și unde anume e așezată? Despre acēsta asemenea nu se pōte sci și spune cu tōtă acurateța.

Cu tōte acestea însă unele numiri totuși ni-sū cunoscute. Așa una dintre dînsele se numesce *vamu tâlharilorū*.

În privința acesteia unū bocetū din *Banatū* ne spune următoarele :

La *vămī* când vei trece
Frică vei petrece;
Dar tu vei lua
Și din sinū vei da,
Te-ī rescumpēra
Cu nouē crițari
De vameși tâlhari (2).

Mai departe se numesce una *vama furtului* sau *furtușagululū*, alta a *uciderii*, alta a *omorului*, alta a *beției*, alta a desfrânării, alta a *lăcomiei*, alta a *ne'ndreptățirii*, alta a *învrăjbirii*, alta a *sudalmei*, alta a *fermecătoriei*, alta a *vrăjitoriei*, alta a *tutunului* sau a *fumatului*, și iarăși alta a *minciunii* etc (2).

În scurtū dīsū fie-care vamă are numirea sa proprie, și în care privință a păcătuitū omulū mai multū pe pămîntū, la cea vamă e mai tare păzītū și cercetatū sufletulū sēū.

Ce se atinge de forma și construcția lorū, apoi credū și spunū unii că ar fi făcute ca nisce *uși de fierū*, prin cari

---

(1) Frāncu, op. cit. p. 174. — Com. de d-lū Rom. Simu, «Omulū are să trecă peste 99 de *vămī*.»

(2) I. Becinēga, op. cit. p. 269.

(3) Com. de d-lū I. Georgescu, invēț. și de An. Pletosū din Rădășeni.

e nevoitū să trecă sufletulū; iar alții că ar fi ca unū felū de *saplazuri* sau garduri înalte (1). Cei mai mulți însă își închipuescū că între pământū și cerū, sau mai bine ȃisū între lumea acēsta și cea-laltă, cari sunt fōrte depărtate una de alta, ar fi înșirate într'o distanță anumită una de alta, tocmai după cum sunt în lumea acēsta *stâlpi* sau *rohătcele* de pe lângă drumurile cele împērătesci, din care causă apoi se numescū ele în unele părți și *stâlpi* sau *rohătci* sing. *rohacă* (2). De regulă însă cele mai multe vămī sunt așezate pe malurile apelorū mari și ale pāraelorū peste cari trebuie sufletulū omulū numai decāt să trecă în călētoria sa, care duce la raiū (3).

Cea mai de pe urmă și totū-odată și cea mai fiorosă și periculosă vamă se ȃice că este o punte fōrte lungă, dar numai ca *unghia* de grósă și ca muchia cuțitului de lată, care duce peste unū iazărū fără de fundū și întunecosū, în care se află totū felulū de gāngānii, unele mai urite și mai fiorose decāt altele, precum balauri, șerpī, solomāsdre, șopārle, brōsce etc (4).

La vama de lângă puntea acēsta, numită și *puntea raiului*, e așa de întunericū că nu se vede nici māna, de-aceea e și fōrte greu de trecutū peste ȃinsa. Dacă sufletulū celui repausatū e fōrte pēcātosū, cum pune piciorulū pe ȃinsa, deauna pică în iazărū și se duce în iadū, iar dacā e nevinovatū și dreptū ca lumina, atunci scapā, trece mai departe și se duce în *raiū* (5). Celorū mai multorū suflete însă tocmai

---

(1) Com. de Nic. Prelici și Gheorghiu, stud. gimn.

(2) Com. de At. Germanū, stud. gimn.

(3) Cred. Rom. din Stupca com. de Al. Baciū, stud. gimn.

(4) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețū, com. de I. Avramū, stud. gimn.; a celorū din Stulpicanī, com. de Nic. Cotlarciucū, și a celorū din Baia, com. de Titū Zaharescu.

(5) Com. de N. Cotlarciucū și Titu Zaharescu.

când se află la mijlocul punții acesteia și sperază că sunt scăpate de pericolul celui mai mare, le iese înainte o *mâță* iar dindăreptă ună *câne*. Mâța vrea numai decât să le dea jos în iazăr, iar cânele n'o lasă. În fine sosese *ună omă*, și dacă sufletul trecător are vre-o pară la sine și i-o dă, omul acela alungă mâța și-i ajută să trecă puntea, dacă n'are cu ce-i plăti, atunci e pace de dînsul, căci omul îl lasă și trebuie apoi să cadă în iazărul celui fără de fund (1).

De-aceia vine datina Românilor de-a pune mortului în mână o luminiță de cêră cu un bănuț lipit de dînsa, anume ca avînd și aprînd lumina să vadă pe unde are să se ducă, și plătînd bănuțul omului să-l trecă de cea-laltă parte (2).

O sêmă de Români cred și spun că *puntea raiului* e făcută peste *iad* și se împărțese în trei părți. De pe partea întăia pică numai ômenii cei mai păcătoși, de pe a doua cei mijlocii, iară de pe cea din urmă numai cei ce au foarte puține păcate. Cei ce au picat de pe partea din urmă foarte lesne pot să scape și să iasă afară. La capătul punții însă n'au pe unde se coborî, și de aceea trebuie să sară jos. Celor ce n'au de felul păcate le dă Dumnezeu aripă și, în loc să sară, sboră (3).

Cum că puntea acesta e într-o adevăr, cea de pe urmă vamă, și cum că sufletul, trecîndu-o pe acesta, nu are să mai trecă nici peste o apă, pârîu, pod sau altă punte, se vede încă și dintr'o ȕicală foarte răspîndită la poporul român din Bucovina, care sună: «*ȕi-oș plăti la puntea*

---

(1) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețu, com. de I. Avram.

(2) Cred. Rom. din Todiresci și Solonețu, com. de I. Avram; a celor din Stulpicani, com. de N. Cotlarciuc.

(3) Cred. Rom. din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc.

raiuului,» saū: «*las' că ți l'oiū da* (lucrulū cutare) *la puntea raiuluī*», saū: «*lasū că le-ī vedea la puntea raiuluī*,» ceea ce însemnăză atâta câtū: nici-odată saū abia după mórte.

Pe lângă *cartea cea négră*, despre care amū amintitū mai sus, fie-care cétă de draci ce stă de pază la vămile despre cari ne-a fostū până aici vorba, saū mai bine ȕisū fie-care vameșū mai are încă și câte o *cumpănă* saū *cântarū*, cu care cumpănesce și cântăresce faptele ómenilorū după mórte (1). Decī, cum sosescē sufletulū la vamă, îndată este opritū și întreatū de tóte faptele sale cele bune și cele rele, și dacā nu se află cu nimicā vinovatū, atunci îlū lasă să trecā mai departe (2); dacā e învinovăȕitū cu ceva și nu-și póte aduce aminte saū anume nu voescē a spune adevărulū, cugetāndū că în chipulū acesta se va putē mai lesne și mai de grabă mântui, atunci draciī scotū cartea cea négră și prindū a-ī ceti dintr'insa tóte pécatele, dela celū mai mare și până la celū mai micū și neînsemnatū, și dacā în același timpū n'arū scóte și ângerulū sēū conducătorū *o carte albă*, care o duce cu sine și 'n care se află introduse tóte faptele omulū cele bune cu *litere negre pe file albe*, atunci sufletulū, neaducēndu-și aminte cu de-amēruntulū despre tóte faptele sale, lesne ar putē cādē jertfă diavolilorū rēutăcioși și înșelători (3). Dacā se adeveresce că are cu multū mai multe fapte rele decât bune, atunci nici ângerulū conducătorū nu póte să-ī ajute nimicā; iar dacā are atātū fapte bune câtū și rele, dar nu se scie cu acuratēȕă care dintre dinsele plătescū mai multū, căci atātū diavoliī câtū și îngerulū ce conduce sufletulū, vrea să aibă

(1) Cred. Rom. din Fundulū-Moldovei, com. de Mercheșū și a celorū din Secadate, com. de d-lū I. Georgescu.

(2) Cred. Rom. din Balacéna, com. de M. Jemna.

(3) Cred. Rom. din Baia, com. de Titu Zaharescu.

cea mai mare dreptate, atunci se pună în cumpănă și se cumpenescă, și anume: sufletulă dimpreună cu faptele sale cele bune într'o cumpănă, iar' faptele cele rele într'altă cumpănă, și dacă cumpenescă faptele cele bune pe cele rele, atunci sufletulă e scăpată și merge în raiu, iar dacă nu, atunci păcatele îlă tragă în iadă; dacă are pe-atâte fapte bune pe câte și rele, asemenea se pôte mântui, căci *archangelulă* totă aruncă din faptele cele bune în cumpănă contra celor rele anume ca acelea să tragă mai multă (1).

Cu tôte că draciă sunt fôrte riguroși întru cercetarea și cumpănirea fapteloră omenescă, totuși sufletulă pôte fôrte lesne să scape din ghiarele loră și să se ducă mai departe, dacă la fie-care vamă, unde este oprită și 'nvinovătită nu numai de faptele cele rele, cari întru adevără le-a făcută, ci chiar și de multe altele ce nu sunt adevărate, scôte câte ună colacă și câte ună bană dintre colaciă și bană ce s'au dată de pomană sêraciloră peste sălaşă, când i s'a dusă corpulă la gropă, și le dă draciloră ca plată (2).

Dacă e păcătôsă și pe lângă aceea nică nu are cu ce plăi pre vameși, atunci e vai și amară de dînsulă, căci atunci cu tótă întrepunerea archangeluluiă său a îngeruluiă conducătoră, nu pôte să scape, ci trebuie numai decăt să mērgă în iadă.

De aceea e bine ca fie-care omă să-și plătescă singură vămile până ce e încă în vieță, dând în același timpă și pentru sufletele celoră morți câte ceva de pomană (3).

---

(1) Cred. Rom. din Crasna, com. de At. Germană; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșă; a celoră din Bălăcena, com. de M. Jemna; și a celoră din Secadate în Transilvania, com. de I. Geofgescu.

(2) Cred. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna; a celoră din Fundulă Moldovei, com. de Const. Mercheșă și a celoră din Mănăstióra, com. de G. Agapi.

(3) Com. de d-lă Rom. Simu.

Daca nu tocmai toate, apoi de bună seamă că partea cea mai mare a credințelor, cuprinse în capitolul de față, se bazează pe *Viața sf. Vasile celui nou*, despre care ne-a mai fost vorba în decursul acestui studiu, și în care nu numai că se află toate *vămile văzduhului* înșirate, ci totu-odată și foarte pe larg descrie, și pe lângă acesta reprezentate încă și într'un fel de iconă. (Vezi figura alăturată).

XXXIV.

I A D U L Ū.

Poporul român de pretutindene privesce *raiul* și *iadul* ca două lumi opuse una alteia, diferite în teorie de credință de lumea reală, sub care cuvîntul înțelegem lumea vădută de noi, în practică ei însă nu socotesc a fi nici o diferență.

Distanța și locul sunt punctele, în cari nu coincid.

O splendore mare și provenită din apropierea divină, în ceea ce privesc *raiul*. O suferință însă și o îngrozire cu mult mai mare, de cum este în omenire, în ceea ce privesc *iadul*, și acesta din lipsa completă a Dumnezeuirii.

Iadul, după credința Românilor din *Țera-Românească*, se află în interiorul pămîntului. Un întuneric nedescris se află acolo, și în el rătăcesc sufletele celor păcătoși și la timpuri hotărîte unele continuă, altele merg să-și ia pedepsa la care sunt oștindite. Unii ard în foc, alții sunt mâncați de viermi, alții jocă într'o arie de mărăcină, iar alții poartă încinși pe dracii, cari au fost cauzătorii păcătuirii lor. Om pe om nu se vede, nici nu poate ști ceva de pe pămîntul său dela cei morți ce sunt în rai, sau chiar acolo în iad. Numai rugăciunile familiei, bisericești și ale săracilor

precum și pomenile ce li se facă potă să le mai ușureze din aceste chinuri (1).

Unii Români din *Bucovina* însă credă și spună că *iadulă* ară fi o grăpă fărte adâncă și colosală de mare în fundulă pămîntului, unde cât e lumea, arde focă, dar cu tôte acestea nici când nu e lumină, ci totă numai întunerică din cauza fumului celui mare, desă și înădușitoră, care iesă din acelă focă. Alții din contră, își închipuescă iadulă ca ună felă de casă saă mai bine đisă ca ună felă de cetate colosală de mare, situată într'o afundătură fărte întunecosa și uriciosa de sub pămîntă și înconjurată de jură împrejură cu ziduri înalte. Și precum o casă de rîndă are necesitate de tălpi, usciori și uși saă alte obiecte, așa are și iadulă, cu acea deosibire numai că pe când noi întrebuițămă pentru astă-felă de lucruri diferite lemne și pietre, pe atunci pentru iadă și mai alesă pentru tălpile acestuia se întrebuițeză babele cele rele și cu deosebire vrăjitoarele, carile cât aă trăită numai fapte rele aă făcută.

În mijloculă iadului stă pe ună scaună de fieră *Scaraoțchi*, împăratulă întunericului, iar împrejurulă lui miă și milióne de *draci* și *drăcoice*, unii mai urți și mai sluți decât alții, cari se împărțescă în mai multe cete și cari chinuescă pre cei nelegiuiți și pécătoși în totă chipulă; și anume: pre unii îi pună într'ună cuptoră mare de focă și-î frigă, saă îi fierbă într'o căldare de aramă în care se află smólă clocotitoare, pre alții îi piséză într'o piuă de spijă, saă îi pună în lulele, și-î fuméză; și iarăși pre alții îi bată și chinuescă cu bice și harapnice de piele, saă le scotă limbele și le străpungă cu nisce ace înfierbîntate.

La ușa iadului, care e alcătuită tótă din fieră, staă đi și nópte doă diavoli, cari îndémná pre toți cei ce trecă pe acolo

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 326—327.

să între în năuntru, și respingă pre toți cei ce ară voi să iasă afară din iad, ca să scape de muncile cele crâncene (1).

În porța sa, ușa iadului se mai află încă și *flórea macului*, care asemenea ademenesce pre suflete ca să între în iad, după cum prea lesne ne putem încredința despre acesta din următoarele versuri dintr'o doină populară din Bucovina :

Dară flórea macului
Șede 'n porța iadului
Și totu cresce și 'nfloresce
Multe suflete-amăgesce (2).

Imprejurul iadului se află un fel de câmpie stérpă, ca și când ar fi arsă de foc. Iar prin câmpia aceea trece «*apa Sâmbetei*,» care se revarsă în iad. De aici apoi și blăstémul : «*duce-te-ai cu apa Sâmbetei*,» adică : lua-te-ar dracul să nu te mai vedă !

Drumul ce duce la iad e plin de spină și mărăcină. Cu toate acestea însă sufletele celor păcătoși ajung pe de o sută și pe de o mie de ori mai de grabă într'insul, decât a celor drepti în rai.

De aici se vede că vine apoi și Ȋicala Românilor din Bucovina :

Ha! ha! ha!
Pân' la rai,
Că pân' la iad
E num' un gard
Și-acela-î spart.

Tóte sufletele celor păcătoși merg de-a dreptul în iad ;

---

(1) Cred. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna; a celor din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celor din Stulpicani, com. de Nic. Cotlarciuc, și a celor din Fundul Moldovei, com. de Const. Mercheșu.

(2) Marianu, Poesii pop. rom., t. II, Doine și Hore, Cernăuți 1875. pag. 93.

ale celorlă mai puțină păcătoși însă, după ce au trecută vămăle și se credă a fi acuma scăpate de ori și ce primejdie, ajungându la *gura iadului*, care este o prăpastie îngrozitoare și foarte mare și 'n care se află felă de felă de balaură, solomâsdre, brôsce râiose, șerpă și șerpăice, precum și alte gângănăi uriciose, cară foșcăescă ca nisce viermă, când daă să trecă peste *puntea raiului*, care duce peste acea prăpastie spre raiă, se trezescă de-odată și pe neașteptate că pică de pe punte și cadă în iadă.

Însă sufletele, ce se ducă, după despărțirea loră de corpă, în iadă, nu rămână acolo pe vecie, ci ele stăă numai ună timpă hotărâtă, adecă până ce-și tragă păcatulă. După aceea iesă din iadă și se ducă într'ună locă anumită dintre iadă și raiă, unde petrecă apoi până la judecata cea de pe urmă (1).

Românăi din *Transilvania* credă că iadulă e o *peșteră* întunecăă în pămîntă și anume de desuptulă raiului. Gura, prin care se duce în acea peșteră, se numesce «*gârliciulă pămîntului*.» Acea peșteră servece ca locuință la o mulțime de diavolă precum și la o mulțime de suflete de-ale celorlă întinaăi cu păcate (2).

Atătă iadulă, câtă și muncile, și tôte cele-lalte, ce se mai petrecă într'însulă precum și'n nemijlocita lui apropiere, adeseori le întimpinămă nu numai în vorba de tôte ăilele, ci și într'o mulțime de povești, legende, colinde și alte cantece poporane atătă din Bucovina câtă și din celelalte țeri locuite de Români.

Așa într'o poveste din *Transilvania*, intitulată «*Vizoră, craiulă șerpiloră*,» aflămă următorele cu privire la unele dintre muncile iadului:

---

(1) Cred. Rom. din Ropcea, com. de I. Cuparencu ; a celorlă din Stulpcană, com. de Nic. Cotlarcuică, precum și a altoră Români din Bucovina.

(2) T. Simonă. — W. Schmidt, op. cit. p. 43.

«Petru luă căpăstrul, se duse la stava de cai și încălecă pe calul, care era mai slab decât toți caii din acea stavă. Calul și plecă cu el și *ajunse la o grăpă*. Acolo se scoborî de pe cal, îl lovi cu vătrarul în frunte, de care lovitură într'o clipită se prefăcî într'unu stană de pîtră, iar el se *scoborî în grăpă și întră în ceea-laltă lume*.

«Griji însă bine de sfatul dat de socru-său, ca să nu uite nimic din ceea ce va vedea.

«Adecă ce vedu?

«Totu lucruri de cari mult se minună.» Mai întâiu trecu pe lângă un om acoperit cu 99 de țoluri, toate noue noște, și totuși muria de frig.

Mergendu mai departe vedu un om acoperit cu un țol de totu rupt și supfire, iar pe el ploua cu zăpadă și totuși îi era cald.

«Trecendu pe lângă aceștia, nu departe vede un alt om, așezat cu spatele pe pămînt, pe care doi servitori cu un sucitor îl îndopau cu mîncarea, ca pe o găscă, și totuși se văeta că e flămănd.

«În altu locu vedu un om slab de totu ca o lespede, și mînjit cu smolă, pe care alți doi servitori îl jupuia și iar îi trăgeau pielea de pe el.

«Mergendu mai înainte, vedu un om cufundat într'unu lac până la grumază, pe care, când se încerca să iasă, îl lovia un berbec cu capul în frunte, în cât iar cădea în lac.

«Trecendu de aci, vedu un bolnav, zăcendu în pat și totu strigandu după ajutor, dar nu venia nimeni.

«Mai încolo vedu un om spânzurat de limbă.

«În altu locu vedu un om legat de mîni și de picioare și la mîni trăgeau doi boi, acum într'o parte, acum într'alta.

«Nu departe dela acesta ți veni înainte unū păzitorū, care îlū întrebă:

—«Ce cauți pe aici, pămînténule?»

—«Cautū pe Măria-sa Domnulū celū bătrănū, din satulū nostru.

—«Ce ai cu elū?»

—«M'a trimisū Măria-sa Domnulū celū ténērū, să-i aducū coróna.

—«Te du pe aici în colo, căci tocmai acum bea apă dintr'unū isvorū, veđi-lū colo?»

—«Vėdū!»

—«Se duse Petru, și când fu înaintea lui, îi sărută mâna, și-i spuse din ce pricină a venitū.

«I-o daū dar, — đise — și așa numai asta am adus'o dela elū, i-o daū ca să mă limpeđescū și de asta.

«Đicėndū aceste, luă coróna de pe capū și-o puse în mânile lui Petru.

«Apoi iar đise:

—«Acum spune-mi, Petre, ce-ai vėđutū, aici în lumea noastră?»

—«O Măria-ta, că multe am vėđutū!»

—«Ce?»

—«Întăiū am vėđutū unū omū acoperitū cu nouė-đeci și nouė de țoluri, tóte nouė nouțe și totuși ingheța de frigū.

—«Sciū, Petre, ce însemnéză acėsta?»

—«Ba nu sciū!»

—«Ascultă dar să-ți spunū. Fie-care omū până trăesce pe pămîntulū nostru pėcătuesce, iar când pėcătuesce, calcă legea lui Dumneđeū. Pėcatulū póte fi mai ușorū sau mai greū, după cum e și fapta. Dumneđeū nu lasă. nici unū pėcatū nepedepsitū, numai atunci când omulū cunoscėndu-și greșela sa se întórcce cu inimă curată. Apoi unele pėcate

sunt mari, pentru că le vedem și noi mari. Dar mai sunt unele păcate, cari nouă nu ni se par mari, și totuși sunt mari. Omul acela, pe care l'ai vădută întâia oră, pentru aceea tremură de frig sub nouă-șaci și nouă de țoluri, toate nouă nouă, căci el, când a fost pe pământ, nu a dat nici un vestmînt sîracilor de pomană.

«El n'a făcut ceeace a trebuit să facă și pentru aceea se pedepsește. Asta nu se vede așa păcat mare, dar totuși e mare. Altul iar face ceeace nu trebuie să tacă; asta iar e mare păcat. — Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om acoperit cu un țol de tot supțire și rupt, și totuși asuda de cald.»

—«Veți, Petre, acela a făcut sîracilor vestminte de pomană. — Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om cu spatele la pământ, pe care îl îndopa alți doi oameni cu sucitorul, și totuși striga că mîre de fîme.»

—«Veți, Petre, așa se pedepsesc oamenii cei lacomi la mîncări și bîuturi. — Ce-ai mai vădută?»

—«Într'un loc am vădută un om de tot slab ca și o lepede, și mînjit peste tot trupul cu smîlă, pe care tot îl jupuia și iar trăgea pielea de pe el. Asta ce va să însemneze?»

—«Veți, Petre nu înțelegi ce însemneză, cu toate că e ușor de înțeles. Asta e pedepsa oamenilor doritori de plăceri trupesci. Trupul e slab, că și l'a slăbit el, e negru pentru că l'a înegrit sufletul, pe care l'a fost mînjit el cu atîtea spurcăciuni, iar pre lângă aceea mai capătă ca pedepsă aceea ce ai vădută.»

—«Ce-ai mai vădută?»

—«Am vădută un om cufundat într'un lac, pe care când se'ncerca să iasă, îl lovia un berbec în frunte în cîtu iar cădea în lac.»

—«Omulă acela, Petre, câtă a trăit, a totă înșelat, și acum veđi cu ce se pedepsește?

—«Ce ai mai vėđută?

—«Am vėđută ună omă bolnavă zăcendă într'ună pată totă strigăndă după ajutoră, dar nu venia nimeni.

—«Veđi, Petre, omulă acela nu și-a cinstită părinții. — Ce ai mai vėđută?

—«Am vėđută ună omă spânzurată de limbă.

—«Veđi, Petre, acela a înjurată pre Dumneđeu și pre alți ómeni, iar acuma se pedepsește după cum i se cuvine. — Ce ai mai vėđută?

—«Am vėđută într'ună locă ună omă legată de mână și de picioră cu ună lanță mare și grosă, iar de lanță la picioră și la mână trăgeau câte o păreche de boi.

—«Acela, Petre, pentru aceea se pedepsește așa, căci în lume a jurată pe strămbătate.

—«Dar ce ai mai vėđută?

—«N'am mai vėđută nimică!

—«N'ai mai vėđută, că nu te ai dusă mai în colo. Dar să veđi altele, te ai îngrozit, te grijesce dar să nu ajungi și tu pe aici. — Dar feciorulă meă ce mai face?

—«Face bine, că-i sănėtosă!

—«Cum o mai duceți la olaltă?

—«Rėu de totă, că m'a bătută de două oră pe nedreptulă.

—«Atunci e rėu de totă; mă temă că și elă va ajunge pe aici pe unde va. Te du, Petre, du-i coróna și mai iartă și tu câtă poți.

«Petru nu mai zăbovi multă ci se duse până la gaură, eși afară, se sui pe cală și-lă lovi cu vătrarulă în frunte, apoi într'o clipită ajunse la socrulă seă Vizoră, craiulă șerpiloră (1)».

---

(1) I. Popă Reteganulă, Povești ardelenesci. Partea II. Brașovă 1888. p. 58—62.

În altă poveste, din *Bucovina*, ni se spună următoarele:

«Vedându suflutul omului într'o érbă mare și frumoșă nisce vaci hitiöne, cari de abia se puteau mișca dintr'ună locu într'altulü de slabe ce erau, și întrebându elü pre ângerulü seü conducătorü de ce sunt așa slabe și nu dau lapte, deși aü érbă de prisosü, ângerulü îi răspunse:

—«Acestea sunt vacile celorü cari le-aü datü de pomană, dar pe urmă le-a părutü răü după dînsele.

«Mai departe vedându elü pe unü prundü, unde nu era mai de felü iérbă, nisce vaci mari și frumoșe, cari de abia se mișcaü dintr'unü locü în altulü de încälalte și grase ce erau, precum și o mulțime de femei și bărbați, cari veniaü din tóte părțile cu donițele de le mulgeaü, și întrebându pre ângerü: de ce acestea sunt așa de frumoșe, ângerulü îi dișe:

—«Aceste vaci sunt dăruite sêracilorü din tótă inima.

«Mergându mai departe vede unü omü culcatü cu fața în susü și cu gura căscată, iară de-asupra lui unü șerpe încolăcitü pe lângă o créngă cu gura în jos și din gura lui cădea *verinü* în gura omului.

—«Acesta, — dișe ângerulü, când fu întreatü, — a omortü șerpü și, în locü să-i arunce unde-va într'o grópă saü tufișü, i-a aninatü peș prăjinü în față sfintului sóre.

«La urmă vede o óie că se scutură de-asupra unui omü, ce trecea printr'unü focü mare. Întrebându pre ângerü ce însémná acésta, ângerulü îi răspunse:

—«Acestü omü, a datü oi de pomană, și lâna lorü, fiindü udă, îlü scutesce acuma de para focului. (1)».

Atâta din povești!

O legendă din *Bucovina* ne spune, cu privire la iadü, următoarele:

---

(1) Com. de I. Tonigariü, stud. gimn.

Ângerulū morții acum
Mă însoțese la drumū
Și mă trece pe la *iadū*,
Unde pēcătoșii ardū.
Va! la elū cum mă uitaī,
Ce vēđuī mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī *balauri* căscândū
Și din gură focū vērșândū,
Curgēndū ca unū rîū întinsū
In flacără și nestinsū;
Și 'n frunte-I unū dracū ședeā
Cu Iuda 'n brațe și-ardea.
De acolo, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
O va! iar' când mă uitaī,
Ce vēđuī, mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī popī mulți eretici
Cu dascalī și grāmăticī
Aruncași cu capu 'n josū
In foculū celū flăcārosū,
Și draciī îi împungea,
Cu sulița-I împingea.
De acolo, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
Ochiī când imī aruncaī
Ce vēđuī, mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī împērași tiranī
De găturī cu bolohanī,
In vāpaia cea de focū
Draciī bătēndu-și de ei jocū.
De aceea, la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
Cu ochiī când mă uitaī,
Ce vēđuī, mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī tālharī, ucigași,
Hoși rāpitorī și pungași
Vāetāndu-se-amārātū
In vāpac pānā 'n gātū.

De-acolo, iar la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
De-odată cum mă uitaī,
Ce vēđuī mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī unū cārdū de muerī
Tānguindu-se'n durerī
Și draciī strigāndū: aste sunt
Ce farmecā și descāntecū!
Apoi de-aici la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
Iarāși dacā mă uitaī
Ce vēđuī mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī altū cārdū de bărbași
De bețivī și desfrānași
Toși in flacără undaū,
Și draciī îi cufundaū.
Mai nainte la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū!
Mergēndū, dacā mă uitaī,
Ce vēđuī mă 'nspăimîntaī!
Vēđuī draciī cu cāngi trāgēndū
Nisce muerī și strigāndū:
Aste totū minciunī spuneaū
Pe mulți in belea-I puneā!
De-aici mergēndū la altū vadū
Totū la iadū, la iadū, la iadū.
In flacări când mă uitaī,
Ce vēđuī mă spăimîntaī!
Vēđuī negustorī in rīndū,
Cariī înșelā când vīndū:
Unī cu măturī de gātū
Se strīngeaū ei amārītū,
Alțiī cu cāntare 'n nasū
Se vāițaū cu mare glasū,
Alțiī cu fōrfeci și cotū
Îi ducea para in notū.
Mergēndū de-aici la altū vadū,
Totū la iadū, la iadū, la iadū,!

Spre țipetă când mă uitaî,
Ce vëduî mă 'nspăimîntaî!
Vëduî iar muerî în muncî
Carî îșî lëpëdă aî loră pruncî,
Saă fără milă și doră
In pântece îî omoră.
Dela celă din urmă vadă,

Totă la iadă, la iadă, la iadă!
Când stătuî și mă uitaî
Ce vëduî mă 'nspăimîntaî!
Vëduî arđëndă în vilvorî
Bogaîî neîndurătorî,
Carîî totă s'aă veselită
Și sëracaî n'aă miluită (1).

O colindă din *Banată* descrie iadulă astă-felă :

Colo 'n josă cătră apusă
Sóre nu-î pe ceră în susă;
Ci e noră și'ntunecime,
Și-o grozavă adâncime,
Unde munțîî varsă focă,
Dară marea-î totă potopă,
Unde-î peștera urită,
De balaură rēî păzită,
De șerpă, fiare ocolită.
Lângă pörtă nu e nime,
Pôte să 'ntre oră și cine,
Dar nime de voie bună
Pe aicea nu s'adună . . .
Icî e iadulă celă spurcată,
Pentru ómenî rēî gătătă!
Da 'n lăuntru cine sunt?
Să ferescă Domnulă sfîntă!
Lângă pörtă staă totă dracă
Și slujescă pentru haraciă,
Și pe nime eî nu lasă
Ca la lume să maă iasă!
Cătră mijlocă cine sunt?
Să ferescă Domnulă sfîntă!
Sunt ceî rēî în fieră legaîî,
Până'n brăă în focă băgaîî,
Friptă de sete, morțî de fόμε,
Nime din eî nu maă dörme,

De dureră, din dințî scărșnescă
Și nicî când se miluescă!
Dar aceștia cine sunt?
Să ferescă Domnulă sfîntă
Sunt ceî rēî ce-aă omorită,
Traiulă vecinică și-aă urită,
Sunt ceî rēî ce-aă păgubită
Pe aprópele mähnită,
Sunt ceî rēî ce aă surpată
Cas'altuă prin păcată,
Sunt ceî rēî ce-aă înșelată
Și'n minciună s'aă spurcată!
Dar în iadă iar ce maă sunt?
Să ferescă Domnulă sfîntă!
Că sunt munțî de cel înalț
Și în grópă afundaîî.
Nu e ceră, ci-să numaă noră,
De 'ntunerică te 'nșioră.
Nicî o đî nu e senină,
Foculă arde iăr'lumină.
Câmpurile s'aă uscată,
Apele tóte-aă secată,
Nu sunt paseră, nu sunt floră,
Numaă jară și numaă noră!
Să ferescă Domnulă sfîntă
De-a vedă ce-aice sunt (2).

(1) Veđi: «Călındariulă poporuluiă bucovinénă» pe 1891. Cernăuțî p. 69—70.

(2) At. M. Marienescu, Colinde. Pesta 1859, p. 87.

O doină, care am auđit'o încă în vara anului 1871, pe când mă aflam ca studinte de clasa a VIII la gimnasiulă din Beiuşă, dela ună Română de pe valea Crişului albă, ne spune despre iadă următorele :

Primăvara, după Martă,
Cătră iadă eă am plecată.
Iadulă era încuiată
Cu ună spinicelă uscată.
Puseă mâna şi-lă rupsei
Şi în iadă de locă fuseă.
In iadă dacă am întrată
Acolo puţină am stată
De cetitulă popiloră,
Cerşitulă bogăţiloră,
De recela fiareloră,
De şuerulă şerpiloră!

Altă doină, din comitatulă «*Turda-Arieşă*,» ne spune atătă în privinţa *raiului* câtă şi a *iadului* următorele :

Puseă şaua pe doi căi,
Mă suii în sus, la *raiă* ;
Raiulă fuse încuiată
De trei oră am genunchiată,
La Dumneđeă m'am rugată,
Şi trei ângeră a mânată
Şi raiulă l'ău descuiată.
Ce-am vėđută, m'am bucurată :
Trupură mândre şi 'nflorite,
Şi de popa spovedite ;
Trupură albe şi spēlate
De popa cuminate.
Preste ele floricele,
Ună pomă mândru de daună.
Pintre clómbe păserele,
Păserele frumuşele.

Eă gândii la mândra mea
Să fie şi pe-acia,
Eă în raiă aşi rămâne.
Şi Dumneđeă celă prea mare
Se mâniè fórte tare
Şi trei ângeră a mânată
Şi de mână m'ău luată
Şi din raiă că m'ău şipată.
Şi mă aflamă lângă *iadă*.
Iadulă fuse descuiată,
Ce-am vėđută, m'am spēariată :
Trupură mară şi putređite,
De popa nespovedite,
Şi vėđuă pe mândra mea
Chinuindă doi draci la ea.
Mândra umbla să se ducă,

Dracii o făceaū nălucă ;		Și 'ntinseī o fugă lungă,
Ea se țipă să m'apuce.		Dracii haida să m'ajungă (1).
Eū grăbiț și-mi făcuī cruce,		

A treia doină, din *Țera Oltului*, descriindū munca jurașilorū și a birăilorū celorū rēi, nedrețți, asupritori și jupitori, ȃice :

Pus'am șaua pe doi cai,
Să mē suī în sus, la *raiū*.
Iadulū era mai d'a vale
Și fugeam în fuga mare.
Iar la ușa iadului
Staū jurașii satului,
Taie lemne dracului.
Iar' birăulū celū mai mare
Ținea pe dracu 'n spinare (2).

În fine o doină din *Bucovina*, și anume din comuna Horodenićū, ne spune despre iadū acestea :

Pus'am șaua pe doi cai
Și m'am dusū în sus la *raiū*.
De trei orī m'am închinatū
Raiulū nu s'a descuiatū,
Pus'am șaua pe-unū cocoșū
Și m'am dusū la *iadū* în jos.
Și la *gróza rēului*
Jos la talpa hăului
Am vėđutū pe mândra mea
Vr'o cincī draci că mi-o bătea
Sānge roșū din ea sāria,
In paharū că mi-lū punca:
«Poftimū, bade, iea și bea,
«Căci n'aī fostū stăpānū pe ea! (3).»

---

(1) Doine, strigăturī și chiuiturī, culese de mai mulți invėțătorī zeloși. Brașovū 1891, p. 275.

(2) Idem de eadem p. 182.

(3) «Auroreā romānă» an. I. Cernăuți 1881, p. 46

Ași pute să mai reproducă încă multe alte poezii populare. Credă însă că și acestea ne vor fi de ajunsă spre a ne încredința: ce închipuire are poporul despre *iadū* precum și despre toate cele, ce se petrecă într'insulă.

Se nasce acuma întrebarea: Dela cine să fi adoptatū poporul românū toate credințele acestea? Moștenitu-le-a elū .dela strămoșii săi, sau pôte le-a împrumutatū în decursulū timpului dela alte popóre cu totulū străine?

Dacă amū sta să reproducemū toate câte le-aū cređutū popórele păgâne din vechime, precum celea ce le credū și istorisescū popórele creștine din timpulū presentū despre *Iadū* sau *Tartarū*, și din toate acelea amū voi să facemū o concludiune, amū merge prea departe, și nouă nici timpulū nici spațiulū nu ne permitū s'o facemū acēsta.

Credū deci că ne va fi de ajunsă și numai unū singurū citatū din Virgilū, care ne dă o descriere amărunită de toate cele ce le credeaū și istoriseaū cei vechi atâtū în privința *Tartarului* câtū și în privința tuturorū celorū ce se petrecă într'insulū și'n apropierea lui.

Iată ce ne spune Virgilū:

«Enēa, uitându-se împrejurulū său, zăresce pe locū sub o stâncă din mâna stângă ziduri late încunjurate cu unū murū întreitū pre cari le încunjură unū torentū repede cu flacări ardētore, Phlegetteon din Tartarū, și învêrtia stâncile resunătore. În față se află o pörtă mare și stâlpi de oțelū virtosū, așa că nici o putere bărbătescă, nici chiar locuitorii ceresci (đei) nu sunt în stare să le sfarme; se urcă unū turnū de fierū până la ceruri, și Tisifone îmbrăcată cu o haină sângerósă păzesce điua și nóptea intrarea (tinda) fără să dórma. De aici se auđiaū gemete și rēsunaū loviturī grozave; apoi unū zingănitū de fierū și de lanțuri tărâte. Enēa stătū pe locū și înspăimîntatū asculta cu urechia

vuetulü. O virgină, spune-mi : ce felurî de crime sunt acestea ? și prin cari pedepse se urmăresc ? Ce vuetü așa de mare îmi vine la urechî ? Atunci începü preotésa să vorbescă astfelü : Duce renumitü alü Teucrilorü, nici unui omü nepëtätü nu-î iertatü să calce preste pragulü sceleratilorü ; însă pe mine punëndu-më Hecate în fruntea dumbrăvilorü avernice m'a învëțatü însa-și pedepsele cele decretate de ðei și m'a purtatü prin tôte locurile. Rhadamantus are celü mai sceleratü imperiü, elü biciuesce și ascultă cercetändü înșeläciunile și silesce ca cine-va să mărturisescă celorü de sus acele crime, de cari bucurändu-se pe pämintü amänă prin o ascundere zadarnică cäința, speränd o mörte târðie. Tisiphone prevëđütä cu bice bato, insultändü, pre cei vinovați și ameninčändü cu stânga, chiamă șerpîi cei grozavi, cetele furiöse ale surorilorü. Acuma se deschidü porțile sacre sārindü din țîținile teribilü resunätore. Veđi ce păzitorü e în vestibulü (la intrare) ? ce arätare păzesce locuința (infernulü) ? În läuntru șede încă mai înfuriatä gigantica Hydrä cu 50 de gurî negre. Acum se deschide tartarulü de douë orî în o prăpastie și se estinde sub umbrä (în întunericü) atâtü încät se pôte uita de acolo în sus la Olimpulü etericü alü cerului. Aici se aflä nëmulü anticü alü pämintului, Titanii, cari loviți de fulgerü se învîrtescü în fundulü celü mai de jos. Aici am vëđütü și pe gemenii Aloidi, corpurî uriașe, cari se încercarä să surpe cu mânila cerulü celü mare și să-lü arunce jos de pe tronulü cerescü. L'am vëđütü și pe Salmoneü cum e pedepsitü. Imitändü flacärile lui Joe și sunetele Olimpului mergea acesta triumfändü, punëndü la träsurä patru cai și scuturändü o făclie la popörela grecescî și prin mijloculü cetäții din Elis, și cerea pentru sine onörea unui ðeu, elü, nebunulü, care imita furtunile și fulgerulü celü neimitabilü prin aramä și prin tropotulü cailorü celorü potcoviți. Insa pärintele celü

a-totû-puternicû arunca prin norii cei deși arma sa (fulgerulû), elû nu aduse nici făcliî, nici luminî de reșină (păcură) fumegătore și îlû doborî la pămîntû cu unû virtejû teribilû. Chiar și Tityon era de vëdutû, copilulû pămîntului ce crează tôte, alû căruî corpû e întinsû peste nouë jugere de pămîntû și unû vulturû mare cu unû ciocû îndoitû, ciupindu-î spre pedépsă inima cea nemuritoare și mëruntaele cele bogate, se nutresce din ele și locuesce sub pieptulû celû înaltû, și fibrele renăscute nu se lasă în liniște. Ce să mai amintescû de Lapiși, Irion, și de Pirithous? de-asupra căroră cât pe aci ameriuță să cadă o stâncă négră, și aceleia care cade îi urméză una asemenea ei; sofe aurite cu perinî înalte străluciaû pentru ôspeși și bucate pregătite cu luxû regalû se aflaû de naintea ochilorû lorû. Lângă dînșii se vedea cea mai mare dintre furii și împiedeca a atinge bucățele cu mânile și rădicândû făclia se scólă și strigă cu glasû tare. Aici se aflaû aceia, carî câtû trăiră aû fostû frași urgisiți, orî prin aceea că alungară pe părintele lorû și față cu clientulû se încuiară cu averile sale cele aflate, nefăcëndû din ele parte la ai sêi, născëndu-se cu acésta cea mai mare cêrtă, și aceia carî sunt biciuiți pentru adulterû și urmândû armelorû celorû nelegiuite nu se sfiră a călca credința promisă stăpânilorû sêi, și acum închiși așteptă pedépsa. Nu încerca a sci care e pedépsa și ce felû de crimă saû sôrto i-aû aruncatû în pierdare. Uniî rostogolescû o stâncă uriașă, alțiî atárnă, trași pe razele roșilorû; șade și va ședé în veci nefericitulû Teseû și de totû némulû Phlegyas admoniază și invocă pintre umbre cu vóce tare: «Învêțați dreptatea, și admoniași fiindû, învățați a nu urî țeii.» Acesta vîndû pentru aurû patria și-î impuse unû domnû puternicû; elû lasă pentru plată să se lipsescă legile și să se deslipescă . . . Toți cutezară a comite mare nedreptate și a-și însuși aceea ce aû cutezatû.

Dacă ași ave o sută de limbă și o sută de gură și o voce de fieru n'ășu puté înțelege tóte felurile crimelorú și n'ășu puté percurge tóte numele pedepselorú (1).

Atâta din Virgiliú!

Asemănându acum șirele acestea ale lui Virgilú cu cele ce se află în privința iadului și a muncilorú dintr'însulú în «*Viața Sf. Vasile celú noú*» precum și în «*Călătoria Maicít Domnului la iadú*» (2) lesne se va puté convinge orí și cine că *muncile iadului* din cărțile saú mai bine đisú apocrifele din urmă sunt numai nisce reproduceri schimbate și adăogite a celorú đise de Virgiliú și póte că și de alți autori păgâni din vechime.

Ce se atinge de credințele Românilorú despre iadú, apoi acestea credú că se baséză parte pe cele spuse de Virgiliú precum și de alți autori străbuní din vechime, și parte pe apocrifele creștine, cari tratéză despre aceeași materie.

---

(1) Aeneid. Lib. VI, v. 548—627

(2) B. P. Hasdeu, Cuvinte din bėtrâni. t. II. Bucurescú 1879. p. 301—367.

XXXV.

R A I U L Ū.

Raiulū, după credința Românilorū din *Țera-Românească*, e opusū cu totul *iadulū*. Elū e loculū, unde sufletele celorū drepti se potū odihni în pace, bucurându-se de vederea lui Dumneḃeū. Durerea și întristarea nu se potū nici când stabili într'insulū. Din contră, în elū domnesce o bucurie fără de sfirșitū. Dumneḃeū ocupă loculū celū mai de cinste, de unde răspândește tótă mărirea sa, iar în jurulū lui staū cei fericiți în mai multe cete și petrecū mâncându și bēndū, ceea ce și-aū datū în viața lorū saū ceea ce li s'a *pomānuitū* de mumă, soră, rude, epitropū și alții.

Dacă cei repausați aū terminatū de mâncatū și bēutū ceea ce li se dedese, atunci e fōrte greū, căci facū și ei zimbre privindū la alții.

Acolo, în acelū locū de fericire, se întālnescū sufletele celorū morți, frații cu frați, cu surori, cu prietenī; părinții cu părinții lorū, și aceștia cu moși și strămoși lorū. Umbrele unei generațiuni întregi se strāngū în jurulū vre unui evlaviosū strămoșū, și se spunū multe despre viața și relațiunile lorū în raiū.

Dacă cine-va a murit neîmpăcat cu un altul, sufletele lor nu se mai pot împăca nici odată. Sufletele lor fără voe fugă unul de altul și se privesc cu dispreț. De aceea este bine ca cel ce se simte că mure, să se îngrijescă, ca acest moment să nu-l apuce neîmpăcat cu cine-va. În colo totul merge în liniște și pace, fie-care își cunoște dreptul său, certe nu se află (1).

Românii din *Bucovina* spun că *raiul* este o grădină foarte frumoasă, strălucitoare, care e împodobită cu tot felul de flori mirositoare și pomi roditori, în cari cântă felul de felul de păsări. Mai pe scurt toate frumusețile și bunătățile lumii sunt concentrate în acesta grădină.

Raiul se află în cerul său, după cum spun unii, pe pământul din cea-laltă lume.

În mijlocul raiului stă însuși Dumnezeu pe un scaun strălucitor de aur, împodobit cu diamante și alte pietre scumpe, iar împrejurul lui se află tot felul de mese întinse, pline cu felurite bucate și băuturi, din cari mănâncă și beau sufletele dreptilor, îndemnate fiind de cetele ângeresci ca să mănânce și să bea din orice le trage inima.

În rai însă nu-i este nimăruia altuia iertat să între, fără numai sufletelor celor drepte, bune, alese și plăcute lui Dumnezeu, carile, după ce au intrat, se desfăteză, apoi în toate bunătățile (2).

La ușa raiului stau doi ângeri sau arhangheli cu săbii, cari păzesc ca să nu între orî și cine într'însul, ci numai cei drepti, numai cei vrednici (3).

---

(1) D. Stănescu, op. cit. p. 326.

(2) Cred. Rom. din Ropcea, com. de Em. Cuparencu; a celor din Bălăcena, com. de M. Jemna; a celor din Stulpicani, com. de Nic. Cutlarciuc și a celor din Fundul-Moldovei, com. de Const. Mercheșu.

(3) Cred. Rom. din Bălăcena, com. de M. Jemna, și a celor din Bilca, com. de Iust, Cârdeiu.

Alții din contră credă și spună că la ușa raiului stă *Sân-Petru* cu un mănunchi de chei în mână, care asemenea nu lasă pre orî și cine să între în nuntru, ci numai pre cei drepți. Totu în ușa saă pórta raiului mai stă încă și *Flórea* saă *Sora Sórelui*.

În privința acestei plante o doină din *Bucovina* ne spune următoarele :

Câte florî sunt pe pămîntu,
Tóte trecu la jurămîntu,
Numai *Flórea sórelui*
Șede'n pórta raiului,
Face locu sufletului
Și odihnă trupului (1).

Împrejurul raiului se află câmpii întinse, mai totu așa de frumoșe și pline de bunătăți ca și raiul.

Prin mijlocul acestor câmpii trece unu rîu mare și limpede numit *«Apa Duminiceî»*, care se revarsă în raiu (2).

Drumul ce duce în cea-laltă lume se desface dela unu locu în doi ramî, celu de-a stînga duce de-a dreptul la iadü, celu de-a drepta însă, care e presuțatü cu totu felulu de florî mirositoare, duce spre raiu, iar nu departe de acesta trece peste *gura iadului*, peste care se află *puntea raiului*, despre care amü vorbitü mai pe largü în capitolulü premergătorü.

Româniî din *Transilvania* credü că raiulü ar fi o grădină plină de florî și pomi frunoși, situată pe unu munte deasupra iadului. În acéstă grădină se află mulțime de ângerî precum și sufletele ómenilorü celorü bunî, cari trăsescu în totă îndestularea și fericirea, avëndü înaintea lorü mese încărcate cu totü soiulü de mâncări și bęturi.

---

(1) Marianü, Poesiî pop. rom. t. II. Cernăuți 1875, p. 93.

(2) Veđi despre acéstă și B. P. Hasdeü, Dict. limb. rom. t. II. p. 1288.

Iar fericiți se consideră acei ómenî, cari cãtũ trãescũ aici pe pãmîntũ, sunt milostivi, cãci ei prin milostenie își mântuiescũ sufletulũ de munca cea eternã și dupã mórte ajungũ la fericirea eternã, care e adevãrata fericire. De asemenea se considerã a fi fericiți și aceia, cari în acẽstã lume pãtimescũ mai multũ, creðendu-se cã-și iaũ pedepsa în lumea acẽsta și cã 'n cea-laltã lume nu vorũ mai avẽ nimicũ de suferitũ (1).

Atãtũ raiulũ, cãtũ și celea ce se petrecũ într'însulũ adese ori le întelnimũ și în literatura poporalã.

Așa legenda poporalã din *Bucovina*, din care amũ reproduș o parte în capitolulũ despre iadũ, urmãndũ mai departe, ðice:

Deci acea cale lãsãndũ
Și mai nainte mergẽndũ
In drẽpta cãnd mẽ uitãl,
Ce vẽðui, mẽ bucurãl!
Vẽðui *raiulũ* celũ frumosũ
Ca sórele luminosũ
Și mese întinse 'n rîndũ
Pe ele fãclil arðẽndũ.
Unde'mprejurũ dreptil sta
Și bucurie gusta
Împreunã dãnðuindũ
Și pe Dumneðeũ slãvindũ.
Intr'altũ locũ iar mẽ uitãl
Totũ la raiũ, la raiũ, la raiũ!
Vẽðui sfințil prea luminosil,
Apostolil și cuviosoil,
Și cete de mucenicil,
De tineril, bêtrãnil și micil
Împreunã dãnðuindũ

Și pe Dumneðeã slãvindũ.
Intr'altũ locũ iar mẽ uitãl
Totũ la raiũ, la raiũ, la raiũ!
Vẽðui și sfinite mueril
Petrecẽndũ în mãngãeril
Cu tununil de diamantũ
Și podóbe de brilantũ
Împreunã dãnðuindũ
Și pe Dumneðeũ slãvindũ.
Deci de-acolo iar plecal
Totũ la raiũ, la raiũ, la raiũ!
Ce vẽðui mẽ 'nspãimîntãl
Vẽðui raiulũ încuiatũ
Póte pentru-alũ meũ pecatũ,
Pãn'la vremea de județũ,
Cãnd va sta Christosũ în jețũ,
Ca sã judece pe toțil,
Pe cei viil și pe cei morțil (2)

(1) Com. de d-lũ T. Simonũ.

(2) Calind. pop. bucov. cit. p. 70—71. O variantã a acestei legende vẽði-o la Sbiera, Colinde, cãntece de stea și urãri la munțil. Cernãuțil 1888. p. 63—66.

O doină populară din *Transilvania* ne spune următoarele despre raiu :

Când viața mî-am urîtă
In cale lung'am pornit
Și la raiu că am sosit.
Găsiî raiulî încuiat
Și tare m'am supărat,
Și-am pusă mâna pe lăcat
Și-am picatî la greu păcat
Și 'n genunchi că am picat
Și la Tatălî m'am rugat:
Raiulî de mî-a descuiat,
Ce-am vădîtî m'am bucurat,
Era nisce păsărele
Cânta nisce glăsurrele
Dragî mi-ar fi să fiî cu ele (1).

O colindă din *Banatî*, în care asemenea se descrie raiulî, sună precum urmază :

Șede, Dómne, cine-mî șede,
Șede Petru 'n câmpulî verde,
Colo susî la răsăritî,
Unde sóre s'a ivitî,
Pe piciorulî celî de plaiî,
Lângă pórtă cea de raiî,
Totî îmî cântă, privighéză,
Și 'n lăuntru elî nu lasă,
Făr de-a sci și Dumneđeî,
Dumneđeî și soțulî sěu.
Domnulî la raiî ajungea
Și luî Petru că-i đicea:
— Spus'am, Petre, să nu uiđi
Orî sěracî sunt, orî avuđi,
Să nu-i lași în raiulî meî
De-aî făcutî în lume rěu.

Lasă tu, dup'alî meî sfatî,
Pe cei ce golî aî îmbrăcatî
Și flămâđi aî săturatî
Și setoși aî adăpatî
Și scărbiđi aî mângăiatî!
Iar Petre-a cuvîntatî:
— «Dómne; tóte-am ascultatî.
— «Petre! dacă-i lucru-așa
Raiulî îmî vei arăta,
Pe cei bunî să-i potî căta!
— «Dómne! pođi de locî întra
Că e'mpěrađia ta!
Domnulî sfîntî atunci pășia
Și'nainte că-i venia:
Ângerî și Cheruvimî.
Archangelî, Serafimî

(1) Grigore Sima, Căntece populare din Ardelî, în «Convorbiri lit.» an. XV. Iași 1882. p. 226.

Totü cântându și tãmâindü
Și în mânî făcliî ținëndü.
Și pe Domnulü l'aü purtatü,
Pân'ce raiulü a cătatü.
Pe-urmă Domnulü celü cerescü
Șede'n tronü dumneȚescü.
Lângă tronü se aduna
Toți în raiü câți mai era:
Prunculeți de-î mititei
Ca și nisce ângerei
Și feciori nevinovați
Cu flori albe'ncununați
Și bętrâni încărunțiți,
De păcatulü lorü căiți,
Fetișore, mueri, babe,
Care de fire n'aü fostü slabe.
Domnu-atuncea a grăitü :

«Fiilorü! eü am venitü
Să vę vęȚü, căci v'am iubitü,
Voia mea ați împlinitü!
— Dómne! miluesce-ne
Și de răü scutesce-ne!
Toți cânta și se 'nchina.
Domnulü sfintü se bucura.
Raiulü e ca și-o grădină,
Unde-î Țiua totü senină,
Și nu-î nóptea 'ntunecósă
Și nu-î sórta ticălósă.
Câmpurile înflorescü
Iară munțiî înverȚescü
Păsęrile dântęescü,
Apele se limpeȚescü
Și cei bunî în veci trăescü! (1)

---

(1) Marienescu, Colinde, Pesta 1859, p. 84-86.

XXXVI.

J U D E Ţ U L Ū.

Când vorū fi pe tóte páraele și vadurile apelorū mori, iar pe la răspântiile drumurilorū crâșme; când se vorū tăia haturile și se vorū face arături împrejurulū satelorū;

când moșnegii cei de 60—70 de ani, cari aū copii cásătoriți, se vorū însura de a doua óră și vorū lua fete dela 16 — 20 ani;

când *sfredelulă* va cǎdé dreptū în *comóra* (1), iar aurulū și argintulū se vorū vǎrsa pe tótă fața pǎmîntului;

când se vorū înmulți ómenii ca ciupercile, de nu-ı va ma încǎpea pǎmîntulū, și neavéndū cu ce se nutri se vorū mânca unulū pe altulū; când ómenii vorū fi numai ca nisce ciucalǎi de mari și vorū imblǎși câte 12 ¹/₂ într'unū cuptorū, sau când vorū fi așa de mititei, încât 12 inși vorū trebui să întórcă cu drugii (parii) unū oū de gǎinǎ; când

O fi anulū ca luna,
Luna ca sǎptemǎna,
Sǎptemǎna ca ȓiua,

---

(1) O sémǎ de stele pórtǎ în poporū numele de *Comóra*, altele de *Sfredelă*.

Și ziua ca cîșulū scurtū,
Iar cîșulū ca unū minutū (1);

cînd va peri rușinea din lume și cei tineri nu se vorū
sfi de locū de cei bătrîni;

cînd bogașii, de ce vorū avea mai multū, de-aceea vorū
înșela și jupī mai tare pre cei sĕrmani, luîndu-le și pu-
șinulū lorū cu totū felulū de apucături și mijlōce;

cînd va veni *Antiĥarstū* pe lume și se va amesteca în tōte
treburile, smomindū pre ōmeni la totū felulū de fārdelegi
și fapte rele;

cînd se va certa tatălū cu fiulū, mama cu fiica, frate cu
frate, soră cu soră, vecinū cu vecinū, bătĕndu-se ca nisce
orbī;

cînd va peri tōtă dreptatea din lume și nu vei putĕ-o
nicăiri afla, de-ai căuta-o ziua mare la amiașii cu lumina
aprinsă;

cînd fiī nu vorū asculta de felū de părinși, ci-i vorū
bate și omori, saū, după cum spune o poesie poporană:

Cînd a bate fiū pe taică,
Cînd a bate fiică pe maică,
Frate mai micū pe celū mai mare,
Soră mai mică pe cea mai mare,
Atuncea-i sĕrșenia pămîntulū,
Intunecimea sōrelū,
Potopulū creștinulū (2).

Atunci va fi *sĕrșitulū lumii*, numitū altmintrelea și *vremea
de apoi*, ziua de-apoi, lumea de-apoi, véculū de-apoi, ve-
lĕtulū de-apoi, sĕrșitulū véculū, cōda véculū, vremea Păl-
mășoii, și totū atunci va fi și sĕrșitulū întregēi omenimī,
cînd cei vii plini de spaīmă și grōză, alergîndū în tōle păr-
șile, vorū striga:

---

(1) G. Dem. Teodorescu, Poesii pop. p. 423.

(2) «Convorbiri lit.» an. 1883, p. 289.

Eșiți morți să intrămă noi,
Că e vremea de apoi! (1)

și nemijlocitū după acēsta va fi și *venirea de-apoi* precum și *judefulū de apoi* sau judecata cea de pe urmă (2).

Când însă va fi să fie acuma *judecata cea de pe urmă* sau *judefulū de apoi* atunci ingerii Domnului, mai alesū însă archangelul Mihailū și Gavrilū, vorū aduna unghiile celorū repausați, vorū compune dintr'însele bucine, și vorū începe apoi a bucina în cele patru cornuri ale lumii, dândū de scire să se adune întrēga omenire la judefū.

Atātū cei repausați dela începutul lumii, adecă dela strămoșii noștri Adamū și Eva, cât și cei ce vorū fi pe timpul acela în viață, atātū creștinii cât și păgânii, cum vorū auđi ingerii bucinândū, deauna se vorū aduna cu toții la unū locū ca să stee de tață înaintea dreptului judecătorū.

Mormintele se vorū desface, corpurile ómenilorū vorū însufleți iară-și, porțile iadului și ale raiului se vorū deschide și toți până 'ntr'unulū : bunū și răū, dreptū și păcātosū, creștinū și păgānū, cum și în ce felū de vestminte vorū fi fostū înmormintați, așa vorū trebui să se înfățișeze înaintea lui Dumneđeū, ca să-și dee fie-carele sama de tóte faptele sale.

Iar Domnulū nostru Is. Chr., în cunjuratū din tóte părțile de cetele ingeresci, se va arāta de odată pe aripele norilorū ca unū sóre strălucitorū înaintea mulțimii adunate și apoi aședāndu-se, după cum cred și spunū unii, pe unū scaunū de pétrā (3), după alții însă pe unū scaunū sau tronū

---

(1) A. Pan, Povestea vorbei, III, p. 51.

(2) Veđi despre tóte acestea și B. P. Hasdēu, Dict. limb. ist. și pop. a Romānilorū, t. II, p. 1233—1234, și 1336—1340.

(3) M. Canianū, op. cit. p. 129 :

La ci tī-ai nāscutū pi lume
Di mă pedepsesci pi mine.
Nu gāndesci v'o datā
Că-l merge la giudecatā
La divanu celū di chiatrā.
Undi mergi lunca tótā.

strălucitorū, va sta la judecată și va judeca pre fie-carele amăsuratū faptelorū sale:

Cum va fi însă judecata aceea, ne-o spune mai pe largū următorea colindă din *Transilvania*:

Evanghelistulū Mateiū
A grăitū fiilorū sēi:
Vēculū lumii să sfîrșesce
Și județulū se gătesce.
Domnulū sfîntū n'a ntârđia,
Ci cu îngerī va pleca.
Îngerii vorū trîmbița,
Morții toți se vorū scula.
Și celū dreptū judecătorū
Se cobōre printre nori.
Morții când i s'orū ivi
Scripturile s'orū plini,
Domnulū pe scaunū va șede,
Morți și vii de fa' orū sta,
Mărturie n'a chiema:
Fapta nemărturisită
Domnului îi e vedită.
Și toți dreptii vorū albi,
Pecătoșii vorū negri!
Va! ce spaimă le-a veni,
Pân' județulū va eși!
Și *Satana* 'ntunecatū
Spre pēcate ce-a 'nșelatū,
Va grăi înveninatū:
Dōmne veđi cum te-aū scārbitū
Fii pe cari ai iubitū,
Bine multū tu că le-ai datū
Și ei nu te-aū ascultatū,
Raiulū mândru le-ai deschisū,
Pentru daruri ei te-aū rîsū,
Și de iadulū înfocatū
Tu prea tare i-ai cruțatū.
Dōmne! lasă-mi-i tu mie

De acum până'n vecie:
Iadulū celū de îngrozitū
Pentru cei răi l'am gătitū!
Domnu-atunci va da putere
Și Satanei, ce nu piere,
Până ōmenii sunt răi,
Și va fi amarū de ei!
Pentru cei uciđetori
Iadu-i mai îngrozitorū,
Viermii-orū rōde, când vorū plānge
Și vorū bea paharū de sānge:
Sāngele nevinovatū,
După rēsplat'a strigatū
Pân'la cerulū celū mai naltū.
Pe tālharī i-așteptă tare
Întunericulū celū mare.
Din fierū arsū și lanțuri grele,
Vorū sbera multū de durere.
Pentru strāmbii jurătorī,
Mincinoși și vrăjitori
Și mai mulți rēu făcētori
Va fi numai unū cuptoriū.
Și nici unulū nu va fi
Făr'de-a i se rōsplāti.
Apoi Domnulū va grăi:
Ah! sēraccii vaī de ei!
«lea-i, Satană, du-i pre ei!»
Cerulū încă plānge-atunci
Vēđendū păcētoși'n muncī!
Iară celorū drepti va đice,
Cu cuvîntulū blāndū și dulce:
«Sunteți binecuvîntați,
«De mine v'apropiați

«Să vă daŭ drépta cunună,
«Să'mpărățimŭ împreună,

| «Cu îngerî'n voe bună» (1).

Tóte credințele câte s'aŭ arătatŭ în șirele de mai sus își
aŭ isvorulŭ lorŭ parte în apocalispulŭ st. evangelistŭ Ioanŭ,
parte în unele cărți poporale de origină bogomilică, precum
e bună óră și Alexandria lui popa Ioanŭ din Sâmb-Petru (2).

---

(1) At. M. Marinescu : Colinde, p. 90—92.

(2) B. P. Hasdeŭ, dict. limb. rom. t. II. p. 1234 și 1336.

A D A U S Ů.

—

I.

INMORMINTAREA LA ROMANII DIN PĂRȚILE ORAVIȚEI.

Se 'ncepuse deja tipărirea studiului de față, când dădui peste unū articolū întitulatū «*Inmormintarea la Români, credințe și datini din părțile Oraviței,*» și publicatū de d-lū Aurelū Iana în «*Familia*» (an. XXV, Oradia-mare 1889 p. 434—436) care, nu sciū singurū cum s'a întimplatū, că-lū trecui mai nainte cu vederea.

Cuprindēdū articolulū din cestiune mai multe datine și credințe fôrte interesante, cari nu se află intercalate în studiulū meū, aflaī de bine a-lū reproduce la loculū acesta în tōtă întinderea sa.

Elū sună precum urmēză:

«Vēdēndū casniciī, că ôra morții este aprôpe, punū bolnavulū 5, 7 orī 9 lumini în mână, cu cari móre; îndată ce a muritū însă i se ieaū. Apoi o muere sciutóre, luândū unū cântarū (cumpēnă), încungiură mortulū și dīce:

Când N. se va scula
Și cu cântarū va cântări,
Atunci acasă va mai veni.

«Sufletulū din omū iese prin ferești, cari trebuie să fie deschise,—pe care unū ingerū îlū duce în cerū la Dumneđeū.

«Murindū cine-va fără lumină, se prindū doi porumbi, căroro li se punū între aripī douē lumini si se slobodū, cre-dēndu-se că aceia ducū lumină mortulūi.

«După eșirea sufletulūi, găzdărița casei făcēndū din făină de grāū o turtiță arsă, o aruncă după sufletū pe ferēstră și ȓice:

Iacă astă turtă arsă
Ca sa-ți fie de bucate,
Că nu mai vii l'astă casă.

«Apoi mai face 4 turtițe, pe cari le menesce: una de Dumneđeū, de st. Archangelū, tălharilorū și mortulūi, cari turtițe le împarte între copiii adunați anume la o masă josū, fiindū pusū pe masă unū paharū cu apă și alte legumi.

«Facerea și împărțirea acestorū 4 turtițe se repeșce cincī ȓile, socotindu-se dela ȓiua morții, ȓicēndū copiii la mân-care: «Dumneđeū să primēscă!»

«Se mai facū apoi douē, cari asemenea se dau copiilorū, menindu-se una de «Dumneđeū» și mortulūi.

«Totū după eșirea sufletulūi se ducū la 7 vecini 7 vase (șofiū) cu apă de pomană.

«La fântână, după ce a scosū apa, ia cu cauculū din vadră odată și tórnă jumătate în șofiū și ȓice: «să fie de Dumneđeū,» apoi tórnă ceea-laltă jumătate și ȓice: «să fie de st. archangelū» și umple apoi vasulū. După umplere lépēdă din elū un caucū îndērētū în fântână, în credință ca să nu aibă cērtă cu celū ce a făcutū fântâna, unū caucū tórnă josū lângă fântână și ȓice: «să fiă tălharilorū și tălhărițelorū,» face cruce de trei orī asupra vasulū, ȓicēndū: «Dumneđeū să primēscă lui N.», adecă pentru care se face pomană. Acesta se repeșce în fie-care diminēță câtū este mortulū în casă.

«După așezarea mortului pe masă, i se taie din partea unei femei puțină pără din capă, care apoi se păstrează în casă, ca venindă mortul ca *muroiul* (strigoiu) și punendă din acestă pără a lui în focă, îi va puți și se va îndepărta dela casă.

«Aducendă-se sicriulă, o muiere sciutore luândă rădăcină de *leosténă*, de spină și puțină călțu (rămășițele dela fuiore), pe care-lă înșiră în giurulă sicriului, punendă peste călțu pravă de pușcă, pre care îlă aprinde cu lumina ce arde pe pieptulă mortului. Se pune acoperișulă cela-laltă până ce s'a mistuită tôte, descoperindă-lă, așeză apoi mortulă în elă.

«Tôte acestea se facă ca mortulă să nu se facă *strigoiu*.

«De s'a întemplată mórtea de cu séră, înainte de cântatulă cocoșului, apoi vestirea se face în zori prin temeile casnice prin cântece jalnice, în cari i se descrie viéța și faptele bune din viéța. Totă asemenea se cântă femeile înrudite, cari, venindă în răstimpulă câtă este mortulă în casă cu pomană (o lumină, ună colacă din făină de grău, pe ună tăieră fasole crudă saă și férță, pome) descriindă-i viéța și faptele bune pe cari le cunoscă, în poesie.

«Din familia din care a murită măi nainte cine-va, vine la mortulă de acum, îi pune în sină trei ori patru cruceră pentru de a descumpăra pe mortulă loră dela pază, credendă-se că celă de curândă mortă are să fie strajă până vine altulă.

«In decursulă câtă este mortulă în casă, nu este iertată ca să între nică ună animală în chilia mortului, cu atâtă măi puțină să trecă pe sub mortă, credendă-se că se va face strigoiu.

«Nu este iertată ca să lapede gunoiulă din chilie o sêptemână, ci să se adune în ună cotă la o laltă, ca nu cumva lepădândă gunoiulă, să măture și altă sufletă din casă.

La o săptămână se mătură bine pentru curățirea a toate relele, lepădându-se și mătura.

«Cu puțin înaintea de venirea preotului se face petrecerea mortului din partea a patru mueri, cântându două câte două alternativă câte un stih din următorul bocet, pe care cele două din urmă îl repeșesc :

— Firule, firule,
Firă de trandafiră !
De ce te-ai grăbită,
De ai înflorită
Pân' n'ai împupită?
— Grăbită n'am grăbită,
Mară ciudă am prăvită
De m'am despărțită
Dela lumea albă,
Dela sfântulă sora,
Dela părințioră,
Dela soțioră.
Dela pușoră
Dela frățioră
(și alte némuri).
— Pasă N. pasă
Pe mână dreptă,
Să nu dai pre-a stângă,
Unde joculă jăcă
Și-alăuțițe dică,
Pușină să zăbovescă,
Că-să negri tălhară
Și te-oră jăui.
Ci de locă să plecă
Și sama să ia:
La mijlocă de cale
Este-ună paltină mare
Cu frunța mănuntă,

Cu umbră rotundă,
Că-i lină fontână,
Scăunicelă d'odihnă
Și pată încheiată
Cu scândură de bradă,
Cu *stulpezi* (1) de fagă.
Iar Sântă-Mărie
Șede 'n pată și scrie
Cu condeiă în mână:
Jună pe cunună,
Fete pe munună (2)
Și totă nevestele
D'ale tinerele,
Mică pe fășiore,
Moș pe cărjore.
Scriam'o scriea
Zludă de focă pocnia.
Ăngeră zăletia,
Scări înă coboria,
Pe N. ilă suia
Sus la Christosă,
La celă Domnă frumosă.
După ce-lă suia
Scaună îi da
De s'odihnia,
Pân' vină i-o sosia,
Cu vină ilă uda;
Lumea alb' uita.

(1) *Stulpezi* = stălpă.

(2) *Munună* este o cunună de pe capul feteloră dela cununie.

«După săvârșirea ceremonialului bisericesc, luându-se mortul din chilie, se sparge în locul acela, unde a zăcut, o oală ȳicându: «Cum se sparge oala, așa să se spargă tóte «relele din acéstă casă!»

«Se pune apoi, totu în locul acela, o pâne saú unu mălaiu, ȳicându-se:

Noroculu rêmână în casă,
Casa rêmână-ne plină.

cređendu-se că fiindu mortul noroculu casei, cu elu să nu se pérédă noroculu: pentru aceea rostirea cuvintelorú de mai susú.

«Masa din chilie se întórcé cu piciórele în sus până la întórcerea petrecătorilorú dela grópă.

«Nu este iertatú ca mortulú să se lase singurú în casă, cređendu-se că venindú diavolulú, întră în elú și apoi se face *strigoiu*. Intêmplându-se însă casulú ca să rêmâe singurú în chilie, i se pune pe pieptú o secere saú unu inelú de argintú, în contra apropierii duhurilorú necurate.

«Cu petrecerea mortulú la grópă o muere iea cu sine o găină vie, unu bățu de alunú nou, în alú cărui capétu este prinsú unu crucerú. Tóte acestea se daú peste grópa mortulú și anume: găina groparulú aceluia, care a datú prima óră cu sapa în loculú, unde se făcuse grópa, în semnú pentru rescumpérarea sufletulú mortulú, ȳicându-se;

Daú capú
Pentru capú,
Ochi
Pentru ochi,
Nasú
Pentru nasú,
Gură
Pentru gură,
Sufletú
Pentru sufletú.

«Bățulă i se dă mortului de pomană, spre a se pute apăra de *negri tálharî* (1); banulă pusă în capulă bățulă este plata luntrașului, care are să trecă pre celă mortă peste o apă mare.

«Se mai daă la grăpă și pâni, colaci de pomană la cei presentî.

«În grăpa mortului se aruncă și bani, pentru ca să-î rescumpere loculă de odihnă, și să-î fie ușoră pămîntulă.

«După ce mortulă este acoperită cu pămîntă, o muere, care a adusă de-a casă cu găina și bățulă și o gălătă cu apă, tórănă de o parte a gropei apă săpătoriloră, cari sunt de cea-laltă parte (adecă peste grăpă), de se spală, ceea ce însemnă ca să nu le amortescă mânile. Se mai crede că celoră ce le asudă mânile, spălându-se cu apă de aceea, le trece.

«Intorcându-se dela grăpă acasă, se face pomana numită și *cumîndă*.

«Pomana se menesce în următorulă modă: mortului, lui Avramă, celoră doi îngerî care pórta sufletulă mortului, celoră patru stălpî cari țină cerulă și pămîntulă, ȝilei a 9, socotindu-se din ȝiua în care a murită, la 7 *mărȝișore* (Marȝi) 7 *sâmbiore* (Sâmbete), la 3 ȝile sfinte : Lunî, Marȝi și Vinerî, lui Dumneȝeă, sfinȝiloră archangelî, tálhariloră, portariloră, vameșiloră; acestoră trei cete din urmă li se interȝice prin colăcăriȝă (muerea care menesce pomana) a nu le fi iertată a mai lua dela respectivulă mortă din pomană. La fie-care se menesce o cantitate anumită.

«Se mai daă la acéstă ocașiune și haine de pomană, îmbrăcându-le primitorulă (ună sêracă) le primesce de ale sale, în credinȝă, că ducându-le celui mortă, le va desbrăca și i le va da.

---

(1) Copiî lepădaȝi, căroră nu li se dă pomană și cari năvălescă la pomana fie-cărui muritoră.

«După ce primitorul este îmbrăcat, se scóte afară în fața sórelui și-lú întrébă:

«—Daí hainele lui N. pe cea-laltă lume?

«La ce primitorul răspunde «daú».

«Acésta se repeșce de 3 orí.

«A treia ți după înmormíntare o muere din casă, luándú într'o ólá spélături de vase, țire de mălaiú, pită, apă din șofiu, spélături de vasele cu rachiú, vinú, cu unú cuvíntú din tóte bėuturile și mńcările dela pomană, se duce cu acestea la mormíntú și tórnă peste totú mormíntulú đicéndú: «Asta să-ți fie mńcarea și bėutura, altă trébă să nu mai «ai la casa nóstră!»

«După aceea ílú hotăresce pre celú mortú cu unú cuțítú stricatú, cńlți, tńmăe, prafú de pușcă; și încunjurándú mormíntulú cu vírfulú cuțítulú, trasú pe pńmíntú đice:

Am umblatú,
Loculú ți-am căutatú,
Hotarú íți facú
Să nu mai eși din acestú locú.

spélándú apoi și óla cu spélături de cruce, lńsńndu-o.

«Intorcéndu-se a-casă nu mai vorbesce nimicú cu nime (de sunt mai multe, între olaltă), pńnă ce a trecutú unú ogașelú (pńrėuțú) saú vre-o apă, în credință, că precum nu se mai face sgomotú, vorbă între ele, așa să rėmńnă mortulú în loculú depusú surdú și mutú.

«Dela 5 đile pńnă la 6 sėptėmńni se facú în fie-care deminėță câte douė turtițe, pe carí gńzdńrița casei le duce la unú vecinú sėracú; iar în casú de se íntńlnesce pe drumú cú cine-va i le dá đicéndú: «Să-i fie pomană lui N.,» adecă mortulú, la care primitorul răspunde: «Dumneđeú să pri-mėscă».

«Am đisú în altú locú că se duce vecinilorú apă de po-

mană, câtă este mortul în casă. Acesta se face și după înmormîntare, numai cu acea observare că nu se mai duce la toți, ci de-acum la 1 sau 2.

«Voindă însă a se lăsa a nu mai duce de pomană când s'a împlinit termenul pus, găzdărița casei sau și altă femeie iea pentru ultima oră vasul vecinului, căruia i-a adus apă, și mergîndu la fântână îl umple, — observîndu cele expuse în altă locă la umplere, — și cu el plin se duce la o apă curgătoare, unde slobode mortului apa, luîndu cu sine luminele dela eșirea sufletului, 4 lumini de cîră, 4 colaci și un dărabu de pânză albă nouă, un pahar nou și un cruceru. Face apoi un cercu de pietre, așterne în el pânza și tîrnă apa din vas adusă dela fântână, în semn că isvorul să-i fie slobodit. Umple apoi vasul cu apă curgătoare, aprinde în giurul lui cele 4 lumini, pune în el paharul și crucerul și-l încunjură cu luminele cari au arsă la eșirea sufletului mortului, de 3 ori, menindu-se mortului și apoi cu pânza se ducă tôte la gazda celui al cărui e șofilul. Cei patru colaci se împartă acolo între copiii adunați.

«La 40 de zile, la 1 an și apoi continuativu cât voesce, i se face pomană, i se dau haine de pomană, — observîndu și aici cele ce s'au făcutu după înmormîntare la cumîndu, precum și la menirea hainelor.

«Celu ce se sinucide, nu are pomană, este tîlharu sau lepădatu de Dumneđu și nu este primitu în împărăția lui Dumneđu.»

II.

S T É G U L Ū.

Românii din unele părți ale *Transilvaniei*, sub cuvîntul *stégû*, care e usitatû la morți, nu înțelegû *stégulû*, despre care ne-a fostû nouë vorba mai sus p. 92, ci ei, sub cuvîntul acesta, înțelegû *bradulû*, despre care amû vorbitû la p. 98—112, și pre care îlû aducû feciorii, din pădure, când móre vre-unû june saû vre-o fată mare.

Ca dovadă despre acêsta ne pôte servi și unû bocetû din Strei-Segeorgiû, comitatulû Hunedóra, care de regulă se bocesc de fete și neveste tinere și care sună precum urméză:

— Stégule,
Bradule!
Ce te-ai doblicitû
De te-ai scoboritû
Dela locû pietrosû
La locû morciosû;
Dela munții 'nalți,
Di la hăia frați?
— Eû m'am doblicitû,
Că m'o celuitû

Hăi nouă feciori
Cu nouă securi . . .
Toți o dată odată
Și-am picatū la vatră.
Pe rude m'o pusū
Pe sus m'o d'adusū.
O ȕisū că mă punū
La mijlocū de sate,
Unde vântū nu bate,
Plôia nu mă plouă,
Néua nu mă ninge,
Sór'le nu mă frige;
La fântâna rece . . .
Câți ómeni orū trece,
Toți apă mî-orū bé
Și mî-orū hodini,
Și mî-orū multămi.
Dar ei că m'o pusū
De laturī de satū,
Und' vânturī mă batū
Și plôia mă plouă
Și néua mă ninge,
Sórele mă frige (1).

---

(1) *Ungaria*, revistă socială — științifică — literară, redactată de Gr. Moldovanū, Cluj, 1892, p. 290.

III.

B O C E T E.

I.

La mórte.

(Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lă T. Simonă.)

Nici o mórte nu-ı amară
Ca mórtea de primăvară
Pe 'nfrunđitulă codrului,
Pe cântatulă cucului,
Pe ieșitulă plugului . . . .
Mórte, mórte, rea mai ești.
Tu acolo năzuesci,
Unde tu nu trebuesci!
Mórte-acol'-ai năzuită,
Unde tu n'ai trebuită!
Că ți-ai pusă mâna pe masă
Și ni-ai făcută largă prin casă,
Și ți-ai pusă mâna pe grindă
Și ni-ai făcută largă prin tindă,
Și ți-ai pusă mâna pe scară
Și ni-ai făcută largă pe-afară!

II.

La mórte.

(Din *Bucovina*, satulú Hotarniculú-de-josú, districtulú Rădăuțului, com. de fostulú meu conșcolarú d-lú Petrea Prelipecñú).

Așa ne grăesce Domnulú
Ca să 'nțelégă totú omulú,
Ne grăesce cu blândețe
Să lăsămú inimí sumețe
Ca nimení să nu gândéscă
Că 'n lume vrea să trăéscă
Și mórtea să nu-lú găséscă.
Mórtea 'n lume este mare
Ea prietení pe nimení n'are,
De bêtrâní nu-í e rușine,
La cei tineri încă vinc,
De bogați nu se feresce,
De viteji nu se siesce,
De sêraci nu-í este milă
Că sêraculú vrea să móră,
Pe celú dreptú încă-lú omóră . . .
Impêrații și cu craii
Facú cetățile cu aii
Și 'ncă se mai nevoescú
De cu zidurí le 'ntărescú,
Cu zidurí nalte și gróse,
Și cu turnurí prea frumóse,
Ca 'ntr'însele să trăéscă,
Și mórtea să nu-I găséscă.
Iar' mórtea, când vrea să vie,
Nu mai spune nimênue,
Nu dá de veste să scie,
Ci când ei se veselescú
Și mai bine că trăescú,
Atuncí mórtea că-I găsescé
Și de pămîntú că-I trântescé,

De pe scaunū luminatū
Îi trântesce morți în patū
De nici nu se mai rădică,
Nici nu mai grăescū nimică.
Din curți bine 'mpodobite
Îi pune 'n secrie cernite,
Din cetățî sus dela vîntū
Îi pune jos sub pămîntū.
Decî tu, omule, creștine,
De vrei ca să faci vr'unū bine,
Să nu țici nici când de tine
Că fetele te-orū jeli,
Feciorîi te-orū pomeni,
Ci mai bine te silesce
Și-o făclie-o 'mpodobesce
Bisercei-o dăruesce,
Pe cei sêracî miluesce,
Ca câte-î lucra cu tine
Acelea-ți vorū prinde bine.
Iar ei vrîndū să facă bine
Să trimită după tine
Sfinte slujbe, leturghiî,
Care-aū rēmasū la cei vii . . .
Oh amarū și grea durere,
Môrte fără mîngăere,
Oh tu môrte mâniôsă
Cum m'ai scosū astăđî din casă
Și-alta nu m'ai dăruitū
Făr' unū pustiū de mormîntū!

III.

Môrtea și cuculū.

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Cîntă cucu 'n vîrvū de nucū
Și môrtea 'ntr'unū vîrvū de ciungū.
Môrtea țice cătră cucū:

«Dă-mi, cuce, glasulū tēū mie,
«Că vomū fi bune soție!»
Dar cuculū din graiū grăia:
«Du-te, mórte, de-acolea,
«Du-te mórte la foculū,
«Că nu ți-ai aflatū omulū.
«Glasulū eū nu mi l'oiū da,
«C'a veni, primă-vara
«Și iar voiū prinde-a cânta.
«Eū pe unde mergū și cântū
«Esū plugari cu plugurile,
«Pēcurari cu oile,
«Neveste cu prândurile.
«Eū pe unde mergū și cântū
«Esū bărbați cu plugu 'n câmpū
«Nevestele ducū de prândū
«Bărbații mergū șuerândū
«Și nevestele cântândū
«Și voie bună făcendū.
«Tu pe unde mergi și cânti
«Nu mai veđi ochi înfloriți,
«Făr numai păinginiți,
«Mamele răū despletite,
«Nevestele hănuite.
«Tu pe unde mergi și cânti
«Copii mici îi sărăcesci,
«Ómnei tineri despărțesci
«Căsi de ómeni pusteesci!»

Cuculū dacā a cântatū
Iute 'n casā a sburatū
Și la capū s'a așezatū.
Insā mórtea strașnica
Iute după elū mergea
La picióre s'așeza
Și cu cuculū se mustra.

IV.

Cătră îngeru,

(Din Transilvania, districtul Năședului, com. de d-lă T. Simonă.)

Puișorul meu iubit!
Eū de asta n'am gânditū,
Că ai de călătoritū
Și dela noi de pornitū.
O prea sântū îngerulū meu!
Ce i-ași da lui Dumneđeū
Să-mi lese puiuțulū meu?
Da-i-ași aurū și argintū
Să mi-lū lese pre pămîntū!
—Nu-mi trebuie aurulū tēū
Și nice argintulū tēū,
Că m'a mînatū Dumneđeū
Suflețelulū să i-lū ieū! . . .
—Cu ce fapte m'ași mai duce
La tatălū meu celū prea dulce
Că mi l-a chenfatū Christosū
La orașulū celū frumosū.
Oh! câtu-ī de luminosū,
Cum spunea Domnulū Chritosū,
Oh! câtu-ī de desfătatū
Nice când n'am mai umblatū!

V.

Léculū

(Din Transilvania, districtul Năședului, com. de d-lă T. Simonă.)

Pe rituțulū mohoritū
Merge-unū carū mîndru cernitū
Cu herneū acoperitū.
Inapoia carului

Merge-o țină cam bătrână
Cu lécurile a mână.
Și Iléna o-a zărită
Și'nainte i-a eșită
Și din gură i-a vorbită:
— «Țină, țină cam bătrână
Cu glăși de lécuri în mână,
Ține-mi-te-ară Dumneđeū,
Nu-mi aduci și léculă meū?
— «Léculă teū eū l'am adusū
Și'n feréstră ți l'am pusū.
Puiū de gangurū mi-o sburatū
Și léculă ți l'a vërsatū,
Sufletulū ți l'a luatū!

VI.

La unū tată

(Din Bucovina, comuna Stupca, dict. Ilinea a Mielului Capra)

Tătucă, miluța nóstră!
In fundulū casi'n feréstră
A sositū carte domnéscă
Dela noī să te pornéscă.
Ce m'ași ruga dumi-tale!
Dacă-mi faci acéstă cale,
Bine-ai face dumnia-ta
Sama dacă mi-ai lua.
Dac'ai lua séma bine
Pe-unde-i merge'n' ccea lume,
Că sunt două drumurele
Și cam greū de-alesū din ele:
Unulū mi-i bătutū cu spinī,
Care duce la străinī,
Altulū mi-i bătutū cu florī,
Care duce la surorī
Și la scumpiī frățiorī.
Dare-ar bunulū Dumneđeū

Să n'alegî pe celū mai greū,
Celū mai greū și multū mai răū,
Ci celū bunū să nimerescî
Pe clū să călătorescî,
La surorî să nimerescî,
Cu frațîi să te 'ntâlnescî,
Cu mămuca să vorbescî,
Inima să-mî îndulcescî.
Nu te lua după ape.
Nici după păree late,
Că apele-sū curgătore
Și 'napoi ne'ntorcătore.
Ci te ie pe cea cărare
Ce merge cu sfântulū sóre
Că sórele-î mergătorū
Și 'napoi întorcătorū.
Și elū dac'a răsări
Tu la noi iară-î veni.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga
Dóră dór te-a asculta:
Rógă-te la sfântulū sóre
Să ție ȕiua mai mare
Să te saturî de primbare
Aȕi în ȕi despărțitóre
Dela frațî, dela surorî,
Dela grădina cu florî,
Dela florî și busuiocū,
Dela cântece de jocū,
Dela fete și feciorî,
Dela ginerî și nurorî.
Dela nepoțî, nepoțele,
Carîi mi te plângū cu jele.
Tătucuță, dumnia-ta!
Rógă-te cui te-î ruga,
Dór glasulū țî-a asculta:
Rógă-te la pălimarū.
Pălimarū și clopotarū

Să tragă clopotele
Să resune văile,
S'audă nêmurile,
Că-sû departe satele.
Și să mi le tragă tare
Să mêrgă resunulû mare
S'audă și Dumneđeû
Să vadă că-mî pare rêu.
Și iar mă rogû dumi-tale,
Dacă-mî faci acêstă cale,
Și-I tâlni pe mămuța,
Sciû bine că te-a 'ntreba :
Vêđutu-m'aî tu orî ba ?
Și dacă mi te-a 'ntreba
Să spuî mămuțiî așa :
M'aî vêđutû pe prisp' afară,
Cămeșa négră cernélă ;
Cămeșa pêcurărită
Cu inima arșă, friptă.
Și iar dacă mi-I vedea,
Că i négră cămeșa,
Să spuî mămuțiî așa
Să-mî trimetă cămeșa
Pe șuerulû vêntulûi
Prin fundulû pămîntulûi,
Că eû cum oiû căpêta-o,
Frumușelû că mî-oîû spêla-o
Nici cu apă, nici cu 'ncropû,
Nici cu oca de soponû,
Numaî cu lacrimi de omû.
Și după ce i-oîû spêla-o
Frumușelû că i-oîû usca-o
Nici la bôre
Nici la sóre
Numa 'ntr'a mea jale mare
Colea 'n sinû la țîțîșóre.
Și după ce mî-oîû usca-o
Inapoî i-oîû înturna-o

Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū.
Tătucușulr meū iubitū!
Dómne, mândru-aī maī muritū
In aratulū plugulū,
In cântarea cuculū,
'N verșitulū liveșilorū
Și'nfloritulū pomilorū.
Cum te-orū pune la pămîntū
Nu te-a maī ajunge vântū,
Cum te-orū pune la rēcóre
Nu te-a vedé sfântulū sóre.
Din negri tēi ochișori
Vorū ieși doi pomișori
    La picióre
    Mândră flóre.

Tătucușă mila nóstră!
La pórtă la ținterimū
Noī astăđi ne despărțimū
Să stămū dar să maī vorbimū:
Unde să ne maī tâlnimū?
    Să stămū
    Să maī cuvîntămū
Batăr douē, trei cuvinte,
Ca să le potū ținea minte!
Ian deschide-ți gurița
Și ne învață ceva! . . .

VII.

La unū tată.

(Din Bucovina, comuna Calafindeș, dict. de Catrina Racolța).

Dragulū nostru tătucușă!
Da cum de te-aī înduratū
Și pe noi că ne-aī lăsatū
Toemaī când n'am cugetatū,

Și cum de ne-ai părăsit
Tocmai când nici n'am gândit?
Că de astăzi în colea
Noi tătucă n'om avea,
    Nici tătucă
    Nici milucă;
    Nici tătuță,
    Nici miluță,
Nici pe nime cu priiță!
    Draga noastră
    Mila noastră!
Bată-te pustia cucă,
N'ai ținut glasul mai multă,
Tătucă să viețuască,
Mai multă cu noi să trăască.
Da tu i-ai cântat în spate
De-a fost săgetat de mărte.
Tătucă, când te-audită,
Indată'n cas'-a venită
Și din gură c'a vorbită:
«Măi femeec, draga mea,
«Draga mea, iubita mea!
«Cucu'n spate m'ă cântat
«Și mărtea m'a săgetat!»
Mama, cum l'a ascultată,
Tare s'a mai supărată
Și din gur'a cuvîntată:
«Omule! tu ce grăesci
«Caută că buigesci!
«Cucu-î pasere pustie,
«Și elă nemică nu scie!»
Da tătuc'a lăcrămată
Și din gur'a cuvîntată:
«Tu femeec, dragă mea,
«Draga mea, iubita mea!
«Cuculă fărte bine scie
«Când cânt'a casă pustie
«Și copii a sărăcie!

«Dragii tatiî copilaşî,
«Veniţi să vă pupă pe-obrază,
«Că de min' sunteţi rămaşi,
«Că de astăzi în colea
«Voi mai multă nu mi-ţi vedea!»
Plânge casă, plânge masă,
De tată sunteţi rămase!
Plângeţi uşi, plângeţi fereşti,
Plângeţi tuspătru păreţi,
Că de astăzi rămâneţi;
Că de-acuma tătuca
In casă n'a mai între,
Nici nu s'a mai hodini,
La fereşti n'a bocăni,
Nici uşile n'a deschide,
Nici la copii n'a mai rîde.
Drăguţulă nostru tătuca,
Cătu ai trăitū, ai lucratū
Pentru trei scăndurî de bradū;
Cătu ai trăitū ai muncitū
Pentru trei coţi de pămîntū.
Dacă, tătuca, nu cređi,
Haida la mormîntū şi veđi....
Bucură-te mănăstire,
Că şi-alū nostru tată vine!
Da nu vine să trăiescă,
Nici ca să gospodorescă,
Da vine să putredleşcă.
La uşă la şinterimū
Staî, tată, să sfătuimū,
Că de amū ne despărţimū !

VIII.

La unŭ tată.

(Din Bucovina, comuna Mahala, com. de d-lŭ Ionică alŭ lui Iordachi Isacŭ, agricultorŭ.)

Bată-te pustiulŭ mórte
Cum nu ești tu cu dreptate !
Că orŭ unde-mŭ ești chemată
Tu nu te duci nici o dată,
Unde nu ești așteptată
Tu mergi, făr' să fii rugată.
Și noi nu te-amŭ așteptatŭ
Și tu totŭ te-ai arătatŭ
Și pe tata l'ai luatŭ.
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Scólă nu ședea tăcutŭ,
Să veđi mórtea ce-o făcutŭ !
Și te'ntórnă într'o parte
Și veđi mórte cu dreptate,
Dă-ți pânza de pe ohrazŭ
Și veđi mórte cu necazŭ !
Tătuculŭ nostru plăcutŭ,
Mare casă ai avutŭ,
Aceea nu ți-o plăcutŭ,
Alta mică ți-ai făcutŭ
Cu căpriori de lutŭ.
Nici nu-i laiță de ședutŭ,
Nici feréstră de privitŭ
Și nici ușă de eșitŭ.
Đi să-ți fac'o ferestucă
Ca să-ți cânte-o păséruică,
Și să-ți cânte'n glasŭ suptire
Pentru-a nóstră despărțire,
Să-ți cânte 'n glasulŭ celŭ grosŭ
Pentru-a nostru traľŭ frumosŭ.
Dintr'o casă mare, plină
A rémasŭ maica străină.

Eŭ de când m'am rădicatŭ
Multă jele-am înduratŭ,
Multă jele am mai trasŭ
Numai foculŭ nu m'a arsŭ.
Câtă jele 'n lume este
Tótă 'n mîne se opresce,
Câtă jele-ŭ pe pămîntŭ
Tótă m'a mâncatŭ pe rîndŭ.
Jele-aşa m'a supëratŭ
Cum ũ cerulŭ înnoratŭ
Peste tótă
Lumea rótă.
Cine n'are 'n lume nene
Sciŭ că trăesce cu jele!

IX.

La unŭ tată.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, districtulŭ Rădăuŭului, com. de d-lŭ
V. Turturënŭ, preotŭ.)

Scólă, tătucuŭă, scólă
Şi ne spunc-adevëratŭ:
Cum de mi te-ai înduratŭ
Şi copiiŭ ũi-ai lăsatŭ
Mititeŭ şi ne 'nvëŭtaŭŭ,
In sama nimëruŭ daŭŭ?
Că ei s'orŭ trezi odată
Că n'aŭ milă dela tată.
Scólă, tată, mila nóstră,
Mila nóstră, grija nóstră.
Că tătucă când era,
Elŭ de noi bine 'ngrija,
Dar elŭ de-amŭ n'a mai fi
Şi de noi cine-a 'ngriji?
Şi noi ne-omŭ culca pe vatră
N'omŭ sci cine nŭ-a fostŭ tată.

Tótă lumea-î cu tátuță
Numai noi fără miluță.
Sbéră oile 'n ocolu,
Da nu sbéră după fênă,
Ci sbéră după stăpână.
Scólă-te, tátuță, scólă,
Scólă-te și te tredește
Și cu noi ce-va grăesce.
Și ne-amă ruga dumitale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale-î ducétóre
Și 'napoi ne 'ntorcétóre.
Căsuța, care-î avutū,
Bun'a fostū, nu ți-o plăcutū,
Alta nouă ți-ai făcutū
Fără uși, fără ferești
Numai câtū să putredesci!

X.

La unū tată.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de M. Bărbuță.)

Scólă-te, tátuță, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Scólă-te și ne-î vedea,
Că noi de acli în colea
Tátuță n'om mai avea,
    Nici tátuță,
    Nici miluță,
Nici pe nime cu priință.
Da noi de unde-omū veni
Óre cui ne-omū jelu
Că tátuța *putredî*!
Deminéța ne-omū scula,
«Tată» pe cine-omū striga
Dacă nu-î fi dumnia-ta?
Străiniî că ne-orū mustra!

Da cum de te-ai înduratū
Şi prin străinī ne-ai lăsatū
Totū de chinū şi de năcazū
Şi cu lacrimī pe obrazū.
Că noi câtū omū mai trăi
Nime nu ne-a milui,
Ci numaī ne-a porunci
Totū cu «du-te» şi cu «vină»
Că la nime n'avemū milă.

XI.

La unū părinte.

(Din Bucovina, comuna Crasna, diet. de Marióra Bărbuţa.)

Dragulū meū, nenīuculū meū!
Scumpulū meū, iubitulū meū!
Scólă-te şi te trezesce
Şi cu guriţa grăesce
Măcar două, trei cuvinte,
Să le ținemū şi noi minte,
Că ne-ai fostū unū bunū părinte.
Şi m'aşi ruga dumitale
Dela capū pân' la picióre
Să nu ne faci supărare,
Să te laşi de astă cale,
C'astă cale-ī ducetőre
Şi 'napoi ne 'ntorcetőre
Tare ni-ī cu supărare.
Nenīucuţulū meū iubitū,
Cine mi te-o sfătuitū
Pe-astă cale de-ai pornitū
Să mi te duci în pămîntū
Tare rău Ńi-o mai priitū,
Căci nu te duci să'nfloresci,
Da te duci să putreţesci,
Cu noi să nu mai grăesci
Nici mai multū să te'ntălnesci!

XII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Crasna, diet. de Catrina Ilanceriū.)

Scólă, scólă, mamă, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asară!
Că de-asar'ăi adormitū
Și mai multū nu te-ai trezitū,
Cu noi nimicū n'ai vorbitū.
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva grăesce
Macar două, trei cuvinte,
Să le ținemū și noi minte.
Scólă, scólă, mamă, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asară!
Și-ți deschide genele
Și ți-î vedea fetele,
Și-ți deschide ochișori
Și ți-î vedea și feciori
Pe-a cui samă i-ai lăsatū.
Nu sciū'n minte ce ți-a datū
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Lemnelorū și pietrelorū,
Negrilorū străinilorū!
Ian scólă și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce
Și te primblă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Și te primblă prin grădină
Să crească florī și sulcină.
Sórele c'a răsăritū,
Mnia-ta cum ai adormitū,
Mai multū nu mi te-ai trezitū,
Cu nime n'ai mai vorbitū.
In cotro te-ai podobitū?
Tare frumosū te-ai gătitū
Și pe drumū că te-ai pornitū.

Căsuța că ți-ai lăsat
Și-alta nouă c'ai durat
Numai cu patru păreți,
Cum te bagî, nu te mai veđi,
Fără uși, fără ferești,
Cum întri'n ea *putredesci*.
Eü m'ași ruga dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale-î călétóre
Și'napoi ne'ntorcétóre,
Și-aistü drumü îi călétörü
Și'napoi ne'ntorcétörü.

Draga noastră,
Mila noastră!
Draga noastră,
Scumpa noastră!

Cum a pusü mânele cruce,
Vedü cu ochiü cum se duce!
Dragele mele picioruțe,
Cum s'orü face florî albuțe
Și n'orü mai face urmuțe,

Din mânuțe
Viorele,
Din cosițe
Micșunele,
Din guriță
Tămâiță,
Pomișori
Din ochișori,
Lutișorü
Din trupușorü.

Deminéța m'oiü scula
Pe mămuța voiü căta
Prin tóte coturile
Și prin tóte-ungherele
Să vedü găsi-oiü ori ba,
Da-voiü de ea unde-va?
Și pe-afară voiü eși

În totu loculü voü privi,
Pe mămuța voü striga
Ca să vëdū de nu cuni-va
S'a răspunde de-unde-va,
De-unde-va, dir cotro-va!
Bată-te pustia mórte!
Multū ești tu făr' de dreptate,
Multū ești négră și urită
Și de lume urgisită!
Lumea aī încunjuratū
Și pe nime n'aī aflatū
Cu tine să-lū fi luatū;
Și nimenī nu ți-a plăcutū,
La mămuța aī venitū
Și 'n feréstră mī-aī bătutū
Și pe dinsa mī-aī luatū
Și cu ea te-aī depărtatū! . . .

XIII.

La o mamă.

(Din Bucovina, satulū Bilca, com. de Iust. Cârdeitū.)

Mămucuță, draga noastră,
Draga noastră, mila noastră!
Da cum de te-aī înduratū
Și pe noi de ne-aī lăsatū?
Pe noi cine ne-a 'nvęța
Binișorū ca Dumnia-ta?
Că de mâne în colea
Noī mămuță n'omū avea!
Când ți-o fostū lumea maī dragă,
Atuncī în pămîntū te bagă.
Bată-te uritulū lutū
Multū ești negru și uritū,
Pe mămuț' aī îndrăgitū!
Când, mămuță, greū ți-a fi,
Când cămeșa ți-ī negri,

Atunci s'o ieî de pe tine
Şi să mî-o trimetî la mine,
Că eû cum mî-oiû căpêta-o
Bine că mi ți-oiû spēla-o
Nu cu apă din isvorû,
Nici în spune de soponû,
Numai cu lacrimi de omû.
Şi eû după ce-oiû spēla-o
Bine că mi ți-oiû usca-o
Nici la aburî, nici la vîntû,
Numai cu-aburî de sufletû.
Şi-ți-oiû trimite-o pe stele
Unde dumnia-ta-î şede-re,
Şi ți-oiû trimete-o pe sóre
Cînd a fi ȕiua mai mare
S'ajungă la dumnia-ta-re.
Dumnia-ta dacă nu-î crede
Eû iară ți-oiû trimete
Pe şuerulû vîntului
In fundulû pămîntului.
Eû m'aşî ruga la Sân-sóre
Să ție ȕiua mai mare
Şi să-ți dee cheiţa
Ca să-ți descui guriţa
Să grăesci cu noi 'ceva,
Măcar douë trei cuvinte,
Ca să te ȕinemû în minte.
Deminéţa ne-omû scula,
'N tóte părȕile-omû căta,
Că dór vine mămuţa.
Ea de unde nî-a veni,
Că de mâne-a *putredî*.
Draga nóstră, mamă albă,
Cum s'a face ȕernă négră!
Dragile nóstre mânuţe
Cum li-orû cresce florî albuţe!
Dragile nóstre picióre.
Li-orû cresce florî gălbióre

Și n'orū maț face-urmușóre,
Iarbă verde n'orū călca,
Nici róua n'orū scutura.
Mămucuță, draga nóstră,
Draga nóstră, seumpa nóstră!
Multū în lume aț maț muncitū
Puțintelū ți s'a venitū,
Num' unū stânjinū de pămîntū;
Și multū în lume-aț lucratū
Și puțintelū ți-aț luatū,
Numaț trei scândurī de bradū!

XIV.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polécú, stud. gimn.)

Scólă-te, mămucă, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară,
Și te uită pe feréstră,
Că-ți vine carte domnescă,
Dela noi să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
Unde-ı satulū fără nume
Și cărarea fără urme,
Pe unde nu umblă nime.
De ți-a fi, mămucă, bine,
Vino, ia-mă și pe mine,
Și mă du în ceea lume
Să petrecū și eū cu tine.
De ți-a fi, mămucă, rău
Lasă-mă la Dumneđeū
Să trăescū în satulū meū!

XV.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Draga noastră mămucuță !
Zori de ziuă se revarsă
Și dumnia-ta ședî în casă.
Da ian ieși până afară,
Pe când a fi să răsără
Slîntulū sóre luminosū
Din spre răsăritū din josū,
Să veđi cât îi de frumosū.
Draga noastră mămucuță,
Iubita noastră miluță,
Ce-ai gânditū, ce-ai socotitū.
Casa de ți-ai pustiitū,
Când nici cu gândū n'amū gânditū ?
Toți copii-sū cu mămucă,
Numai noi făr' de milucă.
Iubita noastră miluță,
Draga noastră mămucuță !
Vedū cu ochiī cum se duce
Și n'am putere-a-o 'ntorce.
Cine merge 'n pămîntū verde
Nime'n lume nu-lū inai vede.
Drăguța noastră mămucă,
Iubita noastră milucă !
N'amū gânditū, n'amū socotitū
De-astă cale te-ai gătitū.
Eū m'ași ruga dumi-tale
Dela capū pân' la picioare
Să te lași de-acéstă cale,
Că tare-ī cu supărare.
Și dacā nu te-ī lăsa
Eū iarā mi te-ași ruga
Să nu te ieī după ape

Nicî după păree late,
Că apele-sū curgătorē
Și 'napoi ne'ntorcătorē.
Ia-te după sfîntulū sōre.
Că sōrele-ī mergătorū
Și 'napoi întorcătorū.
Draga noastră mămucuță,
Iubita noastră miluță !
Orî ești supărată tare,
Orî nimică nu te dōre,
Orî bóla ți s'alinatū,
Orî gurița ți-a 'ncetatū,
Că de când mi te-ai culcatū,
Și pe noi că ne-ai lăsatū
Nimicū n'ai mai cuvîntatū.
Rógă-te cui te-ī ruga,
Rógă-te la Precista
Să-ți deschidă gurița,
Să ne spuī nouē ceva :
Pe cândū noi te-omū aștepta ?
Drăguța noastră mămucă,
Iubita noastră milucă !
Da la noi când îi veni ?
Când ași sci când îi veni
Cărarea ți-ași zugrăvi
Totū cu firū și cu mētasă
Pân' l'a dumi-tale casă,
Totū cu firū și cu bumbacū
Pân' l'alū dumi-tale pragū.
Draga noastră mămucuță,
Iubita noastră miluță !
Eū ți-ași mai spune ceva :
Rógă-lū pe cine-ī ruga,
Rógă-lū pe Sân-Niculaiū
Să-ți facă parte de raiū,
Că noi de-astăđi în colea
Mămucuță n'omū avea.
Draga noastră, mila noastră,
Draga noastră, scumpa noastră !

XVI.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Mologia, com. de Vasile Ropcénu, stud. gimn.)

Eși, mămucă, până 'n pragü
De veđi vitele cum ragü
Și ragü vitele 'n ocolü
De alü dumi-tale dorü,
Și sbéră oișile,
Că mai multü nu te-orü vede,
Că de-aicî cum te-î porni
Inapoî nu-î mai veni.
Eși, mămucă, până 'n pragü,
Să veđi ce căsuța-ți facü
Făr' de uși, făr' de ferești,
Cum într'insa să trăescî?
Că căsuța ți-î de bradü,
Îi trăi cu mare dragü,
Iar a noastră-î de nuele
Vom trăi cu multă jele.
Să mai vii mămuc' acasă,
Să vii pân'la *pirilazü*
Și-î vede-alü nostru năcazü;
Să vii până la feréstră
Veđi ce-ți facü copiiî 'n casă.
Să vii până la pârăü
Să veđi cum trăescü și eü.
De-ași sci bine c'ai veni,
Cărărușa ți-amü plivi
Și de albă și de nalbă,
Ca să țe vii mai de grabă.
Scólă, mamă, nu te da,
C'orü veni și te-orü lua
Și te-orü duce cum orü vra
Pe de-asupra vântuluî
In fundulü pămîntuluî.

Și nici vântul nu te-a bate,
Nici sórele nu te-a arde.
Mămucuță, un' te duci,
Pe ce drum ai să-mi apuci?
La biser'ca cea frumoasă
La grópa cea 'ntunecósă.
Piciorușe de mătase
N'orú âmbra mai multú prin casă,
Piciorușe de bumbacú
N'orú mai trece peste pragú,
Mânuțele lucrátóre
Mergú în pámîntú la récóre,
Nu mergú să gospodáréscă,
Ci se ducú să putredéscă.

XVII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu).

Draga mea, mămuca mea,
Scumpa mea, iubita mea!
Dumnia-ta pe-unde-ai venitú
Tare mi te-ai fudulitú,
Cu mine n'ai sfătuitú,
Fii mi i-ai amăgitú.
Dumnia-ta când îi veni
Mai multú nu te fuduli
Pe min' să nu mă uresci,
Cu mine să sfătuesci,
Fii să nu-mi amăgesci,
Inima să-mi răcoresci.
Eú de când m'am străinatú,
Dumnia-ta că m'ai uitatú
La mine n'ai mai venitú,
De-aceea eú n'am avutú
Cui să mă fi jeluitú,
Inima să-mi fi rėcoritú;
Cu străini m'am petrecutú!

XVIII.

La o mamă.

(Din Bucovina, comuna Boianu, com. de d-lu Vasile Turturénu, preotă.)

Scólă, mămucuță, scólă,
Că ți-a fi destulă de asară!
Și-ți deschide ochisorii
Și ți-î vedé toți feciorii,
Și-ți rădică genele
Și ți-î vedea fetele,
Și-ți deschide gurița
Și-î vobi cu noi ceva,
Măcar două, trei euvinte
Ca să le ținemă noi minte.
Că'n cea lume tare-î bine,
Cine merge nu mai vine.
Când ți-a fi cămeșa neagră
Să mî-o trimeți, maică dragă,
Pe feciorulă vântului
Din fundulă pămîntului,
Că eă cum oiă căpăta-o
Deauna ți-oî și spēla-o
Și-oî spēla-o 'n lăcrimele
Și ți-oî strînge-o păturele
Și-oî usca-o 'n gândurele,
Că trăimă în mare jele.
Mămucuță, draga mea,
Draga mea și scumpa mea!
Când ași sci
C'ai veni
Cărărușia ți-ași plivi
Și de iarbă
Și de nalbă
Să vii, măicuță, de grabă,
Și de spină
Și de pelină,

Că tare-î greū în străinī.
Să vii măicuță, să vii,
Să mai veđi pe ai tēi fi,
Când orū fi grăele 'n flóre,
Când orū fi grăele 'n clăi
Să vii, măicuță, la noi!

XIX.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Vicovulū-de-sus, dict. de Glicheria Calancea, și com.
de d-lū Vasile Turturēnū.)

Bădicuțulū meū iubitū!
Frumușelū mi te-ai gătitū,
La lungū drumū mi te-ai pornitū.
Scólă, bădicuță, scólă,
Și-î eșire pân' afară
Să veđi oile cum sbéră
Tóte din sălașū afară.
Și-î eșire până 'n pragū
Să veđi vacile cum ragū.
Că nu ragū de dorū de fēnū,
Numai dup' alū lorū stăpânū.
Când era stăpânulū lorū,
Nu duceaū atâta dorū,
Mâncaū fēnulū cu stogulū
Lingeaū sarea cu drobulū
Și bea apă din isvorū.
De când îi stăpân' esta
Se dă fânulū cu pala,
Sare cu bucățica
Și apă cu donița.
Scólă, bade, nu te da,
C'a veni primăvara
Plugulū cine l'a porni
Dacă dumnia-ta nu-î fi?

Plugu 'n podū a rugini
Și dumnia-ta-î *putredî*.
Primă-vara c'a veni
Cósa în cuū a rugini,
Dumnia-ta că-î *putredî*.
Nu ți-î milă de băieți,
Că tare-sū împrăștieți;
Mititei pe lângă vatră
Și n'orū sci cin' le-a fostū tată.
De-orū eși din casă afară
La toți li-orū fi de ocară,
De-orū întra de-afară 'n casă
La toți li-orū fi de probază.
Bădică, nu te'ndura,
Și soția a-ți lăsa,
Că soția dumi-tale
Multă supărare are.
Și eū mă rogū dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
Că-î cu multă supărare
Și cu chieltuială mare.
Bădicuță! ce-ai gânditū,
Și căsuța ți-ai uritū!
C'ai avutū largă căsuță,
Tare ți-o părutū strîmtuță.
La meșteri ai poruncitū
Alta nouă ți-o croitū
Cioplită pela ușori
Când o veți te ieū fiorī.
Orī te'nfiori orī ba
C'acolo ți-a fi viața,
Orī te'nfiori orī nu
C'acolo ți-a fi traiū
Bădicuță! un' te duci,
In cotro drumulū apuci:
Pe cântatulū cucilorū,
Pe 'nfloritulū pomilorū,
Pe 'nfrunđitulū codrului,

Pe 'nverșitulă câmpuluî,
Pe pornitulă pluguluî?
Plugu 'n podă a rugini
Și dumia-ta-î putreșî.
Ne-omă ruga la sfintulă sóre
Să ție dăua mai mare,
Să ne dee cheița
Să-ți descuemă gurița,
Și-î grăi cu noi ceva
Măcar două trei cuvinte
Să te ținemă și noi minte.

Dómne, Dómne

Sfinte Dómne!

In fă nópt' asta mai mare,
Că asta-î despărțitóre
Dela frați, dela surorî,
Dela grădină cu florî,
Dela stratulă cu bujoră,
Dela-lă nostru soșioră.
Pân' amă nainte vreme
Sórele nu răsăria
Și dumnia-ta te treziai.
Da de amă nainte vreme
Sfintulă sóre-a răsări,
Dumnia-ta nu te-î trezi.
Soșióra dumi-tale
Diminéța s'a sculă
Și'n totă cotulă te-a cătă.
Pân' amă nainte vreme
Te culcaî și te sculaî
Și de somnă te săturaî.
Dar amă de-asară dormi
Și nu te saturi de somnă.
Nu sciă perina ți-î móle,
Orî nemică nu te dóre,
Orî scorțariulă ți-î frumosă,
De-asară nu te-ai întorsă.
Scólă, bădicușă, scólă,

Că ți-a fi destulă de-asăară!
Și te primblă prin ogradă,
C'a crește mândră otavă,
Otava s'a scutură
Și urma s'a astupă;
Și te primblă prin ocolu,
C'a crește mândru mohorū.
Și te primbă prin grădină,
C'a crește mândră sulcină.
Scólă-te și te trezesce
Și-î vedé'n casă ce este,
Tótă lumea te jelesce,
Nemică nu-ți folosesce.
Și deschide gurița
Și *grăie* cu soția,
Și deschide ochisorii
Și grăesce cu feciorii
Măcar două trei cuvinte,
Să te ție și ei minte.
Scólă, bădicuță, scólă,
Și haî cu noi pân' afară;
Scólă, haî cu noi pe josă,
Că drumulă nu-î grunzurosă.
Scólă, scólă, nu te da,
Că de mâne în colea
Noi mai multă nu te-omă vedea,
Că te duci în ceea lume
Unde nu te scii cu nime.
La ușa cea de hârtie
Câți se ducă pe toți îi scrie;
Îi merge și dumnia-ta
Și cine-va te-a 'nsemna,
La scaunulă celă de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Vomă merge și noi o dată.
Dacă mi te-amă duce noi
Cu carulă cu patru boi
Totă ai mai veni 'napoi,

Dar te ducemû cu căruța
Și nu ți-omû vedea urmașu.
Bădicuță, dumnia-ta,
In mândru rațu îi intra,
Și-acolo dacã vei fi
Dumnia-ta te-î hodini
Dar soția-a necăji.

XX.

La unû bărbatû.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Multû iubitulû meû bărbatû!
Da cum de te-ai înduratû,
Copilașii de-ai lăsatû?
Copilașii ți-ai lăsatû,
Da 'ntr'a cui samă i-ai datû?
Copiîi ți-ai sërăcitû,
Căsuța le-ai pustiiitû,
Pe mine m'ai vëdănitû!
Dragii mamii copilaș
De tata sunteți rămași!
Draga mea, miluca mea!
Da să te scolii dumnia ta
Copiîi a-ți rëndui
Pe lume cum orû trăi!
Că copiîi cei rămași
    Multû mănâncă
    Și multû strică.
Dragii mamii copilaș,
De tătița lorû rămași,
Dela nime nu aû milă,
Totû orû fi «du-te» și «vină»!

XXI.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Gălinesci, dict. de C. Hrișca.)

Scobori, Dómne, pe pămîntŭ
Să veđi mórtea ce-o făcutŭ,
C'o luatŭ frunđa din fagŭ
Și-o despărțitŭ pe cei dragi.
M'o despărțitŭ și pe mine
Cu care-am trăitŭ mai bine.
Și de bine ce trăiamŭ,
Intr'o cămeșă dormiamŭ
Și dintr'unŭ mērŭ că mâncamŭ
Și-amândoi ne săturamŭ . . .
Așteptă-mă mēi bădiță
Să daŭ la copilă țigă.
De-î vedea că zăbăvescŭ
Să scii că mă 'mbrobodescŭ.
Mi-î destulŭ mie de-asăară
De când staŭ bocindŭ pe-afară,
De când staŭ la cheutóre
O trecutŭ o lumîinare.
Așteptă-mă, bade-unŭ ceasŭ
Să-lŭ adormŭ pe celŭ năcazŭ,
După ce l'oiŭ adormi
Eŭ iară mi te-oiŭ boci,
Și-oiŭ boci așa de multŭ
Până ce m'oiŭ face lutŭ,
Că multe-afturŭ am avutŭ,
Că de afturile mele
Și lui Dumneđeŭ i jele!

XXII.

La unū bărbatū

(Din Bucovina, oraşulŭ Cămpulungŭ, com. de d-lŭ G. Ciupărcă.)

Sbéră oile 'n perdele,
Şi casa-î plină de jele.
Şi ragŭ vacile 'n ocolŭ,
Casa e plină de dorŭ.
Mândră cas'aî mai avutŭ
Şi-aceea nu ți-a plăcutŭ,
De când mi te-aî bolnăvitŭ,
La stoleriŭ aî poruncitŭ
Să despice-unŭ bradŭ în două
Şi să-ți facă alta nouă
Făr' de uși făr' de ferești,
Locŭ, unde să putrețesci ;
Nici nu-î ușa de eșitŭ,
Nici ferestă de privitytŭ,
Număi locŭ de putrețitŭ.

XXIII.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-lŭ George Avramŭ,
învățătorŭ.)

Dulcișorŭ mărŭ din grădină,
Cum te-o ruptŭ din rădăcină
Mórtea cruntă și haină.
Cum nu-î mórtea 'nșelătore :
Ie omulŭ de pe picióre.
Cum mi te-o luatŭ din casă,
Cum mi te-o tocmitŭ pe masă.
Bucură-te mănăstire,
Mândru gospodarŭ îți vine,

Da nu vine să cunune,
Că-î gătitu de ceea lume ;
Și nu vine să boteze,
Ci 'n pământu ca să s'așeze.
Veniți iubiții mei frați
La mine și mă 'ngropați.
Veniți frați, veniți surori
Și-mi tocmiți trupulă cu flori,
Și m'udați c'unu picu de apă
Și-apoi mă puneți în grópă,
Mă stropiți c'unu picu de vinu
Că eü mergü în locü străinü.
Eü mă ducü pe-o cale lungă,
N'am pe nime să m'ajungă ;
Eü mă ducü pe-o cale lată,
Unde n'am fostü nici odată.
Mergü la trei coți de pământü,
Doi la capëtü de mormintü.

XXIV.

La unü bărbatü.

(Din Bucovina, comuna Badeuți, cop. de d-lu Averchie Macoveiu, preotü).

Mórtea 'n lume n'are frați,
Răpescce crai și 'mpërați.
Mórtea 'n lume mare este
De bogăți nu se feresce
Și pe săraci îi găsesce.
Bată-te-ar pustia mórte,
Că n'ai mai fostü cu dreptate,
C'ai venitü până la pragü
Și-ai luatü ce mi-o fostü dragü ;
C'ai venitü până la masă
Și-ai luatü mila din casă ;
C'ai venitü până la patü
Și dragostea mi-ai luatü.

Bărbăţelul meu iubită,
Ce şedă aşa de măhnită ?
Te rogă nu şedea aşa,
Scólă-te şi te-î primba,
Şi te-î primba prin ocolă
Să crească mândru mohoră,
Şi te-î primba prin ogradă
Să crească mândră otavă.
Bărbăţelul meu iubită !
Mândră cas'af mai avută,
Casă de-o sută de lei
Şi-aî luată alta de cincă lei
Fără uşă, fără fereşti,
Intr'nsa să vieţuesci,
Că nu-î uşă de eşitū,
Nici ferestră de *prăvită*,
Nici drumă de călătoritū,
Ci numai de putreditū...

XXV.

La ună bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Ilişescă, dict. de mama mea Ruxanda.)

Soşiorul meu iubită !
Tu atuncea mî-aî muritū,
Când Ńi-o fostă dragă de trăitū,
Pe cântatulă cucului
Pe eşitulă plugului.
Plugulă şede sub părete,
Boii pască la érbă verde...
Soşiorul meu iubită !
Da cum de m'aî părăsitū,
Când Ńi-a fostă dragă de trăitū
Pe 'nfloritulă pomiloră,
Pe mirosna floriloră?
N'aî gânditū, n'aî socotitū,

Când do la noi te-ai pornitū,
Că eū de-aici în colea
Soșiorū n'oiū mai avea?! . . . .
De cântatū ți-ași mai cânta,
Dar' mă dore inima.
Inima s'a frântū în mine,
Când nu vedū sufletū în tine.
Suflețelulū ți-a sburatū
Sus în cerulū celū înaltū,
Și pe mine m'o lăsatū,
M'o lăsatū să pățimescū,
In lume să m'osîndescū. . . .
Vai sēracă inimă
Cum ești tu de străină! . . .

XXVI.

La unū bărbatū.

(Din Transilvania, districtulū Năsēudulū, com. de d-lū T. Simonū.)

Prin celū rītū, prin celū zăvoiū
Merge-unū carū cu șeșe boi.
Caru-ī negru, boi-sū negri,
Pogonicii și mai negri.
Dar' Vasile bolnavulū,
Bolnavulū și jelniculū
De departe a strigatū
Și de-aprópe a'ngenunchiatū
Și din gur'a cuvîntatū:
— «Ce-aduceți voi, dragii mei,
Dragii mei pogoniceii?
— «Treī nuele, trei smâncele,
Treī felii de lecrele!
— «Léculū meū nu l'ați adusū?
— «Léculū tēū nu l'am adusū,
C'o 'ntratū boii pe la prânzū,
L'aū mâncatū de nu s'a prinsū!

Și-o 'ntratū boiī dela cină,
L'aū mâncatū din rădēcînă.
Plóie mare ce-a plouatū
Și léculū ți l'a mânatū,
L'am cătatū, nu l'am aflatū ;
Plóie mare ce-o venitū
Și léculū ți l'o molitū,
L'am cătatū, nu l'am găsitū !

XXVII.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de Anița Haramidă.)

Soșiorulū meū iubitū !
Mândră casă ți-ai gătitū
Într'însa să mi te-așezi
Pe mine să nu mă veđi,
Fără uși, fără ferești,
Într'însa să locuesci.
N'ai gătit'o de trăitū
Ci numai de putređitū.
Nici nu-ı ușă de eșitū,
Nici feréstră de privitū,
Ci-acolo de putređitū.
Tótă vara mi-ai lucratū
Pentru trei scândurī de bradū,
Și tu multū că mi-ai muncitū
Pentru trei coși de pămīntū.
Ședū copiiī lângă vatră
Și n'aū cui să ȃică: «tată»,
Ședū copiiī lângă lemne
Și n'aū cui să ȃică: «nene»,
Că nenele lorū s'o dusū
Și 'n pămīntū că mi s'o pusū
Cu fața la sfīntulū sóre
Și cu trupulū la rēcóre;

Tatălū lorū s'o supëratū
Și pe dînșii i-o lăsatū :
Lemnelorū și pietrilorū,
Negrilorū străinilorū . . . .
«Tătuță, tătuță hëi!
Strigă băeții mititei,
Ian fă dumnia-ta așa
Pe mămuța n'o lua,
C'o să vină Sâmbăta,
N'a avea cine ne la,
Și-a veni Duminica
N'avea cine ne schimba!»

XXVIII.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de d-lū Niculaiđ Lucanū, cantorū bis.)

Dragulū meū, nume cinstitū,
In totū locu-ai fostū poftitū
    La botezatū
    Și cununatū
Dragulū meū, stăpânū de trébă,
Slugile te-orū aștepta
Simbria când li-ī mai da?
Më mirū cum te-ai înduratū
Moșiile de-ai lăsatū
Tóte mândre și gătite,
Tóte le-ai lăsatū scârbite.
De-amū, fiindū că te duci,
Nu-ī mai cosi prin butuci,
Nici nu-ī mulge oi la strungī,
Nu-ī mai cosi prin liveđi,
Ni nu-ī mulge în găleți.
Simbrașiī te-orū aștepta
Să ții la-olaltă tîrla.
Dragulū meū, mândruculū meū,
Dragulū meū, iubitulū meū!

Rău ți-a mai cântatû cuculû
De l'arû fi mâncatû uliulû
Să nu-î fi-auđitû glasulû.
Primăvara mî-a veni
Pe când codru mî-a 'nfrunđi
Pe când pomî-orû înflori,
Cuciî toți că mî-orû veni,
Plugurile s'orû pornî.
Oile, câte mî-orû fi,
La măsura orû sui,
Și Dumnia-ta nu-î mai fi.
De te duci în ceea lume,
Ie-ți merinde fórte bune,
C'acea lume-î cu lăcată,
Nu poți veni nicî odată,
Nicî la mamă, nicî la tată,
Nicî la feciori, nicî la fată,
Nicî la locû, nicî la livadă,
Nicî la casa cea bogată.
— Dară tare v'ași poști,
Sciû bine că n'oi veni,
Ca să-mî trimeteți merinde,
Că sciû bine că mî-a prinde,
Dar n'o trimeteți pe sóre,
Că sórele-î prea ferbinte
Și le-aduce veștejite ;
Da le trimeți pe lună,
Când a fi nópte senină,
Că luna-î mai răcorósă
Și-a aduce-o mai frumósă,
Și mî-o trimiteți pe stele,
C'am lăsatû tótc cu jele.
«Multû iubitulû meû hărbatû !
Da cum de te-ai înduratû
Pe mine de m'ai lăsatû ?
Da eû mândru te-ași cânta,
Dar mă dóre inima.
Dragulû meû și mândrulû meû,
Dragulû meû și scumpulû meû!

XXIX.

La unŭ bărbatŭ.

(Din Bucovina, comuna Putna, diet. de Anița Haramidă.)

Bată-mî-o pustia mórte,
Multŭ îi ea făr' de dreptate,
Multŭ îi négră și urîță
Și de lume urgisită.
Că n'are frică de nime:
De bătrânŭ nu i-î rușine,
La celŭ tînărŭ încă vine
Și pe lață că mi-lŭ pune.
La noi încă mî-o venitŭ
Tocmai când nu m'am gânditŭ,
Și mî-o pusŭ picioru 'n pragŭ
Și-o luatŭ ce mî-o fostŭ dragŭ;
Și mî-o pusŭ picioru 'n masă
Și-o luatŭ mila din casă
Dela copil și borésă.
Bărbate, sufletulŭ meŭ!
Ascultă cum te plângŭ eŭ,
Dela capŭ pân' la picióre:
Să nu faci acéstă cale,
Că-i cu mare supărare.
Dacă tu m'ai asculta
Eŭ pe tine te-ași ruga,
Te-ași ruga cu rugă mare
Să mi te scoli pe picióre,
Să te uiți pe cea feréstră,
Că-ți vine carte domnescă
Dela noi să te pornescă.
Dela noi cu tabăra
Orŭ veni și te-orŭ luà,
De casă te-orŭ depărtă,
Inapoî nu te 'nturna,
La pămîntŭ te-î așeza

La pământu totu cu rēcóre,
Nu te-î scula pe picióre.
Schimburile-ți s'orü negri,
Cine ți le-a soponi?
Trimete-le la mândra,
Séumpă soțióra ta,
Pe șuerulü vântulü
Prin fundulü pământulü.
Că ea, cum le-a căpëta,
Indată ți le-a spēla
Totü în spumă de soponü,
In lacrimî fierbinți de omü,
Le-a face ca la unü domnü.
Da pe cine le-a trimete?
Pë căluțulü vântulü
In fundulü pământulü.
La tine, când orü veni,
Tu 'napoi că le-î negri,
Și-acolo le-î putređi,
Și-eü la tine c'oiü veni!

XXX.

La unü bărbatü.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de M. Bărbuță.)

Soțiorulü meü iubitü!
Sfintulü sóre-o asfințitü,
Dumnia-ta ai adormitü.
Sórelë o rësăritü,
Dumnia-ta nu te-ai trezitü.
Scólă-te și te trezesce
Și-î vedé 'n casă ce este.
Tóte némur'le-o venitü,
Nici cu unii n'ai grăitü.
Scólă-te și te trezesce,
Cu némurile vorbesce.

Și deschide ochișorii
Și ți-l învêța feciorii,
Și rădică genele
Și-ți învață tetele.
Soțiorulū meū iubitū!
Da cine te-o sfătuitū
La ista drumū de-aī pornitū?
Și cum de te-aī înduratū
Și căsuța ți-aī lăsatū,
La ista drumū de-aī plecatū?
Și ți-aī lăsatū mândra ȧasă,
Frumósă și luminósă,
Și ți-aī făcutū alta 'ntunecósă:
Fără uși, fără ferești,
Intr'insa să văcuesci;
Nici nu-i laiȧ de ședutū,
Nici feréstră de vêđutū,
Numaī negru și pămîntū!

XXXI.

La unū bărbatū.

(Din Bucovina, comuna Bălăcena, dict. de Simeonū Boca, și com. de Mih. Jemma.)

Păpușoiū bătutū de pétră,
Băeȧei rēmași de tată
Ședū în casă supērași
Duși pe gânduri și 'ngrijași,
C'aū rēmasū boi'n tânjele
Și casa plină de jele,
C'aū remasū boi'n ocolū
Și casă plină de dorū.
Tóte plugurile umblă
Numaī alū meū stă la umbră,
Num'alū meū pluguȧū îmī șede
Răzimatū sub celū părete.

Boi-mî pascû la érbă verde,
Gospodariu-mî hodinesce
Că elû fórte scârbitû este.

La tótă casa
Bate cósa,
Dar'la mine
N'are cine.

Bată-te pustia mórte,
Că tu nu mai faci dreptate,
C'ai venitû până la pragû,
Mî-aî luatû ce mî-a fostû dragû.
Plânge casă, plânge masă,
Că tătuţ'acum vë lasă.
Ian plângeţi şi voi chetori
După tătuţa cu dorû . . .
Când ar scie cine-va
Unde-a şedea tătuţa
După ce s'a depărta
Şi'n pămîntû după ce-a'ntra,
Aceluja multû î-aşi da. . .

XXXII.

La unû bărbatû

(Din Bucovina, comuna Calafîndesei, dict. de Maria Lăcătuşu.)

Bucură-te mănăstire,
Că mândră flóre-ţi mai vine,
Da nu vine să'nfloréscă,
Ci vine să veştejéscă.
Bucură-te ținterime,
Că mândru trupşorû îţi vine,
Nu vine să vieţuéscă,
Ci vine să putredéscă.
La pórtă la ținterimû
Stăi, dragă, să sfātuimû
Că de ađi ne despărţimû

Și mai multu nu ne'tâlnimū.
Dumnia-ta câtū ai lucratū
Puțințelū ai câștigatū :
Pentru trei coși de pămîntū
Tare multū te-ai mai muncitū !
Gospodarulū meū iubitū !
Ce m'ași ruga dumitale
Să mi te scolī în picióre,
Că ce vîntū mi te-o bătutū
La pămîntū de te-aboritū,
De mī-ar bate și mai tare
Să mi te scóle 'n picióre.
Ian scólă-te dumnia-ta
Și deschide gurița
Și grăesce cu dînsa,
Răcoresce-mī inima.
Dumnia-ta, de când te-ai dusū,
Nu mī-ai mai lăsat rēspunsū
Și de cum te-ai depărtatū
Nouē rēspunsū nu ne-ai datū,
Tare scârbiși ne-ai lăsatū !

XXXIII.

La unū bărbatū

(Din Bucovina, orașulū Câmpulungū, com. de G, Ciupercă).

Soșule, miluța mea!
In tótă sērbătórea
Botezaī și cununaī.
La capū de masă eraī.
Dar' acum mórte-a venitū
La pămîntū mi te-a isbitū.
Și-a venitū mórtea în vîntū
Și mi te-a pusū în pămîntū.
Și-a bătutū vîntulū din josū
Și-a datū stâlpulū caseī josū.

Soșiorulă meū iubitū !
Nu șciū cui te-ai potrivitū,
Că bine nu ți-a priitū.
Căsuța ți-ai părăsitū,
Averea ți-ai pustiitū
Și dela noi ai pornitū !

XXXIV.

La unū bărbatū.

(Din Transilvania, comuna Orlatū. com. de d-lū Romulū Simu, învățătorū.)

Acuma de-o săptămână
A înfratū mórtea 'n grădină
Și s'a pusū pe-o sulumină,
Sulimina s'a uscatū,
Mórtea 'n casă s'a băgatū,
Stâlpulū casei l'a luatū.

XXXV.

La unū moșū.

(Din Bucovina, comuna Sânt-Ilie. com. de Ioanū Cojocariū, stud. gimn.)

Moșule, moșucule,
Scumpule, iubitulē !
Rógă-te cui te-ī ruga,
Dóră mi te-ar asculta,
Nu te ruga apelorū,
Că apele-sū mergétóre,
Și 'napoi ne'torcétóre.
Rógă-te la sfîntulū sóre
Să ție ȕiua mai mare,
C'aȕi nu-ī ȕi de desfătare
C'aȕi e ȕi de despărțire,
De suspine și jelire;

Și-ađi e i de despărit
Dela toi cai te-a iubit.
Rg-te la *palamari*
Palamari i clopotari,
Să tragă clopetele,
Să resune delurile,
Ca s'aud nmurile. . . .
Moucul nostru iubit !
Mndre case-a mai avut,
Acelea nu i-a plcut :
La meter a poruncit,
Alte noue i-a pornit,
Nici din pari, nici din nuele,
Ci numai din scndurele,
Nici nu-i u de eit,
Nici ferstr de privit,
Ci numai de putreit.
Bată-te pustia mrte,
Că nu faci nici o dreptate :
Unde sunt men mai muli,
Tu acolo nu te uii,
Unde mi te chiam *ti*,
Tu acolo nu te-ari ;
Unde-să men puinte
Tu acolo vi i-i ie,
i lei casele pustii.
Scobor, Dmne, pe pmnt
i ved mrtea ce-a facut !
C'a venit pn la prag
i-a luat ce ne-a fost drag.
Moucul nostru iubit
Cu cine te-a sftuit,
Pe-acest drum de te-a pornit
Valeo r ne-a mai priit !
C'acest drum i mergtor
i 'napoi ne'ntorctor.
Plngei ui, fereti plngei,
Că de astăđi rmnei !

Plânge casă, plânge masă,
De moşulū sunteţi rēmase!
La pórtă la țințirimū
Stăi moşule să vorbimū,
Să vorbimū, să sfātuimū
Măcar douē treī cuvinte,
Să le ținemū și noi minte.
Moşule, moşule dragă!
De ți-a fi cămeşa négră,
Să mī-o trimeți mie 'ncóce
Pe șuerulū vântulū
De-asupra pămîntulū;
Că eū, cum oiū căpēta-o,
Tare frumosū oiū spēla-o :
Nici cu apă de isvorū,
Nici cu spume de soponū,
Numai cu lacrimi de omū.
Și după ce mī-oiū spēla-o,
Moşule, eū n'oiū usca-o,
Nici la vântū și nici la sóre
Nici la umbră și rēcóre,
Nici în casă, nici afară,
Numa 'n sínū la inimiórá ;
Și eū iară înapoi
Cămeşa trimete-ți-oiū
Pe șuerulū vântulū
In fundulū pămîntulū !

XXXVI.

Ia unū nănașū.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Ilomorului, com. de d-l George Avramū,
invēțătorū.)

Tótă lumea-ī cu nănașū,
Num'alū nostru-ī în sălașū.
Shéră oile la strungă,
Că nu-ī stăpânū să le mulgă ;

Ragü vacile în ocolü,
Morü de-alü nânaşului dorü.
Cobori, Dómne, pe pâmîntü
Să veđi mórtea ce-o făcutü,
Că pe noi ne-o sërăcitü,
C'o venitü pân' la feréstă
Şi-o adusü carte domnescă
Dela noi să mi lü pornescă ;
Şi-o venitü pân' la chetóre
Şi mî-o luatü mândră flóre,
Şi-o venitü până la pragü
Şi-o luatü ce-am avutü dragü,
Şi-o venitü până la uşă
Şi mî-o luatü mândră rujă!

XXXVII.

La o nevastă.

(Din Bucovina, comuna Vicovulü-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia şi Rachila Calancea, şi com. de d-lü V. Turturépü).

Scólă, lelicuţă, scólă,
Că-î hătü multişorü de-asară,
Amuşî a fi ڧiuă iară,
Dumnia-ta n'ai fostü afară.
Cucoşeiî orü cântă
Dumnia-ta nu te-î sculă,
Sórele va rêsări
Dumnia-ta nu te-î trezi
Şi afară nu-î eşi.
Sórele s'a înălţă
Pe picióre nu-î umblă.
Scólă, lelicuţă, scólă,
Că-î hătü multişorü de-asară,
Ie-ŧi pânda de pe obrazü
Şi veđi mórte cu năcazü,
Şi-ŧi ie pânda cea suptîre
C'astă mórte e cu ڧile.

Mórtea, unde poposesce,
Gospodari-î despărtesce,
Şi ea unde-a poposită
Pe cei dragi î-a despărţit.
Bată-te pustia mórte,
Tu nu faci nici o dreptate,
C'ăi pusă picióarele'n pragă
Şi-ăi luată ce ni-o fostă dragă,
Şi-ăi pusă cótele'n feréstă
Şi-ăi luată mila din casă.
Lelicuţă, gospodină,
Nu-ţi lasă casa străină :
Străină şi supărată
C'amă n'a fostă nici odată !
Astă casă-î cu cămară,
Tare ţi-o măi fostă amară.
Plângeţi uşi, plângeţi ferestă
Că de mâne remâneţi.
Plângeţi şi voi chiutori
Că v'a fostă de ajutori.
Scólă, lelicuţă, scólă,
Că-î hătă multişoră de-asară !
Fie-ţi milă de băieţi,
Că tare-să înprăstieţi.
Că băieţii fără mamă
Nu-să băgaţi la nime'n samă.
Cin' î-a lă, cin' î-a schimba
Frumşelă ca dumnia-ta?
Oră eşire până'n drumă
Cu inima arşă scrumă
Şi-oră vede femeî aşa
Cum ai fostă şi dumnia-ta,
Şi ei bieţi-oră cugetă
Că eşti tocmai dumnia-ta,
Şi tare te-oră aşteptă
Totă cu uşuţa crăpată
Să mai întrî'n cas' odată.
Scólă dragă, lelicuţă,

Nu te-om pune la trebuță
Să te primbli prin căsuță
Să ne faci nouș urmuțe.
Când eraî în opincuța
Ne făceaî nouș trebuțe.
De când ești cu păpucași
Nouș trebă nu ne faci.
Dragile nóstre picióre
Tare-aũ fostũ străbătătoare,

Iar de-acuma
Din picióre
Mintă'n flóre,
Din căpute
Rujĩ bătute,
Din mânuțe
Florĩ albuțe,
Din gurița
Tămâița.

Dragiî noștri ochișori
Cum s'orũ face pomișori.
Din sprincene
Viorele.

Scólă, lelicuța, scólă,
Că-ĩ hătũ multișorũ de-asară!
Și te uită pe feréstă
Că-ți vine carte domnescă
De la noi să te pornescă
Pe cărare necălcată,
Pe róuă nescuturată
La scaunulũ celũ de petró,
Unde merge lumea tótă,
Unde-ĩ ușa de hârtie
Câți orũ trece toți s'orũ scrie.
Iĩ intra și dumnia-ta
Și-acolo te-orũ însemna
Și 'napoĩ nu ti 'nturna.
Scólă, lelicuța, scólă
Și mi-ĩ țeși pân' afară,

Că ți-o venitū n murile
De prin t te părțile
Cu ele ca să grăesci;
Dumnia-ta te fudulesci,
Cu d nsele nu grăesci.
Sc l -te  i mi-  privi
Cum mi te pl ng  băeți
 i mi te pl ng  la pici re
D r  mi te pot  sculare.
Noi să scim  că te-am  scul 
D mne, m ndru te-am  c nt .
Noi să scim  cum te-am  trezi,
D mne, m ndru te-am  bocl.
Noi de asta n'am  g ndit ,
Că te-  hrăni de tr it .
Sc l , lelicuță, scólă,
Că  i-a fi destul  de-asară !
 i te scólă pe pici re
 i ne spune ce te d re.
A dumi-tale dureri
Că  i-au  ncetat  de ieri.
Dumnia-ta mult  ai umblat 
Peste l c  nu  i-ai mai dat ,
Numai p nza  i toiagul 
Acelea că  i-a fost  l cul .
Sc l , lelicuță, scólă,
Că-  vremea de mers  pe afară.
Vremea-  m ndr   i frumos ,
Dumnia-ta te duci de-acasă.
Ian scólă  i hai pe jos 
Că drumul  nu-  grunzuros ,
Mult  e m ndru  i frumos .
Lelicuță ! un' te duci
Cu pieptar   i cu papuci ?
Pe cărare necălcată
Pe r ua nescuturată ?
Rouța s'a scutură
 i urmuța s'astupă.

Lelicuță, dumnia-ta,
Dacă te duci de-acolea,
Dup' ape nu te lua,
Că apele-să ducătoare
Și 'napoi ne'ntorcătoare.
Ian ie-mi-te după sóre,
Că sórele-î ducătorü
Și'napoi întorcătorü.
Scólă, lelicuță, scólă,
Că-î hatü multișorü de-asară!
Că tu, de mi te-î sculă,
Noi tare ne-omü bucură,
Dar' de nu mi te-î sculă,
Noi la groparü ne-omü rugă
Să facă gropița 'n față
Să mai vii odat' acasă
Să veți băeții ce-orü face?
Sub o țină de pământü
Este-unü bujorü înfloritü,
Tótă lumea l'a uritü
Dumnia-ta l-ai îndrăgitü.
Lelicuță! ce-ai făcutü?
La toți inima le-ai ruptü!
Câtü a fostü vara de mare
Ai statü a te văetare
Căpătâiulü a-ți mutare
Și la umbră și la sóre
Unde ți-ar fi mai răcóre.
Pân' amü mî-a părutü șagă
Dar' amü 'n pămîntü te bagă
Cu spatele la răcóre
Cu fața la sfîntulü sóre,
Cu spatele la pămîntü
Și fața la duhulü sfîntü.
Da cine te-o sfătuitü,
Acela nu ți-o priitü,
Accla te-o dușmănitü
Ca să nu fii pe pămîntü.

Scólă, lelicuță, scólă
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vădută pe ceea lume?
De-ai vădută ceva vr'unu bine,
Vin' și mă ie și pre mine,
De-ai vădută ce-va vr'unu rău
Lasă-mă la Dumneșu!

XXXVIII.

La o nevastă.

(Din comuna Calafindesci, in Bucovina, dict. de Cațrina Racolța.)

Vine mórtea mâniósă,
Mă găsesce bëndu la masă,
Și totu dá ca să mă iee,
Eú o rogú ca să mai stee.
Eú o rogú ca să mă lasă,
Ea se face mâniósă.
Eú o rogú, că am copii,
Ea îmi dice: fă ce scií,
Cu mine musai să vií!
Eú dicú că nu mi-i de ducă,
Ea de capú că mă apucă
Și la pămîntú mă isbesce,
Sângele'n trupú mi-lú răcesce.
Eú de frică și 'nristare
Prindú a striga'n gura mare:
Săriți surorí și voi frați,
Săriți și nu mă lăsați!
Iacă mórtea mi-o venitú
Toemaí când nici n'am gânditú,
La pămîntú că m'o isbitú,
Sângele'n trupú mi-o răcitú,
Și mă duce 'n ceea lume,
Unde nu mă sciú cu nime.
Veniti frați și voi surorí
Și mă podobiți cu florí,

Mă scâldați în apă rece,
Pân' la grópă mi-ți petrece.
Și să mă stropiți cu vinu,
Că 'napoi n'am să mai vinu,
Dragii mamiî copilași,
Scumpii mamiî cuconași!
Să vă sêrutu pe obrazu,
Că de mine c'ați remasū.
Și tu scumpa mea soție,
Soție de cununie,
Să te sêrutu pe obrazu,
Că de mine c'ai rămasū.
Ticălosū tu omū de lutū,
Ce mi-ai picatū la pămîntū
Și te bați cu gânduri multū,
Lasă feciorī să-ți trăescă
Și să mi te pomenescă.
Feciorii că vorū trăi,
Pe tine te-orū pomeni.
Sufletulū în raiū s'a duce
Unde viața-ī multū mai dulce,
Unde cântă îngerii,
Îngerii și-archanghelii;
Unde 'nflorescū florile
Și-mi înverdescū frunțele
Și-*aninósă* pómele
Și cântă pasêrile
De rêsună văile....
Haī, haī, haī, suflete haī!
Că nu-ī multū până la raiū,
Că sfințiī te-orū întrebă,
Dumneđeū te-a judecă
Și-acolo sama ți-ī dă !

XXXIX.

La o nevastă.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, com. de d-lŭ V. Turturėnŭ, preotŭ.)

Scólă, scólă, Mărióră,
Că-ŭ hăt multişorŭ de-asară !
Scólă, scólă şi mi-ŭ spune
Ce-ai văđutŭ pe ceea lume ?
De-ai văđutŭ ceva de bine
Scólă-te şi mie-mŭ spune,
De-ai văđutŭ ceva de rău,
Lasă-mă la Dumneđeŭ !
Scólă, scólă, Mărióră,
Scólă dragă surióră !
Că *mniata* (1) câtŭ ai muncitŭ
Puţinţelŭ ŭi s'o venitŭ,
Numai doi paşŭ de pămŭntŭ ;
Multişorŭ mi te-ai luptatŭ
Pentru *trŭi* scândurŭ de bradŭ.
Scólă, scólă, Mărióră !
Că-ŭ hătŭ multişorŭ de-asară,
Dumnia-ta n'ai fostŭ afară,
Şi-ŭ hăt multişorŭ de ieri,
N'ai văđutŭ sóre pe ceriŭ.
Nu sciŭ perina ŭi-ŭ móle,
Orŭ nemică nu te dóre,
Orŭ scorţarulŭ ŭi-ŭ frumosŭ,
Cum te-ai pusŭ nu te-ai întorsŭ.
Scólă-te şi te trezeşce
Şi cu noi ceva grăesce,
Că mare somnŭ te-o pălitŭ
Dumnia-ta ai adorŭniitŭ
Şi de somnŭ nu te-ai hrănitŭ.

---

(1) *Mniata* prescurtare din *domnia-ta*.

Noi mai puțintelu dorșimũ
Și de somnũ că ne hrănimũ.
Ai umblatũ melégurile,
Ca să-ți găsești lécurile,
Lécurile n'ai găsitũ
Și cu capulũ te-ai plătitũ.
Și cum de te-ai supératũ
Soșulũ de ți l'ai lăsatũ?
Și cu cine te-ai sfăditũ
Și soșulũ ți l'ai uritũ?
Că veniai de-unde veniai
Și cu elũ te slătuiai.
Da de-amũ, când a veni,
Cu cine s'a sfutui?
Și te-o bătutũ mare vântũ
Și te-o culcatũ la pământũ,
Să mai bată câtũ de tare
Nu te-a pune pe picióre.
Și ți-o venitũ némurile
Pe la tóte porțile,
Și o venitũ în fuga mare
Să te găsească 'n picióre.
Da de giaba s'o truditũ
Că mórtă mi te-o găsitũ!

XL.

La unũ frate.

(Din Bucovina, comuna Crasna, dict. de Mărióra Dărbuța.)

Scólă, scólă, frățióre,
C'a răsăritũ slântulũ sóre,
Și fă urmă prin ogradă
Să crească mândră otavă,
Și fă urmă prin grădină
Să crească mândră sulcină,
Și fă urmă prin ocolũ
Să crească mândru mohorũ.

Scólă-te și te trezesce
Și cu noi ceva vorbesce,
Că de când mi-ai adormitū
Cu nimene n'ai vorbitū.
Da cum de te-ai înduratū
Și căsuța ți-ai lăsatū ?
Alta nouă ți-ai aflatū
Fără uși, fără ferești
Intr'insa să viețuesci
Și-acolo să *putredesci* !
Da cum de te-ai înduratū
Căsuța de ți-ai lăsatū,
Căsuța ta cea frumoasă,
Frumoasă și luminosă
Pentru una 'ntunecosă,
Un' nu-î laiță de ședutū,
Nici feréstă de vëdutū ?

XLI.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Mănăstirea Homorului, com. de d-lă G. Avramū, în-
vëțătorū.)

Frățiorulū meū iubitū,
De ce șeqlī așa mânăhitū
Și cu halțū acoperitū ?
Scólă-mi-te și grăesce
Și ceva ne povestesse.
Și te uită pe feréstă
Cum îți cântă cucu 'n cóstă,
Că-ți vine carte domnescă,
Vreū la drumū să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Ceea lume-ī unū Sodomū,
Nu se vede omū pe omū.

Ceea lume-î cu stăpânū
Și de-acolo nu mai vinū.
De-așî sci bine ca-î veni,
Vămile ți le-așî plăti
Și drumulū ți l'așî podi !

XLII.

La unū frate.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de An. Haramidă.)

Scólă, scólă, frățióre,
Că afară-î mândru sóre ;
Scólă și eșî până 'n pragū,
Să-ți veđi vacile cum ragū
Tóte cu botulū pe gardū.
Scólă și te-î preumbla
Prin ogradă, pe-unde-î vra,
Să-ți veđi boiî ce mai facū,
Că din gură nu mai tacū ;
Să-ți veđi oile cum sbéră,
Cum iesū din sălașū afară,
Că n'are cine le mulge,
Nici la păscutū cin' le duce.
Că cine mi le mulgea
Și la păscutū le ducea
Se duce de pe-acolea,
Noi mai multū nu l'omū vedea.....
Scólă, frățióre, scólă,
C'amū-î multișorū de-asară.
Mai de multū când te culcaî,
Mai de nópte te sculaî,
Prin casă te preumblaî
Și cu nevasta grăiaî.
D'amū nu sciū ce somnū greū
A datū peste capulū tēū.
Nu sciū ce somū te-oborîtū

Că nu mi te-ai mai trezit
Și cu noi n'ai mai vorbit.
Nevasta s'a supărată,
Pe dînsa la ce-ai lăsat
Lemnilor și pietrilor,
Negrilor străinilor.
Pe când dumnia-ta trăia,
Orî și unde te 'ntorceai
Nevasta, ce mî-o avea,
Orî și 'n ce loc se ducea
Ea totu cîste că găsia.
Da de astăzi în coala,
Ea orî unde va umbla,
Orî și 'n cotro s'a 'nturna
Totu peste rēu că va da.
Mic și mare de-acuma
Rēu la dînsa va căta !

XLIII.

La unu frate tînērū.

(Din Bucovina, camuna Calafindesci, dict. de Catrina Racolța.)

Dragulū nostru,
Frățiorulū nostru !
Dragulū nostru
Tinerelelū nostru !
Dragulū nostru,
Frumușelulū nostru !
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi de ne-ai lăsatū
Tocmai cînd n'amū cugetatū ?
M'ași ruga eū dumi-tale
Să te lași de astă cale,
Că tare-î cu supărare.
Că noi de-astăzi în coala
Frățiorū n'omū mai avea.

Du-te, du-te și mai vină,
Și nu mă lăsa străină!
Dar mergându în ceea lume
Ascultă-mă ce ți-oî spune:
Nu te lua după ape,
Nici după păree late,
Că apele-sū mergătoare
Și 'napoi ne'ntorcătoare;
Ie-te după sfîntulū sóre,
Că sórele-î mergătorū
Și 'napoi întorcătorū.

Dragulū nostru,
Frășiorulū nostru
Dragulū nostru,
Tinerelulū nostru!
Dragulū nostru,
Frumușelulū nostru!

Lécurile dumi-tale
Le-aū luatū cerbiî în córne.
Nu sciū cerbiî le-aū luatū,
Că noi nu le-amū mai aflatū
Orî și cât le-amū căutatū.
Noi lécuri de-amū fi găsitū
Dumnia-ta n'ai fi muritū,
Ci mai multū ai fi trăitū.
Așa noi nu le-amū găsitū
Și dumnia-ta ai muritū,
Și pe noi ne-ai părăsitū
Când mai bine-ai fi trăitū.
Dragulū nostru tinerelū,
Scumpulū nostru frumușelū!
N'amū gânditū, n'amū socotitū,
De ce drumū că te-ai gătitū.
Da ne-amū ruga dumi-tale
Să te lași de astă cale.
Și dacă nu te-î lăsa
Apoi eū iar te-ași ruga
Ca să ne spuî dumnia-ta

Inapoî când ti 'nturna?
Dumnia-ta așa ne-ai spusă
Că spatele ți le-ai pusă
Și ți le-ai pusă la pămîntă
Și fața la răsărită
Și la noi n'ai mai venită.
Draga noastră, față albă,
Cum s'a face țernă négră;
Dragii noștri ochișori,
Cum s'oră face pomișori;
Dragile noastre mânuțe,
Cum oră cresce floră albuțe;
Dragile noastre picioarele,
Cum oră cresce floricele,
Busuiocă și viorele
Și nu-î mai umbla cu ele!

XLIV.

La ună frate holteiă.

(Din Bucovina, comuna Botană, com. de d-l Vasile Turturénă, preotă.)

Scólă, scólă, frățióre,
Și te scólă pe picioóre
Și te rógă la sân-sóre
Să fie țiua mai mare,
C' astăđi nu-î ți de 'ntálnire,
Ci e ți de despărțire
Dela frați, dela surori,
Dela grădină cu floră,
Dela mamă, dela tată,
Dela lumea adunată,
Cu care-ai trăită odată.
De ești călătoră pe cale,
Ian scólă-te pe picioóre,
Și pe toți, căți aă venită,
Frățiorulă meă iubită,

După masă mi-î poftesce
Și pe toți mi ți-I cinstesce,
Că aū venitū nepoftiți,
Și s'orū duce necinstiți.
Dacă ești tu mire, spune :
A cui fetișoră ieî?
Ieî ficuța vântului
Din fundulū pămîntului!
Cine nunta ți-a vedea?
Numai luna și c'o stea!
Năfrămuța cea de mire
Ți orū pune-o la psaltire,
Iară ceea de nânașū
Ți-orū pune-o la prăpurașū.
Sus în delū la resăritū
Este-unū pomū mândru'nfloritū
Cu crengile de argintū.
Scobori, Dómne, pe pămîntū
Și veđi mórtea ce-o făcutū.
Ce-o făcutū, n'ò făcutū bine,
Că te-o omorîtū pre tine.
Plângeți uși, plângeți ferești,
Și tuspatru voi păreți,
Că de N. remâneți!

XLV.

La unū frate holteiū.

(Din Bucovina, comuna Putna, dict. de An. Iăramidă.)

Bată-te pustia mórte,
Cum ești tu făr' de dreptate!
Cum mî-ai pusū picoru'n pragū
Și-ai luatū ce mî-o fostū dragū;
Și mî-ai pusū picioru'n masă,
Mî-ai luatū mila din casă.
Bată-te pustia mórte,

Cum ești tu fără de dreptate!
N'ai avută pe unde 'mbla
Și pe cine mi-lă lua?
Ce mi-o fostă mie mai dragă
Pe acela mi-l'ai luată?
Bată-te pustia mórte
Cum ești tu fără de dreptate.
Ai venită pe ne-așteptate
Ca să ieși pe-ală nostru frate,
Să mi-lă umpli de otravă
Și să mi-lă duci pe otavă,
Pe otavă necălcată,
Pe róua nescuturată,
La scaunulă celă de pétră,
Unde merge lumea tótă,
Și-unde ușa-i de hârtie,
Câți mergă toți să se înscrie
Ca'napoi să nu mai vie.
Fratele nostru iubită
Nu știă cin' te-o sfătuită
Pe-acestă drumă de te-ai pornită!
Dómne! rău îți-o mai priită!
Și noi nu știă ce ne-omă face
Dóră te-amă putea întórce.
Și nu scimă cum vomă cântă
Dóră te-amă putea sculă,
Și nu scimă cum vomă grăi
Dóră te-amă puté trezi.
Scólă, frate dumnia-ta,
Scólă și te-î preumblă
Și te-î preumblă prin casă
Dela ușă pân' la masă
Și-î vedă cum te jelesce
Orî și cine te privește,
Dela mică și pân'la mare
Pentru fața dumni-tale.
Scóla, scólă și ne spune:
Vătăjelă pe cine-omă pune?

—Da puneți pe cine-ți pune,
Că eū nu vē mai potū spune!
—Scólă, scólă și ne spune:
Drușcută pe cine-om pune?
—Da puneți cine-ți vra,
Că eū nu m'oiū mai sculá!
—Scólă, pune-te'n feréstă,
Că noi ne-omū duce'n cea cóstă
Și ți-omū strînge floricele,
Busuïocū și vâsdoģele,
Să le duci la nemurele.
Și te uită pe feréstă,
Ți-o sositū carte domnescă
De mîne să te pornescă
Cu pistóle poleite
Și cu tóte zugrăvite . . . .
Săriți frați, săriți cumnați
Și mi-lū îngrădiți cu brați
Că de mîne în colea
Noi mai multū nu l'omū vedea! . . . .

XLVI.

La unū frate însuratū.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polcū. stud. gimn.)

Voī ați fostū numai doi frați
Ca doi brați, mândri și nalți,
Ca doi brați dintr'o frupină
Ca două florī din grădină:
Unulū tu, altulū Saghinū
Ce-a rămasū acum străinū.
Scólă, frățióre, scólă
Că ți-a fi destulū de-a sară!
Și vorbesce cu Saghinū
Că mi l'ai lăsatū străinū.
Scólă, spune-ne ceva:

Pe copii cin' i-a 'nvęta?
Ia străinulū, dac'a vra,
Dac'a vra, dacă n'a vra,
Dac' l'a duré inima!
Scólă, frățióre, scólă,
Că ți-a fi destulū de-asară!
Nu ți-l milă și păcatū,
Că copiii ți-ai lăsatū
Pe córnela vetrilorū
'N brațele străinilorū?
Scólă, scólă, frățióre,
Rădică-te pe picióre
Și vorbesce cu tătua,
Că rău i-ai ruptū inimuca.
Tătua nostru iubitū
Cătă glótă a avutū,
Numai doi din satū a datū
Și-amendoī că l-au lăsatū.
Scólă, frățióre, scólă,
Că ți-a fi de-ajunsū de-asară.
Veți copiii ce-ai lăsatū
Intr'a cui sémă i-ai datū,
Petrilorū și lemnelorū
Și negri străinilorū!

XLVII.

La o soră.

(Din Bucovina, comuna Stroesci, com. de Grigore Polécú, stud. gimn.)

Vai! soră, ce mi-ai făcutū?
Căsuța ți-ai pustiitū,
Bărbatulū ți-ai veduvitū.
In cotro s'a înturnă
Totū veduvoiū l'orū strigă.
Vai! soră, ce-ai cugetatū?
Băieții ți-ai străinatū,
Cui vorū țice de-amū: «mamă»?

Cine să-mi-î bage 'n sêmă?
Scólă, scólă, surióră,
Și mi te primblă pe-afară
Și vorbesce cu gura,
Că tu ne-ai ruptū inima.
Ne 'ntâlniamū odată 'n anū
Și nicī atunci nu vorbiamū,
Că tu totū așa mī-ai ȓisū:
Că de alt' dată vomū vorbi,
Că ne audū străiniī.
La pōrtă la ținterimū
Hai, soră, să sfātuimū,
Că de-amū ne despărțimū.
Hai amū și-omū sfātuī
Să ne-audă străiniī,
Hai amū să sfātuimū:
Unde-avemū să ne 'ntâlnimū:
La scaunū de judecată,
Un'se strînge lumea tōtă.
Și-acol' numai ne-omū tâlni,
Cu gura n'omū sfātuī.
Soră, inimă de pētră,
Rēspunde-mī macarū odată,
Rēspunde mī cu gura ta
Și mângăe-mī inima!

XLVIII.

La o soră măritată.

(Din Bucovina, comuna Calafindescī, dict. de Catrina Racolța).

Draga nōstră sorióră!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe noi că ne-ai lāsātū?
    Draga nōstră,
    Scumpa nōstră!
Da cum de te-ai înduratū
Copiī de țī-ai lāsātū?

Draga noastră,
Mândra noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Gospodariulū de-ai lăsatū?
Draga noastră,
Sora noastră!
Da cum de te-ai înduratū
Gospodăria-î lăsatū?
Frumoşa-îi gospodărie
A rămasū négră, pustio.
Bărbatulū îi-ai văduvitū.
Copiiî îi-ai sērăcitū,
Căsuţa îi-ai pustiitū!
Draga noastră tinerică,
Scumpa noastră frumuşică!
La noi când vei mai veni,
Cu noi când vei mai vorbi,
Copiiî când îi 'nvêţa
Să scie pe mămuca?
Draga noastră sorióră,
Mândra noastră florióră!
Mare vântū o mai bătutū,
La pămîntū te-o doboritū.
Când arū bate-unū vântū mai mare
Póte te-arū sculà 'n picióre.
Draga noastră sorióră,
Când ai eşi pân'afară
Să te bată vântū de vară,
Să te vadă sfîntulū sóre
Şi luna pe când răsare.
Sórele când te-arū zări,
Cu noi póte-ai sfătui.
Luna când mi te-arū vedé,
Cu noi póte-ai mai şedé.
Draga noastră, surióră,
Scumpa noastră florióră!
La uşă la şinterimū,
Da in stăi să sfātuimū,
Că de-amū ne despărţimū!

XLIX.

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarcuicû, stud. gimn.)

Draga mea și Părăscuță,
Tu mergi dup'a ta mămuță.
Da tu iacă nu-î găsi-o,
Pe dînsa nu-î nimeri o.
Pe min' de m'eî ascultă,
Eû la ea te-oî îndreptă.
In cea lume când i 'ntră
Să te uiți din a drépta,
Și-î vedea pe mămuța,
Insă ea cum te-à vedea
La tine va alergă
Și pe locû te-a întrebă:
Nu ne-ai văđutû unde-va.
Tu să spui mămuți-asa:
Ne-ai văđutû pe prisp'afară,
Cămeșa négră cernélă,
Fripte-arse la inimiórá.
Că 'ncotro vântulû ne bâte
Totû ne frige și ne arde,
Din cotro ne aburesce
Ne arde și ne jupesce,
Ne frige și ne prăjesce!

I.

La o fată.

(Din Bucovina, comuna Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarcuicû, stud. gimn.)

Draga mea și Năstăcuță,
Multû iubita mea fiicuță!
Tu orî de unde-ai venitû

Tătușă te-o suduită,
Tu la mine ai venit
Mie mi te-ai jeluit.
Draga mea și cea scârbită,
Tu stai pe lașă lungită,
Da eă pe coptoriă trudită.
De-aceea-mă pare mai bine,
Că n'ai să te plângi pe mine,
Că tu, ori de-unde-ai venit,
Nici când nu te-am probozit.
C'am fostă destulă probozită
Și de Dumneșă bătută.
Da rógă-lă pre Dumneșă
Să nu te bage la rău,
Că destule-ai pătimită
Cătă în lume mă-ai trăit,
Și destule-ai trasă la pată
Pân' ce sufletul ți-ai dat.
Nu mi-ă jele c'ai murit,
Mi-ă jele cum ai trăit,
Ai lucrată și te-ai cărpit,
Te-ai pusă la pată și-ai murit.
Și pe-atuncea te-ai trecut,
Când tatălă tșă s'o pornită
Pe-aratulă ogorulă,
Pe'nverșitulă câmpulă,
Semănatulă stratulă.
Eă te-oiă aștepta la prășit,
Tu te-ă gătă de putreșit.
Așa đice omulă istă
C'a trăi cătă va fi lumea.
Da omulă să nu gândescă,
Cătă lumea n'o să trăescă.
Vine mórtea cu fuga
Și mi-ă șurtă viașă !

LI.

La o fată orfană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarciucă, stud. gimn.)

Draga mea și garofiță !
Scólă, scólă, te trezesce,
Și cu noi ceva vorbesce,
Și te uită pe feréstă :
Ți-o sosită carte domnescă,
Dela noi să te pornescă,
Să te ducă 'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Acolo când îi intră
Să te uiți din a drépta,
Că-i vedé pe tătuța,
Elă îndată te-a 'ntrebă :
Nu ne-ai văđută unde-va ?
Dumnia-ta să-i spuî așa :
Că de unde amă venită
Pe fătuța n'amă găsită,
Numai pe mama plângândă,
Tóte đrumurile 'mblândă
Pe bărbată astă-felă bocindă :
«Bată-te pustia, mqrte !
«Cum nu faci nici o dreptate,
«C'ai venită pân' la feréstă
«Și-ai luată stâlpulă din casă,
«Ai venită până la vatră
«Și mî-ai luată mila tótă.
«Când mî-a fostă lumea mai dragă,
«Atunci-ai venită în grabă
«Și 'n casă mi te-ai băgată
«Și bărbatulă mî-ai luată
«Și l'ai dusă în ceea țară
«Din mijloculă satului
«In mijloculă ținterimului.

«Și pe mine m'ai lăsată
«Făr' de sprijinū, făr' de sfatū,
«Cu nouē mici copilași
«De tătuța lorū rēmași.
«Și Varvara sēraca
«De-amū ce să facă ea?
«C'acasă când a veni
«Pe tătuța n'a găsi,
«Numai copiii plângēndū
«Și de mîncare cerēndū!»

Draga mea și garofiță!
Tu n'ai frați să te jeléscă,
Nici surorī să te bocéscă,
Părinți să te pomenéscă.
Că tătuța o muritū
Florile când o'nfloritū;
Și mămuța s'o trecutū,
Când florile o'ngălbinitū;
Ionū s'o dusū în cea lume,
Când culegeai tu alune;
Soră-ta de aici s'o dusū,
Când sórele o apusū;
Iar' ceialalți aū muritū
Când sórele-o rēsăritū.
Și-amū nime te jelesce,
Nime nu mi țe bocesce,
Nime nu te pomenesce.

LII.

La o fată sērmană.

(Din Bucovina, comuna Stulpicani, com. de Nic. Collarciu, stud. gimn.)

Draga mea și sērmanuță,
Scumpa mami Măricuță!
Pe străini că i'ai slujitū,
Multe cămeși le'ai cusutū,

Dar' ei rău te-aŭ miluită,
Borșulă caldă nu l'ai găsită
Nici mămăligă pe blidă.
Pe la străini te-ai hrănită
Până ce te-ai bolnăvită
Și de țile te-ai gătită
Și pe laiță te-ai lungită.
Draga mea și Măricuță
Când îi cósă pui și-altițe?
Dragele mele mănuțe
De-amă n'oră măi cós'altițe,
Dragile mele degețele
N'oră măi face găurele,
Dragile mele picióre
N'oră măi face urmușóre.
Ci-oră rămănea óse góle;
Dragii mei și ochișori
Cresce-oră mândri pomișori,
Inapoi de-ai măi veni,
Număi pustiă vei găsi! . . .

LIII.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulă-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia și Rachila Calancea, și com. de d-lă V. Turturănu.)

Scólă, Mărióră, scólă,
Că ți-a fi destulă de-asară!
Frumușelă mi te-ai gătită
Pe acesta drumă te-ai pornită.
Dar' eă mă rogă dumi-tale
Să nu faci acésta cale,
Că-ai cu multă supărare
Și cu mare cheltuélă.
Scólă, Mărióră, scólă!
Și te du în grădiniță
Și-ai culege romăniță

Și mi-î face struțurile
Și-î duce la nemurele,
Și-î face unû struțu mai mare
Pentru fața dumi-tale.
Draga nóstră un' te duci
Cu *sucnă* (1) și cu papuci?
Păpucașii dumi-tale
Nici de colbû nu-sû colbăiți,
Nici de sóre nu-sû pâliți,
Numai de drum însu gătiți.
Dragii noștri păpucași,
Că de-amû n'orû face pași.
Scólă, Mărióră, scólă
Și ți-î lua iertăciune
Dela frați, dela surori,
Dela grădina cu flori,
Dela stratû cu busuiocû
Dela cârșmă, dela jocû.
Scólă, Marióră, scólă!
Nu sciû perina ți-î móle,
Orî nimică nu te dóre,
Orî scorțarûlû (2) ți-î frumosû
De-asară nu te-ai întorsû.
Da cum de te-ai înduratû
Pe mămuța c'ai lăsatû?
Fie-ți milă de mămuță,
C'o rămasû tare slăbuță,
Că mămuța dumi-tale
Pân'amû 'nainte vreme
Din cotro ea că veniã.
Totû acasă te găsiã.
Da de-amû 'nainte vreme,
Din cotro ea c'a veni
A casă nu te-a găsi.

---

(1) *Sucnă* se numesce unû straiû de lână în colóre roșă, cu flori, în forma reverendei preoțesce, dar fără mâneci.

(2) *Scorțartû* se numesce unû țolû de lână.

Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Deminéța s'a sculă
Prin totű cotulű te-a căta
Totű Măriór'a striga.
Scólă, Mărióră, scólă!
Că mămuța dumi-tale
Multă supěrare are,
Că Duminiță venia,
Frumușelű * mi-te gătia,
La biserică te pornia.
De la biserică venia
Bine nu te hodinia,
Și la jocű mi te pornia.
Duminica mî-a veni
Ea pe cine ni-a găti
Dacă dumia-ta nu-î fi?
Scólă, Mărióră, scólă,
Și te scólă și ne spune
Ce-ai vėđutű pe cea lume?
De-î vedé pe-unű nēmű de-alű meű,
De î-a fi cămeșa nēgră,
S'o trimată s'o facű albă,
Nu cu apă đin isvorű,
Nici cu spume de soponű,
Numaî cu lacrimi de omű.
Cămeșa că țî-oiű spěla
Unde cuculű s'a scălda,
Pe trandafirű țî-oiű usca
Și țî oiű strînge-o păturele
Și țî-oiű trimite-o cu jele
Pe șuerulű vėntulű
In fundulű pămîntulű.

LIV.

La o fată mare.

(Din Transilvania, comuna Orlat, com. de d-lă Romulă Simu, învățător.)

Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Da unde ți-î mirele,
Unde mi-î ginerele ?
O tu, dragă, l'ai alesă
Și 'nainte l'ai trimesă
Pe șuerulă vântului
In fundulă pămîntului.
Fiica mea, mirésa mea,
Scumpa mea, iubita mea !
Că tu mi te-ai măritată
Dup'ună fecioră de 'mpărată,
Și eă nimică nu ți-am dată !

LV.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Vicovulă-de-sus, com. de d-lă V. Turturénă, preot.)

Scólă, Ilenucă, scólă,
Scólă, scólă și ni-î spune
Ce vântă rău mi te-o ajunsă
De ne-ai lăsată și te-ai dusă ?
Și te-ai dusă la logodire
Singurică făr' de nire.
Și cui mi te-ai potrivită,
De ne-ai lăsată și-ai fugită ?
Bată-te pustia, mórte,
Că nu faci nică o dreptate,
C'ai venită dreptă pe cărare
Și-ai luată fata cea mare.

Scólă, Ilenucă, scólă
Scólă, scólă și ni-î spune
Cum de mi te-ai înduratū
Și părinții ți-ai lăsatū?
Și ei multū că se lupta
Dóră peste lécū ți-orū da,
Dar bieteles doftoril
C'o rămasū în spițării,
Și bieteles lecureles
C'o remasū în șipureles.
Scólă, scólă Ilenucă!
Dac'ai avutū gândū de ducă
La ce mi-ai mai ȓisū «mămucă?»
Scólă, Ilenucă dragă!
Când ți-a fi cămeșă négră,
Să ne spuî să ți-o spělămū
Și 'napoi să ți-o 'nturnămū.
Că noi, cum omū căpēta-o
Frumosū că ni ți-omū spēla o:
Nici în apă de isvorū,
Nici în spume de soponū.
Numa 'n lacrimel de omū.
Și după ce ți-om spēla-o
Inapoi ți-omū înturna-o
Pe șuerulū vântului
In fundulū pămîntului.

LVI.

La o fată mare.

(Din Bucovina, comuna Stulpicanî, com. de Nic. Cotlarciucū, stud. gimn.)

Dochițuca mea iubită,
Da ce stai așa scârbită?
Nici Pascele n'aū venitū
Și tu cum te-ai logoditū?
Pascele n'ai așteptatū,

De grabă te-ai cununatū,
Și vătăjei ți-ai cătatū
Cu capurile golite
Și drușcuțe despletite,
Ca pentru tine gătite.
Trandafirū de primăvară!
Cum te duci în ceea țără.
Tóte florile-sū în flóre,
Numei tu *meri* la rēcóre ;
Tóte florile-o 'nfloritū,
Numai tu te-ai veștejitū
Și te duci la putređitū!

LVII.

La o ficută.

(Din Transilvania, districtulū Năsėudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Ie séma, ficută, bine,
Când vei merge 'n ceea lume,
Că sunt douė cărărcle,
Nu merge pe cea de jele,
Mergī pe cea de floricele ;
Nu merge pe cea de focū
Mergī pe cea de busuiocū ;
Nu merge pe cea de jarū,
Mergī pe cea de magheranū.
Ie séma, ficută, bine,
Dac'ajungi în ceea lume
Inainte-ți vorū eși
Și 'n cale că te-orū opri
Doi negri călugărei :
Nu te spăria de ei,
C'aceia-sū copiii mei.
Și 'nainte ți-a eși
Și 'n cale mi te-a opri
O négră călugărea :

Nu te spăria de ea,
Că și tu te-î face-așa.
Nu te tare spăimîntă
C'aceea îî soră-ta
Și pe tine te-a 'ntreba:
Tu acasă ce-ai lăsatū,
Mare jele și bănatū,
Totū cu părulū despletitū,
Cu jele și cu uritū,
Totū cu părulū desnodatū
De jele și de bănatū.
Și pe mine m'ai lăsatū
In mijloculū satulū
La calea bănatulū,
In mijloculū rîtulū
In calea uritulū.

LVIII.

La o copilă.

(Din Bucovina, comuna Badeuțu, com. de d-lū Averchie Macoveiu, preotū.)

Bucură-te ținterime,
Că mândru trupșorū îți vine,
Da nu vine să trăéscă,
Ci vine să putredéscă.
Bucura-ți-vé și voi frați,
Carī aice repăusați,
Că mai vine-o floriceă
Draga mamī mititiceă,
Ca să nu vé fie-uritū
Singurī a ședé'n pămîntū.

Ie-ți acuma țiuă bună
Dela frați, dela surorī,
Dela grădină cu florī
Și dela patru chetorī.

Dela tată, dela mamă,
Dela copăcelu cu pómă.
Rămâneți, frați și'nverdiți,
Voi aveți ca să'nfloriți,
N'aveți ca să putreziți.
N'am gânditū, n'am socotitū
Că eū am de putrezițū.
Mulțămescū mami și tati
Pentru bunele lorū fapte :
Pentru buna mea ținere
Lī poftescū multū de iertare,
Că brațele lorū le-am ruptū
Și sângele lorū le-am suptū.
Din somnū că l-am deșteptatū
Și inina le-am stricatū.
Când îți vedē flori albuțe,
Să gândiți
Că-sū ale mele mânuțe;
Când veți vedē nintă'nflōrc,
Să vă parā urmușore
De ale mele piciore . . . .
Puișorulū meū iubitū !
Ce ai gânditū ce-ai socotitū,
De-așa tare ne-ai scârbitū ?
Fōrte bine ne-ai plăcutū
Fōrte bine te-amū ținutū . . . .

LIX.

La o copilă.

(Din Transilvania, districtulū Năsēudului, com. de d-lū T. Simonū.)

Draga mami rīndunea
Harnică și frumușea ;
Draga mami rīndunică
Harnică și frumușică !
Nu sta așa de tăcută,

Scólă-te și mi te uită,
Și te uită pe feréstă,
Vine-o óste'mpărătescă
De-aicea să te pornéscă;
Și te scólă de-î prândi,
Că după tine-orū veni
Flămândă te vorū găsi,
Și te scólă de-î mâncă,
Că după tine-orū plecă
Și flămândă te-orū află.
Și te uită prin ocolū,
Cum rămâne de cu dorū,
Și te uită prin ogradă
Cum rămâne supărată,
Și te uită tu'napoi
De veđi ce măi facemū noi.

LX.

La unū tînărū.

(Din Transilvania, districtulū Nasăuduluī, com. de d-lū Al. Boeriu.)

Dragulū meū și fētulū meū,
Fētulū meū și scumpulū meū!
Ce n'ai muritū măi de multū
Că-ți făceamū grópă afundū,
Ai muritū acuma mare
Să faci mamii supărare!
Dragulū mamii, fētulū mamii,
Dragulū mamii, scumpulū mamii!
Nici aceea nu-î dreptate
Celū tînărū să putredéscă,
Celū bêtrânū să năcăjéscă!

LXI.

La unū feciorū.

(Din Transilvania, districtulū Năsăudului, com de d-lū T. Simonū.)

Gheorghe că mi s'a luatū
Pe drumū latū neînturnatū
Pân' la verde stăjerelū:
— Dar tu verde stăjerelū!
Ce te-ași ruga eū pe tine:
Umbresce-mă tu pe mine!
— Pe tine nu te-oiū umbri,
Că maica ta va veni
Și pe mine m'a aprinde
Și pe tine te-a cuprinde!
De acolo s'a luatū,
Mai departe c'a plecatū
Pân' la recea fântâniță.
Dragă, rece fântâniță,
Ce te-ași ruga eū pe tine:
Stêmpără-mă tu pe mine!
— Ba eū nu te-oiū stêmpăra,
Că va veni maică-ta
Și pe mine m'a secă
Și pe tine te-a luă!
Și de-acolo s'a luatū
Până 'n târgū la Țarigradū
Mâne-sa să târguască
Unū sovonū negru cernitū
Ca să-ī fie de jelitū
Cât va trăi pe pămîntū,
La tată să-ī târguască
Unū clopū negru și cernitū
Ca să-ī fie de jelitū
Cât va trăi pe pămîntū!

LXII.

La unŭ feciorŭ.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, com. de d-lŭ V. Turturŕnŭ, preotŭ.)

Scŕlă, Ionică, scŕlă,
Că ũi-a fi destulŭ de-asară !
Scŕlă, scŕlă ſi ni-ŭ spune,
ſi ni-ŭ spune-alesŭ de bine:
Cum de mi te-ai înduratŭ
ſi părinũii ũi-ai lăsatŭ.
ſi-ai lăsatŭ boii 'njugăũi
ſi părinũii supŕraũi,
ſi-ai lăsatŭ boii 'n tănjele
ſi părinũii plini de jele,
ſi-ai lăsatŭ boii 'n ocolŭ,
Fraũi ſi surorŭ plini de dorŭ.
Frumuſelŭ mi te-ai gătitŭ
ſi de la noi te-ai pornitŭ
Pe cântatulŭ cucului,
Pe pornitulŭ plugului,
Pe cārarea necălcată
Unde n'ai fostŭ nicŭ odată.
ſi-ai pornitŭ la cununie
Singurelŭ făr' de soũie.
ſi cine te-a cunună ?
— Popa cu cădelniũa.
ſi nănaſŭ cine ũi-a ii ?
— Dascălulŭ cu cărũile !
Vătăjelŭ pe cine-omŭ pune ?
— Da puneũi pe cine-ũi pune,
Eŭ amŭ nu vŕ potŭ spune !
Năframa de vătăjelŭ
S'o pue la prăpurelŭ.
Pânzătura de nănaſŭ
S'o dee la dăscălaſŭ.

LXIII.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Bilca, com. de Iustinŭ Cârdeiu, stud. gimn.)

Frățiorulŭ meŭ iubitŭ!
Frumușelŭ mi te-ai gătitŭ.
Nu sciŭ unde te-ai pornitŭ,
Nici la crășmă, nici la jocŭ,
Ci numai la alŭ tēŭ locŭ.
Primăvara ni-a veni,
Toțŭ câmpii vorŭ înverđi
Și codru mŭ-a înfrunđi
Iară tu mi-ŭ putređi.
Că 'n floritulŭ pomilorŭ
Și cântatulŭ cucilorŭ
Facŭ scârbă părințilorŭ.
Scólă, frate, și mi-ŭ spune:
Vătăjei pe cin' ți-omŭ pune?
—Puneți pe cine-ți avea,
Că nu mi-sŭ pe sama mea,
Că eŭ mă ducŭ de-acolea!
—Scólă, frate și mi-ŭ spune;
Drusoe pe cine ți-omŭ pune?
—Da puneți ori și pe cine,
Că ele nu mi-sŭ de mine,
Că eŭ me ducŭ de-acolea
Și mai multŭ nu me-ți vedea!

LXIV.

La unŭ feciorŭ holteiŭ.

(Din Bucovina, comuna Vicovulŭ-de-sus, dict. de Glicheria, Eudochia și Rachila Calancea, com. de d-lŭ V. Turturēnŭ.)

Scólă-te mēi (Gheorghe), scólă,
Că ți-a fi destulŭ de-asară!

Frumușelū mi te-ai gătitū,
La cununia-ī pornitū.
Și-ai pornitū la cununie
Singurelū fără soție,
Par' c'o fostū lumea pustie
Și n'ai mai găsitū soție.
La biseric'ai ajunsū
La cununie te-o pusū,
Și-o scosū cununiile
Și-o aprinsū luminile,
Ingerași-aū prinsū a plânge
Și luminele-a se stînge.
Scólă-te mēi (Gheorghe) scólă,
Că ți-a fi destulū de-asăară!
Scólă-te și te trezesce
Și-ī vedē 'n casă ce este :
Casa-ī plină de flăcăi,
Ți-ī alege vătăjei
Cu șipuri cu floricele,
Și-orū chiemă la nemurele
Și-orū veni cu multă jele.
Năfrămiță de nănașū
Ți-omū pune-o la prăpurașū,
Năfrămița de drușcuță
Ți-omū pune-o la sfeșnicuțe.
Da cine te-a cunună?
Popa cu cadelnița!
Vătăjei cin' ți-orū fi?
Dascălii cu cărțile
C'acolo-sū dreptățile!
Ai fostū tînērū și frumosū
Și mórtea te-o culcatū jos.
Și-ai fostū tînērū ca mlada
Și-ai gânditū că nu te-ai da.
Cum nu-ī mórtea 'nșelătóre!
Ie omulū de pe picióre
Și mi-lū pune la rēcóre,
Cu fața la sfîntulū sóre,

Cu spatele la pămîntu,
Cu fața la duhulū sfîntū.
Busuiocū bătutū în masă
Tinerelū te duci de-a casă.
Busuiocū bătutū pe lemnū,
Rógă-te să nu te dămū.
Rógă-te, nu te rugă,
Că părinții nu te-orū dà,
Părinciorii dumi-tale
Multă supărare are.
Draga nóstră, gură arsă,
Cum se duce și ne lasă,
Draga nóstră, gură dulce,
Cum ne lasă și se duce.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că mămuța dumi-tale
Cum se plînge la picióre
Dóră te-ar puté sculare.
Noi șă scimū că te-amū sculă,
Dómne, mândru te-amū cântă.
Noi să scimū că te-ai trezi,
Dómne, mândru te-amū boci.
Draga nóstră față albă
Cum s'a face țernă négră.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Primăvara va veni
Și gardulū s'a nărui
Și cine l'a rădica
Frumușelū ca dumnia-ta?
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă!
Și-î eșire până 'n pragū
Să veđi vitele cum ragū
Tóte cu hotulū la gardū.
Scólă-te măi (Gheorghe), scólă!
Că vara 'ndat'a veni,
Cósa în cuiū a rugini,
Dumnia-ta că-î putređi
Și furcoiū 'ntre ușori
N'a avé

Cine strînge *porcușorî*,
Furcuța între căpiți
N'avé cine face căpiți.
Scólă-te, măi (Gheorghe), scólă
Și deschide ochișori
Și grăesce cu feciori
Și deschide genele
Și grăiè cu fetele!

LXV.

La unŭ flăcău.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de Niculaï Lucanŭ, cantorŭ bis.)

Dragulŭ meŭ, mire cinstitŭ,
Pe ce cale ai pornitŭ
Fôrte rëu ai nemeritŭ.
Și cine te-o sfătuitŭ
Fôrte rëu că ți-o priitŭ.
Da eŭ mă rogŭ dumi-tale
Să nu faci acéstă cale,
C'astă cale cine-o face
Mai multŭ la noi nu se 'ntôrce.
Măcarŭ cine mî-o făcutŭ,
Inapoï n'o mai venitŭ.
La toï inima ne-o friptŭ.
De-ai merge cu carŭ cu boï
Totŭ ai mai veni 'napoï,
Da te duci cu năsăli
Inapoï n'ai să mai vi.
Colaciï cei de nânașŭ
Ți î-orŭ da peste sălașŭ,
Colaciï de cununie
Da-î-orŭ peste năsălie.
Dragule, unde te duci
De te-ai 'ncălțatŭ cu papuci?
Papuci-sŭ cu floricele,

Lași în casă multă jele.
Și mi-să papucii domnesci,
N'am nădejde să muncesci,
Ci ai gându să te pornesci.
De te-ai 'ncălța cu-opinci
Ai mai stăpâni pe-aici
Moșia și livada,
Tótă gospodăria.
Dragule, dacă te duci,
Rógă-te cui te-î rugă,
Dórá mi te-arú ascultă,
Rógă-lú pe Sân-Niculaiú
Să-ți facă parte de raiú,
Rógă-te la sfîntulú Sóre
Să ție diua mai mare,
C'ađi e di de despărțire
Dela frați, dela surori,
Dela grădină cu florí,
Dela stratú cu magheranú,
Dela fete de săténú,
Dela stratú cu busuiocú
Dela fete, dela jccú.

LXVI.

La unú flăcăú.

(Din Bučovina, comuna Calanfidesci, dict. de Maria Lăcatusú.)

Dragulú mamí,
Mirele mamí!
Unde-ai fostú, de-unde-ai adusú,
Ce flóre 'n cușmă ți-ai pusú?
Astă flóre
Nu-î pe căle,
Că ni-ai făcutú supărare.
Noi amú gânditú
Și-amú socotitú,

Că ne-î face-o nuntă mare,
Da ni-ai făcută supărare,
    Că te-ai dusă
    Şi ți-ai adusă
    Fat'alésă
    De mirésă
Pe şuerulū vântului
Din fundulū pămîntului.
    Druscele
    Ți-să crucile,
    Sfeşniculū
    Vătăjelulū,
    Praporulū
    Ți-î nânaşulū,
Mirésa ți-î clopotulū
Să se strîngă norodulū.
Ce m'aşū ruga dumni-tale:
Să te laşi de astă cale,
C'astă cale-î ducătoare
Şi 'napoi ne'ntorcătoare.
Să te rogi la vătăjei
Ca să mai trăesci cu ei
Şi să mai petreci cu noi.
Ce m'aşū ruga dumi-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,
De ți-a fi cămeşa négră
Să mi-o trimiți să ți-o spělū,
Că eū cum oiū căpéta-o
Frumuşelū că ți-oiū spēla-o :
Nici cu apă de isvořū,
Nici cu spumă de şoponū,
Fără cu lacrimi de omū.
Şi ți-oiū strânge-o păturele
Şi ți-oiū trimite-o pe stele,
Pe şuerulū vântului
In fundulū pămîntului.
Ce m'aşi ruga lum-tale,
Dacă-mi faci acéstă cale,

Ca să mai vii pe la noi
Să spui cum îi pe la voi.
Când ași sci
C'aî veni,
Drumul ți l'așu zugrăvi
Nici cu firu, nici cu mătasă,
Numai cu inimă arsă!

LXVII.

La unu vëru.

(Din Bucovina, comuna Igesci, dict. de Ilie a lui Onufrei Frunză.)

Am avutü doî verișori
Ca doî mândri puișori,
Ca doî puî de rîndunea,
Unulü sbórá de-acolea,
Unulü sbórá și se duce,
Unulü remâne și plânge
Și din gură așa ȓice :
«Aștéptă-mě, frăȓiore,
«Pân'mi-orü cresce aripióre
«Și-oiü sbura din delü în vale
«Și-oiü cânta'n lume de jale,
«Și-oiü sbura din pomü în pomü
«Ca și-unü puișorü de domnü.
«Și-oiü sbura din delü în vale
«Și-oiü merge din țeră'n țeră.
«C'astă țeră
«E de-ocară,
«Ceealaltă
«E curată!»

LXVIII.

La unū băiatū.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Catirina Racolța.)

Dragulū mamii mititelū,
Scumpulū mamii frumușelū!
Da cum de te-ai înduratū
Și pe mămuc'ai lăsatū?
Dragulū mamii pușorū,
Ai sburatū din cuibușorū.
Dragulū mamii gură arsă,
Cum se duce și mé lasă.
    Dragulū mamii,
    Puiulū mamii!
Tu de-aice te-î porni,
La mama când îi veni?
Că mămuca n'a gânditū
De-acestū drumū că te-ai gătitū.
    Dragulū mamii
    Puiulū mamii,
Cum mî-ai ruptū tu inima
Să n'o mai potū vindeca.
Plânge inima în mine
Ca copilulū de trei țile,
Copilulū plânge și'ncetă,
Inima mea nici odată.
    Dragulū mamii,
    Scumpulū mamii!
La ușă la ținterimū
In stăi să ne sfātuimū,
Că de-amū ne despărțimū
Și mai multū nu ne'ntâlnimū!

LXIX.

La unŭ băiatŭ.

(Din Bucovina, comuna Calafindesci, dict. de Maria Lăcătușu.)

Draga mamiŭ față albă,
Cum s'a face ȝernă négră ;
Dragile mamiŭ sprîncene ;
Cum orŭ cresce buruene ;
Dragile mamiŭ picióre,
Cum orŭ cresce lăcrămióre !
Gospodariulŭ meŭ cuminte,
De-acum, de ađi înainte,
Sprintenele picioruțe
N'orŭ să mai facă urmuțe.
Toȝi copiii gospodarilorŭ
Cu vituțele-orŭ umblă
Număi singurŭ dumnia-ta
La recóre tŭ-așeza
Și mai multŭ nu te-ŭ scula.
Dragulŭ mamiŭ gospodarŭ,
Orŭ și unde te-am mânatŭ
Frumușclŭ m'aŭ ascultatŭ,
Orŭ unde te trimeteamŭ
De douė orŭ nu ȝiceamŭ,
Că 'ndată mi te duceaŭ
Trebile mamiŭ făceaŭ.
Dragulŭ mamiŭ gospodarŭ !
Mama pe drumŭ când va merge,
Și de-acum orŭ pe-unde-a trece,
Ea loculŭ óă va stă
Și la copii va cătă,
La copiii altora.
Inima și-a recoři
Cu lacrimi pe-óbrazu va fi !

LXX.

La unŭ copilŭ.

(Din Bucovina, comuna Vama, com. de d-l Niculaŭ Lucanŭ, cantorŭ bis.)

Dragulŭ mamiŭ, mândrulŭ mamiŭ,
Dragulŭ mamiŭ, scumpulŭ mamiŭ!
Nu te frige nici cu foculŭ,
Cum mi te frige copilulŭ.
Nu te frige nici para
Cum mi te frige glóta.
Măcarŭ câte mi le-am trasŭ
Totŭ ca glóta nu m'a arsŭ,
Măcarŭ câte-am pătimitŭ
Totŭ ca glóta nu m'aŭ friptŭ.
Dragiŭ mamiŭ ochișori
Cum orŭ crește pomișori,
Dragile mamiŭ sprîncene
Cum orŭ crește floricele,
Dragile mamiŭ mânuțe,
Cum orŭ crește florŭ albuțe,
Dragile mamiŭ picióre
De-amŭ n'orŭ mai face cale.
Dragulŭ mamiŭ, mândrulŭ mamiŭ!
Dragulŭ mamiŭ, scumpulŭ mamiŭ!
Da tu cum te-ai înduratŭ
Și pe noi de ne-ai lăsatŭ
Și tare ne-ai supăratŭ?
Da eŭ mândru te-ași cânta,
Dar mă dóre inima
Și nu te mai potŭ cânta.
Dragulŭ mamiŭ, mândrulŭ mamiŭ,
Dragulŭ mamiŭ, scumpulŭ mamiŭ!

LXXI.

La unŭ copilŭ de țîță.

(Din Bucovina, comuna Mahala, com. de Ionică alŭ luŭ Iordachi Isacŭ, agricultorŭ.)

Bucură-te mănăstire,
Că mândră flóre îŭ vine,
Da nu vine la 'nfloritŭ,
Ci vine la *putreditŭ*.
Vaileo, vaileo, dragulŭ mamii,
Dragulŭ mamii, puiulŭ mamii!
Tare inima mă dóre
Când te vedŭ făr' de suflare.
Cine de-amŭ te-a scăldă
Și cine te-a aplecă,
Cu cine-aicŭ îŭ mâné
Și cu cine-ŭ rămâné?
Cui mămuca te-o născutŭ
Și ea ăuŭ mi te-o crescutŭ:
Pietrilorŭ și munșilorŭ,
Negrilorŭ străinilorŭ!
Dragii mamii ochisorŭ
Cum s'orŭ face bureciorŭ,
Și negrele șprincenele
Cum s'orŭ face floricele,
Florile mŭ-orŭ înflori
Puiulŭ mamŭ-a *putredŭ*,
Mama totŭ cu jele-a fi!

LXXII.

La orŭ cine.

(Din Transilvania, districtulŭ Năședuluŭ, com. de T. Simonŭ.)

Am avutŭ unŭ puișorŭ
Și-acum mă lasă la dorŭ,

Și-am avut un puiuț drag
M'a lăsat la dor să trag.
Și-a pornit în cale lungă
Nu-î pasere să-l ajungă,
Și-a pornit în cale lată
Nu-î pasere să-l întrecă...
Puișorul meu iubit!
Spusu-ți-am și ți-am vorbit
Să te leși de-acastă cale
Că e prea cu mare jale,
Spusu-ți-am
Și ți-am spus
Să mănânci cireșe-amară
Să mai ședî cu noi o vară,
Să mănânci cireșe dulci
Să mai ședî până la Bulci.

LXXIII.

La ori cine.

Din Transilvania, districtul Năsăudului, com. de d-lă T. Simonă.)

Acum chiar de-o săptămână
Umbla mórtea prin grădină
Rumpëndu firu din rădăcină
Și pe tine de inimă.
Firu din rădăcin'a ruptă
Inima din pieptu ți-a smultu,
Și te-a luat de la mine
Să te ducă 'n ceea lume.
Dar' dacă mergi de la mine
Nu duce dorul cu tine,
Ci-lu mai lasă 'n cea grădină
Ca să prindă rădăcină
Sub o tufă de bujor
Ca să fac'unu merișor

Totû cu mere roșióre,
Cu frunțele rotungióre.
Cine 'n grădină mî-a 'ntra,
Mêrulû îlû va scutura
Dorulû și l'a stêmpëra.
Și va scutură mêrulû
Și-și va stêmpëra dorulû !

LXXIV.

La orî cine.

(Din Transilvania, comuna Orlatû, com. de d-lû Rom. Simu, învățătorû.

Dragulû meû, dacă te-î duce,
Dragă 'n țëra cea mai dulce,
Uitã-te de-a derépta,
C'acolđ-î o fântânea,
Unde mergû muerile,
Și-acolô-î și maica mea.
Și este-o fântâna lină
Și scaune de hodină,
Unde toți morții s'adună,
Și-î și-o icónă de sfinți
Și dragii mei de părinți.

ERORI DE TIPARŪ

<i>Pag.</i>	<i>șirulă :</i>	<i>în locū de :</i>	<i>erorace :</i>
2	Nota 6 șir. 4 și 5	cân-aū	cântaū
5	1	macedo-romanū	macedo-romanū
5	1 col. 1	'nbufinată	nbufunată
5	8 col. 1	ugīac	ugīuc
14	8 col. 2	te-aī	te-ī
18	Nota 3 șir. 4	odată curatū	o dată a fi curatū
48	Nota 6	Secadete	Secadate
50	4, 5, 7, 9 și 3 de josū	nispū	năsipū
59	Nota 1 șir. 2	shena	ahena
62	Nota 1 șir. 2	nu i se	nn se
66	13 și 14	stămături	strămături
68	6	are, ci cășinėză	tare, ci cășunéză
88	1 de josū	schimonosescă	schimosescă
109	Nota 4	IV	IV
111	Nota 1 șir. 4	invisas	invisas
122	Nota 1	Siretlū	Siretū
123	28	verbescī	vorbescī
132	Nota 1	miriologhī	miriologhī
159	Nota 2 șir. 1 și 2	Berchișescū	Berchișescī
161	6	κόλιος	κόλιος
163	21 și ultimū	chreștinilorū	creștinilorū
164	14	chreștinī	creștinī
165	Nota 1 șir. 3	Rădeuțū	Badeuțū
167	20	Rădeuțū	Badeuțū
176	16	In fine unū alū	Unū alū
184	2 de josū	petrece	petrecea
190	Nota 1 șir. 4	strungariū	strugariū
197	3 de josū	din	die
199	14	ce sunt	le sunt
200	5 de josū	Mușință	Mușenița
204	10	cari are	care are
218	Col. 1 șir. 4 de josū	13 gheme	12 gheme
218	Col. 2 șir. 8	Da mi-ī de fiere	Da nu mi-ī de fiere
231	9	sonotândū	tonotândū
249	20	drușariū	drușorī
250	2 de josū	ocolo	acolo
252	Nota 1 șir. 4	Sotonețū	Solonețū
254	14	repeșintă	repreșintă
258	4	Illubi	Ilulubi
265	6	dinsulū, după	dinsulū, dacă după
265	8	și atunci	atunci
270	13	cătă	cătū
286	Nota 2	Iordach iisacū	Iordachi Isacū

<i>Pag.</i>	<i>șirul :</i>	<i>în loc de :</i>	<i>cețesce :</i>
293	20	cumetre	cumătri
294	15	hătăresce	hotăresce
295	6	în care care	în care
300	4 de jos	păraele	păreele
301	8	franzelă	franzolă
333	1 de jos	va sta în față	va sta atunci în față
343	10	mormintului meu	mormintul meu
345	9	fermă	firmă
346	12	și i-ar lua	și i s'ar lua
347	Nota 2	Simionu	Simonu
353	11	Să mănțe viața	Să ne mănțe viața
363	26	să bemu	să beu
363	2 de jos	nemurile celui	că nemurile celui
372	14	maî sēmă	maî cu samă
373	6 de jos	înfingendū	înfingendū
379	Nota 1	Saetoniu	Svetoniu
384	16	focurile	focurēle
391	12	nisipū	năsipū
391	16	Heiligen	Heiligen
392	12	stămătură	strămătură
396	2 și 3 de jos	cuvēnia	cuvinīa
430	17	potecă	potică
434	12	locuitū în alte	locuitū acuma în alte
436	1 de jos	suffletulū îndatā	suffletulū de vamă, îndatā
437	4	și trebuie	ci trebuie
437	19	la salcā	la o salcā
444	Nota 3 și 4	p. 127	p. 121
446	Nota 1	Paralleben	Parallelen
450	Nota 5	1874	1875
461	3	Calulū și plecā	Luā calulū și plecā
465	21	șerpī	șerpī
466	8 col. 2.	descântecū	descânt'
472	18	cu clientulū se incuiarā	cu clientulū se comise fraudā, sau acei carī singurī se incuiarā
490	Col. 1 șir. 20	Șī-alăuțite	Șī-alăuțile
498	1	Hotarnicul-de-jos	Horodnicul-de-jos
530	4, 5 și 7	primba	primbla
536	3 de jos	unī	unu
556	18	Botanū	Boianū

CUPRINSULŪ.

	<u>PAG.</u>		<u>PAG.</u>
Precuvântare.			
I. Semne de mórte	1	XIX. Secriulŭ.	234
II. Pe patulŭ morþii	12	XX. Petrecerea	248
III. Repausarea	24	XXI. Stările	286
IV. Scăldarea	46	XXII. Podurile.	300
V. Îmbrăcarea	60	XXIII. Prohodulŭ.	308
VI. Așezarea	73	XXIV. Mormîntulŭ	319
VII. Stégulŭ.	92	XXV. Sniamênulŭ	344
VIII. Bradulŭ	98	XXVI. Înfrățirea	359
IX. Bocirea.	113	XXVII. Comândarea	361
X. La mortŭ.	143	XXVIII. Moșii	380
XI. Toiagulŭ	149	XXIX. Slobođirea apeii	396
XII. Pausulŭ	157	XXX. Jelirea	400
XIII. Coliva	161	XXXI. Desgroparea.	414
XIV. Pomulŭ.	165	XXXII. Sufletulŭ	422
XV. Prânđisorulŭ	189	XXXIII. Vămile	448
XVI. Priveghiulŭ	192	XXXIV. Iadulŭ	457
XVII. Stâlpii	223	XXXV. Raiulŭ	474
XVIII. Đorile	226	XXXVI. Județulŭ	480
XXXVII. Adausŭ. — În mormîntarea la Româniii din părțile Oraviței. — Stégulŭ. — Bocete. — Erori de tiparŭ.			